VERSLAG

VAN HET

GENEESKUNDIG GESTICHT VOOR KRANKZINNIGEN

„COUDEWATER"

TE

ROSMALEN

over het vijftienjarig tijdvak

VAN

1870–1885.

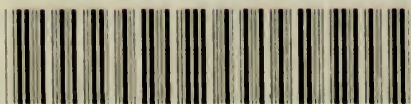
BEWERKT DOOR

D^r^. L. TH. POMPE,
Eersten Geneesheer-Directeur

EN

F. J. VAN DER KROON,
in leven tweeden Geneesheer.

STOOMSNELPERSDRUKKERIJ
C. N. TEULINGS,
'S-HERTOGENBOSCH.
1887.

22102382079

VERSLAG

VAN HET

GENEESKUNDIG GESTICHT VOOR KRANKZINNIGEN

„COUDEWATER"

TE

ROSMALEN

over het vijftienjarig tijdvak

VAN

1870–1885.

BEWERKT DOOR

D[r]. L. TH. POMPE,

Eersten Geneesheer-Directeur

EN

F. J. VAN DER KROON,

in leven tweeden Geneesheer.

STOOMSNELPERSDRUKKERIJ

C. N. TEULINGS,

'S-HERTOGENBOSCH.

1887.

VOORWOORD.

Het Bestuur der Maatschappij tot verpleging van krankzinnigen op het land had reeds meermalen den wensch geuit een en ander omtrent den toestand van 't onder zijn beheer staande geneeskundig gesticht „Coudewater" te Rosmalen te boek te stellen en de resultaten van verpleging in wijdere kringen bekend te maken. Met het jaar 1885 waren er vijftien jaren sinds de stichting verloopen. Men stond nu voor een afgerond tijdvak, temeer daar het gesticht eene andere toekomst tegemoet gaat door het eindigen van het contract tot verpleging van armlastigen uit de provincie Noord-Brabant en door de invoering der Wet van 27 April 1884 (Staatsblad N°. 96) regelende het staatstoezicht op krankzinnigen en krankzinnigengestichten. Men vond dus dit tijdperk zeer geschikt om op dien wensch terug te komen en de ondergeteekenden werden uitgenoodigd om in een algemeen overzicht van af 1870—1885 de voornaamste lotgevallen van het gesticht „Coudewater" en de uitkomsten der verpleging saam te vatten.

Zij hebben deze opdracht met bereidwilligheid aanvaard, schoon zij zich ten volle van het veel omvattende der taak bewust zijn. Hun arbeid zal niet vrij zijn van leemten en tekortkomingen, daarom doen zij met vertrouwen een beroep op de welwillendheid van den lezer. Men verwachte geen opgesmukt, opgesierd verhaal, maar een feitelijk verslag van den tegenwoordigen toestand van het gesticht, gevolgd door een resumé van al, wat tot het wetenschappelijke gedeelte van hunnen werkkring behoort. Het tweeledig doel, dat zij beoogen, is de overtuiging te vestigen, dat „Coudewater" niet de minste plaats onder de gestichten van Nederland inneemt, — en ten andere door hunnen wetenschappelijken arbeid iets te kunnen bijdragen tot de kennis der psychiatrie. Zij erkennen gaarne, dat er leemten kleven aan hunnen arbeid; — de groote omvang van den arbeid strekke hiervoor evenwel tot eenige verontschuldiging. Mocht men hier of daar stuiten op verschil van gevoelen, dan houde de lezer in 't oog, dat wij, zonder personen te willen kwetsen, onze overtuiging uitgesproken en steeds de goede bedoeling der zaak voor oogen gehad hebben.

Moge hun dit gelukt zijn, dan zullen zij zich voor den tijd en de moeite aan dit verslag ten beste gegeven, ruimschoots beloond vinden.

Gesticht „Coudewater" te *Rosmalen*, December 1886.

Dr. L. Th. POMPE.
F. J. VAN DER KROON.

TER NAGEDACHTENIS

VAN MIJNEN GEACHTEN AMBTGENOOT

wijlen F. J. VAN DER KROON.

Bij het verschijnen van dit verslag mogen wij een woord van hulde niet onthouden aan de nagedachtenis van onzen verdienstelijken medearbeider. De slepende ziekte, die reeds in den loop des zomers, zijne krachten ondermijnde, nam in het begin der maand December zoo onrustbarend toe, dat hij zijne gewone werkzaamheden moest staken. Zacht en kalm ontsliep hij op den 27 Maart jl. De uitgave van het verslag heeft hij dus helaas! niet mogen beleven.

Gaarne brengen wij hem hier een woord van warmen dank en rechtmatige hulde voor den onvermoeiden ijver, waarmede hij ons ter zijde heeft gestaan en die niet 't minste bij de bewerking van het wetenschappelijk gedeelte zoo zeer heeft uitgeschenen. Nader overleg had wellicht onze beschouwingen hier en daar gewijzigd, doch het besef, dat de rust zijner laatste levensdagen moest geëerbiedigd worden, noopte ons hem hiermede niet meer bezig te houden. Een gevoel van piëteit weerhield ons om, op eigen gezag, veel aan zijnen arbeid te verkorten of te verminken.

Zijn heengaan worde betreurd en zijne nagedachtenis blijve bij ons allen in eere!

Dr. L. Th. P.

Oudewater, Juli 1887.

INHOUD.

A. HISTORISCH GEDEELTE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Historisch overzicht der stichting.

De hervorming van de krankzinnigenverpleging is voorzeker eene der grootste weldaden op geneeskundig gebied in de negentiende eeuw. Frankrijk, Engeland, Amerika, hadden reeds gehoor gegeven aan de roepstem van den grooten hervormer PINEL; — andere landen volgden en zoo brak ook voor Nederland eenmaal de nieuwe dageraad aan. Het krachtig optreden van SCHRÖDER VAN DER KOLK gaf den eersten aanstoot aan de reorganisatie van het toezicht op en de verpleging van krankzinnigen. De wet van 29 Mei 1841 was de eerste schrede op den weg van verbetering en weldra mocht ook Nederland zich verheugen in eene krachtdadige samenwerking der gestichts-besturen om het lot der hun toevertrouwde krankzinnigen te verbeteren en te verzachten. Oude gestichten werden uitgebreid en vernieuwd, nieuwe gestichten verrezen, verfoeielijke misbruiken uitgeroeid, ervaren geneesheeren aangesteld, verpleging en behandeling der lijders geregeld naar de eischen van wetenschap en menschlievendheid. De arme krankzinnige was niet langer de paria der maatschappij, op wie het brandmerk van afschuw en verachting rustte, — maar de zieke, lijdende natuurgenoot, aan wie men, voorgelicht door den fakkel der wetenschap, het gekrenkte verstand trachtte weer te geven, — of wiens deerniswaardig, onherstelbaar lot men, geleid door gevoelens van menschlievendheid, poogde te lenigen. Dit beginsel werd de leidende gedachte bij de hervorming der krankzinnigenverpleging. Het werd de grondwet, waarnaar alles: bouw, ligging der gestichten, huisvesting, verpleging, behandeling der lijders — in 't vervolg geregeld werd. Het ideaal eener *goede* verpleging, voor zooverre dit bereikbaar is, trachtte men in de stadsgestichten zoo nabij mogelijk te komen. De wetenschap kent evenwel geen stilstaan, maar streeft steeds naar iets beters, — men vorschte dus naar iets volmaakter. In Amerika, Frankrijk, Duitschland begon zich het stelsel om de krankzinnigen *op het land* te verplegen, baan te breken en meer en meer bijval te vinden. Men verplaatst den lijder naar een landelijk oord, alwaar de schoone, vrije natuur het kranke gemoed kalm en aangenaam stemt, de ziekelijke phantasieën van het gekrenkte verstand

op gepaste wijze afgeleid, de lichaamskrachten versterkt en de anti-hygiènische invloeden verminderd worden. Men huisvest hen in afzonderlijke, nette gebouwen — al naar den aard hunner ziekte en van hunne maatschappelijke positie — en streeft er naar om hun het verkeer in den huiselijken kring zooveel mogelijk weêr te geven. Dit alles oefent een meer gunstigen invloed uit op de genezing van het geschokte gemoedsleven dan het verblijf in hetzelfde gebouw, onder één dak, van de meest verschillende lijders; dan het samenzijn van rustigen en onrustigen, van zieken en herstellenden.

Dit stelsel vond in den waardigen VOORHELM SCHNEEVOGT een warmen voorstander. Bij menige gelegenheid bepleitte hij met al het vuur, dat hem bezielde voor wat goed en schoon was, de voordeelen aan deze wijze van verpleging verbonden. Een vroege dood belette, dat hij de verwezentlijking van zijn lievelingsdenkbeeld mocht beleven. Hem komt als 't ware het initiatief van COUDEWATER's stichting toe. In menig vertrouwelijk gesprek, zoowel als bij officieele bezoeken, drong hij er steeds op aan om in Noord-Brabant een gesticht op het land te verkrijgen. De overbevolking in het gesticht te 's-Bosch gedurende de jaren 1868—1870 was voor hem eene uitmuntende gelegenheid om zijne plannen door te zetten. Op zijn aanraden en door zijn advies gesteund, kwam bij Dr. E. A. P. VAN DEN BOGAERT, destijds eersten geneesheer aan genoemd gesticht, het denkbeeld tot rijpheid om een gesticht voor krankzinnigen ten platten lande op te richten. Tot verdere uitvoering van dit plan riep hij de medewerking in van zijnen ambtgenoot, den tweeden geneesheer, Dr. L. TH. POMPE, die hem zijne medehulp toezegde.

Het advies van H.H. Inspecteurs der gestichten voor krankzinnigen luidde aldus:

N°. 1259. 's-Gravenhage, / Amsterdam, 28 Juni 1870.

Naar aanleiding uwer missive van 26 dezer, hebben wij de eer U bekend te maken met onze antwoorden op de vier aan ons gedane vragen, zooals zij hier volgen:

1°. Is de toestand van het krankzinnigengesticht te 's-Hertogenbosch met het oog op de overbevolking, niet van dien aard, dat hierin zoo spoedig mogelijk, belangrijke voorziening behoort plaats te hebben?

Antw. Ja.

2°. Is bij de uitbreiding, die het gesticht reeds verkregen heeft, naar de regelen der wetenschap en de eischen eener goede krankzinnigen verpleging niet de eenige wenschelijke wijze dier voorziening: het tot stand brengen van eene inrichting, bepaaldelijk op het land geplaatst?

Antw. Ja.

3°. Zoo derhalve de bovengenoemde voorziening niet langs een anderen weg tot stand mocht komen, zouden dan de pogingen, die daartoe door eene

maatschappij of particuliere personen mochten worden aangewend, eene krachtige ondersteuning verdienen?

Antw. Ja.

4°. Is niet, bij het tot stand brengen van zoodanige inrichting op het land, het maken van afzonderlijke gebouwen (cottages) met een centraalgebouw te verkiezen boven één enkel groot gesticht?

Antw. Ja.

De Inspecteurs der gestichten voor krankzinnigen,
(w. g.) C. J. Feith.
C. J. V. Schneevoogt.

Aan de Heeren
E. A. P. v. d. Bogaert en L. Th. Pompe,
Geneesheeren aan het Geneesk. gest. v. krkz.
te 's-Hertogenbosch.

In de zomervergadering der provinciale staten van Noord-Brabant in 1870 dienden genoemde geneeskundigen een tweeledig voorstel in 1°. tot oprichting eener Maatschappij tot verpleging van krankzinnigen op het land, en 2°. tot het sluiten eener overeenkomst met het gewestelijk bestuur tot verpleging van de armlastige krankzinnigen uit Noord-Brabant. Dit voorstel werd aangenomen in de zitting van 21 Juli 1870 en met de koninklijke goedkeuring, bij besluit van 22 Augustus daaraanvolgende N°. 8, bekrachtigd. Men slaagde spoedig in de keuze der personen, die zich bereid verklaarden, de noodige fondsen tot de oprichting der Maatschappij bijeen te brengen. De oprichters waren de H.H. A. P. Bolsius, notaris, G. Bosch, kassier, M. J. Godefroi, med. doctor, F. H. A. Halewijn, koopman, W. A. van Houten, apothecar, J. H. Laffertée, koopman, J. H. de Leeuw, koopman, P. van der Meulen, grondeigenaar, F. J. Pompe, wethouder, J. J. Rippens, rentenier, F. L. H. van Rijckevorsel, oud-consul van België, A. C. J. Smits, bierbrouwer, F. B. Trosée, directeur van 's Rijkskweeksschool voor onderwijzers, J. Sassen, advocaat en procureur, — alle wonende te 's-Bosch; P. J. W. Bijnen, med. doctor, J. J. L. Ingenhousz, wethouder, A. F. J. Ingenhousz, med. doctor, alle dr wonende te Breda; A. van Moll, kassier te Eindhoven, J. J. A. van Roosmalen, med. doctor te Ravenstein, H. van der Linden, koopman te Bergen op Zoom. — Bij notariëele acte, verleden voor den heer notaris Ummels te 's-Bosch den 26 Juli 1870, werd de Maatschappij geconstitueerd en bij koninklijk besluit van 9 Augustus 1870, N°. 2 als zedelijk lichaam erkend. Bij dezelfde akte werden als geneesheeren-directeuren benoemd de H.H. Dr. E. A. P. van den Bogaert en Dr. L. Th. Pompe met volmacht om de verdere onderhandelingen met het provinciaal bestuur te voeren, de vergunning tot oprichting van een gesticht aan te vragen en in overleg met eene commissie uit de aandeelhouders een geschikt terrein aan te koopen. De voorwaardelijke vergunning werd bij koninklijk besluit van 12 Augustus 1870, N°. 1 aan de Maatschappij verleend — en deze werd

in September daaraanvolgende door aankoop eigenares van het landgoed „COUDEWATER" te Rosmalen.

Deze bezitting, gelegen op een uur afstand van 's-Hertogenbosch langs den provincialen klinkerweg naar Veghel en Helmond, — bestond uit een fraai, ruim heerenhuis, remise, koe- en paardenstallen, boerderij en trekkasten en heeft eene oppervlakte van ruim 42 hectaren bouw- en weiland. Hare ligging is zeer gunstig, daar zij eenerzijds niet te ver van het stedelijk verkeer is afgesneden, maar anderziids geisoleerd, vrij van dicht aangrenzende gebouwen, geheel door tuinen en akkerland is ingesloten. Het hoofdgebouw met annexe boerderij kon spoedig op eene doelmatige wijze veranderd worden om het gesticht, krachtens overeenkomst met het provinciaal bestuur, reeds den 1 December te kunnen openen.

De planteekeningen voor de verschillende gebouwen werden den 7 October 1870 aan de Hooge Regeering ingezonden, ter fine van onderzoek en goedkeuring. Hierop werd reeds bij missive van H.H. Gedeputeerde Staten, d°. 10 Nov. daaraanvolgende G. N°. 55, 2e Afd. gunstig bericht. Het grondidee der stichting was het Block-systeem en kan in hoofdtrekken beschreven worden als volgt. In het hoofdgebouw bevinden zich de lokalen voor de administratie, de receptie-zalen, de magazijnen voor kleeding, de apotheek, de kamers voor den Roomsch-Katholieken huisgeestelijke en een der beambten, de protestantsche kapel en eenige logeerkamers. In de beide zijvleugels zijn de centrale ziekenzalen, de geneeskundige badkamers en eene afdeeling voor mannen en vrouwen. Rechts van den hoofdbouw ligt de afdeeling voor vrouwen, links die voor mannen. Iedere afdeeling is gesplitst in eene afdeeling voor rustige, onrustige, half onrustige en zieke of zwakke lijders. Deze verblijven staan allen afzonderlijk als zoovele blocks achter het hoofdgebouw en vormen een' grooten halven cirkel, waarvan de keukens en de kapel voor R. Katholieken het middenpunt vormen. Aan de voorzijde van het terrein, op ééne lijn met den hoofdbouw, ligt links de afdeeling mannen der hoogere klasse, en rechts die voor de vrouwen. Verder treft men aan eene bakkerij, eene slachterij, eene waschinrichting, de gasfabriek, werkplaatsen voor timmerlieden, verwers, smeden, schoen- en kleermakers, eene matten- en mandenmakerij en een uitgebreiden veestal met diverse gebouwen voor den landbouw. Het gesticht heeft eene eigene begraafplaats voor R. Katholieken en Protestanten. Het terras voor den hoofdbouw strekt zich uit tot aan den klinkerweg — en daar zijn gelegen de woningen voor den Directeur en de beide geneesheeren. [1])

---

[1]) Eene meer gedetailleerde beschrijving der verschillende afdeelingen en gebouwen volgt in Hoofdst. III.

Wij ontveinzen niet, dat het gesticht niet voldoet aan de eischen eener landbouw-kolonie, gelijk die te Alt-Scherbitz, Clermont of elders aangetroffen wordt. Gaarne had men een grootere uitgestrektheid bouw- en weiland, kleinere, meer verspreid liggende gebouwen verlangd. Men zij evenwel niet te hard in zijn oordeel en houde rekening met de omstandigheden, waaronder COUDEWATER in het leven geroepen werd. Redenen van verschillenden aard o. a. herhaalde aanvragen tot opneming van lijders, toeneming der bevolking in een betrekkelijk kort tijdsverloop, enz. drongen tot eene spoedige voltooiing van het gesticht. Meerdere bekendheid met het terrein leerde, — vooral bij de hooge waterstanden in de jaren 1870, 1871, 1876 en 1880 — dat niet alle streken van COUDEWATER tot stichting van gebouwen geschikt waren, tenzij met opoffering van groote kosten. Deze omstandigheden, waarvan vele niet voorzien konden worden, hebben er toe geleid, dat in vele punten van het oorspronkelijke plan is afgeweken.

Het gesticht werd geopend den 1 December 1870 en bij koninklijk besluit van 20 December 1870 N°. 8, als „geneeskundig gesticht voor krankzinnigen" erkend. Met de voltooiing werd ieder jaar geregeld voortgegaan, totdat in 1885 het gesticht bestond gelijk bij de afzonderlijke beschrijving zal aangetoond worden. Ter verpleging worden opgenomen lijders uit de verschillende standen der maatschappij en uit alle oorden des lands. Van af 1871 werden ook verpleegd de krankzinnige gevangenen en de behoeftige lijders, wier verpleging uit Rijks-middelen bestreden wordt. De onderhandelingen met Z. Excell. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent de verpleging van laatstgenoemden, begonnen bij missive van 23 Jannari 1871, N°. 244, 7e Afd., werden ten einde gebracht bij kennisgeving, d°. 23 Juni daaraanvolgende, N°. 216, 7e Afd. — waarbij bepaald werd, dat beurtelings de Rijks-verpleegden in het gesticht „COUDEWATER" en in dat te 's-Bosch opgenomen zouden worden. De verpleging der krankzinnige gevangenen werd bij overeenkomst tusschen den Heer Minister van Justitie en het Bestuur der Maatschappij van 20 Februari 1871 aangegaan voor een tijdvak van twaalf jaren; — welke overeenkomst, d°. 9 April 1883 verlengd werd tot uiterlijk 1 Mei 1885. Na de opening van het Rijksgesticht voor krankzinnigen te Medemblik zijn echter beide categoriën van verpleegden sinds October 1884 daarhenen overgeplaatst.

De overeenkomst met het provinciaal bestuur van Noord-Brabant was aangegaan voor een tijdvak van vijftien jaren en zou dus eindigen op den 1 December 1885. In den loop van 1883 begonnen H.H. Gedeputeerde Staten reeds de onderhandelingen met het bestuur der Maatschappij, in hoeverre en op welke voorwaarden laatstgenoemde genegen

zou zijn het contract voor een aantal jaren te verlengen. [1]) Het bestuur der Maatschappij toonde zich genegen het contract te verlengen, doch stelde als basis voor de nieuwe onderhandelingen eene billijke, met de eischen des tijds overeenkomende, verhooging van het verpleeggeld. Bij het stellen dezer voorwaarde waren evenwel de belangens der gemeenten niet uit 't oog verloren, en het Bestuur verklaarde zich bereid — ingeval het verpleeggeld zou verhoogd worden — uit het tot nu toe vigerende contract enkele, voor de gemeente-financiën bezwarende bepalingen te doen vervallen. [2]) Redelijkerwijze had men van het Gedeputeerd Bestuur nadere voorstellen mogen verwachten. — Het bleek evenwel spoedig, dat de, bij geruchte verspreide, mare bewaarheid zou worden en dat bij het College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme te 's-Hertogenbosch reeds stappen waren gedaan, die noodzakelijk tot het verbreken der onderhandelingen met het Bestuur der Maatschappij leiden moesten. Men kon dus gegronden twijfel opperen, of het wel in den ernstigen wil van het Gedeputeerd Bestuur gelegen heeft de betrekking met de Maatschappij te continueeren. De inhoud der missiven, d°. 7/10 Augustus 1883 G. N°. 127, 2e Afd. en van 13 September daaraanvolgende, G. N°. 162, 2e Afd. geven tot dezen twijfel eene gereede aanleiding. Het Bestuur der Maatschappij bleef dus haren eisch handhaven, — en gaf onder dagteekening van 13 October 1883 kennis, dat de algemeene vergadering van aandeelhouders hare adhesie geschonken had aan het praeadvies van het Bestuur. Bij missive van 22 November daaraanvolgende G. N°. 154, 2e Afd. werd aan het Bestuur genotificeerd het besluit van Provinciale Staten van Noord-Brabant, dat van af 1 December 1885 aan de gemeenten geene bijdragen in de kosten van verpleging van armlastige krankzinnigen verleend zal worden, tenzij de verpleging geschiedt:

1°. In het gesticht van het College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme te 's-Hertogenbosch;

2°. In een eigen geneeskundig gesticht van de gemeente, waar de lijder armlastig is, terwijl in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van Gedeputeerde Staten, eene bijdrage in de kosten van verpleging van armlastige krankzinnigen aan de gemeenten kan worden verleend, wanneer de verpleging geschiedt in een geneeskundig gesticht niet in de provincie Noord-Brabant gevestigd.

Het gevolg van dit besluit was dan ook dat de armlastige krankzinnigen uit Noord-Brabant in de dagen van 26, 27, 28, 30 November en 1 en 2 December 1885 naar het gesticht „Voorburg" te Vucht zijn overgeplaatst.

---

[1]) Missive d°. 25 Mei 1883 G. N°. 182, 1e Afd. Missive d°. 28 Juni 1883 G. N°. 173, 1e Afd.

[2]) Antwoord 10 Juni 1883. — 10 Juli 1883.

In den loop van het jaar 1885 zijn inmiddels reeds voorloopige stappen gedaan tot het sluiten van overeenkomsten met andere provinciale besturen tot verpleging van armlastige krankzinnigen — en die aanvankelijk met gewenschten uitslag zijn bekroond. Definitieve contracten zijn intusschen nog niet gesloten, omdat de meeste gestichten nog niet gebracht zijn op den voet, bedoeld bij de nieuwe wet van het Staatstoezicht op krankzinnigen.

Ingevolge het besluit der algemeene vergadering van aandeelhouders d°. 27 Juni 1884 zou de Maatschappij na het eindigen der vijftien jaren gecontinueerd worden. Het Bestuur ontving volmacht de noodige stappen te doen om verlenging harer rechtspersoonlijkheid te verkrijgen.

Bij koninklijk besluit van 25 Juni 1885 N°. 37, werd de erkenning der rechtspersoonlijkheid van de Maatschappij verlengd voor een tijdvak van dertig jaren.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Personeel.

Bestuur.

Het bestuur der Maatschappij tot verpleging van krankzinnigen is ook tevens dat van het gesticht. Tot einde 1885 was het samengesteld uit eenen Voorzitter, eenen Secretaris, drie leden, twee commissarissen en een adviseerend lid. De eerste geneesheer-directeur is voorzitter van het Bestuur. Het Bestuur benoemt uit zijn midden den Secretaris. Deze betrekking is tot dusverre bekleed door den tweeden geneesheer-directeur, daar volgens de akte van oprichting de beide geneesheeren-directenrs deel uitmaakten van het Bestuur. De bestuursleden worden door en uit de aandeelhouders verkozen met periodieke aftreding om de drie jaren. Tengevolge van het ophouden der betrekking tusschen het provinciaal bestuur en de Maatschappij wordt eene herziening der statuten voorbereid, waarin als beginsel wordt aangenomen, dat alleen de eerste geneesheer, als Directeur, in 't vervolg zitting in het bestuur zal hebben. [1])

Bij de oprichting der Maatschappij traden op als eerste geneesheer-directeur Dr. E. A. P. VAN DEN BOGAERT en als tweede, Dr. L. TH. POMPE. Aan beiden werd opgedragen de uitvoering van alle werkzaamheden, verbonden aan de inrichting, als krankzinnigengesticht, verder de exploitatie, administratie en geneeskundige dienst. Het Bestuur geeft jaarlijks aan de algemeene vergadering van aandeelhouders verslag van den toestand en verdere lotgevallen van het gesticht.

Het gesticht staat verder onder toezicht van de H.H. Inspecteurs van het staatstoezicht op krankzinnigen, van den Officier van Justitie in het arrondissement 's-Hertogenbosch en den Inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht in Noord-Brabant en Limburg. Bij besluit van H.H. Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, d°. 13 Septemder 1870, G. N°. 86, werd, onverminderd het toezicht, volgens de wet van 29 Mei 1841 (Staatsbl. N°. 20), eene permanente commissie van toezicht benoemd om meer gestadig op de naleving der in het koninklijk besluit van 12 Aug. 1870, N°. 1 gestelde voorwaarden toe te zien. De motieven, die tot het benoemen dezer commissie aanleiding gaven, worden nader uiteengezet in de missive van H.H. Gedep. Staten aan de Staten van Noord-Brabant (d°. 4 Juli 1870. Prov. Bl. N°. 15a). Daar lezen wij: „Wij zouden echter

[1]) Bij besluit van 20 Octob. 1886 No. 21, is inmiddels de koninklijke goedkeuring op de gewijzigde statuten verkregen.

„wenschen, dat in die overeenkomst eene bepaling werd opgenomen, waarbij „aan de staten het recht werd toegekend om voortdurend een streng „toezicht te houden en voorts daaraan uitdrukkelijk de voorwaarde toe- „gevoegd, dat, voor het geval de verpleging der krankzinnigen naar het „oordeel van Gedeputeerde Staten niet mocht geschieden volgens de eischen „der wet, der wetenschap en der humaniteit, alleen hierin eene ontbindende „voorwaarde is gelegen en op grond hiervan de ontbinding der overeenkomst „in rechten zal kunnen worden gevorderd.” De commissie bestond uit de leden van het gedeputeerd bestuur bekend als commissie van politie. — De ijver dier commissie schijnt evenwel op geene stabiliteit te mogen roemen, althans wij constateeren hier, dat *na* 1877 *geen enkel bezoek dier commissie meer aangeteekend werd.*

Geneeskundige dienst.

De geneeskundige dienst werd aanvankelijk waargenomen door de beide geneesheeren-directeurs; — en wel de mannen-afdeeling door den eersten; — en de vrouwen-afdeeling door den tweeden geneesheer. Deze laatste was tevens belast met het gereedmaken der geneesmiddelen. In 1876 bracht Dr. VAN DEN BOGAERT zijne woonplaats over naar ’s-Hertogenbosch — en werd de aanstelling van een derden geneesheer noodzakelijk. Tot deze betrekking werd geroepen de Heer F. J. VAN DER KROON, destijds genees- heel- en verloskundige te Berchem. De geneeskundige dienst werd nu meer verdeeld tusschen den tweeden en derden geneesheer, aan welken laatsten de zorg voor de apotheek werd overgedragen. Hij aanvaardde zijne betrekking den 1 Juli 1877. In de maand November 1880 trof het gesticht een zwaar verlies door het afsterven van den eersten geneesheer-directeur Dr. E. A. P. VAN DEN BOGAERT. Een noodlottig ongeval maakte den 20 dier maand een einde aan zijn verdienstvol leven.

Bij besluit van H.H. Gedeputeerde Staten van 20 Jan. 1881 G. No. 32, 2e Afd. werden, op voordracht van het Bestuur, krachtens art. 24 der statuten, benoemd tot eersten geneesheer-directeur Dr. L. TH. POMPE en tot tweeden Dr. A. O. H. TELLEGEN, arts te Groningen.

Deze verliet evenwel den 1 Juni 1884 zijne betrekking om die van eersten geneesheer aan het gesticht „Voorburg” te Vucht te aanvaarden.

Bij koninklijk besluit van 9 October 1885, No. 17 werd als uitvloeisel der wet van 27 April 1884 (Staatsbl. No. 96) bepaald, dat aan het gesticht „COUDEWATER” slechts twee geneeskundigen behooren te zijn, zoolang het getal verpleegden het cijfer van 280 niet te boven gaat. Na de evacuatie der armlastige krankzinnigen van Noord-Brabant blijft de bevolking van het gesticht tot dusverre beneden dit cijfer. De aanvulling der vacature werd dus vooralsnog uitgesteld.

Geestelijken.

Aan het gesticht is verbonden een inwonend Roomsch-Katholiek geestelijke, aan wie de behartiging der godsdienstige belangens van de

geestelijke broeders en zusters en die der R.-Katholieke verpleegden is toevertrouwd. De godsdienstoefeningen voor de protestantsche lijders worden geleid door den predikant der Hervormde gemeente van Berlicum en Rosmalen.

Beambten. De leiding van en het toezicht op de administratie van het gesticht staat onder het onmiddellijk ressort van den Directeur.

Onder en met hem zijn werkzaam een hoofdbeambte, met den titel van Administrateur, en een tweede klerk.

Aan het hoofd van den huishoudelijken dienst en het toezicht op de meer ondergeschikte bedienden staat een huismeester.

Verplegers. De verzorging, de oppassing en het toezicht op de verpleegden van beiderlei geslacht is uitsluitend opgedragen aan de broeders en zusters van Barmhartigheid, — wier moederhuis is het instituut voor goede werken te Ronsse bij Oudenaerde. Aan het hoofd der broeders staat een broeder-overste en aan dat der zusters eene zuster-overste tot regeling der huishoudelijke en godsdienstige belangens der broeders en zusters. Met betrekking tot de dienstbetooning tegenover de verpleegden staan beide oversten onder onmiddellijke verantwoordelijkheid tegenover de geneesheeren. Aan het hoofd van iedere afdeeling, alsmede van iederen tak van huishoudelijken dienst, die door broeders of zusters bediend wordt, staat een broeder-opzichter en eene zuster-opzichteres.

Einde 1885 telde men 26 broeders en 30 zusters, wier posten verdeeld waren, als volgt:

Mannen-afdeeling.

Een broeder-overste.
Een broeder voor het magazijn.
Een broeder voor de broodkamer.
Twee broeders voor de ziekenzaal.
Twee broeders voor de eerste klasse.
Een broeder voor het pavilioen.
Drie broeders voor de tweede klasse.
Twee broeders voor de afdeeling onrustigen der hoogere klassen.
Twee broeders voor de eerste afdeeling.
Drie broeders voor de tweede afdeeling.
Drie broeders voor de derde afdeeling (storende en onrustige lijders).
Twee broeders voor de vierde afdeeling (onzindelijken en half onrustigen).
Twee broeders voor de mattenmakerij.
Een broeder voor de schoenmakerij.

Vrouwen-afdeeling.

Eene zuster-overste.
Twee zusters voor het magazijn, de kapel en huishoudelijken dienst.

Vijf zusters voor de keuken.

Vijf zusters voor de afdeeling rustige vrouwen, werkzaam in de waschinrichting, naaikamer, strijk- en mangelkamer.

Twee zusters voor de eerste klasse.

Drie zusters voor de tweede klasse.

Drie zusters voor de ziekenzaal en tweede afdeeling.

Drie zusters voor de derde afdeeling (storenden).

Drie zusters voor de vierde afdeeling (half onrustigen).

Drie zusters voor de vijfde afdeeling (onzindelijken).

De groote vraag op het gebied der krankzinnigenverpleging blijft nog altijd een geschikt personeel voor verplegers of verpleegsters. In ieder jaarverslag van onze ambtgenooten aan de verschillende gestichten ontmoeten wij grieven, bezwaren tegen de verpleging door wereldlijke oppassers, en is men op allerlei middelen bedacht om hierin eene gewenschte verandering te brengen. Na eene vijftienjarige ondervinding zij 't ons vergund hier ter plaatse een woordje ten gunste van de verpleging door geestelijke broeders en zusters te spreken. Verre zij 't van ons, dat wij blindelings de oogen sluiten voor onvolmaaktheden, tekortkomingen, ongeschiktheid enz. die ook onder hen worden aangetroffen. De mensch blijft mensch en zelfs het geestelijke gewaad beschermt den kloosterling niet tegen menschelijke hartstochten of zwakheden. Hierin staat hij met den leek gelijk; — doch dat hem die fouten zwaarder worden toegerekend dan wel den wereldlijken verpleger, is niet met recht en billijkheid overeen te brengen en onwillekeurig rijst bij het lezen van menig oordeel over de geestelijke verplegers de vraag op: of dit oordeel niet meer het *kleed*, dan wel den *persoon* geldt. Men spreekt hen vrij van misbruik van sterken drank, van vrijerij, van oneerlijke handelingen; — men roemt hunne gehoorzaamheid en hunne plichtsvervulling uit hoogere beginselen; — maar toch is men bevreesd voor den overmoed van geestelijke hierarchie! Is die vrees wel niet overdreven? Elke onbevooroordeelde doe hier onpartijdig uitspraak — en hij zal met ons de zoogenaamde „egoïstische" denkbeelden blijven waardeeren, zoolang zij de drijfveer zijn tot ijverige dienstvervulling en tot een behoedmiddel tegen tal van ondeugden, die aan den hedendaagschen wereldlijken verpleger maar al te zeer kleven. Een der criteria voor de deugdelijkheid van het personeel mag wel de bestendigheid van hun dienstbetoon zijn. H.H. Inspecteurs verklaren nu in hun verslag over de jaren 1869—1874 dat de meeste verwisseling van het dienstpersoneel voorkomt in alle gestichten, met uitzondering van die, waar de dienst aan geestelijke broeders en zusters is opgedragen [1]). In

[1]) Verslag over den staat der gestichten v. krankzinnigen in de jaren 1869—1874. Bl. 22.

hoeverre nu hunne vrees is gemotiveerd, dat de verbinding, waarin zij tot de moederhuizen staan, niet zelden tot ongewenschte verwisseling leidt, [1]) — is ons na bovengenoemd feit niet goed te verklaren. Het gestadig verwisselen van verplegers moet ongunstig werken op de verpleegden — en gaarne onderschrijven wij de behartigingswaardige woorden van Dr. VAN DER VEN: „L'enfant s'attache à sa bonne, l'animal à son maître et l'homme „dont la raison n'est-que momentanément obscurcie, ou dont elle est en- „tièrement éteinte, conserve toujours cet instinct, du moins purement brutal, „qui lui permet de reconnaître les bons soins dont on l'entoure. Cette „reconnaissance même doit exercer une influence moralisatrice." [2]) Bij de onlangs plaats gehad hebbende evacuatie waren wij immers getuigen van menigvuldige blijken van gehechtheid van den kant der verpleegden jegens de broeders en zusters, die hen 8, 10, ja sommige 15 jaren hadden verpleegd en het afscheid had niet plaats zonder dat men van weêrszijden een stille traan van weemoed zag vloeien.

Bedienden. Tot de wereldlijke bedienden, die deels met den huisdienst, deels ook met het toezicht op de verpleegden, voor zooverre deze met of onder hen werken, zijn belast, rekent men:

Een portier.
Een bakker.
Een smid.
Een machinist voor de gasfabriek.
Twee stokers voor de fornuizen van de badinrichting en den verwarmingstoestel.
Vier timmerlieden.
Drie verwers.
Twee metselaars.
Een kleedermaker.

Het personeel voor de uitoefening van het landbouwersbedrijf, het onderhoud der tuinen, den veestal, enz. bestaat uit:

Een baasknecht.
Een tuinmansbaas.
Een tuinmansjongen.
Dertien boerenarbeiders.
Eene vrouwelijke bediende voor de zuivel- en boterkamer.
Twee à drie vrouwelijke bedienden des zomers voor het wieden van onkruid.

Van dit personeel zijn „inwonende" bedienden: de portier, de smid,

---

[1]) Ibid. loco. Bl. 26.
[2]) Bulletin de la Société de Med. Mentale de Belgique 1883. N°. 31, B. 91.

de machinist, de baasknecht der boerderij en drie boerenarbeiders. De overigen werken in loon, hetzij per dag of per uur en wonen in den omtrek van het gesticht of in een der meest nabijgelegen dorpen.

Over 't algemeen betuigen wij onze tevredenheid zoowel over het gedrag als over den arbeid van genoemd personeel, ten bewijze waarvan wel moge strekken, dat de timmermansbaas, de verwersbaas, een metselaar, de smid, de tuinmansbaas, twee à drie boerenarbeiders van 12—15 jaren dienst hebben. De kleermakersbaas is begin 1886 na dertienjarigen diensttijd overleden.

Verhouding der verplegers tot de verpleegden.

Het ligt voor de hand dat de verhouding der verplegers tot de verpleegden in den loop der vijftien jaren zeer afwisselend is geweest; — daarom willen wij aan de onderstaande opgave ook slechts eene betrekkelijke waarde toekennen, daar deze betreft den toestand der bevolking, gelijk deze was tegen het einde van 1885. Bij deze opgaven zijn de broeder- en zuster-overste buiten rekening gelaten, als belast zijnde met het algemeene toezicht.

In de eerste klasse mannen waren:

3 verplegers op 9 personen dus 1 : 3.
In de tweede klasse 5 op 23 dus 1 : 5.
In de lagere klassen 17 op 252 dus 1 : 15.

In de eerste klasse vrouwen waren:

2 verpleegsters op 8 personen dus 1 : 4.
In de tweede klasse 3 op 24 dus 1 : 8.
In de lagere klassen 24 op 273 dus 1 : 12.

Verwisseling van personeel.

Verpleging van krankzinnigen is niet de roeping van iedereen — van daar dat zelfs onder de verplegers en verpleegsters er enkele gevonden worden, die hunne krachten niet evenredig aan de groote zelfsoppoffering en zelfverloochening gevoelen en daarom vrijwillig hunne terugroeping verzoeken. Wij spreken hier van *enkele*, omdat verreweg het grootste gedeelte met volharding op hunnen post blijven. Ongeschiktheid voor den moeilijken werkkring is echter niet vreemd, — van daar dat gedurende de verloopen vijftien jaren door het Bestuur de verwisseling van zes broeders en drie zusters verzocht werd. Wegens zwakte, ziekte en meer gevorderden leeftijd vertrokken vier broeders en drie zusters, terwijl één broeder hier overleden is. De overplaatsing van broeders en zusters is in beginsel voorbehouden aan hunne geestelijke overheid, doch doorgaans geschiedde zulks met voorkennis van het Bestuur of de Directie van het gesticht. — In enkele gevallen gaf dit wel eens aanleiding tot ernstige wrijving van gevoelens, vooral wanneer die overplaatsing, naar de meening der Directie, òf wel ongemotiveerd was, of te snel op elkander volgde. — In 't algemeen moeten wij erkennen, dat, met inachtneming der belangens

van de verschillende gestichten, waaraan de geestelijke verplegers verbonden zijn, men zich steeds beijverd heeft voor eene getrouwe naleving van de geslotene overeenkomst en meermalen eigene gewichtige belangens voor de verpleging der krankzinnigen heeft achtergesteld.

Uit onderstaand tabelletje moge verder blijken, dat de verwisseling van het personeel onder de broeders en zusters naar evenredigheid van hun getal zeer gering is geweest.

Jaar.	Getal Broeders.	Overgeplaatst.	Getal Zusters.	Overgeplaatst.
1871	12	1	12	—
1872	15	3	16	1
1873	18	5	22	—
1874	19	1	19	2
1875	19	2	19	—
1876	20	—	19	1
1877	20	3	21	—
1878	20	2	21	3
1880	22	1	24	2
1881	22	4	24	3
1882	23	4	27	6
1883	25	3	28	1
1884	27	2	31	2
1885	26	4	30	3

DERDE HOOFDSTUK.

Terrein en Gebouwen.

Coudewater heeft buiten de bebouwde oppervlakte eene uitgestrektheid van ± 42 hectaren, waarvan er 24 bestaan uit bouw- of weiland, ± 7 uit moestuin en ± 8 aangelegd zijn tot tuinen of wandelplaatsen. **Terrein.**

In October 1877 verkreeg de Maatschappij het tegenover gelegene landgoed „Spreeuwenburg" in pacht voor een onbepaald aantal jaren. Deze bezitting heeft eene uitgestrektheid van ± 7 à 8 hectaren, behalve het woonhuis en stalling, en was aanvankelijk beplant met akkermaalsch hout en gedeeltelijk tot weiland ingericht. Door ontginning en bewerking is het thans uitmuntend weiland geworden, daar 't voor bebouwing van veldvruchten minder geschikt is, wijl het geregeld ieder jaar bij ietwat hoogen waterstand onder loopt. De tuinen en wandelplaatsen zijn wat oppervlakte betreft min of meer geregeld naar het getal verpleegden van iedere afdeeling. Bij de gedetailleerde beschrijving der gebouwen komen wij hierop later terug.

De bodem van Coudewater is zandgrond, dus mager en schraal. Bij ruime bemesting en doelmatige bewerking is hij echter niet onvruchtbaar. Na eene ruim vijftienjarige bewerking is de aard van den bodem veel verbeterd, zoodat bij geene al te drooge en heete zomers, de bouw- en weilanden uitnemend voldoen. Een groot ongerief blijft echter het zoogenaamde „kwelwater", dat bij hoogen waterstand gedurende het najaar of den winter, in het voorjaar moeilijk wegzakt en waardoor de bodem zuur en langen tijd voor de cultuur onbekwaam wordt. De moestuinen en de boomgaarden leveren ruimschoots den voorraad groenten en vruchten op om te voorzien in de zomer- en winterprovisie voor eene bevolking van nagenoeg 600 personen. Voor teelt van *goede* aardappelen is de grond niet geschikt: deze worden dan ook uit andere gunstig bekende streken aangekocht. Rogge en haver groeien er daarentegen goed. Onder het boomgewas vindt men het meeste eikenboomen, dennen, tamme en wilde kastanjeboomen. Sierplanten, bloemen en heesters van de meest verschillende soorten kunnen er welig groeien.

De bodem leverde aanvankelijk goed drinkwater op. Na de overstrooming van 1876 en de kort opeenvolgende hooge waterstanden in 1880 en 1881 schijnt de losse bodem gedrenkt te zijn met ijzerhoudenden humus, die zeer moeilijk daaruit te verwijderen is. Eenige welputten zijn daardoor onbruikbaar geworden en ook het water uit den stroom, genaamd **Water.**

„de kleine Wetering" die langs Coudewater loopt, is voor de waschinrichting onbruikbaar geworden. Het linnengoed wordt er schier roestkleurig in en moet door chloor of zwaveligzuur weder helder worden gemaakt. Vier welputten geven thans nog goed, drinkbaar water; de putten, die in de drie laatste jaren bij de nieuwe afdeeling rustige mannen 3e klasse en de directeurswoning zijn geslagen, zijn onbruikbaar. Het Bestuur besloot dus in 1884 tot het boren van een Northon-wel. Men koos hiertoe een punt, nagenoeg in het centrum van de mannen-afdeeling. (Zie pl. grond „Northon-pomp.") Dit werk ontmoette vele zwarigheden en eerst ter diepte van 28 meters gelukte het op eene grindlaag te stooten. Het water ter dezer diepte verzameld, leverde bij scheikundig onderzoek geene organische, schadelijke bestanddeelen, maar alleen een matig ijzergehalte op en is voor het dagelijksch gebruik als drinkwater zeer voldoende. Op deze wel zijn geplaatst zes pompen; eene op de wel zelf; eene in de keuken; eene in de groentenkamer; eene in den tuin en eene voor het fornuis der badkamer van de afdeeling rustige mannen 3e kl. en eene voor het algemeen gebruik en de badkamer der afdeeling onrustigen. In weerwil van de aanhoudende droogte en den schier ongekenden lagen waterstand van het grondwater in den afgeloopen zomer heeft de wel altijd volop water gegeven. Deze goede uitslag heeft er toe geleid om bij het Bestuur in beginsel te besluiten om ter gelegener tijd een tweede wel aan de vrouwenzijde te laten boren. Het regenwater wordt opgevangen in twee regenbakken, een' grooten van ± 9 à 10 M^3. en een van ± 2 à 3 M^3. inhoud, terwijl op verschillende punten van het terrein aan de mannen- en vrouwenzijde nog veertien à vijftien groote watertonnen zijn geplaatst. Bij lang aanhoudende droogte voorzien deze niet in de behoefte voor de waschinrichting en het huishoudelijk gebruik en dan moet men zijnen toevlucht nemen tot het opvoeren van het water uit den grooten vijver van het terras naar den regenbak van de waschinrichting. Een tweede wel met ruimen aanvoer van water is dus dringend noodzakelijk.

Behalve de reeds genoemde welputten bestaan er nog drie, waarvan eene dient tot voeding van het fornuis voor de badkamer 1e en 2e klasse mannen, voor algemeen huishoudelijk gebruik en de bakkerij; eene voor den veestal en eene voor de gasfabriek en de smederij. Dit water, hoewel vrij zuiver, wordt evenwel niet als drinkwater gebruikt; — alleen de pomp op den koestal, die reeds van zeer ouden datum is, levert goed drinkwater op.

Gebouwen. Omtrent de beschrijving van de ligging van het landgoed Coudewater en de verdeeling der hoofdgroepen van iedere afdeeling, mogen wij verwijzen naar bl. 4. Het zal wel geen betoog behoeven, dat èn in de primitieve inrichting èn in de bestemming der verschillende gebouwen in

een tijdsverloop van vijftien jaren veel gewijzigd en veranderd is. Langzamerhand heeft Coudewater zijn tegenwoordig aanzien verkregen. Wij willen dus aan de beschrijving van den thans bestaanden toestand een kort overzicht, in chronologische orde, van het oprichten der onderscheidene gebouwen doen voorafgaan.

1871. Werden de beide zijvleugels van het hoofdgebouw met de twee centrale ziekenzalen voor mannelijke en vrouwelijke verpleegden, de badkamers, de observatie-kwartieren en de daarbij behoorende slaapzalen afgewerkt, — waarmede men in het najaar 1870 begonnen was.

Verder werden gebouwd:

1°. Het cottage voor rustige lijders van de vierde klasse. (Zie kaart B′). — Dit werd in 1882 na voltooiing van de nieuwe afdeeling rustige mannen ingericht tot afdeeling van storende lijders 1e en 2e kl.

2°. De waschinrichting met de daarbij behoorende naai- en strijkkamer, de verblijfzaal en de slaapzalen voor rustige vrouwen 4e kl. (kaart G).

3°. De werkplaatsen voor mannelijke lijders. (Deze zijn opgeheven en bestonden slechts uit voorloopig opgeslagene vertrekken).

4°. De villa voor eenige verpleegden van hoogere klassen. (Kaart C).

5°. De stal, de remise en de voorraadschuur.

6°. De gasfabriek.

1872. 1°. Het verblijf voor onrustige lijders van beider sexen. (Kaart E. en H).

2°. De R. Kath. kapel met de keukens.

3°. De verdieping op de verblijfzaal afd. rustige vrouwen 4e kl.

4°. De koestal met het Karnhuis.

1873. 1°. Het gebouw voor vrouwelijke verpleegden der eerste en tweede klasse. (Kaart F).

2°. De werkplaatsen voor kleer- en schoenmakers en de timmerwinkel. (Deze waren vroeger ter plaatse waar nu het magazijn is. (Zie kaart Afd. m. „Magazijn”) en zijn nu verplaatst).

3°. De bakkerij. (Deze is opgeheven en veranderd in badkamer 1e en 2e kl. mannen. Zie kaart B. 8).

4°. De mattenmakerij met bovenverdieping voor slaapzalen onrustige mannen. (Deze mattenmakerij is thans buiten gebruik gesteld).

1874. 1°. Het gebouw voor mannelijke verpleegden der eerste en tweede klasse. (Zie kaart B).

2°. De woningen der geneesheeren.

3°. Het kerkhof.

1875. Werd na den brand in October de verdieping boven de slaapzalen der afdeeling onrustige vrouwen opgetrokken en elf afzonderlijke slaapkamertjes gemaakt.

1876. Begon men met de uitbreiding der slaapzalen voor de mannen 2e klasse en wel door het optrekken der benedenverdieping. (Zie verder 1878.)

1877. Op de verdieping van den hoofdbouw werden gemaakt eene kamer voor tijdelijk verblijf van den eersten geneesheer; — eene voorloopige protestantsche kapel, — eene verdieping geplaatst op den middenbeuk van het verblijf rustige mannen 4e kl., — en de nieuwe bakkerij geplaatst waar zij nu nog staat. De oude bakkerij werd veranderd in eene badkamer voor mannen 1e en 2e klasse met twee afzonderlijke kamertjes. — Tengevolge van den hoogen waterstand in 1876 was het water uit de „Wetering" voor de waschinrichting schier onbruikbaar geworden. Hierin werd voorzien door het aanleggen van eene waterleiding uit den grooten vijver naar den regenput van het waschhuis.

1878. Werd voltooid de uitbreiding van het verblijf der 2e klasse mannen. Hierdoor werden verkregen: eene kamer voor den broeder-overste, eene slaapzaal voor de tweede klasse mannen, vijf afzonderlijke slaapkamertjes, eene opzichters-kamer, eene slaapzaal voor de derde klasse mannen, een magazijntje voor berging van koffers en een graanzolder.

1881. Werd de nieuwe protestantsche kapel gemaakt, — en het brandspuithuisje.

1882. Kwamen tot stand de directeurswoning en de nieuwe afdeeling rustige mannen 3e en 4e kl. met bijbehoorende werkplaatsen. (Zie kaart D).

1883. Werden gelegd de brug over de Wetering en wijders gebouwd de nieuwe voorraadschuur, het lijkenhuisje en de sectiekamer (de vorige waren weggebroken om ruimte te vinden voor de nieuwe afd. rustige mannen).

1884. Is men begonnen met de verwarming en de ventilatie volgens het stelsel Bacon. Hiervoor werd gemetseld eene watervrije stookplaats bij de afd. half onrustige vrouwen, — en de ruimte hierboven benuttigd voor het maken eener nieuwe badkamer en vier ruime isoleerkamers. — De oude schoen- en kleedermakerij, die nu verplaatst werd naar de nieuwe afdeeling, werd veranderd in een magazijn voor kleeding en berging van liggingstukken voor mannen.

1885. Werden bijgebouwd vier isoleerkamers in den tuin der afdeeling mannen, de gasfabriek vergroot en de nieuwe smederij gebouwd.

Thans volgt de beschrijving van de gebouwen zoals zij nu verdeeld en voor verschillende doeleinden bestemd zijn. Voor de legenda verwijzen wij naar de verklaring der platte grondteekeningen. — De mannenafdeeling is aangewezen met *roode*, de vrouwenafdeeling met *blauwe* en de oeconomie gebouwen met *zwarte* letters. De verschillende afmetingen zijn uit den tekst weggelaten en worden bij de legenda gevonden.

Hoofdgebouw. A. A. A'. A". Het ruime terras opgaande vindt men rechts de directeurswoning en links de woningen voor de beide geneesheeren en in 't fond den hoofd-

bouw met de twee zijvleugels. Dezen binnentredende, komt men in een marmeren gang, die leidt tot de ruime, met eenen engelschen parketvloer bedekte, vestibule. Rechts in de vestibule, komt men in de bestuurs- en groote receptiezaal; links in het bureau van den directeur en de geneesheeren. Onmiddellijk hieraan volgen het kantoor van de beambten der administratie en de gestichts-apotheek. In den gang ligt nog de receptiekamer voor den huisgeestelijke en links van de hoofddeur komt men in de gestichts-bibliotheek. Hier naast ligt de verblijfzaal voor de bedienden. Op de verdieping van den hoofdbouw vindt men de slaapkamer van den huisgeestelijke, drie logeerkamers, de slaapkamer voor een inwonenden beambte, een magazijn voor meubelen met bijkamer en de kapel voor de Protestanten. Boven deze verdieping strekt zich een groote ruime bergzolder uit, die eene oppervlakte heeft van ruim 449 M^2.

Ter rechter- en ter linkerzijde staat het hoofdgebouw met eene deur in communicatie met de beide vleugels.

Rechtervleugel A″.

Begane grond. In den gang is eene bergplaats voor koloniale waren, een spreekkamertje voor vrouwelijke verpleegden, een privaat en de toegang voor de kelders onder het hoofdgebouw. In dezen vleugel vindt men de badkamer met fornuis, douches-toestel en een slaapkamertje, de centrale ziekenzaal voor de vrouwen met een kamertje voor opzichteressen, twee verblijfzalen voor vrouwen. In de voorste zaal zijn twee isoleerkamertjes. De ziekenzaal en deze beide zalen hebben ieder een' afzonderlijken tuin; met privaten en eene bergplaats voor brandstoffen. De trap in den gang leidt tot de

Verdieping. Hier vindt men links drie slaapzalen, — en rechts eene slaapzaal met opzichteres-kamertje, de kamer voor de zuster-overste en het magazijn van kleeding- en liggingstukken en voor den voorraad manufacturen.

Linkervleugel A′.

Begane grond. In het portaal vindt men een privaat, de slaapkamer der bedienden en eenen doorgang, die den vleugel van den hoofdbouw scheidt en van waar men komt in de broodkamer. Gelijk in den rechtervleugel vindt men hier de centrale ziekenzaal voor mannelijke verpleegden, met een bijzaaltje en een broederskamer, twee verblijfzalen voor rustige mannen met twee isoleerkamers en eene nachtcel. Deze zalen hebben met de ziekenzaal een' gemeenschappelijken tuin, waarin nog vier isoleerkamers, een prieel, eene bergplaats en de privaten gevonden worden. De omheiningsmuur is van houten latten en geeft een vrij uitzicht op den daar achter liggenden tuin.

Verdieping. Den trap opgaande vindt men links twee slaapzalen, twee afzonderlijke kamertjes en een opzichters-kamer; rechts volgen twee ruime slaapzalen en nog twee opzichters-kamertjes.

De bovenste verdieping van iederen vleugel wordt ingenomen door bergzolders. Beide staan bij eventueel brandgevaar door eene deur in onmiddellijke verbinding — zoowel beneden als boven — met het hoofdgebouw.

Verblijf mannen 1e en 2e Klasse. B.

Links van het hoofdgebouw en daarvan gescheiden door een' rijweg, ligt met het front naar het terras het gebouw voor mannen 1e en 2e klasse. De hoofddeur binnentredende, ziet men voor zich in de vestibule, die 42 M^2. oppervlakte heeft, den hoofdtrap, die rechts leidt naar de slaapkamers der verpleegden eerste klasse en links naar de gemeenschappelijke slaapzalen der verpleegden tweede klasse. De ruimte onder het bordes van den hoofdtrap is gebezigd tot een dien- en waschkamertje en daarachter ligt de biljartzaal. Eene deur in den gang aan de zijde der eerste klasse en eene deur in den tuin geven toegang tot deze zaal, zoodat zij zonder stoornis door verpleegden van beide klassen kan gebruikt worden.

Rechts van den hoofdtrap is de gezelschaps- en eetzaal voor de eerste, — en links die voor de tweede klasse. Aan de verblijfzaal der tweede klasse grenzen eene ruime zit- en slaapkamer, — en daarnaast isoleerkamertjes en cellen voor tijdelijke afzondering. Den cellengang vervolgende komt men in eene ruime isoleerkamer — ook als slaapzaal kunnende dienen — en daarachter ligt het magazijn voor gemaakte mannenkleederen en de voorraad manufacturen. De badkamer met twee slaapkamertjes voor de verpleegden der hoogere klassen ligt aan de voorzijde naast het gebouw.

Verdieping. Het nachtverblijf voor de verpleegden 1e klasse bestaat uit ruime afzonderlijke slaapkamers en dat voor de tweede klasse uit drie ineenloopende slaapzalen, — terwijl voor enkele onrustige verpleegden van beide klassen of voor rustige verpleegden der tweede klasse nog vijf afzonderlijke kamertjes met daartusschen liggende opzichterskamertjes gevonden worden. Boven het kleedingmagazijn ligt nog eene groote zaal, (lang 14.80, breed 6.40, hoog 4.62), die naar behoefte als slaapzaal kan gebruikt worden.

Verblijf onrustige lijders 1e en 2e klasse. B′.

Binnen het enclos van den voor beide klassen gemeenschappelijken tuin ligt het verblijf voor de onrustige lijders der hoogere klassen. Dit gebouw, gelijk boven reeds vermeld is, bestaat *beneden* uit eene groote en eene kleinere verblijfzaal, eene slaapzaal en twee isoleerkamers, en *boven* uit drie slaapzalen met twee kamertjes voor opzichters. — Naast de kleinere benedenzaal ligt de tuin voor deze afdeeling, welke echter, volgens het oordeel van H.H. Inspecteurs, te klein is, zoodat men op een of andere wijze naar uitbreiding zal moeten zoeken.

Villa voor verpleegden hoogere klassen. C.

Tot het verblijf voor verpleegden eerste klasse moet nog gebracht worden de villa, die geheel afzonderlijk, vrij gelegen en geheel door eenen tuin omgeven is. Het geheel is in Zwitserschen stijl opgetrokken met eene

veranda en balkon, waartegen klimplanten zijn opgeleid. De villa is bestemd voor lijders, die eene geheel afzonderlijke verpleging verlangen. De beneden- en bovenverdieping bestaan ieder uit twee zitkamers met bijbehoorende slaapkamers en een kamertje voor den broeder-opzichter. Beneden heeft men daarenboven een dienkeukentje en een privaat.

Het gebouw, bestemd voor het verblijf der rustige mannen lagere klasse, bestaat uit twee ruime benedenzalen, gescheiden door eenen breeden gang, waarin de hoofdtrap naar de verdieping ligt en uit twee zijvleugels. De voorzijde van het gebouw ligt naar de ruime opene plaats met eene overdekte beugelbaan; — de achterzijde heeft uitzicht op de wei- en bouwlanden. In den rechtervleugel is de mattenmakerij, — in den linker de verfwinkel, de timmerwinkel, de schoen- en kleedermakerij en een magazijntje voor gemaakte kleeren. Aan den noordwestelijken gevel van de linker-verblijfzaal zijn uitgebouwd de privaten, die door een' afzonderlijken gang van de zaal zijn afgescheiden; — en nog een waschkeukentje. Van uit de rechterverblijfzaal komt men in eenen gang, die toegang geeft tot de mattenmakerij en de daaraan belendende afdeeling voor onrustige lijders der lagere klassen. Voorts heeft men in dien gang de fornuiskamer, de steenkolenloods, de badkamer met twee badkuipen en kleedkamer, de privaten en urinoirs. De verdieping wordt door eenen breeden corridor in twee gedeelten gesplitst en telt zeven slaapzalen, zes kamertjes voor opzichters, — en enkele nachtcellen, voorts de noodige privaten en urinoirs. De ruime zolders boven deze verdieping die gezamenlijk eene oppervlakte van 581 M^2. hebben, dienen tot graanzolders. Gelijk op de planteekening is aangegeven, is nog aan de uiteinden van iederen vleugel een trap aangebracht om bij brandgevaar verschillende punten van uitgang te hebben; zoomede vindt men op de verdieping boven de mattenmakerij nog eenen trap met deur, die in onmiddellijke communicatie staat met de verdieping van de afdeeling onrustigen.

Verblijf rustige mannen lagere klasse. D.

Dit gebouw heeft beneden twee zalen, ieder met een' afzonderlijken tuin. De grootste dient tot verblijfzaal voor de onrustigen; de kleine tot die voor onooglijken en onzindelijken. — Naast deze kleine zaal is nog eene slaapzaal voor gebrekkelijke en hulpbehoevende lijders. In het gedeelte der onrustigen zijn vier dagcellen en acht nachtcellen; — en eene afzonderlijke badkamer met fornuis. Aan de achterzijde van het gebouw is nog gelegen de oude mattenmakerij, waarvan een gedeelte is ingericht tot eene hulpslaapzaal en tot mandenmakerij. De tuin der storende afdeeling, die vroeger door eenen blinden muur omgeven was, wordt nu door eene getoogde, met vaksgewijze aangebracht latwerk voorziene, omheining afgesloten, zoodat een uitzicht op den voorliggenden tuin verleend wordt. De tuin der afdeeling „onooglijken" ziet uit op wei- en bouwland.

Verblijf onrustige mannen lagere klasse. E.

Verdieping. De verdieping telt vijf slaapzalen en negen cellen en eene bergplaats voor het materieel der matten- en mandenmakerij. Op de tweede verdieping zijn nog slaapcellen, die evenwel door de hooge ligging minder doelmatig werden geacht en na de evacuatie in December 1885 buiten gebruik zijn gesteld.

Verblijf vrouwen 1e en 2e klasse. F.

Bij de verdeeling van dit gebouw is hetzelfde grondidee als bij dat der mannen gevolgd, nl. om beide klassen in één gebouw vereenigd te verplegen. Het gemis eener „storende" afdeeling evenwel vorderde hier eene afwijking in de bestemming der zalen. Op advies van H.H. Inspecteurs is nu het gebouw in twee groote afdeelingen gesplitst. De rechterzijde is bestemd voor het verblijf der rustige vrouwen 1e en 2e klasse, — en de linkerzijde voor dat der woeligen en onzindelijken. De voorste rechterzaal is de gezelschapskamer voor de eerste klasse; — de daarachter gelegene die voor de tweede klasse. Beiden maken gebruik van den grooten gemeenschappelijken tuin. De voorste linkerzaal is de gezelschapskamer voor de storende vrouwen der beide klassen; hierop volgt die voor de onzindelijken en daarachter is de zieken- of slaapzaal voor hulpbehoevenden. De middenbeuk van het gebouw is niet opgetrokken maar afgedekt deels met glazen ruiten, deels met zink. In dien beuk zijn zes kamertjes, die deels als isoleerkamers, deels als slaapvertrekken kunnen worden gebezigd. Deze kamertjes krijgen hun licht en luchtverversching door de zoldering van het glazen dak. Op den beganen grond heeft men nog verder twee slaapkamers voor vrouwen 1e klasse, — de badkamer met fornuis, twee privaten en twee bergplaatsen.

Verdieping. De trap in de vestibule leidt rechts naar de afzonderlijke slaapkamers voor de eerste klasse, die zes à zeven in getal zijn en nagenoeg dezelfde afmetingen hebben. Links zijn twee slaapzalen voor de verpleegden der tweede klasse. Tusschen beide zalen is het kamertje voor de opzichteressen, — die der eerste klasse liggen tusschen de slaapkamers in. Voor nachtgebruik zijn op de verdieping twee privaten.

Een punt van nadere overweging blijft, op welke meest praktische wijze men de gelegenheid tot verpleging van vrouwen uit hoogere klassen kan uitbreiden, ten einde te kunnen voldoen aan de steeds meerdere aanvragen tot opneming. Dit blijve ten zeerste aan de bemoeiingen van het Bestuur aanbevolen.

Verblijf rustige vrouwen lagere klasse. G.

Onmiddellijk naast en aan den achtergevel van het vorige gebouw grenzende, ligt het verblijf voor de rustige vrouwen lagere klasse. In dit gebouw zijn vereenigd de waschinrichting met stoommachine-kamer, de mangel- en strijkkamer, de naaizaal, de verblijfzaal en drie slaapzalen — (twee beneden en een boven).

Het waschhuis is ruim en luchtig gebouwd, over de geheele breedte

overdekt met een glazen dak. Het gedeelte boven de mangel- en naaikamer (rechts) en boven de beneden slaapzalen (links) is niet opgetrokken maar aan weêrszijden ingericht tot droogzolder. — De verblijfzaal heeft over de geheele lengte uitzicht op den tuin en den grooten moestuin, en het front van het gebouw ligt naar de zijde van den voorliggenden tuin.

Verdieping. Van uit de verblijfzaal voert een trap naar eene slaapzaal, die na de evacuatie voor de lagere klassen buiten gebruik was gesteld. Vermits zij onmiddellijk grenst aan de slaapkamers der eerste klasse, — en door eene deur met dit gedeelte in verbinding staat, is zij thans ingenomen als slaapzaal voor verpleegden der tweede klasse.

Verblijf onrustige vrouwen lagere klasse.
II.

Met geringe wijziging komt dit overeen met het verblijf voor onrustige mannen. Op den beganen grond heeft men eene zaal voor onooglijken en twee groote zalen voor de woelige vrouwen. Eene dezer zalen kan naar gelang van de behoeften dienen als verblijfzaal of als slaapzaal. Bij de verblijfzaal der onooglijken is nog eene slaapzaal voor de gebrekkelijke en hulpbehoevende vrouwen. Beide afdeelingen hebben eenen afzonderlijken tuin; die der woeligen is aan de oostzijde gedeeltelijk open, — die der onooglijken heeft ook uitzicht op weiland.

Op den beganen grond vindt men verder negen isoleerkamers, de badkamer met twee badkuipen en de fornuiskamer met bergplaats voor brandstoffen.

Van uit dit gebouw komt men door eenen gang in het verblijf der half onrustige vrouwen.

Verblijf der half onrustige vrouwen der lagere klasse.
I.

Dit verblijf bestaat uit eene groote zaal met een daaraan grenzenden ruimen tuin, die aan alle zijden uitzicht heeft op de omringende weilanden of tuinen. In de verblijfzaal heeft men twee groote isoleerkamers; terwijl de zaal zelve door twee groote schuifdeuren in onmiddellijke communicatie staat met een gang, waarin acht cellen zijn, die gedeeltelijk als dagcel en als nachtcel gebruikt worden. Deze cellen zijn voor dagcellen evenwel, volgens het oordeel van H.H. Inspecteurs, te klein en zouden vergroot en door 't aanbrengen van lagere vensters tot isoleerkamers kunnen worden ingericht.

Verdieping. De slaapzalen voor de verpleegden in de afdeeling „onrustigen" en „half onrustigen" communiceeren onderling en zijn zeven in getal. Behalve deze zijn er negen nachtcellen, wier afmetingen even groot zijn als van de dagcellen op den beganen grond.

Keuken en kapel voor de R. Katholieken.
K.

In het centrum der verschillende gebouwen liggen de keuken, de bijkeuken, de groentenkamer en de steenkolenloods. De keuken is gebouwd in kruisvorm waarvan de linkerarm dient tot refectorium voor de broeders-opzichters, — en de rechter voor de zusters-opzichteressen. De toebereiding der spijzen voor de lagere klassen geschiedt in vier groote,

ijzeren, ingemetselde ketels, die door steenkolenvuur worden verwarmd. Voor de hoogere klassen geschiedt zulks op eene groote ijzeren gegoten kookkachel met twee groote vuurhaarden, twee ovens en eene afdeeling voor borden en schalen-verwarmer. Op het bovenvlak zijn twee stookgaten, terwijl men over de geheele oppervlakte koken kan. De overtollige warmte wordt gekeerd door eene groote zinken kap, die in verbinding staat met eene luchtbuis, welke boven op het dak der kapel hare uitmonding heeft. Aan de mannen- en vrouwenafdeeling zijn twee groote draai-rollen, waardoor de distributie der spijzen en dranken voor de verschillende gebouwen geschiedt. Onder het refectorium der zusters is een ruime, gewelfde, watervrije kelder voor de berging der dagelijksche mondbehoeften. In de bijkeuken is gelegenheid tot het reinigen van het vaatwerk en in de groentenkamer worden de aardappelen geschild en de groenten schoongemaakt. Voor dit doeleinde is ook de kleine opene plaats aan de achterzijde van de keuken bestemd.

Kapel.
Kaart „verdieping".
K.

De trap aan de voorzijde van dit gebouw leidt naar de ruime kapel voor de R. Katholieken. Deze kapel is in twee afdeelingen gesplitst, links voor de mannen, rechts voor de vrouwen, doch beide afdeelingen hebben een vrij uitzicht naar het altaar. Ter hoogte van het presbytorium neemt de kapel eenen kruisvorm aan, waarvan de linkerarm de bidplaats voor de broeders en de rechterarm die voor de zusters is. Van uit de refectoria leidt een trap naar iedere bidplaats. Aan den kant der vrouwen is een portaal met trap aangebracht, die naar eene tribune leidt, alwaar de huisgezinnen der geneesheeren hunne zitplaatsen hebben.

Scheiding tusschen mannen- en vrouwen afdeeling.
L.

De muur, die van den achtergevel der keukens doorloopt tot aan het gebouw der storende afdeelingen, vormt de scheiding tusschen de mannen- en vrouwenzijde. Ten behoeve van den aanvoer der producten uit den koestal en den moestuin is een klein poortje aangebracht. De beide zijvlakken van den muur zijn benuttigd tot het aanbrengen van ruime kippenkooien voor iedere afdeeling.

Afscheidingen.

De afscheidingen voor de verschillende afdeelingen geschiedde vroeger door blinde muren, waarin groote ijzeren rosetten aangebracht waren. Deze zijn allengs verdwenen; — alleen bestaan zij nog aan de zuidzijde der afdeeling storende vrouwen en aan de centrale ziekenzaal der vrouwen. Overal elders vindt men nu steenen pilaren, waartusschen latwerk is geplaatst, dat bij enkele afdeelingen boven door een' gemetselden toog wordt afgedekt. Het latwerk is van voldoende hoogte om het overklimmen te beletten; — maar toch is soms de vlugheid en de sterke drang tot ontvluchten nog grooter, zoodat in weerwil van de noodige voorzorgen „wegloopen" niet altijd kan worden voorkomen. Vermits de opene ruimten tusschen de gebouwen als tuin en plantsoen is aangelegd, hebben

schier alle tuinen en opene plaatsen der afdeelingen een ruim en vroolijk uitzicht.

Alvorens van de beschrijving der gebouwen, uitsluitend bestemd tot verblijf der verpleegden, af te stappen, willen wij nog eenige bijzonderheden mededeelen. De bouworde verschilt in de details niet van gewone woningen, o. a. zijn de deuren gelijkvormig aan die, welke men in particuliere huizen vindt. Zij hangen af aan scharnieren; — bij de hoogere klassen vindt men meestal knoppen of krukken, — in de overige afdeelingen worden zij alleen door een gewoon slot afgesloten, dat voor alles op denzelfden sleutel gaat. De inrichting der vensters staat meer in verband met de luchtverversching. De meeste verblijf- en slaapzalen hebben twee buitenmuren, zoodat het aan natuurlijke ventilatie niet ontbreekt. De vensters bestaan uit houten raamkozijnen met ijzeren spijlen. Het bovenraam is wel van ijzeren spijlen voorzien, doch niet met glas gedicht. Achter deze spijlen is een beweegbaar raam aangebracht, dat al naar groote of mindere behoefte aan versche lucht geheel of gedeeltelijk omlaag kan worden geschoven. De ijzeren spijlen van het voorste raam verhinderen het uitklimmen. In de verblijf- en slaapzalen der lagere klassen zijn de glasruiten alle van kleine afmetingen en langwerpig vierkant van vorm. Bij de hoogere klassen zijn zij meer in den vorm van chineesche ruiten. Beide vormen zijn zoowel uit het oogpunt om ontvluchting te voorkomen, als van eene oeconomische zijde, bijv. breken, vernielen, enz. zeer aan te bevelen, zonder dat de sierlijkheid er iets bij te kort komt.

De privaten zijn ingericht deels naar het tonnenstelsel — deels naar het rioolstelsel; dit hangt veel af van de ligging der privaten. De privaten, die in de laatste twee jaren zijn gebouwd, staan allen nog met luchtkokers in verbinding met de buitenlucht, zoodat bij deze geen of weinig hinder voor onfrissche lucht bestaat; — eveneens zijn de privaattrechters van andere constructie en hebben den S vormig gebogen vorm, zoodat de faecalia meer van de buitenlucht zijn afgesloten. Al naar behoefte kunnen de vroeger gebouwde privaten naar deze wijze worden veranderd, waardoor vele bezwaren, die sommigen nog tegen het rioolstelsel hebben, worden opgeheven. Het tonnenstelsel voldoet wel is waar ook goed, doch levert op eene eenigszins talrijk bevolkte afdeeling altijd moeielijkheden op. Men gewent woelige, onbedachtzame patiënten zoo moeilijk aan regel en orde; vandaar dat 't niet zelden gebeurt, dat eene en dezelfde ton op éénen dag meermalen moet worden geledigd, terwijl de daarnaast geplaatste ledig blijven. Kleine tonnen zijn dus te spoedig vol of worden ligt door allerlei zaken verstopt; grootere tonnen zijn bijna niet te hanteeren, of moeten veel dieper dan de kleinere geplaatst worden. Aan beide stelsels zijn eigenaardige bezwaren verbonden, zoodat 't moeilijk beslist kan worden,

welke der twee 't beste is. De ondervinding — en vooral het rekening houden met lokale toestanden — zal hier wel het beste richtsnoer wezen; van daar dat althans in dit gesticht gedeeltelijk is afgeweken van het in den beginne ingevoerde tonnenstelsel.

Oeconomie-gebouwen.

De gebouwen, bestemd tot den huiselijken dienst of wel tot de uitoefening van den landbouw, zijn:

1°. De bakkerij Deze ligt geheel afzonderlijk tegenover de villa der mannen 1e kl. Zij bestaat beneden uit de bakkerij met ovens, baktrog en kneedtafels; — boven uit een zolder met slaapkamertje. Boven de bakkerij is geplaatst de reservoir voor de voeding van de fontein op het voorplein. Het water wordt door een perspomp uit den grooten vijver naar den reservoir opgestuwd en krijgt van daar zijn verval naar de fontein door looden buizen, die van af 't hoogste punt der bakkerij door den berg en onder de brug door zoo naar de fontein gelegd zijn.

2°. De gasfabriek. Zie verder Hoofdst. IV „Verlichting" pag. 32.

3°. De steenkolenloods.

4°. Het brandspuithuis.

5°. Het doodenhuis met bijbehoorende sectiekamer, — en eindelijk

6°. De gebouwen voor de boerderij.

Tot deze worden gerekend: de veestal, de karnkamer, de dorschschuur met aardappelkelder, de paardenstal, de remise, de voorraadschuur met bloemen en plantenkamer, de broeikas. Alle deze gebouwen vormen, gelijk op de planteekening te zien is, een aaneengesloten geheel, behalve de voorraadschuur, die geheel afzonderlijk staat en de broeikas, die aan den achtergevel tegen den wand van den bakoven is aangebouwd.

De veestal heeft eene lengte van 53.50 M. en eene breedte van 9.40 M. dus 4836 M^2. oppervlakte, met eenen ruimen voorstal en acht varkens- en kalverhokken. In den veestal is plaats voor 48 stuks vee, terwijl op den zolder ruim 50000 kilo hooi geborgen kunnen worden. Naast den koestal is gelegen de karnkamer, waaronder een waterdichten kelder ligt; hieraan sluiten zich de dorschschuur, waarin de aardappelkelder ligt en hierop volgen de paardenstal en remise. Aan de voorzijde, terzijde van de badkamer 1e klasse mannen, is het fornuishuis, waarin gedurende den geheelen dag warm water voor den stal, de bakkerij en de badkamer voorradig is.

Gebouwen buiten het terrein van Coudewater.

Tot de gebouwen, gelegen buiten het terrein van Coudewater, behooren:

1°. Een huis met twee woningen, gelegen op de grenzen van de groote laan van Coudewater ten noordoosten van het gesticht. Eene woning wordt bewoond door den baas-tuinman en de andere door den metselaar.

2°. Een huis met twee woningen, gelegen langs den klinkerweg, tegenover het gesticht. Het eene gedeelte wordt bewoond door den huismeester van het gesticht; — het andere door den bakker en de melkvrouw.

Tot de terreinen van Coudewater wordt verder gerekend het tegenover gelegene „Spreeuwenburg". Deze bezitting is ± 8 hectaren groot en bestaat voor het grootste gedeelte uit wei- en haverland. Het daarbij behoorende huis wordt bewoond door den baas-verver met zijn huisgezin en dient tevens tot „Station van den stoomtram 's-Bosch—Helmond". — Aan deze woning is tevens verbonden eene uitspanning voor de rijtuigen en voertuigen. — Wegens den verren afstand van de kom der gemeente Rosmalen, waarin het hulppostkantoor gelegen is, is bij speciale vergunning toegestaan, dat ook aan dit huis tweemaal daags de brievenpost voor het gesticht wordt afgegeven en de brieven ter verzending worden medegenomen door den postbode, die op genoemden stoomtram den dienst tusschen 's-Bosch en Veghel waarneemt.

Verdeeling van het terrein.

Met betrekking tot het doel van het gebruik zijn de gronden, behoorende tot en bij het gebied van Coudewater, verdeeld in:

bouwland, — d. i. tot teelt van haver, rogge, aardappelen, enz.
weiland, uitsluitend ten dienste van het melkvee,
teelland, voor het kweeken van tuin-, peul- en moesvruchten, en
in tuin- en wandelterrein.

De oppervlakte van ieder gedeelte is reeds op bladz. 5 aangegeven.

Al de gebouwen liggen nagenoeg in het centrum van de aangrenzende gronden. Het weiland ligt meerendeels achter het bebouwde centrum en ook tegenover het gesticht. Het bouwland begrenst „Coudewater" ten noordwesten, ten westen en ten zuidoosten en wordt doorsneden door gedeelten, die voor moestuin gebezigd worden. Uitsluitend voor moestuin worden gebezigd de groote moestuin, gelegen achter het verblijf der vrouwen 1e en 2e klasse en rustige vrouwen 3e klasse; — een perceel, ten zuidoosten achter de directeurswoning en een perceel begrenzende het noord-westelijke gedeelte van het landgoed. Als tuin- en wandelterrein is ingericht het geheele voorplein, dat zich uitstrekt langs de geheele breedte van den hoofdbouw met de beide zijvleugels en ter weêrszijden langs het gebouw der verpleegden van de hoogere klassen der beide sexen; — van daar loopt langs en om de villa 1e klasse mannen en zich links in zuidwestelijke richting voortzet tot aan den steenweg en rechts tot aan en rondom de directeurswoning, waartoe een brug over de Wetering toegang geeft. Het water, dat ten oosten en zuidoosten langs het grondgebied van Coudewater stroomt is de „Kleine Wetering", die tot aan 's-Bosch zijn verder verloop heeft. Coudewater behoort tot het waterschap „de Kleine Wetering" — onder welks polderbestuur het ressorteert.

De ruimte, gelegen achter den hoofdbouw, begrensd ter rechterzijde door het verblijf rustige vrouwen 3e kl., ten noorden door het verblijf der onrustige en half onrustige vrouwen en ter linkerzijde door de gebouwen voor de mannelijke verpleegden 1e, 2e en 3e kl. en den veestal, — en waarvan de keuken met kapel het middelpunt uitmaakt — is geheel als tuin en wandelplaats aangelegd. Wijders heeft men de tuinen bij de verblijfzalen der verpleegden van de hoogere klassen en de opene plaatsen bij de verschillende afdeelingen, die alle met boomen beplant en de eene meer, de andere minder met heesters of bloemen bepoot zijn.

De weilanden, gelegen achter het bebouwde gedeelte, worden omsloten door eene wandeldreef, beplant met eikeboomen, waarvan des zomers vooral voor zwakke verpleegden veel gebruik wordt gemaakt.

Het kerkhof voor de R. Katholieken heeft 1576 M^2. oppervlakte; dat der protestanten 335 M^2. Beide zijn door eene beuken- en doornenhaag van den publieken weg gescheiden en liggen in noordelijke richting op 214 Meter afstand van de gebouwen. Van af het doodenhuisje loopt een breed, hard rij- en wandelpad, ter weêrszijden met iepen en masten beplant, naar den afzonderlijken ingang voor de beide kerkhoven.

VIERDE HOOFDSTUK.

Huishouding.

Verwarming door gewone gegoten of geslagen kachels is regel. Deze zijn, wat grootte en omvang betreft, evenredig aan de oppervlakte der verblijfzalen en zijn ter voorkoming van ongelukken meest allen omgeven door ijzeren hekken, die afgesloten kunnen worden. Deze wijze van verwarming voldoet over 't algemeen zeer goed. Op de slaapkamers der verpleegden van de hoogere klassen zijn stookplaatsen aangebracht, zoodat ook deze bij voorkomende behoeften kunnen verwarmd worden. Lijders van hoogere klassen, die eene geheel afzonderlijke verpleging verkiezen, kunnen èn op de zit- èn op de slaapkamer een kachel hebben. De afdeeling onrustige, half onrustige en onzindelijke vrouwen 3e klasse wordt, sinds den winter van 1884, verwarmd volgens het stelsel der H.H. A. Bacon & Co., Ingenieurs te Amsterdam. Dit systeem beoogt tegelijk met de verwarming ook de ventilatie der verblijfzalen en moet bij eene temperatuur van 5° C. *buiten*, 57° F. of ± 16° C. *binnen* de zalen geven met eene ventilatie van twee ververschingen per uur in al de vertrekken. De verwarming geschiedt door middel van getrokken ijzeren buizen van bijzonder fabrikaat van 0.0334 M. binnenwerksche middellijn en van $5^1/_2$ mM. wanddikte, aan de uiteinden voorzien van schroefdraden in tegengestelden zin, terwijl daarbij het ééne uiteinde haaksch en vlak en het andere mesvormig is afgewerkt. De verbinding van deze buizen geschiedt door middel van een mof, die voor de ééne helft is ingesneden met een rechtsche schroefmoerdraad en voor de andere helft met eene linksche, en die aangedraaid zijnde, de buiseinden bij elkander brengt en het mesvormige gedeelte van het ééne uiteinde doet dringen in het vlakke gedeelte van het andere. De aldus gevormde verbinding is volkomen dicht en biedt denzelfden weerstand als de buizen zelven; zij wordt niet vervormd door de uitzetting en geeft gelegenheid een willekeurig buisgedeelte uit te nemen zonder de andere te beschadigen. Verwarming.

Het grootste gedeelte der buizen vormt de verwarmingsoppervlakten en de verbindingen; het overige deel, dat in zekere verhouding daarmede staat, is bevestigd in een vuurhaard, die op een lager punt is aangebracht en vervult de rol van ketel. Het stelsel vertoont dus een omloop zonder einde van buizen van dezelfde middellijn. De toestel aldus samengesteld, wordt gevuld met eene vloeistof en gesloten door eene zelfwerkende klep, die gelegen is in een reservoir, aangebracht aan het bovengedeelte. De

functie van deze klep is om overmaat van vloeistof bij de uitzetting ontstaande, te laten ontsnappen en het bij de afkoeling te absorbeeren. De toestel wordt bijgevolg voortdurend geheel gevuld gehouden zonder dat het eene drukking ontwikkelt grooter dan die, welke overeenstemt met de temperatuur der oppervlakten en waarop de klep geregeld is. Stoomvorming en ophooping van lucht worden dus onmogelijk. De buizen zijn gevuld met eene gebreveteerde vloeistof, die onbevriesbaar bij de gewone temperatuur is en de metalen niet aantast. Deze vloeistof kan niet verdampen, wordt niet ontleed onder de werking van hooge temperatuur, kan lang dienen en brengt geene bezinksels in de buizen voort. De behandeling van den toestel is zeer eenvoudig en vereischt geene bijzondere kennis, daar de werking is die van eene eenvoudige circulatie en deze beweging natuurlijk ontstaat door het effect van het aansteken van den vuurhaard. Hierdoor worden alle bezwaren, voortvloeiende uit condensatie, samenpersing van lucht, regeling van kranen en kleppen voorkomen.

De platte grondteekening geeft het verloop van de buizen in de zalen en de richting van den luchtstroom door pijltjes aan. De pijpen zijn onder den beganen vloer op eenigen afstand van de zijmuren, de eene boven de andere op ijzeren haken gelegd. In zaal N°. 18 en 19 doorloopen zij in een kanaal de geheele verblijfzaal en zijn de lange zijden met roosters bedekt, terwijl de versche lucht door de korte zijden, die met gegoten ijzeren platen gedekt zijn, naar binnen komt. Deze roosters zijn van sterk gegoten ijzer en rusten op eene houten lijst van den bak, waarin de pijpen liggen. De verpleegden kunnen dus de pijpen niet aanraken. In de afdeeling onzindelijken is de afstand van de pijpen tot den muur iets meer dan één meter, zoodat zij tegelijk dienen voor voetwarmers, wanneer de zieken of zwakken op hunne stoelen zitten. De versche buitenlucht wordt onmiddellijk achter deze pijpen ingevoerd door roostergaten, die met de buitenlucht in onmiddellijk verband staan en voor deze roosters is op zekere lengte rechts en links een ijzeren plaat gesteld, zoodat de ingevoerde buitenlucht verwarmd wordt bevorens zij in de vertrekken komt. De afvoer van de onzuivere lucht geschiedt door openingen boven in het plafond van ieder vertrek. Deze openingen zijn aan de binnenzijde voorzien van kleppen, loopen door den muur naar buiten uit in groote, zinken, rechtopstaande kokers, die door passende kappen beschut zijn tegen regen en wind.

Het fornuis is geplaatst in een' afzonderlijken, waterdicht gemetselden kelder, gelegen onder de badkamer en heeft bij 6 M. lengte eene breedte van 2.50 M. en eene diepte van 2 M. De ervaring van twee winters spreekt gunstig voor dit systeem en is zoowel uit een oogpunt van oeconomie als van veiligheid aan te bevelen. Eene voorname aanwinst is de doelmatige verwarming, zoowel bij dag als bij nacht, van de isoleer-

kamers en cellen. — Wij zouden daarom ook gaarne zien, dat de afdeelingen onrustige en rustige mannen, welke afdeelingen thans aaneengebouwd zijn, op dezelfde wijze verwarmd werden, ofschoon wij vreezen, dat deze wijze van verwarming bij de mannen op den duur niet zal bevallen, daar zij het gezellige hoekje rondom de flink gestookte kachel zullen missen. Deze is vooral onmisbaar voor de verpleegden, die des winters op het land of den veestal werkzaam zijn en nu hunne stijve verkleumde handen onder het rooken van hun pijpje op aangename wijze kunnen verwarmen. Volledigheidshalve volgt hier de tabel der becijfering over de verwarming en de ventilatie der verschillende zalen.

№	BENAMING.	Temperatuur bij 5° C.	Kubieke inhoud.	Ventilatie per uur.	Warmte verlies.	Warmte voor ventilatie.	Meters pijpen.
A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.
1	Cel	16°	23	Twee luchtververschingen per uur in elk vertrek.	800	290	14
2	Afzonderingkamer	16°	32		870	403	16
3	d°.	16°	32		590	403	12
4	Verblijfzaal	16°	430		6940	5418	151
5	Cel	16°	21		730	265	13
6	Cel	16°	21		445	265	8
7	Cel	16°	21		445	265	8
8	Cel	16°	21		445	265	8
9	Cel	16°	21		445	265	8
10	Cel	16°	21		445	265	8
11	Cel	16°	21		445	265	8
12	Cel	16°	21		820	265	13
13	Cel	16°	24		790	302	13
14	Cel	16°	24		630	302	12
15	Cel	16°	24		630	302	12
16	Cel	16°	24		700	302	13
17	Slaapzaal	12°	192		2925	1958	60
18	Verblijfzaal	14°	288		4820	3283	98
19	d°.	16°	165		4800	2080	84
20	Slaapzaal	12°	101		1590	1030	32
21	Eetzaal	16°	17		830	220	10
22	d°.	16°	17		830	220	13
23	Cel	16°	23		800	290	13
24	Cel	16°	23		670	290	13
25	Cel	16°	23		1050	290	17
26	Badkamer	16°	49		1790	620	30

Verlichting. De verlichting van al de gebouwen geschiedt door steenkolengas. Het gesticht heeft eene eigene gasfabriek, welke op ± 300 M. afstand van het meer bebouwde gedeelte ligt en door geene gebouwen belend wordt. Aanvankelijk was de gasfabriek met de smederij in één gebouw vereenigd, doch door de voortdurende uitbreiding van de gasverlichting werd dit gebouw te klein. In den zomer van 1885 werd dus eene ruime, afzonderlijke smederij tegen den noorder- of achtergevel van de gasfabriek gebouwd, terwijl voor den machinist, wiens slaapkamer vroeger in de fabriek zelve was, aan den linker- of westervleugel eene slaapkamer, tegelijk ook zitkamer, werd aangebouwd. De aldus vrij gekregene ruimte is nu geheel voor de gasfabricatie ingericht. De fabriek heeft twee ovens, ieder met drie retorten. Een stel — dus drie retorten — is gestadig in gebruik; het tweede stel ligt in reserve gereed bij eventueele schade of onklaar worden van het eerste stel. De reservoir heeft een inhoud van ruim 100 M^3.; — zoodat bij geregelde werking der fabriek ruimschoots in de verlichting kan worden voorzien. Tot 1884 werd alleen des winters, d. i. van 1 November—1 Mei, gaslicht gebrand en bediende men zich des zomers van petroleum-lampen. Hiervan is men teruggekomen en nu werkt de fabriek geregeld gedurende het geheele jaar door. Deze maatregel werkt zeer gunstig daar door den onafgebroken doorvoer verstoppingen, aanzetting van roestdeelen in de gasbuizen voorkomen wordt en ook de verlichting nu aangenamer en veiliger is dan wel door petroleum. Tengevolge van de steeds voortgaande vergrooting van het gesticht heeft men in de laatste drie jaren geregeld gewerkt aan de uitbreiding van het buizennet en het leggen van grootere, wijdere pijpen.

In de verblijfzalen der verschillende klassen, op de zitkamers der lijders van hoogere klassen en in de werkzalen, keuken, waschinrichting, naai-, strijkkamer enz. zijn de gaslampen of gasbuizen in het vertrek zelf aangebracht. De kraantjes zijn evenwel zoo vervaardigd, dat ze alleen door de opzichters of opzichteressen met eenen sleutel van bijzondere constructie geopend en gesloten kunnen worden. *Op* de slaapzalen vindt men nergens gaspitten. Boven het midden van de deur van iedere slaapzaal is eene groote, vierkante opening, die naar de zijde der slaapzaal met eene glasruit is afgedekt. In 't midden van het vierkant is de gaspijp met eenen vrij grooten brander geplaatst, die op den corridor — dus buiten de slaapzaal — geopend en gesloten wordt. Op deze wijze wordt de zaal ruimschoots verlicht en voorkomt men ongelukken door onvoorziene gasontsnapping, lekkaadje in de gasleiding enz. — De cellen en isoleerkamers ontvangen het licht van de gas-armen, die aan de overzijde tegen den muur, of wel midden in de gangen zijn aangebracht en die zoo verdeeld zijn, dat twee à drie cellen door één pit kunnen worden verlicht.

De gezelschapskamers en slaapvertrekken der hoogere klassen zijn overeenkomstig den maatschappelijken stand der verpleegden. De gezelschaps- en eetzaal der mannen 1e klasse zijn in paneelen geschilderd met landschaps- en jachttafereelen; — die der 2e klasse is in effen vakken geschilderd. Bij de vrouwen 1e en 2e kl. zijn dezelfde vertrekken met meubelpapier behangen. De vloer der zalen 1e kl. mannen was vroeger geverfd, doch nu gelijk bij de vrouwen belegd met een tapijt. In de zalen der 2e klasse zijn de houten vloeren onbedekt en kunnen geschrobt worden. De meubels op alle vertrekken zijn deels van mahoniehout, van eiken- of notenhout, — of wel van geschilderd hard hout. De slaapkamers der verpleegden van beiderlei sexe in de 1e klasse zijn behangen en sommige met tapijten bekleed. In de gezelschapszalen der 1e klasse zijn de vensters voorzien van val- en meubelgordijnen; en die der 2e klasse alleen van valgordijnen. Op de slaapkamers hangen overal valgordijnen. Tot versiering der wanden dienen platen of prenten; — en in de gezelschapszaal der 1e kl. m. en vr. vindt men eene pianino, canapé, groote zit- of leuningstoelen met meubelsits of Amerikaansch leder overtrokken, spiegels enz. Voor de hoogere klassen bestaat het tafelservies, eet- en drinkgereedschap uit porcelein, glas of aardewerk en de lepels en vorken uit pleet- of wel zoogenaamd nieuw zilver. In de verblijfzalen der lagere klassen zijn de muren gewit en ter hoogte van één meter is eene lambriseering geverfd. Voor alle ramen der verblijf- en slaapzalen hangen valgordijnen. De banken, stoelen en tafels zijn van hout, deels effen, deels eikenhout gekleurd. De banken zijn schier alle vervangen door Amerikaansche stoelen uit de bekende fabriek van C. Teurlinx te Oirschot. Alleen op de afdeeling der onrustigen en onzindelijken zijn nog banken. De muren zijn op de meeste zalen versierd met platen en landkaarten. Bij de vrouwen zoowel als mannen vindt men in de verblijfzalen der rustigen bloempotten met sier- of hangplanten, vogelkooien, klokjes, — en in de verblijfzaal der rustige mannen een biljart. **Mobilair.**

Algemeene regel voor al de klassen is, dat bij het middageten; — en bij de hoogere klassen op dagen, dat met warme spijzen gesoupeerd wordt, de tafels met een pellen- of linnen tafellaken gedekt worden. Het tafelgereedschap voor de verpleegden der derde klasse bestaat uit glas en aardewerk; dat voor de lagere klassen uit blauw geëmailleerd ijzer en ijzeren of vertinde lepels en vorken. Voor onrustige en vernielzuchtige lijders van de verschillende klassen is ook in gebruik geëmailleerd ijzeren tafelservies — (imitatie van porcelein) uit de fabriek van A. Aubry fils te Gosseliës (België) of uit de fabriek „Vulkaanoord" te Terborgh.

Behalve de in zijwanden aangebrachte kasten vindt men op alle verblijfzalen de noodige kasten of buffetten tot berging van tafel- en eet-

servies; — of wel benoodigdheden voor de verpleegden. Deze meubels zijn voor de hoogere klassen van mahonie- of nootenboomhout; voor de lagere klassen van zacht, geschilderd hout.

Het nachtleger bestaat voor de hoogere klassen uit eikenhouten, mahoniehout of geboend hout, en ook uit ijzeren ledikanten. Alle zijn met gordijnen behangen. Deze zijn aan een hemel bevestigd, die met eene veer sluit in een ijzeren bus, die in de zoldering wordt afgehangen. Bij eenige beweging, door trekken of hangen, bieden zij geenen tegenstand en vallen naar beneden. In elk ledikant der hoogere klassen vindt men een springveeren matras of wel stroozakken met beddentijk overtrokken; — een bed, een peluw en twee hoofdkussens. Het bed is of met veeren of met kapok gevuld. De onderlagen zijn of ramen van ijzer en zeiltouw of wel dwarse houten onderliggers. De kribben voor de lagere klassen zijn deels van hout, deels van ijzer; — en alle eikenhout kleur geschilderd. In 't laatste jaar zijn een twaalftal kribben gemaakt met een hoogen zijwand. Op de gemeenschappelijke slaapzalen worden deze zoo geplaatst, dat de hooge zijwand gekeerd is naar de nevenstaande krib. De lijders kunnen elkander dus gedeeltelijk niet zien, hetgene in menig opzicht zeer verkieslijk is. In iedere krib is een stroozak, een bed en peluw met zeegras en een hoofdkussen met kaf gevuld. De hoogere en lagere klassen hebben twee bedlakens. Bij de eerste zijn peluw en hoofdkussens voorzien van kussensloven en heeft men een' katoenen of chitsen sprei en een wollen deken gedurende den zomer en des winters nog een molton- of wollen deken. De lagere klassen hebben des zomers een katoenen sprei en een molton deken, en des winters twee molton en een wollen deken.

Voor de onzindelijken zijn de matrassen in drie afzonderlijke stukken, waarvan het middenste gevuld is met hooi of zeegras, dat iederen dag vernieuwd wordt. Enkele kribben hebben een zinken, in een' houten raam gevatte onderlaag, die naar het midden hellend uitloopt in eene opening, waaronder een pot of bak kan worden gezet.

Het mobilair op de slaapkamers der hoogere klassen is òf van mahoniehout of eikenhout en bestaat in 't algemeen uit een hang- en legkastje, een waschtafel met al het toebehooren, een beddetafeltje, een tafel met twee à drie stoelen en een spiegel. Kamers, waar geen tapijt ligt, hebben een groot karpet en vloerkleedje. Op de slaapzalen der lagere klassen vindt men naast de kribben een nachttafeltje, waarin de nachtpot kan geplaatst worden en dat tevens dienen kan tot zitplaats en tot berging van de kleederen.

Kleeding. De lijders, die voor eigene rekening verpleegd worden, moeten zelve voorzien in hunne kleeding en kunnen gekleed gaan volgens hunnen stand en volgens verkiezing, gelijk zij in hunne vroegere omgeving gewoon waren.

Voor de armlastigen en de lijders, die van wege het gesticht gekleed worden, bestaat de kleeding

Voor de *mannen*.

Op werkdagen uit een pilow buis en broek, een lakensche pet, een katoenen hemd, wollen sokken, schoenen of klompen, een zakdoek, een halsdoek; 's nachts een slaapmuts. Des winters komt hierbij een wol-diemet borstrok en onderbroek. Zondags wordt het pilow buis vervangen door een lakensche jas. De arbeiders op het land hebben des zomers een blauw katoenen boezeroen aan. — In het laatste jaar is men begonnen ook voor de mannelijke verpleegden vesten te maken.

Voor de *vrouwen*.

Een katoenen jak, twee wollen rokken, een katoenen hemd, wollen kousen, eene dag- en eene nachtmuts, een onderdoek en een omslagdoek, een zakdoek, schoenen of klompen. Des winters krijgen zij een wollen borstrok en bij felle koude nog een derde wollen rok aan.

Lijders, die aanhoudend de schoenen of klompen uittrekken, dragen hooge rijgschoenen of schoenen met gespen. Voor scheur- of vernielzieken werd vroeger de kleeding uit het zoogenaamde diable-fort — of wel sterk zeildoek vervaardigd. Het eerste voldoet goed, zoolang de stof nog nieuw is; — door het menigvuldige gebruik en het wasschen verliest het aan sterkte en frischheid van kleur. In 1885 heeft men daarom een proef genomen met wit-blauw gestreept beddentijk van matige sterkte. Dit staat eerstens netjes, is aan geen kleur verschieten onderhevig en paart bij stevigheid toch eene zekere zachtheid in het dragen. Aanvankelijk voldoet het zeer goed aan de verwachting.

Het eentonige van eene uniform-kleeding kan beter bij de vrouwen dan wel bij de mannen vermeden worden. Bij de eerste tracht men dan ook door verschillende patroontjes, door lichtere of donkere kleur der katoen, door blauwe of gekleurde omslagdoeken zooveel mogelijk verscheidenheid aan te brengen.

Voor de voeding gelden de onderstaande bepalingen, die voor zooverre zulks te pas komt voor alle klassen van toepassing zijn. **Voeding.**

De hoeveelheid brood, boter, thee, koffie, melk en suiker, wordt geregeld naar ieders nooddruft en wel zoodanig dat ieder lijder behoorlijk voldaan is.

Het tarief van vleesch is minstens van iedere soort $1^1/_2$ N. ons per maaltijd. Versche visch wordt al naar gelang van den grooteren of kleineren voorraad in behoorlijke porties afgedeeld.

Het middageten wordt smakelijk toebereid en in voldoende hoeveelheid voor het aantal verpleegden.

Bij 't middag- en avondmaal gebruiken de lijders der hoogere klassen

een behoorlijk quantum. — De armlastigen krijgen iederen dag bij het middageten een beker bier, nagenoeg gelijkstaande met een maatje.

De zoetemelksche en karnemelksche pap moet voor alle klassen, onverdund, smakelijk en naar alle eischen van eene goede pap worden toebereid met de noodige hoeveelheid gort of rijst.

De warme dranken moeten gezet worden van de naar 't getal verpleegden geëvenredigde hoeveelheid koffie en thee.

Zieken en zwakken worden gevoed volgens de voorschriften der geneesheeren en zijn aan geene vaste spijslijst onderworpen. Hun wordt verstrekt al hetgene in het belang hunner ziekte of zwakte dienstig wordt geacht.

Voor de EERSTE KLASSE zijn de maaltijden verdeeld in ontbijt, 2e ontbijt, middagmaal, theedrinken, avondeten.

Het „ontbijt" bestaat dagelijks uit: pistolets, witbrood en roggebrood, boter, thee met melk en suiker. Rookvleesch, ham of koud vleesch. Op vischdagen leidsche of goudsche kaas, peperkoek.

„Tweede ontbijt". Koffie met melk en suiker, twee beschuiten. Naar behoefte een kop bouillon of een glas zoete melk.

„Middagmaal". Zondags: Vleeschsoep, twee warme vleeschschotels, groenten met aardappelen, tusschengerecht: wild of kip naar het saizoen, dessert, vruchten. Dagelijks gelijk Zondags, behalve het tusschengerecht.

Vischdagen: Magere of groentensoep. Gekookte visch met aardappelen. Gebakken visch met groenten. Nagerecht, dessert.

Dagelijks bier.

„Theedrinken". Dagelijks: thee met melk en suiker.

„Avondeten". Zondags en Donderdags: Zoetemelksche pap met rijst, vermecelli of macaroni, boterhammen van witbrood.

Op feestdagen chocolade.

Maandags en Woensdags: Gekookt eten met vleesch, volgens het saisoen, bier.

Dinsdags en Vrijdags: Karnemelksche pap met syroop, boterhammen van rogge- en witbrood, kaas.

Zaterdags: Boterhammen van wit- en roggebrood. Een ei per persoon. Kaas, bier.

TWEEDE KLASSE. „Ontbijt". Boterhammen van rogge- en witbrood, leidsche kaas, koffie met melk. Zondags in plaats van kaas: koud vleesch of hoofdkaas.

„Tweede ontbijt." Koffie met melk en een boterham.

„Middageten". Dagelijks: Vleeschsoep, één warme en één koude vleeschschotel, groenten met aardappelen, bier. Zondags een tusschengerecht van meelspijzen of gebak. — Des zomers dessert van vruchten.

Vischdagen: Versche visch met aardappelen, een portie gedroogde of gezouten visch met groenten, toespijs. In plaats van de tweede portie nu en dan twee eieren per persoon.

„Theedrinken". Dagelijks thee met melk.

„Avondeten". Zondags en Donderdags: Zoetemelksche pap met boterhammen. Eens per maand chocolade of rijstemelk met boterhammen.

Maandags, Dinsdags, Vrijdags: Karnemelksche pap met suiker of syroop. Een boterham met kaas.

Woensdags: Gekookt eten, brood, bier.

Zaterdags: Boterhammen met kaas, thee of bier.

Derde klasse. „Ontbijt". Dagelijks: Boterhammen van rogge- en witbrood, koffie en melk. Zondags een stukje leidsche kaas.

„Tweede ontbijt". Ontbreekt.

„Middagmaal". Dagelijks: Warm vleesch met groenten en aardappelen, brood, bier. Zondags en Donderdags: Vleeschsoep vooraf.

Vischdagen: Gedroogde of gezouten visch met aardappelen en groenten, toespijs van meel, rijst of gort, brood. Vrijdags: Vooraf groentensoep. Dagelijks bier.

„Theedrinken". Thee met melk, een boterham.

„Avondeten". Zondags: Zoetemelksche pap met twee boterhammen. Woensdags: Gekookt eten met brood en bier. De overige dagen karnemelksche pap met brood.

Vierde klasse. „Ontbijt". Dagelijks boterhammen van roggebrood, koffie met melk. Voor eigen betalende verpleegden boterhammen van rogge- en witbrood.

„Tweede ontbijt". Voor de werkende patiënten een boterham met koffie en melk.

Op de ziekenzalen een beker bouillion of een bordje vleeschsoep.

„Middageten". Zondags: Rijsten- of erwtensoep met vleesch. Roggebrood.

Maandag, Dinsdag, Woensdag, Donderdag: Gestampte aardappelen met groenten; des zomers driemaal per week vleesch, eenmaal spek, — des winters tweemaal per week vleesch, tweemaal spek. — Dagelijks bier en twee sneden brood.

Op vischdagen gestampte aardappelen met gedroogde visch of gestampte aardappelen en groenten met gezouten visch; brood.

„Theedrinken". Dagelijks drie sneden roggebrood met boter en thee met melk. Lijders, die zelve betalen, thee, melk en twee boterhammen van rogge- en witbrood.

„Avondeten". Zoetemelksche pap met drie sneden roggebrood en boter of twee sneden witbrood op Zon- en feestdagen.

De overige dagen karnemelksche pap met rijst of gort en drie sneden brood met boter of twee boterhammen van rogge- en witbrood.

Het tarief van de voornaamste voedingsmiddelen, die aan de armlastige verpleegden dagelijks verstrekt worden, laat zich tot de volgende cijfers terugbrengen.

Vleesch	0.15 Kilogr.
Spek	0.10 „
Visch	0.15 „
Roggebrood	0.5 . „
Vet	0.03 „

Met het oog op de vermindering der Noord-Brabantsche verpleegden na 1 December 1885 rees bij de Directie de vraag op, of het niet wenschelijk zou zijn voor de armlastigen niet alleen, maar ook voor de verpleegden der hoogere klassen, tarwebrood in plaats van roggebrood te bakken. Lijders uit andere provinciën herkomstig zijn niet gewend aan het roggebrood zooals het in Noord-Brabant wordt gebruikt. Met 1 Januari 1886 is men hiermede begonnen. De armlastigen en verpleegden der 4e klasse krijgen nu in plaats van roggebrood, zoogenaamd „kommiesbrood". De lijders der hoogere klasse half kommiesbrood en half tarwebrood. — Tijdens het afwerken van dit verslag kreeg men reeds de overtuiging, dat deze verandering algemeenen bijval had ontmoet. Het brood was niet alleen smakelijker, maar ook voedzamer.

Bij feestelijke gelegenheden gedurende het jaar worden de verpleegden der hoogere klassen onthaald op saucijsenbrood, chocolade of wel krentebrood.

Tweemaal 's jaars bij St. Nicolaas en Vastenavond krijgen de armlastigen koffie met kaneel en suiker en per persoon een krentebrood tusschen de 3 à 4 Ned. oncen. Jaarlijks heeft er geregeld bij St. Nicolaas-, en voor de hoogere klassen ook bij het Kerstfeest, uitdeeling plaats van boterletters, St. Nicolaas, gebak of speculatie en krentenbroodjes.

Godsdienstoefeningen.

Eerbiediging van ieders individueele godsdienstige begrippen is als stelregel aangenomen, zoowel bij de behandeling als in den omgang met de verpleegden. Zonder onderscheid van godsdienst worden de lijders opgenomen en verpleegd. Voor zoo verre de geschiktheid en de toestand der lijders zulks toelaat, wordt aan iedereen de gelegenheid gegeven om zijne godsdienstplichten waar te nemen.

De zorg voor de Roomsch-Katholieken is opgedragen aan een' inwonend R. K. geestelijke of rector. Dagelijks ten 7 ure wordt in de kapel de H. Mis opgedragen en op Zon- en feestdagen 's namiddags een plechtig lof gezongen. Meermalen gedurende het jaar ontvangen de daartoe bekwame

verpleegden desverkiezende de H. Sacramenten en gemiddeld kunnen 90—100 lijders hunnen paasch-plicht houden.

Voor de overledene verpleegden wordt in de gestichts-kapel eene uitvaart gehouden en geschiedt de begrafenis volgens de voorschriften der R. K. Kerk. De uitvaart en begrafenis worden meermalen door de familiebetrekkingen der overledenen bijgewoond.

De godsdienstoefeningen der Protestanten worden gehouden onder de leiding van den predikant van Berlicum en Rosmalen. Deze oefeningen hebben geregeld plaats elken Maandag-namiddag in de daarvoor ingerichte bidplaats. Na afloop dier oefeningen geeft de predikant aan ieder, die daartoe behoefte gevoelt, gelegenheid om hem nader over individueele of godsdienstige belangens te spreken.

Het zij ons vergund hier ter plaatse met een enkel woordje de vraag te releveeren, die ons nu en dan is voorgelegd: of de verpleging door *uitsluitend* katholieke verplegers geen aanstoot geeft aan andersdenkenden? Met volle overtuiging en gegrond op eene vijftienjarige ondervinding moeten wij verklaren, dat noch van de zijde der verpleegden, noch van den kant der verplegers hierop eenige aanmerking of misplaatste zinspeling is gemaakt. Het spreekt van zelfs, dat enkele gevallen van fanatieke dweepzucht, sterk godsdienstig vooroordeel, die men bij elke geloofsbelijdenis aantreft, hier buiten rekening blijven. Andersdenkenden mogen al aanvankelijk eenigszins huiveren hunne familiebetrekkingen aan de zorg van R. K. broeders en zusters toe te vertrouwen; — bij nadere kennismaking en op de getuigenis der verpleegden zelve komen zij hiervan spoedig terug en niet zelden geven diegenen, die er het meest voor bevreesd waren, de meest ondubbelzinnige bewijzen van dankbaarheid.

In de eerste plaats zij hier vermeld de gelegenheid tot het verkeer in de opene lucht. Iedere afdeeling — zoowel hoogere als lagere klassen — heeft eenen tuin of opene plaats. De tuinen der hoogere klassen zijn op eene aangename wijze aangelegd en hebben prieelen, die ruim genoeg zijn om des zomers gemeenschappelijk bijeen te zitten. De wandelplaatsen voor de lagere klassen zijn gedeeltelijk als tuin aangelegd, gedeeltelijk vlak, doch allen zijn zij beplant met boomen, die schaduw en koelte verschaffen. Onder de verpleegden der hoogere klassen vindt men niet zelden veel liefhebberij tot het kweeken van bloemen en tot het onderhoud van de tuinen. **Uitspanning.**

Voor beide afdeelingen — mannen en vrouwen — bestaat eene afzonderlijke kippenloop; behalve deze is er nog eene op de afdeeling rustige vrouwen. In de gezelschapszalen der mannen 1e en 2e kl. en der rustige vrouwen en mannen 3e kl., — hangen kooitjes met vogels, die door de verpleegden verzorgd worden. Op de wandelplaats der rustige mannen is

eene overdekte beugelbaan, eene schuiftafel enz. — Onder rubriek „Mobilair" is reeds melding gemaakt van de pianino's en biljarten. Als gezelschapsspelen worden genoemd het kaartspel, dominospel, het schaak- en damspel, lotto- en belegeringspelen, het trik-trakspel enz. enz. Gedurende het jaar zijn er een à tweemaal voorstellingen door goochelaars o. a. Stot-Taï en Ockhuizen, gegeven en in den zomer muziekuitvoeringen door de harmonie van Nuland en van Berlicum. Bij deze gelegenheid hadden voor de mannen ook volkspelen plaats als mastklimmen, zakloopen, koekhakken en dgl. m. Voor verpleegden der hoogere klassen, vooral mannen, levert de stoomtram van 's-Bosch naar Helmond nu en dan gelegenheid op tot een' genoegelijk uitstapje, hetzij naar 's-Bosch o.a. bij de feestviering van het 700-jarig bestaan dier stad en bij het Carnaval, — of wel naar het kasteel te Heeswijk, Vechel e. a. Wandelingen op het landgoed of naar de nabij gelegene dorpen worden geregeld door de mannen onderhouden. In de laatste jaren heeft dit punt aan de vrouwenzijde door verschillende omstandigheden nog al wat te wenschen overgelaten; — in het laatste jaar mogen wij ook hierin verbetering ontwaren en weder den gewenschten toestand van vroegere jaren zien terugkeeren.

Liefhebberij voor muziek, teekenen en schilderen wordt onder de verpleegden der hoogere klassen aangetroffen. — Gelegenheid tot lectuur is in ruime mate voorhanden. Het gesticht geeft o. a.: Het dagblad van 's-Gravenhage, de Tijd, de Maasbode, de Noord-Brabanter, de Provinciale Noord-Brabantsche Courant, het Huisgezin, de Katholieke Illustratie, L'univers illustrée enz. Door eenige patiënten worden nog gelezen het Nieuws v. d. Dag, le Bien public, de Engelsche Illustratie en enkele lokaalblaadjes. De gestichts-bibliotheek heeft in 1884 eene reorganisatie ondergaan en telt nu ruim 700 banden in Hollandsche, Fransche, Hoogduitsche werken, waaronder werken van Andersen, Conscience, Dickens, Gouverneur, Nuyens, Snieders, Von Schmid, Thiers, Jules Verne, Sacher-Masoch, Turgenjew, Chateaubriand, Souvestre, Lamartine en m. a. worden aangetroffen, behalve periodieke illustraties en tijdschriften. Deze werken zijn deels ten geschenke gegeven, deels aangekocht en geplaatst in een' netten glazen kast in de bibliotheek, grenzende aan het bureau der geneesheeren. Het is ons aangenaam te kunnen constateeren, dat, vooral sinds die hervorming, van de bibliotheek vlijtig gebruik is gemaakt.

In het jaar 1882 werd meer feestelijk herdacht het vijf en twintig jarig doctoraat van den Directeur D^r^. Pompe en in 1883 het twaalf en een half jarig bestaan der inrichting.

Onder de verpleegden van beiderlei sexe in de eerste klasse vinden eenige personen in het vieren van hun geboortefeest aanleiding tot een gezelligen avond onder hunne mede-verpleegden.

Werkverschaffing.

De gunstige invloed, dien het verschaffen van gepasten arbeid op het herstel van krankzinnigen uitoefent, is eene thans algemeen gewaardeerde waarheid. Onze vijftienjarige ondervinding zou menig voorbeeld van genezing kunnen aanwijzen, dat alleen door doelmatigen en geregelden arbeid verkregen is. Het ontwaken van het bewustzijn, dat ledigheid en vadsigheid steeds voedsel geven aan ziekelijke denkbeelden, waanideëen en slechte gewoonten; — en dat arbeid, matige lichaamsinspanning, nuttige bezigheid alleen tot herstel kunnen leiden, is de eerste stap tot genezing. Geregelde arbeid werkt niet minder weldadig op de handhaving van orde en rust onder de verpleegden; — eene waarneming, die iederen bezoeker van een gesticht voor krankzinnigen niet ontgaan kan. In de laatste jaren beijvert men zich dan ook meer en meer om de middelen tot werkverschaffing uit te breiden en te vermeerderen.

Bovenaan staat de uitoefening van het landbouwersbedrijf. Gelijk boven reeds gemeld is bestaat de boerderij uit ± 42 hectaren bouw- en weiland, die alleen deels door arbeiders — deels door verpleegden bebouwd en verzorgd worden. Hiertoe behoort verder de zorg voor den veestal, die gemiddeld 50—60 stuks rundvee, 25—30 varkens en drie werkpaarden en een trekos telt. Verder heeft men de melk- en karnkamer, de dorschvloer, de moestuinen, de verzorging en aankweeken van heesters en sierplanten op den kouden grond of in de broei- en trekkasten, het onderhoud der bloemtuinen en wandelplaatsen: alle zijn zoovele middelen van arbeid, waarin menige verpleegde eene aangename en nuttige verpoozing vindt.

Voor dezen tak van arbeid zijn verreweg de meeste lijders geschikt. Vooreerst zijn de lijders uit de laagste klasse meestal Noord-Brabanters en afkomstig van landbouwers, of zelve landbouwers of in dien stand opgevoed. Lijders aan verschillende vormen van krankzinnigheid kunnen met eenig geduld en volharding voor den land- en tuinbouw geschiktheid en lust verkrijgen. Melancholici en dementes ziet men somwijlen rustig werken naast maniaci; zoo herinneren wij ons o. a. een chronischen maniacus, die gedurende den veldarbeid zich soms aan de meest vreemdsoortige lijfskastijdingen overgaf en die een uitmuntenden aanleg tot oculeeren van rozen had, waarvan nog zeer schoone exemplaren in leven zijn. Na een vijftienjarig bestaan moge men eene genoegzame bekendheid van Coudewater op dit punt vooronderstellen, vandaar dat 't ons eenigzins bevreemdt, dat Coudewater's bestemming in dit opzicht soms nog geignoreerd wordt.

Een tweede tak van werkverschaffing is de mattenvlechterij. Biezen matten, spaansche spartmatten, matten van cocos- en manillagaren, stroomatten, in verschillende patronen en grootte, worden op ruime schaal vervaardigd. Hier worden bezig gehouden de lijders, die voor veldarbeid

of eenig ander ambacht ongeschikt zijn en des winters, wanneer het werken in het veld en in de tuinen gestaakt is, vinden ook hier meest alle tot den arbeid geschikte mannen ruimschoots werk. Weder anderen vinden hunne bezigheid op de schoen- en kleedermakerij, de bakkerij; — of wel met verven, smeden, metselen, timmeren, mandenmaken, houtzagen, houtkloven, klompenmaken, huishoudelijken dienst enz.

De vrouwelijke verpleegden vinden de aan hare sexe passenden arbeid in de waschinrichting, de naaizaal, de strijk- en mangelkamer, in de keuken en groentenkamer, in den huishoudelijken dienst. Des zomers vinden ook enkele vrouwen werk op het veld en in den moestuin met onkruid wieden, vruchten plukken of rogge- en haverschoven op te binden.

Meer bezwaar ondervindt het geregeld werk verschaffen aan lijders uit hoogere klassen en nog meer bij mannen dan bij vrouwen. Aanleg of liefhebberij tot muziek, teekenen of schilderen is niet iedereen toebedeeld; tot groven arbeid zijn zij niet geschikt of deze kan hun niet worden opgelegd; er blijft dus weinig meer over dan copiëer- of schrijfwerk, enveloppen maken, bloemkweeken, ligt tuinwerk en dgl. m. Vrouwelijke verpleegden uit de hoogere klassen vinden meer geregeld hare bezigheid in borduur- of haakwerk, naaien, breien, pluksel maken; — of ook wel in strijken, plooien, linnen vouwen enz. Onwil tot den arbeid ondervindt men doorgaans minder dan wel „oppervlakkig beschouwd" zou kunnen verwacht worden. Alles hangt er van af hoe men de verpleegden het nut en de noodzakelijkheid van den arbeid voor oogen houdt. Deze moet voor hen meer eene uitspanning, een vermaak worden; maar geen dwangmiddel. — Is men er eenmaal in geslaagd om bij de verpleegden lust en ijver vòor den arbeid op te wekken, dan kan men zich verklaren, dat uit de meest onwilligen vaak de beste arbeiders gevormd worden en dat voor hen ontzegging van den arbeid gelijk staat met berisping of straf.

In de jaarlijksche verslagen aan H.H. Inspecteurs komt geregeld de vraag voor hoevele verpleegden van beiderlei geslacht zijn tot den arbeid geschikt, ongeschikt, nu en dan geschikt. Het ligt voor de hand dat op deze vraag bezwaarlijk een vertrouwbaar antwoord kan gegeven worden. Het cijfer is te veel aan speling en wisselvalligheid onderhevig om een vast getal te bepalen. De lijder, die heden geschikt is, wordt morgen ongeschikt, — hij of zij, die nu en dan geschikt is, kan òf geschikt òf totaal ongeschikt worden. Iedere categorie staat dus elken dag schier aan rijzing of daling bloot. Wij hebben evenwel getracht eenige, bij benadering, vertrouwbare cijfers te verzamelen en wel volgens onderstaande berekening waarbij evenwel de categorie „nu en dan geschikt" onder de „geschikten" begrepen is.

Volgens Tabel I zijn in 15 jaren verpleegd 4406 mannen, d. i. ge-

middeld per jaar 294. Het getal verpleegden in de hoogere klassen (1e en 2e kl.) bedroeg 178 (zie Tabel VI) dus gemiddeld per jaar 12, zoodat in de laagste klassen, waarvan eenige arbeid kan verwacht worden, overblijven 282. — Op de afdeelingen der onrustigen en onzindelijken werden in ieder jaar ± 80 verpleegd, dus deze kunnen als ongeschikt worden aangemerkt. Na deze reductie zouden per jaar ± 202 verpleegden of ruim 71 °/₀ geschikt tot den arbeid zijn geweest.

Volgens dezen maatstaf vinden wij bij de vrouwen het volgende resultaat.

In 15 jaren zijn verpleegd 4488 vrouwen d. i. gemiddeld 300 per jaar. Onder deze komen voor 141 hoogere klassen of ± 9 per jaar, zoodat voor de lagere klassen overblijven 291 vrouwen. De gemiddelde bevolking der afdeeling onrustigen en onzindelijken kan geschat worden op 90; er blijven dus ± 200 verpleegden over, die geschikt waren voor den arbeid, d. i. ± 69 °/₀.

Bij de mannen hielden zich bezig met den

Landbouw,	des zomers	± 80,	des winters	± 60.
Mattenvlechten,	„ „	± 50,	„ „	± 70.
Huishoudelijken dienst		18		
Schoenmakerij		7		
Kleedermaken		4		
Verven		3		
Smeden		± 4		
Metselen		2		
Timmeren		± 4		
Staldienst		± 3		
Mandenmaken		2		
Houthakken en kloven		± 4		
Klompenmaken		2		
Bakkerij		5		

Onder de vrouwen kan de arbeid bij benadering verdeeld worden als volgt:

Waschinrichting	40—50
Strijk-mangelkamer	15—20
Naaikamer	40—45
Keukens	40—45
Huishoudelijke dienst	25—30
Vrouwelijke handwerken	15—20

Behalve deze middelen van werkverschaffing vindt men nog andere opgeteekend, die evenwel niet voortdurend konden toegepast worden, doch meer afhankelijk waren van de geschiktheid der verpleegden. Zoo heeft men bij de mannen o. a. nog meubelmakers, tapijtwerkers, kunstdraaiers, matrassenmakers enz. — bij de vrouwen kantwerken, vloerkleedvlechten en dgl. m.

B. STATISTISCH

EERSTE

Beweging der

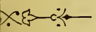
TABEL I. **Beweging der Bevolking**

JAAR.	Sterkte op 1 Januari.			Vermeerdering der bevolking. Opgenomen.			Verpleegd.			Overleden.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1871				172	178	350	172	178	350	13	13	26
1872	138	142	280	71	65	136	209	207	416	27	16	43
1873	156	172	328	64	50	114	220	222	442	9	8	17
1874	183	181	364	73	59	132	256	239	495	17	17	34
1875	203	194	397	64	66	130	267	260	527	22	10	32
1876	210	212	422	76	58	134	286	270	556	24	11	35
1877	220	223	443	79	58	137	299	281	580	15	15	30
1878	240	241	481	70	60	130	310	301	611	31	11	42
1879	246	261	507	53	62	115	299	323	622	23	22	45
1880	239	265	504	65	64	129	304	329	633	49	23	72
1881	220	270	490	84	74	158	304	344	648	24	18	42
1882	249	292	541	101	93	194	350	385	735	22	28	50
1883	289	315	604	89	81	170	378	396	774	29	26	55
1884	296	307	603	83	64	147	379	371	750	24	24	48
1885	291	302	593	82	80	162	373	382	755	19	16	35
				1226	1112	2338	4406	4488	8894	348	258	606

[1]) Onder de opgenomene mannen was één niet krankzinnig. Blijft verder buiten beschouwing.

[2]) Onder de vertrokkenen komt eene overplaatsing van de 3e naar de 2e klasse voor bij de mannen.

GEDEELTE.

HOOFDSTUK.

Bevolking.

in de jaren 1871–1885.

VERMINDERING DER BEVOLKING VERTROKKEN ALS:										Verhouding van het getal overledenen tot elke 100 verpleegden en der herstelden tot elke 100 opgenomenen.				
Hersteld.			Verbeterd.			Niet verbeterd.			Algemeen Totaal.	Overleden.		Hersteld.		
M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.		Getal.	Pct.	Getal.	Pct.	
17	19	36	1	3	4	3	1	4	70	26	7.4	36	16.7	[1])
19	18	37	4	"	4	3	1	4	88	43	10.3	37	27.6	[2])
22	26	48	2	5	7	4	2	6	78	17	3.8	48	42.1	
30	23	53	"	3	3	6	3	9	99	34	6.8	53	40.4	[3])
28	32	60	6	5	11	1	1	2	105	32	7.5	60	44.6	
34	31	65	6	3	9	2	2	4	113	35	6.2	65	48.5	
28	23	51	7	2	9	9	"	9	99	30	5.1	51	37.3	[4])
27	26	53	"	"	"	6	3	9	104	42	6.8	53	40.7	
33	35	68	"	"	"	4	1	5	118	45	7.2	68	59.1	
30	32	62	"	"	"	5	4	9	143	72	11.2	62	48.06	
27	30	57	"	"	"	4	4	8	107	42	6.4	57	36.07	
30	40	70	"	"	"	9	2	11	131	50	6.8	70	35.05	
40	49	89	"	"	"	13	14	27	171	55	7.1	89	52.4	[5])
37	32	69	"	"	"	27	13	40	157	48	6.4	69	46.9	
48	49	97	"	"	"	189	213	402	534	35	4.6	97	59.9	
450	465	915	26	21	47	285	264	549	2117	606	6.8	915	37 %	

[3]) Onder de opgenomene vrouwen was éene niet krankzinnig, — éene vrouw en één man overgeplaatst van 2e—1e en 2e—3e klasse.

[4]) Na 1877 is vervallen in de statistiek de rubriek „Verbeterd" — en is deze vereenigd met die van „Niet Verbeterd".

[5]) Onder de opgenomene mannen was één niet krankzinnig.

Algemeen overzicht.

Het gesticht werd geopend den 1 December 1870. Gedurende die maand werden opgenomen 58 mannen en 77 vrouwen te zamen 135; — vermits echter geene mutatie plaats had, is dit getal gemakshalve voor de bewerking van het verslag ineengesmolten met het getal opgenomenen in 1871. In 15 jaren zijn opgenomen 2338 lijders en wel 1226 m. en 112 vr. Bij nadere observatie kort of eenigen tijd na de opneming bleken evenwel twee mannen en éène vrouw niet krankzinnig te zijn, terwijl in de jaarlijksche tabellen drie gevallen van overplaatsing van de eene klasse naar eene andere, en wel van twee mannen en éène vrouw, abusievelijk als „opgenomenen" in rekening zijn gebracht. Deze zes gevallen moeten dus worden afgetrokken en blijven dus als feitelijk krankzinnig 2332 personen en wel 1222 m. en 1110 vr. Uit andere gestichten werden overgeplaatst 294 lijders, (152 m. en 142 vr.) als uit

het gesticht te	's Bosch	in	1870	57	m.	74	vr.	=	131
„	idem	„	1871	42	„	48	„	=	90
„	Boekel	„	1871	20	„	—	„	=	20
„	Delft	„	1871	1	„	—	„	=	1
„	's Hage	„	1871	2	„	—	„	=	2
„	Rotterdam	„	1871	1	„	—	„	=	1
„	's Bosch	„	1872	2	„	3	„	=	5
„	Delft	„	1873	1	„	—	„	=	1
„	Rotterdam	„	1873	1	„	—	„	=	1
„	Utrecht	„	1873	—	„	2	„	=	2
„	's Bosch	„	1874	1	„	1	„	=	2
„	Delft	„	1874	1	„	—	„	=	1
„	Rotterdam	„	1874	1	„	—	„	=	1
„	Utrecht	„	1874	1	„	—	„	=	1
„	's Bosch	„	1875	—	„	1	„	=	1
„	Rotterdam	„	1876	2	„	—	„	=	2
„	Amsterdam	„	1876	—	„	1	„	=	1
„	's Bosch	„	1877	2	„	—	„	=	2
„	Rotterdam	„	1878	1	„	—	„	=	1
„	's Bosch	„	1879	—	„	1	„	=	1
„	Utrecht	„	1879	1	„	1	„	=	2
„	Dordt	„	1880	—	„	1	„	=	1
„	Utrecht	„	1881	2	„	—	„	=	2
„	Rotterdam	„	1882	3	„	6	„	=	9
„	Dordt	„	1882	1	„	1	„	=	2
„	Delft	„	1883	1	„	—	„	=	1
„	's Hage	„	1883	1	„	—	„	=	1
		Transporteeren		145	m.	140	vr.		285

		Transport	145	m.	140	vr.		285
het gesticht te	Dordt	in 1883	1	„	—	„	=	1
„	's Bosch	„ 1884	1	„	—	„	=	1
„	idem	„ 1885	1	„	1	„	=	2
„	Medemblik	„ 1885	2	„	1	„	=	3
„	Deventer	„ 1885	1	„	—	„	=	1
„	Franeker	„ 1885	1	„	—	„	=	1
			152	m.	142	vr.		294

Op de 2332 krankzinnigen, die feitelijk in verpleging bleven, komen 112 mannen meer voor dan vrouwen, zoodat de procentische verhouding van de mannen staat tot die der vrouwen als ± 52.65 % : 47.35 %. — Eene vrij gelijke verhouding vond Dr. POMPE voor het gesticht te 's-Hertogenbosch, wier verpleegden nagenoeg dezelfde plaats van herkomst, maatschappelijke positie en beroep hadden. Op 6894 verpleegden in de jaren 1855—1869 d. i. tot het jaar onmiddellijk aan de overplaatsing naar Coudewater voorafgaande waren daar 3585 m. en 3409 vr. of 52 % : 48 %. [1]) In vergelijking met de bevolking van alle gestichten in Nederland krijgen wij evenwel een klein verschil. Volgens het verslag der H.H. Inspecteurs over de jaren 1869—1874 waren aanwezig op 1 Januari 1875 in de gestichten 3753 lijders en wel 1828 m. en 1925 vr. dus 48.7 % : 51.3 %. [2]) Zou het verschil niet kunnen gelegen zijn in het getal jaren, waarover beide waarnemingen loopen. Een verschil van 9 jaren op de 15 kan soms van veel invloed zijn.

Provincie-gewijze worden de opgenomenen verdeeld als volgt: **Provinciën.**

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Noord-Brabant	847	862	1709
Gelderland	64	55	119
Utrecht	36	30	66
Noord-Holland	50	30	80
Zuid-Holland	131	70	201
Zeeland	12	3	15
Overijssel	12	6	18
Drenthe	27	15	42
Friesland	25	13	38
Groningen	3	7	10
Limburg	10	11	21

[1]) Pompe. Zie Tijdschrift v. Geneeskunde Jaarg. 1871 Bl. 341 599 en Bijdrage over psychiatrische statistiek. Vergad. der Afd. 's-Bosch—Breda der N. M. t. Bev. d. Geneeskunde 24 Oct. 1871.

[2]) Verslag over den staat der gestichten v. krkz. over de jaren 1869—1874. Bl. 137.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Oost-Indië	1	—	1
België	3	6	9
Frankrijk	—	1	1
Duitschland	1	1	2

Gedurende het vijftienjarig tijdperk bleven verpleegd uit de provincie

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Noord-Brabant	3279	3640	3819
Gelderland	159	203	362
Utrecht	129	113	242
Noord-Holland	135	100	235
Zuid-Holland	328	205	533
Zeeland	25	8	33
Overijssel	76	18	94
Drenthe	120	76	196
Friesland	88	46	134
Groningen	5	12	17
Limburg	36	31	67
Buitenslands	26	36	62

Na de evacuatie op 1 December 1885 en het afschrijven der vertrokkenen was de woonplaats der verpleegden op 31 December 1885 als volgt:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Noord-Brabant	32	43	75
Gelderland	22	14	36
Utrecht	9	3	12
Noord-Holland	11	12	23
Zuid-Holland	30	17	47
Zeeland	1	1	2
Overijssel	2	2	4
Drenthe	4	2	6
Friesland	3	4	7
Groningen	—	2	2
Limburg	1	3	4
België	1	—	1
Duitschland	1	1	2
	117	104	221

Het aantal verpleegden nam in de 15 jaren gestadig toe; — alleen in de twee laatste jaren bleef het meer stabiel. Het verschil der beide sexen onder de verpleegden loopt niet veel uiteen; in 't geheel bleven 82 vrouwen meer dan mannen in verpleging; een cijfer, dat op 8894 verpleegden te klein is om eenige gevolgtrekking te kunnen maken.

Op onderstaande tabel zijn de opgenomenen verdeeld volgens den burgerlijken stand.

Burgerlijke Stand.

TABEL II.

Verdeeling der Opgenomenen volgens den Burgerlijken Stand.

JAAR.	Stedelingen.			Landbewoners.			Ongehuwd.			Gehuwd.			Weduwnaar. Weduwe.			Protestant.			R. Katholiek.			Israëliet.		
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
1871	54	61	115	117	117	234	128	129	257	40	39	79	3	10	13	14	18	32	157	160	317	—	—	—
1872	22	18	40	48	47	95	48	50	98	22	7	29	—	8	8	14	11	25	56	54	110	—	—	—
1873	26	18	44	38	32	70	46	36	82	18	8	26	—	6	6	9	7	16	55	43	98	—	—	—
1874	29	23	52	43	34	77	44	44	88	28	5	33	—	8	8	16	8	24	56	49	105	—	—	—
1875	23	26	49	41	40	81	48	38	86	12	19	31	4	9	13	12	8	20	52	58	110	—	—	—
1876	26	15	41	50	43	93	47	36	83	26	17	43	3	5	8	10	5	15	65	52	117	1	1	2
1877	30	18	48	49	40	89	50	38	88	23	14	37	6	6	12	8	4	12	71	54	125	—	—	—
1878	21	20	41	49	40	89	45	38	83	18	18	36	7	4	11	8	9	17	61	51	112	1	—	1
1879	15	15	30	38	47	85	42	36	78	9	19	28	2	7	9	9	5	14	43	57	100	1	—	1
1) 1880	19	16	35	46	48	94	37	37	74	23	20	43	4	7	11	7	8	15	56	56	112	1	—	1
1881	28	17	45	56	57	113	47	36	83	32	28	60	5	10	15	20	12	32	64	62	126	—	—	—
1882	39	33	72	62	60	122	60	42	102	34	40	74	7	11	18	20	19	39	79	74	153	2	—	2
1883	36	21	57	53	60	113	55	32	87	29	38	67	5	11	16	13	4	17	76	77	153	—	—	—
1884	30	14	44	53	50	103	47	28	75	30	29	59	6	7	13	22	12	34	60	52	112	1	—	1
1885	30	25	55	52	55	107	54	42	96	25	31	56	3	7	10	9	7	16	73	73	145	1	—	1
	428	340	768	795	770	1565	798	662	1460	369	332	701	55	116	171	191	137	328	1023	972	1995	8	1	9

[1]) Onder de mannen bevindt zich één persoon, omtrent wie niets bekend is, tenzij dat hij op 't land is opgenomen.

Stedelingen. Landbewoners.

Tot het jaar 1875 werd in de officieele statistieke tabellen de verdeeling in „stedelingen" en „landbewoners" gehandhaafd. Terecht is die verdeeling vervallen. Ten eerste is het kriterium tusschen „stad" en „plattelandsgemeente" uit een administratief oogpunt moeilijk vast te stellen en ten andere zijn de grondslagen, waarop weleer die onderscheiding uit een aetiologisch standpunt voor het ontstaan van krankzinnigheid nagenoeg vervallen. De slagboom tusschen stedeling en landbewoner is opgeheven sinds steden en dorpen, door het spoorwegnet en andere middelen van onderling verkeer, nauwer verbonden zijn. De eenvoudige dorpsbewoner is niet meer, gelijk weleer, gevrijwaard tegen de nadeelige invloeden, waaronder de stedeling verkeert. Met de fijnere beschaving en de meerdere ontwikkeling op intellectueel en industrieel gebied, heeft hij ook allengs kennis gemaakt met al de ondeugden, kwade gewoonten, bedorven zeden, desillusies enz. die op het gebied van krankzinnigheid in de tegenwoordige maatschappij zulken grooten rol spelen. Het groote getal landbewoners (795 m. en 770 vr. = 1565) vindt zijne gereede verklaring in het sterk sprekend Noord-Brabantsch karakter der verpleegden, (opgenomen uit Noord-Brabant 847 m. en 862 vr. te z. 1709). — Verreweg het grootste gedeelte dezer bevolking woont op het platteland of plattelands-gemeenten.

Ongehuwden, Gehuwden, Weduwnaars en Weduwen.

Bij de splitsing der opgenomenen in ongehuwden, gehuwden, weduwnaars en weduwen komt men tot staving van het algemeen erkende feit dat ongehuwde mannen lichter dan ongehuwde vrouwen tot krankzinnigheid vervallen; — terwijl daarentegen bij de gehuwden de vrouwen de bovenhand hebben. Vooreerst zijn opgenomen 1460 ongehuwden en wel 798 m. en 662 vr.; — 701 gehuwden en wel 369 m. en 332 vr.; — weduwnaars en weduwen 171 en wel 55 m. en 116 vr. Rekent men deze laatste 171 tot de gehuwden; — waartegen geen bezwaar bestaat als eenmaal gehuwd geweest zijnde — dan krijgen wij 1460 ongehuwden en 872 gehuwden. (Ongehuwd 798 m. en 662 vr.), (gehuwd 424 m. en 448 vr.) De procentische verhouding der ongehuwden tot de gehuwden is dus 1460 : 872 of 63 % : 37 % en van de ongehuwde mannen tot de ongehuwde vrouwen als 798 : 662 of 54.5 % : 45.5 %.

In het hierboven aangehaalde verslag over het gesticht te 's-Bosch, vond Dr. Pompe nagenoeg dezelfde verhouding. Op 100 krankzinnigen bevonden zich daar 55.46 % ongehuwde mannen tegen 44.53 % ongehuwde vrouwen. De verhouding tusschen gehuwde mannen en gehuwde vrouwen is 48.06 % : 51.03 % — welke verhouding voor het gesticht te 's-Bosch was 47.51 % : 52.49 %. Op 1222 mannen kwamen voor 798 ongehuwden en 424 gehuwden; — en op 1110 vrouwen 662 ongehuwde en 448 gehuwde; — bij beide sexen is de verhouding dus van de ongehuwden tot

de gehuwden als 65.4 % : 34.6 % en 59.64 % : 40.36 %. — Deze verhouding staat nagenoeg gelijk bij de cijfers verkregen door de H.H. Inspecteurs over een vijfjarig tijdvak; — althans wat de vrouwen betreft. Zij vonden voor de ongehuwde vrouwen tot de gehuwde eene verhouding als 60.3 % : 39.7 %. Voor de mannen loopen de cijfers uiteen, daar hunne percentsgewijze verhouding voor de ongehuwde mannen tot de gehuwde is 58.7 : 41.3. [1])

De ongehuwde man staat in zijne maatschappelijke positie, met al de daaraan verbondene gevaren, bekommernissen, zorgen en dgl. m. zoowel als door de veelvuldige klippen, waarop moraliteit en zedelijk gevoel kunnen schipbreuk lijden, meer bloot aan gelegenheid gevende oorzaken van geestesstoornis dan wel de ongehuwde vrouw. — De gehuwde vrouw daarentegen wier gemoedsleven vatbaarder is voor den invloed van huisselijke zorgen, huisselijk verdriet dan wel dat van den gehuwden man, gaat eerder gebukt onder de nadeelige psychische inwerking dier oorzaken. Men vergete daarenboven niet dat zwangerschap, kraambed, zogen, klimakterische periode voor de gehuwde vrouw even zoovele bronnen voor geestesstoornis kunnen worden, die voor den gehuwden man zijn afgesloten.

TABEL III. **Verdeeling van de opgenomenen volgens den leeftijd.**

JAAR.	Jonger dan 10 jaren.			van 10—20 jaren.			van 20—30 jaren.			van 30—40 jaren.			van 40—50 jaren.			van 50—60 jaren.			van 60—70 jaren.			Boven de 70 jaren.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1871	1	—	1	5	5	10	28	26	54	43	38	81	47	41	88	25	32	57	20	27	47	2	9	11
1872	2	—	2	6	3	9	10	9	19	15	10	25	15	21	36	12	10	22	7	5	12	3	7	10
1873	1	—	1	2	2	4	13	8	21	21	9	30	12	18	30	9	10	19	4	1	5	2	2	4
1874	—	—	—	3	3	6	19	10	29	20	19	39	14	12	26	14	7	21	1	6	7	1	—	1
1875	—	—	—	1	3	4	15	18	33	15	10	25	16	12	28	11	7	18	4	12	16	2	4	6
1876	—	1	1	—	1	1	20	15	35	18	10	28	17	14	31	14	6	20	5	9	14	2	2	4
1877	—	—	—	7	4	11	20	15	35	10	15	25	14	11	25	15	7	22	7	5	12	5	1	6
1878	—	—	—	3	1	4	13	15	28	7	12	19	22	15	37	11	13	24	9	2	11	5	2	7
1879	1	1	2	3	2	5	17	14	31	11	17	28	11	13	24	6	11	17	3	2	5	1	2	3
1880	1	—	1	4	6	10	15	10	25	12	14	26	14	14	28	11	8	19	3	9	12	4	3	7
1881	—	—	—	3	4	7	17	9	16	21	13	34	23	10	33	12	26	38	4	8	12	4	4	8
1882	—	1	1	5	4	9	18	15	33	28	26	54	22	23	45	13	13	26	12	9	21	3	2	5
1883	1	—	1	3	2	5	20	13	33	16	14	30	24	17	41	11	21	32	11	10	21	3	4	7
1884	1	—	1	4	1	5	14	12	26	19	17	36	23	15	38	15	12	27	6	5	11	1	2	3
1885	—	1	1	3	2	5	21	14	35	23	19	42	9	21	30	16	14	30	6	7	13	4	2	6
	8	4	12	52	43	95	260	203	463	279	243	522	283	257	540	195	197	392	102	117	219	42	46	88

[1]) Verslag l. c. p. 176.

Ouderdom. Morel [1]) den invloed van den ouderdom op het ontstaan van krankzinnigheid besprekende, haalt de volgende woorden van Guislain aan:

„A compter de 17 ans, l'aliénation mentale devient une maladie „propre au genre humain et se manifeste depuis cette période de la vie „jusqu'à la plus haute vieillesse. Les admissions ont lieu, dans les tableaux „étiologiques de la manière suivante. De 10 à 20 ans, on remarque quelques „cas isolés, de 20 à 30 ans, ces cadres se remplissent tout d'un coup; de „30 à 40 ans, il y a affluence, *il y a foule;* de 40 à 50 ans, le chiffre „décroit, mais il rappelle celui de 20 à 30. Chez les femmes de 50 à 60 ans, „il y a recrudescence dans les entrées; puis les admissions vont en dimi- „nuant. Cependant il n'est pas rare de rencontrer un acroissement d'entrées „de 40 à 50 ans.

„Il résulterait d'un relevé, fait dans tous les établissements d'aliénés „en Angleterre, que c'est de 30 à 50 ans que l'on compte le plus d'aliénés, „et que c'est la série de 30 à 40 que l'emporte sur celle de 20 à 30; „mais la période de 40 à 50 est superieure à celle de 20 à 30.

„Le plus grand nombre d'aliénations primitives se produisent de 30 „à 40 ans. C'est l'âge des grands soucis domestiques; pour le sexe, c'est „surtout la période de 30 à 50 ans qui est la plus critique de la vie et „qui l'expose plus que l'homme aux maladies du moral.

„Suivant l'estimation de M. Parchappe, pour l'homme ce serait de „30 à 40 ans, et pour la femme de 40 à 50. Les calculs correspondent „à l'évaluation généralement admise. C'est au méridien de la vie que „l'homme est particulièrement disposé à contracter les affections mentales, „à 35 ans. Cependant c'est vers l'âge de 45 ans qu'il entre le plus de „personnes dans les établissements." [2])

Men houde ons deze uitweiding ten goede. De overeenstemming onzer waarnemingen met de boven aangehaalde woorden is te opvallend, dan dat wij hierbij niet stilstaan zouden.

De gevallen van aangeboren krankzinnigheid, — idiotie en imbecilliteit uitgenomen — zijn zeldzaam. Op 2331 [3]) vonden wij er 12 en wel 8 m. en 4 vr. en alle deze behoorden tot de rubriek „idiotie."

Eerst tusschen de 10—20 (dus van 16—17 jaren) beginnen zich enkele gevallen voor te doen; — en wel 95 op 2331 (52 m. en 43 vr.) Tusschen 20—30 worden zij frequenter en wel 463 op 2331 (260 m. en 203 vr.), — om het maximum te bereiken tusschen 30—50 jaren: 1062 op 2331. (562 m. en 500 vr.) Dit laatste komt 't meest overeen met de statistiek uit Engeland. Tusschen de 30—40 hebben wij een grooter

---

[1]) Morel. Traité des Maladies mentales 1860. p. 100. sqq.
[2]) Guislain. Leçons orales sur les phrénopathies. II. p. 105.
[3]) Van een „onbekende" is de leeftijd niet op te sporen.

getal dan tusschen 20—30, terwijl de leeftijd tusschen 40—50 verre die van 20—30 overtreft. Voor de mannen valt bij ons het grootste getal tusschen 20—40 en voor de vrouwen tusschen de 40—50 jaren. De verschillende cijfers laten zich groeperen in onderstaande procentische verhouding.

Voor beide sexen:

Beneden de 10 jaren	=	0.51 %
Van 10 tot 20 „	=	4.07 „
„ 20 „ 30 „	=	19.8 „
„ 30 „ 40 „	=	22.3 „
„ 40 „ 50 „	=	23.1 „
„ 50 „ 60 „	=	16.8 „
„ 60 „ 70 „	=	9.3 „
Boven de 70 „	=	3.7 „

Voor ieder der sexen:

		Mannen.	Vrouwen.
Beneden de 10 jaren	=	0.65 %	0.36 %
Van 10 tot 20 „	=	4.2 „	3.8 „
„ 20 „ 30 „	=	21.2 „	18.2 „
„ 30 „ 40 „	=	22.8 „	21.8 „
„ 40 „ 50 „	=	23.09 „	23.1 „
„ 50 „ 60 „	=	15.5 „	17.7 „
„ 60 „ 70 „	=	8.3 „	10.6 „
Boven de 70 „	=	3.4 „	4.1 „

Beroep.

Sinds het jaar 1875 wordt in de officieele statistieke tabellen navrage gedaan naar de verschillende beroepen der opgenomenen en onderscheidt men negen afzonderlijke groepen, als:

1e Groep. Arbeiders met zittende of weinig inspannende levenswijze.
2e „ Arbeiders met veel en inspannende levenswijze.
3e „ Landbouwers, schippers.
4e „ Militairen.
5e „ Geleerden, ambtenaren.
6e „ Kooplieden, fabrikanten.
7e „ Dienstboden.
8e „ Andere beroepen niet onder de vorige begrepen.
9e „ Zonder beroep.

Reeds bij den eersten oogopslag rijst de vraag op of eene splitsing in meerdere groepen niet wenschelijk ware geweest en of de groote speelruimte, die vooral in de twee laatste groepen bestaat, niet beperkt kon worden.

Ter richtige beoordeeling van den invloed, dien de onderscheidene beroepen op het ontstaan van krankzinnigheid uitoefenen, blijft de bovenstaande verdeeling minstens aan twijfel onderworpen. Voor zooverre 't ons mogelijk is geweest, is uit de soms vrij onvolledige of onnauwkeurige opgaven de onderstaande tabel opgemaakt, waaraan wij evenwel geene wetenschappelijke waarde willen hechten.

		Mannen.	Vrouwen.
Eerste	Groep	156	47
Tweede	„	196	55
Derde	„	234	78
Vierde	„	17	0
Vijfde	„	27	1
Zesde	„	56	4
Zevende	„	28	83
Achtste	„	212	54
Negende	„	296	788

Vorm der krankzinnigheid.

De statistieke indeeling der krankzinnigheidsvormen onderging in de 15 jaren tweemaal wijziging. Tot aan 1875 telde men als hoofdvormen Mania, Monomania, Melancholia, Dementia, Idiotismus, Epilepsia. Voor de jaren 1875, 1876, 1877 kreeg men: Mania acuta, M. chronica, M. hysterica, M. epileptica; — Melancholia agitans, Mel. Attonita, Insania cyclica, Hallucinationes, Monomania, Stupiditas post maniam, Stupiditas epileptica, Dementia, Paralysis cerebri, Imbecillitas, (idiotia) hydrocephalica, Imb. atrophica. — Van af 1878 tot nu toe worden de vormen verdeeld in Mania acuta, M. chronica, Melancholia agitans, M. attonita, Stupiditas post maniam, Hallucinationes, Insania cyclica, I. epileptica, I. hysterica, I. moralis, Vecordia, Paralysis cerebri, Imbecillitas (idiotia), hydrocephalica, I. atrophica. In het wetenschappelijke gedeelte van dit verslag is evenwel eene andere verdeeling gevolgd, onafhankelijk van de officieele statistiek. Bij de algemeene beschouwing der krankzinnigheidsvormen bij de opgenomenen, herstelden en overledenen oordeelden wij het evenwel verkieslijker om de hoofdvormen als Mania, Melancholia, Dementia, Idiotia, Epilepsia, tot basis der becijfering te nemen. Het statistisch overzicht wordt hierdoor vereenvoudigd en ook de punten van vergelijking met andere statistische opgaven ontmoeten minder bezwaar. In de volgende opgaven, zoowel bij de opgenomenen, herstelden en overledenen, — wordt tot *Mania* gebracht: M. acuta, M. chronica, M. hysterica, M. epileptica, Insania cyclica, I. moralis, Vecordia, Paralysis cerebri, Hallucinationes, — tot *Melancholia*, M. agitans en M. attonita, — tot *Dementia*, Stupiditas post maniam, Dementia, — tot *Epilepsia*, Insania ep., Stupiditas ep., — tot *Imbecillitas* (idiotia), I. hydrocephalica en I. atrophica.

Volgens deze verdeeling zijn opgenomen als lijdende aan:

	M.	V.	Totaal.
Mania	610	592	1202
Melancholia	282	260	542
Dementia	166	148	314
Idiotia	85	59	144
Epilepsia	79	51	130
	1222	1110	2332

Procentisch is de verhouding dus als volgt:

dat op	1202 Maniaci	zijn 50.74 M.	49.26 V.
„	542 Melancholici	„ 52.— „	48.— „
„	314 Dementes	„ 52.8 „	47.2 „
„	144 Idioten	„ 59.— „	41.— „
„	Epileptici	„ 60.8 „	39.2 „

Van de 1222 mannen en van de 1110 vrouwen lijden aan

			Totaal.
Mania	50 % M.	53.3 % V.	51.4 %
Melancholia	23.5 „ „	23.4 „ „	23.2 „
Dementia	13 „ „	13.3 „ „	13.5 „
Idiotia	7 „ „	5.3 „ „	6.1 „
Epilepsie	6.5 „ „	4.6 „ „	5.5 „

Uit het oogpunt van vergelijking laten wij hier volgen de verhouding gelijk die door Dr. POMPE geconstateerd werd voor een tijdvak van 15 jaren in 't gesticht te 's-Bosch. Wij drukken hier des te meer op omdat èn maatschappelijke verhouding èn afkomst der lijders voor beide gestichten nagenoeg gelijk gesteld kan worden.

Op 1870 opgenomenen kwamen daar voor 979 m. en 891 vr. bij wie de verschillende hoofdvormen der krankzinnigheid verdeeld waren, als volgt:

	M.	V.	T.
Mania	54 %	46 %	50.5 %
Melancholia	40 „	59 „	23.6 „
Dementia	57.9 „	42.1 „	12.8 „
Idiotia	61.9 „	38.1 „	4.8 „
Epilepsia	63 „	37 „	5.9 „
Monomania	56.2 „	43.8 „	1.6 „

Behoudens kleine afwijkingen is de procentische verhouding voor beide gestichten nagenoeg gelijk. Stellen wij nu hiernaast de statistische opgaven van H.H. Inspecteurs (l. c. p. 179) dan zou de verhouding, naar evenredigheid van het getal opgenomenen, schier dezelfde zijn voor al de gestichten in Nederland.

	Inspecteurs.	's-Bosch.	Coudewater.
Opgenomen:	6315	1870	2332
Mania [1])	50 %	52 %	51.4 %
Melancholia	22 „	23 „	23.2 „
Dementia	17.2 „	12.8 „	13.5 „
Idiotie	4.8 „	3.8 „	6.1 „
Epilepsie	7.0 „	5.9 „	5.5 „

Tot grondslag der verdeeling bij het wetenschappelijke gedeelte van dit verslag zijn als hoofdvormen de volgende acht aangenomen. — De beweegredenen, die hiertoe geleid hebben, zullen nader ontvouwd worden. Hier geven wij alleen een algemeen overzicht, in welke verhouding iedere hoofdvorm bij de mannen en vrouwen vertegenwoordigd wordt; — zoowel als de procentische verhouding van het totaal.

Hier vindt men zes lijders meer dan bij de hierboven gegevene statistiek, omdat ook de, tijdens de behandeling, *niet* krankzinnig bevonden lijders in de beschouwing zijn opgenomen.

Er leden aan

1. Exaltatie vormen	237 M.	315 V.	552 T.
2. Depressie „	208 „	206 „	414 „
3. Circulaire „	13 „	8 „	21 „
4. Epilepsie	72 „	49 „	121 „
5. Hysterische „	2 „	77 „	79 „
6. Vecordia	413 „	262 „	675 „
7. Evolutie „	168 „	127 „	295 „
8. Involutie „	113 „	68 „	181 „
	1226 M.	1112 V.	2338 T.

Of wel in procentische verhouding

Eerste Hoofdvorm	19.331 M.	28.327 V.	23.610 T.
Tweede „	16.966 „	18.525 „	17.707 „
Derde „	1.060 „	0.719 „	0.898 „
Vierde „	5.873 „	4.406 „	5.175 „
Vijfde „	0.163 „	6.924 „	3.379 „
Zesde „	33.687 „	23.561 „	28.871 „
Zevende „	13.703 „	11.421 „	12.618 „
Achtste „	9.217 „	6.115 „	7.742 „

[1]) Hier zijn Mania en Monomania te zamen genomen.

TABEL IV.

Verdeeling der Opgenomenen volgens den duur der krankzinnigheid bij hunne opneming.

JAAR.	Korter dan 3 maanden.			Langer dan 3 maanden.			Langer dan een jaar.			Van af de vroegste jeugd.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1871	14	27	41	14	10	24	130	132	262	13	9	22
1872	21	18	39	16	18	34	26	28	54	7	1	8
1873	19	21	40	21	14	35	22	14	36	2	1	3
1874	25	22	47	19	17	36	25	15	40	3	3	6
1875	28	18	46	14	20	34	21	24	45	1	4	5
1876	31	20	51	17	20	37	24	14	38	4	4	8
1877	34	27	61	18	19	37	23	11	34	3	1	4
1878	20	25	45	29	14	43	18	21	39	3	—	3
1879	25	20	45	19	23	42	7	17	24	2	2	4
1880	30	20	50	16	28	44	15	16	31	3	—	3
1881	38	31	69	23	21	44	19	20	39	4	2	6
1882	75	66	141	7	9	16	15	17	32	4	1	5
1883	56	49	105	18	13	31	12	17	29	3	2	5
1884	34	24	58	30	16	46	17	20	37	2	4	6
1885	39	36	75	24	23	47	16	18	34	3	3	6
	489	424	913	285	265	550	390	384	774	57	37	94

Duur der krankzinnigheid.

Volgens bovenstaande tabel loopt de duur der krankzinnigheid tijdens de opneming bij beide sexen niet veel uiteen. Het grootste getal zoowel voor mannen als vrouwen valt binnen de eerste drie maanden van het begin der ziekte. (913 en wel 489 m. en 424 vr.)

Het mag uit 't oogpunt van herstel niet uit 't oog verloren worden, dat eene spoedige opneming kort na het uitbreken der krankzinnigheid allezins wenschelijk is. Bij de beschouwing der herstelden zal dit punt nader worden toegelicht. — Hierop volgt de serie „langer dan een jaar" en wel met 774 m. (390 m. en 384 vr.) Hieronder zijn meest begrepen de verpleegden, die uit andere gestichten òf wel onmiddellijk zijn overgeplaatst, òf wel kort na hun ontslag weder zijn opgenomen, gelijk zulks in

1870 kort na de opening van het gesticht „Coudewater" plaats had met de lijders, die in 1869 en 1870 uit het gesticht te 's-Hertogenbosch tijdelijk waren geevacueerd. In onderstaand tabelletje zijn de lijders opgenomen, die onder deze categorie vallen met vermelding van het jaartal, waarin zij voor de eerste maal in een gesticht zijn opgenomen.

Jaar van opneming.	Mannen.	Vrouwen.
1841	0	1
1843	1	—
1844	1	1
1845	1	—
1848	1	—
1849	—	3
1850	—	1
1852	1	1
1853	3	1
1854	—	2
1855	1	1
1856	7	3
1857	3	1
1858	2	2
1859	4	5
1860	5	6
1861	2	4
1862	8	4
1863	11	10
1864	10	7
1865	11	6
1866	6	10
1867	16	14
1868	16	16
1869	7	7

Wij willen deze cijfers hier alleen aanhalen ten bewijze, dat in weerwil van de diep ingrijpende stoornis, die krankzinnigheid op het organismus uitoefent, de lijders zeer lang weerstand bieden aan hunne ziekte en eene reeks van jaren in een gesticht kunnen doorbrengen.

De percentsgewijze verhouding zou zijn, dat binnen drie maanden na het begin der ziekten 39 %, langer dan drie maanden 23.5 %, langer dan een jaar 33.3 % en sinds hunne vroegste jeugd ± 4 % opgenomen zijn.

TABEL V.

Verdeeling der Opgenomenen naar de frequentie der krankzinnigheid.

JAAR.	Krankzinnig voor de eerste maal.			Krankzinnig voor de tweede maal.			Krankzinnig voor de derde maal.			Krankzinnig meer dan drie malen.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1871	162	162	324	4	8	12	2	3	5	3	5	8
1872	60	52	112	7	8	15	2	4	6	1	1	2
1873	49	40	89	10	7	17	3	2	5	2	1	3
1874	55	41	96	13	8	21	3	4	7	1	4	5
1875	47	54	101	10	4	14	5	2	7	2	6	8
1876	65	39	104	7	12	19	1	2	3	3	5	8
1877	58	46	104	18	7	25	2	4	6	—	1	1
1878	56	45	101	12	10	22	2	4	6	—	1	1
1879	42	43	85	6	9	15	5	10	15	—	—	—
1880	46	43	89	12	13	25	6	4	10	—	4	4
1881	66	46	112	11	11	22	6	10	16	1	7	8
1882	76	75	151	19	12	31	6	2	8	—	4	4
1883	67	56	123	14	14	28	6	3	9	2	8	10
1884	58	50	108	16	6	22	6	3	9	3	5	8
1885	63	53	116	12	16	28	5	5	10	2	6	8
	970	845	1815	171	145	316	60	62	122	20	58	78

Krankzinnigen voor de eerste maal en recidieven.

Met betrekking tot de recidieven bij krankzinnigen leert ons bovenstaande tabel dat op 2331 opgenomenen voor de eerste maal krankzinnig waren 1815 lijders (970 m. en 845 vr.) en dat recidiveerden 516 lijders (251 m. en 265 vr.). De procentische verhouding staat dus 1815 : 516 of 77.9 °/° : 22.1 °/₀. — Vrouwen schijnen lichter voor recidief vatbaar te zijn dan wel mannen, daar op 516 recidieven voorkomen 251 m. en 265 vr. of wel 20.5 °/₀ : 23.8 °/₀. — Percentsgewijs berekend waren voor de eerste maal krankzinnig 79.4 °/₀ mannen en recidiveerden 20.5 °/₀; bij de vrouwen was de verhouding als 76.1 °/₀ : 23.8 °/₀.

Uit eene vergelijking met de resultaten, gedurende zes jaren verkregen in al de gestichten in Nederland zou men deze verhouding als

vrij constant mogen aannemen. Op 3177 m. en 3138 vr. te zamen 6315 lijders, waren mannen voor de eerste maal krankzinnig 77.6, recidiveerden 22.4 % — bij vrouwen stond de verhouding als 76.1 % : 23.9 % en voor beide sexen als 76.8 % : 23.2 %. [1])

Onderwijs. Eerst sinds het jaar 1875 wordt in de officieele statistiek navraag gedaan naar het onderwijs bij krankzinnigen; — en vier rubrieken aangenomen als: geen onderwijs, lager onderwijs, middelbaar en hooger onderwijs. Wij moeten ons dus wat dit onderwerp betreft, bepalen tot de opgaven na 1875, daar van af 1871 tot en met 1874 hieromtrent òf geene opgaven òf zeer weinig vertrouwbare inlichtingen te vinden waren. De statistiek over het „onderwijs" loopt dus slechts over 1602 gevallen, waaronder 844 m. en 758 vr. Van deze hadden gehad:

	M.	V.
Geen onderwijs	144	137
Lager onderwijs	605	578
Middelbaar onderwijs	77	43
Hooger onderwijs	18	

Op het geheele cijfer hadden dus 1321 lijders of ruim 82.5 % onderwijs genoten — en van deze waren 700 m. en 621 vr. of wel percentsgewijze berekend 52.9 % : 47.1 %. In hoeverre de zoo zeer gevreesde „Ueberbürdung" schuld draagt aan het ontstaan van krankzinnigheid durven wij uit onze cijfers nog niet afleiden. Het getal dergenen, die „middelbaar" onderwijs genoten hebben, is nog te klein om er eenige gevolgtrekking uit te maken. Opmerking verdient evenwel, dat op de 120 lijders, die middelbaar onderwijs gevolgd hebben, voorkomen 77 m. en 43 vr. en dat alleen in 1885 13 lijders van het mannelijk geslacht zijn opgenomen. De statistiek der volgende jaren zal moeten leeren in hoeverre dit cijfer toe- of afneemt.

Tijd van opneming. „La statistique constate une certaine influence des saisons sur le „chiffre des admissions faites dans les établissements. On reçoit des malades „à tous les mois de l'année, mais il est bien démontré que c'est au prin- „temps et à l'entrée de l'été que les admissions sont le plus nombreuses." [2])

Deze woorden van Guislain vinden wij bevestigd door onze statistiek. In het tijdsverloop van 15 jaren werden opgenomen in de

Maand.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Januari	88	96	184
Februari	80	79	159
Maart	100	95	195

[1]) Verslag van H.H. Inspecteurs l. c. p. 177.
[2]) Guislain loc. cit. t. II p. 110.

Maand.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
April	103	75	178
Mei	91	109	200
Juni	128	108	236
Juli	108	105	213
Augustus	115	96	211
September	123	53	176
October	79	85	164
November	79	62	141
December [1]	132	149	281

Trekken wij voor de maand December 1870 af 135 lijders, uit het gesticht te 's-Bosch overgekomen, dan zijn in die maand opgenomen 146 en vergelijken wij dan volgens dezen maatstaf de opneming in ieder vierendeel jaars dan vinden wij voor de maanden:

Januari, Februari, Maart, April	716	opnemingen.
Mei, Juni, Juli, Augustus	860	„
September, October, November, December	627	„

en dan is de percentsgewijze verhouding voor de eerste vier maanden 32.5 % — voor de tweede vier maanden d. i. voor het lente- en zomersaizoen 39.1 % en voor de derde vier maanden 28.4 %.

Godsdienst.

Dit punt zouden wij gevoegelijk stilzwijgend kunnen voorbijgaan. Het ligt voor de hand, dat de verhouding van het getal opgenomenen naar hunne geloofsbelijdens tot de R. Katholieken in meerderheid moet overslaan. De bevolking van Noord-Brabant, die het grootste contingent verpleegden heeft opgeleverd, is voor 't grootste gedeelte R. Katholiek; terwijl daarenboven de geheele inrichting van het gesticht voor R. Katholieke verpleegden, die eenigszins prijs stellen op 't naleven hunner godsdienstplichten, zeer vele voorrechten oplevert. Een en ander belet evenwel niet dat lijders — onverschillig van welke godsdienstige gezindte — worden opgenomen, gelijk wij reeds boven op bl. 38 hebben vermeld.

Tot de R. Katholieke godsdienst behoorden 1023 m. en 972 vr. te zamen 1995 lijders; tot de Protestantsche 191 m. en 137 vr. te zamen 328 lijders; en tot de Israëlitische godsdienst 8 m. en 1 vr. te zamen 9.

Klassen.

De bevolking van het gesticht wordt, wat de verpleging betreft, verdeeld in vier klassen. In de volgende tabel wordt voor ieder jaar de verhouding van het getal opgenomenen voor iedere klasse aangegeven.

---

[1]) De maand „December" laten wij buiten beschouwing, omdat in die maand in 1870 de overplaatsing uit 't gesticht te 's-Bosch plaats had.

TABEL VI.

Verdeeling der Opgenomenen volgens de klassen.

Jaar.	Eerste klasse			Tweede klasse.			Derde klasse.			Vierde klasse.			Armlastigen.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1871	3	1	4	2	2	4	3	—	3	2	9	11	162	166	328
1872	2	1	3	4	7	11	1	2	3	4	7	11	60	48	108
1873	4	3	7	9	3	12	3	6	9	4	5	9	44	33	77
1874	4	3	7	3	4	7	4	6	10	4	6	10	58	40	98
1875	5	3	8	6	9	15	2	11	13	6	6	12	45	37	82
1876	4	—	4	9	9	18	4	6	10	7	7	14	52	36	88
1877	4	2	6	13	9	22	6	7	13	7	4	11	49	36	85
1878	4	4	8	8	10	18	5	8	13	11	5	16	42	33	75
1879	1	1	2	11	7	18	—	8	8	2	5	7	39	41	80
1880	4	3	7	7	6	13	3	5	8	8	12	20	43	38	81
1881	6	3	9	11	5	16	7	11	18	9	3	12	51	52	103
1882	7	4	11	8	8	16	13	9	22	9	3	12	64	69	133
1883	4	3	7	11	8	19	15	10	25	10	3	13	49	57	106
1884	3	—	3	9	8	17	10	10	20	3	5	8	58	41	99
1885	2	2	4	10	13	23	12	11	23	11	5	16	47	49	96
	57	33	90	121	108	229	88	110	198	97	85	182	863	776	1639

Het verpleeggeld in de eerste klasse bedraagt *f* 800 per jaar met *f* 25 entreegeld; in de tweede *f* 460 met *f* 12 entreegeld, in de derde klasse *f* 320 met *f* 5 entree en in de vierde klasse *f* 220. — Wijders komen de begrafeniskosten nog ten laste dergenen, die voor de verpleging borg gesproken hebben.

Het verpleeggeld voor de armlastigen in Noord-Brabant bedroeg, volgens de aangegane overeenkomst met het provinciaal bestuur, *f* 175 's jaars met inbegrip van kleeding, terwijl voor de begrafeniskosten eene tegemoetkoming van *f* 6 in rekening werd gebracht. Het Bestuur van het gesticht vermeende met 't oog op de grootere eischen, die voor de verpleging van krankzinnigen gesteld worden, tot grondslag voor eene nieuwe overeenkomst na 1885, eene billijke verhooging te mogen stellen. Het stelde voor het verpleeggeld te verhoogen tot *f* 225, onder voorwaarde van al de bezwarende bepalingen voor de gemeentebesturen te laten vervallen. Dit voorstel werd verworpen, waarvan het gevolg was, dat eene

overeenkomst met het collegie van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme te 's-Hertogenbosch werd gesloten om voor *f* 200 de armlastige krankzinnigen in het gesticht „Voorburg" te Vucht te verplegen.

Tot nu toe bedraagt het verpleeggeld voor armlastigen *buiten* de provincie Noord-Brabant *f* 250 's jaars; — in afwachting, dat door de onderhandelingen, aangeknoopt met eenige gewestelijke besturen, dit punt nader met gemeenzaam overleg zal geregeld worden.

In de vier klassen der zelfbetalende lijders werden opgenomen 363 m. en 336 vr. te zamen 699. — In 't geheel dus 27 mannen meer dan vrouwen, ofschoon de aanvragen tot plaatsing dezer laatste gemiddeld menigvuldiger waren. In de twee laatste jaren vooral moest men, door de meer beperkte ruimte aan de zijde der vrouwenafdeeling, herhaaldelijk de opneming van lijderessen uit hoogere klassen weigeren.

Vermindering der Bevolking.

In den loop der 15 jaren is de bevolking verminderd met 2117 personen. Hiervan zijn overleden 348 m. en 258 vr. te zamen 606; hersteld ontslagen 450 m. en 465 vr. te zamen 915; — verbeterd ontslagen 26 m. en 21 vr. te zamen 47. Sinds 1878 is evenwel uit de officieele statistiek vervallen de rubriek „Verbeterd ontslagen." Men heeft dus sinds dien tijd niet verder rekening gehouden met de „verbeterd" ontslagenen — en voor de beschouwing de 26 m. en 21 vr., die als verbeterd het gesticht verlieten, gevoegd bij de herstelden. Nadere bijzonderheden omtrent de herstelden en de overledenen zullen in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld worden. Hier zij alleen vermeld, dat de sterfte in de 15 jaren bedroeg 6.8 °/₀ van het getal verpleegden, terwijl de verhouding voor de mannen was 57.4 °/₀ en voor de vrouwen 42.5 °/₀. — Het getal hersteld en verbeterd ontslagenen bedroeg 476 m. en 486 vr. te zamen 962 of 45.3 °/₀ van het totaal vertrokkenen. Bij de herstelden was de procentische verhouding tusschen de mannen en de vrouwen als 49.6 °/₀ : 50.4 °/₀. „Niet verbeterd" ontslagen werden 285 m. en 264 vr. te zamen 549 of 26 °/₀ van het geheele bedrag. Slechts 83 werden om verschillende redenen als niet verbeterd huiswaarts gezonden, de overige 466 zijn alle naar andere gestichten ter verdere verpleging overgebracht en wel naar dat te

	M.	V.	Totaal.
Franeker	2	1	3
Meerenberg	6	1	7
Utrecht	3	1	4
's-Gravenhage	3	—	3
Rotterdam	7	1	8
's-Hertogenbosch	6	—	6
Transporteeren	27	4	31

	M.	V.	Totaal.
Transport	27	4	31
Dordrecht	2	—	2
Delft	4	2	6
Amsterdam	—	1	1
Boekel	8	—	8
Deventer	1	—	1
Zutphen	2	6	8
Medemblik	20	9	29
Vucht	177	203	380
Gravenberg (Duitschland)	1	—	1
	242	225	467

TWEEDE HOOFDSTUK.

Werking der wet van den 27 *April* 1884 (Staatsblad N°. 96)

REGELENDE

het Staatstoezicht op krankzinnigen en krankzinnigengestichten.

De grondslagen der nieuwe wetgeving betreffen:

1°. Staatszorg voor voldoende plaatsruimte;

2°. Invoering van een staatstoezicht over krankzinnigen, die buiten gestichten verpleegd worden;

3°. Vermeerdering van de wettelijke waarborgen voor de goede verpleging in de krankzinnigengestichten;

4°. Wijziging in de bepalingen omtrent opneming en ontslag, zoowel ter vermijding van een voor de genezing kostbaar tijdverlies, alsook ter vermeerdering van de waarborgen tegen opneming of terughouding in de gestichten van niet krankzinnige personen;

5°. Opheffing der verplichte curateele.

Het is vooral de derde grondslag, die meer ingrijpt in de organisatie en de geheele oeconomie der gestichten. Een der eerste gevolgen der nieuwe wet, was dus de toepassing van Art. 8 der genoemde wet, luidende:

„Geene vergunning tot oprichting van een krankzinnigengesticht „wordt verleend, tenzij behoorlijk voldaan is aan de volgende vereischten:

„1°. Eene ruime, gezond gelegen woning, met voldoende gelegenheid „tot beweging in de open lucht;

„2°. Afscheiding der sexen, behalve bij kinderen beneden de tien jaren;

„3°. Voldoende gelegenheid tot afzondering naar den aard en het „getal der krankzinnigen;

„4°. Voldoende voorziening in den geneeskundigen dienst en in den „huisdienst naar den aard en het getal der krankzinnigen, met dien „verstande, dat door ons voor elk gesticht, na verhoor van het bestuur „en na ingewonnen advies van Gedeputeerde Staten, het maximum bepaald „wordt van het getal verpleegden en het minimum van het getal genees- „kundigen.

„Elke weigering van vergunning is met redenen omkleed."

Ter voldoening aan het verzoek van Z. Excell. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, d°. 30 Sept. 1884, N°. 2232, Afd. M. P., werd door het Bestuur opgemaakt eene lijst, inhoudende het getal lijders, dat

in iedere afdeeling, volgens den maatstaf van 20 M^3. per persoon op de slaapzalen, kan verpleegd worden; — alsmede aangegeven, dat de behandeling opgedragen is aan drie geneesheeren, die alle binnen het grensgebied van het gesticht wonen (Missive van 25 Oct. 1884, N°. 1115).

Bij gelegenheid der jaarlijksche inspectie door H.H. Inspecteurs op den 18 Juni 1885 werd deze aangelegenheid nader besproken en spoedig daarop werd door genoemde Heeren aan Z. Excell. den Minister van Binnenlandsche Zaken het rapport over het gesticht Coudewater ingediend. Met de meeste bereidwilligheid verleenden zij ons afschrift van dit rapport te meer nog nadat zij vernomen hadden, dat Gedeputeerde Staten het Bestuur van het gesticht omtrent dit advies onkundig hadden gelaten.

Het rapport is van den volgenden inhoud:

's-Gravenhage en Baarn, 25 Augustus 1885.

Aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Ten vervolge op ons schrijven van 30 Juli jl. N°. 94, hebben wij de eer Uwer Excellentie thans ons oordeel te doen kennen over het krankzinnigengesticht „Coudewater" te Rosmalen. Wij voegen hierbij den brief van het Bestuur van dit gesticht van 25 Oct. 1884, N°. 1115 met eene bijlage aan Uwe Excellentie; — in onze handen gesteld bij schrijven van 7 November 1884, N°. 2576, afd. M. P., benevens zijn brief aan ons ter beantwoording van onze circulaire van 8 Jan. jl. N°. 36, met 1 bijlage. Voor terugzending van laatstgenoemde stukken houden wij ons aanbevolen.

Het gesticht „Coudewater" bestaat voor een groot gedeelte uit de oude gebouwen van een voormalig klooster, dat later voor buitenverblijf werd ingericht, voor het grootste gedeelte uit nieuwe gebouwen, die sedert 1870 daarnevens en daarachter werden opgericht en geen aaneen gesloten geheel vormen.

De meeste der afdeelingen liggen ver genoeg uiteen om gelegenheid tot *ruime wandelplaatsen* open te laten. Die voor de onrustige mannen 1^e^ en 2^e^ klasse is echter te klein, maar kan zonder bezwaar vergroot worden door daaraan een deel van de ruime wandelplaats voor de rustige heeren toe te voegen, gelijk door ons aan den Geneesheer-Directeur is aanbevolen.

De open plaatsen voor de onooglijke mannen en vrouwen zou men iets ruimer wenschen, maar het voornemen bestaat die te vergrooten.

De dagverblijven. Voor het aantal krankzinnigen, dat het bestuur wenscht te verplegen, (294 m. en 200 vr.) bieden de dagverblijven voldoende ruimte aan. Voor de onrustige vrouwen der hoogste klassen bestaat geene afzonderlijke afdeeling. Deze zou gemakkelijk zijn daar te stellen, wanneer men van de lokalen op de bij ons meermalen aangehaald verslag gevoegde plattegrond teekening, gemerkt E b' ff eene gezelschapszaal voor rustige vrouwen der 2^e^ klasse inrichtte en de met C gemerkte kamer en den daaraan grenzenden tuin tot dagverblijf voor de onrustige vrouwen der hoogste klassen bestemde als wanneer de met „d" en „e" gemerkte ruimten tot singlerooms en eene cel zouden kunnen verbouwd worden.

Goed ingerichte singlerooms ontbreken in de meeste afdeelingen van het gesticht; zij dragen meer het kenmerk van cellen, zoodat daarin verandering moet gebracht worden.

Nachtverblijven. MANNEN. In de 1^e^ en 2^e^ klasse zijn afzonderlijke slaap-

vertrekken en enkele gemeenschappelijke, die voldoende ruimte bevatten voor 91 personen, die het Bestuur zich voorstelt te verplegen.

Voor de „rustige" mannen der 3^e klasse zijn 7 slaapzalen.

N°. 13	Inh.	194	M^3.	kan	10	bedden	bevatten.
„ 14	„	176	„	„	9	„	„
„ 15	„	238	„	„	12	„	„
„ 16	„	238	„	„	12	„	„
„ 17	„	256	„	„	13	„	„
„ 18	„	273	„	„	14	„	„
„ 19	„	370	„	„	19	„	„
			Te zamen		89.		

Voor onooglijke en onrustige mannen dier klasse zijn 6 slaapzalen.

N°. 20	Inh.	165	M^3.	kan	8	bedden	bevatten.
„ 21	„	203	„	„	10	„	„
„ 22	„	165	„	„	8	„	„
„ 23	„	183	„	„	9	„	„
„ 24	„	124	„	„	6	„	„
Ongenummerd	„	138	„	„	7	„	„
			Te zamen		48.		

Voor zieke en zwakke mannen zijn twee slaapzalen.

a.	Inh.	205	M^3.	kan	8	bedden	bevatten.
b.	„	73	„	„	3	„	„
			Te zamen		11.		

Het observatie-kwartier voor mannen heeft vijf slaapzalen.

N°. 1	Inh.	278	M^3.	kan	14	bedden	bevatten.
„ 2	„	292	„	„	15	„	„
„ 3	„	77	„	„	4	„	„
„ 4	„	34	„	„	2	„	„
„ 5	„	34	„	„	2	„	„
			Te zamen		37.		

Er is alzoo voldoende ruimte in de mannen-afdeeling voor 294 verpleegden, te verdeelen als volgt:

In de 1^e en 2^e klassen	91	
„ het observatie-kwartier	37	
„ de 3^e klasse rustigen	89	
„ „ „ „ half onrustigen en onrustigen	48	
„ „ „ „ „ „ „ „	18	in afzonderl. vertrekken.
„ „ afd. zieken en zwakken	11	
	294	verpleegden.

Vrouwen. In de 1^e en 2^e klasse zijn afzonderlijke slaapvertrekken en enkele gemeenschappelijke, die voldoende ruimte aanbieden voor 35 vrouwen, die het Bestuur zich voorstelt te verplegen.

Voor de rustige vrouwen der 3^e klasse zijn 3 slaapzalen.

N°. 18	Inh.	197	M^3.	kan	10	bedden	bevatten.
„ 19	„	197	„	„	10	„	„
„ 8	„	295	„	„	15	„	„
			Te zamen		35.		

Voor half onrustige en onrustige vrouwen zijn 9 slaapzalen.

N°. 9	Inh.	125	M^3.	kan	6	bedden	bevatten.
„ 10	„	183	„	„	9	„	„
„ 11	„	165	„	„	8	„	„
„ 12	„	203	„	„	10	„	„
			Transporteeren		33		

			Transport		33		
N°. 13	Inh.	137	M³.	kan	7	bedden	bevatten.
„ 14	„	226	„	„	11	„	„
„ 15	„	200	„	„	10	„	„
„ 16	„	144	„	„	7	„	„
„ 17	„	174	„	„	9	„	„
In afzonderlijke kamers					17		
			Te zamen		94.		

Voor zieke en zwakke vrouwen zijn 2 kamers.

a.	Inh.	124	M³.	kan	9	bedden	bevatten.
b.	„	63	„	„	2	„	„
			Te zamen		11.		

Het observatie-kwartier bevat 2 slaapzalen.

N°. 1	Inh.	200	M³.	kan	10	bedden	bevatten.
„ 3	„	147	„	„	7	„	„
			Te zamen		17.		

Er is alzoo voldoende ruimte in de vrouwen-afdeeling voor 192 verpleegden te verdeelen als volgt:

In de 1ᵉ en 2ᵉ klassen	35
„ het observatie-kwartier	17
„ de 3ᵉ klasse rustigen	35
„ „ 3ᵉ „ half onrustigen en onrustigen	94
„ „ afdeeling zieken en zwakken	11
Te zamen	192 verpleegden.

Wij hebben de eer Uwer Excellentie in overweging te geven te bevorderen, dat het maximum van het aantal verpleegden in het gesticht „Coudewater" worde vastgesteld op 294 mannen en 192 vrouwen, te verdeelen als hierboven is opgegeven en dat bepaald worde, dat in de lokalen en in hunne bestemming zonder goedkeuring der Regeering geene verandering mag gebracht worden en dat in alle voor meer dan een verpleegde bestemde slaapvertrekken op eene duidelijk zichtbare plaats het aantal bedden worde aangewezen voor hetwelk het vertrek bestemd is; dat voorts het minimum van het getal geneeskundigen worde bepaald op twee, zoolang het cijfer der verpleegden 280 niet overschrijdt; dat eindelijk aan het bestuur een termijn van een jaar worde toegestaan om aan bovengemelde voorwaarden zoowel omtrent de inrichting als het aantal verpleegden en geneeskundigen te voldoen.

De Inspecteurs van het Staatstoezicht op krankzinnigen,
(w. g.) J. N. Ramaer.
„ H. v. Cappelle.

Overeenkomstig dit rapport volgde dan ook het koninklijk besluit van 9 Oct. 1885 (N°. 184) tot bepaling van het maximum der verpleegden en het minimum van geneeskundigen voor het krankzinnigengesticht te Rosmalen, luidende:

Wij WILLEM III enz.

Op voordracht van onzen Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Oct. 1885, N°. 3073, Afd. Med. Politie;

Gelet op art. 43, juncto art. 8, 4ᵉ der wet van 27 April 1884 (Stbl. N°. 96);

Het bestuur van het krankzinnigengesticht te Rosmalen en de Inspecteurs van het Staatstoezicht op krankzinnigen gehoord;

Gelet op het advies van Ged. Staten van Noord-Brabant van 17 Sept. 1885 G. N°. 169, Afd. II;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1.

In het krankzinnigengesticht te Rosmalen mogen niet meer dan 294 krankzinnige mannen en 192 krankzinnige vrouwen verpleegd worden.

Art. 2.

In de lokalen van het gesticht en in hunne bestemming mag zonder Onze goedkeuring geene verandering gebracht worden.

Art. 3.

In alle voor meer dan één verpleegde bestemde slaapvertrekken moeten op eene duidelijk zichtbare plaats het aantal bedden worden aangewezen voor hetwelk het vertrek bestemd is.

Art. 4.

Het minimum van het getal geneeskundigen in gemeld gesticht zal bedragen twee, zoolang het cijfer der verpleegden 280 niet overschrijdt, en drie wanneer het dat cijfer te boven gaat.

Art. 5.

Aan het bestuur van het gesticht wordt een termijn van een jaar toegestaan om aan boven vermelde voorwaarden, zoowel omtrent de inrichting als het aantal verpleegden en geneeskundigen, te voldoen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Het Loo, den 9 October 1885.

C. WETENSCHAPPELIJK GEDEELTE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Oorzaken der Krankzinnigheid.

Definitie van krankzinnigheid.

De vooruitgang der pathologisch-anatomische wetenschap was de eerste stap om een meer helder inzicht in het wezen en de verschijnselen der krankzinnigheid te verkrijgen. Sinds dien tijd vormen de geestesstoornissen eene bijzondere groep onder de zenuwziekten in den ruimsten zin des woords. Met Winkler [1]) nemen wij aan, dat de psychopathologie als hersenpathologie, in 't midden der klinische wetenschappen eene plaats moet innemen. Van dit standpunt uit kan de krankzinnigheid verklaard worden als eene diffuse aandoening der hersenbast, die alleen en idiopathisch, of wel verbonden met andere aandoeningen van het ruggemerg of de periphere zenuwbanen kan optreden. Het ligt buiten de grenzen van een verslag om over dit punt verder uit te weiden en mogen dus verwijzen naar de uitgebreide psychiatrische litteratuur.

Oorzaken.

Beschouwen wij de krankzinnigheid als eene *ziekte* en wel van de hersen-centra, dan ligt 't voor de hand dat elke stoornis, — 't zij organische of functioneele — in die deelen, afwijking in de verstandelijke vermogens kan ten gevolge hebben. Die aandoeningen kunnen dan als *naaste* oorzaken optreden. Daar neven plaatst men de *verwijderde* of *gelegenheid gevende* oorzaken, die slechts dan geestesstoornis ten gevolge hebben, wanneer zij zulke veranderingen in 't leven roepen, waaruit stoornis der psychische functies kunnen voortvloeien. De gelegenheid gevende oorzaak is, gelijk Morel zich sierlijk uitdrukt, niets meer dan een zaadkorrel, die de balans doet overslaan. Deze verwijderde oorzaken verdienen voor zooverre zij betrekking hebben op ons verslag eene nadere bespreking. Wij nemen hierbij tot leiddraad de officieele statistiek van Nederland. [2]) Deze neemt aan:

I. Lichamelijke oorzaken: *a.* acute ziekten, *b.* chronische ziekten, *c.* erfelijkheid, *d.* kritische periode bij de vrouw, *e.* buitensporigheden in het geslachtsleven, *f.* misbruik van sterken drank, *g.* gebrek, *h.* hooge leeftijd.

II. Zedelijke oorzaken: *a.* overmatige arbeid van den geest, *b.* overdreven godsdienstzin, *c.* verdriet, *d.* angst, schrik, toorn.

---

[1]) Winkler. Rede bij 't openen der psych. lessen te Utrecht. (v. Elk, Dordt. 1885).

[2]) Ingevoerd in 1878.

Op de twee eerste oorzaken komen wij later meer breedvoerig terug, wanneer over de verschillende vormen van krankzinnigheid zal gehandeld worden. (Zie ook *somatische* oorzaken).

Lichamelijke oorzaken, acute en chronische ziekten.

Erfelijkheid.

Kraft Ebing stelt dat naast tuberculose geene ziekte meer voorbeelden van erfelijkheid oplevert dan krankzinnigheid. De gestichts-statistiek geeft tal van voorbeelden aan in de op- en neergaande lijn; — en ook in de zijlinie. Minder juist komt ons de methode voor om in de erfelijkheids-statistiek op te nemen niet alleen de geesteszieken, maar ook zenuwlijden (hyponchondrie, hysterie, epilepsie, drinkzucht, apoplexie, zelfmoord). Wij hebben deze buiten rekening gelaten, tenzij er krankzinnigheid in het spel ware. Zoo telde o. a. Tellegen in eene statistiek van 111 vrouwen, in dit gesticht verpleegd, 21 waarin ouders en grootouders krankzinnig waren, 32 waarin indirecte erfelijkheid bestond, 10 waarin de ouders zenuwachtig waren en 3 waarvan de vader dronkaard was; — en verkreeg dus $59^{1}/_{2}$ % erfelijkheid. Volgens het verslag der gestichten in Nederland is 28 % erfelijk. Volgens Donkersloot berust $^{1}/_{5}$ der zielstoornissen op erfelijken aanleg en is de heriditeit voor de helft meer afkomstig van de moeders, dan van de vaders. Pompe vond in het gesticht te 's-Bosch op 1870 lijders, 150 m. en 168 vr. = 318 of $^{1}/_{6}$ van het getal krankzinnigen.

Van de 2338 gevallen hebben wij 723 dus 31 % heriditeit en wel van de 1226 m. 356 of 29 % en van de 1112 vr. 367 of 33 %. Van deze 723 stierven 97, d. i. $4^{2}/_{10}$ % en wel van de 356 m. 60 d. i. $2^{3}/_{10}$ en van de 367 vr. 37 of bijna $1^{21}/_{10}$ %. Twee punten vallen hier in 't oog, dat 2 % meer vrouwen aangetast en $1^{4}/_{10}$ % minder gestorven zijn dan mannen.

I. Van de 723 gevallen hebben wij in opgaande lijn:

1e.	Beide ouders	bij de mannen	11	bij de vrouwen	5	Totaal 16
2e.	Vader alleen	„ „ „	36	„ „ „	35	„ 71
3e.	Moeder	„ „ „ „	70	„ „ „	80	„ 150
4e.	Grootouders (een of beiden)	„ „ „	15	„ „ „	19	„ 34
			132		139	271

II. In de zijliniën.

1e.	Zusters en broers	bij de mannen	122	bij de vrouwen	141	Tot. 263
2e.	Ooms en tantes	„ „ „	52	„ „ „	54	„ 106
3e.	Neven en nichten	„ „ „	50	„ „ „	33	„ 83
			356		367	723

Wanneer wij alleen de opgaande lijn tot maatstaf nemen hebben wij ruim 11 % heriditairen ($10^{7}/_{10}$ m. $12^{4}/_{10}$ vr.) terwijl wij voor beide liniën

zamen 31 % (29 % m. en 33 % vr.) vonden. [1]) In zeer vele gevallen kwamen beide liniën te gelijk voor.

Tot de erfelijkheid kunnen nog gebracht worden de huwelijken onder bloedverwanten. Wij mogen hier wijzen op de nadeelige gevolgen voor het psychische leven der nakomelingen uit dergelijke verbintenissen, welke door vele schrijvers worden aangehaald. Wij kunnen uit onze 15-jarige statistiek weinig licht over dit vraagpunt verspreiden. Wij hebben slechts ééne doofstomme, epileptische idiote, van wie bekend is, dat zij uit aanverwante ouders geboren is. Van alle andere patiënten, — en meer bepaaldelijk van de doofstomme — gedurende 15 jaren hier verpleegd, hebben wij geene bloedverwantschap kunnen ontdekken.

De invloed van slechte voorbeelden, slechte opvoeding is door Tellegen, Krafft Ebing, Morel e. a. als aanleidende oorzaak tot geestesstoornis aangehaald. Wij hebben ook meermalen de gevolgen van eene slechte opvoeding opgemerkt en in de ziektegeschiedenissen opgeteekend.

Somatische oorzaken. Tot de lichamelijke oorzaken moeten in de eerste plaats gebracht worden de *acute* en *chronische ziekten*, *het veronachtzamen* en *het misbruik des lichaams*, *misbruik van sterken drank*. Onder de ziektegeschiedenissen zal menig voorbeeld worden aangehaald van het verband tusschen het ontstaan van krankzinnigheid en acute of chronische ziekten.

Misbruik des lichaams, of m. a. w. buitensporigheden in het geslachtsleven en misbruik van sterken drank behooren tot de voornaamste oorzaken van krankzinnigheid. Vele buitenlandsche geleerden o. a. Guislain, Behier, Olivier, Mendel, Richter enz. schrijven aan het misbruik van tabak eene aetiologische waarde toe, dat vooral tot paralysis generalis zou predisponeren. Donkersloot en met hem andere Nederlandsche psychiaters hechten hieraan zoo'n groot gewicht niet; — ook wij zagen geen nadeeligen invloed van het rooken, — wel kon het ontzeggen van den tabak den een of anderen lijder ontstemmen of deprimeren. Excessen in venere werden als goed geconstateerde gevallen opgeteekend bij de mannen 17 (1.2 % en bij de vrouwen 11 (1 %). Volgens de opgaven over al de Nederlandsche gestichten vindt men voor dronkenschap genoteerd 15.7 % m. en 2 % vr. Wij vinden 81 m. (6.6 %) en 7 vr. (0.6 %). *Gebrek* als somatische oorzaak geeft dikwijls aanleiding tot eene — zij 't dan ook onvrijwillige — veronachtzaming des lichaams. Wij vinden 31 gevallen, waarin wij deze oorzaak als de voorheerschende vermeld zien, maar onmogelijk is het ons met eenige juistheid te bepalen, waarin een betrekkelijk gebrek door achteruitgang van zaken, zonder tot de „sordida paupertas" te voeren bestond — en die, waarin de niet minder „sordida avaritia" in een anderen maar toch in de gevolgen, gelijken zin, aanleiding was.

---

[1]) Wij hebben alleen de vertrouwbare gegevens aangehaald. Van de 200 eerste opgenomenen ontbraken bijna *alle* inlichtingen; — en zoo ook van lateren.

Met betrekking van het voorkomen van krankzinnigheid bij de twee geslachten, bij gehuwden, ongehuwden, weduwnaars en weduwen en op verschillenden leeftijd mogen wij verwijzen naar het Statistisch gedeelte, zie bl. 49. **Burgelijke stand.**

Over de *beroepen* alleen willen wij nog een en ander in 't midden brengen. De vraag over hunnen invloed op de ziektecijfers is, wegens de gecompliceerdheid der oorzaken, moeilijk oplosbaar. Indien de officiersstand meer paralytici aanwees dan andere standen, dan zou 't mogelijk zijn hieruit te besluiten, dat de dienstomstandigheden hiervan de oorzaak zijn. Indien matrozen een hooger belastingcijfer hebben, wie zal verzekeren, dat het vele water of de vele brandewijn hiervan de schuld zijn? Toch zijn de pogingen om den invloed der beroepen op het ontstaan van psychosen te leeren kennen, niet anders als goed te keuren. De statistische opgaven, gelijk zij in de officieele rubrieken voorkomen, zijn evenwel te algemeen gesteld om hieruit eenige gegevens af te leiden. Wij bepalen ons bij eenige bijeen verzamelde aanteekeningen. **Beroepen.**

In de geleerde standen [1]) hebben wij: geestelijken (en studenten) 18, advokaten (en studenten) 4, geneesheeren en apotheker 4, ingenieur en landmeter 2, onderwijzers 7, officieren (en mindere militairen) 15, ambtenaren 4, opzieners en klerken 26, spoorwegbeambten 8, veldwachters 3.

Kooplieden en winkeliers 42, fabrikanten (fabriekswerkers) 20, sigaren (en tabak) fabrikanten 14.

Onder de meer bepaalde beroepen: bakkers (molenaars, grutters) 22, slachters 2, logementhouders 12, kleermakers 14, schoen- (klompen)makers 40, wevers (touwslagers 38, horlogiemakers 5, timmerlieden 27, metselaars (dekkers) 15, schilders (ververs, behangers) 20, smeden 18, goud- en zilversmeden 4, koperslagers (loodgieters) 8, looiers 4, bleekers 3, tuiniers 9, schaapherders 2, schippers (loodsen) 18, visschers 4.

Onder de vrouwen hebben wij genoteerd: religieusen 10, koopvrouwen (winkelierster) 12, naaisters 18, weefsters 5, fabriekarbeidsters 4, herbergierster, hovenierster, collectrice 1, publieke vrouwen 4.

De verhouding der stad- en landbewoners was: mannelijke stedelingen 428, vrouwelijke 340 (768); mannelijke landbewoners 798, vrouwelijke 772, (1570). Mannelijke stedelingen bedroegen dus bijna 35 %, vrouwelijke 40 %; mannelijke landbewoners ruim 65 %, vrouwelijke bijna 70 %. Een en ander is een uitvloeisel van het contract der armenverpleging, die verreweg tot de landbewonende volksklassen behooren. [2])

Volgens de officieele statistiek worden hiertoe gebracht: 1e. overmatige arbeid des geestes, 2e. overdreven godsdienstzin, 3e. verdriet, 4e. schrik, angst, toorn. **Morele oorzaken.**

---

[1]) Hieronder ook begrepen die standen, welke eene meerdere verstandelijke ontwikkeling vereischen.

[2]) Omtrent het verschil in cijfers met de opgaven op bl. 50 vergelijke men 't aangehaalde op bl. 56.

De invloed van den overmatigen arbeid des geestes is een vraagstuk, dat in den laatsten tijd zeer aan de orde van den dag is. MOREAU DE TOURS, GRIESINGER, DONKERSLOOT, TELLEGEN e. a. wezen reeds op gevallen van krankzinnigheid bij menschen van genie. Onze statistiek verspreidt hierover weinig licht. Overdreven inspanning des geestes hebben wij slechts met zekerheid kunnen opteekenen bij 10 m. en 2 vr. (12). Eerst sinds 1878 komt er in de officieele statistiek eene rubriek „Onderwijs" voor. Hetgene hieromtrent door ons is kunnen geboekt worden, is reeds op bl. 60 medegedeeld. Wil men tot overdreven inspanning des geestes ook hoogmoed en grootheidswaan brengen, dan hadden wij hiervan 84 m. en 37 vr. (121) opgeteekend.

Overdreven godsdienstzin, godsdienstige dweeperij. Liever zouden wij dit noemen: ziekelijke wijziging van het godsdienstig gevoelen, want gaarne stemmen wij mede met KRAFFT EBING wanneer hij zegt: „De godsdienst„waanzin is dikwijls slechts een teeken van ziekelijken karakteraanleg en „bijzonder zinnelijkheid en geslachtszonden houden zich onder dergelijk „uitwendig waas schuil," — of wel met TELLEGEN: „De godsdienstwaanzin „is bijna altijd slechts een vorm, waarin de krankzinnigheid zich openbaart „en naar mijne meening is de godsdienst juist opgevat, eerder een hefboom „tegen de verstandverbijstering, dan dat hij die zou bevorderen." — Tot deze rubrieken rekenden wij 77 m. en 45 vr. (122).

Verdriet, (zorg), schrik, angst, toorn voegen wij liever te zamen en vonden als causaalmoment: verdriet en zorg 208 maal (111 m. en 97 vr.), schrik, angst en toorn 58 maal (24 m. en 34 vr.). Wij zien dus dat de zorg en verdriet meer ingrijpend op de mannen, de schrik meer op de vrouwen inwerkt, maar dat schrik als aetiologisch moment verre achter verdriet staat.

VON KRAFT EBING stelt dat de krankzinnigheid bij de vrouwen meest ontstaat tusschen 25 en 35 jaar, als de verwachtingen wegsterven, bij mannen tusschen 35 en 50 jaar in den tijd van de grootste inspanning. „Na den schrik," zegt TELLEGEN, „nemen bij het huwbare meisje eene „afgebroken of tegengewerkte verkeering en bij de getrouwde vrouw rampen „in het huwelijk (dood van kinderen, slechte behandeling of slecht oppassen „van den echtgenoot, verdriet over het slechte gedrag der kinderen) de „voornaamste plaats in." Wij kunnen onder deze oorzaken, (welke ook bij mannen onder analoge omstandigheden plaats hebben en bij welke nog meerdere te voegen zijn), echter met hem aan de schrik niet de eerste plaats inruimen. Sommige schrijvers vallen in het tegenovergestelde uiterste en weigeren „schrik" als causaalmoment aan te nemen. Wij kunnen met deze evenmin medegaan en stellen, volgens onze waarnemingen, dat zorg en verdriet wel menigvuldiger de aanleidende oorzaken zijn dan schrik, maar dat alle drie als oorzakelijke momenten medewerken kunnen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Algemeen overzicht der vormen der krankzinnigheid.

Algemeene Opmerkingen.

Classificatie der vormen.

Even talrijk als de verschillende definities en theoriën omtrent het wezen der krankzinnigheid zijn, al naar gelang het standpunt, waarop de schrijvers zich plaatsen, even menigvuldig zijn de classificaties der verschillende vormen van krankzinnigheid. Men tracht ook hierin evenwel tot eenheid te komen en op het congres de Phreniatrie et Psychopathologie te Antwerpen, op 7—9 September 1885, is eene internationale commissie benoemd om deze question brûlante tot oplossing te brengen. Hangende deze kwestie, vermeenden wij vrij te mogen zijn om bij de bewerking van dit vijftienjarig verslag eene zelfstandige verdeeling aan te nemen. Wij hebben vier afdeelingen aangenomen I. Krankzinnigheid (in nauweren zin), II. Waanzin, III. Evolutie en IV. Involutie-psychosen. De eerste afdeeling is gesplitst in twee klassen A. Idiopathische, B. Sympathische; — en elke afdeeling en klasse weder in soorten of varieteiten. Nevensgaande tabel geeft hiervan een overzicht.

De grondslagen van deze verdeeling is eenvoudig en kunnen met enkele woorden worden opgegeven. De verstandelijke vermogens kunnen reeds voor, bij of kort na de geboorte gestoord worden; zij kunnen dit ook worden bij de tweede ontwikkeling van den mensch in de jaren der puberteit; van daar 1^e. Idiotie en imbecillitas, 2^e. Insania moralis (Evolutie psychosen). Hetzelfde kan plaats hebben in het tijdperk van verval der organische krachten, hetzij dit door een psychisch ziekteproces (paralysis cerebri en organische dementia), hetzij na voorafgegane langdurige psychosen (secundaire dementia), hetzij bij een natuurlijk verval door hoogen leeftijd (dementia senilis) geschiede.

De psychosen kunnen gepaard gaan (gelijk zulks dikwijls gebeurt) met de eigenlijke verstandsverbijstering, welke zich onder twee vormen — krankzinnigheid in nauweren zin en waanzinnigheid — voordoet onder geëxalteerden (maniacalen), gedeprimeerden (melancholischen) en afwisselenden (circulairen) vorm en „idiopathisch," zonder of „sympathisch" uit andere ziekten ontstaan. (Wij hebben in het overzicht ook somwijlen uitgangen b. v. mania chronica, stupiditas post maniam enz. opgenomen, omdat ook in deze ziekteperioden, lijders in behandeling kwamen.)

Men noemt de krankzinnigheid algemeen „alienatio mentalis." Als

een algemeen aangenomen en duidelijken term valt hierop niets aan te merken; — wel echter indien men hem in den vollen zin des woords en met zekere voorliefde toepast. De mensch moge vreemd voor zijn huisgezin en anderen worden; hij wordt bij deze diep ingrijpende verandering even vreemd aan zich zelven als de opschietende knaap en maagd dit worden in de gewichtige jaren der puberteit, als wij hen hooren schetsen als „geheel anderen geworden." De kiemen, hoe ook verborgen en verstikt, bestonden en zijn naar de eene of andere zijde (gunstig of ongunstig) ontwikkeld. Het woord „amentia" (gr. anoia) door Cicero meermalen gebruikt en „insania" (in tegenstelling van sana mens) schijnt ons juister om een verhoogden of verminderden graad of wijze aan te duiden, gelijk wij in plaats van waanzin ook paranoia, vesania, vecordia voor eene veranderde wijze gebruiken.

De (idiopathische) exaltatie- depressie- en circulaire-vormen komen in de sympathische krankzinnigheid, in den waanzin, in de evolutie- en involutie psychosen ook voor. Wij hebben ze evenwel als zelfstandige vormen gehandhaafd; en stippen hier alleen aan, dat de vraag: „Komt manie als zelfstandige ziekte-vorm voor?" tegenwoordig ernstig besproken wordt en halen de woorden van Ball aan [1]) „Uit het voorgaande" (hij heeft gesproken over de solidariteit der hersenfuncties) „blijkt, dat de toestanden „onder den naam van manie" (wij kunnen er dus van zelfs den circulairen vorm bijvoegen) „en dementia slechts symptomatische uitingen van eene „diepe stoornis van het verstand en geene afzonderlijke ziekte uitmaken. „Bewezen toch schijnt het, dat eene bijzondere vorm van verstandelijke „aberratie niet altijd overeenstemt met eene bepaalde stoornis (laesis). De „paralysis generalis, wier anatomische verandering eene bijna standvastige „type aanbiedt, wordt niet altijd gekenmerkt, gelijk men ten tijde van Bayle „geloofde, door grootheidswaanzin; zij kan coincideeren met lypomanie, „monomanie, maniacale opgewektheid, hypochondrie en zelfs met dementia. „Hier openbaart zich eene bijna standvastige anatomische stoornis, dus „door essentieel verschillende intellectueele verschijnselen. Van den anderen „kant kunnen intellectueele stoornissen geen enkel waarneembaar spoor „achterlaten. Eene bepaalde ziekelijke excitatie doet de cerebrale ver„richtingen afwijken, maar er blijven geene zichtbare stoornissen achter, „zoodra de excitatie eens verdwenen is."

---

1) Ball 3e leçon.

VORMEN DER KRANKZINNIGHEID.	MANNEN. Ontslagen. Her-steld.	Niet herst.	Verlof.	Overleden.	Blijven.	Totaal.	VROUWEN. Ontslagen Her-steld.	Niet herst.	Verlof.	Overleden.	Blijven.	Totaal.	Algemeen Totaal.
I. Krankzinnigheid *(Anoia, Amentia, Insania.)*													
A. Idiopathische krankzinnigheid.													
1e. Exaltatie vormen. *Mania.*													
a. Acuta	75	14	—	33	1	123	102	17	1	16	—	136	259
b. Periodica	17	2	—	—	—	19	31	1	—	2	4	38	57
c. Halucinatoria	16	2	1	3	—	22	10	1	—	2	—	13	35
d. Puerperalis	—	—	—	—	—	—	21	6	3	—	—	30	30
e. Chronica	10	23	1	13	3	50	23	20	—	22	8	73	123
f. Stupiditas post maniam	—	15	—	5	3	23	—	18	—	5	2	25	48
	118	56	2	54	7	237	187	63	4	47	14	315	552
2e. Depressie-vormen. *Melancholia.*													
a. Melancholia attonita (simplex, passiva)	50	15	2	28	3	98	32	12	2	17	1	64	162
b. „ agitata (activa)	30	4	3	4	1	42	36	11	2	15	3	67	109
c. „ delusionaria	8	10	2	3	2	25	4	9	—	2	5	20	45
d. „ suicida	8	13	2	—	1	24	21	4	—	—	1	26	50
e. „ cum stupore (perplexa)	—	2	—	—	—	2	3	1	—	—	1	5	7
f. „ puerperalis	—	—	—	—	—	—	15	2	—	2	—	19	19
g. „ en schuld	6	2	—	—	—	8	2	—	—	—	—	2	10
h. Stupiditas post melancholiam	—	1	—	—	8	9	—	1	—	—	2	3	12
	102	47	9	35	15	208	113	40	4	36	13	206	414
3e. Circulaire vormen. *Insania cyclica.*	8	2	—	1	2	13	7	—	—	—	1	8	21
B. Sympathische krankzinnigheid.													
1e. Insaniae bij (acute, chronische en chirurg.) ziekten.													
a. Insania epileptica	8	24	—	25	6	63	9	14	—	23	—	46	109
Stupiditas post insaniam epilecticam	—	1	—	8	—	9	—	—	—	—	3	3	12
b. Insania hysterica (nervosa, nervosismus)	1	1	—	—	—	2	41	16	16	12	3	72	74
Stupiditas post insaniam hystericam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
c. Insaniae bij acute en chronische ziekten													
d. Insania traumatica													
2e. Insaniae toxicae. alcoholica													

b. Persecutoria	66	21	1	21	9	118	33	34	2	11	19	99	217
c. Megalomania	47	11	1	21	4	84	14	5	—	10	8	37	121
d. Religiosa, daemoniaca	46	7	—	19	5	77	25	7	1	11	1	45	122
e. Illusionaria (hypochondriaca)	17	5	—	1	3	26	6	2	—	1	1	10	36
f. Erotomania	3	1	—	1	—	5	4	1	—	2	—	7	12
g. Puerperalis	—	—	—	—	—	—	2	4	—	—	—	6	6
h. Affectieve en impulsieve (insaniae)													
i. Stupiditas post vecordiam	—	4	—	2	12	18	—	1	—	—	—	1	19
	218	74	2	77	42	413	110	73	3	43	33	262	675
III. Evolutio-psychosen.													
1e. Imbecillitas (atrophica)	11	31	1	28	15	86	6	20	1	30	4	61	147
2e. „ (hydrocephalica)	—	1	—	1	2	4	—	—	—	—	1	1	5
3e. Idiotia (atrophica)	—	32	—	31	5	68	7	25	—	14	6	52	120
4e. „ (hydrocephalica)	—	—	—	—	2	2	—	1	—	1	2	4	6
Surdomutitas.													
5e. Insania moralis	6	—	1	—	1	8	5	2	—	—	2	9	17
Hebephrenie.													
	17	64	2	60	25	168	18	48	1	45	15	127	295
IV. Involutie-psychosen.													
1e. Paralysis (cerebri) generalis (genuina) . . .	1	9	1	55	3	69	—	—	—	7	—	7	76
2e. „ „ „ epileptoidea . .	—	—	—	2	1	3	—	—	—	-	—	—	3
3e. Insania paralytica, dementia post apoplexiam.	—	4	—	11	—	15	—	5	—	8	—	13	28
4e. Secundaire dementia, stupiditas													
5e. Dementia senilis.	3	3	—	20	—	26	1	5	—	37	5	48	74
	4	16	1	88	4	113	1	10	—	52	5	68	181
Algemeen Totaal . . .	476	285	16	348	101	1226	486	264	12	258	92	1112	2338
AANHANGSEL.													
1e. Psycho-pathische familiën.													
2e. Gerechtelijk-geneeskundige gevallen.													
3e. Niet krankzinnig.													

DERDE HOOFDSTUK.

Bijzondere beschouwing der vormen der krankzinnigheid.

1. Krankzinnigheid (in nauweren zin).

A. Idiopathische (idiogenetische).

Idiopathisch is de krankzinnigheid, wanneer zij meer bepaald haren oorsprong heeft in eene stoornis van het cerebro-spinaal stelsel. Zij kan in eene verheffing, vermindering en in een afwisselend optreden van exaltatie en depressie bestaan. Wij noemen deze toestanden maniakale opgewektheid (mania), melancholische gedruktheid (melancholia) en circulaire krankzinnigheid (insania cyclica), ons bepalende bij deze het meest aangenomene benamingen. Deze idiopathische reeksen van verschijnselen komen intusschen ook in alle varieteiten der sympathische en in de andere vormen van krankzinnigheid voor.

1. Exaltatie-vormen. *Mania.*

De manie is eene *ziekelijk verhoogde stemming*, die zich in verschillende vormen te kennen geeft. In het gewone leven zegt men: „Deze man of vrouw heeft eene ware manie, alles zwart, alles van de slechte zijde te beschouwen." Hier is het begrip geheel oneigenlijk gebruikt; want zulk eene neiging is, ofschoon niet rechtstreeks ziekelijk, toch ten minste het teeken van een melancholisch temperament en men zou met meer recht zeggen: er bestaat hier eene ware melancholie (en deze is eene gedrukte stemming) om alles zwart in te zien. Nader bij de ware beteekenis is het spraakgebruik: „hij heeft de manie, alles te koopen" want teugellooze kooplust is inderdaad een maniakaal symptoom. In het algemeen duidt het gewone spraakgebruik door „manie" eene zucht, eene onbedwingbare neiging of gewoonte aan, die bij elke gelegenheid uitbreekt en zich naar eene zekere richting te kennen geeft.

De grondslag der maniakale ziekte-toestanden zijn affectieve veranderingen, die zich aan het bewustzijn te kennen geven als psychische lust, verhoogd psychisch welzijn, en zich niet onderscheiden van analoge toestanden door het expansief affect van den gezonden mensch of de beginnende alcohol-intoxicatie, dan door hun subjectieven en daardoor ziekelijken grond. [1]) E. Mendel [2]) definieert de manie: „eine selbstständige Krank-

[1]) Vgl. Krafft-Ebing Handb. p. 109—116.
[2]) Die Manie. Eine Monographie. 1881 p. 175.

heitsform, deren Character nicht in der Veränderung der Gemuthsstimmung, sondern in der krankhaften Beschleunigung des Vorstellungsablaufes und in der krankhaft gesteigerten Erregbarkeit der motorischen Hirncentren gelegen ist." Wij voor ons beschouwen dien ziekelijken spoed van den loop der voorstellingen en de ziekelijk verhoogde opwekbaarheid van de motorische hersencentra als gevolg van de verandering der gemoedsstemming.

Is „Manie" een zelfstandige ziektevorm? Deze vraag, welke vroeger paradox zou geschenen hebben en vooral ontstond door de verschillende definities van het begrip „Mania" is door MEINERT (over de acute vormen van den waanzin) aan de orde van den dag gesteld. TILLING [1]) heeft eene zeer bevredigende oplossing daarvan gegeven. Volgens hem zijn er gewis gevallen, die den naam van idiopathische manie in den door hem ontwikkelden zin rechtvaardigen, en wel zijn er gevallen van zuivere manie met typisch beloop en verder van periodieke manie, die evenzeer streng het door hem geschilderde beeld bevatten. Verder komt dit beeld van den maniakalen toestand voor: 1e. in de circulaire krankzinnigheid, 2e. als tweede periode van den acuten waanzin of de acute Verwirrtheit, 3e. als tweede periode der katatonische Verrücktheit of der katatonie (op deze wijze is de tweede periode der katatonie door KAHLBAUM niet geschilderd geworden), 4e. eindelijk als eerste periode der progressieve paralyse. Hij haalt eene ziektegeschiedenis van elke dezer modaliteiten aan.

Het ligt niet in ons plan eene pathologie van de typische manie te geven; onze geschiedenissen mogen deze ophelderen. Wij nemen (met MENDEL) vier stadiën aan: 1e. een initiaal, gekarakteriseerd door een voorheerschend ziektegevoel, 2e. hieraan sluit zich een exaltatie-stadium (stadium-maniacale) met gedachten-vlucht en motorische onrust, vrolijke stemming, 3e. van den furor, met stijging van alle ziekteverschijnselen, vooral van den bewegingsdrang, 4e. stadium decrementi met steeds meer voor den dag komend ziektegevoel onder den schijn van melancholische stemming. Deze stadiën zijn echter dikwijls niet scherp begrensd of geteekend. Van de maniakale excitatie of exaltatie vinden wij eene zeer goede schets bij E. RÉGIS. [2])

SNELL [3]) onderscheidt 1e. eene manie zonder waanideën en halucinaties, 2e. eene manie met waanideën maar zonder halucinaties, 3e. eene manie met waanideën en halucinaties, 4e. eene manie met verwardheid (deze laatste in het wezenlijke met delirium acutum gelijk). E. MENDEL [4])

---

[1]) Jahrbücher der Psychiatrie 5e b. 1 u. 2 Heft. 1884 p. 159—170.

[2]) Les aliénés peints par eux-mêmes. VI. Excit. man. l'Encéphale 1882 p. 517—564.

[3]) Zeitschrift f. Psychiatr. 29. p. 441.

[4]) Die Manie l. l. p. 36—41.

neemt aan: 1e hypomanie: de manie blijft op een geringen graad van de ontwikkeling van het stadium exaltationis staan — abortieve vorm; — een stadium furiosum ontbreekt; enkele zinsbegoochelingen, vooral van het gezicht, komen voor. Deze manie omvat: mania sine delirio, folie raisonnante, monomanie affective, moral insanity etc. 2e. mania halucinatoria: de inwendige zins-centra zijn van het begin af in hooge mate aangetast door halucinaties in meerdere of mindere zinnen in sterken graad. 3e. Mania gravis: gelijktijdig optreden van zware lichamelijke aandoeningen bij de verschijnselen der mania halucinatoria. Zij leidt bijna steeds in enkele dagen of weken tot den dood. 4e. De mania periodica, waartoe voorafgegane recidieven van manie disponeeren. In de typische manie vindt men, volgens MENDEL, in het initiaal-stadium geen halucinaties (en waanvoorstellingen), doch in het stadium exaltationis in verreweg de meeste gevallen: gezichts-illusies doen hen, overeenkomstig hunne grootheidsideën, de personen hunner omgeving als hooge en beroemde mannen voorkomen, bestemd om hun ten dienste te zijn: gezichts-halucinaties wekken schitterende verschijnselen, God enz. Zeldzaam zijn gehoors-, nog zeldzamer reuk- en smaak halucinaties. Ook in het derde stadium van den furor hebben de lijders meestal waanvoorstellingen en halucinaties. In het vierde merkt men ze niet meer op. — Onjuist zegt J. WEISS: [1]) „in het klinisch beeld der manie ontbreekt elke halucinatie;" SCHÜLE [2]) terecht daarentegen: „Den maniacus omgeeft spoedig eene aangroeiende schaar van illusies, omdat de voorbijijlende vlucht van voorstellingen geen tijd tot juiste percepties laat. Ook halucinaties treden op en trekken den lijder steeds meer in een droomenwereld, waaruit hij slechts door herhaalde vragen tot eene voorbijgaande heldere bewustheid kan gewekt worden."

MENDEL vond onder 850 opgenomene geestlijders slechts 57 aan manie lijdende — dus 6.7 % — zoodat de manie eene betrekkelijk zeldzame ziekte zoude zijn. Van die 57 gevallen behoorden tot den typischen vorm 26, de hypomanie 6, den halucinatorischen vorm 15, de periodieke manie 8, de mania gravis 3. (Wij komen hierop terstond terug.) Verder bleek dat de manie het menigvuldigste in den leeftijd van 20—25 jaar uitbarst en in den leeftijd boven de 60 jaren reeds tot de zeldzaamheden behoort (waarmede onze waarnemingen vrij goed overeenkomen). Daarentegen kon MENDEL geen opmerkenswaardig onderscheid in de menigvuldigheid van het voorkomen bij de beide geslachten bespeuren.

Wij hebben onder 2338 gevallen 552 (237 m. 315 vr.) genoteerd d. i. 23.6 %. — Van deze behoorden 35 (22 m. 13 vr.) tot de halucinatorische

---

[1]) Compend. der Psychiatr. Wien. 1881 p. 250, 251.
[2]) Handb. der Geisteskrkh. p. 417. — vgl. p. 465, 469, 470, 479.

met voorheerschende halucinaties (1.5 %) en 57 (19 m. 38 vr.) tot de periodieke (2.4 %). Onder de acute 259 (123 m. 136 vr.) hebben wij 13 (8 m. 5 vr.) acutissima, 5 (3 m. 2 vr.) onder de hypomania genoteerd. Voegen wij bij dezen acuten vorm den chronischen (verder beloop) waarvan wij 123 (50 m. 73 vr.) opnamen en 48 (23 m. 25 vr.), die reeds den dementen toestand (stupiditas post maniam) ingetreden waren bij hunne opneming, dan hebben wij 430 (196 m. 234 vr.). — Onder de mania puerperalis behoorden 30 vrouwen. — Onze gegevens verschillen dus aanmerkelijk met die van MENDEL. Zoo ook verschillen die ten opzichte van het geslacht. Onder 552 gevallen telden wij 237 m. (bijna 43 %) 315 vr. (ruim 56 %), van het montant lijders. Onder 1226 mannelijke lijders 237 (19 %), onder de 1112 vr. 315 (bijna 28 %), van de som der mania. Wat den uitgang der manie betreft, zoo genazen bij MENDEL, met uitsluiting der periodieke manie, 80 % zijner gevallen en wel na een gemiddelden duur van 5 tot 7 maanden; hierop volgden de genezingen met defect, vooral na herhaalde recidieven, verder de maniakale Verrücktheit (zoog. chronische manie) eindelijk de secundaire dementia (geagiteerde vorm der bloôzinnigheid.) Den uitgang in den dood nam MENDEL in 5 % zijner gevallen waar.

Van de 552 onzer patiënten werden *hersteld* ontslagen 305 (118 m. 187 vr.) dus 57 %; *niet hersteld* 117 (54 m. 63 vr.) dus 21 %; waren op 1 Januari 1886 *met verlof* 6 (2 m. 4 vr.) en *bleven* onder behandeling 21 (7 m. 14 vr.), waarvan 1 (m.) in acuten, 11 (3 m. 8 vr.) in chronischen, 5 in dementen (3 m. 2 vr.), 4 (vr.) in periodieken toestand. Er *overleden* 101 (54 m. 47 vr.) dus ruim 18 %. Van de overledenen waren 49 (33 m. 16 vr.) dus bijna 9 % acuut, 2 (vr.) periodiek, 5 (3 m. 2 vr.) halucinatoir, 35 (13 m. 22 vr.) chronisch (ruim 6 %), 10 (5 m. 5 vr.) dementes. Onze sterfteverhouding is dus veel ongunstiger dan die van MENDEL, en staat tot die der herstelden en niet herstelden als 18 : 57 : 21. — De verhouding der geslachten is gelijk bij de overledenen, die der niet herstelden kleiner bij de mannen, ook die der herstelden.

Wij gaan de mania transitoria [1]) en het delirum febrile ex inanitione en delirium nervosum [2]) stilzwijgend voorbij, omdat geen enkel goed geconstateerd geval ons tot leiddraad dient en halen slechts een paar gevallen van delirium acutum aan.

---

[1]) Vgl. Krafft-Ebing l. l. p. 271—274 en in Jahrb. f. Ps. 1885 p. 1—11 en A. Holländer Jahrb. 1885 p. 68—77 en verv. — en E. Mendel. Die Manie p. 72 volgg.
[2]) Vgl. Krafft-Ebing l. l. p. 291—296 en Von Voigt, l'Encéphale 1883 p. 638.

1813. Mania acutissima. (Delirium acutum). Mania gravis.

J. v. Loo.., 55 j., geh., geen kinderen, Ned. Herv., landbouwer, Sprang. Opg. 21 Augustus 1882. De vader, na 36-jarige sequestratie (eerst bij Dr. Rippens, later in het krankzinnigen gesticht te 's-Bosch) overleden, aberreerde vooral op godsdienstig gebied: de Apostel Paulus was zijn punt. Hij schreef vellen papier vol over hem. Patiënt, die eene burgerlijke opvoeding genoten en een gezond verstand had; nooit misbruik van sterken drank maakte, was 30—35 jaren geleden voor het eerst krankzinnig geweest, maar niet in een gesticht verpleegd. Sedert ruim 14 dagen had hij blijken van krankzinnigheid gegeven, hij bemoeide zich niet meer, gelijk vroeger, met zijne zaken, werd opgewonden en praatte veel. Dit nam dag en nacht toe. Den vorigen dag nam hij eene dreigende houding aan, die den 18e 's avonds om 7 uur tot daden overging. Toen wilde de vrouw van L. de kamer ingaan; op eens zag een aanwezige knecht L. met een blaaspijp boven haar hoofd. Zij riep: „L. L. sla mij toch niet". De knecht sprong van het andere eind der kamer toe, roepende: „Neen, neen, niet slaan!" L. keerde zich plotseling om en gaf hem met die blaaspijp een slag op het hoofd, dat het bloed er uitgutste. In de worsteling tusschen hen, die wel ¼ uur duurde, eer er hulp kwam, werd ook v. L. die steeds riep: „ik zal je kapot maken, je moet er aan" licht aan neus en wangen gewond.

Hij komt den 21e 's morgens om 6½ uur na een zeer onrustigen nacht op eene lastige reis en na voorafgaande ziekte (van welken aard geene mededeeling door de begeleiders gedaan kan worden) alhier aan. Daags te voren was nog de tijding gekomen, dat men hem met het oog op zijnen gezondheidstoestand niet durfde over brengen. Hij is geheel uitgeput; bijna niet voelbare pols, zwaar beslagen tong. Terstond te bed gebracht (zijn toestand duldde geen uitgebreid onderzoek) viel hij een paar uren daarna in een ruim algemeen zweet; werd des namiddags zeer opgewekt, brabbelde allerlei onzin, geen sedes, geen voedsel (afleidende middelen, chlor. hydraat, synapismi). Eene geregelde medicatie was onmogelijk; hij weigerde en sloeg alles weg, zoo mogelijk in stukken; zijn uiterst vermagerd en diep uitgeput gestel sloot alle dwang uit. Den 22e physiek iets beter, maar uiterst verward, kijven, razen, dreigen. Den 23e komt hij 's morgens uit zijne kamer in de algemeene verblijfzaal, ziet een paar heeren dammen; wil ook spelen. De reconvalescente medepatiënt laat hem begaan. Ik vind hem onder het spel (welk een spel van een halfdooden waanzinnige!); het is terstond gedaan; hij wordt even in den tuin en terstond weder in zijne kamer en te bed gebracht. Steeds opgewekt, gejaagd, schreeuwende en tierende, kan alleen kunstmatig gevoed worden. Hij bezwijkt den 4e September 's nachts om 1 uur uitgeput. — Sectie werd niet toegestaan.

2092. Mania acutissima.

C. H....., 51 j., geh., 4 kinderen, R. K., zadelmaker, Dintel... Opg. 9 April 1876. Zachtzinnig, burgerlijk opgevoed, geen misbruik van sterken drank, had drie maanden te voren reeds zeer verwarde handelingen gedaan, toen hij wegens kwaadaardigheid in het gesticht opgenomen werd. Uiterst verward en met allerlei waanzinnige voorstellingen omtrent zijne vroegere omgeving; achterdocht en wantrouwen. Hij werd den 26 April bij proefneming ontslagen. In de eerste dagen scheen hij nog minder goed, maar weldra bleek, dat hij zijn volle verstand terug had en was hij steeds (7 jaren lang) goed voor allen en voor zijne affaire, die steeds vooruitging. Nu drie maanden geleden, klaagde hij, dat hij veel last in zijn hoofd had, geen gewone pijn, maar een hevig gedruisch in het hoofd. Men had daarop niet veel acht geslagen, doch wel twee maanden later zeide hij, dat het er nog niet goed uit was geweest, maar den eenen tijd erger dan den anderen. Ook was hij in de laatste maanden driftiger dan gewoonlijk en al de dingen, die voor 8 jaren gebeurd waren, haalde hij weer op, praatte er veel over en zeide, dat het goed was, wat hij in zijne krankzinnigheid had gedaan en al wat tot zijne beterschap was aangewend, keurde hij af. Zijne

huisgenooten zagen wel, dat hij aardig praatte en driftig was, doch gaven hem gelijk, omdat zij zijn gestel kenden. De gemeentenaren gaven echter niét toe en maakten hem boos. Drie weken geleden stil en veel bidden, 's morgens zeer vroeg scheen eene koorts te beginnen in het hoofd, die tot 8—9 uur duurde, dan schreeuwde en praatte hij, dat het niet aan te hooren was. Over dag ging het beter. Tien dagen geleden erge kwaadaardigheid, zoodat men hem boeide om ongelukken te voorkomen, hij kende de zijnen nog wel, maar was uiterst verward; dezelfde klachten over het hoofd, nooit over pijn in de borst of hoesten. Innemen wilde hij niet. In de laatste vier dagen sterk vermagerd, woelig, scheurziek.

Alhier 6 Juni 1884 gebracht was hij ziek, zwak uitgeteerd, dag en nacht onrustig, ontkleedde zich of verscheurde zijne kleederen. Hij was woest, verwierp of belette elke medicatie, bijzondere ziektesymptomen vertoonden zich niet. Een geregeld onderzoek was daarenboven door zijne aanhoudende tegenwerking onmogelijk. Slechts den laatsten dag waren zijn pols en ademhaling zeer versneld, de temperatuur hoog (39—40° C.) en deed pneumonie vermoeden. Hij bezweek den 19e en de sectie bevestigde het vermoeden. Er was pneumonie aan beide zijden.

Het acuut delirium is „eene uiterst zware verstandelijke affectie, vooral gekarakteriseerd door een schrikwekkenden staat van agitatie en eene bovenmatige hyperthermie, welke, op zeldzame uitzonderingen na de lijders, die er door aangetast zijn, in enkele dagen eerder nederbliksemt dan doodt." [1]) Wij hebben één lijder reeds twee, een ander drie uur na zijne aankomst zien bezwijken; herstelling volgde slechts een enkele maal. Sedert de hoogste oudheid opgemerkt en door de uitstekendsche psychiaters bestudeerd is deze ziekte toch nog een slecht gedefinieerd pathologisch proces met onbepaalde grenzen en plaats. Fürstner deelt [2]) eenige belangrijke gevallen mede; A. Rousset schreef als Thèse de doctorat (25 Juli 1884) eene Étude sur le délire aigu à forme typhoïde. [3]). B. Ball geeft eene uitstekende Leçon du délire aigu. [4]) Wij kunnen dit allen slechts aanstippen en verwijzen ook op E. Mendel. [5])

Van *hypomanie* deelen wij slechts eene kleine waarneming mede. De weinige gevallen, die wij hebben kunnen waarnemen, zijn te onvolkomen.

Juffr. J. H. S........, 33 j., geh., 5 kinderen, R. K., Tilburg. Opgen. 8 April 1885. De ouders en drie zusters zijn zenuwachtig, eene zuster des vaders is op hoogen leeftijd krankzinnig overleden. Zij heeft een goed ontwikkeld verstand, is burgerlijk opgevoed, zacht in den omgang, zorgvol voor haar huishouden, gezond, (een typhus 12—16 jaren geleden uitgezonderd), en geregeld, eenigszins sterk gemenstrueerd. Tien dagen na hare eerste bevalling kreeg zij eene periodieke **2192. Hypomanie.**

---

[1]) M. Briand. Du délire aigu. (Thèse de Paris 1881) l'Encéphale 1881 p. 292—297.

[2]) Arch. f. Psych. u. Nervenkr. 1881 p. 507—513.

[3]) l'Encéphale 1884 p. 633, 634.

[4]) l'Encéphale 1885 p. 129—140.

[5]) Die Manie. Mania gravis p. 62—68.

verstandsstoornis. Zij was 10—14 dagen opgewekt en dan even lang goed: dit herhaalde zich 3—4 maal. De andere kraambedden verliepen ongestoord; zij had nooit abortus; al haar kinderen zijn gezond. In de laatste graviditeit maakte zij zich zeer ongerust over den afloop. De vier eerste verlossingen waren zeer voorspoedig (bij de eerste echter veel bloedverlies), de laatste duurde langer maar verliep regelmatig. Den derden dag na de bevalling verwarde gesprekken, de zogafscheiding (zij had de vorige kinderen 15 maanden gezoogd) werd gestaakt. Zij bleef 14 dagen verward, werd beter, maar stortte van tijd tot tijd in, totdat zij 10 of 12 dagen geleden, hevige vlagen van razernij kreeg en eene poging deed om zich met de banden harer muts (die te zwak waren) op te hangen. Brom-kali met opium, digitalis met laudanum, sulphas chinin. werden toegediend.

Den 8 April komt zij uitgeput en afgemat, vrij rustig binnen; met gastrische verschijnselen (zachte laxantia.) Haar man, een timmerman, wiens zaken goed gingen, en met wien zij in de beste harmonie leefde, — is haar man niet, „die deed geen uitgaven zonder ze te betalen,'' zeide zij, toen hij haar binnenbracht. Hare zenuwen zijn zeer geprikkeld, zij zingt 's nachts. Onder corroborantia begint zij weldra beter te eten, sterker te worden, te breien, maar mist het ziektebewustzijn en is nog licht in het hoofd (zij moet een anderen man hebben) verward en woelig. Van af 5 Mei verbetert zij, krijgt ziekte-inzicht en blijft steeds vooruitgaan, zoodat zij reeds 8 Juni met verlof ontslagen kan worden.

E. Mendel geeft ons in twee waarnemingen [1]) het beeld van eenen overgangsvorm van hypomanie tot typische manie: in de recidieven trad een toestand in, die dezen overgang karakteriseerde. Zeer moeilijk is uit onze waarnemingen deze fijne nuanceering op te maken; wij bepalen ons daarom er bij, bij het mededeelen van eenige gevallen, de lichtere en zwaardere graden der typische manie bij elkander te voegen.

1526. Mania. M. F. L., oud 37 j., ong., R. K., lithograaf en landschapschilder. Opg. 16 Maart 1881. Volgens de mededeeling van patiënt na zijn herstel (de inlichtingstaat bevatte volstrekt niets), was zijn vader, thans gep. majoor van het O. I. leger, 77 jaar oud, zoon van een Med. Doctor uit de school van Montpellier, in Limburg geboren, gezond en telde onder zijne familie geen zenuwlijders of krankzinnigen. Zijne moeder, van eene hollandsche burgerlijke familie, vroeger steeds gezond, bezweek 1 Februari 1881 op 66-jarigen leeftijd aan eene kortstondige ziekte. Zij had eenen broeder, die krankzinnig en suicidist werd en de echtgenoot van eene harer zusters bezweek in Utrecht in het krankzinnigen gesticht.

Van de vier broeders des lijders bezweek een aan keelaandoening op 22-jarigen leeftijd; de tweede is eenigszins excentriek; de derde bedaard bood niets bijzonders aan, deze is R. K. priester. Zijne zuster leefde en stierf zeer pieus als religieuse. Beiden laatsten hadden een vulnus divinum (plagans amoris) in pectore.

Uit het veel bewogen leven stippen wij het volgende aan. Hij was 4 jaren oud, toen zijn vader werd gepensioneerd en zich eerst te 's-Gravenhage, later te Delfshaven vestigde. Zijn grootvader, een echt poëet, hield zich vooral met zijne opleiding bezig. Men vestigde zich, na rondreizen en rondzien, op het platte land te S. in N.-Brabant. De aangenomene Oostersche levenswijze was bij het pensioen (*f* 2800), bij weinig overleg en talrijke huishouding bezwaarlijk. Dit had tengevolge, dat pat. reeds vroeg op eigen wieken moest drijven. Van de dorpsschool te S. (waar hij, gelijk later, autoditact bleef en zich op Fransch, Duitsch en

[1]) Die Manie. p. 47—54.

Latijn toelegde), werd hij op 14-jarigen leeftijd te T. op eene kostschool van broeders geplaatst. Zijne omgeving strookte aldaar niet met zijn aard; hij was genegen tot mijmeren, hield zich gaarne onledig met vogels, bloemen. Op dien tijd stelde hij reeds een romantisch werk op, hetwelk hij tot drie malen toe omwerkte en schreef eene autobiographie.

Na 2½ jaar op de kostschool te T. doorgebracht te hebben, ging hij naar Rotterdam om het steendrukken te leeren. Een half jaar daarna (18 j.) was hij op eigen verdienste in Amsterdam gedurende 1½ j. op eene steendrukkerij. In dien tijd bracht hij korten tijd in Antwerpen en 8 maanden in Brussel door. Daarna 3 jaren in Haarlem (in twee keeren met tusschentijd in den Haag, Amsterdam, Haarlem.) Vandaar ging hij weder naar Amsterdam. Hij maakt het plan om naar Hamburg te gaan, gaat afscheid nemen te S. bij zijne familie en wordt op den heer Bogaerts te 's-Bosch gewezen. Hij komt bij dezen in betrekking en begeeft zich later van daar naar Parijs; bepaalt zich echter tot Brussel ½ jaar, van daar naar Parijs ruim 3 jaren. Daarna naar Vucht aan de Illustratie en de peinture Bogaerts. Daarna weder 1½ jaar naar Parijs en Fontainebleau (of liever het nabij gelegen dorp Avon) voor landschaps-studie.

Met het doel om te concurreeren voor eene plaats op de schilderschool plaatste hij in de salon van 1880 (1 November) eene chromo-lithographie en 4 aquarellen ter expositie. Door eene kleine, in hare gevolgen belangrijke, vergissing wordt in de kennisgeving, dat zijne schilderstukken niet *voldoende* bevonden zijn ter concurrentie het woordje *niet* vergeten. Na lang wachten, spanning en briefwisseling met vrienden wordt de fout opgehelderd. Hevig verbitterd vervoegt hij zich tot den gezant te Parijs (Van Zuylen van Nyevelt), die hem echter kalmeert en de zaak blijft rusten. Verdere gevolgen had, zoo verklaart patiënt, deze tegenspoed niet op hem en zijn gestel.

De verpleegde had de genoegens van het groote stadsleven gesmaakt, maar ook aan de gebreken geofferd, alhoewel hij zich voor de gevolgen van Venus en Bacchus wist te vrijwaren (zoo verzekert hij ten minste) waartoe vooral zijne niet aanhoudende strapazen en zijn gezond lichaamsgestel veel bijdroegen. Zijne eenige ziekte zou eene hevige oogontsteking, gedurende ruim 1½ jaar te Amsterdam en Haarlem, geweest zijn, gevolgd door een verzwakt en voor scherp lamplicht gevoelig gezichts-orgaan.

Zijne godsdienstige denkbeelden hadden eveneens zeer geleden. In zijne eerste opvoeding was geen stevige grondslag gelegd. Zijne moeder was Protestant (zij werd later te S. Roomsch). Zijn vader, schoon katholiek, stond door het O. I. vrijere leven niet te vast; zijne opvoeding onder de Broeders te T. maakte op hem geen aangenamen indruk. Hij wijdde zich veel aan philosophische lectuur (vooral van encyclopedisten.) Zijne reeds zwakke godsdienstige principen raakten geheel op den achtergrond en kwamen bij zijn terugkeer te S. in botsing met die zijner pieus gestemde familie en omgeving (vooral geestelijken). In zijn boezem brandde een hevige strijd, toen hij plotseling geroepen werd bij het ziek- en sterfbed zijner moeder, die zeer godsdienstig in de armen van liefdezusters, die haar allerhartelijkst verpleegden, stierf.

Kort voor zijne overijlde afreis naar huis was hij zeer melancholisch. Hij vermande en zooals later bleek, overspande zich. Evenals de verpleegsters was hij dag en nacht aan het ziekbed, terwijl de vader en andere familieleden vaak door de kermende klaagtoonen der zieke verwijderd werden. Zijn goed hart (dat ook later in alles bleek), blonk daarbij uit, gelijk het vroeger bij een langdurig ziek- en sterfbed eener behuwdzuster reeds getroffen had.

Wij zien uit het voorgaande alle gunstige elementen voor het ontstaan van krankzinnigheid. Geen wonder, dat zij uitbarstte. Hij verbrijzelde de beeltenissen van Voltaire en anderen, die op zijn kachel en in de kamer waren, ofschoon hij zeer goed wist, wat hij deed; deed uitstapjes, welke men, ofschoon volgens hem ten onrechte, met zijn voornemen om tot het Protestantisme over te gaan, in

verband bracht; was dag en nacht onrustig, verward, druk, praatte allerlei onzin. Hij moest den 16 Maart 1881 geïnterneerd worden.

Op dien dag komt hij zeer druk en pratende binnen; verklaarde, dat hij alleen voor het geweld bukte (iets wat hij ook te St. Oedenrode deed toen men hem aldaar achterhaalde) en dat men wel zien zoude, dat hij niet krankzinnig was. Hoezeer hij nog in andere opzichten goed waarnam blijkt b. v. dat hij bij zijn intreden zeer getroffen werd door het zieke oog van D[r]. Pompe, (die toen zeer leed aan eene fistula lacrimalis) en hij zich ook na zijn herstel al het belangrijke, dat met hem voorgevallen was, alhoewel hij het zich anders verklaarde, herinnerde. Zijn geheugen schijnt niets te hebben geleden, wel zijne phantasie en daardoor zijn verstand.

Het uiterlijk van den patiënt geeft een zeer gunstigen indruk. Hij is meer dan middelmatig van gestalte, zeer regelmatig ontwikkeld en niet gezet. Zijne musculatuur is goed, borst en buik, ingewanden bieden, evenmin als zijn overig lichaamsgestel, iets abnormaals. Zijn donkerbruin hoofd- en baardhaar, donkere oogen, bleek gelaat met iets pensiefs — dichterlijks, oostersch — zijn hoog voorhoofd, bij een zeer regelmatig gevormden schedel, geven aan zijne physionomie iets belangwekkends. De afmeting van voorhoofd tot neus, en van neus tot kin bedragen elk 9 cM., de breedte van het voorhoofd 20 cM. tot aan den haargroei, de afstand van neus tot oor (aan elke zijde) 15 cM. De voor- achterhoofd diameter 37, die over beide wandbeenderen 34, schouderbreedte 87, arm 80, been 107, buik 101 cM.

Onnoodig en doelloos is het alle verschijnselen in details na te gaan. Vooral de eerste dagen en nachten, maar ook gedurende het geheele beloop der vier eerste weken, vertoont hij alle verschijnselen van typische manie. Allerlei onzin en wartaal, dag en nacht opgewekt, fluiten, schreeuwen, schelden, zingen, voortdurende voedselweigering, slechts weinig drinken, soms versnelde pols, dikwijls echter gewoon, gestoorde darm- en urine secreties, geen nachtrust (in weerwil van groote dosis chloral en opium 's avonds.) Geprolongeerde warme baden verschaften hem, zooals hij later verklaarde, nog de meeste kalmte. Allerlei zonderlinge gebareu en onberadene, voor zich zelven en andere gevaarlijke, handelingen wisselden bij hem af. Toch gaf hij later verklaringen voor alles, waaruit bleek, hoe waanvoorstellingen tot (in zekeren zin) dwanghandelingen leiden. Zoo verklaarde hij b. v. zijne dikwijls grove handelingen en woorden ten mijnen opzichte (i. c. D[r]. v. d. K.) door de ontevredenheid over zijn' vroegeren medicus, ofschoon hij, zooals hij zeide, steeds een gunstigen indruk van mij gekregen had. Zoo ook zijn vergrijpen tegen de verplegers. Hij gebruikte b. v. zijne excrementen en urine, (deze voor verfstof beschouwende), tot het teekenen van landkaarten op de muren zijner cel, waarop hij vooral de plaatsen aanduidde, die hij bewoond had en waar zijne vrienden vertoefden. Een verpleger, die natuurlijk niets van dit alles begreep, kuischte de muren. Hinc irae! L. grijpt hem van achter aan en slechts met groote moeite wordt hij door anderen aan hem ontrukt.

In het laatst van April en vooral in het begin van Mei komt eenige kalmte in zijne handelingen, zijne voeding wordt geregeld. Hij kan zich meer in de algemeene verblijfzaal bewegen (verlangt echter dikwijls zelf nog van tijd tot tijd afzondering en stilte). Zijne denkbeelden blijven nog zeer verward en spelen over de meest onderscheidene voorwerpen, waarvan hij zich allerlei illusies maakt. Een snippertje papier, hoe ook verknoeid, ziet hij aan voor of maakt het tot aquarellen en teekeningen; een horloge-kettingje begluurt hij met de meeste aandacht; een medepatiënt ziet hij voor een Engelschen hem bekenden spiritist aan; een uitgeknipt papier op een sigarenkistje voor een medium (hij stelde zich vrij algemeen voor, onder den invloed van het spiritisme te zijn.) Deze toestand bestond nog met afwisselende paroxysmen toen den 21 Juni de H.H. Inspecteurs Ramaer en van Cappelle hunne jaarlijksche inspectie deden. Patiënt sprak den eersten als M[r]. Jacob aan, speelde, allerlei onzin pratende, met zijn horlogeketen

en maakte op hem een zeer onheilspellenden indruk over den afloop. Trouwens het scheen duidelijk dat L. in moria was overgegaan.

Doch kort daarna helderden zijne verstandelijke vermogens op. Hij zoekt meer afleiding, ofschoon hij gaarne stil en in gedachten zit, begint naar zijne gewone werkzaamheden — teekenen — om te zien, doch aanvankelijk slechts kort. Hij gevoelt nog steeds behoefte aan stilte en rust en bespeurt, bij het openen van de deur zijner kamer of onverwacht intreden, nog licht beven, hetgeen hij echter, volgens zijn zeggen, steeds bij zijne studiën, wanneer hij afgetrokken was, had. Ofschoon niet behoorlijk van de noodzakelijke artikelen voorzien, bewerkt hij voor de kapel van het gesticht in de maanden September en October 18 doodshoofden in verschillende posen, welke de meesterhand verraden. In het laatst van September vraagt hij om ontslagen te worden. Den 26[e] October werd aan dit verlangen voldaan. Den 21[e] en 23[e] van te voren, had hij onder meerdere zeer geregelde gesprekken, ten mijnen huize, (van D[r]. v. d. K.) de belangrijke bijzonderheden dezer ziekte-geschiedenis medegedeeld.

Er was eene vacature voor de Kon. teekenschool te 's-Bosch. Ik had hem aangeraden om mede te dingen en hem tot inlichtingen gewezen naar mijnen zwager J., chef de bureau aldaar. Hij schreef mij, dat hij zich met zijn broeder, die hem was komen halen, terstond naar hem had begeven, en op zijnen raad daarna naar den Burgemeester. Deze bescheidde hem een half uur later op de vergadering, die tot bovengemeld doel belegd was. Ware hij een half uur later gekomen, dan zoude de beslissing reeds genomen zijn geweest. Hij legde den volgenden morgen van 9 tot 12 uur zijne proeven af, trof daags te voren een akkoord met Bogaerts te Vucht en huurde kamers. Hij wachtte dus kalm de beslissing der al of niet benoeming af en begaf zich vóór naar Vucht te gaan een paar dagen met zijn broeder naar Duiven. Weldra vernam ik, dat hij n°. 1 gesteld was voor de vacature. In de vergadering der commissie van onderzoek had hij medegedeeld, dat hij juist van Goudewater kwam. Dit werkte ongunstig en schijnt door de tegenpartij tegen hem geexploiteerd te wezen. Hij werd wel oogenblikkelijk als hersteld ontslagen (dit was eerst bij wijze van proefneming geschied), doch wendde zelf geene pogingen aan en een ander werd benoemd.

Den 15 September 1884 ontvingen wij van hem een schrijven uit Boston. „Te Vucht," zoo meldt hij, „ging het mij zeer slecht. Daar werd ik zoo droefgeestig, dat ik het niet langer meer kon uithouden. Het ware beter geweest, zoo dunkt mij, indien ik direct van Goudewater naar Parijs vertrokken ware. In 't midden van 't leven en beweging eener groote stad vinden melancholische gedachten minder voedsel dan in een dorp, vooral als Vucht, waar men 's winters niets als water ziet. Wijl Bogaerts geen plaats meer had in zijn atelier, zat ik den ganschen dag alleen in een achterkamertje te werken, voor alle uitzicht water, niets dan water, met hier en daar een rei van die vervelende kanada's boomen, die hunne naakte takken voortdurend op eene droefgeestige manier in de grauwe lucht heen en weêr bewogen. Ik geloof, dat dat alleenzijn zeer slecht voor mij was. Ook was ik er te dicht bij Schijndel. In 't kort: ik leed daar zoo erg aan melancholia, dat het werken mij onmogelijk werd. De gedachte aan zelfmoord vervolgde mij op 't laatst dag en nacht. Gelukkig begreep ik nog tijds genoeg, dat het eenigste wat mij redden kon, was eene verandering van omgeving. Ik liet alles in de steek en ben daarvan geloopen. — Na een kortstondig verblijf in Berlijn, ging ik naar Parijs, waar mijn gemoedstoestand allengs beter werd. Daar zijnde werd mij eene goede plaats aangeboden. Ik nam die aan en ben nu een jaar hier. Het bevalt mij hier zeer wel. Met de gezondheid gaat het goed. Ik begin hier een burgemeestersbuik te krijgen" (zijn portret tevens gezonden, duidt dit ten duidelijkste aan) „en ook mijne beurs ziet er gevulder uit dan zulks in Europa het geval was. Ik hoop 't zoover te brengen, dat ik vroeger of later weer naar Europa kan terugkeeren en daar mijne koetjes en kalfjes te melken. Ondertusschen denk ik er soms aan, dat het wellicht beter ware, het

jonggezellen leven vaarwel te zeggen. Alleen ik vind hier geene wederhelft. De Amerikaansche meisjes en vrouwen bevallen mij niet zeer. Te geëmancipeerd! 't Liefst had ik eene Hollandsche, maar daar zal wel moeilijk aan te komen zijn".....

Kerstmis daaraanvolgende zond hij eenige zeer schoone Christmas cards aan de doctoren en eenige hem bekende verplegers. Deze zijn de laatste tijdingen, welke wij van hem ontvingen.

2099. Mania acuta. J. Fe..., 30 j., R. K., ong., koopman, Leeuw..... Opgenomen 14 Juni 1884. In zijne familie geen erfelijkheid. Zijn vader had hij op 8, zijne moeder op 10 j. leeftijd verloren. Hij had eene gewone burgerlijke opvoeding en slechts een waas van beschaving ontvangen (porcelein- en glaswinkel). Zijn verstand was oppervlakkig, alhoewel hij middelbaar onderwijs heeft genoten. Als kind leerde hij niet gaarne, op lateren leeftijd beklaagde hij zich dikwijls niet genoeg geleerd te hebben, zoo zelfs dat zijne zwaarmoedigheid, toen hij vier jaren geleden, uit Duitschland, waar hij drie maanden had doorgebracht, zonder andere bekende redenen terugkeerde, daaruit schijnt voortgesproten te zijn. Hij toch bewoog zich dikwijls wegens zijne uitstekende stem in kringen boven zijn stand; zang en muziek waren zijne uitspanning. Hij was gezond, leed nu en dan echter aan hoofdpijn en constipatie; leefde geregeld, maakte nooit misbruik van sterken drank, was braaf en nauwgezet van karakter, maar zeer driftig.

Eene rioolquaestie met een buurman, waarin hij recht had, (het riool gaf aan F. zeer veel last en stank) maar welk recht hij niet kon verkrijgen, gaf aanleiding, (14 dagen geleden) tot het uitbarsten zijner krankzinnigheid; hij verbeeldde zich het onmogelijke te kunnen doen; scheen last te hebben van alle metalen, spiegels, blinkende voorwerpen; te Groningen geraakte hij in het water, werd er weder uitgehaald en was zijn horlogie kwijt. Hij klimt met een draaiorgel op het dak van zijn huis, om daarop onophoudelijk te draaien of liever ketelmuziek te maken, om zijn buurman te plagen, en is slechts door list uit deze uiterst gevaarlijke positie te brengen.

Alhier vertoont hij de maniakale verschijnselen in zeer hevigen graad; hij is ten hoogste opgewekt, dag en nacht storend, woelt, wentelt en kronkelt zich op den grond, kruipt in het zand, eet het, verscheurt, vernielt zijne kleederen, schopt, trapt de deuren in, zingt, fluit, schreeuwt, slaat allerlei onzin en wartaal uit, doet de meest onbesuisde en voor zich en anderen gevaarlijke handelingen, is daarbij zeer viesch en onzindelijk, smeert, knoeit. (Baden, chloral hydraat, dikwijls isoleeren, of dwang om hem in zijne onbesuisdheid te vrijwaren.) „Hij gedroeg en handelde," zooals hij later zich alles herinnerde en toen uitlegde, „als een beest, omdat men hem als beest behandelde." De waarheid is intusschen juist het omgekeerde. Dus bleef zijn toestand drie weken, daarna wisselden heldere en kalme dagen met opgewektheid af. Na 6 weken scheen hij vrij wel, ofschoon zijn vroegeren ziektetoestand nog niet goed inziende. Hij kon, daar hij sterk verlangde naar zijne gewone werkzaamheden terug te keeren, den 13 September, na drie maanden verpleging, bij proeve ontslagen worden. Uit een bericht in Mei 1886 ontvangen blijkt, dat hij thans wel stil, doch neerslachtig en moedeloos is en soms dagen achtereen te bed blijft liggen.

1227. Mania acuta. P. Hu..., ong., R. K., 27 j., Sch..... Opgenomen 14 Augustus 1878. De lijderes is goedaardig, zacht van karakter, gevoelig van aard, heeft, hoewel van boerenafkomst, eene vrij goede opvoeding genoten. Zij werd later religieuse, sukkelde langen tijd aan een congestie-abces, waarschijnlijk van den musc. psoas afkomstig, was eenigszins anaemisch, had geregelde menstruatie, maar leed aan constipatie. Hetzij door hare voortdurende ongesteldheid en het uitstellen harer

groote belofte, hetzij door eenige niet gekende oorzaak, — onverwachts geraakt zij, 14 dagen geleden, in hevige opgewektheid met vlagen van razernij, tracht onder allerlei voorwendsels messen machtig te worden; het is haar onmogelijk zalig te worden enz. Bij alles wat men aan haar doet is zij driftig en lastig. Een vesicans in den nek, clysma en 4 doses narceïne (van 0.70) bleven zonder eenig gevolg.

Den 14 Augustus opgenomen is zij bijna aanhoudend, zoowel in den nacht als over dag in de grootste opgewektheid, zij vernielt of beknoeit al wat zij kan; treft en slaat met stoelen enz. hare omgeving en bewaaksters ; is slechts met moeite en dwang te betoomen en brengt schreeuwend of zingend, tierend en scheldend, met zeer onkiesche uitdrukkingen, de grootste verwarring te weeg, zoodat zij bijna gestadig geisoleerd en, doordien zij dikwijls voedsel weigert en onzindelijk is, in alles geholpen moet worden. In hare wartaal komt het idee uit, dat zij geen kloosterlinge kan worden en eeuwig verloren is. Hare constitutie is zeer ondermijnd; zij is zeer vermagerd en lijdt in de periode harer zeer copieuse menstruatie daarenboven aan eene sterke uitvloeiing van sereus vocht uit de genitalia. Van de vroegere verzwering is slechts eene kleine cicatrix aan de binnenzijde der linkerdij te bespeuren; de ileo-coecaal streek aan die zijde sterk uitgezet. (Calmantia, ac. morphii, corroborantia, versterkend dieet).

October geen verandering in woorden en handelingen, steeds wild, woest, onkiesch, onzindelijk, schreeuwen, zingen, babbelen. *November* physieke toestand verbetert, zij blijft nog steeds verward, onzindelijk, scheurziek, maar is minder woest. *December* en *Januari* 1879 schreeuwen, zingen of schelden steeds minder. In *Februari* rustiger, neiging tot verscheuren harer kleedingstukken, onkieschheid, onzindelijkheid veel verminderd, de verwarring in hare verstandelijke uitingen is echter nog groot, maar schreeuwen en zingen is opgehouden en zij houdt zich met vrouwelijke handwerken wat bezig. In *Maart* en *April* heeft zij nog enkele maniakale vlagen, en over het algemeen nog weinig oordeel en besef. In *Mei* blijft de verbetering voortgaan, in *Juni* kan zij zich geregeld met vrouwelijke handwerken bezighouden en bidt hare getijden. In *Juli* voortdurend goed. Zij wordt 2 Augustus hersteld ontslagen en keert naar huis terug. Voorzichtigheidshalve nam men haar in het klooster niet aan.

R. A....., 29 j. ong., R. K., Usq.... Opgenomen 17 Juli 1871. Zij is de dochter van eene rijke landbouwersfamilie (waarin geene erfelijke dispositie), die voor ruim een jaar geleden de boerderij verlaten hebben, om stil te gaan leven. Zij heeft eene fatsoenlijke, doch niet boven haar stand gaande, opvoeding genoten; zachtzinnig van karakter was zij, maar nog al pronkziek; beminde schoone kleederen en hield zich liefst bezig met lezen; had doorgaans een afkeer van huishoudelijk werk of vrouwelijke handwerken. Zij is flink en krachtig ontwikkeld, is steeds goed gezond geweest en heeft geregeld gemenstrueerd. De eerste verschijnselen harer geestesstoornis vertoonden zich een jaar geleden en zijn langzamerhand, doch vooral in de laatste vier weken, toegenomen, zoodat zij niet langer te huis kon verpleegd worden, vooral wegens hare kwaadaardigheid tegen hare omgeving. **267. Mania acuta.**

Bij hare opneming is zij zeer verward, zit met een schuwen rondwarenden blik stil te kijken, is stug, kort af in hare antwoorden en heeft allerlei waanzinnige denkbeelden, waarin verkeer met de H. Maagd Maria en den H. Josef afgewisseld wordt met erotische zinspelingen en waarbij het huwelijk harer zuster den hoofdrol speelt. Zij toont eene groote onverschilligheid en vadsigheid, kleedt zich gaarne dagelijks in de beste kleederen en kan uren voor den spiegel staan. Bij de minste berisping hierover toont zij zich gebelgd, weerbarstig en begint flink te vloeken.

Onder eene deriveerende handeling treedt (4 *Augustus*) eene remissie in. Zij tracht uit eigen beweging een weinig te naaien, is overigens stug en norsch.

Den 12[e] klaagt zij over zwaarte in het hoofd, is meer afgetrokken en in zich zelve gekeerd. 13[e]. Zeer verward, stijfhoofdig, eigenzinnig, weigert hardnekkig een zacht purgans, voorgeschreven wegens trage sedes, te gebruiken. 17[e]. Hevig acces van maniakale opgewektheid, uiterst verwarde, onzamenhangende gesprekken, slaat de ruiten stuk, werpt de meubels uit de raam, wil zich ontkleeden, loopt met loshangende haren en wordt met moeite bedwongen. (p. opii. c. tart. emet.) Deze toestand duurt, met eenige kalme tusschenpoozen, voort tot 28 *Aug.* Haar toestand bleef van toen af bevredigend tot in de laatste helft van *October*, toen zich een dergelijk acces herhaalde.

Van af *November* 1871 tot *Februari* 1872 begint zij allengs te herstellen en is het tijdperk van reconvalescentie ingetreden. Naar aanleiding van het sterfgeval harer moeder, zoowel als op verlangen harer familie, wordt zij den 1 April bij proefneming ontslagen.

355. Mania. M. Sch..., 40 j., ong., Prot., De... Opgenomen 19 Januari 1872. Zij was vroeger stipt in het vervullen harer plichten, zeer werkzaam, stil en niet te openhartig. Zij genoot eene zeer fatsoenlijke opvoeding, was zeer beschaafd en in hare verstandelijke vermogens zeer ontwikkeld; in hare familie was geene erfelijke dispositie. Gedurende 7 jaren bekleedde zij de plaats van huishoudster, leefde zeer eenvoudig, zocht gaarne de eenzaamheid en hield zich veel bezig met lezen en denken. Zij was doorgaans gezond, klaagde nu en dan over verstoppingen, congesties naar het hoofd, hare menses waren goed geregeld, maar tegen de periode was zij altijd gejaagd en onrustig. Zij schijnt in haar jeugd veel aan wormen geleden te hebben. In *Februari* 1862 werd voor het eerst krankzinnigheid bij haar bespeurd. Zij trok zich geheel van hare familie af, werd onverschillig en klaagde nu en dan aan hare zuster over akelige droomen en benauwdheid en eenmaal uitte zij zelfs, bij haar afscheid nemen de *gedachte* op een *bepaalden* dag te moeten sterven. Omtrent de oorzaken was niets te vernemen, zij was niet openhartig, wel vermoedde men dat liefde in 't spel was, waartegen zij zich door de godsdienst trachtte te verzetten en daardoor zich zelve in verwarring bracht. In dien tijd had zij een idee fixe bij zekere aanzienlijke familie te moeten gaan wonen en toonde hierin een onverzettelijken wil. Meestal zocht zij de eenzaamheid, hechtte zich wel eens met bijzondere voorliefde aan bepaalde personen, doch toonde ook hierin groote onbestendigheid. Gedurende vijf maanden werd zij verpleegd in het Diaconessenhuis te Utrecht, keerde daarna in Maart 1863 weder voor eenigen tijd terug in den huiselijken kring van haren broeder, doch gedroeg zich daar vrij lastig en hoogmoedig, daar zij zich bij de minste zaak kwaad maakte, wanneer er iets voorviel, dat haar te burgerlijk of te onbeschaafd voorkwam en wanneer men haar belemmerde in hare vrijheid. Op aanraden der familie R. waar zij vroeger in betrekking was geweest, werd zij weder naar het Diaconessenhuis te U. gezonden, alwaar men spoedig den waren aard harer ziekte ontdekte en haar na een verblijf van twee maanden als krankzinnig terugzond.

Den 5 September 1863 werd zij in het gesticht te Delft opgenomen. Zij was aldaar eerst maniaca en verward, halucineerde later en verkeerde voortdurend onder den invloed van erotische voorstellingen. Van lieverlede werden hare psychische vermogens minder, de halucinaties vertoonden zich nog steeds en brachten haar prikkelbaar gemoed niet zelden in groote verwarring. Bij vlagen was zij zeer onwillig en onhebbelijk, schold en vloekte zij op een ieder en stelde zich met geweld te weer. Zij toonde eene groote voorliefde voor het mannelijk geslacht en gaf dit op zeer duidelijke wijze te kennen. Wanneer zij kalm en tevreden gehouden werd, had men weinig moeite met haar en verrichtte zij gewillig eenig huis- of naaiwerk. Hare gezondheid was steeds ongestoord.

Den 19 Januari 1872 wordt zij hier heen overgeplaatst voor rekening van

het Rijk. Gedurende de eerste dagen was zij zeer kalm en geregeld werkzaam in de naaikamer. Spoedig daarna werd zij zeer gejaagd en onrustig, ontvreemdde alles aan anderen en verborg dit op de sluwste wijze. In hare voorstellingen is zij zeer verward en is het liefst in de open lucht, waar zij den geheelen dag rondwandelt of op de wandelplaats uren achtereen door de planken der omheining staat te turen. *April*. Haar toestand is zeer verergerd. Zij is volstrekt ongeschikt tot eenig handwerk; voortdurend gejaagd en onrustig, weerbarstig tegen de oppasseressen; wordt overgeplaatst naar de storende afdeeling. Hare verstandsverbijstering neemt een geheel chronisch beloop aan (mania chronica) en gaat daarna tot dementia (stupiditas post maniam) over. Zij wordt 14 October 1884 naar het Rijks gesticht te Medemblik overgeplaatst.

B. Sw..., wed^r^., R. K., substit. Griff., Maastr.... Opgen. 30 Maart 1873. **507. Mania.**
In zijne familie is geene erfelijkheid. Zijn vader (advokaat) stierf in 1872, zijne moeder in 1847. Hij ontving eene zeer beschaafde opvoeding (ook zijn broeder is advokaat), studeerde eerst te Rolduc, later aan de hoogeschool te L... Zijn verstand was gewoon, zijne leefwijze bedaard en eenvoudig, nam dagelijks hoogstens 1 of 1½ glaasje jenever, hield veel van lezen, had geen bijzondere driften en begeerten, maar was ontevreden van karakter en zeer zwaartillend, ofschoon nooit door langdurende ziekten aangetast, klaagde hij steeds (vooral over constipatie). Hij was reeds eenmaal te Endenich verpleegd geweest toen hij voor de 2^e^ maal krankzinnig werd, zeven jaar geleden na het sterven zijner vrouw bij de geboorte van zijn eenig kind, waarover hij steeds maalde. Toen hij in Mei 1871 van huis veranderde gaf hij zich met verhuizen veel inspanning en was dag en nacht bezig met het plaatsen zijner meubels, enz. De godsdienst was zijn idee fixe. In zijne eerste ziekte vermeende hij, dat Maria en zijne vrouw hem waren verschenen en bevolen te hertrouwen. Verder deed hij zich verwijten, dat hij zijn vader en verdere familieleden zooveel verdriet had aangedaan. Hij bad toen veel, meende eene zending te hebben, eenen rol te moeten spelen. Thans spreekt hij niet meer over hertrouwen en is voornamelijk de godsdienst zijn idee fixe; nog steeds denkt hij aan eene zending.

30 *Maart* 1873 Bleek, tenger, zeer anaemisch, druk, praat of zingt alles dooreen, scheldt, vloekt, bijt of schopt zijne omgeving, slaat glazen stuk, weigert eten en drinken, wil zich niet ontkleeden, is 's nachts zeer storend en onzindelijk, en tusschen dit alles aanhoudend bidden (ac. morphii). In de laatste helft van *April* afwisselend neergedrukt en woelig, bidden en vloeken enz., daarbij de grootste neiging om zich op verschillende wijzen en plaatsen verwondingen toe te brengen. *Mei.* Zingt soms dagen achtereen, voortdurende poging zich te kwetsen, 's nachts onzindelijk, eet meer uit vrijen wil, enkele kalme dagen met kleine wandelingen (voedend dieet, baden, 's avonds ac. morphii). *Juni* verward, halucineert en houdt gesprekken tegen boomen, muren, zingt profane en heilige liederen dooreen, 's nachts onrustig, in enkele lucide oogenblikken spraakzaam, gewillig en gaarne wandelen. *Juli* dezelfde toestand, neiging tot mutilatie blijft sterk, voeding en algemeene habitus verbetert. *Augustus.* Begint te reconvalesceeren, rede en bewustzijn keeren allengs terug. Lichamelijke toestand zeer gunstig, behalve lichte angina. In *September* en *October* blijft de reconvalescentie voortduren; hij wordt den 30^e^ hersteld ontslagen.

Volgens ingewonnen berichten recidiveert hij in 1874 en wordt te Luik verpleegd.

J. Sch......, 35 j., ong., Prot., Rott. Opgen. 30 Mei 1879. **1309. Mania**
Volgens den inlichtingsstaat was zijn (overleden) vader koffijhuishouder te **chronica.**
's Hage, hij, te Leiden geb. en te Rott. woonachtig, schilder. Wispelturig karakter, burgerlijke, vrij goede opvoeding, lager onderwijs, goed ontwikkeld verstand,

onafhankelijkheid van de wetten en verplichtingen der maatschappij was zijne heerschende drift. Een zonnesteek in de O.-Indië is waarschijnlijk oorzaak zijner krankzinnigheid; groote bewegelijkheid en wispelturigheid, hevige opvliegendheid, dreigementen en beleedigingen met vlagen van razernij en het idee fixe van altijd uitvindingen te doen, zijn de waargenomene verschijnselen. Liefst is hij stil en eenzaam. — Beschuldigd van diefstal en landlooperij.

Den 30e April 1879 onderzochten DD. Vrolik en Halbertsma (gerechtelijk) den toestand zijner verstandelijke vermogens. Reeds in het portaal kondigde Sch. zijne komst aan door eenige luide vloeken, die hij binnen herhaalde. Ondervraagd wat er aan scheelde, zeide hij, dat die kinderachtige manier om over zijn persoon te beschikken, hem begon te vervelen; dat hij voor eene nietigheid in arrest was genomen en zorgen zoude, dat hij zich dit niet meer liet welgevallen; dat hij zich zoude wachten ooit weer met een veldwachter mede te gaan, maar zich wel zoude weten teweer stellen. Dat de personen, die hem omringden en in den weg liepen, zoowel bewakers als gevangenen, hem begonnen te vervelen, en hij er een einde aan zou maken, als men hem niet ontsloeg. Dat hij niet verlangde opgesloten te zijn, maar dat het zijne liefhebberij was de straten, de mooie winkels, de landouwen en de wolken te beschouwen en te bewonderen. — In de gevangenis was hij zeer lastig, wilde zich aan geen regelen onderwerpen, wierp zijn drinkbeker door de kamer en pleegde allerlei ongeregeldheden.

Vroeger als officier in O.-I. dienst was hij door een zonnesteek getroffen en had daarna stoornissen in zijn verstand en gemoed vertoond, vooral bestaande in eene groote wispelturigheid door telkens van betrekkingen te veranderen, zijn ontslag uit den dienst te vragen, later weer als kanonnier dienst te nemen. Na verloop van tijd was hij naar het vaderland teruggekeerd en te Bronbeek opgenomen, hetwelk hij na korten tijd weder verliet om zonder vaste woonplaats overal rond te zwerven. Hij had verleden jaar tweemaal in de cellulaire gevangenis te Utrecht wegens landlooperij gezeten, was nu uit Schoonhoven voor een dergelijk feit overgebracht, waarbij hij uit de gevangenis aldaar twee lakens had ontvreemd, die bij zijne aankomst te Rotterdam op zijn bloote lijf gevonden werden.

Zijne geheele verschijning, manier van spreken, enz. maakte den indruk van iemand, die niet wel bij het hoofd is; dit vermoeden werd nog versterkt door de wijze, waarop hij den laatsten diefstal had gepleegd, die natuurlijk dadelijk bij zijne aankomst moest ontdekt worden en die eenvoudig door hem onder schouderophalen ontkend werd, waarbij hij zeide, dat het belachelijk was, iemand als hij van zoo iets te verdenken, dat indien die lakens bij hem gevonden waren, hij die zeker van iemand ontvangen had.

Kort na dit bezoek was S. niet te houden; hij verzette zich tegen de bewakers; bedreigde de overige gevangenen met mishandeling, zoodat de geneesheer der gevangenis dan ook reeds een attest had afgegeven om plaatsing in een gesticht voor krankzinnigen. Er werd besloten hem in een afzonderlijk lokaal te plaatsen en bij groote onhandelbaarheid een dwangbuis aan te doen. Een paar dagen daarna was hij geheel bedaard en ondergeschikt. Bij een volgend onderzoek vonden Vrolik en Halb. zijnen broeder, eenen spekslager te Rott., bij hem. In den loop van het gesprek wezen zij S. er op, hoe gunstig zijn broeder bij hem afstak door zijne positie in de maatschappij, terwijl hij door eigen toedoen tot zoo lagen trap was afgedwaald. Hij antwoordde met eene onbeschrijfelijke uitdrukking van minachting, dat het mogelijk was, dat sommige menschen aldus dachten; dat hij ook wel in staat zou zijn, evenals zijn broeder, in een winkel spek of worst te verkoopen, aan het rijk een zeker deel van zijn inkomen op te brengen en kindertjes bij zijne vrouw te verwekken, maar dat dit *zijn* ideaal niet was. In het algemeen kenmerkten zich zijne gesprekken door een groot gevoel van eigenwaarde, tegenzin om zich aan de wetten te onderwerpen, waarboven hij zich verheven achtte. Hierbij vertoonde hij een niet dagelijks voorkomend vernuft en eene gemakkelijke wijze van spreken. Zoo b. v. toen hij onder de groote

plannen, waarmede hij zich bezighield, ook het plan vermeldde om Leiden in plaats van Amsterdam tot de hoofdstad des rijks te verklaren, waarbij hij geestig omschreef, hoe men dan in de uitwatering te Katwijk datgene zou gevonden hebben, wat men nu met groote kosten te IJmuiden had moeten maken. Op een anderen dag gaf hij eene poëtische beschrijving van den slaap.

Het viel den experts moeilijk een besluit te nemen. Zij konden het niet van zich verkrijgen den man, hoewel blijkbaar in zijne verstandelijke vermogens gekrenkt en vol verwarde denkbeelden, tot een verblijf in een gesticht voor krankzinnigen te doemen; toen zij vernamen dat hij in den nacht, nadat hij door zijne gesprekken zulk een gunstigen indruk had gemaakt, op zijn bed was gaan staan om zijn venster te bereiken, dat op het Spinhuiswater uitzag, allerlei zedelooze taal had uitgekraamd, gericht tegen de aldaar wonende publieke vrouwen; dat hij zich tegen de bewaarders en later tegen den directeur, die zulks kwamen beletten, met geweld had verzet door hen te schoppen en in het gezicht te spuwen, zoodat men hem het dwangbuis had moeten aandoen, waarna hij nog de medicijnkast had stuk getrapt. Bij het bezoek der doctoren was hij zeer opgewonden, zeide, dat hij maatregelen zoude weten te beramen, om uit de gevangenis te geraken; dat hij hen waarschuwde, dat zij bij een volgend bezoek den vogel gevlogen zouden vinden enz.

Als slotsom hunner waarnemingen was hun bepaald gevoelen, dat S. behoort tot de droomers, die zich boven de maatschappij en hare wetten verheven achten, die als 't ware in de wolken leven en meenen geenerlei plichten jegens anderen te vervullen te hebben. Daarenboven hebben zijne hersenen door de ondergane zonnesteek eene belangrijke stoornis geleden, waardoor hij meestal niet weet wat hij doet, waardoor hij op onwederstaanbare wijze tot allerlei, meestal nachtelijke, zwerftochten gedreven wordt. (Zoo verhaalt hij, dat hij binnen een kort tijdsverloop als bediende te Meer-en-Berg en in het gest. v. krankz. te Utrecht had vertoefd, en een uitstapje naar Londen had gemaakt enz.). Dat hij daardoor moet worden beschouwd als ontoerekenbaar voor zijne daden, maar dat het daarenboven om de gevaarlijke handelingen, waartoe hij gedurende de verheffing zijner hersenziekte vervalt, noodzakelijk is hem uit vrees voor ongelukken in een gesticht voor krankzinnigen over te brengen. (19 Mei 1879.)

Den 30e Mei werd hij hier geïnterneerd, De slotsom der vier wekelijksche waarnemingen stemde geheel overeen met die der gemelde experts. Patiënt leefde hier geheel op zich zelven, hij bemoeide zich niet met verplegers en mede-verpleegden en scheen zich het liefst in zijne mijmerijen te verdiepen, voegde zich overigens geheel naar de regelen van dit gesticht, maar was tot geenerlei werkzaamheid of uitspanning over te halen. Ik kon, — ik ontveins het niet, — dikwijls met genoegen naar zijne utopiën luisteren (de utopiën van krankzinnigen verschillen dikwijls in zulk een toestand zoo weinig van die van menschen sanae mentis!), ook hij scheen uit zijne gewone dofheid tot een nieuw leven te ontwaken, als hij met mij sprak en uitte vele dichterlijke uitdrukkingen. Vooral boeide hij als hij over zijne geboorteplaats Leiden, haren vroegeren bloei, talrijke bevolking, ruime straten, genoegens en welvaart met de levendigste kleuren (en diepe historische kennis) uitwijdde en in zijne verbeelding haar tot hare vroegere en meerdere hoogte verheven zag, als zij tot hoofdplaats van het rijk en eerste handelplaats door een kanaal naar zee zou geworden zijn. Schier even welsprekend was hij, als hij de door hem geprojecteerde plannen ter verbetering van 's rijks finantiën, verfraaiing van den Haag enz. schetste. Het contrast was sterk tusschen zijne tegenwoordige positie en zijnen gewonen toestand. Hij bleef aldus zoo lang hij hier was en werd den 1 October 1879 naar het krankzinnigengesticht te Rott. overgeplaatst.

P. St..., 34 j., ong., Prot., schipper, (Sliedrecht). Opgen. 30 Sept. 1880. **1481. Mania**
Opvoeding en verstandsontwikkeling gering (zijn vader was ook schipper). **chronica.**

Hij was tot toorn geneigd, kon geen tegenspraak dulden, maakte wel eens misbruik van sterken drank, was vroeger gezond. Lectuur over politiek en godsdienst schijnt oorzaak van zijne krankzinnigheid, die aanhoudend is, zonder vlagen van razernij of neiging tot zelfmoord; met het idee fixe, dat hem vele zaken vrij staan, die anderen verboden zijn, en kwaad worden als men twijfel over zijn beweren vertoont. Er bestaat geen erfelijkheid, zijne opvoeding en leefwijze was die van den schipper. Volgens den vader had St. vroeger nooit iets getoond, dat twijfel aan zijn verstand kon doen ontstaan. Hij had nimmer dwaasheden begaan zooals nu van hem verhaald worden (hij had nl. op 19 Augustus 1880 een stuk drill van eene uitstalling weggenomen, zich hiermede verwijderd en door de politie in hechtenis genomen, verklaard, dat daar bedoeld stuk drill niet door den eigenaar bewaard werd en ook niet door een zeil bedekt was, hij van God vergunning had verkregen, het weg te nemen en voor zich te houden. Dit zelfde zeide hij den 27[e] tegen de experts: DD. Vrolik en Halbertsma). De eene broeder had met St. weinig omgang gehad en wist over zijne gesprekken geen inlichtingen te geven. Den tweeden was het opgevallen, dat toen hij St. voor 9—10 weken op den Steiger (te Rotterd.) bij de groote markt sprak, deze zeer zonderlinge verhalen deed, zoodat hij hem voor niet wel bij het hoofd beschouwde en hem zulks ook gezegd had. Hij beweerde nl. dat hij de vrijheid had, om zich van de groenten en vruchten, die aldaar uitgestald of in de schuiten bewaard werden, zooveel toe te eigenen als hem goed dacht en de politie hem dit niet kon beletten. Toen hij (broeder) volhield, dat hij hierop geen recht had en hij hem voor niet wel bij zijn verstand hield, was St. vertoornd weggeloopen. De tapper L. Oudenaarde verklaarde, dat St. gewoon was nu en dan een glas bier bij hem te gebruiken, en zich in den laatsten tijd op eene wijze uitliet, die den bezoekers in het oog viel en hem en zijne vrouw vaak angstig maakte en naar het ophouden zijner bezoeken deed verlangen. Hij sprak al op vreemde wijze over de gunstige verandering, die er spoedig in zijne omstandigheden zoude plaats hebben, daar hij, indien de koning van de regeering afging, in diens plaats zoude komen; dat de kamers en de ministers in de war waren; dat die verwarring zichtbaar was op het Oude hoofd en in de Hoofdsteeg, waar alles over heen liep; dat er groote zaken te wachten waren. Als men twijfel openbaarde werd hij boos en daar hij groote lichaamskrachten bezat, waren de omstanders bevreesd hem tegen te spreken. Aan eene vrouw had St. meermalen gezegd, dat de laatste dagen nu vervuld waren, dat hij weldra in de plaats des konings zoude zijn, dat er geen rijken en geen armen meer zouden zijn, enz. Toen zij zeide: „Piet je bent gek, dat zal niemand gelooven," had hij een verbazend groot mes uit zijn zak genomen en op de tafel gelegd, daarbij zeggende: „dat mes zal niet in de schede gedaan worden voor dat deze dingen vervuld zijn." Ook aan de experts en aan den gevangenbewaarder zeide St. dat hij in plaats van den koning zoude komen en dat er dan geen rijken en armen zouden zijn.

Door zijne mijmeringen en communistische beschouwingen was St. alzoo krankzinnig geworden en werd naar dit gesticht geplaatst.

Wij namen hier hetzelfde waar, het eenig verschil was, dat hij 1 *December* aan den Inspecteur en den Offic. van Just. verklaarde, dat hij den diefstal begaan had om de gevangenen te verlossen. Hij was overigens geschikt en toonde in andere opzichten geen aberratie. Eerst in het begin van *Februari* 1881 liet hij zijn waanidee varen en werd den 29 *Maart* bij proefneming ontslagen.

1906. Mania chronica. (periodica?) J. W. Br....., 47 j., R. K. Priester, Arnhem. Opgenomen 19 April 1883.

D[r]. L. te H. (oom van den patiënt) schrijft 9 Mei aldus: „Wanneer J. J. Rousseau zegt: „tout est la consequence de l'éducation," dan geloof ik, dat wij schaars een voorbeeld zullen aantreffen, dat de waarheid van dit gezegde op zulk eene manifeste wijze doet zien. De ouders (winkelier) toch van B. zijn brave,

eenvoudige, zeer godsdienstige, zelfs erg bigotte menschen met zeer geborneerde begrippen en enge wereldbeschouwing. Van het groot getal kinderen, waarmede hun huwelijk gezegend werd, zijn er nog vijf in leven, waarvan pat. de oudste is. Uit dit weinigje blijkt reeds, hoe zijne primitieve opvoeding zal geweest zijn. In Arnhem woonden toen ook een oom en tante, die kinderloos waren: hoe het kwam weet ik niet, maar toen pat. een aankomend, aardig en vlug knaapje werd, was hij meestal bij die oom en tante. Ongelukkig waren die menschen van geheel ander allooi dan zijne ouders. Zij waren wel brave, fatsoenlijke lieden, maar in den hoogsten graad ijdel en zeer wereldgezind en genoten dan ook met volle teugen van de uitspanningen, die het leven te A. aanbood en zeker bijna nooit of het lieve, aanvallige Jantje moest er bij zijn om met hem in het openbaar te kunnen brilleeren, hem onder de vrienden in zijne tegenwoordigheid te prijzen en hem proeven te laten geven van de vlugheid van zijn geest en emancipatie. Ongeveer op zijn 10[e] jaar schijnen de ouders tot het begrip gekomen te zijn van het verkeerde van dit opvoedingssysteem, weshalve zij den knaap weder in het ouderlijke huis lieten komen, alwaar een tegenovergestelde modus vivendi op hem werd toegepast. Daar was het steeds van huis naar de kerk of school en vica versa, en te huis zag hij niets dan voorbeelden van femelarij in allerlei vormen. Geen wonder, dat er bij dien jongeling toen reeds disharmonie ontstond tusschen geest en gevoel en een rationeel godsdienstige zin zijn gemoed niet kon stemmen voor de zachte en edele indrukken, die de welbegrepen godsdienst alleen kan geven. Op 13 of 14jarigen leeftijd werd hij naar het seminarie te Kuilenburg gezonden, om van hem een priester te laten maken; niet omdat men rekening had gehouden met zijn natuurlijken aanleg of vocatie, maar om een zoon te hebben, die priester was! en dit werd iederen dag bij hem bevorderd door hem te paaien en met geschenken en lieflijkheden te overladen. Nu maakte onze knaap te K. goede vorderingen, want de jongen was vlug, zeer intellectueel en altoos was hij in alle vakken primus. Maar hij wilde dan ook weten, dat hij een matador was, die ver boven andere medestudenten uitstak en jaloersch als hij was, kon hij niet dulden, dat een ander boven hem uitblonk, en zoo gebeurde het, dat hij, toen hij in de klasse der poesis bij een concours secundus en een ander primus was, plotseling krankzinnig werd. Na verloop van enkele maanden week die toestand gelukkig en hervatte hij zijne studie in het seminarie te R...... na intusschen in Duitschland een of meer badkuren te hebben gedaan. Nu gebeurde het jaarlijks, dat hij in vacantietijd wel eens eene of meer weken bij mij kwam doorbrengen en, terwijl hij mij dan op mijne tochten naar de zieken vergezelde, observeerde en bestudeerde ik hem en toen bekwam ik al spoedig de overtuiging, dat de man tot niets minder als tot priester deugde. Steeds was hij trotsch, opgeblazen, heerschzuchtig; ontstak over een niets in toorn en kon niet de minste tegenspraak lijden en, wat nog erger is, ik meende de overtuiging te hebben, dat hij zeer geneigd was tot wellustige handelingen. Met één woord, de man bezat den priestergeest of de gaven van den H. Geest niet. Hij wilde priester worden en dit werd à tout prix bij hem door zijne kortzichtige, femelachtige ouders bevorderd, om hem te laten brilleeren op den kansel en om over anderen te kunnen heerschen, niettegenstaande mijne ernstige waarschuwing. En zoo gebeurde het, dat hij onder horten en stoten eindelijk eene eerste, tweede en derde wijding kreeg. Mijne overtuiging was zoo diep geworteld, dat ik voor de wijding zijne geestelijke overheid gewaarschuwd heb, doch ik kreeg ten antwoord, dat de professoren geen mentis alienatio in hem zagen! Ik had den rol van Cassandra gespeeld. Nauwelijks was hij priester en kapelaan of de bom sprong los en als een dolle heeft men hem toen geboeid naar Zutphen overgebracht, van waar hij weder na eenige maanden werd ontslagen en weder onmiddellijk als kapelaan ergens in Gelderland of Overijssel werd gezonden en zoo is hij tot nu toe bij afwisseling geweest, nu eens als

kapelaan in God weet hoevele gemeenten en dan weder als patiënt in krankzinnigengestichten te Zutphen, 's-Bosch (2 maal), Handel (korten tijd) Lier (6 of 7 maal in het geheel), of als beneficiant in Antwerpen, of als leeglooper tehuis, alwaar hij nu eens bij buien Mis las en soms in zeer vele maanden volstrekt in geen kerk wilde komen. — Dit is in korte trekken de treurige biographie van den beklagenswaardigen J. B., die volgens mijn bescheiden meening tot de totaal incurabilen behoort en van wien ik geloof, dat alle pogingen om te genezen tot het gebied der utopiën behooren; want de man voert een levensstrijd, waartegen zijn physiek en moreel gestel niet bestand is. Had ik nu ongelijk om van hem met Rousseau te zeggen: „tout est la consequence de l'éducation?" — Zoo verre ik weet, kan er in zijne familie geen bepaald krankzinnige aangewezen worden. Wel stierf zijn vader na herhaalde apoplexiën en heeft hij nog een broeder, die jaren lang aan epilepsie geleden heeft, doch op mijn raad al voor lang van die toevallen genezen is door het uitsluitend en lang gebruik van plantenzuren, doch nu sedert eenigen tijd lijdt aan paraesthesiën en hyperaesthesiën in onderscheidene zenuwbanen....."

Naar lichaam en geest verzwakt kwam hij den 19 April alhier aan. Misbruik van sterken drank had hij niet gemaakt (hij dronk 's morgens steeds nu en dan een enkel bittertje) maar had aan taenia, pleuritis, catarrhus vesicae geleden en was in den laatsten tijd veel geconstipeerd; kon niet slapen en had nu en dan vlagen van hevige opgewektheid. 19. Druk, trotsch, aanmatigend (neemt een paar schoenen van een patiënt, die hij ziet terstond als de zijnen weg), vloekt, scheldt, raast, poogt zich geheel te ontkleeden, klaagt over pijnen op verschillende plaatsen (hij lijdt veel aan hyperaesthesiën) over de dokters, die hij gehad heeft (later ook over ons), verkeert in het waanidée, dat N.... (een doofstommen medepatiënt, met wien hij dikwijls damt of schaakt), de dochter van den koning is en met hem moet trouwen, verkoopt allerlei nonsens, slaat met een dambord op een anderen, die een stoel opneemt om zich te verdedigen, wordt geïsoleerd, slaat den verpleger, die hem eten brengt de borden uit de hand enz. enz. Zijn toestand is overigens zeer afwisselend. Dan eens is hij zeer spraakzaam, openhartig, neemt alle terechtwijzigingen en vermaningen met den besten wil aan (b.v. tegen onanie, waaraan hij zich dikwijls overgeeft) spreekt zeer goed over verschillende — ook philosophische en theologische onderwerpen — betreurt zijne positie, zijne houding tegenover sommige zijner familiebetrekkingen (vooral tegen Dr. L.), schrijft zeer goede brieven aan vrienden, waaronder zijn vorigen Dr. H. te A. houdt zich met lectuur, vreemde talen en dichten bezig. Dit alles duurt soms dagen achtereen, hij wandelt dan ook, hoort Mis enz. Dan weder is hij norsch, stug, geeft geen fatsoenlijk antwoord of stuurt mij weg, klaagt over zijne familie, priestervervolging, vergiftiging enz. De behandeling was vooral de moreele en het bestrijden van physieke ongesteldheden, daarbij bromet: kalicum, op het het laatst wilde hij echter niet innemen. — In *Juli* en *Augustus* verbeterde zijn physieke toestand, zijne waanideeën weken, zijn lastig karakter bleef natuurlijk bestaan. Hij werd 3 *September* ontslagen.

Als proeven van zijne gedichten in *April* (kort na zijne opneming) alhier gemaakt op 2 verschillende dagen, mogen deze enkele dichtregelen gelden, (hij heeft mij evenwel ook zeer wel gestelde uit vroegere dagen gegeven.)

Nog kruipt en gaat 't Bataafsche bloed.
Nog zijt gij, Rome! ons lief en zoet.
Nog trappelt onze peerdenstoet,
De voetknecht zwemt door beek en vloed.

. . . .

Honderd hoofden, honderd zinnen
Wat zal ik nu beginnen?
Ik zie er geen gat in,
De baars en de snoek hebben een scherpe vin.

. . . .

Seb Mabit beschrijft [1]) de chronische manie met remitteerend beloop als een bijzonderen, essentieel chronischen vorm, waarin hevige en kortdurende accessen meer of minder regelmatig afwisselen met duidelijke remissies, gedurende welke men nooit een volkomen terugkeeren tot de rede constateert. — Luys [2]) drukt op het onheilspellende van intense halucinaties in de chronische manie.

An.. van D...., 37 j., ong., arb., Made. Opgen. 16 December 1870. **89. Mania periodica.**

De lijderes, wier moeder in het krankzinnigengesticht te 's-Bosch overleden is en wier drie zusters krankzinnig zijn geweest, werd te 's-Hertogenbosch voor de 1e maal den 21 April 1864 opgenomen en den 12 December ontslagen, 2e maal den 7 October 1865 tot 1 Juli 1866 aldaar verpleegd, voor de 3e maal den 27 Nov. 1867 weder opgenomen en van daar op 16 December 1870 hier overgebracht. Hare geestesstoornis draagt een bepaald periodiek karakter met vlagen van oploopendheid en drift, gepaard met waanzinnige voorstellingen en haat zonder eenige aanleidende oorzaak jegens anderen, vloeken, tieren, verwijten, beleedigen, mishandelen. In Februari en Maart heeft zij eene rustige periode, maar van April tot begin van Augustus weder een hevig acces van manie. Deze periodieke afwisseling blijft voortbestaan tot zij den 28 Juni 1872 bij proefneming kon ontslagen worden. Zij wordt, onder curateele gesteld zijnde, met machtiging voor één jaar den 30 Februari 1874 weder opgenomen (4e maal) en 30 October van hetzelfde jaar ontslagen. Dezelfde periodieke verschijnselen.

Zij wordt voor de 5e maal alhier geplaatst den 15 April 1875. Dezelfde toestand van periodieke opgewektheid met vlagen van woede en toorn, waarin zij niemand of niets ontziet. Eene nieuwe proeve wordt genomen (den 30 Juni 1878) om haar in de maatschappij te doen terugkeeren. Zij moet reeds den 26 October weder opgenomen worden. Haar toestand verergert daarna. De vlagen van periodieke opgewektheid komen korter na elkander terug. Zij ontziet alsdan niets meer, verscheurt of verbreekt wat zij kan en vervalt in hevige vlagen van woede tegen hare omgeving; is in hare kalmere tusschenruimten met alles ontevreden, klaagt over iedereen, die eenig toezicht over haar heeft; is achterdochtig, lastig en storend. In 1881 en 1882 worden de maniakale vlagen steeds heviger en volgen elkander korter op. Hare physieke gezondheid gaat ook meer en meer achteruit en zij bezwijkt 13 September 1882 aan cirrhosis hepatis in vrij luciden toestand.

Maria v. D., hare zuster, geh., 1 kind, arbeidster, werd 12 Juni 1874 op 32-jarigen leeftijd opgenomen. Goedaardig en zeer werkzaam met een gewoon verstand, was zij steeds gezond geweest, tot zij, acht dagen geleden, de eerste verschijnselen van krankzinnigheid vertoonde onder hevige opgewektheid. Haar kortelings geboren kind is waarschijnlijk blind en door het veelvuldig gepraat van buurvrouwen schijnt zij zich dit sterk aangetrokken te hebben.

Alhier: woest, wild, dansen, springen, allerlei onzin en wartaal over kinderen, familie enz. loopt overal op en aan, weigert eten, wil weg, loopt aanhoudend aan de deuren. Toen zij wat kalmer werd, verlangde zij zeer naar haar ontslag. Allengs minder verward, begint zij mede te werken, toont echter weinig overleg en oordeel daarbij en blijft tobben. Juli en Augustus verloopen in onrust en tobben met slechts enkele rustige dagen. In September wordt zij beter en kan 30 October 1874 hersteld ontslagen worden.

Adriana, Anna's andere zuster, 47 j., geh. met een schoenmaker, die 25 j.

---

[1]) Thèse de Paris 1883, l'Encéphale 1883 p. 618—621.
[2]) Luys l. l. p. 456—459.

ouder is dan zij, wordt 20 November 1874 alhier opgenomen. Hare maatschappelijke toestand is goed, karakter insgelijks, beschaving gering, constipatie uitgezonderd, is zij gezond. Aanvankelijk suf, geen antwoord of gejaagd, zuchten, rond loopen, zelfbeschuldigingen, nu en dan voedselweigering, — begint zij na acht dagen wat te wasschen, tobt nu en dan, is gedrukt en neerslachtig; drie weken later is zij kwaadaardig, eigenzinnig, verzet zich, moet geïsoleerd worden. Deze perioden van opgewektheid beginnen allengs minder talrijk en hevig te worden, Zij wordt 1 December 1875 hersteld ontslagen. Den 16 September 1880 wordt zij weder opgenomen, nadat zij drie weken te voren dezelfde verschijnselen heeft beginnen te vertoonen met kwaadaardigheid tegen haren man. Zij is kwaadaardig, druk, opgewekt, heeft allerlei denkbeelden van achterstelling en vervolging, is lastig en hinderlijk. Zij wordt echter spoedig wat rustiger, werkzaam, gewillig en geschikt, maar spreekt weinig. Zij wordt den 16 December bij proefneming ontslagen.

Eene nicht, Maria v. D., 27 j. oud, den 6 Mei 1879 alhier opgenomen was van hare geboorte af idioot, is stil, suf, spreekt weinig en toont alsdan geen samenhang of oordeel, zij moet in alles geleid worden en heeft daarbij nog ideeën van achterstelling. Zij overlijdt alhier den 20 Maart 1881 aan peripneumonia.

269. Mania periodica. A. A. v. d. Sp...., 27 j., R. K., ong., 's Hage. Opg., 18 Juli 1871.

Volgens mededeeling van Dr. J. Brouwer Starck (30 Aug. 1871), werd Sp. voor de 1e maal in het gesticht te 's Gravenhage opgenomen den 2e Juli 1868 verkeerende in een toestand van extase. Zijne herstelling had spoedig plaats, zoodat hij 30 Juli reeds als hersteld is ontslagen. De 2e maal werd hij opgenomen 30 Juni 1870. Zijn waanzin had toen een meer bepaalden vorm, *mania religiosa;* zijne bekeeringszucht was zeer groot, zoodat hij voor zijne opname, om zijne roeping te doen kennen, te Scheveningen gelijk Petrus op de zee poogde te loopen, dat natuurlijk mislukte en hij met moeite gered werd. Tart. emet. en baden brachten echter betrekkelijk spoedig verbetering aan, zoodat hij den 27e September als hersteld is ontslagen. Na dien tijd vernam Brouwer niets meer van hem, maar is hij naar Leiden gegaan; zijn vermoeden is echter bevestigd, hij beschouwde Sp..., waanzin als intermitterend. Sp... is geen drinker, maar Br... vertrouwt, dat hij enkele malen meer gebruikt dan hem nuttig is, dan in een hoogst opgewekten toestand geraakt, die aanleiding geeft tot zijne alienatio.

Volgens de verklaring van de proff. J. C. G. Evers en Adr. Heynsius te Leiden (d. 4 Juni 1871) blijkt uit de gesprekken van 9, 20 en 23 Mei ll. dat hij steeds het volgende blijft volhouden. Tusschen hem en de Godheid bestaat eene bijzondere gemeenschap, waarvan hij echter den aard niet kan of wil mededeelen. Hij geeft voor op bovennatuurlijke hulp te vertrouwen, waardoor hij zijne eer zal terug erlangen en alles wat hem betreft ten goede keeren. Hij heeft de stellige zekerheid, dat hij eenmaal zal heerschen over groot en klein; hij zoude dit reeds nu doen, ware hij daarin niet wederhouden geworden door zijne eigene goedheid, soms door tusschenkomst van de heeren Gevers en Koolhaas, over wie hij zich somwijlen beklaagt zonder te kunnen opgeven welk verdriet zij hem eigenlijk hebben aangedaan. Hij had eens bij eene pinken verhuizing te Scheveningen in den nacht een visioen gehad, op den weg bij de Oostkamp tusschen Wateringen en den Loosduinschenweg; een ander maal was hem op den Delfschen weg een rood kruis op het voorhoofd geplaatst geworden. Op de wacht der politie te 's Hage had hij den duivel gezien, dien hij beschreef als iemand, wien lichtstralen als bliksems langs het gezicht vlogen. Hij was eenmaal in een dorp bij Delft (te Schipluiden?) geweest en toen door bovennatuurlijke tusschenkomst bevrijd, ofschoon hij het hoe dezer bevrijding niet kan opgeven. Omtrent den schapendiefstal van 7 schapen en 8 lammeren op het land (27 en 28 April), waarvoor hij gearresteerd was, hield hij steeds vol niet

te kunnen ontkennen, iets gestolen te hebben; dat hij niet noodig had te doen, daar hij, zoo hij dat wilde alles zou kunnen verkrijgen. Den 23 Mei maakt hij voor 't eerst melding van het gebeurde met andere schapen te Leiderdorp en van zijne arrestatie en vervoer naar Leiden. Den 10 April 1870 was hij geruimen tijd in voorloopig arrest, doch niet veroordeeld. Ernstig en gewoonlijk bedrukt in zijn antwoorden, die betrekking hadden op den diefstal, begon hij steeds te lachen, als hij over zijne voorstellingen sprak en scheen het te doen voorkomen als wilde hij niet alles zeggen, wat hij wist. Volgens zijn verhaal had hij een afkeer van diefstal en hij ontstelde, toen hem gevraagd werd of hij wel eens met een dief in aanraking was geweest.

Volgens E. en H. werd hunne meening, dat hier krankzinnigheid bestond en niet gesimuleerd was, ook nog door de volgende gegevens bevestigd; dat v. d. S. volgens de getuigenis zijner ouders, — hij woonde bij zijn vader, die een talrijk gezin heeft en een oppassend man is, doch materieel sterk achteruit gegaan was, door het gedrag van dezen zoon, die meer dan eens wegens politie- en jachtovertreding tot straf is verwezen en gevangen gezet en een anderen, die ook half aan verstandsverbijstering lijdend is, — van kindsbeen af lastig, ondeugend en vreemd is geweest; dat hij soms dagen en weken vele uren in de kerken zich ophield, bij tegenspraak in hevige woede verviel en vreemde verhalen deed omtrent zijn omgang met hoogere machten; dat hij dikwijls zonder reden naar de politie ging, en dat twee zijner tantes krankzinnig waren en een zijner broeders, op het oogenblik te 's Hage bij de artillerie dienende, niet helder bij zijn hoofd is. V. d. S. schijnt dus aan hereditairen waanzin te lijden, waarvan de eerste sporen zich reeds van kindsaf in zijne perversiteit vertoonden. Ook was hij twee malen reeds onder dezelfde voorstellingen en halucinaties in een gesticht verpleegd. Of hij al dan niet verantwoordelijk was, wenschten de experts in een gesticht te laten onderzoeken. Uit een brief, gedurende zijn verblijf in het huis van arrest geschreven aan zijne familie, scheen te blijken, dat v. d. S. wel verre van krankzinnig „zeer sluw was" waarom men besloot hem naar hier te zenden.

Den 18e Juli, dag van opneming: geeft hij voor zich krankzinnig te hebben gehouden, dan weder geeft hij verkeerde antwoorden, is anders rustig. 19e. Werkzaam. Heeft op den Poeldijk bijna de Godheid ontvangen, beklaagt zich over onrecht, staat met den Oppersten in betrekking. 20e. Een brief vol onzin en verwarde denkbeelden (van 12 Juli) wordt bij hem gevonden. 21e. Verwacht geld van Prins Frederik, staat onder *den Grooten (!?)*. 22e. Bedreigt allen met straf, die niet onder de Godheid staan. 24e. Vraagt om te schrijven om onderzoek te doen naar zijne rechten. 25e. Ontkent stijf en strak, dat hij gestolen heeft. 26e. Blijft in zijne handelingen vrij rustig en toont alleen verwarring in zijne gesprekken en denkbeelden. 27e. kalm, doch bij tijden meer opgewekt, wanneer hij over zijne onverdiende straf begint te spreken. 29e. Schrijft een brief aan zijne ouders vol onzin en wartaal. 31e. Geeft voor bij zijn eventueel ontslag, meisjes op te gaan koopen om ze te leeren bidden. 2 Aug. In zijne denkbeelden, volgens nader onderzoek, geen verandering. 4e. In zijne handelingen wordt tot nu toe geene afwijking waargenomen. 5e. Bij de minste toespeling op zijn vroeger leven begint hij zijne Godheid op den voorgrond te plaatsen. 8e. Handelingen steeds vrij normaal; gesprekken insgelijks zoo lang men niet spreekt of zinspeelt op zijne verlorene vrijheid. 11e. Beroept zich weder op zijn recht, God moet hem anders maar helpen, die weet wat hij is; de grooten moeten hem geld geven. 16e. Blijft vrij kalm, doch kan zich niet voorstellen, waarom de grooten hem vervolgen, God zal hem er wel doorhelpen. 21e. Geen de minste verbetering in zijne verwarde gesprekken. 28e. Bij de minste zinspeling op zijn vroeger leven begint hij nog over het vermeend onrecht hem aangedaan en zijne hulp door God en vervolging der Grooten te spreken. 1e Sept. Verlangt te schrijven, heeft recht op zijn geld, dat de Comm. van Politie in handen heeft, weet of wil niet zeggen, hoeveel?

Daar in zijnen toestand geene verandering komt wordt de volgende verklaring op den 12 September opgezonden door den Geneesheer-Directeur D[r]. L. Th. Pompe:

„Daartoe uitgenoodigd bij missive van den Heer Off. v. J. bij de Arr. Rechtb. te Leiden, d°. 14 Juli 1871, n°. 1132 en na in handen van den Heer Rechter-Comm. bij de Arr. Rechtb. te 's-Bosch den 11 Augustus jl. den bij de wet gevorderden eed te hebben afgelegd — heeft ondergeteekende een onderzoek ingesteld omtrent den staat der verstandelijke vermogens van A. A. v. d. S. en daarvan het navolgend verslag opgemaakt.

„A. A. v. d. S., oud 27 j., geb. te Loosduinen, van beroep veehandelaar, laatst gewoond hebbende te 's Hage, beschuldigd van diefstal van schapen uit eene weide en krachtens machtiging der Arr. Rechtb. te Leiden, d°. 13 Juli jl. ter fine van nader onderzoek omtrent al of niet gesimuleerde krankzinnigheid in de Inrichting opgenomen.

V. d. S. koestert waanzinnige voorstellingen en begrippen en houdt steeds vol in elk met hem gevoerd gesprek, dat hij met de Godheid in betrekking staat, dat hij de Godheid heeft ontvangen en op eene geheimzinnige wijze, die hij niet nader kan of wil verklaren met God in gemeenschap is. Het eenig antwoord op onze vragen, die op deze geheimzinnige gemeenschap betrekking hebben, bestaat in een glimlachend schouderophalen of wel in verwarde, onsamenhangende gezegden o. a. de Grooten (?) hebben er schuld van; zij moeten het maar weten; God zal hen wel vinden; — als God het niet wil hebben, dan kunnen zij toch niets en derg. meer. Deze waanzinnige denkbeelden drijven steeds boven in al zijne gesprekken, zoowel als in zijne (bijgevoegde) brieven voor en na zijne opneming in de inrichting.

„Bij zinspeling of onderzoek omtrent den door hem gepleegden diefstal wordt hij toornig, toont zich verontwaardigd en beroept zich op zijn goed recht en zijne onschuld; dat hij nimmer heeft gestolen, want God geeft hem geld genoeg, waarmede hij alles nemen kan, wat hij wil; hij heeft nog veel geld in den Haag en de Comm. van Politie heeft in bewaring, enz.

„Ofschoon het waanzinnige idee zijner gemeenschap met God den hoofdrol speelt in al zijne gesprekken, delireert hij bovendien nog in vele andere zaken; is verward in zijne denkbeelden en mist hij het vermogen om aan zijne gedachten een geregelde, logische volgorde te geven. Hij beweert o. a. geld van Prins Frederik te moeten hebben, — dat God de grooten wel zal vinden, als zij hem hier laten; — dat hij, bij zijne invrijheidstelling, jonge meisjes moet opkoopen, om haar te leeren bidden, enz. In zijne gesprekken geeft hij meermalen een normaal beredeneerd antwoord op de tot hem gerichte vragen en vervalt onmiddellijk daarna in eene aaneenschakeling van verwarde denkbeelden en begrippen, terwijl in zijne brieven geen enkele volzin voltooid of geen enkele gedachte logisch en oordeelkundig uitgewerkt is.

„Uit de bescheiden tot nadere toelichting overgelegd, blijkt verder: 1[e]. dat v. d. S. van af zijne jeugd zonderling in handelingen en karakter is geweest; 2[e]. dat krankzinnigheid heriditair is in zijne familie (twee tantes en een broeder); 3[e]. dat v. d. S. zelf tweemaal in een gesticht als krankzinnig verpleegd is; 4[e]. dat zijne verstandsverbijstering in beide keeren zich voordeed onder den vorm van mania religiosa, gepaard met overdrevene godsdienstige begrippen, zucht tot bekeering van menschen en macht tot het verrichten van wonderen enz.

„Wanneer men nu de resultaten van het onderzoek in onderling verband beschouwt met de hierboven vermelde gegevens, dan is het niet twijfelachtig meer of v. d. S. verkeert in een toestand van krankzinnigheid. Hij is lijdend aan mania, gepaard met grootheidswaanzin, vermeenden omgang met God, bezit van macht en geld, enz. In het geval, dat hij de eerste blijken van krankzinnigheid, onmiddellijk getoond had na zijne beschuldiging van diefstal, zou het vermoeden, dat hier simulatie in het spel is, eenigen grond kunnen hebben; uit zijne antecedenten blijkt echter, dat hij van zijne jeugd af, niet normaal in zijn karakter en

zijne handelingen is geweest en derhalve van kindsbeen af, zoo al geene doorslaande bewijzen van geestverwarring, ten minste aanleg tot psychische stoornis heeft getoond. Onder den invloed van het hereditair beginsel, dat in de familie v. d. Spek heerscht, heeft zich die aanleg langzamerhand ontwikkeld tot volkomene krankzinnigheid en is de beschuldigde reeds tweemaal als krankzinnig verpleegd geworden en wel het laatst bijna een jaar vóór het plegen van den diefstal. Het oordeel, dat hij werkelijk aan waanzin lijdt, wordt daarenboven nog versterkt door de eenstemmigheid, die steeds in den vorm zijner waanzinnige voorstellingen en in het voorwerp zijner phantasiën heerscht, zoodat hij, onafgescheiden van de omgeving, waarin of van den invloed, waaronder hij verkeert, op de verschillende tijdstippen van zijn recidief altijd dezelfde wanbegrippen gekoesterd en aan dezelfde zinsbegoochelingen geleden heeft.

„Bij de beantwoording der vraag, in hoeverre v. d. S. toerekenbaar is voor zijne handelingen, moeten wij de ontwikkeling zijner geestesstoornis nagaan voor zooverre zulks mogelijk is uit de ons ten dienste staande bescheiden en gegevens. Zijn vader getuigt, dat hij van kindsbeen af lastig, ondeugend en vreemd is geweest; — dat hij soms dagen en weken lang zich gedurende vele uren in de kerken ophield; — dat hij bij tegenspraak in hevige buien van woede kon vervallen en vreemde verhalen deed omtrent zijnen omgang met hoogere machten; — dat hij dikwerf zonder reden naar de politie ging, enz. Uit dergelijke feiten mag men afleiden, dat v. d. S. in zijne jeugd aan zich zelven is overgelaten, zonder eene behoorlijke leiding of toezicht, en dat zijne opvoeding, zooal niet verwaarloosd dan toch veel te wenschen heeft overgelaten. Hij had daarenboven een opvliegend karakter, leed toen reeds aan visioenen, sprak van omgang met hoogere machten enz. Dit alles, gepaard met het erfelijk voorkomen van krankzinnigheid in zijne familie, doet ons overhellen tot het gevoelen, dat bij v. d. S. een aangeboren aanleg tot geestesstoornis is aanwezig geweest, die in rijperen leeftijd overgeslagen is tot volkomene krankzinnigheid. Dit gevoelen eenmaal vastgesteld en aangenomen, dat de aanleg tot psychische stoornis bij den beschuldigde bestond, dan vereenigt zich de onderg. ten volle met de uitspraak der H.H. Evers en Heynsius, wanneer zij zeggen: „„De verantwoordelijkheid voor zijne handelingen zou zeker zeer verminderen, misschien geheel verdwijnen, wanneer het vermoeden gegrond ware, dat hij reeds als kind in een psychisch anormalen toestand verkeerde. Innig toch zijn al de verschillende geestvermogens met elkander verbonden en onvermijdelijk moet de aangeborene stoornis van een hunner een nadeeligen invloed op de overigen uitoefenen, en het is zelfs moeilijk denkbaar, dat het redelijk gevoel zich bij zulk een lijder normaal ontwikkelt....." "

„Bij het klimmen zijner jaren schijnt de meerdere ontwikkeling van zijne waanzinnige voorstellingen hand aan hand gegaan te zijn met het verlies van moraliteit en begrip van maatschappelijke deugden, zoodat, blijkens de verklaring van den Hoofdcomm. van Pol. hij vaak in het commissariaat is gehaald om zijn zonderling gedrag, dat aanleiding tot wanorde gaf en dat de verdachte meer dan eens wegens politie- of jachtovertreding tot straf is verwezen en deswege gevangen geweest. Het behoeft wel geen betoog, dat tusschen het idee fixe, waarmede v. d. S. bezield is, en het verlies van het begrip van eigendomsrecht de overgang gemakkelijk en geleidelijk is. Iemand, die zich bijna Gode gelijk waant, die voortdurend met God gemeenschap houdt, die van Hem geld genoeg ontvangt enz. maakt geen onderscheid meer tusschen het *mijn* en *dijn* en verbeeldt zich de vrije beschikking over een anders goed te kunnen toeeigenen. Ten bewijze, dat de beschuldigde werkelijk dergelijke gedachte heeft gekoesterd, pleiten vele zinsneden uit zijne brieven van 12 Juli en 6 Aug....." enz.

„*Conclusies.* 1^e^. v. d. S. lijdt aan krankzinnigheid onder den vorm van mania, kenbaar uit zijne waanzinnige voorstellingen omtrent zijne betrekking en omgang met God, zijn vermeenden rijkdom en het recht van vrije beschikking over de Grooten en hunne goederen. 2^e^. Het is hoogst waarschijnlijk, dat, onder den

invloed van het hereditair beginsel, dat in de familie van v. d. S. heerscht, de aanleg tot psychische stoornis bij hem aangeboren is. 3e. De aard zijner waanzinnige voorstellingen kan tot de gevolgtrekking leiden, dat de lijder het juiste begrip van eigendomsrecht heeft verloren. 4e. Hij is derhalve niet toerekenbaar voor handelingen bedreven tijdens of onder den invloed van den zielstoestand, waarin hij thans verkeert."

20 Sept. Daar in zijn psychischen toestand weinig verandering komt en hij lichamelijk begint te kwijnen, wordt v. d. S. toegestaan met de andere verpleegden op het land te werken. 25e. Hij ontvlucht en blijft weg tot 20 October; wordt uit 's-Hage teruggehaald en tracht na twee dagen weder te ontvluchten, hetgene hem belet wordt.

1 Nov. Verkeert sinds zijne terugkomst in meer opgewekten toestand, scheldt op de politie wegens het vermoeden van diefstal; zal hun de kroon van het hoofd afnemen enz. 10. Wil volstrekt naar den Poeldijk, daar zal hij hen wel leeren; dringt vooral aan op schrijven naar den Off. van Just. en zijne ouders.

14 Nov. Op verzoek van den Off. van Just. bij de Arr. Rechtb. te Leiden, om een nader rapport, verklaart Dr. Pompe, dat v. d. S. voortdurend verkeert in denzelfden toestand, als omschreven in zijn eerste verslag van 12 Sept. — dat hij dezelfde waanzinnige voorstellingen koestert omtrent zijne gewaande betrekking en omgang met God — dat hij blijft aandringen om zijn ontslag, ten einde naar den Poeldijk te kunnen gaan, om aldaar den Grooten de kroon van het hoofd te kunnen nemen, — dat hij, eenmaal daar zijnde, wel door God zal worden bijgestaan, om met hen af te rekenen en hen te straffen voor den hem ten laste gelegden diefstal, — dat deze waanzinnige denkbeelden vooral na zijn terugkeer in het gesticht nog meer op den voorgrond zijn getreden, — dat hij aanhoudend in een meer opgewekten, onrustigen toestand verkeert, zich beklagende over de onrechtvaardigheid der justitie, het hem aangedane onrecht en steeds sprekende over wedervergelding en wraakneming, — dat hij bijgevolg, in weerwil van zijne oogenschijnlijk beredeneerde antwoorden, bij voortduur verkeert in eenen toestand van waanzin, waarin hij niet toerekenbaar voor zijne handelingen geacht kan worden, — dat hij mitsdien beschouwd moet worden als gevaarlijk voor het algemeen maatschappelijk verkeer en vooralsnog behoort te worden verpleegd in een gesticht voor krankzinnigen.

Den 25e Juni 1872 gaf Dr. Pompe nog deze verklaring: „Hij blijft steeds dezelfde waanzinnige denkbeelden koesteren omtrent zijne vermeende gemeenschap met God en voedt nog steeds de hoop, dat hij op bovennatuurlijke wijze in zijn recht hersteld en zijne vijanden vervolgd en gestrafd zullen worden. Onder den invloed dezer waanzinnige voorstellingen, waarvan hij niet is af te brengen, vervalt hij tot de gevolgtrekking, dat hem alles toebehoort en dat hetgene hij zich toeeigent hem ook van rechtswege toekomt. Ter voorkoming van handelingen, die strijden tegen de openbare rust en orde, en waarvoor hij niet toerekenbaar zou kunnen worden gesteld, behoort hij derhalve verpleegd te worden in een gesticht voor krankzinnigen."

Den 31e Maart 1873 werd hij „niet verbeterd" overgeplaatst in het krankzinnigengesticht te 's-Hage.

773. Mania periodica. J. Sch........, 45 j., ong., R. K., Breda. Opgenomen 21 Maart 1873.

Patiënte, wier moeder en zusters lijden aan nervositeit, is reeds verscheidene malen krankzinnig geweest voor dat zij alhier werd opgenomen. Zij is groot, flink gebouwd, met gezond, blozend uiterlijk en bij hare opneming zeer kalm en bedaard. Tot 11 April vrij beredeneerd, geen delirium. 's Nachts een eerste acces van mania: opgewekt, luidkeels schreeuwen, slaan op deuren en vensters, 's morgens hetzelfde (geïsoleerd). Dit acces duurt ongeveer met de reconvalescentie tot 2 à 3 Mei. Pat. is zeer normaal, werkt in de waschinrichting en naaikamer,

gevoelt zeer goed hare positie. Blijft goed tot 28 Mei. Hernieuwd acces, heviger dan het eerste, overgeplaatst naar de storende afdeeling; dag en nacht onrustig, neiging tot ontkleeden en vernielen (calmantia, pediluvia, afzondering). Duurt tot 10 Juni. In de 2e helft der maand hernieuwde aanval. Begin van Juli vrij kalm (rustige afdeeling), wordt langzamerhand weder normaal. Augustus vrij kalm, nu en dan 's nachts woelig en slapeloos. September over 't geheel vrij kalm, nu en dan levendig, klaagziek. Ook de volgende maanden verloopen zonder acces. Zij verlangt zeer naar ontslag; dit heeft 22 December plaats.

Den 10e Maart 1874 wordt zij in eene maniakale periode met dezelfde verschijnselen als in de vorige opgenomen. Eerst in het einde van April wordt zij iets kalmer en haar toestand blijft in zooverre goed, dat zij van af 10 Mei weder in de naaikamer kan zijn. Van 26 Mei—30 Juni is zij hevig opgewekt, dag en nacht razen en tieren. Van toen af kalmer, geschikt tot eenig huiswerk, maar bij de minste weerstreving opvliegend. In de helft van Juli (weder op de rustige afdeeling) vrij kalm en werkzaam. Geen nieuwe accessen vertoonen zich van nu af meer, zij wordt 27 Maart 1875 weder ontslagen.

Den 24e Mei 1875 opnieuw opgenomen: Opgewekt, allerlei verwarde taal, „Zij is niet gek, geheel Breda is gek," enz. bemoeit zich met iedereen, plaagziek en soms handtastelijk geweld. — Begin Juni iets kalmer, werkt wel (waschhuis) maar is nog wild en onbezonnen in handelingen en uitdrukkingen, praatziek, bemoeit zich met dingen, die haar niet aangaan, vliegt bij de minste tegenwerking op, is schuw in hare blikken, in alles gejaagd, ruw en onbeholpen en dringt daarbij onverstandig op haar ontslag aan. In Augustus weder in eene gunstige periode. Deze blijft het geheele jaar en de eerste maanden van 1876 voortduren. In April is zij weder gedurende een 14 dagen meer opgewekt. De volgende maanden is haar toestand vrij bevredigend gebleven. Ook in de eerste maanden van 1877 en in Mei is zij zoo wel, dat er uitzicht bestaat tot ontslag. Zij blijft intusschen nog te weinig goed en bedaard in hare handelingen, zoodat zij bij het chronisch beloop harer ziekte, eerst den 23 Maart 1878 hersteld ontslagen werd.

G. Kl......, 46 j., geh., 6 kind., arbeider, R. K., Casteren. Opg. 31 Aug. 1874. **907. Mania periodica.**

Geene erfelijke dispositie, goede opvoeding en verstand naar zijnen stand, maakt geen misbruik van sterken drank. is bestendig van karakter en gezellig. Hij was reeds eenmaal meer of minder krankzinnig geweest. Thans was armoede de aanleidende oorzaak; morren over armoede, verkeerde praat, vlagen van razernij de teekenen. 31 Augustus 1874: mager, physisch verzwakt, verwaarloosd, cachectisch uiterlijk, verward, onzindelijk, loopt heen en weer, ontkleedt zich, geheel suf, praat geen enkel wijs woord, weet niet, waar hij is of wat hij doet, kan zich zelven niet leiden, heeft honderde behoeften, moet alles hebben wat hij ziet. 10 September physiek iets krachtiger, wordt kalmer, maar is zonderling in zijne manieren, begint wat te werken. Met het toenemen zijner krachten verbeteren ook zijne verstandelijke vermogens. Hij wordt 11 November ontslagen.

18 September 1875 (3e m.) komt dansend en springend binnen, des nachts woelig, opgewekt, allerlei onzin, lichamelijk uitgeput, ontkleedt zich. 24. Iets kalmer, maar verward, geen werklust, vadsig. Hij loopt als doodziek rond, gevoelt overal pijn, zegt dat hij niet eten kan en loopt met den mond vol brood. Men bespeurt zinsbegoochelingen, die, meestal afhankelijk van lichamelijke uitputting, hem tot vreemde en onberadene handelingen vervoeren. 6 October afwisselend werkzaam en bij rede; overdreven klachten en zotte praat. 14 December weder ontslagen.

Den 12e Mei 1876 (4e m.) weder dansend en springend, allerlei wartaal, aanhoudend rondloopen onder het maken van allerlei gebaren. 17e. Iets meer bij rede en kalmer. 21e. Weder meer opgewekt, ongedurig en lastig, wartaal, dag en nacht woelig. 25e. Speelt voortdurend met allerlei nietige zaken, doet

roekeloos de dolste handelingen, kent geen gevaar. 29 Maart 1877 ontslagen.
12 April (5e m.) reeds weder opgenomen tot 24 December.
5 Januari 1878 (6e m.) blijft onder verpleging tot 31 Maart 1879.
19 April 1879 (7e m.) wordt hij eerst den 16 Juni 1882 ontslagen.

Wij kunnen zijnen toestand aldus resumeeren: Periodiek terugkeerende geestverwarring, gepaard met hevige vlagen van opgewektheid en waanzinnige, zedelooze gesprekken. In deze perioden is hij zeer uitgelaten, driftig, onzedelijk, verscheurt zijne kleederen of ontbloot zich geheel, en doet allerlei handelingen, welke ten zeerste tegen de zedelijke orde indruisen. Hierdoor is hij een voorwerp van aanstoot en last voor anderen, en ondermijnt hij ten zeerste zijne gezondheid. Dag en nacht is hij dan rustverstorend voor zijne omgeving door zijne dwaze en dolzinnige handelingen. In zijne meer kalme tijden straalt in zijne gesprekken weinig oordeel door en wisselen zich niet zelden allerlei zonderlinge denkbeelden af. Meer of minder lang (bij zijne laatste opneming op 19 April 1879 duurde het drie maanden) werden de beschrevene maniakale verschijnselen waargenomen, maar vooral zijne uiterste onkieschheid, aanhoudende neiging tot ontkleeden en onzedelijke taal en handelingen met zich zelven (in de laatste periode heeft hij bijna vier weken geïsoleerd in eene cel doorgebracht geheel naakt; alles toch wat hij aan kreeg was in een oogenblik in flarden). Nadat deze opgewekte toestand geweken was, gedroeg hij zich (ofschoon zijn oordeel en verstand gering zijn) op de mattenmakerij als een goed werkman en hij zoude reeds lang ontslagen zijn geweest, zoo niet met het oog op zijne aanhoudende recidieven en onder curateele stelling zijne sequestratie noodzakelijk was beschouwd, vooral in het belang van zijne vrouw en kinderen, maar ook in dat zijner gemeente. 1e. van zijne vrouw: Nauwelijks te huis, geeft hij zich ten hevigste aan zijne geslachtsdrift over; de schier onophoudelijke coïtus ondermijnt hem, zoowel physiek als psychisch meer en meer en steeds opgewekt, ontkleedt hij zich, loopt naakt in huis rond, en moet, in het belang der openbare zedelijkheid opgesloten worden. 2e. voor de gemeente. Bij elke tehuiskomst bijna wordt zijne vrouw zwanger en de nieuwe wereldburger komt met het overige gezin ten laste der gemeente; geen wonder, dat de burgemeester zijne terugkomst telkens met angst tegemoet zag. Patiënt voegt zich hier zijnde in zijn lot, maar eens toch moest zijn sterk verlangen ingewilligd worden en had dan ook eindelijk zijn ontslag op 16 Juni 1882 plaats, na hem zooveel mogelijk voorzichtigheidsmaatregelen aangegeven te hebben tegen nieuwe recidieven.

Den 24 Juni komt hij hier aan het gesticht werk vragen (hij kon geen werk vinden) en wordt niet zonder reden afgewezen, slaapt 's nachts op een hooiberg; loopt den 25e den geheelen dag hier rond, wil opgenomen worden, dreigt met brandstichten en glazen inslaan, steelt uit de knechtskamer de koffiekan en wordt om 10½ uur 's avonds nog hier gezien. 26e. Ontkleedt zich voor de 2e klasse dames, eet wortels uit den tuin. 27 Juni hier geborgen, wordt naar 's-Bosch gebracht, komt om 9 uur 's avonds terug, eet, zooals slechts een uitgehongerde eten kan, dreigt weder met brandstichten, wordt ook nu voorzichtigheidshalve hier geborgen. — Den 30 Juni wordt hij weder opgenomen. De volgende dagen dezelfde verschijnselen als vroeger, zich geheel ontkleeden en verscheuren. Hij staat 6 Juli geheel naakt in de cel, geen stukje is heel. Den 13e kalmer, verscheurt niet meer, vlecht matten. Den 16e moet hij echter weer geïsoleerd worden, alles is verscheurd. Deze toestand blijft voortduren tot 21 September. Van toen af weder geregeld werkzaam op de mattenmakerij. Hij blijft in deze rustige periode, maar allengs verminderen zijne verstandelijke vermogens, terwijl hij nu en dan, maar zeldzaam en kort van duur in zijne neiging van verscheuren en vernielen vervalt; ook zijne physieke krachten verminderen. In het begin van Juni 1883 krijgt hij diarrhee, welke onder behoorlijke medicatie wel week, maar aanhoudend terugkwam en bij toenemenden stupieden toestand, ook zijne physieke krachten verder sloopte. Hij stierf den 26 Augustus aan enteritis chronica.

H. v. d. Sp...., 40 j., ong., R. K., arbeider, Berchem. Opgen. 3 April 1874. 2192. Mania (vecordia) periodica.
De ouders zijn in 1863 en 64 overleden, de geheele familie is zenuwachtig en zwak van hoofd (twee neven van vaders zijde zijn krankzinnig geweest). Zeer werkzaam ('s zomers in Holland) eenvoudig, stil, geen misbruik van sterken drank, zenuwachtig. Hij diende te Osch en was eerst 2 dagen te Berchem en steeds gezond, toen hij 2 April (Witten Donderdag) in de kerk komt, er allen stoort door zijn schreeuwen en tieren, en slechts met dwang verwijderd wordt. De symptomen van religieuse manie, prediken, zingen van kerkzang.

Den 3 April alhier opgenomen: onrustig en angstig, geeft traag of geen antwoord, zijn blik is afgewend, hij ziet verschillende geesten, vliegt van de tafel, waaraan hij zit om met denkbeeldige personen te spreken; halucineert sterk, duivels bezitten, vervolgen en zetten hem tot allerlei zotte en slechte handelingen aan, heiligen keeren hem er van af. Eerst in Juni wordt hij kalm en begint te werken, doch tot November is hij wrevelig, stuursch, ruw, voor alles onverschillig, behalve voor de gesprekken en aandrijvingen der verschillende wezens, waarmede hij rad en met een ongewone stem spreekt. Van toen af is hij zeer goed en wordt 27 December ontslagen.

In het voorjaar van 1875 en 76 vertoonde hij lichte en kort voorbijgaande vlagen. Hij arbeidde en verdiende goed, leefde stil en was weinig in de herberg of gezelschap en dan zeer matig. Den eersten April 1877 moest hij weder opgenomen worden. Den 30 Maart had hij nog boerenarbeid verricht, was eerst doodstil en afgetrokken, daarna neiging om de boel in stukken te slaan en weg te loopen. Ook scheen hij afkeer van zijn broeder te hebben. Den 31ᵉ ontsnapt hij zijnen bewakers en wordt onder Rosmalen in een kalkkuil terug gevonden. Religieuse waanzin verscheen weder.

Bij zijne opneming is hij zeer suf, loopt suffend rond, verwarde taal sprekend over honden, slaag krijgen enz. weet niet, waar hij is, wat hij gedaan heeft enz. is vadsig, lui, slordig, onverschillig, ruw, biedt overigens dezelfde waanidëen en hetzelfde ziektebeloop aan als de eerste maal en wordt 27 Maart 1878 ontslagen. Hoe hij het tehuis maakte? is weder werkzaam als vroeger. Den 11 Maart 1879 komt hij voor de derde maal hier. De maniakale verschijnselen kwamen even onverwacht op; hij is nu koningszoon, men heeft hem onrecht aangedaan, allerlei zonden drukken hem, stil. 15ᵉ. Opgewekt, ontevreden, wil weg. 18ᵉ. Wil schoenmaker worden en het hier leeren, hij beproeft het, maar werpt de spanriem weg. 20ᵉ. Onanie, (later dikwijler bemerkt), ingebeelde ziekten. 27ᵉ. Ideën van wanhoop, hij is door God verlaten, wil zich aan den duivel overgeven. April 2 dikwijls polluties. 3ᵉ. lacht en praat in zich zelven zonder op de tot hem gerichte vragen te letten. 5ᵉ. Onanie, daarop dezelfde wanhoop van door God verlaten te zijn en zich aan den duivel over te geven. In Juni verbetering, doch in Juli weder verslimmering. Zijn delirium wordt stiller, zijne waanideën over zijnen maatschappelijken en godsdienstigen toestand blijven echter nog lang. Den 1 April 1880 kan hij eerst bij proeve ontslagen worden.

Den 16 April 1881 wordt hij voor de 4ᵉ maal opgenomen. In den tusschen tijd was hij goed werkzaam gebleven. Daags voor zijne opneming echter, was hij zonder dat men van te voren iets aan hem bespeurd had, in een vrij diepen sloot gesprongen. De exaltatie-verschijnselen waren gepaard met grootheidsidëen. Hem, koningszoon en heilige, kwam alles: voeding, kleeding enz. te slecht voor, werken paste hem niet. Tusschen beiden echter is hij moedeloos, door God verlaten, heeft den duivel in. Den 21ᵉ vliegt hij 's nachts op, maakt onstuimige bewegingen, grijpt eenen verpleger aan, die zich met moeite aan zijne handen ontwringt (vooral 's nachts schijnt hij aan halucinaties en vervolgingsidëen, ook aan schuldbesef te lijden). — In het midden van Juni verflauwen zijne waanidëen, (hij is op het land werkzaam), in het geheel verder beloop van 1881 blijven ze bestaan, doch hij is volgzaam en zijn toestand bevredigend. Januari—April 1882 blijft hij rustig, maar half April recidiveert hij, wordt zeer opgewekt,

lastig en storend, zijne vroegere waanideën herleven met vollen gloed. Den 7 Juli begint hij weder op het land te werken. Den 10e zeer opgewekt, slaat eenen medeverpleegde met de klomp. 14e. Hij is weder kalm en blijft van nu af naar gelang van de werkzaamheden op het land of in den mattenwinkel werkzaam. In de eerste maanden van 1883 zijn zijne waanideëen eerst geweken. Hij wordt den 31 Maart bij proefneming ontslagen.

Den 2 Februari 1885 voor de 5e maal opgenomen. Hij is altijd goed en ijverig geweest, maar had in de laatste 4 weken verwardheid getoond: hij denkt onder het scheeren, dat men hem de keel wil afsnijden, is voor God gehuwd, maar men onttrekt hem zijne vrouw, doet zwerftochten op uren afstand. Alhier is hij zeer prikkelbaar, stug, norsch, ontevreden, is gehuwd, niet gek, maar wordt vervolgd, wil alleen met grooten verkeeren, schrijft een brief aan den koning. In Februari en Maart druk praten over veel geld, posten enz. 23 Maart wil naar de gevangenis terug (waarin hij nooit geweest is). In April druk, babbelziek, storend maar werkzaam op het land. In Mei—Juli steeds werkzaam, maar blijft verward. September waanideëen verlaten. October normaal; wordt 30 November hersteld ontslagen.

2070. Mania periodica (cyclica?) D. de J..., 46 j., geh., 5 k., N. H., visscher, Kralingen. Opgen. 23 April 1884.

Moeder krankzinnig overleden, zuster krankzinnig. Een sterk gebouwde, physiek gezonde visscher, maakte geen misbruik van sterken drank, werd 17 jaren geleden krankzinnig: tegenspoed zijner affaire was aanleidende oorzaak, 6 maal werd hij in Rotterdam (telkens drie maanden) 2 maal te Dordrecht (telkens 6 weken) verpleegd en bleef toen 1½—2 jaren goed. Voor de 9e maal krankzinnig werd hij den 23 April 1884 alhier opgenomen met de verschijnselen van melancholia cum stupore. Zijn stupiede toestand verbeterde spoedig, hij werd vlugger, werkte vooral op de chambrées en werd den 23 Juli met verlof ontslagen.

Den 29 September weder opgenomen. Zeer geagiteerd (melancholia agitans?) weent, staat midden in de zaal, antwoordt bijna niets, wordt echter een paar dagen later maniakaal opgewekt, verscheurt aanhoudend zijne kleederen, zit bijna steeds naakt met de flarden van kleederen en beddelinnen om zich; den 6 October zit hij, weder geheel naakt, in zijne cel, grijpt den verpleger, die bij hem komt met zijn eten, aan en verscheurt diens goed. Tot den 20e blijft hij in dezen opgewekten toestand, wordt dan kalmer, begint weder te werken en blijft van nu af vooruitgaan. Den 30 Maart 1885 wordt hij met verlof ontslagen.

Hij was slechts enkele dagen goed tehuis, toen hij de gekste handelingen begon te doen, altijd met het doel op visch koopen, woeste en wilde vlagen, klimt in de laatste dagen naakt op de daken, zwerft op het land rond, men moest eene klopjacht op hem maken met zes personen om hem te vangen. Den 16 Mei weder opgenomen, woelig, druk, blijft tot 12 Juni met geringe tusschenpoozen steeds opgewekt, allerlei onzin, onkieschheid, vloeken, ontkleeden, verscheuren enz. Van het begin van Juli is hij compos mentis; hij wordt 29 December ontslagen.

Reeds den 4 Januari 1886 wordt hij weder opgenomen. De eerste paar dagen ging het wel, hij was goed voor zijne zaak, doch toen zeer opgewekt. Hij greep Zondags na de preek eene vrouw bij den hals en zoude haar geworgd hebben, zoo zij niet ontzet ware geworden. 's Nachts in het politiebureau opgesloten, sloeg hij alles in stukken en werd naar hier gebracht. Heeft hij te veel van het huwelijksrecht gebruik gemaakt? Men gist het, de drank was het niet, ook zijne zaken gingen goed en met zijne vrouw harmonieerde hij zeer wel. (Ik moet intusschen opmerken, dat hij daags voor zijn vertrek mij reeds niet normaal voor kwam en ik voor recidief vreesde). — Hij is hier zeer treurig, stil, afgetrokken, schijnt vergeten wat men hem gebeurd is, taedium vitae wegens zijne aanhoudende recidieven, diep melancholisch, maar geen delirium zoo lang hij

hier is. Hij heeft alle hoop om weder in de maatschappij te komen opgegeven, omdat men in zijn huis en zijne gemeente steeds met angst zijne terugkomst afwacht. Hij verricht huiselijke diensten, maar blijft steeds stil, zoekt geen afleiding in gesprekken of anderzins. Het heimwee kwelt, een brief vertroost hem, gewillig en behulpzaam. Zoo blijft hij tot 10 April. Dien dag heeft hij, onder gastrische verschijnselen, eene hevig opgewekte vlaag (raptus), is dreigend voor een mede-patiënt, wordt geïsoleerd. Hij weigert hardnekkig medicamenten en voedsel (het met geweld of kunst ingebrachte wordt uitgespuwd). Den 14 krijgt hij congestie-verschijnselen naar de hersenen (ijskoude omslagen op het hoofd, sinapismi aan de kuiten), die den volgenden dag verdwenen zijn. Den 16e congestie-verschijnselen naar de longen (mostaardpappen op de borst), deze blijven tot zijn dood (apoplexia pulmonum) op den 17e des namiddags ten 2 ure aanhouden.

Periodiciteit is een grondverschijnsel van de levende wezens en van den gezonden mensch. Zij is het ook in den ziekelijken toestand; vooral bij stoornissen van het cerebro-spinaal stelsel. Al komt zij niet zoo duidelijk en met zulk een regelmatig beloop uit als in de periodieke manie, nauwkeurige waarneming toont aan dat zij in al de vormen en varieteiten in meerderen of minderen graad bestaat en er zoowel intermissies als remissies en exacerbaties voorkomen. In meerdere gevallen neemt de periodiciteit zelfs het beloop van eene febris intermittens aan, zonder de typische verschijnselen van deze laatste en hebben de antitypica somwijlen (maar verreweg niet altijd) eene gunstige uitwerking.

Eene goede voorstelling van periodieke amnesie geeft ons o. a. een sterke type. De melancholie en de manie kunnen periodiek, d. i. in ten naaste bij dezelfde tijdsruimten terugkeeren, de laatste meer dan de eerste, het ziektebeeld verschilt niet van de niet periodieke. Halucinaties b. v. werden wel door sommige waarnemers nooit, maar door anderen (Meynert) dikwijls gezien. [1] Ook wij merkten ze, evenals de Boismont en Schüle [2] dikwijls op. Mendel [3] geeft ons zeer interessante waarnemingen van periodieke manie.

Cl. G., 59 j., ong., landbouwster, Dr..... Opgen. 11 Juni 1878. **1170. Mania (chronica) halucinatoria.**

Nog geen 10 jaar oud verloor patiënte hare moeder, de vader (in 1849 overleden) was een vrolijke Frans (tusschen de ouders geen bloedverwantschap). Van haar eenigen, twee jaren ouderen, broeder, thans nog landbouwer te Drunen, is nooits iets bijzonders gehoord. De oudste dochter was gevaarlijk krankzinnig tengevolge van godsdienstwaanzin, zoodat zij eerst in eene kamer werd opgesloten en later in het krankzinnigengesticht te 's-Bosch opgenomen, aldaar overleed. Hare jongere zuster, die eenige jaren geleden aan pneumonie stierf en onze Clas. verkeerden beide in denzelfden ziekelijken zielstoestand (godsdienstwaan) welke echter nooit tot kwaadaardigheid oversloeg, doch zich bepaalde tot vreemde handelingen, die bij een gezond verstand niet te huis behooren. Zij verbeeldt

---

[1] E. Mendel l. l. p. 184.
[2] Schüle l. l. p. 369, 402.
[3] E. Mendel l. l. p. 73—95.

zich geïnspireerd te worden door eene hoogere macht, van welke zij visioenen ontvangt, waarin haar geopenbaard wordt, wat zij te doen en te laten heeft en waaraan alleen zij gehoorzamen moet, zoodat zij allen goeden raad in den wind slaat. Zij staat b. v. om iets aan te halen (vroeger met haar zuster, later alleen) 's nachts op, wandelt in nachtgewaad door de velden, om die met gewijd water te besproeien (dit was haar opgelegd). Zelden liet zij hare vruchten op tijd binnen halen, zoodat die eerst bederven moesten, en dan nog maar op zekere dagen. Haar vee liet zij gebrek lijden: dit moest even zoowel vasten als zij. Wilden hare knechts het werk naar eisch en tijd verrichten, dan mocht dit niet. Werd het paard ingespannen, zij spande het weder uit, zoodat ten slotte niemand bij haar wilde werken, hare zaken in de war liepen en zij op Giersbergen arm ging zitten wonen. Vroeg men haar, waarom zij niet naar goeden raad luisteren en met de boerderij uitscheiden wilde, om stilletjes in de kom der gemeente te komen wonen, dan antwoordde zij: als ik van Giersbergen aftrek, dan ga ik naar de hel. Was zij van huis geweest, dan vergat zij nooit een omweg te maken, alvorens zij in haar woning trad, enz. enz. Overigens was zij stil en bedaard, met een tamelijk goed ontwikkeld verstand (ofschoon haar vroegere geneesheer niet ten onrechte meent, dat haar psychische toestand aangeboren is), had lager onderwijs genoten. Zij was in den regel gezond, toonde geen vlagen van razernij of neiging tot zelfmoord. Buiten het vermelde schijnt zij dan ook normaal en is zij in vele zaken zeer slim. Zij heeft een bijzonderen slag om zich goed te houden en laat zich niet licht in de war brengen, iets wat vooral bleek bij hare onder curateele stelling (reeds voor zij opgenomen werd) maar ook bij andere gelegenheden.

Den 11 Juni alhier gekomen bleek hare slimheid in alle gesprekken, waarmede zij zich maskeerde en alle schuld op hare betrekkingen wierp. Zij at en dronk geregeld, sliep rustig, naaide den ganschen dag en was geschikt voor hare omgeving. De beide maanden Juli en Augustus is hare geheele houding die van eene door hare familie diep verongelijkte. Men heeft haar in alles gezocht, benadeeld, geplaagd en krankzinnig willen doen voorkomen en onder curateele gesteld om zich zelven te bevoordeelen en in het bezit van haren eigendom te stellen. Zij gedraagt zich zoo dat alle schijn voor haar is, dat zij omgeving en verpleegsters als het ware overtuigt en zoo mogelijk de geneesheeren in twijfel zou brengen; doet geregeld vrouwelijke handwerken mede, is gewillig, dag en nacht rustig, alleen wat stil en nu en dan neerslachtig, waartoe zij als grond het verdriet over de geledene verongelijkingen opgeeft, neemt hare godsdienstplichten naar behooren en zonder overdrijving waar, enz.

Eindelijk, den 6 September openbaart zich hare verstandsverbijstering door halucinaties van het gezicht. Zij heeft eene ster op de kapel zien vallen, mag niet meer ter kerke gaan, enz. Er toe aangezet geeft zij den 7e en 8e toe, daarop volstrekte weigering. Als een standbeeld plaatst zij zich nu met samengevouwen handen, neergeslagen en gesloten oogen, in het midden der zaal harer afdeeling, spreekt geen woord, weigert volstrekt eenig voedsel te nemen, verzet zich tegen elken dwang daartoe en slaat elkeen, die haar wil aanraken van zich af. Enkele dagen daarna ontstaat eene hevige diarrhee en het wegzinken harer krachten schijnt een spoedig einde te voorspellen. Medicamenten worden halsstarrig geweigerd en met dwang ingegeven, weder uitgeworpen. De voeding (door bouillon en eieren in liquiden vorm) heeft nu uitsluitend door den neus met een hoorn plaats. Dit laat zij zich welgevallen en helpt er bij door haar krachtig en vlug opsnuiven. Ook schijnt haar maag slechts zeer geringe hoeveelheid voedsel te verdragen, want er volgt ligt diarrhee. Zij vermagert, ligt steeds te bed, weigert elk antwoord aan verpleegsters, geneesheer en geestelijke. Later blijkt uit enkele woorden, dat zij dus onder den invloed van hoogere machten handelt. Den 10 November liet zij zich uit, dat zij tot Nieuwjaar aldus moet blijven: stil en roerloos te bed; door de aanhoudende, zorgvolle verpleging treedt echter geen aanmerkelijke

verzwakking meer in, wel echter nog diarrhee, op andere tijden teekenen van borstlijden. Haar praten, de zeldzame keer dat zij dit doen wil, is uiterst zwak en alleen voor hen, die met haar geregeld omgaan, te begrijpen.

Afgaande op hare voorspelling (!?) wordt, haar aldus in haar eigen woorden vangende, haren mond door den passe-partout geopend. Zij begint zelf te eten, den 3e te spreken. In Januari en Februari (1879) blijft zij geregeld voedsel gebruiken. Zwakte van de ingewanden, daarop chronische gastroenteritis, afwisselend tenesmi en diarrhee, van tijd tot tijd borstaandoening. In hare verstandelijke vermogens verbetering, geen delirium, geen waanzinnige handelingen of gesprekken, alleen een blijvende afkeer van haren broeder, wien zij bij een bezoek (7 Februari) ter nauwernood te woord staat.

Den 9 Maart weigert zij weder voedsel, moet vasten, neemt alleen gedwongen voeding door den neus aan, weigert te spreken. Zij is weder in denzelfden toestand als voor Nieuwjaar. Deze duurt het geheele jaar door met het eenige verschil, dat zij van af 15 Augustus voedsel door den mond aanneemt. Dit blijft, zonder variatie, ook het geheele jaar 1880 bij een uiterst verzwakt lichaamsgestel voortduren. Aanhoudend zorgvolle verpleging rekt haar bestaan, want leven is dit niet te noemen.

Den 15 Januari 1881. Pneumonie. Patiënte vraagt zelve om hulp en praat nu met hare zwakke stem zoo aanhoudend en druk, dat ik zelf verplicht ben, haar het stilzwijgen aan te raden. Zij legt hare symptomen goed uit, drukt veel op hare vroegere ziekten, neemt gretig alle medicatie en voeding, is gewillig en volgzaam. Zoodra echter is zij niet beter, of zij vervalt in haar vroegeren toestand, hardnekkig stilzwijgen, enz. (van af Maart) tot het begin van Juli 1882. Nu spreekt zij tusschenbeide zeer zacht, bijna onhoorbaar, om bekend te maken dat zij naar huis wil en daar een klooster oprichten met vier zusters der Inrichting, maar de rector mag niet medegaan. Zij krijgt aanhoudend terugkeerende diarrheeën, wordt meer en meer atrophisch en sterft den 19 September aan inanitie.

M. van G..., 33 j., ong., R. K., koetsier, Tet....... Opg. 14 Augustus 1873. **554. Mania**
Vader gezond, moeder (in 1857 overleden) is in het begin van haar huwelijk, **halucinatoria.**
enkele jaren voor de geboorte van den lijder, eenigen tijd krankzinnig geweest, doch hersteld. Zijne opvoeding en verstandsontwikkeling was die van de arbeidersklasse, waartoe zijn vader behoorde; hij was eerder bedaard en stil dan levendig, en eenigszins genegen tot zaken boven zijn stand (neiging tot navorsching en meest godsdienstige lectuur). Zijne gewone leefwijze was geregeld en zijn maatschappelijke toestand volgens zijnen staat steeds voldoende; hij maakte geen misbruik van sterken drank. Hij heeft vroeger aan de pokken geleden en toen lang buiten verstand, dol, en later eenigen tijd neerslachtig en zonderling geweest. Voor de eerste maal vertoonde hij krankzinnigheid op Vrijdag den 8e dezer, wanneer hij vertelde, dat hij soms visioenen had en zaken voorzag (vooral betrekkelijk den godsdienst) en vooral Zaterdag en Zondag daaropvolgende door overluid bidden, schreeuwen en naar de kerk loopen, hoewel men eenigen tijd te voren reeds lichte verschijnselen van krankzinnigheid, zonder die toen daarvoor te houden, schijnt te hebben waargenomen. Scrupulen in het godsdienstige schijnen de vermoedelijke oorzaak; overluid bidden en schreeuwen en vragen om te biechten thans de symptomen. Hij leeft stil en zoekt geen gezelschap. 14 Augustus vrij kalm, heesch van het schreeuwen, weet dat hij van streek geweest is, 's nachts weinig geslapen, klaagt over pijn en zwaarte in het hoofd. 18e. nog vrij kalm, vlecht matten, heeschheid betert. 19e. In zijne antwoorden levendig, opgewonden, in al zijne manieren iets gejaagd, opgezette kleur. Van af den 21e vrij wel, behalve eenige gejaagdheid en opgewekte stemming.

Nadat in de vorige dagen niets opvallends bij hem is waargenomen, begint hij in den morgen van 2 September eensklaps op de knieën te vallen, met uit-

gestrekte armen te bidden, te schreien en vervalt hierop in een staat van schuwheid en beschaamdheid, vreemd in zijne handelingen. 7e. 's Morgens in de kerk een nieuwe aanval, hoogst opgewekt, danst, zingt, schreeuwt enz. (moet geïsoleerd worden). Deze toestand duurt tot den 13e toen hij weder kalmer wordt. 23e. Weder een acces dat drie dagen duurt. Daarna kalm en geregeld werkzaam. Blijft zeer verward, meent door anderen aangezet te worden tot allerlei zonderlinge handelingen.

October en November zonder vlagen van opgewektheid, doch nu meer aanhoudend verward, begint zonder aanleiding te schreien, verbeeldt zich dat anderen hem het eten verbieden, weet niet aan welke ingeving hij zich houden moet en dergelijke verwarde zaken meer. December iets gunstiger, beklaagt zich zelven, dat hij zulke zonderlinge idees koestert en als men hem maar zegt, wat hij doen of laten moet, dan zou alles beter met hem gaan. — Nadat de maand Januari 1874 vrij gunstig voor hem verloopen was, wordt hij den 3 Februari, op dringend verlangen der familie, bij proefneming ontslagen.

705. Mania halucinatoria. J. R......., 23 j., ong., theol. stud., Velp. Opgen. 26 Juli 1873.

Patiënt, niet erfelijk belast, zachtaardig doch zenuwachtig, godsdienstig opgevoed, middelmatig van verstand, zich inspannend, omdat hij naijverig was. Heeft als kind aan eene hersenkwaal geleden, maar was later altijd gezond en maakte nooit misbruik van sterken drank. Door overspanning in de studie werd hij eenige maanden geleden voor het eerst krankzinnig. De verschijnselen waren: zenuwachtig, vreesachtig en verward met het idee fixe groot te willen zijn en de vrees, dat hij erg ziek zal worden en dat deze ziekte hem door anderen zal worden aangedaan, vluchten van vreemden en vooral vrouwen. Koude baden werkten eenigszins bedarend.

26 Juli. De grilligste en zonderlingste halucinaties en illusies van het gezicht en gehoor (vooral des nachts) drijven hem tot de zonderlingste verwarring in denken en gevoelen. Op hun commando loopt hij stijf, rechtop, is in zijne schreden afgemeten; op hun gezicht en aanraking voelt hij smart op verschillende plaatsen, verwart hij de meest strijdige denkbeelden van grootheid en verwerping, van gefolterd en gepijnigd te worden dooreen, is dag en nacht woelig en bij vlagen gevaarlijk voor anderen (warme baden, tinct. digitalis). Zoo verloopen de eerste drie maanden.

In November vermindert zijn bewustzijn, hij loopt doelloos rond of zit te mijmeren en begint eensklaps gewijde liederen te zingen.

Half December gunstiger toestand: hij is rustiger, antwoordt geregeld en schijnt zijne dwaze denkbeelden te verlaten.

1874. De ingetreden reconvalescentie gaat in de eerste drie maanden allengs voort; hij is nog wel vreemd in zijne manieren en kinderachtig in zijne handelingen, maar rustig, heeft lust in lezen, wandelen en met eenig huiswerk onledig te zijn. In de volgende maanden worden zijne psychische vermogens steeds meer geregeld, hij leest gaarne dagbladen en houdt geregeld andere lijders gezelschap. Hij wordt 21 Juli bij proef ontslagen.

Den 20 October terug gekomen. Vreemd in zijne manieren, naar gelang zijner halucinaties valt hij op de knieën, strekt zich uit op den grond, staat nu en dan in extase of loopt rusteloos heen en weer, half gekleed met uitgestrekte armen, spreekt weinig met anderen en dan verward met overdrevene religieuse ideeën, maar steeds met bovennatuurlijke wezens.

November. Loopt steeds rusteloos, opgewekt, gesticuleerend, predikend of zingend, zeer slordig, meestal half gekleed, ontkleedt zich soms, is onzindelijk, is onvatbaar voor toespraak, maar valt anderen lastig door zijne overdrevene gesprekken en onzin. In December wordt hij geheel suf, zit uren achtereen zonder eenige beweging rond te staren, antwoordt alleen door een onnoozelen glimlach.

1875. Gaat in alles achteruit, wordt in Februari eenigen tijd op de ziekenzaal verpleegd; zijne physieke krachten nemen daarna weder toe, maar hij verliest alle oordeel en besef, wordt geheel demens en blijft in dezen toestand tot aan zijn dood op 23 April 1880.

Arn. O.........., 46 j., geh., 3 k., R. K., wever, Gemert. Opgen. 16 Juli 1880. **1450. Mania**
Gemoedsbezwaren waren vermoedelijk oorzaak. Hij was vroeger zeer wellustig. **halucinatoria.**
Hij had reeds eenmaal gedurende vier weken blijken van krankzinnigheid gegeven thans van af Maart 1880 periodiek met vlagen van razernij en in het begin neiging tot zelfmoord, vrees, bangheid en het idee fixe: hij wil de wereld overwinnen door het lam Gods te slachten en sneed daarom de geit de keel af!

Behalve dit idee liet hij hier weldra blijken, dat hij betooverd was, jaloersch op zijne vrouw (geen der kinderen was het zijne); hij hoorde in de kast kloppen (dit was de geest zijner vrouw die terugkwam!) Hij wist spoedig goed te veinzen, lachte met zijne denkbeelden, was gewillig en werkzaam en werd 17 October met verlof ontslagen. Tehuis verviel hij spoedig in dezelfde waanideeën, was zeer driftig, eigenzinnig, lastig voor huisgenooten en gemeente en werd 15 December weder opgenomen. Ook hier weder zwegen (in schijn?) zijne halucinaties weldra, en flikkerden slechts nu en dan op. Na een half jaar schenen zij geheel verdwenen en hij werd 4 Februari 1882 opgeteekend om met verlof ontslagen te worden, toen hij den 12ᵉ, door halucinaties gedreven, trachtte te ontvluchten. Achterhaald en geïsoleerd, verklaarde hij den 13ᵉ, dat niets hem zou kunnen terughouden, dat zijn engelbewaarder hem nog heden zou terughalen wat hij ook deed. Bij mijn navragen zeide hij, dat ik (Dʳ. v. d. K.) van alles wist, dat hij op mijn aanzetten dat deed enz., dat ik met hem sprak, ofschoon hij mij niet zag, en hoe ik ook trachtte, hem van het tegendeel te overtuigen, het baatte niet; hij hoorde mij bepaald spreken, enz. Den 14ᵉ vind ik hem te bed liggen met de armen over elkander gekruist, de oogen strak naar den zolder gericht, blijkbaar in halucinatie; geen antwoord op mijne vragen. 17ᵉ. Slaat de glazen in. Den volgenden dag is hij weder kalm. Van nu af schijnt hij niet meer te halucineeren en laat hij zijne waanideeën varen. Dat hij niet in zijn vroegeren normalen toestand is, blijkt b. v. reeds hieruit, dat hij ten opzichte van zijne godsdienstplichten zeer in de war is (niet bidden, kruis maken, biechten). Hij wordt desniettegenstaande, op aandringen der familie, den 6 December bij proefneming ontslagen.

Bl. Blesg., 38 j., wed., zond. kind., N. H., scheepmaker, Overschie. Opgen. **2081. Mania**
4 Februari 1882. **(periodica)**
Ongestadig karakter, gewoon verstand, gierig van aard, femelachtig, niet **halucinatoria.**
erfelijk belast, geen drinker. Gedurende zijn vierjarig verkeer kon hij niet goed aan eene zaak komen, hierdoor ontstemd, was hij dikwijls zenuwachtig, zoodat hij plotseling neerviel (geen epilepsie) gelijk zijne thans hoog bejaarde moeder (de vader is overleden) ook accessen krijgt en eene zuster zenuwachtig is. In zijn vierjarig (gelukkig) huwelijk gingen zijne zaken goed. Na het overlijden van zijne vrouw verviel hij in melancholie en werd 6½ week te Rotterdam in het gesticht verpleegd. Daarna bleef hij tien maanden goed, recidiveerde en werd 9 weken weder aldaar verpleegd. Anderhalf jaar geleden knoopte hij een verkeer met een meisje aan, dat hem ontrouw werd (terwijl hij hier was schreef zij hem geheel af) en werd naar aanleiding hiervan voor de derde maal krankzinnig.

4 Februari. Komt zeer opgewekt binnen, woest in den beginne, staart strak voor zich heen of onbestemd in het rond, slaat in den blinde, moet, daar hij bovendien een sterk gebouwd man is, met geweld bedwongen en geïsoleerd worden. Zeer geprononceerde gastrische verschijnselen (algemeen warm bad, drastica). Reeds den derden dag is hij zich ten volle van zijne positie bewust, werkt eerst

op de mattenmakerij, daarna in den timmermanswinkel, regelt per briefwisseling zijne huiselijke zaken.

10 Maart. 's Morgens om 5 uur ziet hij (gezichts-halucinatie) iemand met een ladder tegen zijn raam opklimmen en zijn broek en klompen aantrekken; hij zelf trekt intusschen drie broeken over elkander aan, zingt, schreeuwt psalmen en straatdeuntjes. 11e. 's morgens dezelfde halucinatie, daarna luidkeels schreeuwen, druk rondloopen. 12e. Weder zeer opgewekt, zingen, razen, schreeuwen, verzet zich, smeert zijne cel met sedes, 's nachts tegen bed en deuren slaan, zoodat er splinters afvallen, zich verbeeldende menschen bij hem te zien. 13e. Draait 's avonds de gaspit om, scheurt en ontdoet zich van zijne kleederen. 14e—18e. Dezelfde toestand. Den 20e is de maniakale opgewektheid geweken, hij regelt zijne zaken weder per briefwisseling (zijne 82jarige moeder met een knecht is daartoe niet genoeg in staat). Hij wordt 4 Mei bij proefneming ontslagen. Den 21 Juli deelt hij mede, dat zijne zaken zeer goed gaan, hij zich steeds wel gevoelt en hartelijken dank zegt voor de verpleging.

Den 3 Januari 1883 weder opgenomen. Volgens verklaring van degenen, die hem brachten, was hij van tijd tot tijd, ofschoon in geringe mate, abnormaal geweest; in de laatste dagen echter zeer opgewekt, glazen inslaan, bedreigen enz., zoodat zijne oude moeder hem niet meer in huis kon houden. Dit gebeurde met kerstmis: daarbij aanhoudend psalmen zingen en preeken of de liederlijkste taal uitslaande.

Alhier was hij (weder onder sterke gastrische verschijnselen) zeer opgewekt, doch bleef toen 6 weken vrij. Daarna weder dezelfde halucinaties en symptomen, (even onhandelbaar en gevaarlijk), welke weder met een paar dagen weken. Duidelijk bleek hier de gastrische oorzaak, weshalve de leefregel en het gebruik van laxeerpillen bij hem zoo nauwkeurig mogelijk bepaald werden. Hij werd 14 Juni bij proef ontslagen.

Den 22 Mei 1884 wordt hij op nieuw opgenomen. Hij was reeds lang niet normaal geweest, ofschoon hij zelf zegt, dat dit slechts een paar dagen geduurd heeft. 24e. Zit op den grond in het zand van de binnenplaats, ziet met zijn strak op de felle zon gevestigde, sterk geïnjecteerde oogen de Drievuldigheid en roept: „God de Vader, de Zoon, de H. Geest!” Hij bemerkt ons niet eens en wordt natuurlijk terstond verwijderd (weder sterk gastricismus drastica). 25e. Loopt blindelings over de binnenplaats, elkeen omverwerpend, dien hij ontmoet. Geïsoleerd, verscheurt hij zijn hoed. Den volgenden dag groote spijt, maar zegt dat *zijn vader* hem had gezegd het te moeten doen (dwinghandelingen). Den 1 Juni weder bedaard en werkzaam. Na verloop van 6 weken weder eene minder hevige maniakale vlaag die een paar dagen duurde; preeken, vloeken, zingen, scheuren (hierin kon hij zich echter meer bedwingen, zijn wil was minder krachteloos, hij wilde zelfs, dat hem dit belet werd). Wij vernamen van hem, dat hij, als hij te huis zijne vlagen voelde opkomen, naar zijn huisorgel ging, daarop speelde en zong en des te meer leven maakte naar gelang zijn acces heviger was. Wij raadden hem aan het te verkoopen. Hij werd 21 November bij proef ontslagen.

Den 28e moest hij echter reeds opgenomen worden. Terstond bij zijne tehuiskomst was hij woest, wild, razend, allerlei onzin, schelden, vloeken, gemeene taal, scheuren. Zoo was hij ook hier tot hij 4 December tot bedaren kwam, hij was zelfs erger dan ooit, slechts zelden is zulke gemeene taal gehoord en dan afwisselend met godsdienstige verzuchtingen, preeken, psalmen zingen en dit alles op aandrang van stemmen, die hem, zeide hij, dit bevolen. Daarbij verscheuren, zich naakt uitkleeden en onaniseeren. 7—10 Januari, nieuwe vlaag: verscheurt beddegoed, kleederen; slaat de ruiten in. Sedert weder goed. 26—27 Februari de bekende dwinghandelingen, scheuren, smeeren, preeken. Van toen af normaal: schuiten maken, zijne huiselijke zaken regelen. 16 Juni met verlof ontslagen.

De zinsbegoochelingen zijn in de manie moeilijker dan in de melancholie en de paranoia te constateeren wegens het onstandvastige en vluchtige van alle psychische processen. GEORGET o. a. beschouwde ze daarom als zeldzaam bij de manie; bij BRIERE DE BOISMONT zien wij echter reeds onder 229 gevallen 178 gecompliceerd met halucinaties of illusies of met beide. Volgens MACARIO [1]) zijn er halucinaties in een zevende deel der gevallen, volgens E. MENDEL [2]) in $^4/_5$ der typische manie, altijd in de mania halucinatoria en bijna altijd in de periodieke; ook in de hypomanie worden zij waargenomen. — Gezichtshalucinaties zijn verreweg de talrijkste, volgens MENDEL, met wien onze waarnemingen overeenkomen, zijn zij in $^3/_4$ van alle gevallen, die van het gehoor slechts in de helft aanwezig; in de mania halucinatoria zijn in den regel beide soorten voorhanden. Zeldzaam, en wel bijna uitsluitend in de mania halucinatoria, zijn er reuk- en smaaksbegoochelingen, dikwijler die van het gemeen gevoel. Een gemeenschappelijk karakter der halucinaties van de maniaci is — in tegenstelling tot de misleidingen der melancholia en der paranoia — hare groote bewegelijkheid en veranderlijkheid, de eigenschap hunner psychische processen en zij komen daarin overeen met de halucinaties der alcoholisten. — De halucinaties kunnen in alle stadiën der manie optreden; soms verschijnen zij geheel geïsoleerd in den aanvang der ziekte en zijn in het verder beloop niet meer te constateeren, soms echter (mania halucinatoria) begeleiden zij de psychische stoornissen van af het begin en in massa door het geheel beloop. Eene zeer nauwkeurige waarneming leest men b. v. bij H. SCHLESINGER [3]) en (van LUYS) bij B. BALL. [4])

MEYNERT [5]) beschouwt alle gevallen van maniakale opgewektheid als „Umbildung aus Anfangsstadiën hallucinatorischer Verwirrtheit." MEYNERT schijnt slechts dezen vorm der manie waargenomen te hebben. Vele gevallen toch toonen, dat het bij de manie niet altijd „um eine Reichhaltigkeit und Masse von Hallucinationen handelt, welche nach der in der Gedankenflucht sich aussprechenden Fülle gesonderter Gedankengänge sich ursächlich deckt," gelijk MENDEL zegt, bij wien een paar waarnemingen dezer halucinatorische manie voorkomen. [6])

Het initiaal-stadium ontbreekt, volgens MENDEL, volkomen; slechts eene zekere onrust wordt soms opgemerkt, ook wij hebben dit opgemerkt. Halucinaties, dikwijls in meerdere, soms in alle zinnen, leiden de ziekte in, die in korten tijd, weinige uren of dagen tot maniakale opgewektheid

---

[1]) Ann. méd. psychol. VI. p. 328.
[2]) E. Mendel. Die Manie p. 99—103.
[3]) Arch. f. Psych. u. Nerv. 1880 p. 16—30.
[4]) Ball l. l. p. 204, 205.
[5]) Jahrb. der Psychiatr. 1881 p. 185.
[6]) Die Manie p. 55—62.

stijgt, soms ook met het initiaal-stadium der manie begint of door eenige acute ziekte of door het puerperium vervangen is. De lijder, na in den regel eenige nachten slecht geslapen en sterk gedroomd te hebben, valt plotseling in het oog door ongemotiveerd lachen of weenen, luid, barsch spreken, indecenties soms op de heiligste plaatsen en oogenblikken. Hij werpt zich onrustig in het bed om, of loopt rusteloos in wouden en velden, doet ondertusschen de zonderlingste, soms gevaarlijkste handelingen, verlangt dan eens dit, dan dat, herkent zijne omgeving en plaats niet, proeft in de hem toegediende spijzen walgende dingen of lekkernijen, klaagt over de zware, stikkende lucht. Weldra volgt eenige gewelddadige handeling: hij verbrijzelt vaatwerk, slaat wie bij hem komt, verder allerlei dwaze gesprekken, grootheids- en vervolgingsidëen in bonte wisseling. Deze verschijnselen komen eerst nu en dan met poozen van groote rust en sterk matheidsgevoel op, stijgen meest in den loop van weinige dagen tot aanhoudend delirium verborum, dag en nacht aanhoudende motorische werkzaamheid. Het stadium furiosum, dat dan intreedt, onderscheidt zich niet van dat bij het typisch verloop der manie, evenmin de reconvalescentie of de overgang der manie in eene secundaire geestesstoornis. In de reconvalescentie — zoo zij het niet reeds tusschenbeiden in rustigere uren op het acme der ziekte gedaan of door woorden en handelingen ontwijfelbaar bewezen hebben, — verhalen de zieken de massa halucinaties in alle zinnen, die de basis voor den inhoud hunner deliria en ziekelijke handelingen gaven en de vrolijke, meestal echter ontrustende gewaarwordingen, die zij ondervonden.

1982. Mania puerperalis. Mevr. P. B., 30 j., geh., uit K..... Opg. 29 November 1873.

De vader (winkelier) gezond, moeder, 17 Mei 1873 overl. Geen bloedverwantschap. Zuster krankzinnig. De lijderes, eene goed ontwikkelde vrouw, eenigszins prikkelbaar, had de opvoeding der gegoede burgerklasse genoten en een vrij goed ontwikkeld verstand. Zij leed vroeger aan chlorose en was veeltijds geconstipeerd. In de laatste twee maanden geregelde menstruatie, vroeger minder sedert Juni 1872, na de bevalling van haar 6e kind. Haar huwelijk was zeer gelukkig, de zaken (de man was een gegoed winkelier en makelaar) gingen goed bij de hartelijkste wederzijdsche liefde, zij genoot eene zekere aisance; geen oorzaak dan het puerperium, op erfelijk krankzinnigen bodem, was derhalve te ontdekken. Hare afwisselende, periodieke opgewektheid en geirriteerde toestand, met nu en dan neiging tot zelfmoord (maar zonder idee fixe) ofschoon zij gaarne in gezelschap van anderen was, waren de verschijnselen. Zij werd te Endenich ongeveer 6 maanden en te Kleef bij Dr. Arntz ongeveer 9 maanden verpleegd.

Den 29 November 1873 alhier opgenomen is zij zeer onrustig, verward, norsch, loopt of springt overal op en af, weigert eten, dan eens schreit, dan zingt zij, is 's nachts zeer woelig, onzindelijk, wil niet gekleed worden, werpt borden en tassen in stuk, scheldt, kijft, raast, trekt anderen bij de kleederen, plaagt of slaat ze, scheurt hare kleederen, tafelkleederen, enz. of zit suf rond te kijken. Deze toestand blijft tot het einde van 1873 voortduren.

1874. Januari—April. Toestand over het algemeen onveranderd. Afwisselend

kalm en dan weder droefgeestig, nu en dan opgewekt, scheurt of bekladt boeken, kan niets van anderen lijden, scheldt, slaat ruiten in stuk, verscheurt kleederen, breit den eenen dag om het den anderen weder uit te halen. Mei tot Augustus. Physiek krachtiger, psychisch dezelfde; enkele dagen slechts meerdere kalmte. September vrij kalm. Na een bezoek van haar man gewoonlijk meer verward en opgewekt. October—December. Soms dagen achtereen opgewekt, tot isoleering toe.

1875. Februari tot 13 Mei. Kalme periode, ook na het bezoek van haar man. 13 Mei weder opgewekt, luid lachen, convulsieve trekken. Zeer uitgelaten en bij oogenblikken dof, schier wezenloos (warme baden, derivantia). Juli voortdurend in denzelfden toestand, steeds gesoleerd (ac. muriat. aq. lauroc.) Zoo blijft zij tot het laatst van October. Toen begint zij te verbeteren en wordt 26 Februari 1876 bij proefneming ontslagen.

Zij blijft goed, maar — een nieuw puerperium eischt op 2 December 1876 eene nieuwe opneming. Dezelfde verschijnselen vertoonen zich, maar thans voegen zich er waanideeën bij van sexueelen en erotischen aard, met neiging tot ontkleeden. Eerst in Juni 1878 begint zij te herstellen en wordt 10 Augustus 1878 bij proefneming ontslagen. Alles gaat wel, totdat de geboorte van haar 8e kind haar terugkeer noodzakelijk maakt.

Deze heeft 1 November 1879 plaats. Dezelfde verschijnselen. Physisch meer verzwakt, iets meer periodieks in haren gedeprimeerden en geëxalteerden toestand, tijden van reconvalescentie en wederinstorting meer frequent. Twee jaren daarna, 1 November 1881, b. v. is zij in de hoogste mate nog verward, zit in de schaduw met een parasol. Hoe erger de psychische stoornis, des te meer klagen over tandpijn (gevoelshalucinaties? zij heeft een kunstgebit). Steeds tracht haar man haar naar huis of bij een broeder, die pastoor is, te brengen, dat zij gaarne wil; maar steeds tegen den bepaalden tijd verergering der symptomen. Den 24 November nog zal men beproeven om haar met een kort verlof naar gemelden broeder te brengen, maar de echtgenoot is verplicht reeds uit den Bosch, toen hij met haar op reis ging, haar terug te leiden. Zij wordt na zeer opgewekt geweest te zijn, in Januari 1882 weder rustiger (nazien der tanden, tinct. nuc. vom). In April, na een bezoek van haar man weder kalmer. De volgende maanden is zij goed. Den 10 Juni met proefneming ontslagen.

Den 23e bericht haar man, dat het vrij goed ging en zij het huishouden mede deed. Onmiddellijk echter na haar 9e bevalling komen de symptomen van verwardheid en opgewektheid weder terug, zoodat zij enkele dagen daarna den 19 September 1883, er zeer slecht uitziende en verwilderd voor de 4e maal teruggebracht wordt.

Zij is opgewekt, verward, zingt, praat voortdurend in zich zelve over hare buren, herkent ons op het eerste oogenblik, maar weet geen datum, enz. Dikwijls boos en lastig. Versterkend dieet en veel rust. 14 dagen daarna veel rustiger, maar bij de menstruatie ± 6 weken na de bevalling een nieuwe aanval van opgewektheid. De menses duurden zeer lang en bedaarden eerst na toediening der tinct. secalis cornuti. 1 December. Blijft verward, heeft de vorige week een zeer verwarden brief geschreven aan haar zwager; aan haar man wil zij niet schrijven, deze moet het eerst doen. Verwart datum en plaats. 4e. Op de vraag, hoe het gaat antwoordt zij bits „beter als u." Kort af in alles. Zit te breien, ziet er beter uit. 12e. Bij bezoek der Inspecteurs begint zij hevig te kijven, half in het Duitsch, half in het Engelsch, over vermeend onrecht door eene medepatiënte. Ziet er lichamelijk goed uit, maar blijft hoogst verward. 26e. Wegens de menses te bed, ligt rustig, spreekt niet.

1884. Januari 3. Verward, vermoedelijk onder den invloed van halucinaties. In een brief aan haar man blijkt deze verwarring ten duidelijkste. Sedert wordt zij wel iets kalmer, maar toch zeer dikwijls wartaal. Wankelbaar evenwicht. Zij kan zeer weinig verdragen. Deze toestand van verwardheid met korte lucide oogenblikken duurt voort tot Mei 1885 (mania chronica). Men vreesde,

en zoo het scheen met grond, dat herstel niet meer te verwachten was, en dat patiënte veeleer tot stupiditeit (secundaire dementia) zoude vervallen. Doch in Juni van dat jaar begint hare lucidileit veel langer te duren en korter op elkander te volgen. In Juli bij een bezoek van haar man, toen zij zeer wel was voor zijne komst, geeft zij terstond blijken van (sexueele) opgewektheid, is na zijn vertrek geheel in de war, trekt en scheurt de zuster-verpleegster de kap van het hoofd en blijft in den opgewekten toestand tot de eerste acht dagen van Augustus. Van toen af eene snelle verbetering en den 26 December kan zij met verlof ontslagen worden.

Eene belangrijke finantieele schok had intusschen de zaak van haren echtgenoot getroffen. Hierdoor werd hij verplicht zijne andere kinderen in conditie, zijne kleinere bij zijn broeder te plaatsen. Al deze tegenspoeden hadden een diepen indruk op hem gemaakt en op het punt van zijn vertrek naar elders om er eene nieuwe zaak te beginnen (in dezelfde genre als zijne vroegere) en zich te vestigen, begint hij zelf af te dwalen en eischte geneeskundige hulp, die gelukkig niet mislukte. Dit coincideerde met het ontslag zijner vrouw, die daarom bij gemelden broeder en hare kinderen geplaatst werd. De laatste berichten bleven gunstig, o. a. uit een schrijven nog van 12 Juli 1886 blijkt, dat de toestand der vrouw zeer goed is.

653. Mania puerperalis. Vr. Ar. Da.., geh., 2 k., 33 j., N. H., (Hard......) werk..... Opg. 21 Mei 1874.

Vader scheepsbevrachter gezond, moeder krankzinnig. Zeer middelmatige opvoeding en verstand, onbestendig karakter, leefwijze ingetogen, maatschappelijke toestand met een beperkt inkomen eer doende aan haren stand, haar huishouden in orde te houden was hare eenige bezigheid. Zij was vroeger gezond (een verzweering der rechter mamma uitgezonderd), goed geregeld, maakte geen misbruik van sterken drank. In 1872 na hare eerste bevalling werd zij voor het eerst krankzinnig (in het kraambed) onder verschijnselen van waanzin, overgaande in razernij en te Dordrecht verpleegd. Nu, ongeveer drie weken na de verlossing onder de verschijnselen van mania furibunda, daarna: afkeer van haar man, beleedigingen en pogingen tot mishandeling harer naaste betrekkingen en vrienden, zoeken naar een kind, waarvan zij nog denkt te zijn bevallen (haar idee fixe is dat haar een tweede kind is ontnomen) aanhoudend met vlagen van razernij, opium, tart. emet enz. waren zonder gevolg toegediend.

Den 18 April 1872 te Dordrecht opgenomen en 30 September ontslagen. De 4 wekelijksche aanteekeningen van D[r]. Donkersloot waren: puerpera van vier weken. Reeds ruim 8 dagen verkeert zij in een toestand van hevige opgewektheid, onrust, slapeloosheid, enz. Ook hier doet ze niets dan schreeuwen, vloeken, scheuren, gewelddadige bewegingen maken. Zij heeft geen oogenblik rust niettegenstaande eene groote gift morphine. Na het gebruik van tart. emet. worden de vlagen minder hevig, maar geen spoor van zelfbewustzijn. Zij weigert nu ook het eten, meenende dat het vergift is, wordt weder vrij opgewonden, zucht tot vloeken en gemeene woorden, onwilligheid en verzet, loopt als een wild beest uit haar bed, scheurt en tiert daarna weder bedaarder. Verklaring van 23 Mei: Mania puerperalis, onophoudelijk, aan razernij grenzende woestheid, vloeken, schelden, schreeuwen, zich verzetten tegen alles, nooit een helder oogenblik.

21 Mei 1874 alhier: opgewekt, ontkleedt zich, slaat alles omver, mastitis (p. opii). 22[e]. Roept om hare kinderen, rusteloos, steeds rondloopen, 's nachts onrustig. 24[e]. Verward, allerlei onzin, vooral doelende op kinderen, die haar ontnomen zijn, 's nachts even onrustig. 28[e]. Zeer verward omtrent bevalling, dood kindje, kindje door rechters weggenomen enz.

1—8 Juni. Zeer opgewekt, rusteloos heen en weder, vloeken, tieren, schelden op rechters, familie, 's nachts het bed verlaten. 8[e]—17[e]. Groote maniakale opgewektheid, wil niet eten, ontkleedt zich, beschuldigt familie, rechters,

man, enz. haar kind ontnomen te hebben, verscheurt haar verband, staat luidkeels sermonen te houden, verlaat 's nachts haar bed. Juli. Blijft opgewekt, scheldt en tiert voortdurend en roept om hare kinderen, beschuldigt steeds nog rechters, familie en and. — Augustus. Enkele kalme dagen, nog wel verward, en nu en dan hoogst onkiesch en grof in hare gesprekken, maar geschikt voor eenig huiswerk. September. Werkzaam in het waschhuis, slechts enkele dagen van opgewektheid. October. Bij een bezoek van haar man kalm en weltevreden, slechts enkele malen opvliegend en waanzinnige gedachten. Den 17 November kan zij hersteld ontslagen worden.

Den 7 October 1885 wordt zij weder opgenomen. De vermoedelijke oorzaak van deze krankzinnigheid is waarschijnlijk overspannen denken over godsdienstige zaken, de verschijnselen: raaskallen over godsdienst, zich voor bekeerd en uitverkorene Gods te houden; haar kind wilde zij doopen in een regenton, haar man en anderen wilde zij dooden, verloor alle betamelijkheid, raasde, tierde en had dikwijls vlagen van razernij. Afleidende middelen en morphine waren zonder succes toegediend. — Alhier: raaskallen over godsdienstige onderwerpen, zich ontkleeden, rusteloos, schelden, razen, tieren of preeken, soms met zeer begeesterden blik en vele gesticulaties, allerlei godsdienstige onzin, willen doopen, is zelf uitverkoren, enz. — Zij is thans nog alhier in verpleging.

Vr. W. Pen...... geh., 8 k., R. K., Berlicum. Opgen. 28 October 1884. 2151. Mania puerperalis. (Vec. met maniakale opgewektheid.)

Hare moeder en zuster zenuwachtig, zij insgelijks, overigens goed gezond, goed opgevoed, flinke vrouw, schoon driftig, goed voor haar kinderen en werkzaam. Toen zij, elf jaar geleden trouwde, hadden zij ruim 16000 gl. (dus welgestelde boeren) maar boerden ieder jaar achteruit. Het lag niet aan haar, maar aan haar man, die niet op zijne zaken paste. Reeds vroeger voor en na eene verlossing was zij, doch slechts kort, in de war geweest. Acht dagen na hare bevalling in Augustus 1883 werd zij opgewekt en verward, langzamerhand week die verwarring en maniakale opgewektheid, maar zij werd niet dezelfde als vroeger, al scheen zij bij oppervlakkige beschouwing normaal. Zij uitte allerlei dwaze idëen als men eenigen tijd gemoedelijk met haar sprak, waaronder dat zij betooverd is door eene dienstmeid. In het midden van October 1884 (vijf weken na hare bevalling) werd zij weder verward, onder den invloed van halucinaties en illusies en het idee van betoovering, werd zij zeer lastig en ongeschikt te huis te zijn.

In de eerste week alhier is zij onrustig, woelig, verward, (dikwijls geïsoleerd) betooverd, niet geschikt voor een geregeld gesprek, loopt heen en weer. 2e. Iets kalmer, breit nu en dan, maar is niet in staat om geregeld te denken en te spreken. 3e. Jaloersch, moet naar huis, spreekt wel over de kinderen, maar niet over haar man, wil den kap. van B. spreken, den dokters hier schenkt zij geen vertrouwen, zij weet alles beter. Naait vrij geregeld. 5e. Werkt voortdurend maar is dikwijls nog opgewekt en luidruchtig onder den invloed harer waanidëen. Gemis aan ziektebewustzijn. 1885 Mei. Hare waanidëen zijn intusschen gesystematiseerd. Zij meent gestorven te zijn en weder verrezen (dit meende zij volgens haren man ook tehuis), zij kan de doctoren gelukkig maken, als deze de vier schilderijen koopen, die in haar kamer (te huis) hangen. Zij meent, dat de dokters ongunstig over haar denken en haar kwaad willen. Zij is niet in staat haren toestand in te zien en legt wat anderen doen verkeerd uit. Daar zij in den laatsten tijd ijverig en werkzaam is en haar waren toestand voor haar man, bij zijne bezoeken, verbergt en reeds lang wenscht naar huis terug te keeren, wordt zij (dewijl haar man daarenboven de kosten ter verpleging niet meer kan dekken) den 16 Juni met verlof ontslagen.

2187. Vec. puerperalis. Primaire Verrückth. Vr. M. J. H......., 30 j., geh., 2 k., R. K., Hof van Delft. Opgen. 22 Jan. 1885.

Opgewekt, prikkelbaar, ijverig, helder verstand, vlug begrip, steeds gezond, geen erfelijke dispositie. Vertoonde in Juli 1885, circa 5 weken na de bevalling (bij welke zij eene hevige metrorrhagie had) voor het eerst verschijnselen van zenuwoverprikkeling, die steeds verergerden. Een gevoel van machteloosheid en ongeschiktheid tot werken. Zij wordt tegengehouden, de duivel zit haar in de buik, nu en dan gehoorshalucinaties. Zij is vast overtuigd, zeer spoedig te moeten sterven en verkeerd te recht te komen, wanneer de booze geest niet uit haar lichaam verwijderd wordt. Zij is onverschillig voor alles en zeer babbelzuchtig. Bromkali en opium werden tevergeefs aangewend. Haar vader, zonder juist krankzinnig te zijn, is eigenaardig en vreemd, en was erg tegen haar huwelijk, omdat haar man geen geld had. Zij dreef het door.

22 Januari 1885. Zij is geheel bevangen in haar waanidee (hetwelk zij, zoo lang zij hier was, niet losliet) door den duivel bezeten te zijn, zij is niet ziek; een dokter kan haar niet helpen, maar alleen een geestelijke. Zij kan er niet over zwijgen, zij moet dood, kan niets meer, zij wordt gedreven, kan hier niet blijven, zij is de ongelukkigste mensch der wereld. Door haar schuld zullen wij ongelukkig worden. De geestelijkheid had haar kunnen helpen, maar die heeft het niet willen doen. Overtuigd van de juistheid harer ideëen, kan zij er niet over zwijgen en tracht tot kwellens toe hare medepatiënten te overtuigen. Bij een bezoek van haar man op 30 Maart en 2 Juni is zij zeer geagiteerd. Vast blijft zij in haar waan; haar man wenscht echter, daar zij intusschen goed werkzaam is geworden, hare verdere verpleging te huis te beproeven. Zij wordt den 9 September met verlof ontslagen.

VIERDE HOOFDSTUK.

2. Depressie-vormen. *Melancholia.*

Wat is melancholie? Is het de melancholie des dichters in het schoone lied van Matthison: [1])

„Schweigend in der Abenddämmrung Schleier
Ruht die Flur, das Lied der Haine stirbt,
Nur dass in dem alternden Gemauer
Melancholisch noch ein Heimchen zirpt."

Neen! bij het verdiepen in zulk natuurgenot en beschouwingen is de stemming wel zacht, elegisch, maar eerder verheven dan gedrukt (het kenmerk der melancholie). Evenmin, wanneer Lenau — die later echter in waanzin viel — zingt:

„Wild verwachsne dunkle Fichten,
Leise klagt die Quelle fort;
Herz, das ist der rechte Ort
Für dein schmerliches Verzichten."

Eene diepe zielesmart ligt in deze uitdrukking, maar de grond is toch eene stemming van het oogenblik, niet eigenlijke melancholia. — Een jong meisje kan soms zeer treuren over het verlies van een hondje of kanarievogel; die vrij kinderachtige stemming zal gewis van korten duur zijn. — Eene moeder zal bij de kist van een geliefd kind bittere tranen van smart en vertwijfeling storten, maar de troost der godsdienst en de genezende tijd zal eene weldadige afleiding geven, andere zorgen en belangen haar redden, schoon hare smart weken, maanden, ja in haar geheel leven gevoeld kan worden. Alzoo, wanneer de eigenlijke melancholia zich uit deze of eenige andere aanleidende oorzaak bij hare smart voegt. Men ziet haar dan bleek, bloedeloos, met blauwe lippen, vermagerd, met pijnlijk gespannen of angstig vertrokken trekken, met een starren blik voor zich heen starende, zonder deelneming in iets, wat haar omgeeft, stom of zacht voor zich mompelende, op alle vragen het eenig antwoord fluisterend: „Aan mij is niets meer te helpen, ik ben verloren, ik ben door God verlaten," en dat zonder genoegzame slaap en voeding, steeds hetzelfde beeld, weken, maanden, jaren lang, — dat is melancholie!) Haar eigen smartelijk gevoel en eenig daarmede in verband staand waanidee beheerschen haar en in deze onvrijheid, deze remming van den voorstellings- en gedachtengang bestaat het wezen der melancholie. [2])

---

[1]) Scholz l. l. p. 28–30.
[2]) Vgl. Krafft-Ebing l. l. p. 83–108.

Wij hebben het woord *melancholia*, reeds in het begin der geneeskunde door de humoraal-leer ontstaan, dat het burgerrecht verkregen heeft, behouden. ESQUIROL stelde het meer juiste *lypemanie* voor, maar bracht haar ten onrechte tot de monomaniën : eene zoo algemeene stoornis van het verstand toch is niet tot de partieele deliria te brengen. BALL [1]) wil daarom het woord „lypemanie" behouden voor dien psychologischen toestand van treurigheid en zedelijke terneergedruktheid, die in een groot getal van verschillende aandoeningen kan voorkomen, en *melancholie* voor die opmerkelijke stoornis van het verstand, die met zoo een gekarakteriseerden physieken toestand vergezeld is, die op zich zelve een type à part uitmaakt. — Deze distinctie leidt echter, onzes inziens, te licht tot verwarring en is ook niet altijd zoo duidelijk. Bij de melancholia (Psychalgia) is het volgens CLOUSTON [2]) moeilijk eene grenslijn te trekken tusschen bloote „lowness of spirits," „depression of mind" — populair „melancholy" of „hypochondria" — en de pathologische melancholia, dewijl zij met kleine graden in elkander overgaan. — Zuivere *melancholy* is „a sense of ill-being, and a feeling of mental pacis with no real perversion of the normal reasoning power, no morbid loss of self control, no uncontrollable impulses towards suicide, the power of working and being destroyed, and the ordinary interest of life lessened, not abolished." — *Melancholia* is „mental pain and sense of ill-being, more intense than in melancholy, with loss of self control or insane delusions, or uncontrollable impulses towards suicide, with some of the ordinary interests of life destroyed, and generally with marked bodily symptoms, all these things showing a diseased activity of the highest brain centres." Typische gevallen van deze twee toestanden zijn geheel verschillend en te onderscheiden.

Wij hebben 414 gevallen (208 m. 206 vr.) onder melancholia genoteerd dus 17.5 %. — Het aantal verschilde niet voor de geslachten. — De varieteiten zullen wij afzonderlijk nagaan. — Van deze 414 herstelden 225 (102 m. 113 vr.) dus ruim 54 %, niet hersteld ontslagen werden 87 (47 m. 40 vr.) dus 21 %, zijn met verlof 13 (9 m. 4 vr.) overleden 71 (35 m. 36 vr.) dus 17 %, bleven 3 (2 m. 1 vr.) Als varieteiten hebben wij aangenomen : *a.* Attonita (simplex, passiva). *b.* Agitans of agitata (activa). *c.* Delusionaria. *d.* Suicida. *e.* Cum stupore (perplexa). *f.* Puerperalis. — Reeds in secundaire dementia bij hunne opname verkeerenden, hebben wij niet onopgemerkt kunnen voorbijgaan, en wij hebben ten slotte een punt gewijd aan het verband van melancholie met schuld.

---

[1]) B. Ball 8e leçon pag. 219—237.

[2]) T. S. Clouston. M. D. Clinical Lect. on Mental Diseases 1883 p. 32—141. Men verg. ook Journ. of Ment. scienc. Juillet 1884 p. 267 etc. (H. Savage).

De resistive melancholie van CLOUSTON hebben wij tot de active gerekend, de melancholia metamorphosis, waarvan SANKEY [1]) een voorbeeld aanhaalt (eene lijderes, die zich verbeeldde een paardenhoofd en paardenknieën te hebben) tot de vecordia illusionaria gebracht

Van de *melancholia attonita* telden wij 162 gevallen (98 m. 64 vr.) dus bijna 40 %. — De mannen leden veel meer dan de vrouwen aan dezen vorm (60 % : 40 %). — Van deze 162 herstelden 82 (50 m. 32 vr.) dus 20 %, werden niet hersteld ontslagen 15 (4 m. 11 vr.), zijn met verlof 4 (2 m. 2 vr.), overleden 45 (28 m. 17 vr.) dus ruim 10 % (bijna 7 % m. ruim 3 % vr.), bleven 4 (3 m. 1 vr.) onder behandeling.

Van de *melancholia agitans* waren 109 gevallen (waarvan 42 m. 67 vr.) dus ruim 26 %. De vrouwen waren hier talrijker (60 % vr. : 40 % m.) Van deze 109 herstelden 66 (30 m. 36 vr.) dus ruim 60 %, werden niet hersteld ontslagen 15 m. (4 m. 11 vr.), zijn met verlof 5 (3 m. 2 vr.), overleden 19 (4 m. 15 vr.) dus ruim 17 % (ruim 10 % vr. bijna 7 % m.), blijven 4 (1 m. 3 vr.) onder behandeling.

Melancholia delusionaria 45 (25 m. 20 vr.) (dus ruim 10 %). Van deze herstelden 12 (8 m. 4 vr.) dus bijna 27 %, niet hersteld 19 (10 m. 9 vr.) dus ruim 40 %, zijn met verlof 2 (m.), overleden 5 (3 m. 2 vr.), bijna 11 %, blijven 4 (1 m. 3 vr.).

Melancholia suicida 50 (24 m. 26 vr.) ruim 12 %. Van deze herstelden 29 (8 m. 21 vr.) 58 %. De verhouding is hier veel gunstiger voor de vrouwen (42 %) dan voor de mannen (16 %). Niet hersteld 17 (13 m. 4 vr.) dus 34 %, waarvan 26 % m. 8 % vr., zijn met verlof 2 (m.), blijven 2 (1 m. 1 vr.).

Van de *melancholia perplexa* 7 (2 m. 5 vr.) waarvan hersteld 3 (vr.), niet hersteld 3 (2 m. 1 vr.), blijft 1.

Van de *melancholia puerperalis* hadden wij 19 gevallen, 15 zijn hersteld, 2 niet hersteld ontslagen, 2 overleden.

Met *stupiditas post melancholiam* kwamen onder behandeling 12 (9 m. 3 vr.). Van deze werden niet hersteld ontslagen 2 (1 m. 1 vr.), bleven 10 (8 m. 2 vr.) onder behandeling.

Van *melancholie en schuld* noteerden wij 10 gevallen (8 m. 2 vr.). Deze werden allen hersteld ontslagen.

B. G. J. Bl....., 46 j., geh., R. K., manufacturier, Wijk b/D. Opg. 13 Maart 1873. 504.
De vader (ontvanger) en moeder overleden toen de kinderen nog zeer jong waren, al zijne broeders en zusters zijn zeer zenuwachtig en beven licht, eene zuster, een neef en achterneef zijn krankzinnig geweest. Hij had eene goede opvoeding genoten, een beschaafd en ontwikkeld verstand, eene geregelde leefwijze en fatsoenlijk bestaan. Hij had maar een kind gehad, dat jong aan stuipen Melancholia attonita.

[1]) Dr. H. O. Sankey. Lect. on ment. Dis. Lond. 1884 3e ed. p. 213.

was overleden. Zijn karakter was zeer goedaardig, maar zenuwachtig; wanneer hij dacht in zijne eer gekrenkt te worden was dit vooral het geval en werd hij driftig; in het algemeen was hij eerder zeurig, besluiteloos, deprimeerende oorzaken brachten licht melancholie te weeg. Handel met ambitie, d. i. met neringzucht was zijne bezigheid, kaartspel zijne uitspanning, misbruik van sterken drank maakte hij niet. Hij was gezond; maar reeds in zijne jeugd en eens tijdens zijn huwelijk had hij aan zwaarmoedigheid geleden. — Zijne krankzinnigheid werd veroorzaakt door overspanning bij regeling van eene familiezaak en openbaarde zich door slapeloosheid of onrustigen slaap, onrust, angst, vrees voor weghalen en in de laatste dagen, vooral des morgens, aanvallen van brullen, grijnzen en anderen tegen 't lijf loopen. Aanvankelijk had hij het idee fixe, dat zijn broeder de zaak zou koopen en daardoor de zusters gescheiden zouden worden. — Hij schuwt thans de menschen, begint, als op zijn gemoed geïnfluenceerd wordt, te schreeuwen, wordt bij tegenspraak driftig, bij geweld valt hij licht. Hij weigerde geneesmiddelen, tart. emet. werd echter op brood ongemerkt ingenomen.

Patiënt is bij zijne opneming lichamelijk gezond (een lichte muceuse aanslag op de tong uitgezonderd), wil niet loopen en drinken, wordt gedreven door eene onweerstaanbare angst, geeft op elke vraag slechts antwoord door op akelige wijze te grijnzen, is zeer zenuwachtig, dof, moet steeds tot eten worden aangezet. 18ᵉ. Begint zelf te eten, spreekt wel nog geen enkel woord, maar de grijnslach wordt minder en hij meer handelbaar. 23ᵉ. Weder meer zenuwachtig, verbeeldt zich niet te kunnen zitten of loopen. 25ᵉ. Zeer opgewekt, danst rond, roept luidkeels, grijnst iedereen weder aan. 28ᵉ. Zeer menschenschuw, angstig, wil niet eten of loopen, kermt en gilt als anderen bij hem komen.

April verloopt onder afwisselende opgewektheid (dansen, rond draaien) en diepe neerslachtigheid, schuwheid en angst, vrij rustig des nachts (voedend dieet, afleiding en wandelen). Mei. Schikt zich beter in zijne omgeving, wil echter bij vlagen niet eten, beschuldigt anderen hem al dit leed veroorzaakt te hebben, wordt hij aangesproken, dan kruipt hij weg of staat met de handen in den zak op akelige wijze te huilen en klappertanden. De nachten vrij rustig; vegetatieve functies ongestoord. Juni met geringe wijzigingen dezelfde toestand; hij wandelt wel, maar ver van zijn gezelschap; angstige blikken, wanneer hij bemerkt, dat hij wordt aangesproken; tot niets eenige lust, loopt den geheelen dag, even schuw, rusteloos heen en weer. In Juli twee of drie koude baden per week, met weinig invloed, blijft angstig en werkt vooral tegen wanneer hij moet eten of in gezelschap van anderen zijn. 18ᵉ. Een bezoek van vrouw en doctor; verloochent beiden, hij is nooit getrouwd geweest; er zijn geen vrouwen; hij is alleen op de wereld enz. (baden worden voortgezet). Sept. Zeer melancholiek, vasthouden aan zijne waanidëen. Oct. 4. Een bezoek van zijn broeder, wil hem niet herkennen. Den geheelen dag jammerend en handenwringend rond loopen. Nov. en Dec. Steeds melancholiek en menschenschuw, zit doorgaans met de hand onder het hoofd te mijmeren, ontvlucht de aanraking van anderen als de pest, verwijt elk zijn ongeluk.

1874. Januari en Februari geen verandering. Maart—Juni meer en meer apathisch, zit den geheelen dag ineengedoken of loopt rusteloos de handen wringend heen en weer. Onvatbaar voor gemoedelijke toespraak; wil van geene familiebetrekkingen iets weten. Juli. Begint te vermageren; dag en nacht gejaagd, schuw en nu en dan wanhopige uitvallen onder aanroeping van Gods bijstand. Augustus en September verergert hij langzamerhand, verzwakt sterk, blijft even melancholisch. In October blijft hij langzaam doch bestendig achteruit gaan, neemt physisch en psychisch steeds af; de teekenen van phthisis tuberculosa nemen meer en meer de overhand; hij sterft den 13 November na eene langdurige agonie.

H. C. Ed.., 34 j., geh., 2 k., smid, Amst....., Geref. Opg. 12 Maart 1881. 1323. Melancholia attonita.

De vader (overleden) was buitengewoon zenuwachtig en driftig, evenals eene zuster van patiënt, de moeder lijdt aan algemeene verzwakking. Er is geen bloedverwantschap der ouders en van erfelijke dispositie niets bekend. Ed. is zwak van uitzicht en constitutie, middelbare grootte, blond, bleek, niets in zijn uiterlijk kenmerkt den smid en hij heeft eene verstijving van den wijsvinger der linkerhand. Zijn doorgaand karakter was zeer afwisselend, dan buitengewoon goed, dan buitengewoon opgewonden en driftig; in den regel was hij gezond. Hij leefde regelmatig, ging niet uit, bezocht geen herberg en maakte geen misbruik van sterken drank. Zijne opvoeding was klein burgerlijk, verstand voor zijn stand genoeg ontwikkeld, beschaving zeer bekrompen. Hij knutselde gaarne aan kooitjes enz. en toch was zijn streven een groot man te worden. — Volgens zijne vrouw was hij in het begin van het huwelijk zeer opvliegend. Wegens kleinigheden kon hij in woede ontsteken, haar uitmaken voor al wat leelijk was, haar een kreng noemen, verwijten dat de kinderen niet van hem waren (hoewel zij duidelijk een familietrek van den vader hadden). Kort daarop was hij weder goed en zeide tegen haar: „Denk je er nog aan, wat ik tegen je gezegd heb, dat heb ik zoo kwaad niet bedoeld." Die buien van drift kwamen vrij dikwijls. Geslagen heeft hij haar echter eerst in de maand vóor zijne gevangenneming. In dien tijd traden meerdere eigenaardige veranderingen bij hem op. Tot nu toe was hij altijd knecht geweest op eene groote smederij. Nu zoude hij een eigen zaak beginnen (met behulp van een begunstiger en gesteund door een kennis). Dien overgang scheen hij niet te kunnen verdragen. Hij meende, nu hij baas werd, verschillende inkoopen te moeten doen, kocht dure geschenken voor zijne kinderen en gaf te kennen, dat zij daarop recht hadden. Op een goeden dag ging hij met zijne kinderen uit rijden en nam in de herberg, waar de wagen stil hield, een horlogie. Hij liet dit aan zijne moeder zien en beweerde, dat hij het gevonden had. Een reden om te stelen bestond niet: hij bezat zelf een paar horlogies. Voordat hij het teruggegeven had was de zaak reeds in handen der justitie. Deze schijnt geen vermoeden van beginnende krankzinnigheid gehad te hebben, hoewel de advocaat (volgens de vrouw en den broeder van den lijder) de justitie zooveel mogelijk op dit punt had trachten voor te lichten. Hij werd 30 September 1880 tot acht maanden celstraf veroordeeld.

Zijn gedrag in de gevangenis was goed. Hij toonde echter aldaar de (eerste?) sporen van krankzinnigheid door melancholische stemming, halucinaties, voedselweigering en sterk geprononceerd taedium vitae. Sedert het laatst van Februari meende hij, dat hij bespionneerd werd en de gevangenbewaarder hem zocht. De meest in het oog vallende verschijnselen zijn nu: neiging tot zelfmoord; meenen, dat hij was veroordeeld om opgehangen, in een put geworpen of in stukken gezaagd te worden, idee fixe: niet te mogen eten. Hij is liefst alleen, stil en afgetrokken. De oorzaak is moeilijk aan te geven; wel verdient opgemerkt te worden, dat zijne vrouw pogingen in het werk stelde tot scheiding en niet naar hem omzag. De broeder schrijft: „De oorzaak der ramp is niet met zekerheid op te geven, ofschoon ik overtuigd ben, dat zijne vrouw, die na het plegen van het feit niets meer van zich liet hooren, niettegenstaande hij haar een aantal brieven zond, er wel eenige schuld van is, doordien zij onlangs eindelijk een brief zond, waarvan de inhoud zijne zwakke geestvermogens totaal zal verpletterd hebben. Uit al de door hem gezonden brieven straalt innige liefde voor zijne vrouw."

Wij laten hier het een en ander volgen uit eenen brief van zijne vrouw van 5 Maart aan haar man (in de gevangenis): „Herman! Door dezen was mijn verzoek, of gij mij niet meer wilt schrijven, aangezien ik je toch niet terug kan schrijven, je weet zelf de reden, maar je schijnt wat kort van memorie te zijn, daarom zal ik je het een en ander herinneren. Weet je dan niet, dat ik zes jaar een naar leven heb gehad, heugt het je niet, toen wij anderhalf jaar getrouwd

waren, dat ik toen al reeds van je af wilde; doch mijn vader heeft mij toen weder bepraat, denkende, dat ge wel veranderen zoudt met de jaren, doch, helaas! je werd niet beter maar erger voor mij; al was je niet slecht voor de buitenwereld, voor mij was je verschrikkelijk, ge hebt mij altijd laag behandeld en door de gemeenste woorden uitgescholden, je zelven, mij en kinderen altijd vervloekt, dat ik er van rilde en beefde, dat ik mijn hand wel op je mond heb gelegd, dat ik het niet kon aanhooren, en dat zoo dagelijks, te veel om te noemen, dat heb ik zes jaren lang gedragen, zonder mij tegen iemand er over te beklagen, dan tegen je eigen moeder, denkende, dat zij haar zoon wel eens onder handen zou nemen, of zij het gedaan heeft, zult gij het beste weten. Maar nu is de maat vol en nu beloof je geen beterschap; indien het Gods wil mocht zijn, dat ik mijn *leven* weer met het uwe zou *moeten* verbinden, neen, je zult juist voor mij wezen, wat je die zes jaren voor mij ben geweest, zeer aannemelijk voorwaar. Zijt gij nu niet bevreesd, dat ik het met deze of gene weet, ik had toch met alle mannen, die mij kennen, wat uitstaan, ja zelfs volgens je eigen zeggen, zijn de kinderen niets eens van je, en dat zeide je dan niet fatsoenlijk, maar in de gemeenste en liederlijkste bewoordingen, die mij te onkiesch zijn, ze hier neer te schrijven. Wat heb je aan de familie K..... gezegd? Onder anderen, dat ik nu al een half jaar de h... speelde, maar dat je mij met November zou laten zitten. Wees nu niet dubbelhartig en houd je woord; je brieven getuigen echter sterk tegen je, en dan niet eens maar wel hondermaal je m... zat met je opgescheept, nu ik twee kinderen heb, zit je met mij opgescheept, maar is mij en de kinderen in den volsten zin des woords een *Moeder*. Ofschoon ik diep ongelukkig ben, want ge hebt mij en de kinderen voor altijd ongelukkig gemaakt mij de kroon van het hoofd genomen en je kinderen een smet opgeworpen, die nimmer uitgewischt zal kunnen worden, dat zij op hun lateren leeftijd nog zullen moeten hooren; je vader die op het —— heeft gezeten. O, had ik je in eere naar het graf zien dragen, het ware nog beter geweest, dan had ik mijn hoofd durven opheffen; maar nu schaam ik mij, want je bent de vader van mijn kinderen. O, het is verschrikkelijk, vind je dan niet beter geen vader dan zulk een vader, je bent dien naam nooit waard geweest, een vader, die niets kan dan vloeken, schelden en gemeene taal uitslaan, een vader, die zijn maatschappelijke positie heeft verschopt en vertrapt, een vader, die zijn goud horloge verpatst om in een hittewagen te rijden; hoe heb ik daarvoor gespaard, om je er mee te verrassen, enkel maar om je voor mij te winnen, doch het was boter aan de galg, je gouden ketting, daar de mijne ook bij was met al wat er aanzit heb je voor 5 gld. verkocht, een man van zaken, voorwaar, en nu zal je weer juist wezen als je altijd geweest bent. Dat vertrouw ik echter ook, en daarom leef ik liever als gescheiden vrouw, dan met zulk een man, een man, die het zich niets rekent om op zulk eene plaats te zitten en weder ontslagen zijnde, zich in de stad beweegt, alsof het eene gewone zaak ware. Hoe durf je iemand onder de oogen komen, daar je de geheele familie hebt in de war gebracht en geschonden. Hoe zal je je aanstellen bij de heeren L. en G. en tegenover je confrères, daar je altijd het grootste woord hebt willen voeren. Zou dat alles bij je veranderd zijn? God geve het, doch niet voor mij, maak nu die vrouw gelukkig, die met u naar de W.....straat zou gaan, die, volgens je zeggen, zooveel beter was dan ik, ofschoon ik haar niet ken, gun ik haar al het geluk, dat ik nooit bij je gekend heb. Was je voor mij die zes jaren een goede man geweest, ik zoude zeggen, Herman, wij zullen buiten de stad gaan wonen, daar niemand je val weet, want hier kan je dunkt me niet blijven, maar daar heb ik je nooit voor behandeld. Ik wenschte wel, dat het anders ware geweest. Och, waarom ben ik zoo ongelukkig, ik heb het toch nooit aan je verdiend, dat moet je bekennen, maar het is nu niet anders, als ik maar gezond blijf voor mijne kinderen, en nu schrijf je nog, dat je altijd zoo lief en goed voor mij zijt geweest, het is bespottelijk, daar het juist het tegendeel is van de waarheid. Herinner je nog je laatste groet van

10 September? Twee vuistslagen op mijn hersenen, vergezeld met de woorden, „steek de mond, dondersteen," ik begrijp mij niet, hoe of gij mij zoo dikwijls vraagt of ik je terug schrijf, je kunt toch licht begrijpen, dat ik geen „lieve Herman" kan schrijven, zooals gij doet. Nu heb je een brief, lees en herlees hem en zeg bij je zelf of het niet de volle waarheid is. Indien ik alles wou opnoteeren, o, ik had een boek noodig, maar heugt je nog dien Zondagmorgen toen gij mij geslagen hebt in bijzijn van den kleinen jongen, zeggende, dat ik naar mijn oude m... moest gaan, om 8000 gld. van haar te halen, hetgeen je niet eens noodig had, het kind weet het nog. Nu zal ik maar ophouden met schrijven. God geve dat het een lesje moog zijn voor je leven; want indien je nu niet hebt geleerd, wanneer zal je dan leeren, en schrijf dan nooit meer dat je wezen zal, zooals je die zes jaren bent geweest. — Nu, God sterke je en vervulle je goede voornemens is de wensch van de door u ongelukkig gemaakte D. D." (deze brief schijnt evenwel niet uitgereikt te zijn, hij werd hier overgelegd en nooit heeft E. er van geweten).

Zoo lang hij hier was, was hij zeer stil en afgetrokken, vermeed zijne omgeving, die hij, zoo waande hij, door zijn bijzijn vergiftigde en allerlei ziekten aandeed, weigerde met hen aan tafel en naar bed te gaan, nam slechts noode en gedwongen eenig voedsel, beschuldigde zich van allerlei misdaden, enz. enz. Zijne voedselweigering bleef hardnekkig, zijne krachten namen steeds af en hij bezweek reeds den 20 April aan inanitie. — „Einde goed, alles goed," hij die alhier op de laagste klasse werd verpleegd, werd na zijn dood met veel staatsie naar Ams...... overgebracht!

C. L. Mid......, 56 j., ong., Prot., Leerlooier, Dongen. Opgen. 24 Dec. 1881. **1660.**
Zijne moeder is melancholisch in een gesticht gestorven. Zachtaardig, **Melancholia**
fatsoenlijk, beschaafd, wel belezen, steeds gezond, nooit misbruik van sterken **attonita.**
drank. Hij was een allerwerkzaamst man, zoo lang hij zijn vak uitoefende, hetwelk **(delusionaria)**
hij na eene ruime erfenis ontvangen te hebben, liet varen. **metamorphosis.**
Hij was welbespraakt, zeer bemind, verkeerde echter liever onder mindere standen. Van zijn godsdienstplichten maakte hij geen werk, was ten minste in geen 20 jaar onder het gehoor van den predikant geweest. Lezen en tuinarbeid was nu zijn bezigheid, in de laatste weken werd hij stil, teruggetrokken en werkeloos. Er ontstonden godsdienstige mijmeringen (gewetensbezwaren?) Hij gevoelt zich (hier) verlaten, moedeloos als een lijk (anaesthesie) tijdelijk en eeuwig ongelukkig; diepe melancholie is in zijn gelaat en spraak; om het eten geeft hij niet, het baat niet aan een lijk (illusie van de maag uit gastrische affectie), slaapt zeer weinig en wordt soms zeer opgewekt (raptus), hij heeft groote neiging tot suicide. Hij minacht zich geheel (micromanie), hij is zijn gezelschap niet waard, elkeen is te goed voor hem enz. (tinct. rhei aq. syr. rhei. spir. arom. 's avonds opium, moreele behandeling). Drie weken daarna wordt hij levendiger, zijn eetlust en nachtrust beter, hij mengt zich in de gesprekken, is zijn gezelschap ten volle waardig, klaagt wel, dat zijn geheugen van pas gebeurde zaken verzwakt, terwijl dat van lang verledene zeer goed is. Lectuur kan hij nog niet goed volhouden, zijne gedachten occupeeren hem te veel, om mede te gaan wandelen of tot gezelschapsspelen kan hij niet besluiten. Zijne reconvalescentie gaat zoo goed vooruit, dat hij den 19 Maart 1882 bij proef kan ontslagen worden.

Hij ging te B. bij Nijm.... wonen. Volgens tijding van 5 April was hij in het begin wel wat neerslachtig en geretireerd, maar was dit thans geweken en maakte hij het zeer goed. Later bericht van 12 Augustus constateerden zijn herstel.

C. O., 23 j., R. K., Landbouwster, Son. Opg. 3 Juli 1883. **1965.**
Opgeruimd van aard, gemakkelijk in den omgang, stipt in hare handelingen, **Mel. attonita.**
scrupuleus, goed bij de hand, boeren opvoeding, lager onderwijs, steeds genegen **(katatonie,**
om met personen van het andere geslacht te spreken. Steeds gezond, (heeft zelden **stupor).**

de menses gehad) drinkt niet. — Begint te huilen zonder dat haar ouders redenen er voor kunnen opgeven. Genegen tot zelfmoord (is in de put gesprongen, wil steeds van de wereld af), doch sedert drie dagen bang geworden. Zij houdt van geen andere personen buiten het huisgezin. 1[e] maal van af Februari krankzinnig. De zuster harer moeder was vroeger alle jaren een 14 dagen krankzinnig. Dit waren de eerste inlichtingen.

Volgens mededeeling van haar vader, bij een bezoek op 16 Augustus, schijnen huwelijksplannen in verband te staan met haren toestand. Hare halfzuster zoude steeds over trouwen met rijke, welgezeten jongens gesproken en haar het hoofd op hol gebracht hebben. Haar vader daarentegen was maar weinig met die plannen ingenomen, hij had maar eene dochter, en wilde ze niet gaarne in zijne boerderij missen, waarvoor zij zeer geschikt was. Hij verklaarde haar dan ook, dat, als zij trouwen wilde, hij ophield met werken en ging opteren wat hij had. Echter zoude hij haar geluk niet willen in den weg staan. Die huwelijksaangelegenheden duurden wel een jaar. Het eerste wat de ouders merkten was dat zij huilde. Naar de reden gevraagd, antwoordde zij na lang aanhouden, dat zij niet meer kon, niet meer in staat was om te werken. Lastig was zij niet, een enkele maal kon zij zeggen: „Vader, je deugt niet," en onmiddellijk daarop: „Vader, je bent een beste vent."

Hier vertoonde zij weinig energie, zag stil voor zich heen, begon te huilen als men haar aankeek, was niet in staat om rekenschap van haren toestand te geven, zit meestal met de handen overeen zonder iets uit te voeren, een enkele raptus melancholicus (zij slaat een medepatiënt). Zij is eene dikke, ronde meid met roode wangen, maar veel te vet (een vetklomp, veneuse constitutie), ziet er uit als Pietje bedroefd. Eene poging om haar op de naaikamer te laten werken, mislukte, zij deed weinig en dan nog mechanisch wat haar werd opgelegd en liep eene andere patiënte achterna overal waar zij ging. Kort daarop ging zij naar het waschhuis, maar dit haalde ook niet uit. Met September begint zij toch iets werkzaam te worden, maar steeds bij het aanspreken te huilen, gelijk bij het bezoek haars vaders (bij wien zij beweert, dat zij haar moeder nooit terug zien zal). Half September: mutisme, ziet erg suf en zoo onbestemd alsof zij niet weet, hoe zij het heeft. Begint een bleek uiterlijk te krijgen (ferrum).

November. Niet verbeterd, doet alles zonder energie en mechanisch, zit meest in zich zelf gekeerd, bemoeit zich weinig met hare omgeving; enkele malen slaat zij er op, soms begint zij bij het aanspreken te huilen, nu en dan onoozel lachen. Zij begint kataleptische verschijnselen te vertoonen, eet zelve niet meer, moet dus kunstmatig gevoed worden (storende afdeeling). — In de eerste dagen van Decemb. duidelijke kataleptische verschijnselen: de ledematen laten zich als was bewegen, blijven in den stand, waarin men ze brengt. Na eenige dagen meer tonische spanning der bovenste ledematen, onderarmen gebogen en handen sterk gevouwen; het kost groote moeite om de spanning op te heffen; de adductores en flexores hebben de overhand. Zij weigert dikwijls voedsel, slikt niet als men haar eten in den mond brengt. Spreekt nooit. Zij verzet zich met kracht tegen kunstmatige voeding (de buis kwam trouwens driemaal uit den neus in den mond). Negatieve bewegingen, mutisme, nu en dan lachbuien. Sensibiliteit vermindert. Een geslachtelijk moment schijnt bij haar een rol te spelen (in de naaikamer was zij altijd meer opgewekt als zij mannen zag). Bij vlagen stoot zij met het hoofd herhaalde malen tegen den muur.

17 December. Dezen nacht heeft zij hare urine opgedronken, zij is soms des nachts onzindelijk. Sedert wordt zij op bed verpleegd (omdat men het opdrinken van de urine beschouwde, dat zij dorst had en men hoopte, dat zij zou eten en drinken, als zij onbewaakt en alleen in de kamer lag). Inderdaad (27 Dec.) begon zij iets te gebruiken en vroeg soms zelf om te drinken. Haar arm neemt terstond, als men ze aanraakt, eene stijve houding aan; het kost moeite hem uit den aangenomen stand te brengen; zij vertoont een grijnslach op

het gelaat. Spreken doet zij bijna niet. Zij heeft eene zeer onaangename zweetlucht, neiging om zich de huid open te krabben, veel gebruiken doet zij nog niet, ligt den geheelen dag te bed, zet het eene oogenblik een lachend, onmiddellijk daarop een huilend gezicht.

Januari 1884. Ligt meestal te bed, soms met handmouwen wegens hare neiging om hare zeer gevoelige huid open te krabben (van daar eene oppervlakkige zweer in het gelaat en aan eenen arm), spreekt geen woord, blijft even stijf; voorarmen in half gebogen houding zijn met veel moeite in een andere te brengen; onmiddellijk voelt men dat de stijfheid toeneemt; de handen tot eene vuist gebald. Ook de beenen, die recht naast elkander liggen, houdt zij zoo stijf, dat zij bijna niet in een andere houding te brengen zijn. Als zij den dokter ziet, begint zij te lachen en keert hoofd en oogen naar hem. Spreken doet zij niets, een enkele maal vraagt zij om te drinken; meestal moet zij gevoed worden. Pols vrij normaal. Geen koorts, geen temperatuur-verhooging op het gevoel.

Februari. Zij heeft al haar overmatig vet verloren, zoodat zij nu eerder mager dan vet is, cyanotisch. 11e. Begint te braken, wanneer zij iets krijgt. Volkomene analgesie. 15e. Braken houdt aan (mosterdpap). Algemeene toestand niet veranderd. Weigert alle voedsel, vraagt nu en dan water, gebruikt een enkele maal een weinig wijn. Pupillen gelijk, soms verwijd, soms vernauwd. Komt de dokter in de kamer, dan keert zij het hoofd om en ziet hem smachtend aan, zonder spreken. Op pijn-prikkels reageert zij niet. Slechts wanneer men de bovenste ledematen uit den gebogen en de onderste uit den gestrekten stand wil brengen, dan voelt men onmiddellijk de spieren spannen. Het is bijna onmogelijk de vingers te strekken, zoo krachtig worden zij tot eene vuist gebald. Slechts eenmaal en wel twee dagen voor den dood, werd nog een kataleptische toestand der bovenste ledematen waargenomen. — Zij ging steeds achteruit; men kon haar onmogelijk iets laten nuttigen, (in de laatste weken niets dan water en een beetje wijn). Al haar vet verdween, koude, cyanotische vingers, neus en wangen. Neiging om zich los te woelen. In den buik geen abnormaliteiten te voelen. Geen hoesten, nu en dan soms meer, soms minder gebonden ontlasting. Geen diarrhoea.

Zij stierf den 3 Maart. De sectie leerde geen bepaalde oorzaak van den dood (bijgevolg inanitie). *Organen* anaemisch, *hart* klein (ook de aorta). De convexe oppervlakte geheel vergroeid met het diaphragma. Geen duidelijke atrophie der buiksorganen. Chronische maagcatarrh (oorzaak of gevolg?) *Hersenen* erg anaemisch, oedemateus, overigens geene afwijking te bespeuren.

C. Dr., 25 j., R. K. ong., Timmerm., Stratum. 1e m. 16 Sept. 1871, 2e m. 17 Mei 1882. **1743. Melancholia attonita.**

Zijn vader was in zijn huwelijk altijd wat vreemd en op zijne vrouw jaloersch geweest en steeds beducht, dat zijne bezitting zou verminderen. Men beschouwde hem voor krankzinnig, maar hij werd niet in een gesticht verpleegd en bracht zich (door ophangen in eene schuur) om het leven in 1845, terwijl zijne moeder zwanger van den patiënt was. Een neef van vaderszijde, van 13 Mei 1873 tot 7 Sept. 1880 in het krankzinnigengesticht alhier verpleegd, is aan marasmus overleden. Een ander werd ook hier verpleegd, (van 8 Nov. 1872 tot 30 Nov. 1885) toen hij naar Voorburg werd overgeplaatst. Beiden waren dementes. Zijn vader was landbouwer. Zijne moeder, aan wier zijde geen krankzinnigheid bestond, was gezond en hertrouwd. Zijn stiefvader schijnt zeer streng tegen hem geweest te zijn. Patiënt was bedaard, onderdanig en matig, hij had een zeer goed verstand, lager onderwijs genoten en een zeer goeden aanleg voor zijn vak als timmerman, terwijl hij als bouwkundig teekenaar goed bekend stond. Hij had geen bijzondere driften, beugelen en schieten met den handboog waren zijne uitspanning, hij maakte nooit misbruik van sterken drank, was steeds gezond en niet geconstipeerd. Bij een concours in het teekenen meende hij den prijs te zullen

9

krijgen en hij werd er ook voor gedoodverfd, maar kreeg ze niet (1870). Was dit de oorzaak zijner krankzinnigheid, waarvan hij vroeger niets vertoond had? Of was het (gelijk de inlichtingstaat vermeldt) de strenge behandeling des stiefvaders op den daartoe hereditair voorbeschikten bodem? In dat jaar begon hij te drinken (dipsomanie?) en wilde trouwen met een meisje, maar sprak haar nooit aan. Daarop werd hij stil en verrichtte met zijne moeder huis- en akkerwerk, maar gewoonlijk zeer slecht. Deze verschijnselen waren periodiek (en zonder eenig idee fixe), want hij liep van tijd tot tijd 's nachts het bed uit (wist niet wat hem des nachts overkomen was, maar dat hij het zeer benauwd had gehad), en liep links en rechts, binnen en buiten. Ter gelegenertijd begaf hij zich wel in gezelschap van andere personen en was dan vrolijk en opgeruimd. Hij werd 16 September 1871 alhier opgenomen.

Alhier loopt hij den geheelen dag rusteloos heen en weder (loopmanie), spreekt geen woord dan „ja" of „neen", bemoeit zich met niemand, moet tot eten en tot alles worden aangezet, zoekt doorgaans de eenzaamheid, is dof en zonder eenige wilskracht (aboulie). 4 Oct. Eenige veerkracht. 6e. Opgewekt en levendig, (raptus), verwarde en onzamenhangende gesprekken. In November wordt hij veel beter, werkzaam en gaat geregeld met werken voort, totdat hij 30 Maart 1872 bij proefneming ontslagen werd.

In den tijd dat hij tehuis was (van toen tot 17 Mei 1882, wanneer hij opnieuw opgenomen werd) kreeg hij telken jare ongeveer vier maanden deze loopmanie terug, en werkte de overige acht maanden goed, te ijverig zelfs. In de laatste weken voor deze interneering sloeg en gooide hij meermalen zijn stiefvader en moeder zonder de minste aanleiding, liep over straat groote passen makende, zich dwaas aanstellende: hij schopte alle steentjes en keien, die hij aantrof weg en wierp die zonder er op te letten, waar ze terecht kwamen; kwam dikwijls tot over het midden nat te huis, sprak allerlei onzin en was gevaarlijk vooral voor de jongens.

Alhier is hij weder zeer stil, spreekt weinig, loopt onrustig heen en weer, als gedreven door angst en vrees, spreekt onzamenhangende woorden, is liefst alleen, weigert niet zelden voedsel en is bij vlagen (raptus) opgewekt. Wij zien dus dezelfde verschijnselen als de eerste maal. In de eerste dagen van Juli eenige verbetering, doch den 20e een loopdrift (impulsieve bewegingen), veel sterker dan ooit te voren. Deze wordt zoo hevig, dat de vrees ontstaat, dat hij zich dood loopen zal en men gedwongen is hem door isoleering enz. tot rust te brengen. Deze impulsieve beweging komt ook daarna nu en dan, maar niet zoo hevig, terug. Van 20—26 Sept. 's nachts zeer onrustig (halucinaties?) Van toen af bleef hij stiller, slechts bij vlagen gejaagd, en moet dan somwijlen nog geïsoleerd worden. Neiging tot scheuren of slaan vertoonde hij hier niet. Gaarne ontstal hij aan medeverpleegden het voedsel en had eene sterke neiging om de kalk van de muren te krabben en op te eten; ook zwelgde hij soms spijkers in. Ofschoon anaemisch van uiterlijk was hij zeer goed gevoed en sterk, hielp dan ook nog al eens met kamer- en huiselijke bezigheden.

Den 16 Februari 1884 stak hij zich met een scherp stukje hout in een neusgat, hetgeen neusbloeding veroorzaakte. Den volgenden morgen droeg hij nog eene zware kuip met water mede, at des middags goed en vertoonde geen ziekte-verschijnselen. Den 18e 's morgens vonden wij hem met sterk versnelde ademhaling en pols, hetgeen eene pneumonie deed diagnosticeeren, waartegen tevergeefs de behandeling aangewend werd. Hij overleed den volgenden dag om 9 uur 's morgens.

Bij de sectie werd aan de *rechter*long en luchtpijp eene belangrijke croupeuse pneumonie waargenomen. *Hart* en *linker*long gezond, ook *lever; maag* door veel gas uitgezet. Als curiosum vermelden wij, dat hij als het ware maar eene nier had, juister twee nieren met ureteres, maar door eene aangeborene (niet verkregene) breede verbinding aaneengehecht.

J. v. A..., 61 j., wed^r. 4 kind., R. K., Arbeider, Woensel. Opg. 20 Febr. 1884. **2045. Melancholia attonita.**
In zijne familie is geene erfelijke dispositie, hij was goedaardig, leefde regelmatig, maakte geen misbruik van sterken drank, had een aan zijn stand gewoon verstand. Een brand voor ongeveer drie maanden bij zijne woning, had hem hevig ontsteld. Vrees voor vuur, zelfs van het zien van vuur is het eenig, maar aanhoudend, verschijnsel en kwaadaardigheid tegen personen, die hem nabij komen, terwijl hij anders van gezelschap houdt, zijn de eenige verschijnselen, die ons medegedeeld zijn.

Hij is alhier zeer stil, afgetrokken, hij blijft op den stoel of bank, waar hij zit, stil zitten, weigert hardnekkig voedsel, verzet zich met alle geweld wanneer men hem kunstmatig wil voeden. Ten einde hem zoo bedaard mogelijk te houden en uit eigen beweging tot eten te brengen, wordt hij in een single-room op een bed gelegd en onder zijn bereik water, melk en bouillon geplaatst. Tevergeefs. De kunstmatige voeding bleef noodzakelijk. Ziekelijke verschijnselen vertoonde hij niet dan zijne magerheid en een blauwe plek onder zijn linkeroog bij het binnenkomen. Hij werd den 27^e, reeds 7 dagen na zijne opneming, 's morgens vroeg dood op zijn bed gevonden.

Lijkschouwing om 2 uur na den middag. Grijs, vaalgele gelaatskleur, zeer vermagerd. (Volgens mededeeling van een patiënt uit zijne gemeente, die hem intusschen in jaren niet had gezien, was hij vroeger goed gezet). Rigor mortis. Lijk overigens nog warm.

In de *buikholte* niets belangrijks. *Blaas* vrij sterk gevuld, slechts $2^1/_2$ vinger breed boven de symphysis uitstekend. Het rechter gedeelte van het *colon transversum* vormt een belangrijke plooi over de dunne darmen heen liggende. *Galblaas* sterk gevuld. *Lever* vettig ontaard, veneus, hyperaemisch. *Milt* zeer klein, zeer vast, capsula gemakkelijk af te trekken. *Maag* slijmvlies gezwollen, met slijm bedekt, hyperaemisch, over het geheele slijmvlies hier en daar stipvormige haemorrhagie. *Borstholte. Rechterlong* samengevallen, iets emphysemateus aan de randen. Geheel luchthoudend, hypostatisch. *Linkerlong* luchtvrij bij doorsnijding, in het overgangsstadium van roode tot grijze hepatisatie. Bovenkwab luchtvrij, in staat van pneumonie, oedemateus geïnfiltreerd. — *Pleurae* niet vergroeid, alleen tusschen diaphragma en ondervlakte van de linkerlong een dun schijnvlies. *Beide longen zeer bloedrijk. Bronchi* hyperaemisch, slijmvlies gezwollen. *Linkerhart* vast samengetrokken. In *rechter voorkamer* zwart coagulum. *Hartswand* slap met coagula gevuld. *Klapvliezen* normaal. *Witte* coagula in de aorta, *zwarte* in de art. pulmonalis.

Hersendak niet dik, weinig diploe, enkele groefjes beantwoordende aan de glandulae Pacchioni, ter zijde van den sinus longitudinalis. Buitenvlakte der *dura mater* normaal, binnenvlakte iets vochtig, glad, overigens zonder afwijking. *Hersenvliezen* laten zich gemakkelijk aftrekken. *Hersenen* weinig vast, *hersenholten* niet bijzonder uitgezet, *substantia corticalis* overal smal. Symptomen van veneuse hyperaemie, oedemateus.

Oorzaak van den dood: croupeuse pneumonie.

Vr. A. H., 52 j., geh., R. K., arbeidster, Gastel. Opg. 19 Juli 1884. **2115. Melancholia s. insania katatonica.**
Goedaardig, matig verstand (geen onderwijs), werkzaam, vroeger gezond, slechts trage stoelgang, menstruatie 4 jaar opgehouden. Is nu reeds lang ziek geweest, sedert November 1883 langzamerhand erger geworden; van toen af veel last bij de urine-loozing (het water troebel en dik), veel hoofdpijn en trekken door het geheele lichaam. Aanleiding verder tot hare krankzinnigheid, waarin zij voor de eerste maal verkeerde en waarvoor geen erfelijke dispositie (ook geen misbruik van sterken drank) bestond — en die zich uitte door slapeloosheid en onrust, schreien, zingen en vloeken — was niet te vinden.

Den eersten nacht harer komst alhier was zij zeer onrustig en lastig, liep

het bed uit en schreeuwde moord en brand, zoodat niemand op de zaal slapen kon en men haar moest isoleeren. In haar single-room lag zij den volgenden dag rustig, zonder rekenschap te kunnen of willen geven van haren toestand. Buik bij betasting hard, verzet en huilen bij het onderzoek: geen ontlasting, eetlust zeer gering, tong erg rood. Den volgenden dag geen ontlasting (voorgeschreven catharticum geweigerd), buik opgezet. Katatonische verschijnselen in de bovenste ledematen, bepaalde katalepsie, wasachtige buiging der spieren, zoowel de armen als het hoofd met de halsspieren nemen de dwaaste houding aan; nu en dan buien van huilen. Sensibiliteit verminderd, maar niet weg (bij flink steken met de speld pijnlijk reageeren en huilen). Huidreflex weinig afgenomen, peesreflex aanwezig, maar niet versterkt. — De buik blijft opgezet; daar er een harde tumor te voelen is, die den indruk maakt van de peervormig uitgezette blaas wordt de katheder ingebracht en eene vrij groote hoeveelheid donkerbruine, zuur reageerende urine ontlast, die geen eiwit of suiker bevat. Daar zij niet gewaterd had, werd den volgenden dag de katheder weder ingebracht (slechts eenmaal in de 24 uren omdat zij buitengewoon weinig dronk). De hoeveelheid ontlaste urine was ± 1500 U; de buik werd zachter. Bij betasten en bimanuaal onderzoek (buik, vagina) schenen de blaaswanden verdikt.

30 Juli. Sedert heeft zij het water van zelf laten loopen. Zij werd rustiger (door vermindering der uitzetting en pijnlijkheid?); kataleptische, *katatonische* verschijnselen even duidelijk, hoofd en armen blijven langen tijd den stand behouden, dien men hun geeft (ook de belachelijkste poses); *mutisme* (met moeite slechts heeft zij haar naam genoemd). Eetlust gering, tong rood, slijmvlies der mondholte desquameert. Nu en dan huilen, kermen, zoodat men haar op een afstand kan hooren. Ontlasting traag maar gebonden, oppervlakkige etterende ulceratie aan de eene zijde van het sacrum. De katatonie houdt aan totdat de bovenste ledematen oedemateus en te zwaar worden om te blijven zweven, ook de voeten (schoon minder) zijn gezwollen. Decubitus aan sacrum en trochanteres wordt daarna erg, minder aan de ellebogen. Nu en dan koorts. Er ontstaat moeielijkheid bij het slikken (steeds verslikken), er komt veel slijm (etter) naar boven. Beweging van het hoofd eerst katatonisch, later pijnlijk, zoodat zij het hoofd een vasten stand geeft — achterover gebogen — en zich tegen beweging, ook passieve, verzet. In de laatste dagen lag zij stokstijf en stom; nu en dan luid kermen. Mondslijmvlies desquameert zeer (het onderzoek der keel was ondoenlijk).

Sectie 13 uren na den dood (24 September). — Doodsvlekken. Geen rigor mortis. Lijk erg vermagerd. Bovenste ledematen belangrijk, onderste minder oedemateus. — *Blaas* sterk samengetrokken (met slechts enkele druppels urine); wanden niet erg verdikt, slijmvlies hier en daar hyperaemisch. *Nieren* normaal. Chronische *maag-dundarmkatarrh*. *Lever* in lichten graad vettig. *Milt* zeer klein.

Hart niet onderzocht. *Linker*long normaal (geen tuberkels). *Rechter* insgelijks, behalve de rechter voorkwab, die geheel pneumonisch geïnfiltreerd is (slappe pneumonie met overgang in ettervorming). Het schraapsel bevat tal van groote, vettig ontaarde, alveolaircellen (de korrels verdwijnen niet door azijnzuur, wel door ether). Tal van kleine haardjes met etter gevuld, ter grootte van een stuiver en kleiner, in het longparenchyma. — *Perichondritis der cartilagines aryten oi ae.* Cartilago is ruw en ligt bloot. Stemspleet en stembanden geen afwijking, ook niet in larynx en bronchi. Aan de halswervelkolom geen afwijking, evenmin in het bovenste gedeelte van den oesophagus.

Sectie van het hoofd (32 uren na den dood). — *Schedeldak* dun, een paar indrukken van Pacchionische granulaties. *Dura mater* geen afwijking, niet met de arachnoïdea vergroeid. Aderen, vooral aan het onder achterste gedeelte, vrij goed gevuld, ook de haarvaten; matige hoeveelheid subarachnoïdeaal vocht. *Hersenvliezen* laten zich eenigszins moeilijk aftrekken. *Hersensubstantie* vrij vast, kleur van den bast normaal. Hersenen iets oedemateus, minder vast. Eene bijzonder breede grijze commissuur in de 3[e] hersenholte en eene verbindings-

winding aan de eene zijde tusschen lobus paracentralis superior en inferior. De *hersenholten* zijn niet overmatig uitgezet (een bewijs, dat de stoornis van de corticalis uitgaat, evenals de atrophie der hersenen).

Secundaire krankzinnigheid, tengevolge van hersenuitputting of gestoorde hersenvoeding in den loop van eene lichamelijke ziekte, die én maag en darmen én blaas aandoet.

J. H. v. d. Elst, 23 j., ong., R. K., Barbier, Amst..... Opg. 3 Aug. 1882. **1798. Melancholia attonita.**

Vader (barbier) poitrinair, moeder zeer zenuwachtig. Van moederszijde: grootvader, oom en tante krankzinnig gestorven, van vaderszijde geen. 5 kinderen, waarvan een overleden 2 maanden oud aan hersenlijden, een aan het zuur even oud; een meisje voor 2 en een voor 1 jaar overleden aan klierziekte. Pat., eenige zoon en later eenig kind, was van zijne geboorte zeer zwak en werd vertroeteld. Van af zijn 5ᵉ jaar had hij iets vreemds; liep onbestemd heen en weer, schudde met en krabde op zijn hoofd (nu nog steeds), scheen dikwijls in gedachten, maar dacht niets. Rekenen en Fransch goed, schrijven slecht (dikwijls, ook bij het eten met de linkerhand), scheeren deed hij goed tot voor drie weken. Na het overlijden zijner zusters werd hij zeer neerslachtig, daarop het idee fixe, dat zijne moeder ze vergeven had en hij ook weldra zou sterven en dat hij eens gevloekt hebbende, dit niet gebiecht had (hij had het wel tienmaal gedaan), hij was zeer kiesch (bij onzedige taal werd hij kwaad), nooit dronken. Dikwijls benauwdheden en trekkingen. In een vlaag sloeg hij een ruit in en wondde zich den pols; heeft een hernia.

Alhier is hij stil, treurig, wil weg, wrijft zich kale plekken op de slaapstreek. 7ᵉ. Slaat de ruiten in. Doet niets, wil maar biechten, weigert dikwijls voedsel en toont vele verschijnselen van folie du doute. Den 30ᵉ schrijft hij: „Met een diep bedroefd en zeer getroffen hart, heb ik de vrijheid genomen u eenige letteren te schrijven. Toen ik den eersten dag daar was, was ik net als een krankzinnig mensch, ik wist niet, waar of ik was. Ach, lieve vader, na lang nadenken heb ik eerst begrepen, waarom ik hier naar toe ben gebracht; ach, mijn vader, wat doet een mensch als hij in angst zit, hij denkt dan het een, dan het ander, ach vader, ik zit nog met een zware biecht, mijn lichaam heeft inwendig zwaar geleden, mijn borst is mij schrikkelijk afgeknaagd, want ik gevoel dat ik tegen God zwaar gezondigd heb. Ik heb al lang den pastoor eens willen vragen, of zijn eerw. eens zoo vriendelijk zou willen zijn, mij voor een 8 dagen onder zijne bescherming te willen nemen. De broeders zijn goede menschen, eten doe ik nog al goed, daar ik bang ben, dat ik anders heel weg kwijn. Ach, ik ben zoo mager geworden van het verdriet, dat ik inwendig heb, maar ik hoop dat God mij niet zal verstooten, daar er bij God altijd nog barmhartigheid is, anders ben ik heelemaal ongelukkig, ach, als ik aan moeder denk, wordt mij het hart doorboord. Nu lieve vader, beste moeder, wees duizendmaal gegroet van mij, ach, mijn God, nu de complimenten aan..... Met achting noem ik mij, uw toegenegen zoon Jan."

Den 11 September hoort hij eene stem, dat hij 8 dagen niet mag eten (hij wordt gevoed). In zijne gemoedsbezwaren wordt hij weifelend, dan eens luistert hij, dan niet. In het laatst dier maand begint hij zijne waanideën in te zien, wordt geregeld in het eten, laat het strijken op zijn hoofd na, wordt opgeruimder en geregeld in zijne godsdienstoefeningen, zoekt afleiding en bezigheid. In November lacht hij met zijne waanideën. Den 28 December wordt hij met verlof ontslagen.

J. v. Kr.., 40 j., ong., R. K., Geff.., landbouwster. Opg. 2 April 1873. **510. Melancholia agitans.**

De vader is in 1845, de moeder in 1856 overleden (er was geen bloedverwantschap tusschen hen), een broeder stierf in het krankzinnigengesticht te 's-Bosch. Zij had een gering verstand (leerde lezen en schrijven), was stijf, eigenzinnig, licht geraakt, liefst op zich zelve aan het gewone huiswerk eener

boerderij, menstrueerde geregeld, leed vroeger veel aan maagpijn. Hare (eerste) krankzinnigheid, vermoedelijk door overdreven godsdienstig gevoel opgewekt, vertoonde zich voor ongeveer een half jaar, doordien zij zich inbeeldde niets goeds meer te kunnen doen. Later werden de verschijnselen: volstrekte lusteloosheid tot hare gewone bezigheden, zich aanhoudend beklagen, dat de zaligheid voor haar onmogelijk is (dit was een idee fixe bij haar geworden), daarom -- om te kunnen klagen — zoekt zij gezelschap), periodiek met neiging tot zelfmoord.

Zij is eene zwakke, anaemische vrouw, type van diepe melancholie, heeft nergens rust, loopt doelloos, gejaagd, heen en weer, weeklaagt den geheelen dag, steeds roepende, dat zij eeuwig ongelukkig, hare ziel eeuwig verloren is, eet met veel moeite (p. opii). 10ᵉ. Iets kalmer; haar eenigste uitroep is echter: ik ben niet gek, maar eeuwig verloren, mijne ziel is rampzalig. 15ᵉ. Wil meer naar rede luisteren, toont meer energie, blijft beter aan haar werk, maar haar idee fixe is hetzelfde. Van af den 20ᵉ is haar toestand iets beter, zij kan zich soms wat over haar idee fixe heen zetten, maar wordt neerslachtig en mistroostig als men haar aanspreekt en is met moeite aan haar werk te houden.

Mei. Neiging tot verscheuren van kleederen en bedlinnen; voortdurend gejaagd, weeklagen en jammeren den ganschen dag (p. opii. hydrochloral), enkele dagen iets rustiger, doch nog ongeschikt voor bezigheid of afleiding, idee fixe: wanhoop aan hare zaligheid. Juni. Afwisselend kalmer en meer gejaagd; het rustigste wanneer zij alleen in haar kamer zit, zich zelve voortdurend beklagen, dringt op bezoek harer familie aan; zucht tot verscheuren of zich zelve te vermoorden (op. chlor.). Juli, Augustus, September. Bij vlagen wanhopend, dag en nacht luidkeels jammeren en roepen, dat geen zaligheid of hulp meer mogelijk is, steeds nog scheuren van kleederen en bedlinnen, thans de stukjes ook opeten. October – December. In weerwil van alle pogingen en de schoonste beloften, kan zij geen enkelen dag zich onthouden van scheuren met de handen (of als deze belet zijn) met de tanden; steeds dezelfde jammerklacht.

1874. Januari en Februari. Dezelfde zucht tot scheuren, en (tengevolge van het kauwen of opeten der stukjes) diarrhee, weigert nu en dan eten, afwisselend opgewekt en neerslachtig, maar steeds hetzelfde geklaag. Maart. Toestand blijft allertreurigst. Een enkele kalme dag wordt gevolgd door verscheidene opgewekte; blijft verscheuren en weeklagen. April. Meer en meer achteruitgang; zij weigert dagen achtereen voedsel, (moet gevoed worden) verscheurt nog alles; abscessen in inguine; vermagert. Mei. Wil sponte niet meer eten, moet steeds gevoed worden, blijft vermageren, dag en nacht weeklagen en iedereen toeroepen, haar te dooden. Juli en Augustus. Zeer gejaagd, soms tot wanhoop toe, klagen over allerlei ongegronde zaken, moet steeds tot eten gedwongen worden. September tot December. De eenige verandering is dat het karakter harer klachten niet meer hetzelfde blijft en zij haar ongeluk, dat zij nog steeds bejammert, aan anderen gaat verwijten, wil echter nog niet eten en verscheurt nu en dan hare kleederen.

1875. Tot Juli toe is wel afwisseling maar geen verbetering op te merken; behalve eenige kalme dagen blijft haar toestand dezelfde. In Augustus neigt zij tot verbetering, begint van zelf te eten, scheurt hare kleederen niet meer stuk, maar blijft lui en vadsig. Om te beproeven haar aan het werk te krijgen wordt zij van de storende afdeeling, waarop zij tot dusverre geplaatst was, tot die der rustigen overgebracht. In de volgende maanden wordt haar toestand steeds gunstiger en schijnt het tijdperk der reconvalescentie in te treden; doch ook nog in December bleek dat zij, in weerwil van haar schijnbaar gunstigen toestand, nog hardnekkig aan hare waanzinnige denkbeelden bleef vasthouden.

1876. Vermits haar toestand vrij gunstig is gebleven, wordt zij in Februari op verzoek harer familie (hersteld) ontslagen.

Vr. A. v. D., 52 j., geh., R. K., boerin, St. Oed...... Opg. 24 Juni 1884. **2102. Melancholia agitans (resistive mel. cl.) (Insania climacterica.**

Van nature goed en braaf (wel eenigszins van scrupuleusen aard), bedaard en zachtzinnig, matig en huishoudelijk, wenschte gaarne vooruit te komen, had veel zorg voor het vee, zonder erfelijke dispositie, beschaafd volgens haar stand maar slechts een weinig lager onderwijs (niet schrijven), gezond van geest en lichaam (echter constipatie), geen gebruik van sterken drank. Vroeger geregeld gemenstrueerd. Sedert de menstruatie opgehouden is, nu een paar jaar geleden, werd zij zwakker en begon te klagen over zwaarte in de maag na het eten (maagkatarrh?) Nadat zij, nu vier maanden geleden het (voor het eerst) in het hoofd heeft gekregen, heeft zij geen last van de maag meer, zij werd toen maalachtig en ongerust, verlangde de eenzaamheid, maar had geen neiging tot zelfmoord. Van af den Paaschtijd begonnen allerlei scrupuleuse bezwaren: zij had niet goed gebiecht, werd angstig en onrustig. Langzamerhand verergerde de toestand: zij kan niets meer uitvoeren, wordt lastig en ongezeggelijk en krijgt buien van kwaadaardigheid, vooral tegen haar man en kinderen. Zij trekt haar man de haren uit het hoofd, grijpt hem aan, krabt en bijt, slaat om zich heen, tracht ieder, die bij haar komt te schoppen, breekt, scheurt of vernielt wat in haar bereik is, rukt eene vrouw de kleederen van het lijf en knijpt haar zoo aan den pols, dat zij 14 dagen daarna nog niet genezen is, loopt soms ongekleed naar buiten en is, als men haar het bed doet houden, ternauwernood door twee man, die haar ook des nachts moeten bewaken, te bedwingen.

In de eerste 5 dagen na haar opneming, weigert zij bijna iets te gebruiken, praat niet, zit stil en rustig en ziet er slecht en vervallen uit. Met het oog op hare vroegere maagverschijnselen werd van dwangvoeding afgezien. De eerste dagen op, daarna in bed. Daar zij stil en rustig te bed bleef en ook des nachts geen leven maakte, werd zij den 6e dag naar de ziekenzaal overgebracht. Hier begon zij onmiddelijk te eten en at over het algemeen vrij goed, maar somwijlen weigerde zij alles. Veelal bracht zij te bed door, maar nu en dan zat zij op, zonder dat zij tot iets verstandigs in staat was; zij was te treurig en te zanikachtig, eigenzinnig en niet te overreden; haar scheelde niets, zij moest naar huis. Een plaatselijk onderzoek leverde niets afwijkends in de borst- en buikingewanden.

Bij het bezoek van haar man en twee broeders op 13 Juli, stelde zij zich zeer onrustig aan, doet niets dan huilen en malen, „laat mij naar huis gaan." Met veel moeite bracht men haar terug. Van dat oogenblik nam de onrust toe. Zij wilde niet te bed blijven, haalde het geheele bed dooreen, zanikte op treurigen en schreienden toon, was zeer hinderlijk en volstrekt onvatbaar voor toespraak. Zij moest weder naar de storende afdeeling. Hier was zij in den eersten tijd zeer opgewekt, huilde en klaagde luid, liet dokter en verpleegsters niet in rust, hing aan hun kleeren, moest geïsoleerd worden. Dikwijls ook bracht zij buiten op de binnenplaats door. Eerst na eenige weken werd zij kalmer, bleef echter ongeschikt tot eenigen arbeid.

In September bezocht haar man haar weder, met even ongunstigen uitslag. Zij werd weder opgewekt, lastiger, zanikerig, schreeuwde luid, wilde met den waterpot gooien, moest geïsoleerd worden. Als men bij haar kwam, hing zij aan de kleeren, zoodat men alleen met de grootste moeite uit de cel en ze sluiten kon. Dikwijls hoorde men haar luide klagen en jammeren. Zij at in den laatsten tijd goed, klaagde niet over de maag en had geen maagsymptomen. Met korte tusschenpoozen was zij rustiger en dan zag zij er afgetobt uit.

Nadat zij een paar dagen nog veel opgewekter was geweest dan ooit te voren (36 uren voor haar dood bracht zij evenwel in een kalm oogenblik nog eenigen tijd in de zaal door), werd zij den morgen van 21 November dood gevonden, liggende op de matras in de cel, waarin zij verpleegd werd, met den buik op de matras.

Sectie. Goed gevoede vrouw, met duidelijke doodsvlekken, zeer blauw in het gelaat; — spierstelsel goed ontwikkeld, mooie haarbos (deels zwart, deels grijs); overigens niets bijzonders.

Buik vrij opgezet. *Buikvlies* geen afwijking; *maag* niet uitgezet; bij opening haemorrhagie en pigment vlekken in het middelste — en het pylorus-gedeelte, ook venen geïnjicieerd in het peritoneaal gedeelte der maag. Belangrijke hyperaemie der buik-klieren in het algemeen van het poortaderstelsel (ook van de nieren). De *dikke darm* van af het coecum tot aan het colon descendens buitengewoon sterk uitgezet, op de hoogte van de flexura coli dextra sterk geknikt met eene vergroeiing tusschen colon adscendens en transversum (begin) en einde van het colon adscendens. Colon adscendens en transversum voor een klein gedeelte gevuld met vaste sedes (evenwel geen harde scybalae), meestal echter met gas, zoodat beide darmgedeelten onmiddellijk samenvallen. Colon descendens en rectum met gevormde faeces gevuld, die overal den vinger toelaten (dus geen harde scybalae). *Dunne* darm matig wijd, met uitgezet peritoneaal bekleedsel, geïnjicieerd, met half vloeibare massa gevuld. Katarrh van duodenum en jejunum en zwelling der klieren (chronische maag-dundarm catarrh). — *Lever* sterk hyperaemisch, normale grootte, roode kleur. *Galblaas* gevuld. *Milt* sterk hyperaemisch. *Nieren* insgelijks hyperaemisch, niet verkleind, geen zichtbare afwijkingen. *Uterus* bewegelijk, normale stand, niets bijzonders. *Ovaria* atrophisch. *Vulva* gesloten, droog, geen afscheiding.

Borstholte. — *Hart* niet verkleind, vast op het gevoel. *Pericardicum* met weinig vocht. — *Longen* overal luchthoudend, geen tuberkels, niet bijzonder hyperaemisch.

Schedel. Niets bijzonders, Pacchionische granulaties in zeer geringe getale. *Dura mater* niets bijzonders. *Pia mater* en *arachnoidea* evenmin, laten niet heel gemakkelijk los, geen bijzonder oedeem, *pia* hyperaemisch, niet alleen de venae, maar ook de capillaria. — *Hersenen* vast, mooi als van iemand met normale zinnen, volkomen symmetrisch. — *Geen atrophie* der gyri, maar hyperaemie, zoo wel van den bast als van het merg; tal van met bloed gevulde vaten bij doorsnijding der hersenen. De vorm der windingen levert niets bijzonders op, evenmin de overige hersenen. *Plexus chorioidei* dik, wanden der ventriculi met vele vaten (uitgezette aderen), weinig vocht in de ventrikels. Zeer groot conarium. *Geen oedeem der hersenen of hersenvliezen.* Frontaal en occipitaal gedeelte van den cortex bruin gekleurd, zeer scherpe afscheiding van de medullaris, in het motoor (centraal) gedeelte is de kleur van den bast minder donker.

De sectie heeft de oorzaak van den plotselingen dood niet opgehelderd. Was zij gestikt? of had zij eene beroerte gehad? Dat iemand in een epileptisch acces stikken kan, is natuurlijk, maar dat iemand, die goed bij kennis is, zoo kan vallen, dat zij niet in staat is om zich op te lichten, is niet te begrijpen. Van zelfmoord kan geen sprake zijn; uitwendige teekenen bestonden daarvoor niet. — Wegens hare opgewektheid van melancholischen aard, was haar voorgeschreven een lepel chloral hydraat en 0.065 p. opii, tweemaal daags. Heeft dit te sterk gewerkt, of heeft men haar soms meer ingegeven (hetgeen echter niet toegestemd is)? zoodat zij, te vast ingeslapen, niet bespeurde, dat zij stikte? — De belangrijke hyperaemie moet voor een gedeelte toegeschreven worden aan den plotselingen dood (de bloedrijkdom is normaal, door het plotselinge ontstond geen loedverlies); om haar tobben, haar geheel voorkomen, zoude men eerder verwacht hebben, dat het bloedquantum ware afgenomen. — Ongetwijfeld bestond hier aandoening van de buikingewanden en stonden de maagstoornissen in verband met een maagkatarrh, waarvan de resten (haemorrhagiën en pigmentafzetting) nog duidelijk waren.

Wij kunnen hier niet in alle bijzonderheden der melancholie treden (trouwens deze is menigmaal uitstekend beschreven), wij laten slechts eenige regels voorafgaan bevorens enkele voorbeelden der melancholia halucinatoria aan te halen.

De halucinaties en illusies hebben hier kenmerken van vastheid, duurzaamheid, sterkte en uiting, die ze van die der manie onderscheiden. De lijder zelf kan ze meestal, dewijl zijn verstand in vele opzichten niet zoo beneveld is, opgeven: de smart is hier onbewegelijk. De zinsbegoochelingen zijn hier talrijk, wij kunnen ze minstens in éen derde onzer gevallen constateeren. Onder 303 zijner melancholische lijders telde DE BOISMONT 248 halucinaties en illusies alleen of te zamen. Van de 95 halucinaties (alleen) waren 53 maal die van het gehoor, 7 van het gezicht alleen, 31 van gezicht en gehoor te zamen. Ook volgens onze waarnemingen zijn die van het gehoor verre overwegend. Lastige en pijnlijke gewaarwordingen zijn hier als het ware stereotypisch, overeenkomstig met de melancholische stemming en worden bron van waanidëen. Zij verplaatsen den lijder dikwijls in eene imaginaire wereld. [1]) De in angstige verwachtings-affect smachtende zieke hoort stemmen, die hem een dreigend onheil, dood, gevangenis, veroordeeling aankondigen; de buitenwereld is hem vijandig, wòorden en geruischen zonder beteekenis worden bedreigingen, bespotting, beschimping, hoongelach. Even schrikwekkend zijn de visioenen: moordenaars, de beul, spoken, duivels. Smaakillusies verontreinigen of vergiftigen het eten; die van de reuk omgeven hen met lijken of met den zwavelpoel der hel; neuralgisch-paralgische sensatiën martelen of kwellen hen door geesten. — In de melancholia activa [2]) maken talrijke halucinaties en illusies eene volkomene droomenwereld; in de passiva [3]) verlevendigt de reflex eener halucinatie slechts van tijd tot tijd de onbewegelijke trekken, in enkele gevallen maken zij de heerschende symptomengroep uit.

B. S., 47 j., ong., R. K., koopvrouw, Bu... Opg. 1e m. 1877 2e m. 10 Dec. 1883. **2020. Melancholia agitans (halucinatoria).**
In 1877 luidden de inlichtingen: vader krankzinnig, moeder phthisica overleden: goedaardig, zacht doch licht geraakt; ijverig en bewegelijk; burgerlijke opvoeding, goed ontwikkeld verstand, lager onderwijs, genegen tot uithuizigheid, zenuwachtig van hare jeugd (later verergerd). Den 8 September 1877 vertoonde zij nagenoeg dezelfde verschijnselen als in 1883, uitgezonderd voedselweigering. Wij gaan ze daarom stilzwijgend voorbij. Zij herstelde toen vrij spoedig en kon den 27 Maart 1878 ontslagen worden.

In 1883 wordt zij opgegeven als scrupuleus en diepzinnig, veel bidden, altijd gezond, verzwakking der geestvermogens, periodiek erger. Na de bedevaart van 8 September (de tijd coincideert dus met dien van de eerste maal) naar Kevelaar overdreven godsvrucht en radeloosheid, zij had onaangenaamheden op die reis gehad, wordt boos als men over het toen gebeurde en de daarbij betrokkene personen spreekt.

Zij is bij deze 2e opneming rustig met dof en treurig uiterlijk; haren naam heeft zij afgelegd, zij heeft een anderen, weigert dien te noemen, wanneer de geestelijken het haar niet vragen. Zij heet Barbara Aardappel, Niemendal, wil

[1]) Vgl. o. a. Krafft-Ebing l. l. p. 83—108.
[2]) Vgl. Schüle p. 407, 408.
[3]) Schüle l. l. p. 410—412 en p. 486 tot 488.

in alles zorgen, tegenspoeden en ongelukken weg nemen, spreekt zeer ontwijkend over eene verschijning, die zij zoude gehad hebben van O. L. V. en over haar vreemd gedrag in de kerk. — Zij is schatrijk; is waar zij wezen moet, heeft nog gezichtshalucinaties, maar weigert zich uit te laten en praat bij zich zelve, doch blijft werkzaam en laat zich leiden.

Hier: angstig, weerstand biedend en gejaagd, dikwijls voedselweigering. Van daar in Januari 1884 tweemaal voeding (door den neus) met de oesophagus sonde. 17 Januari. Op de rechterbil een gangreneuse plek ter grootte van drie rijksdaalders met rooden geïnfiltreerden rand, daarom van heden af op bed; ook op de beide trochanteres decubitus. Zij hoest nu en dan (foetor ex ore heeft zij nooit gehad) vermagert steeds en overlijdt 12 Februari, na 2 maanden behandeling.

Sectie (5 uren na den dood). — *Hymen* nog aanwezig. *Uterus* bewegelijk, van gewone grootte. *Ovaria* klein. — *Intestina* sterk samengetrokken, vooral ileum en geheel het colon, processus vermiformis niet los, maar als een boog door een peritoneaal-plooi aan het coecum gehecht. Uit den *anus* waren nog faeces gekomen. *Maag* van normale grootte, gevuld met een bruin, niet bloederig vocht, geen ulcera, op den binnenwand eenig slijm, wanden verdikt, gelijkmatig slijmvlies met haemorrhagiën. — *Lever* en milt klein, in de gerekte *galblaas* drie groote galsteenen, geen gal. *Nieren* normaal van grootte en kleur, zoowel uit- als inwendig.

Beide *longen* samengevallen, erg anaemisch, slechts aan beide lappen met vaste strengen aan de pleura costalis vergroeid, linker onderkwab op den onderrand niet luchthoudend. Bij doorsnijding vloeit er een gangreneus vocht uit, dat in eenige holten bevat is. In beide toppen enkele harde plekjes (genuïne tuberculose). — *Hart* klein, kegelvormig, kleppen en musc. papillar. gezond. *Hartezakje* met den hartwand aan de geheele oppervlakte vergroeid (congenitale misvorming)? door dunne bindweefselstrooken, die niet afgepeld kunnen worden voor, boven, achter. Geene pericardiale ruimte.

Hersendak bleek, hersenboezems en aderen der pia mater (die zich gemakkelijk laat aftrekken) gevuld. *Oedeem* der hersenvliezen. *Schedel*, eerder klein dan groot, symmetrisch, ook de *hersenen*, geen atheroma, weinig bloedpunten. Aan den *sinus longitudinalis* op den vertex eenige Pacchionische granulaties. Regelmatige gyri en sulci. De bast bleek grijs.

Dus: Gangraena lobi inferioris pulmonis sinistri met omgevend pneumonisch geïnfiltreerd weefsel. — Chronische maagcatarrh met verdikking van het slijmvlies. Congenitale vergroeiing van hart en hartezakje.

248. Melancholia agitans (delusionaria).

Vr. Th. de L...., 27 j., R. K., geh., Landbouwster. Opg. 19 Mei 1871.

De lijderes is eene bleeke, lymphatische slanke vrouw, zeer anaemisch, met goede en geregelde menstruatie, behoort tot eene welgestelde landbouwersfamilie en genoot eene vrij goede gezondheid. Krankzinnigheid is erfelijk in hare familie, haar vader is krankzinnig overleden en hare zuster heeft zich door ophanging van het leven beroofd. Vroeger heeft zij neiging getoond tot het kloosterleven, doch schijnt door invloed van anderen met zekeren weerzin tot het huwelijk te zijn overgegaan. Onmiddellijk daarna begon zij reeds te tobben, verbeeldde zich den kost niet te kunnen verdienen en werd angstig en gejaagd. Zeer spoedig (ongeveer drie maanden geleden) brak hare verstandsverbijstering in hevige mate uit, onder verschijnselen van ziele-angst, woestheid, wondere gebaren en neiging tot suicidium.

Bij hare opneming is zij een volslagen beeld der diepste melancholie. Jammerend en weeklagend loopt zij aanhoudend rond, uitroepende, dat zij dood en in de hel is; — dat zij hare ziel aan den duivel heeft gegeven, die haar tot het huwelijk heeft aangezet; dan weder springt zij in een adem voort, of trippelt rond op de meest onzinnige wijze lachende. Met moeite wordt zij tot eten

gebracht, daar zij op allerlei wijze haar denkbeeldig misdadig leven tracht te eindigen (opium, zooveel mogelijk rustige afzondering).

26 Juli. Toestand kalmer, meer vatbaar voor toespraak en overtuiging: zij leent meer gehoor, wanneer men haar over het dwaze harer denkbeelden onderhoudt. Augustus 1. Beterschap toenemende, lichamelijk in krachten winnende, kalmer, begint over haar man te spreken. 12e. Zij verzoekt uit eigen beweging om bezigheid en is het liefst werkzaam in de keuken. Het verlangen naar haar man treedt meer en meer op den voorgrond, zoodat haar werd toegestaan eenen brief aan hem te schrijven. 28e. Een bezoek van haren man schijnt gunstig op haren toestand te hebben gewerkt. Behalve iets zonderlings in hare manieren en de onbestendigheid van haar lust tot werken is die vrij bevredigend. November 19 wordt zij op verzoek van haren man bij proefneming en daar zij, volgens ingewonnen berichten goed blijft op 15 December hersteld ontslagen. Volgens latere berichten in April 1872 maakte zij het in hare huishouding zeer wel.

M. v. Z..., 30 j., ong., R. K., Religieuse, Amersf.... Opgen. 26 Oct. 1871. **332. Melancholia attonita (halucinatoria).**

Patiënte, wier oom en tante van moederszijde krankzinnig zijn geweest, was de dochter van welgestelde landbouwers, had eene behoorlijke, fatsoenlijke opvoeding genoten, was zeer zachtzinnig en, overeenkomstig haren geestelijken staat, ingetogen en zedig. Hare gezondheidstoestand was steeds zeer bevredigend; wel was zij lijdende aan gezichtszwakte en de menses waren sedert eenige maanden opgehouden. Hare bezigheid in het klooster bestond in de opleiding van jonge kinderen in de bewaarschool. Zij is zeer slank, anaemisch en heeft zwaarmoedige trekken. De eerste verschijnselen van zwaarmoedigheid vertoonden zich, vijf maanden geleden, door allerlei halucinaties en in het begin van September jl. heeft zij, meenende, dat het eene verlichting tegen hare zwaarmoedigheid zou geven, zich met eene schaar de vena mediana van den linkerarm geopend.

Bij hare opneming is zij zeer rustig, spreekt weinig en kortaf, doch toont in al hare manieren voortdurend te lijden aan halucinaties van het gezicht en gehoor. Eensklaps staat zij in hare wandelingen stil of houdt met hare bezigheden op, staat dan in gedachten verzonken of maakt allerlei vreemde gesties. Verder is zij zeer stil en afgetrokken en slaakt nu en dan eenige zuchten.

14 November. Sinds een paar dagen is zij meer levendig en opgewekt, toont in alles eene groote gejaagdheid en is zelfs woest in hare gebaren, slaat de deuren met geweld dicht, is lastig en weerbarstig, wanneer men haar iets vraagt of zegt. In dergelijke vlagen is zij ook 's nachts meer onrustig en ligt doorgaans halve nachten in zich zelve te praten. — Nadat deze toestand eenige dagen heeft geduurd wordt zij langzamerhand weder kalmer en vervalt in dezelfde zwaarmoedige stemming. Februari 1872. In de laatste twee maanden is er geene bijzondere verandering ten ongunste of ten gunste van hare beterschap waargenomen. Afgescheiden van hare zinsbegoochelingen is zij vrij kalm, goed gezond en brengt den dag afwisselend door met handwerken en wandelen. April. In de laatste twee maanden kan men geene bijzondere verandering in haren toestand bespeuren.

Daarna gaat zij allengs meer en meer achteruit en is met December onder den invloed van hare zwaarmoedigheid en de daarmede verbondene waanzinnige voorstellingen in een toestand van stompzinnigheid en apathie (secundaire dementia, stupiditas post melancholiam) vervallen, die haar gevoelloos maakt voor in- en uitwendige indrukken en gemoedsaandoeningen en afhankelijk van hare omgeving, daar zij sprakeloos en schier onbewegelijk den geheelen dag zit te mijmeren en te peinzen, zich om niets bekommert en zelfs de noodige energie mist om in hare dagelijksche nooddruft en levensbehoeften te voorzien. Ook hare physieke constitutie leed onder dit alles zeer en zij overleed aan hydrops ascites 26 Augustus 1873.

497. Melancholia delusionaria. M. G....., 53 j., ong., R. K., Rav....... Opgen. 1 Maart 1873.

Patiënte was reeds geruimen tijd krankzinnig voor dat zij opgenomen werd en hare moeder had aan denzelfden vorm van verstandsverbijstering geleden. Zij is een flink gebouwd, eenigszins volbloedig persoon, was welgesteld, goed opgevoed, gezond van verstand, zachtaardig en huiselijk, doch begeerig naar geld. Zij was steeds gezond en had vroeger geregeld gemenstrueerd. — Haar idee fixe is, dat zij gebrek moet lijden en overal te kort zal komen.

Alhier is zij zeer gejaagd, lastig, jammert en weeklaagt bij vlagen dag en nacht, verlaat 's nachts haar bed, is zeer verward, weigert halstarrig te eten (moet dan ook gevoed worden), ziet het eten voor menschenvleesch en bloed aan, wil van geen herstel of genezing weten (p. opii) alles is vergiftigd, alles voor haar verloren, zij is niets meer waard, voor eeuwig ongelukkig, spreekt van beulen en vermoord te worden. — Van af den 14e wordt zij kalmer, vraagt naar werk, begint zelve te eten, maar is bij vlagen, vooral 's morgens, erg tobbend, schreit dan aanhoudend, bij dag meer kalm en voor eenige overtuiging vatbaar. 21e. 's Nachts onrustig, niet te bed geweest, verbeeldt zich dat dit haar was verboden, van nu af weer erg tobbend, mistroostig en voedsel weigerend. (p. opii).

April. Gedurende de eerste dagen rustiger, strijkt, plooit mutsen, eet, hoewel met veel moeite. Allengs treden meerdere waanidëen op, zij verbeeldt zich vergiftigd te worden, gelooft aan betoovering, gedaanteverwisselingen, enz. Weigert op het laatst der maand en geheel Mei hardnekkig voedsel. Juni. Geheel ongeschikt voor eenigen arbeid, dag en nacht woelig en gejaagd (p. opii, hydrochloral), vegetatieve functies ongestoord, herkent haar broeder bij zijn bezoek niet, gaat met geesten en duivels om, wordt vergiftigd (weigert daarom voedsel). Juli. Zeer opgewekt, vooral 's nachts, loopt het bed uit, ziet allerlei akelige gezichten, slaat den 10e 's nachts de ruiten stuk; loopt over dag weeklagend rond, wil niet eten dan gedwongen, allerlei waanzinnige denkbeelden. Augustus. Schier totaal verlies van logische redeneertrant, stamelt veel, het vermogen om woorden voor hare gedachten te vinden is verloren, overigens lastig en hoogst eigenzinnig, weigert altijd te eten of naar bed te gaan. September. Blijft verslimmeren; staat den geheelen dag onbewegelijk tegen den muur, hoogst verward, moet tot alles worden aangezet; oedema der handen, begint het gevoel van zindelijkheid te verliezen. October. Steeds achteruitgang. Zit den geheelen dag op dezelfde plaats te jammeren en te tobben, wordt door ieder ongelukkig gemaakt, alles wordt voor haar bedorven, vergiftigd. November en December geene verandering.

1874. Januari en Februari, dag en nacht woelig, dezelfde waan, gevoelt zich diep ongelukkig, (ac. morph.). Maart—Mei. Blijft verergeren, hurkt den geheelen dag op den grond, schreeuwt, jammert dag en nacht, dikwijls voedsel weigering uit hetzelfde waanidee als steeds. — (Tinct. digit. c. Laud. Liq. Syd.) — Juni. Totale voedselweigering, verweert zich hardnekkig (voeding door den neus), spuwt alles als zij kan uit, „zij is van binnen toegegroeid, moet opengesneden worden," zij vervalt in inanitie, hectische koorts, kan het bed niet meer verlaten, spreekt uiterst weinig en overlijdt den 2 Juli.

617. Melancholia delusionaria. C. van der V...., 26 j., ong. R. K., Huls.. Opgen. 8 Februari 1874.

Hare ouders zijn gezond, maar geelachtig bleek van wezen, hebben vier kinderen en er bestaat tusschen hen geen bloedverwantschap. Patiënte had eene zeer eenvoudige opvoeding genoten, was weinig ontwikkeld en beschaafd, leefde zeer geregeld. Haar vader was landbouwer en herbergier; zij verrichtte de landelijke werkzaamheden vooral in de open lucht, was in de herberg spraakzaam met de menschen, vervulde hare godsdienstplichten goed, was ijverig in 't gebed en verkeerde sedert eenige jaren met een fatsoenlijk jongman, was levendig en opgeruimd, zonder bijzondere neigingen of driften, maar angstvallig van geweten, zeer bekommerd over de kostwinning, eenigszins driftig, spraakzuchtig. Zij had

de werkzaamheden en uitspanningen van eene gewone boerin, misbruik van sterken drank maakte zij niet. Zij leed veel aan wormen, was zeer pijnlijk in de maagstreek geweest, maar niet ongeregeld in hare ontlastingen. Verleden jaar had zij aan febris typhoïdea geleden gedurende eene maand, waardoor zij zeer verzwakt was; zij was meer opgedrongen en hare menstruatie sedert drie maanden opgehouden. Zij was voor de eerste maal krankzinnig, sedert vijf maanden vertoonde zij aanvankelijk verwarring, groote spijt, angstvalligheid over hare vorige biechten, haastigheid in de werkzaamheden, later wanhoop van zaligheid en groote verwenschingen. Angstvalligheid en diepzinnigheid over voorgenomen huwelijk waren de vermoedelijke oorzaak. Daarbij waren in beide zijliniën zenuwachtigen; de moeder had eens in het kraambed stuipen gehad; een broeder des vaders was gedurende acht dagen krankzinnig geweest. Thans waren de verschijnselen: werkeloosheid met de gedachte, dat hare ouders niet meer leven, dat zij in den oorlog vermoord en in de hel zijn, dat de ouders vreemde menschen zijn, die alles opmaken en stelen, en dat zij zelve verloren is. Zij heeft nu en dan vlagen van woede, geen neiging tot zelfmoord (wel in den beginne, toen bond zij zich gedurig linten om den hals om zich te worgen, doch zoodra zij pijn gevoelde, wierp zij de linten weg). Veel neiging om alleen en eenzaam te zijn. Wanneer hare ouders eten of drinken wordt zij wel eens lastig. Inf. digitalis, nitrum, tartar. emetic. is met geen gevolg toegediend.

Den 8 Februari alhier opgenomen verloopt de geheele maand onder tobben en mijmeren, waanidën zijn geheel gelijk als te huis. Zij is gejaagd, vreesachtig, schuwt anderen, zit in een hoek te schreien, is ongeschikt voor eenigen arbeid, ontkleedt zich nu en dan of plukt en scheurt hare kleederen en eet de stukjes op, weigert te eten. (p. opii). In Maart dezelfde toestand: droefgeestig, neerslachtig, voortdurende angst en vrees, dat hare ouders en familie voor eeuwig verloren zijn en zij zelve vermoord moet worden, weigeren van het noodzakelijkste voedsel, verscheuren en ontkleeden, ontoegankelijk voor rede en gemoedelijke toespraak, zonder energie, rusteloos en voor alles onverschillig. April—Juni. Dag en nacht weeklagen en even treurig, dezelfde lust tot scheuren en opeten der kleeding, met voedselweigering, dezelfde waanidëen. In Juli is zij over het geheel kalmer, jammert wel, doch eet meer geregeld en kan meer weerstand bieden aan hare zucht tot kleederen verscheuren. Zij wordt den 31e op herhaalden aandrang van haren vader, die, uit financieel oogpunt hare tehuiskomst, hoewel noode, verlangt, bij proefneming ontslagen.

Mej. J. M. v. K....., 50 j., R. K., geh., geen kind., Br... Opgen. 18 April 1878. **1171.**
Zij is de tweede vrouw van een blikslager. Men had hem aangeraden om weer te trouwen. Eigenlijk had hij zich laten beet nemen door de familie, die hem verklaard had, dat zij gezond was en later was het tegendeel gebleken daar zij vroeger aanvallen van verstandsverbijstering had gehad. In het begin had hij dit aan zijne aangetrouwde familie zeer kwalijk genomen. Volgens anderen is hij een lastig man, van wien zij te lijden had. Hoe het ook zij, zij is een zeer lastig wezen, dat nooit had moeten trouwen en uit eene neuropathische familie afstamt. — Verdere inlichtingen ontbreken.

Melancholia delusionaria. Mel. agitans (delirio).

Den 18 April alhier opgenomen is zij dien dag dof, suf, stil, wil schrijven naar pastoor en familie, wil deze opzoeken, geen delirium. — 20e. Treurig, klagen over haar man, die haar om haar geld getrouwd heeft, haar sloeg, ongeregeld leefde, enz. 22e. Erg gedrukt, slapeloos (p. opii) halucineert, heeft over dag en des nachts te tobben met duivels, enz. 24e. Steeds weinig eetlust, sterke constipatie (ol. ricini) over dag iets rustiger, 's nachts met (hydrochloral). 27e. halucineert: ziet drie man op haar afkomen, loopt gejaagd, zuchtend en steunend rond. 28e. Bepraat goed en kwaad uit haar huishouden. 29e. Haar man is 's nachts bij haar geweest en heeft haar bedreigd met de hel, deze kan zij niet

ontgaan, zij ziet steeds duivels. Mei 1—7. Dezelfde ideën, dezelfde onrust dag en nacht, weinig eten, steeds tobben, type in gelaat en gesties van de geagiteerde melancholie. 8e. Angstig, gejaagd loopt zij driftig met gebalde vuist naar een hoek der kamer om daar een vermeenden persoon aan te vallen. 11e. Hoort donderslagen, ziet bliksemstralen, ziet en spreekt met afwezigen; marechaussées komen haar halen enz., vindt nergens rust of duur, is verloren, daardoor hoogst storend (geïsoleerd). 14e. Ziet alles: kalkoenen, dieren, haar moeder en oom, die zij (tegen de ramen) kust.

Zij blijft aanhoudend gejaagd en angstig, sterk halucineerend, met hare deprimeerende waanidëen behebt en geeft dikwijls blijken van een sterk geprononceerd taedium vitae met neiging en pogingen tot suicide: zij moet daarom steeds in het oog gehouden worden. Zij klaagt daarbij ook over verschillende bestaande, maar overdrevene of vermeende kwalen, vooral echter over hoofdpijnen, aanhoudende constipatie en slapeloosheid. In den regel moet zij dan ook eene evacueerende en calmeerende behandeling ondergaan. Haar aanhoudend tobben, kermen, steunen, haar grimmig, gerimpeld, bleek gelaat, onrustige gesties enz. strekken tot gestadige kwelling harer omgeving, ofschoon zij tevens in eenige huiselijke diensten behulpzaam is.

In 1878, '79, '80 en begin van '81 duurt deze toestand slechts nu en dan met geringe, eenigszins kalme perioden afgewisseld, voort. Men wordt aan alles gewend, ook hare omgeving werd dit, zoolang deze dezelfde bleef. Eene latere bijgekomene lijderes kon dit echter niet velen, zij waren wederzijds afkeerig van elkander, verweten elkander allerlei ongerijmdheden en moesten steeds zoo ver mogelijk van een gehouden worden om erger te voorkomen. — In de laatste helft van 1881 begonnen hare halucinaties en sommige waanidëen te verbleeken; maar nog in '82 en '83 bleef zij geheel en al door hare angstige denkbeelden beheerscht en door de meening, dat zij voor de hel bestemd is, van daar haar kermen en weeklagen, onrustig rondloopen en zuchten en op de vraag wat haar scheelt, haar antwoord: „ik ben bang, bang voor de hel." Dat haar ook andere vijanden plagen is duidelijk daarin, dat zij menigmaal bij ons is gekomen met door wellust glinsterende oogen, lachend gelaat en smeekende, samengevouwen handen ons vragende: „Och, laat toch mijn man maar één nachtje bij mij komen." Dergelijke erotische oogenblikken had zij meer.

1884. Van halucinaties heeft zij, gelijk gezegd is, minder last, wel is zij bang alleen te slapen. Zij blijft echter nog voortdurend angstig en onrustig, zit geen oogenblik stil en laat zich geheel door hare gemoedsstemming beheerschen. Zij is lichamelijk niet gezond, dikwijls hoofdpijn, gestoorde digestie, constipatie, herhaaldelijk (soms diarrhee), dikwijls beslagen tong, ziet er ten gevolge van haar tobben enz. slecht uit. Hart en borstorganen en die van den buik bieden bij onderzoek echter niets abnormaals, de pols is niet verlangzaamd. Verder uitslag hier en daar, pijn hier en daar, verzwakking in de rechterhand, dikwijls angstgevoel over de geheele borst. Nimmer rustig en tevreden, steeds bevreesd niet zalig te kunnen worden. Zij wil steeds dat hare zuster haar komt bezoeken, maar deze is tegen zulk een bezoek niet bestand. Pat. stelt zich dan ook bij een bezoek van haar man zoo dwaas mogelijk aan. Bij het laatste bezoek zeer geagiteerd „je bent toch mijn man," zegt zij, maar is niet in staat rustig te zitten en een gesprek te voeren.

1885. April. Geen verandering, is geen gemakkelijk meubel, schoon steeds behulpzaam, klaagt veel over hoofdpijn, uitslag vooral op het hoofd (zij heeft steeds in de beide vorige maanden een fontanel op den arm gehad). In Juli wordt zij rustiger en kalmer, zij toont zich, schoon nerveus, normaal en wordt den 18 October met verlof, bij wijze van proefneming, ontslagen.

Zij was te huis (zoo ver haar humeur en de verhouding van man en vrouw tegenover elkander dit zal toegelaten hebben) zeer wel en liet de zorg zooveel mogelijk aan de dienstbode, die het huishouden tot dusverre bestuurd

had, over, toen op een avond deze aan haren man wegens eene ongesteldheid eene hulp moest bieden, welke onze vroegere lijderes, die hier dergelijke diensten meermalen gepresteerd had, meende te mogen doen. Eene lichte oneensgezindheid volgde, die weder bijgelegd werd, maar zij kreeg eene (sereuse) apoplexie (reeds vroeger had zij hier eene lichte gehad) en bezweek den 13 December, enkele dagen daarna.

A. v. d. W...., 59 j., geh., R. K., Steenfabrikant, Nijm.... Opg. 11 Sept. 1832. 1823. Melancholia agitans delusionaria.

Krachtvolle, athletische gestalte, breed geschouderd, flink gevoed, goedige aard, goed verstand, goede opvoeding, hooger onderwijs (op 't klein seminarie), steeds gezond, (alleen in het laatste jaar eene hevige neusbloeding), geregelde levenswijze, nooit misbruik van alcoholica, voor uitspanning: visschen, jagen wandelen. Eene zuster was vroeger in 's-Hert. wegens krankzinnigheid behandeld, maar in 6 weken hersteld. — Hij was tweemaal gehuwd: uit het tweede huwelijk had hij een zoon en dochter, uit het eerste eene dochter. Deze laatste huwde met een leerlooier. Deze zaak ging slecht, hij werd brouwer, ook dit ging niet vooruit. Door dezen achteruitgang van zaken van zijn schoonzoon werd v. d. W. voor een paar maanden, min of meer aanhoudend, doch met lange tusschenruimten, zwaarmoedig en dag en nacht onrustig. In zijn onrust weigerde hij te eten, omdat hij niet betalen kon, verbeeldde zich te zullen failleeren tengevolge der zaken van zijnen schoonzoon, en niet zalig te kunnen worden (hij was vroeger godsdienstig zonder overdrijving), door den duivel bezeten te zijn. Vroeger levenslustig en gezellig, is hij thans afgetrokken en zoekt de eenzaamheid, heeft een sterk taedium vitae.

Den 11 September alhier opgenomen vertoont hij dezelfde verschijnselen: voedselweigering uit vrees van niet te kunnen betalen, zwijgen op de hem gedane vragen, of uitbarsten in kermen, klagen, steunen; steeds geagiteerd, vingers wrijven, allerlei vreemde en wanhopige gesties, zijn gillen en uitroepen weerkaatsten in den tuin tot de omgevende gebouwen. Hij moet wegens zijne aanhoudende stoornis dan ook dikwijls geïsoleerd worden en zit dan in zijn kamer het hoofd op de armen gesteund, te tobben. Den 24^e^ ontvangt hij een bezoek van vrouw en zoon: eerst niet spreken, daarop dezelfde klachten, eindelijk vraagt hij aan zijn zoon, of hij dan niet weet of begrijpt, dat hij en zij van hier onderhouden worden, later alles op de rekening komt en hij geruïneerd is. Een brief van zijnen zoon op den 27^e^, die hem in alles tracht te bedaren, weigert hij eerst en na het lezen gelooft hij er niets van. Dan is hij staatsgevangen, dan het ongeluk van allen.

Het ziektebeeld van den lijder wisselde alhier alleen in zijne waanidëen. Aanvankelijk het denkbeeld niet te kunnen betalen, geruïneerd te zijn, duizenden en duizenden schuldig te zijn, alleen voorheerschend (het bleef echter steeds); daarop versündigungsidëen (hij was de slechtste aller menschen, bedierf vroeger tehuis, thans hier, allen en alles); dan is hij erg door lues aangetast, besmet iedereen, niemand mag hem aanraken, hem den pols niet voelen, enz. Zijne wanhopige kreten, gesticulaties van hoofd, oogen en armen, handen wringen enz. gaven hem het beeld van een Othello, wel waardig om in verschillende posen af te beelden, maar onmogelijk te beschrijven. Hij beet zijn zakdoeken in stukjes, verscheurde zijn kleederen, liet (doch zeldzaam) zijne urine loopen. Hij was vaak geïsoleerd, zijn gezondheidstoestand was echter door alles zoo afgenomen, dat hij als het ware een schaduw van zich zelven geworden was; dit dwong, hem zooveel mogelijk lucht te laten genieten tot groote hinder van al wat hem omgaf. Hij was dikwijls geconstipeerd (zure laxantia) leed aan stoornissen der urineloozing en haematurie; 's nachts was hij (door opiata, chloral, baden) rustiger.

Zijne voeding, (aanvankelijk onvoldoende en afgedwongen) werd later, ongeveer een half jaar daarna, beter. Hij begon allengs regelmatig te gebruiken

en werd hierdoor en doordien zijne melancholie meer stiller werd, maar steeds nog gevoed door zijn beheerschend idee, meer gezet, ofschoon hij zeer verouderd bleef. Vooral bij brieven en familiebezoeken was hij meer gejaagd, ofschoon de berichten van finantieelen aard steeds gunstiger werden, nam hij dit niet aan. Het aanhoudend verlangen om te huis te zijn (waarbij de angst niet meer te kunnen betalen het overwicht had over de liefde tot de zijnen) deed zijne vrouw en kinderen overgaan hem tegen half Maart 1884 bij eenen zwager (burgemeester te A.) te plaatsen, waar zijne vrouw bij hem bleef. Dit ging, hij werd den 31e met verlof ontslagen en bleef later bij de zijnen. Hij was hoogtens met defect genezen, maar kon te huis verpleegd worden.

1863. Melancholia agitans delusionaria.

Wed. van de H., 70 j., R. K., Hooge Mierde. Opgen. 13 Januari 1883.

Vroeger stil, eenvoudig, met weinig ontwikkeld verstand, scrupuleus, buitengewoon gierig, liefst alleen te huis, steeds gezond, (een absces in de hand) tot voor 2 jaren toen zij een jaar lang jichtig was, (pijnen in armen en beenen), kan nauwelijks door de kamer gaan. Den 5 Januari 1882 overleed haar man. Sedert dien tijd niets dan klagen en murmureeren, vlagen van angst en gewelddadigheid, neiging tot zelfmoord. Idee dat zij eene groote zondares is (Morphine. zonder succes). Zij moest den 13 Januari 1883 opgenomen worden.

Alhier. Physisch kyphoscoliose en eenige bronchiaal-geruischen. — Aanhoudend klagen en tobben, weenen (dag en nacht), ziet over dag steeds voor zich heen, kan des nachts van angst het bed niet houden: de duivel heeft bezit van haar genomen. April. Lichamelijk zwak, kermen en ongelukkig, door God verlaten, meent dat zij in de hel is, gevoelt allerlei pijnen (maag enz.), meent dat het hellepijnen zijn; de pastoor kan niets aan haar doen, zij is niet roomsch. Juli. Meent steeds nog in de hel te zijn en hare straffen te voelen, als zij spreekt (zij is meest in zich zelve gekeerd) dan is het hierover en ook dat zij niet meer kan betalen, niets meer heeft. Over het algemeen is zij eene kleine eetster (mixt. met ac. muriat.), nu en dan klaagt zij niet veel over de maag (waarin een tumor niet met zekerheid wordt gevoeld) en braakt niet. — Deze toestand blijft aanhouden tot Juni 1884, toen zij wegens zwakte steeds het bed moet houden. De vermagering nam langzamerhand toe. Psychisch bleef zij dezelfde: zij is steeds in de hel, kan niet gebruiken, omdat zij niet betalen kan, gebruikt bijna niets; informeert echter een paar dagen voor haar dood, toen de familie haar bezocht, met heldere stem naar alles. — Broodmager bezweek zij den 13 September.

Lijkopening. 16 uren na den dood. — Omschreven *carcinoma pylori,* in ulceratie overgegaan. De overige organen vertoonen geene afwijking; alleen de eene nier is veel kleiner dan de andere en tevens asymmetrisch. — Dubbelzijdige hypostatische pneumonie. — *Schedeldak* dun. *Hersenen* week, oedemateus, veel subarachnoïdeaal-vocht. Corticalis over vele gyri smal, sulci diep, *atrophia cerebri.* Bij mikroskopisch onderzoek: ganglïencellen in den bast sterk korrelig, tal van cellen atrophisch klein, hoewel nog normale cellen, uitloopers zeer weinig duidelijk, (zijn blijkbaar te niet gegaan). De korrels gelijken deels op vet, deels op pigment korrels.

Gedurende het leven was het carcinoma pylori niet opgemerkt. Zij klaagde wel in het eerste halfjaar alhier over maagpijn, maar die pijn was niet hevig en trok de aandacht alleen doordien zij, op grond van die pijn, hellepijnen meende te gevoelen. (Men zou gedacht hebben aan dood door inanitio, marasmus (wegens haar hoogen ouderdom) en uitputten door tobben en malen).

491. Melancholia delusionaria (halucinatoria).

J. M. B......, 25 j., ong., R. K., Dord..... Opgen. 27 Januari 1873.

Zij is een klein, lymphatisch individu, wier moeder, toen zij 6 jaar oud was krankzinnig (in een liefdadigheidsgesticht), en zes jaar later haar vader, (een broodbakker), die zenuwachtig van temperament was aan scirrhus ventriculi

overleed. Zij was dus vroeg wees en afhankelijk van anderen. Zij werd burgerlijk opgevoed, maar haar verstand was beneden het middelmatige. Zij was gezond, maar leed soms aan brakingen, hare menses waren geregeld, doch spaarzaam. Zij was wispelturig, overdreven godsdienstig, (bidden, naaien en breien waren hare liefste bezigheden), het klooster was haar verlangen, maar zij werd nergens aangenomen wegens hare eigenaardige denkbeelden. Wellicht uit geldelijke oorzaken begint zij geruimen tijd voor hare opneming te tobben over haar vermogen, koestert wantrouwen jegens hare familie, klaagt over onrecht, wordt moedeloos, zwaarmoedig en zoekt de eenzaamheid.

Den 27 Januari 1873 opgenomen, is zij zeer verward, mistroostig, zeer met zich zelve ingenomen, spreekt in een adem over de meest verschillende onderwerpen. Zij heeft hare roeping gemist, moet van het eene klooster naar het andere gaan om te beproeven religieuse te worden; zij wordt door anderen bespot, uitgelachen, tegengewerkt, wil voortdurend schrijven over hare zaken, kan zich geen denkbeeld vormen, waarom men hare zaak niet ten uitvoer brengt, is wantrouwend, achterdochtig, verdenkt anderen.

Maart. Praedomineerende gedachten van wantrouwen, achterdocht tegen iedereen, zelfs onbekenden; wrevelig, twistziek. April. Verwarde denkbeelden omtrent de plaats, waar zij zich bevindt, wil naar een ander klooster, beschuldigt iedereen van benadeelen en vervolging. Juni. Blijft gedrukt en mistroostig, wantrouwt haar voogd, wanhoopt aan haar fortuin. Juli. Halucineert nu en dan, verbeeldt zich dat alles in hare omgeving geschiedt om haar te plagen, is wrevelig, korzelig. September. Halucinaties menigvuldiger, hoort voortdurend stemmen of verbeeldt zich dat alles ten hare nadeele geschiedt: steeds wantrouwend, hoogst grillig. — Lichte bilieuse affectie. — October. Meer luciede oogenblikken, waarin zij haar toestand beter inziet, afwisselend met dwaze redeneeringen en de oude, waanzinnige denkbeelden. December. Nu en dan zeer goed bij rede en vlagen van mistroostigheid met klachten over miskenning en achterstelling.

1874. Januari—April. Nu denkbeelden van godsdienstigen aard, dan van wereldschen zin, dwaze plannen voor de toekomst, ontevreden over hare familie, die haar aan haar lot overlaat, weet niet wat men met haar voor heeft. Mei. Bij een bezoek van haar oom en Juli bij een tweede is alles bij haar verward, steeds zinspelende op kloosterlinge te worden, geldzaken enz. Augustus en volgende maanden blijft zij steeds in verwachting, dat zij eerstdaags vernemen zal, dat zij in een klooster kan worden opgenomen, zij denkt, dat hare zaken door haar zelve geregeld worden en vraagt gestadig: „Doctor, hoort gij nog niets?"

1875. Mei. Op soms invallende heldere dagen, steeds dezelfde verwachting; behalve enkele opgewondene oogenblikken is zij vrij kalm. Juli. Bij eventueel ontslag van de eene of andere verpleegde begint zij ook op haar ontslag aan te dringen en valt daarbij op vrij hevige en onkiesche manier uit, wrevelig en norsch. December. Hare waanidëen, vooral dat van religieuse te moeten worden, blijven steeds voortduren alsook hare periodieke halucinaties.

1876. Februari. De toestand blijft onveranderd. Zij schrijft brieven vol dwaze idëen; vermoedt, dat hare geheimen aan iedereen worden verklapt en dat elk haar nadoet. April 1. In de laatste maanden verbeterd. Met het oog op de aanvrage van onder-curateele stelling wordt zij, in overleg met hare betrekkingen, den 2 April ontslagen.

In N°. 1171 hebben wij aangestipt, dat de lijderes somwijlen aan apoplectische aanvallen alhier geleden heeft en eindelijk na haar ontslag te huis overleden is. Wij moeten hier eene aanmerking maken. Van ware hersenhaemorrhagie hadden deze niets, meer van de zoog. sereuse,

doch het meest naderden ze aan de epileptoïde. Wij hebben onder onze aanteekeningen nog enkele dergelijke gevallen; wij beschouwen ze, evenals Clouston, [1]) die ze tot eene afzonderlijke varieteit der melancholie — melancholie met epileptiforme aanvallen, convulsive melancholia — gebracht heeft, als de ernstigste varieteit.

1234. Melancholia (agitans) suicida. M. P. B....., 48 j., wed., R. K., 1 zoon, winkelierster, T....... Opg. 31 Aug. 1878.

Hare ouders, tusschen wie geen bloedverwantschap bestond, zijn beide overleden, van den vader is de oorzaak des doods onbekend; hare moeder, die zeer zwak van hoofd en zenuwachtig was, bezweek aan kanker. De zuster der moeder was krankzinnig. Zij zelve, vroeger vrolijk, werkzaam, algemeen geacht, had eene burgerlijke opvoeding en lager onderwijs genoten en bezat een middelmatig, gezond verstand. Zij was altijd gezond, maar sterk geconstipeerd geweest, hare menstruatie sedert een jaar opgehouden. Sedert Januari vertoonden zich de verschijnselen van krankzinnigheid door kneuteren en vervelend, bij afwisseling opvliegend en neerslachtig te zijn, trots op mooie kleeren: periodiek met neiging tot zelfmoord. De aanleidende oorzaak is onbekend. Volgens hare meening zit hare zaak in de war en na haar dood is voor haar geen zaligheid. Zij bemint overigens het gezelschap van anderen.

Dagelijks tobt, klaagt en kermt zij hier over achteruitgang harer zaken: alles is in de war en verergerd nu nog door de kosten harer verpleging! Vooral 's avonds en in den nacht is dit jammeren en weenen het ergst, daardoor en door hare treurigheid en neerslachtigheid strekt zij aan omgeving en verpleegsters tot aanhoudende kwelling. Dan weder tobt zij over haar eeuwig geluk. Deze aanhoudende zelfkwelling ontneemt haar alle lust in het leven en boezemt haar een taedium vitae in met sterke neiging tot suicide, zoodat zij geen oogenblik uit het oog te verliezen was. Tevergeefs werden calmantia en nervina, brometa en opiata bij haar toegediend doch meestal geweigerd. Kalmeerende en opbeurende toespraak had geen vat op haar, zij schonk er bijna nooit zelfs eenige aandacht aan, hoe men haar ook gerust stelde over den waren staat harer zaken, en het volstrekt ongegronde van hare vrees van verloren te zullen gaan, het baatte niet, maar wekte dikwijls zelfs verergering.

Den 30 September doet zij 's nachts om 1 uur eene poging tot zelfmoord door ophanging aan den ledikantstijl: deze wordt bijtijds ontdekt en mislukte dus. In de volgende drie maanden is haar toestand onveranderd. Zij blijft even neerslachtig, is wel wat rustiger en eenigszins met vrouwelijke handwerken bezig; in den regel zet zij evenwel weinig uit. Thans begint zij, waarschijnlijk om de zorgvolle bewaking, te verlangen naar huis te gaan, (zij wilde vrijer wezen). In Januari tot April wordt zij oogenschijnlijk kalmer, zij schijnt hare denkbeelden te verlaten, er blijken geen pogingen tot suicide meer. Nu en dan echter is te bemerken, dat zij ze ten minste niet duurzaam vaarwel gezegd of slechts gesimuleerd heeft, soms, wanneer zij denkt zich niet te behoeven in te houden, kleeft zij ze nog meer dan ooit aan. — Daarna houdt zij zich hoe langer hoe beter en schijnt tot Juli toe de hoop te bevestigen, dat zoo ze niet overwonnen zijn, er toch mogelijkheid bestaat, dat zij overwonnen zullen worden. Maar ook hier bleek, wat zoo dikwijls reeds door anderen is opgemerkt, het taaie geduld der krankzinnige suicidisten om zich te maskeeren om hun lang gemaakt plan des te zekerder te kunnen ten uitvoer brengen. Zij begaf zich den 10 Juli zonder het minste vermoeden te wekken (en dit te minder omdat zij zich zoo kalm en goed gehouden had op dezen en de vorige dagen) naar boven naar haar slaapvertrek. Een kwart uur (toen men haar voorzichtigheidshalve was nagegaan) vond men haar. Zij had zich geworgd door haar zakdoek.

---

[1]) Clouston l. l. p. 102—106.

Vr. H v. d. T., 42 j,, geh., 8 kinderen, R. K., Veghel. Opg. 16 April 1883. Lastig van karakter, onbeschaafd. Middelmatige verstandsontwikkeling. Dronk nog al sterken drank (vermoedelijk echter symptoom der krankzinnigheid). Verschillende malen geleden aan metrorrhagia chronica. Ongeregelde menstruatie. Hevig langdurig bloedverlies sedert 1 November 1882, toen zij, en nog tweemaal te voren, abortus gehad heeft. Niet altijd voldoend voedsel. Soms kwaadaardig, onverschillig voor alles, verwaarloozing der kinderen. Dit zijn de gegevene inlichtingen voor hare opneming op 16 April 1883. **1904. Melancholia agitans, suicida.**

Alhier: verschijnselen van tobben en malen vooral over de kinderen. Slapeloosheid, steeds terugkomen op hetzelfde onderwerp en niet doen wat de dokter zegt, niet in bed willen blijven liggen. Lichamelijk onderzoek toonde niets aan; zeer zwak uiterlijk als na veel bloedverlies. Zij is niet gek, lijdt slechts aan malerij in 't hoofd, zij zou leven als andere menschen. Versterkende behandeling, eieren en zachte tonica roborantia. Eerst op de onrustige, daarna op de half-onrustige afdeeling.

25 Mei. Langzamerhand iets verbeterd, maar altijd tobbend: haar verstand gaat weg, zij komt niet meer tehuis, kan niet meer denken aan man en kinderen, wenscht te zijn als die andere (dementes). Elken avond chlor. hydr. met morph. geeft rust. 15 Juni. Blijft tobben, loopt 's nachts het bed uit, klaagt over benauwdheden, die opstijgen uit den onderbuik. Met het oog hierop een plaatselijk onderzoek: retroversio uteri (hypertrophie). Daar zij eenige dagen geleden gezegd had, dat de zaken waren weg gebleven en zij vreesde zwanger te zijn, werd van verder onderzoek onthouden. Zij moest in de ziekenzaal eenige dagen te bed blijven, maar tobde altijd over afgeloopen zaken. Zij kan het in bed niet uithouden: daarom na eenige dagen nu en dan op. Slaapt 's nachts beter (onder morphine), nu eens zelfverwijtingen, dan weder geeft zij haren man de schuld.

15 Juli. Voor het eerst ± 4 dagen vrij overvloedige menses (tinct. sec. corn. met ac. miner. en gedwongen bedligging). Bij een nieuw onderzoek daarna scheen de retroflexio uteri minder. — In alles Jantje contrarie. — 15 Aug. Weder meer opgewekt, luid snikken en kermen, benauwdheid in het epigastrium, erg zelfverwijt. Tweemaal daags injecties met morphine, eerst van 10 millig, zonder veel resultaat, daarna van 20, (waarop misselijkheid en gebrek aan eetlust). Zij bleef even woelig en opgewekt, angstig en lastig. Ook een douche op het hoofd bleef zonder werking, den volgenden dag was het weer hetzelfde. Den 1 September naar de storenden teruggebracht. Altijd dezelfde, altijd treurig en ongelukkig. Wegens haar tobben en kermen wordt zij alle dagen eenige uren geïsoleerd: hoe minder men zich met haar bemoeit, des te beter. 12[e]. Eene poging om zich het leven te benemen door een steen in te slikken. Behalve respiratiekrampen wanneer zij stond en cyanotisch worden wanneer zij lag, vertoonde zij geen verschijnsel, dat de steen haar hinderde. Door den vinger in den mond te steken kwam er bloed. Bij plaatselijk onderzoek werd de steen gezien en met den vinger verwijderd. Zij beweert ook glas ingeslikt te hebben (zij had werkelijk een paar glazen ingeslagen). Evenwel is haar zeggen niet te vertrouwen, b. v. zij eet niet en eet toch goed.

December. Geheel dezelfde toestand, maar volstrekt niet te betrouwen; de hoop op de toekomst heeft haar verlaten. Zij schijnt in stilte nieuwe plannen te broeien. Op het laatst van Februari 1884 in een onbewaakt oogenblik krijgt zij een mes en brengt zich eene snede aan den hals toe. Zij wordt gevonden in een isoleerkamer op den grond liggende. De wonde drong tot in de trachea door zonder den achterwand en de groote vaten te raken. De wond in het strottehoofd bleek voor hechting niet vatbaar te zijn, van daar alleen hechting der huidwonde. Matig bloedverlies. De wonde scheurde door haar onrust open, zoodat ze een akelig uitzicht kreeg. Wegens de benauwdheden wordt eene canule ingebracht na ± 14 dagen. Sedert langzame genezing. De canule kan evenwel niet uitgenomen worden, daar zij dan stikkrampen kreeg. April. Wonde op de

canule na genezen (deze kan echter niet gemist worden). Geene verandering in hare gemoeds- en zielsziekte, geen vertrouwen en moed in de toekomst, aan wanhoop ten prooi. Dikwijls nog Jantje contrarie. Eigenaardig is het dat bij haar geen vesiculair ademen wordt gehoord (is dit vesiculair ademen een gewijzigd bronchiaal ademen?)

Laatst van Mei. Poging tot ontvluchten: zij komt (onder kerktijd) over den muur der ziekenzaal en loopt naar de boschjes, werpt de canule weg. Zij komt na eenigen tijd in grooten angst terug en heeft alle haken van haar kleed getrokken. Des avonds groote benauwdheid door de sluiting der wondopening. Verwijding van deze en inbrengen van eene wijdere canule. Uit de opening komen een haakje en een paar lange spijkers (draadnagels) te voorschijn. Zij verhaalde aan de zuster, dat zij was weggeloopen en in het water wilde springen, maar dat zij toen dacht, dat het aan de zuster verdriet zou doen en het daarom niet gedaan heeft. Zij verklaart, dat zij niet anders heeft kunnen handelen: wanneer de angst opkwam, moest zij zich van kant maken.

In Juli enkele dagen katarrh op den dikken en endeldarm (bloed en slijm). 14 dagen voor den dood eenige diarrhee met persen en slijmvlokken (darmschraapsel). — Zij vermagert en teert geheel uit na groote benauwdheid en copieus etterverlies door de wond in de cart. thyreoidea. Rechts: doffe toon van boven tot onder met zeer duidelijk bronchiaal-ademen. Links is de doffe toon alleen achteronder, soms duidelijk, soms minder. Hooge temperatuur. (Longabces door de nagels en spijkers in de wonde der larynx gestoken en gevonden bij de sectie, in den rechter bronchus en in de voorkwab). Zij blijft tot aan het laatste oogenblik lucide en overlijdt 10 Augustus.

Sectie. 18 uren na den dood. Matige hydrothorax links en hydropericardium. — *Rechter* long geheel pneumonisch geïnfiltreerd (grijze hepatisatie) met overgang in abcesvorming in de voor- en onderkwab. In de voorkwab eene belangrijke holte met onregelmatige wanden. Onder de mikroskoop: eene menigte op micrococcen gelijkend elastisch weefsel, ettercellen en vettig gedegenereerd protoplasma (longcellen der alveolen?) *Linker* long geheel vrij, behalve eene geringe vergroeiing van de bovenkwab, alwaar eenige tuberculeuse kaasachtige haarden, ter grootte van een stuiver aan de top, waarvan eenige reeds in cavernen-vorming zijn overgegaan. Dito tuberculeuse haard in de rechtertop. Linker long oedemateus, rechter over de geheele oppervlakte vergroeid. Ook de verschillende kwabben met elkander vrij vast vergroeid. Pleura verdikt, hart normaal, niet bijzonder klein. *Lever* vettig ontaard; *nieren* normaal, *uterus* niet onderzocht.

Hersenen en hersenvliezen oedemateus. Vrij talrijke Pacchionische granulaties langs den sinus longitudinalis. Hersenvliezen laten zich gemakkelijk aftrekken. Aan beide zijden is de sulcus Rolandi niet gemakkelijk te vinden. Vermoedelijk is aan beide zijden de frontalis adscendens niet duidelijk ontwikkeld, maar door secundaire windingen van de overige drie voorhoofdskwabben niet scherp te scheiden. Het beloop der windingen en sleuven is aan het motoor-gedeelte rechts en links trouwens niet volkomen gelijk. Hersenen iets week, in de mergsubstantie vrij talrijke bloedpunten.

„Er is zooveel waars en valsch geschreven over de melancholie,” zegt Lasègue, [1]) „dat het hier niet meer te doen is, nieuwe waarnemingen te verzamelen, maar de feiten te rangschikken en eenige orde in de verwarring te brengen. Het beste, eenige middel is, van het verwarde geheel

---

[1]) Lasègue. Etud. médic. 1884 1e d. p. 701—721 (uit de Arch. Gén. de méd. 1881.)

de positieve typen los te maken, deze te beschrijven door het verwijderen van het individueele en alzoo stellige rustpunten te verschaffen.

De meeste psychosen komen in een gesticht en deze zijn, meestal ten minste, de best bekende. Welken ijver de familiën besteden in het begin, hare zelfopoffering wordt uitgeput in een onvruchtbaren strijd: de weerstand van den patiënt neemt onrustbarende verhoudingen aan en de besten zijn verplicht de partij te verlaten. De studie van deze vormen heeft dus twee tijdperken: het eene bestudeerd door den geneesheer van het huisgezin (minder ingewijd en belast met de moeilijke taak, eene beginnende ziekte te behandelen en er den uitgang van te raden); het tweede door den geneesheer des gestichts (meer geëxperimeerd).

De melancholie perplexe kan al hare phasen doorloopen in het midden, waarin zij geboren is. Hare pathogenie is onveranderlijk dezelfde, ook het incubatie-tijdperk (de overgang tusschen de gezondheid en de verstandsstoornis). — Een man, vrouw, jong meisje (leeftijd en geslacht doen weinig af) is genoopt een besluit te nemen. Vóór te beslissen doorloopt hij perplexiteiten, tegenstrijdige beslissingen, overwegingen zonder resultaat, en is — bij het eind der beproeving, deze soort van melancholicus geworden. Groote zedelijke schokken baren treurigheid, verdriet, wanhoop — physiologische, geen pathologische toestanden — zullen zij tot krankzinnigheid leiden, dan is er tijd noodig. — X. b. v. verlaat de zaken, zijn fortuin is gemaakt. Hij gaat buiten wonen (zijn hartewensch), heeft een eigendom gevonden naar zijne positie en de gewoonten, die hij wil aannemen. Hij is enthousiast; maar nauwelijks zijn eenige dagen verloopen of de angst volgt. De overweging vertoont eene soort van intellectueele bascule en neemt allengs de kenmerken eener obsessie aan. Hij kan niet beslissen, vrees treedt er bij, wat de menschen er van denken zullen, en met recht zegt LASÈGUE „Appréhension doublée d'un respect humain est la plus mordante de toutes." Zijne nacht wordt, evenzeer als de dag gestoord, en de zieke — want hij is reeds ziek — heeft rust noch duur. Eerst ontveinst, weldra vertolkt hij zijne onrust door indirecte getuigenissen: wat hem omringt, wordt hem onverschillig, hij wordt stil. Dit is de eerste, stomme phase van hetgeen in hem omgaat, sympathie, afleiding, verwijt, niets baat. Deze periode duurt weken.

In het tweede stadium wordt de mentale depressie te groot, en het stilzwijgen onmogelijk. De zieke wordt praatziek maar niet vertrouwelijk; hij herhaalt onophoudelijk dezelfde zinnen, maar combineert of associeert ze niet. Een delireerend begrip is er toch niet bijgekomen; in talrijke remissies, vooral des avonds, spreekt hij over alles, antwoordt op alle vragen, wil zijn geheugen laten blijken en vermijdt alles wat naar krankzinnigheid zweemt. Er zijn aldus 3—4 maanden verloopen: de zieke heeft

het stadium van verzwijgen overschreden; hij spreekt, klaagt, legt uit, maar ondervraagt niet. Allengs wordt hij angstig door onrust en treedt in de phase der nutteloze scrupulen (omdat hij zelf niet beproeft ze te voldoen). Hij heeft zijne positie en die der zijnen verloren, wanorde in zijne zaken en familie gestort, men was te benijden geweest en door zijne schuld te beklagen geworden. Wat zal er morgen komen van alles wat hij onvoorzichtig gedaan en waarvoor hij verantwoordelijk is? Van nu af en zich een schuldige te gelooven, is slechts eene schrede. Hij vreest voor arrestatie, vonnis, straf, dood; of krijgt taedium vitae met neiging, soms poging en voltrekking van zelfmoord.

Hoe hevig zich ook het geval voordoe, het oefent geen zichtbaren invloed op de physieke gezondheid uit. De zieke eet, of hij moet met opzet spijzen weigeren, met het doel door inanitie zijn leven te eindigen. Geene organische functie is werkelijk aangetast, de vermagering staat in verhouding tot de vermindering van voedsel, geen enkel koortsverschijnsel in weerwil van de slapeloosheid, de nerveuse opgewektheid en de vele oorzaken van tensie of vermoeienis. De afscheidingen der mucosae enz. zijn niet veranderd. De ziekte heeft zich bepaald tot het hersen-zenuwstelsel, het peripherische is weinig aangetast.

Deze periode duurt insgelijks vele maanden en de geheele loop der perplexe melancholie nooit minder dan 6—8 maanden. Een juiste duur der verschillende phasen, wier overgang niet altijd zoo duidelijk en aan instortingen onderhevig is, is echter moeilijk te bepalen. Het proces bij het herstel is nagenoeg hetzelfde als bij de andere soorten van melancholie. De pogingen ter overtuiging waren nutteloos, maar de sluier is meer of minder langzaam, meer of minder volkomen, verscheurd, zonder dat de zieke er aan toegebracht heeft. De verbetering gebeurt door het weder levendig worden der gevoelens. De zieke opent een boek, neemt een dagblad, geeft toe uit te gaan, ontvangt bezoeken van vrienden en keert aldus tot de toestanden van zijn vorig leven allengs terug, zijne onzekerheden worden vergeten, en het huis, dat zooveel onrust verwekt had, betreden en met genoegen bewoond.

1809. H. Sch....., 47 j., R. K., arbeider, Beek. Opgen. 2 November 1880.
Melancholia attonita c. stupore. Volgens de inlichtingen uit de gevangenis van Arnhem, waaruit hij naar hier gebracht werd, was hij wegens poging tot moedwilligen doodslag tot 2 jaren (14 Sept. 1880—1882) celstraf veroordeeld. Stil en afgetrokken. Eenvoudige leefwijze (200 gld. overgelegd), vermoedelijk tamelijk goede opvoeding naar zijn stand. Lager onderwijs. Vroeger gezond, thans verslapping tengevolge van weigering van voedsel. Hardnekkig stilzwijgen op elke vraag tot hem gericht. Later liet hij zich met zacht geweld eenige versterkende drank toedienen, doch geen eten. Aanhoudend zonder razernij. Idee fixe: de fanatieke religieuse idee

van niet te mogen eten. Geen medicamenten willen nemen. Stil, werkt niet (anders timmeren)."

Ook hier is hij stil, afgetrokken, antwoordt niet op de tot hem gerichte vragen, weigert spijs en drank (doch drinkt tusschenbeide zijne urine), gedwongen voeding, daarbij groote vermagering, anaesthesie. 4 December. Vraagt om drinken, praat eenigen tijd zeer druk en verward, weigert daarop weer, zelf iets te gebruiken. In Januari 1881 begint hij wat meer geregeld, doch nog altijd onvoldoende, voedsel te gebruiken. In Februari is hij in alles eenigszins verbeterd, dit gaat tot Juni voort. Alsdan begint hij geregeld matten te vlechten en blijft geschikt en werkzaam. De poging tot moord blijft hij steeds van zich keeren: niemand kan hem die bewijzen, het getuigenverhoor was onvoldoende, enz.

Eerst den 28 December 1881 ontvangen wij eenige inlichtingen door zijnen stiefvader B. B. Deze schrijft o. a. „H. S. heeft voor ruim 9 jaren al beurten van krankzinnigheid gehad en wel het eerst in April 1872. Toen was hij wel een week weg en toen kwam hij bij ons en had wat of niets verstand en de voeten kort geloopen in bosschen in Duitschland, daar was hij op eene fabriek; maar dat hebben wij bedekt gehouden en toen werd hij langzamerhand beter en was weer gansch wel tot in October 1875. Toen was hij eenigen tijd onrustig en niet wel te pas, toen bleef hij eensklaps een geheelen dag liggen alsof hij dood was en men vreesde dat hij zou sterven en den volgenden dag begon hij te razen en zoo lastig te worden, dat de heele buurt er bij te pas kwam; de burgemeester stuurde den veldwachter om hem in bedwang te houden. Toen werd hij weer beter, maar bleef een afkeer houden van B. alsook van zijne moeder, broeders en zusters, wanneer hij weer naar Duitschland ging werken en men geen tijding van hem kon krijgen dan door een ander. Dit bleef voortduren tot Juni 1878. Toen kreeg B. een telegram uit Duitschland; het was toen weer hetzelfde als bij B. maar ook weer beter geworden. Van toen af tot nu toe hadden zij geen tijding meer van hem bekomen."

Den 2 Januari 1882 ondervroegen wij S. over deze bijzonderheden. Wat het eerste punt (1872) betreft, verklaart hij dit geheel anders. Hij was van zijne ouders af (had met hen afgerekend) en bij iemand in den arbeid. Dit werk was afgeloopen en onverwacht en haastig bracht hem zijn baas op werk in Duitschland. Acht dagen daarna was het ook daar gedaan en werd hij overhaast ontslagen. Wat 1875 betreft, hierover glimlacht hij en zeide: „Zoo kan men altijd wel iets vertellen en uitleggen," hetzelfde over Juni 1878. Hij verklaart verder, niets tegen zijn stiefvader en halve broers te hebben, en zegt tevens, dat het heel goed kan zijn, dat men niets meer later heeft gehoord en zijn vader niet voor het gerecht geweest is als getuige. Wat zijn tijdperk van niet eten, enz., in de gevangenis en alhier betreft, hierover schijnt bij hem algeheele amnesie te bestaan: hij weet alleen aan te geven, dat hij in de gevangenis eene zeer vochtige cel lang heeft gehad, en dat hij hier (in het gesticht) met verbazing op zijne vermagerde vingers gekeken had, toen hij weder tot zijn bewustzijn gekomen was. Van eenig fanatiek religieus idee „niet te mogen eten" wist hij niets en lachte er mede. Sterk steekt deze amnestische toestand, welke door herhaald vragen, op verschillende wijzen afgebroken of door summaire herinnering opgewekt kon worden, af bij de haarfijne bijzonderheden, welke hij opgeeft ten opzichte van de misdaad, waarom hij veroordeeld was, waarvan hier in 't kort een overzicht, volgens zijne opgave.

19 Juli 1883. 's Maandags werd hij door zijn kameraad V....... (J.......) geroepen 's morgens heel vroeg uit zijn kosthuis bij G....... te Arnh. (iets wat hij reeds meermalen gedaan had) mede te gaan om gras te maaien. Hij had een flesch in de hand en was of scheen geheel dronken. Sch..... gebruikte er niets van op zijn aanbieden. Iemand (een bakker?) zeide toen nog tegen S. „nu die zal van daag ook niet veel werken," waarop S. zeide „het kan nog wel beteren. Vroeger had hij nooit iets tegen V. of deze tegen hem gehad. Alleen

had S. bemerkt, dat 's avonds van te voren in een herberg V. tegen een anderen werkman (M......) gezegd had: „Willen wij eens bloedgeld verdienen," hetgeen M. verwierp. V. had M. toen buiten geroepen en eenigen tijd met hem gepraat.

V. ging vooruit en S. haalde hem in, terwijl de eerste riep: „Kom, kom maar!" Daar het nog te donker was, gingen zij eenigen tijd in het gras rusten. Toen het licht werd, begonnen zij te maaien, maar V. hield zich, alsof hij niet maaien kon. Een weinig aan den gang zijnde, kwam er een andere maaier in de weide daar neven. Zij vroegen of hij hen wilde komen helpen, omdat er groote haast was. Deze zeide, dat hij eerst zijn kameraad moest afwachten. Toen deze kwam, hielpen zij beiden mede. Onder het maaien raakte de zeis van S. wat los aan den boom en S. vroeg aan V. om een hout te snijden om de zeis weer vast te maken, maar V. zeide, dat S.' zeis sleuw was, S. weder dat zij los hing. S. maakte ze daarop weer vast. Daarna gingen de twee andere maaiers weg. Kort daarop kwam V. en vroeg aan S. „welk brood hij gegeten had?" S.: „ik heb in mijn leven al velerhande brood gegeten." Daarop kwam V. voor S. staan en zeide, dat hij hem voor den kop wilde slaan. S. nam den hamer, waarmede hij de zeis vastgeslagen had. V. ging terug. S. zeide toen, „als dat zoo moet gaan, dan wil ik liever gaan." V.: „ga maar." S. ging. Toen S. aan den kant der weide was, waar hij zijn eten en drinken had liggen, wilde hij dit eerst opeten en ging daar zitten. Ondertusschen kwamen er nog twee maaiers in de weide (V. had even te voren nog eenige (zijne eigene) kleedingstukken weggenomen, zonder iets te zeggen). Een van de nieuw gekomen maaiers vroeg of S. nog bij V. in de kost was (hij was er niet meer in de kost). S. zeide, dat hij nog kostgeld tot avond betaald had. S. ging bij die twee nieuwe maaiers, die reeds zaten of gingen zitten. V. vroeg S. of hij weer wilde helpen. S.: „waarom zou ik helpen maaien, daar ge me even te voren voor den kop hebt willen slaan." V.: „Wat zegt ge van voor de kop slaan" en sprong op. Daarop deed S. een schot met een revolver neven hem over V.'s schouder in de lucht; hij had hem slechts bang willen maken, had hij hem willen treffen, dat had hij hem zeker dood kunnen schieten, daar zij vlak bijeen stonden. Daarop ging S. dadelijk weg en uit de verte volgden die drie (waaronder V.) die onderling kijfden. Een veldwachter, die nabij was, zeide: „als ge niet stil zijt, dan jaag ik je allemaal de wei uit. S. ging met zijn gereedschap naar zijn kosthuis, maar werd kort daarop naar het politiebureau gebracht.

B. deelt ons 9 Januari 1882 (op onze navragen) mede: „in Juni 1880 is S. met een kameraad J. V., bij Arnh. aan het gras maaien en wel op een Maandagmorgen. Zij krijgen met elkander verschil of twist, waarbij nog twee andere menschen waren en na eenige woordenwisseling heeft S. waarschijnlijk uit angst een revolver uit zijn zak getrokken en een schot gedaan, maar niets, zelfs geen kleederen van V. geraakt. Dien revolver droeg hij bij zich, omdat hij altijd een angstgevoel had. Denzelfden dag is dat aan den agent van politie bekend gemaakt en S. dadelijk op straat gevat en naar de gevangenis gebracht en toen op 14 September gevonnisd voor twee jaar celstraf en daar S. in 1879 zijn verhuisbiljet bij den Burgemeester van Berg genomen en op geen andere plaats had afgegeven, is er geen tijding te Beek gekomen en hoorde B. niets voor October 1881, toen hij een brief ontving om zijne kleedingstukken te halen, hetgeen hij deed. Eerst meende B. dat S. verongelukt was, maar vernam na lang onderzoek, dat hij in de gevangenis zat en V. een persoon was, die wegens diefstal had gezeten. Hij had S. niet kunnen helpen, hetgeen hem speet, daar de geheele gemeente weet, dat S. vele toeren van krankzinnigheid of zenuwachtigheid heeft gehad, en allen zeggen en hij ook dat het vonnis hem niet toekomt, dat hij het in krankzinnigheid heeft gedaan en vroeger een brave jongen geweest is en van brave familie afstamt. Hij was, voegt B. er bij, zeer matig en nooit boven drank en in de familie is van vaders- of moederszijde niets bekend van krankzinnigheid of zenuwziekte.

April en volgende maanden vrij voldoende toestand, werkzaam, maar stroef, barsch en afgetrokken. Daar hij geen teekenen van krankzinnigheid meer vertoont, wordt hij 11 Augustus weder naar de gevangenis (Utrecht) gebracht. Reeds den 16e komt hij terug, zeer vermagerd en vervallen, spreekt zeer driftig en kwaad, waarom men hem gestraft en in de cel gebracht heeft, verstaat geen reden. Daarop diep zwijgen of in schelden en razen uitbarsten, weigert voedsel (kunstmatige voeding) katatonie. Den 13 September zegt hij mij: dat hij weg wil en moet, omdat zijn straftijd om is, overigens dezelfde toestand, moet nog gevoed worden, meest katatonisch, anaesthetisch, stijf, zwijgend, gekromde rug. In het begin October bedlegerig, (meest door verzwakking) overigens geen verandering. 6 December (St. Nicolaas) stopt hem de verpleger een stuk speculatie in de hand, hij eet het stilletjes op en gebruikt van nu af de bij hem gezette spijzen en dranken, doch steeds nog te bed met de oogen toe. Zijn physieke toestand verbetert allengs. Februari 1884 verlaat hij de ziekenzaal, verricht kamerdiensten of vlecht matten. In April verzoeken wij B. hem te bezoeken met het oog op ontslag. Bij zijn komst verandert het tooneel. Hij is stuursch, barsch, allerlei nonsens, staakt alle werkzaamheid, blijft meest stijf (katatonisch) op eene plaats staan of loopt norsch met overeen geslagen armen of in de broek gestoken handen, is scherp en bits tegen allen. In begin van December weder op den mattenwinkel. Den 8e overplaatsing naar Medemblik. Hij weigert bij zijn vertrek aan een onzer de hand en zegt bits: „ge hadt mij naar huis moeten laten gaan."

De *melancholische stupor* is, volgens Clouston, [1]) de meest belangrijke (stupor) vorm en de *melancholia attonita* of de *melancholie avec stupeur* der schrijvers. Wij verschillen hierin van hem, dewijl wij de melancholia attonita (van attonitus, bedonderd, volgens anderen van atonie, zonder tonus, doch dan is de spelling te veranderen) tot onze eerste varieteit, melancholia simplex of passiva en deze tot eene afzonderlijke varieteit gebracht hebben. De stupor is òf gedurende het geheele beloop of gedurende een gedeelte daarvan de bewuste en delusionaire vorm of de half bewuste uit het mentaal, de 'resistive uit het volitioneel-musculair en de niet-paralytische uit het vaso-motorisch oogpunt beschouwd. Sommige schrijvers zijn van meening, dat er altijd eene voorheerschende delusie van eenen schrikwekkenden aard is, dewijl de patiënt zich dood of te slecht waant om met anderen om te gaan of dat hij gedood zal worden als hij spreekt, dit vult zijn gezichts-blik op, laat geen ruimte voor eenige andere uiting van den geest en verlamt allen actieven wil. Onze waarneming spreekt niet voor deze zienswijze. Er kan al of niet zulk eene delusie wezen, maar deze veroorzaakt alleen nooit stupor; er is altijd iets meer, en wel, er bestaat een zekere ziekelijke toestand der hersenen, die hare reflex-werking, trophische energie, haar receptief vermogen in alle richtingen aandoet, en vooral hare actieve ideo-motorische verrichtingen. Niets van dit alles begeleidt zuiver delusionale toestanden. De delusie is slechts symptoom, niet oorzaak van den melancholischen stupor. Melancholische gevallen zijn soms plotseling impulsief, zelfs gedurende de

[1]) Clouston l. l. p. 291—301.

reconvalescentie, soms suicidaal impulsief, nu en dan zijn er epileptiforme aanvallen of een toestand, die zuivere epilepsie of apoplexie simuleert, daar de patiënt bewust is of contrôle heeft over de spierbewegingen. Soms is deze toestand een acme van een gewoon geval van melancholia delusionaria of agitata, soms weder, ofschoon voorafgegaan door depressie, is de stupor het hoofddeel. Soms blijft de stupor altijd karakteristiek melancholisch, eene patiënte bij ons staat reeds jaren katatonisch, met gesloten oogen, opgerichten wijsvinger uren achtereen, en moet in alles geholpen worden. In andere bestaat anergische stupor, de patiënt is dan onbewust, niet resistief en met vasomotorische en trophische paresis: eene andere onzer patiënten ligt in haar (periodieken) stupor-toestand plat op den grond of staat katatonisch met door urine en sedes besmeurd lijflinnen; een lijder steekt zijne vingers in de ooren en houdt ze daarin. CLOUSTON deelt ons ook eenige belangrijkere gevallen mede en SANKEY [1]) een met halucinaties van het gehoor en delusies.

Wij verwijzen over de katatonie nog naar N. B. DONKERSLOOT in zijne verhandeling: „Ueber Aetiologie und Behandlung der Katatonie" op het Internationaal medisch congres te Amsterdam. [2]) CARL LAUFENAUER beschrijft twee gevallen van katatonische Verrücktheit bij jeugdige lijders. [3])

De verschijnselen der dementia melancholica zijn [4]) die van melancholie van een delireerenden aard en hoogste zwakte van verstand (beide van elkander onafhankelijk). Zij kan plotseling of langzaam opkomen en eenigen tijd het eenige symptoom zijn, maar ook voorafgegaan of gevolgd worden door de intellectueele zwakte. Tegelijkertijd zijn er teekens van hersenziekte: stupiede blik (door relaxatie der aangezichtsspieren), rood gelaat (door bloedstasis), ptosis van een of beide oogleden, formicatie, gevoel van lichtheid, hitte, pijn in het hoofd, duizeling, apoplectoïde accessen. In sommige gevallen is hypemanie vergezeld van veel angst (gedachte van zelfmoord, ruïne), in andere stupied. Zij schijnt dan eens uit eene inflammatie (stoornis van oog, oor enz.) dan eens van depressieve — physieke of psychische — oorzaken te ontstaan en karakteriseert zich door vaatstoornissen: verweeking van de peripherische grijze zelfstandigheid — van den aard van die eener algemeene paralysis, maar vooral gelocaliseerd in de basis der hersenen (lippen van de scissura sylvii, vooral de onderlip), gyri temporales en meer bijzonder de gyri sphenoidales en die van den hippocampus. — MAIRET geeft vele waarnemingen en proeven op dieren.

---

[1]) H. O. Sankey l. l. p. 210—212.
[2]) Hand. d. N. Ver. v. Psych. 1882 p. 203—206.
[3]) Centralbl. f. Nerv. etc. 1882 p. 144. 145.
[4]) A. Mairet. De la Démence melanch. Brain 1883 p. 266—268. l'Encéphale 1883 p. 616—618.

Mevr. A. L. Th. H. Fr..., 25 j., geh., 1 k., R. K., Ams...... Opg. 25 Aug. 1878. 1229.
De lijderes, wier vader (kleermaker) overleden (aan carcinoma ventriculi), Melancholia en moeder, (winkelierster), gezond is, zonder bloedverwantschap, is zeer zacht en attonita goed van karakter, burgerlijk opgevoed, van gewone verstandsontwikkeling, opge- puerperalis. ruimd en vrolijk. Reeds weduwe, was zij gehuwd met haren tegenwoordigen man, weduwnaar met twee kinderen en den 3 Juni van haar eerste kind bevallen. Schrik in de eerste dagen van het kraambed was de vermoedelijke oorzaak van hare krankzinnigheid, die zich door eene aanhoudende treurige stemming en jalousie uitte. Zij werd aanvankelijk niet zonder gevolg, in het buitengasthuis te Amst. verpleegd en later 25 Augustus alhier opgenomen.

Zij is zeer stil, neerslachtig, gedrukt, afgetrokken, spreekt zeer weinig, antwoordt bijna niet op de tot haar gerichte vragen. Moedeloos en onverschillig heeft zij alle energie en wilskracht verloren, verwaarloost de meest dringende levensbehoeften, weigert voedsel en is zeer onzindelijk. In September en October dezelfde toestand, nooit vlagen van opgewektheid, wel van onrust, wil dan naar huis, draagt b. v. met dit doel hare kleederen op den arm rond, zoekt hier of daar te ontsnappen; maar, zich zelve weinig of niet bewust van hetgeen zij kort te voren gedaan heeft, valt zij weldra terug in haar apathischen toestand, stupor, om als beeld van dofheid en neerslachtigheid neer te zitten, alleen door kunstmatige of hulp in de voeding te voorzien en de noodzakelijke behoeften niet naar behooren te vervullen. Zij stelt zich niet zelden voor door uithongering het leven te verkorten of te dwingen in haar ontslag te bewilligen, van daar bijna aanhoudende voedselweigering, (houdt ingestoken vaste spijzen in den mond of spuwt ze uit) en gedwongen voeding.

In het begin van November scheen de lusteloosheid in het leven een intermitteerend karakter aan te nemen, waarom haar chinine werd toegediend, doch zonder succes. Zij wordt meer en meer stuporeus, valt nu en dan op den grond neder en kust dien, ontschoeit zich, doet allerlei dwaze bewegingen; tevens gaan door de onvoldoende voeding hare krachten meer achteruit (martiala, tonica).

In December komen meer kalme perioden, waarin zij eenige dameshandwerkjes maakt en meer levenslust toont. In gesprekken en brieven blijft nog veel verwarring. In Januari 1879 afwisselende melancholische stemming met voedselweigering en niet spreken. Van tijd tot tijd eenige kalmte waarin zij wel en zeer aardig spreekt. Haar lichaamsgestel verbetert. Zoo in Februari tot half Maart. Van toen tot Juli weder meer stupied, dof, suf, onzindelijk, voedselweigering. Juli en Augustus wel iets beter, maar toch niet zooals in de vorige remissiën (zuivere periodiciteit was niet op te merken). Van November af blijft in het algemeen eene verbetering, die in de eerste maanden van 1880 aanhield en toeliet haar den 16 Mei met proefneming te ontslaan.

Vr. J. M. van E.., 39 j., geh., 1 k., R. K., Oss. Opgen. 11 Oct. 1873. 573.
Een oom stierf aan beroerte, een ander is krankzinnig en geneigd tot zelf- Mel. puerperal. moord. Zij had een vrij goed verstand, uitg. lager onderwijs genoten; hare delusionaria, opvoeding was die van den deftigen boerenstand (haar vader was grondeigenaar) suicida. zoo ook hare maatschappelijke positie. Zij had een week, toegevend karakter, bijna zonder eenige hartstocht, genegen tot rust en hield zich met lichte huiselijke bezigheden onledig. Zij was steeds gezond, geregeld gemenstrueerd, maakt geen misbruik van sterken drank. Zij is voor de eerste maal krankzinnig. Kort na hare eerste bevalling in 1871 stelde zij zich voor, dat haar een groot ongeluk zou overkomen. Schrik voor den afloop harer bevalling was waarschijnlijk de oorzaak en de verschijnselen zijn thans wanhoop omtrent haar eeuwig en tijdelijk geluk met neiging tot zelfmoord, periodiek, maar met het idee fixe, weldra te zullen sterven en ongelukkig te zijn. Het woord „hel" heeft een nadeeligen invloed op haar en zij begeert de eenzaamheid.

11 October. Opgewekt, wanhopend, moet sterven, naar de hel (daemonomanie). 12e. 's Nachts opgewekt, zwaarmoedige gedachten, (p. opii). 13e. Onverschillig, niets kan haar meer helpen, zij moet dood enz. 14e. Poging tot suicide, idëen van sterven, 's nachts opgewekt. 17e. Voortdurend gejaagd, tobt over erfenissen, goederen van het kind, moet ter dood worden gebracht, zoekt elke list om zich zelve te dooden, te mishandelen of te beleedigen, moet naar de hel, is eeuwig verloren, valt iedereen lastig met haar tobben. 23e. Iets kalmer maar nog steeds zwanger van denkbeelden van suicide, rusteloos heen en weer loopen, wanhoop aan haar herstel. 28e. Steeds tobben over goederen, erfenis, bezitting van haar kind, beweert dat zij zich zelve *moest* van kant maken.

November 2. Poging tot zelfmoord, tracht naar een mes te grijpen. 5e. Verbrandt zich het voorhoofd met gloeiende steenkolen. Blijft de geheele maand opgewekt, lastig voor anderen (ook des nachts), loopt heen en weer. December hernia incarcerata, operatie met goed gevolg; melancholische denkbeelden dezelfde, eerder verslimmerd tengevolge van haar lichamelijk lijden.

1874. Januari en Februari kalmer; uit vele omstandigheden is echter af te leiden, dat zij veelal kalmte simuleert, om naar huis te kunnen gaan. Lichamelijk goed gezond. Op herhaald verzoek van haar man wordt zij 12 Maart bij proefneming ontslagen.

2227. Melancholia puerperalis.

Mej. A. H. Hag...., 34 j., geh., 3 k., Hilversum. Opg. 24 April 1885.

Hare moeder stierf op 29-jarigen leeftijd in een krankzinnigengesticht (meer maniakalen vorm) en in hare familie zijn zenuwachtigen en zwakken van hoofd. Zij heeft eene goede burgerlijke opvoeding gehad en middelbaar onderwijs, was een ijverige huisvrouw (haar man heeft een, bij sommige gelegenheden vooral, zeer druk bezocht hôtel). Zij was gezond en geregeld gemenstrueerd, slechts soms geconstipeerd en bloedspuwing. Vóor haar huwelijk is zij een jaar te Deventer en 's Bosch verpleegd. Een groot jaar na haar herstel huwde zij, was toen gezond en normaal. Zij kreeg 6 kinderen, waarvan 3 overleden. De zwangerschap verliep steeds geregeld, alleen gedurende en na de eerste bevalling was zij melancholisch. Bij de 3e bevalling (in de 5e week) werd zij weder te 's Bosch, 13 weken verpleegd. Nu (weder in de 5e week na de bevalling) in Augustus 1884 kreeg zij zenuwachtige aandoening, droefgeestigheid, daarop wegloopen uit het huis, zinspelen op zich verdrinken, veel in bed liggen, liefst alleen, en idee fixe, dat zij niet herstellen kan.

Zij komt 24 April 1885 hier volkomen lucide in, zegt erg treurig en neerslachtig te zijn, gevoelt zich dood ongelukkig, is geheel ongeschikt om iets uit te voeren, laat zich geheel door hare treurige stemming leiden. — Zoo lang zij hier is gevoelt zij zich erg ongelukkig, zij kan maar niet begrijpen, dat zij ooit beter zal worden, kan niet denken, niets uitrekenen, niets overleggen, is nooit meer in staat haar huishouden waar te nemen. Zij is in den regel echter rustig met vrouwelijke handwerken bezig, met een treurigen blik en van tijd tot tijd zuchtende. Bij een bezoek ten mijnen huize (Dr. v. d. K.) op 13 Aug. onderhoudt mijne vrouw haar over huiselijke bezigheden en zaken: zij antwoordt geregeld en goed, geeft blijken van goed doorzicht, ofschoon alles op treurigen toon, maar houdt staande dat dit alles machinaal bij haar is en zij uit eigen beweging tot niets in staat zou zijn. Dezelfde gedrukte stemming bij een bezoek van haar man, zij is nooit in staat meer voor haar huishouden, is overwerkt. De man verlangt haar intusschen eens te huis te hebben, en daarom wordt eene proeve genomen of zij door geheel veranderde omstandigheden gedwongen zelf te denken en te handelen soms verbeteren zoude. Zij werd 25 September met verlof ontslagen. De proef schijnt volgens later ontvangen berichten niet geheel mislukt te zijn, ofschoon zij aanvankelijk dezelfde was gebleven. — Eenigen tijd geleden schreef zij evenwel aan den Directeur Pompe een' brief met dezelfde klaagliederen en maakte zich

zeer beangst voor hare op handen zijnde bevalling. Zij gaf niet onduidelijk haar verlangen te kennen om die hier in 't gesticht te mogen afwachten, enkel met 't oog op hare overdrevene vrees voor een ongelukkigen afloop, zoowel voor zich zelve als voor haar kindje. — Den 9 Juli ll. ontving D^{r}. P. tijding van hare bevalling. — Drie weken daarna was zij nog zeer gedrukt en het laat zich aanzien, dat — gelijk haar man mededeelde — eerlang hare wederopneming noodzakelijk zal worden.

J. R. G......., 26 j., ong., N. H., Amst..... Opgen. 1 Mei 1882. 1727. Melancholie en schuld.

Zijn vader overleed op 67-jarigen leeftijd aan marasmus, zijne moeder op 49 jaren. Zij waren beiden helder van verstand en de geheele familie insgelijks. Zijn vader was behanger geweest en leefde later op zijn rente. Uit dit huwelijk was onze patiënt en eene zuster, die alleen in het puerperium een licht verschijnsel van krankzinnigheid vertoond heeft. Zij is niet sterk en gehuwd met iemand, die sterk drinkt, en heeft alleen het oudste van 9 kinderen (de anderen zijn beneden de 12^{e} jaar gestorven) in leven. Zijn vader heeft uit een tweede huwelijk eene dochter en een zoon (deze wat menschenschuw).

Pat. is volgens opgave van iemand, die hem 12 jaar kent en 7 jaar in de kost had, onberispelijk van leefwijze, stil, eenigszins afgetrokken (wat al te secuur), maakte nooit misbruik van sterken drank, spreekt meerdere moderne talen. Hij is een teergevoelig mensch, die vele tegenspoeden ondervond en deze zich sterk aantrok, vooral het sterven zijner ouders. Hij leed vele finantieele verliezen en had reeds 15 jaren verkeering met een meisje, (dat hem echter na zijn misgreep afschreef, hetgeen ongunstig op hem schijnt gewerkt te hebben). Doch ondanks dit alles, had hij nooit eenig spoor van verstandsverbijstering getoond.

Pat. verdiende als letterzetter goed, maar zijn neef de drogist Cleban had hem reeds 3—4 jaren aangezet om zijne affaire te leeren en hij ging daartoe eindelijk over. Op den 22 Januari deed hij bij vergissing aan iemand, die voor zijn kind voor 5 cents wonderolie kwam vragen, in het daarvoor bestemde fleschje vitriool. Het kind nam het in en overleed. Hij werd tot 45 dagen celstraf veroordeeld: zijn request om gratie (waarop hij gerekend had) was afgewezen. Deze tegenslag en de dood van het kind, welke hem zeer kwelde, gaven aanleiding tot eene bijzondere zenuwachtige spanning en na 18 dagen celstraf vertoonde zich de krankzinnigheid door overdrevene godsdienstige gewaarwordingen, afwisselend (soms is hij redelijk wel bij zijn verstand), overigens is hij niet gevaarlijk. Calmantia werden hem toegediend. Hij verviel in een „mijmerenden toestand" en onaneerde.

Den 1 Mei alhier gebracht. Hij is van middelbare gestalte (1.53), heeft een lang aangezicht, breed voorhoofd, zwart haar, bruine baard en wenkbrauwen, dikke neus, smallen mond, ronde kin, gezonde kleur. — Hij komt biddend binnen, valt op de knieën, roept (hij is Prot.) alle heiligen aan. Hij krijgt een algemeen bad, begint er in met zijn penis te spelen en verwekt ejaculatie. Daarop zeer gedrukt, braken, weigert eten (resolv. amara) men is verplicht tot de kunstmatige voeding over te gaan. Den 11 Mei is zijn gastrische toestand geweken, hij begint zelf te eten, is toegankelijk en zeer gevoelig voor toespraak. Hij komt op de algemeene verblijfzaal. Brieven van afwezige vrienden en gemoedelijke toespraak beuren hem op, wel blijft hij stil en op zich zelven, doch zijne melancholie bedaart en er straalt geen delirium in zijne gesprekken door. Zijn schrijven van 26 Mei 1882 aan vrienden, broeders en zusters getuigt van een goed inzicht in zijn toestand en van dankbaarheid voor verpleging en verzorging, van zijn kalmen blik in het verledene en in de toekomst en zijn verlangen om weder in de maatschappij te treden. Onder het gebruik van tonica amara-aromatica is zijne (verzwakte) constitutie verbeterd, zijn neergedrukte gemoedstoestand geweken en hij wordt 19 Juni 1882 bij proefneming ontslagen.

2156. **Melancholie en schuld.** G. G. 43 j., ong., N. H., vroeger bakker te Buur...... Opg. 6 Nov. 1884.

Een oom van moederszijde is in lichten graad krankzinnig geweest. De moeder stierf op 78-jarigen leeftijd. Zijn vader, 75 j. oud, erg zenuwachtig, lijdend aan hyperkinesie, na den dood van een zoon in 1862 in de Oost (waar ook nog een andere zoon was overleden), had behalve den patiënt nog eenen zoon. Hij verkocht 4 jaar geleden de bakkerij, waarin hij goede zaken had gemaakt. Pat. ingetogen, bedaard van leven, gezond, burgerlijk opgevoed en met gewoon verstand, die geen misbruik van sterken drank maakte, wiens uitspanning tuinbouw en pluimgedierte was, — had vreeselijk hard gewerkt en geen kennis van bestuur waarom hij zijne bakkerij op zijde zette en bij zijnen vader ook op rente ging leven. Onverschillig voor gezelschap, zocht hij, die spoedig het doellooze van zijn leven, bij zijn werkzamen en goeden aard, gevoelde, niet zijne afleiding in gepaste vermaken, maar in zich zelven (onanie) en tevens in een, zooals hij later zeide, zeer onpassenden en onbetamelijken omgang met een meisje, dat voor hem niet geschikt was. Naar aanleiding van dit alles ontstond een felle strijd in zijn boezem. Hij werd erg melancholiek, uitte steeds den wensch tot pleging van zelfmoord en werd 6 weken (Maart en April 1883) te Utrecht verpleegd. Zijn even doelloos leven leidde hem weldra in denzelfden toestand. Op eigen verzoek werd hij 6 Nov. 1884 alhier opgenomen. Hij is pas hier, of hij wil weer weg, slaapt niet, verveelt zich erg en vervalt in een sterk taedium vitae. Hij schenkt echter spoedig zijn volle vertrouwen, heeft zich aan masturbatie sterk overgegeven, hetzelfde ongepast verkeer aangegaan. Hij sprak lucied, geen enkel waanidee was bij hem te bespeuren. De moreele behandeling en passende medicatie werkte op hem, die naar genezing haakte, zeer gunstig. Hij ging spoedig geregeld op de bakkerij werken, voorzag zich van eene ondergeschikte betrekking en kon den 24 Januari 1885 bij wijze van proef ontslagen worden.

1737. **Melancholie en zelf-beschuldiging.** G. G. O., 60 j., geh., R. K., Landbouwer, Aze... Opgen. 10 Mei 1882.

Eene zijner zusters lijdt aan epilepsie, een neef en de zuster zijns vaders zijn krankzinnig geweest. Zijn vader in 1879, zijne moeder in 1861 overleden, hadden geene bijzondere kwalen. Hij had een middelmatig verstand, was doorgaans opgeruimd, maar driftig, maakte geen misbruik van sterken drank en speelde gaarne kaart. D[r]. Lammers verklaarde: „zwakkelijk en zenuwachtig gestel, cholerisch temperament, lijdt lange jaren aan „plethora abdominalis" en haar gevolg „hypochondria materialis". Hij heeft langen tijd met zorgen over zijn bestaan gekampt en dit is wel de oorzaak, dat de primaire ziekte in eene „angstvolle melancholie" (Guislain) is ontstaan, d. i. hij is geestziek. Wellicht is „zelfmoordmanie" te vreezen." Volgens de vrouw was behalve achteruitgang der zaken (die thans beter gingen) nog eene langdurige ziekte van het been de aanleiding. Reeds 1 ½ jaar had hij gemedicineerd, in den winter baden van 26° gehad en is hij 8 dagen in het ziekenhuis te Emmerich geweest. In Maart was zijne krankzinnigheid uitgebarsten: hij was in den nanacht uit bed opgestaan en minstens ¼ uur van huis gegaan om zich te verdrinken, doch, na diep onder water geweest te zijn, op eene onbekende wijze gered, waarna verstoppingen ontstonden. 1[e]. Angsten over de betaling zijner schulden 2[e]. des gewetens kwelden hem. Hij meent altijd den duivel in of bij zich te hebben, de grootste zondaar en zijne zonden onvergeeflijk te zijn. Vroeger voor, thans tegen gezelschap, van tijd tot tijd boosaardig, gejaagd, zonder rust en bedlegerig.

Den 10 Mei 1882 alhier opgenomen, vertoont hij dezelfde verschijnselen van depressie en agitatie, daarbij klachten over lichamelijke ongesteldheden. De geneesmiddelen: resolventia wegens gastricisme, daarna brometa en tegen den nacht opiata worden niet of met den grootsten weerzin gebruikt. Hij is zeer storend zoowel des nachts als over dag en dikwijls geïsoleerd. Den 25 Mei ontsnapt hij en wordt op een kwart uur afstand bij een boer achterhaald. In

Juli vertoont hij eenige verbetering, wordt zich van zijn ziekelijken toestand meer bewust, kan echter nog niet besluiten, aan zijne vrouw, die hem bezocht heeft te schrijven. Zijn toestand blijft in het algemeen dezelfde, doch hij wordt op aandringen der familie, den 6 November ontslagen.

J. P. J. Ed. Harte, 46 j., geh., R. K., Kantoorbediende, Amst. Opg. 11 Oct. 1883. 1994.

Melancholie en beschuldiging van anderen.

Vader aan haemoptoe, moeder aan uitputting overleden, oudste zuster idioot geboren, thans 66 jaar oud, is altijd in het ouderlijk of zusterlijk huis verpleegd. H. was de jongste der kinderen, en verschilde van dat op hem volgde, 16—17 jaar, drie hebben den leeftijd van bijna 20 jaren bereikt en dit waren de jongsten. Drie jaren oud, verloor hij zijnen vader (koopman in linnen) 21 j. zijne moeder. Hij werd het troetelkind van allen, was er soms verdriet in de familie, dit werd voor hem verborgen gehouden, zoodat hij nooit werkelijk verdriet gekend heeft. Twee zusters stierven, 12 jaar geleden, vrij plotseling kort op elkaar aan haemoptoe. Ook hij leed als zij aan een hartziekte en reeds vroeg was voorspeld, dat hij daaraan sterven zou. Overigens leed hij alleen aan obstipatie. Hij had een goed verstand, was de levende talen machtig, huiselijk, vrolijk, tot luidruchtigheid en opgewondenheid toe, dan weder klein van hart en voor overreding vatbaar, maar wist dikwijls zijnen wil door te drijven en eene zekere sluwheid is hem eigen geworden. Hij maakte geen misbruik en in den laatsten tijd volstrekt geen gebruik van sterken drank, na zijn huwelijk maakte hij geen gebruik van uitspanningen en vertoonde zich zeldzaam met zijne vrouw in het openbaar. Hij was 16 jaar werkzaam op een bankierskantoor met een bijzondere geschiktheid en ijverig zonder weerga.

Zonder bepaalde excessen in Venere et Baccho leefde hij, die eene zeer godsdienstige opvoeding en omgang had gehad, als jongman vrij lucht. Hij maakte kennis met eene (Protestantsche) eerste actrice op het tooneel, die van godsdienst weinig werk maakte. Hij beging eene fout, herstelde die, en zijne zuster, die evenals de geheele familie er zeer om leed, en bouwde op het gezond verstand van haar eenigsten en laatsten broeder, overleed vrij plotseling (hartkwaal?). Daarna bewoonde hij een huis met zijne overgeblevene zuster: hij met vrouw en kinderen de onderste, de zuster met eene dienstmaagd de bovenste verdieping. Deze zuster zorgde voor de geestelijke leiding der kinderen met volle goedkeuring der vrouw, die haren man evenzeer als deze haar beminde en alles was vreedzaam, liefderijk en genoegelijk met elkander. Dit hielden zij 5 jaren vol toen deze zuster plotseling overleed: men vond haar dood op bed. Sedert dien tijd (Augustus 1880) begon H. te malen. Hij vreesde, dat hij dezelfde ziekte krijgen, vallen en verdrinken zou, durfde zelfs niet meer alleen op straat. Daarop tobben over het schielijk afsterven zijner zuster, vroeg ieder om voor haar te bidden en liet honderde Missen voor haar doen. Intusschen verzuimde hij zijne godsdienstplichten niet en zijne vrouw zorgt er goed voor, dat de kinderen op tijd bidden, op Zon- en feestdagen naar de kerk en naar eene zusterschool gaan.

In het begin van dit jaar begon hij te tobben over zijne zaligheid en die van zijne vrouw en kinderen en niemand kon hem van dit apropos brengen. Hij was zeer melancholisch, te meer toen hij eene mislukte speculatie deed. Dr. van Doesburg behandelde hem eerst, daarna Dr. Ramaer. Deze raadde hem aan naar Godesberg ter afleiding te gaan. Hij bleef daar 6 weken Zijn geestestoestand verergerde daarna. Hij kreeg vlagen van woestheid, vernielzucht en neiging tot brandstichten, was geen oogenblik te vertrouwen en hoezeer men trachtte hem bij zich te houden, moest men hem eindelijk verwijderen.

Den 11 October 1883 alhier opgenomen, is hij zeer neerslachtig en gedrukt. Hij blijft meestal stil in de kamer zitten, zijn kin en hoofd wrijvende, of alleen in den tuin wandelend, later ook met anderen en bij voorkeur met den huismeester. In zijne gesprekken liet hij alleen doorstralen, dat hij geen geld, geen

goed had, zijne onkosten alhier niet kon dekken, en hij veel kwaad had gedaan. Vlagen van opgewektheid vertoonde hij hier niet, wel kon men zien, dat hij, als hij stil op zijn stoel zat, met zijne blikken de bewegingen en gesprekken zijner medepatiënten volgde en hen niet scheen te betrouwen. In onze gesprekken met hem liet hij blijken, dat men hem verkeerd aankeek, men hem verwijtingen deed, ofschoon hiervoor geen de minste grond bestond, daar hij zich met zijne medeverpleegden en deze met hem niet moeiden, en de verplegers, daar hij een kalme en rustige patiënt was, hem gaarne mochten lijden. In ons oog had deze verdenking zijn grond in zijn eigen denkbeelden. Tegenover ons liet hij zich niet uit over de bijzonderheden van zijn huiselijk en maatschappelijk leven. Zijne, bij het onderzoek duidelijke (familie), hartkwaal deed ons alleen in alles (in medicatie en hygiënische voorschriften) voorzichtig met hem omgaan, daar de levensbijzonderheden toch genoeg bekend waren. Onze hoofdtaak was hem zooveel mogelijk kalmte en moed voor de toekomst in te boezemen, wegens zijne zorg zijne betrekking te zullen verliezen, waarom hij sterk naar huis verlangde en waarop hij steeds aandrong. Hij werd daarom den 5 Januari 1884 bij wijze van proefneming ontslagen. Hij was. zoo mogelijk, de laatste dagen nog stiller dan anders, maar liet geen verwardheid blijken. Sterk viel het ons daarom op, dat hij zijne vrouw, die hem op dien dag kwam afhalen, zoo bits ontving en verweet, dat zij hem naar hier had laten brengen. Men voegde hem enkele woorden toe om hem te bedaren en liet hem, daar zijn vertrek vastgesteld was, vertrekken, met de hoop dat de verdere genezing te huis zoude slagen. Deze bleek in het geheel niet verwezenlijkt te zijn uit een schrijven van Dr. Ramaer van 12 Juni 1884 aan Dr. Tellegen, wien patiënt, na zijn tehuiskomst, verwijtingen deed over onheusche behandeling, welke gemelde heer, die hem daarenboven slechts zelden zag, volgens onze meening, volstrekt niet verdiende.

1744. **Melancholie en schuld.** L. Fr..., 18 j., ong., Isr., Sigarenmaker, Amst..... Opgen. 18 Mei 1882.

Zijn vader (negotie) overleden, moeder blind, slechte opvoeding, iets lager onderwijs, gering verstand, speelziek, (bezocht de speelhuizen uit winzucht). In 1880 wegens diefstal drie, in 1882 achttien maanden celstraf (25 Apr. '82—22 Oct. '83). Van April af in de gevangenis (schrik voor de opgelegde straf, welke hij, door anderen aangezet, meende niet verdiend te hebben?) terstond sterke neiging en herhaalde pogingen tot suicide. Bij zijne opneming verhaalt hij ons en houdt hij later steeds vol, dat hij niet krankzinnig is geweest, maar dat de wanhoop hem gedreven had, de hand aan zich zelven te slaan, dewijl hij slechts tot schande zijner familie strekte en dit wel niet uit eigen schuld, maar door omkooping of overhaling van slechte kameraden, hij was te zwak geweest, wilde weder naar de gevangenis om zijne straf te doorstaan, was nog jong, kon daar geld verdienen en later weder goed oppassen enz. In dien geest liet hij ook (28 Mei en 26 Juni) een medeverpleegde aan zijne familie te Amst..... schrijven: hij was niettegenstaande hunne lessen en vermaningen door misleiding van slechte kameraden tot dien diefstal overgegaan en het ging hem als een dolk door het hart om het verdriet, dat hij hun, die hij zoo zeer beminde, zooveel verdriet en schande had aangedaan, toen hij in de cel, zonder eenige afleiding dag en nacht hierover dacht; hij werd geheel moedeloos, kon niet eten en slapen en kwam toen op de gedachte van zelfmoord en pogingen, die gelukkig verijdeld werden; de doctor had hem krankzinnig verklaard, hij was het niet en vond hier afleiding en beter eten en drinken en gevoelde meer lust, hij smeekte hun vergiffenis enz. — Zoo lang hij hier was vertoonde hij geen teekenen van krankzinnigheid en werd daarom 27 Juni, na expiratie van zijne voorloopige machtiging, naar de gevangenis te Leeuwarden teruggebracht.

Carl Kraussold [1]) te Bayreuth, deelt acht gevallen van melancholie en schuld mede en behalve de 10 door ons aangeteekende gevallen hebben wij meermalen waargenomen, dat het zeer moeilijk is in menig geval te beslissen, of de zelfbeschuldigingen, die wij zoo dikwijls in de gestichten hooren al dan niet (al is 't ook overdreven) grond hebben. Het is zoo moeilijk in de schuilhoeken van het hart in te dringen en gegronde, oorspronkelijke zelfverwijtingen van andere schijnbare, toegevoegde denkbeeldige te scheiden. In andere gevallen (waarvan er nog in behandeling zijn) worden de zelfverwijtingen van den eigen persoon op een ander overgebracht en aan dezen zaken toegeschreven, waaraan men nooit gedacht heeft.

[1]) Psychol. u. Psychiatr. Betracht. Stuttgart. 1884 p. 27--51.

VIJFDE HOOFDSTUK.

3. Circulaire vorm. *Insania cyclica.*

Deze vorm, die eerst sinds 1854 als zelfstandige vorm optrad werd beschreven als folie à double forme (Baillarger), folie circulaire (Falret), folie à double phase (Billoo), folie à formes alternes (Delage), délire à forme alternes (Le grand du Saulle), cyclische psychose (L. Kern), das circulaire Irressein (v. Krafft-Ebing). Hare accessen zijn gekarakteriseerd door de regelmatige opvolging van twee perioden, eene van depressie en eene van exaltatie, of omgekeerd. Zij ontstaat bijna altijd bij erfelijke dispositie, de uitzonderingen (ook wij hebben er eene aangehaald) zijn zeldzaam en de verkregene inlichtingen zijn dikwijls niet te vertrouwen. Invloeden, die gerangschikt kunnen worden onder de algemeene benaming van moreele oorzaken kunnen verder zamenwerken tot het uitbreken van de ziekte. Men geeft gewoonlijk op dat de vrouwen er talrijker door aangetast worden dan de mannen; volgens Falret één man tegen drie vrouwen, volgens Foville vijf tegen veertien, Ritts één tegen zes. In Duitschland neemt men ook algemeen het voorheerschen der vrouwelijke zijde algemeen aan; in de New-York's asylen is echter het omgekeerde waargenomen. [1]) Wij hadden onder de 21 gevallen 13 m. en 8 vr. Hiervan zijn hersteld 8 m. en 7 vr. (15), niet hersteld 2 mannen, overleden 1 man; — bleven onder behandeling 2 m. en 1 vr. (3). De ziekte begint meestal tusschen de 20—30 jaar. Scholz [2]) gewaagt van eene 85-jarige vrouw, die bijna 60 jaar aan insania cyclica had geleden. De lijderes van Wellenbergh [3]) stierf aan acute pneumonie op 69-jarigen leeftijd, na in de laatste tien jaren aan een' exquisiten vorm van cyclische periode te hebben geleden. Het was voor de zesde maal dat zij verpleegd werd.

De overgang van de eene periode in de andere geschiedt òf plotseling òf langzaam en onmerkbaar òf wel met lange tusschenruimte. Thans is nog een patiënt in behandeling, bij wie ze geregeld om de 10 dagen terugkeeren; — en een, bij wie zij daarentegen $2^1/_2$ jaar duurden.

1638. Insania cyclica. J. M., 46 j., geh., R. K., metselaar, Oost...... Opgen. 14 October 1874. Goedaardig, stil en werkzaam, burgerlijk opgevoed, onderwezen, gezond van geest en lichaam, zonder (zoo ver bekend is) erfelijke dispositie (toch schijnt er in de zijlinie bestaan te hebben) goed metselaar en maakte geen misbruik van sterken drank. Zijne krankzinnigheid vertoonde zich voor het eerst van af 21

---

[1]) Journ. of Nerv. and Ment. dis. Oct. 1881 p. 796.
[2]) Scholz. p. 90. 91.
[3]) Psych. bl. D. 4. Afl. 2. 1886 p. 123—130.

September 1874 onder de verschijnselen van droefgeestigheid. De gedachten met zijne werkzaamheden niet door den tijd te kunnen komen, waren vermoedelijk oorzaak. In het eerst periodiek, werden ze daarna aanhoudend met neiging tot zelfmoord. Zijn idee fixe was: arm te zullen worden. Hij was gaarne stil en eenzaam. Alhier is hij zeer tobbend, mijmerend, wilde niet eten, gejaagd, onrustig, moedeloos; zijn gestel leed hieronder, hij leed aan gastricisme, was ontoegankelijk voor troost en steeds bevreesd voor de toekomst. In het begin van November begint hij, ofschoon steeds gedrukt, matten te vlechten. In December wordt hij kalmer, doch is niet te overtuigen, dat zijne overdrevene zorgen denkbeeldig zijn. Hij is zeer weemoedig en gedrukt. In Januari 1875 begint hij aan het klompen maken, blijft echter gedrukt en genegen tot schreien bij de minste toespraak; in 't geheel weinig energie. In Februari bedaart hij en wordt den 25 Maart bij proefneming ontslagen. Het maniakaal stadium verloopt te huis schier onopgemerkt, het uitte zich slechts door eene niet langdurige opgewekte vrolijkheid.

Den 23 Juli 1877 wordt hij opnieuw opgenomen. Dezelfde verschijnselen van melancholie: aanhoudend tobben en jammeren, werkeloos, hij is verloren, heeft vrouw en kinderen ongelukkig gemaakt. Na eenigen tijd begint hij wat te bedaren, houdt zich met witten en metselen bezig, blijft echter neerslachtig. Men waagt in April 1878 eene proef om hem naar huis te laten gaan, hij wordt echter reeds den 8 Mei in denzelfden toestand teruggebracht; eerst den 2 October 1879 kan hij bij proefneming ontslagen worden.

Den 3 Januari 1880 komt hij weder terug. Hij is nu een geheel andere mensch, zijn oog vurig en als begeesterd, hij is door en door gelukkig, rijk enz. Hij had den raad, dien wij hem bij zijn vertrek gegeven hadden, zegt hij, goed opgevolgd, ging uit, zwierde, verkwistte, werkte niet: hij had alles genoeg. In 't kort: hij kwam terug met de vrolijkste maniakale opgewektheid. Deze duurde 6 weken, gedurende welke hij dikwijls ook des nachts zeer storend was en ging toen over in de vroegere melancholie. Allengs wordt hij kalmer, werkt stil en goed en wordt 3 April 1881 bij proefneming ontslagen.

In huis haalt het echter niets uit. Ofschoon zijne zaken goed gaan, blijft hij echter gedrukt, en zijne melancholische stemming neemt zoo toe, dat men uit vrees voor de mogelijke gevolgen, na het zoo lang mogelijk beproefd te hebben hem zelf te verplegen, verplicht is hem 15 November 1881 terug te brengen. Alhier biedt hij dezelfde verschijnselen aan als in Juli 1877. In December wordt hij wel eenigszins kalmer, maar tot eenige werkzaamheid is hij niet over te halen. Eerst in April 1882 begint hij iets te doen, maar staakt dit reeds de volgende maand. Hij blijft stil, afgetrokken, wel minder kermend en klagend, maar steeds treurig, schuw heen en weer loopend, zijne vingers wrijvende, dikwijls zeer weinig voedsel gebruikend. Steeds meer en meer den dementen toestand naderend, wordt hij 1 December 1885 naar Voorburg overgebracht.

C. de Jo.., 31 j., ong., R. K., wever, Woen... Opgen. 5 Augustns 1875. **808.**

In zijne familie is geene erfelijkheid, ouders gezond, opvoeding en verstand **Insania cyclica.** eenvoudig, stil en zacht humeur, scrupuleus in het godsdienstige, volstrekt geen gebruik van sterken drank, liefhebber van vogels. In 1873 en 1874 leed hij aan melancholie, was buiten staat om zijn gewoon werk te verrichten, ging veel en ongeregeld ter kerk. In 1875 was die melancholische periode geweken zoodat hij sedert Maart zijn gewoon werk kon verrichten. In Juli verergerde weder langzamerhand zijn toestand, die nooit geheel hersteld was geweest, zoodat hij op 29 Juli als ongeschikt voor zijn werk werd weggezonden, met de kenmerken van algemeene verwardheid, snelle onzamenhangende voorstellingen en gevoelens, kwaadaardigheid, maniakale vlagen, met het idee fixe, dat zijne woning zal afbranden of in brand gestookt zal worden. In de laatste paar dagen vooral werd hij onophoudelijk gekweld door den indruk der vrees, die hem zoowel des

nachts als over dag de rust beneemt en tot de dolste, voor zich en anderen gevaarlijke, handelingen vervoert. Deze tweede periode vertoont in menig opzicht meer de verschijnselen van melancholia agitata (in tegenstelling van de attonita der eerste periode.)

In deze wordt hij opgenomen: zeer dof, spreekt men hem aan, dan kijkt hij schuw naar alle kanten rond, prevelt allerlei onzin of staat met de handen over het gelaat wrijvend in de lucht te staren, schijnt te halucineeren. Hij heeft geen lust om iets te doen, tobt, mijmert, afgetrokken, schuwe onbestemde blikken, morsen met zand, vuiligheden enz. Doch, is dit de indruk wellicht van zijne opneming? Hij wordt zeer kort daarop, een paar uren misschien daarna, zeer opgewekt, angstig, spreekt van brand, vervolging enz. en blijft in dezen opgewekten (angstig gejaagden?) staat met geringe wisselingen van gedruktheid, waarin hij gaarne nietige voorwerpen (steentjes b. v.) en vuilnis verzamelt, — tot begin van Januari 1876 wanneer onder dezelfde verschijnselen de zuiver melancholische periode intreedt om het geheele jaar nagenoeg voort te duren. In de eerste helft van 1877 is hij vrij normaal, houdt zich ook met geringe werkzaamheden bezig, maar is in het algemeen zeer stil. Van af Juli treedt weder eene geagiteerde periode in en duurt met geringe veranderingen tot Mei 1878, waarna ruim 9 maanden later, begin Januari 1879 het melancholische stadium optreedt. Al deze, zoowel als het volgend maniakaal (November 1879 tot Juli 1880) en daarna melancholische tot Mei 1881), weder maniakale tot laatst van 1881) waarna het gedeprimeerde schier onmerkbaar invalt, droegen hetzelfde karakter als de eerst beschrevene perioden, maar minder duidelijk; ook de waanidëen bleken flauwer te worden. In 1882 nadert de lijder meer en meer den dementen toestand, waarin hij als stille, rustige patiënt op de mattenmakerij en ook bij landwerkzaamheden tevreden met alles mededoet (van de kerk heeft hij in langen tijd niet meer gehouden) en het meerendeel van zijn vroeger en tegenwoordig leven heeft vergeten. Zoo is hij b. v. bij een bezoek op 11 Augustus 1882 (van zijn broeder) die hem vrij dikwijls bezoekt) uiterst gelukkig met een eenvoudigen boterham, dien deze medegebracht heeft en vraagt wel naar eenige kennissen, maar niet naar zijne naaste familie. In dezen staat wordt hij 1 December 1885 naar Voorburg overgebracht; het cyclisch karakter was niet meer te bemerken.

752. **Insania cyclica.** Abr. den Enge...., 39 j., geh., 4 k., N. H., bouwman, Drim..... Opg. 7 April 1875.

Grootvader van moederszijde zwak van hoofd, nicht krankzinnig gestorven, zoo ook een neef (van 1 Sept. 1876—8 Maart 1881 aan insania epileptica alhier verpleegd). Hij was bedaard, werkzaam, op zich zelf, had licht gemoedsbezwaren, was matig in drankgebruik, gezond (voor 5 jaren eene pleuris). Ongeveer 13 jaren geleden was hij eenige dagen mijmerend. Nu 9 maanden zeer afgetrokken, mishandelt bij vlagen zijne vrouw, is bang voor den dood.

7 April. Zit meest in een hoek te schreien vooral bij toespraak, zwaarmoedig, gejaagd, gevoelt zich verlaten, niemand kan hem helpen. 15e. Schreeuwt aanhoudend, loopt jammerend en handenwringend rond, beklaagt zich als diep ongelukkig, heeft overdreven gemoedsbezwaren. 24e. Poging tot werkverschaffing gelukt gedeeltelijk, bij de minste toespraak echter allerlei weeklachten en zelfbeschuldiging, niets kan hem baten.

Mei en Juni. Heeft alle werkzaamheid gestaakt, aanhoudend schreien. Juli. Steeds verward, dweepziek in de hoogste mate, schreien over toekomende ongelukken of tobben over de tekst: De *mijnen* zoeken *mij* en ik zoek de *mijnen* en niemand kent mij, ik ben vreemd en van allen verlaten.

Augustus. Zijne melancholische stemming is meer geweken; hij is zeer opgewekt, is uitgelaten vrolijk, barst in een onzinnig lachen uit, praat allerlei dwaze praat, doorweven met bijbelteksten, slechts enkele heldere oogenblikken

wisselen in allerlei verwarde praat. Deze opgewekte toestand duurt voort met geringe vermindering in de laatste maand tot Mei 1876 wanneer zijn toestand vrij helder wordt, hij zich het liefst met tuinarbeid bezighoudt en steeds reconvalesceerend den 3 October bij proef wordt ontslagen.

In de *gecombineerde psychosen* [1]) komt bij een bestaand cerebraal lijden van psychischen aard, het symptomen complex van eenen anderen vorm en beide vereenigen zich tot een nieuw, overeenkomstig veranderd klinisch beeld. Vele gevallen steunen de leer van WESTPHAL, dat eene zuivere stemmings-anomalie nooit tot Verrücktheit leidt, in andere gevallen bestond daarentegen zonder twijfel eenigen tijd zuivere melancholie en ontwikkelde zich toch ten slotte Verrücktheit. In eenige dezer gevallen vindt men echter van den beginne af zulke abnormale lichamelijke sensaties, welke die gevallen als hypochondrischen vorm der melancholie karakteriseeren, of men kan het optreden der Verrücktheit als nieuwe complicatie van de stemmings-anomalie trek voor trek nagaan. Het zoo ontstane totaalziektebeeld kan overigens later weder veranderen, naar gelang het een of het ander deel der aandoening in een ander stadium overgaat of verdwijnt. — Of wel bij bestaande andere psychosen komen, op acute wijze, ziekelijk aanhoudende stemmings-anomaliën, welke geheel onafhankelijk van de waanidëen zijn en het ziektebeeld soms geheel veranderen. — Men heeft dus: 1°. Bij de bestaande andere psychosen komt als nieuw accident eene versche melancholie of manie; 2e. Bij de bestaande melancholie of manie komen andere psychosen als complicaties. 1°. heeft weder twee afdeelingen naar gelang de bestaande psychosen, eene op gebrekkige vorming der hersenen berustende (idiotie, degeneratie-vormen) of eene op den bodem van „organo-psychische Vollentwickelung" (SCHÜLE) verkregene is. — SIEMENS geeft ons een voorbeeld van idiotie met melancholie en daarna eenige gevallen waarin melancholie en manie bij bestaande psychosen bij volkomen ontwikkelde hersenen komen. Dergelijke combinaties hebben wij ook in eenige gevallen duidelijk waargenomen. Bij imbeciliteït komen andere psychosen niet zeldzaam voor en hebben wij verschillende gevallen genoteerd.

[1]) Vgl. Arch. f. Psych. 10e b. 1880 p. 128—138 Siemens.

ZESDE HOOFDSTUK.

B. Sympathische krankzinnigheid.

De sympathische krankzinnigheid ontstaat uit de stoornis van een min of meer verwijderd orgaan, dat geene functioneele betrekking tot de hersenen heeft; — eene stoornis, wier reflexie op de hersenen de krankzinnigheid bewerkt. Zij moet niet verward worden met de symptomatische krankzinnigheid, die altijd — en dit is haar bijzonder kenmerk — wordt voortgebracht door intra-cranieele stoornissen (b. v. die welke een syphilistischen of anderen oorsprong hebben).

Wij nemen twee afdeelingen aan van sympathische krankzinnigheid. 1e. Insaniae bij acute en chronische inwendige of chirurgische ziekten en wel *a.* epileptica, *b.* hysterica, *c.* Ins. bij acute en chronische ziekten, *d.* Ins. traumatica. 2e. Insaniae toxicae, alcoholica. De beide eerste varieteiten maken eigenlijk met de derde slechts ééne uit, doch kunnen om hare eigenaardige kenmerken afzonderlijk beschouwd en in den regel als bijzondere vormen beschreven worden.

1. Insaniae bij acute en chronische ziekten.

a. Insania epileptica.

Wij hebben 121 gevallen van epilepsie (72 m. 49 vr.) dus bijna 9 °/₀ van het getal opgenomenen (6 °/₀ m. en bijna 4 °/₀ vr.). Van deze werden hersteld ontslagen 17 (8 m. 9 vr.) dus 1.5 °/₀ met ongunstige verhouding voor de vrouwen, niet hersteld 49 (25 m. 14 vr.) dus ruim 40 °/₀, overleden 56 (33 m. 23 vr.) dus 56 °/₀, terwijl onder behandeling bleven 9 (6 m. 3 vr.).

2143. Epileptiforme, Dämmerzustand. J. P. H. v. d. H., 22 j., ongeh., Kleermaker, 's Grav. Opgen. 1 October 1884. Hij genoot eene goede opvoeding en uitgebreid lager onderwijs, maar had slechts een middelmatig verstand. Zijn karakter was zacht maar zwaarmoedig, soms opvliegend, maar oogenblikkelijk had hij spijt. Van zijn 8e jaar af was hij reeds wat gejaagd, hij wilde overal tegelijk zijn. Hij was gezond (vroeger had hij aan buikkrampen geleden). Van de school ging hij terstond in de affaire van zijn vader (kleermaken) waarin hij zich goed bekwaamde. Hij had weinig lust voor uitspanning, ging dadelijk weer terug als hij met zijne kennissen uitging en maakte nooit misbruik van sterken drank.

Nu vijf maanden geleden stierf zijn vader en liet eene weduwe na met 7 onmondige kinderen, waarvan hij de oudste zoon is (eene zuster is twee jaar ouder). Hij van kindsbeen af reeds zwaarmoedig, trok zich dit zeer aan en was daardoor reeds in eene ongunstige stemming, werd zeer zenuwachtig, zette de affaire desniettemin voort, maar werd van tijd tot tijd ongeschikt voor de zaken. In de laatste 6 weken werd hij slapeloos (alleen door medicamenten kon rust afgedwongen worden), verliet het eten, werd geconstipeerd, kreeg dikwijls (6—10

malen daags) duizelingen en sloeg neer. Bij het wandelen speelden zijne gedachten dikwijls op krankzinnigheid, „is die of die (voorbijganger) niet gek?" Hij houdt van gezelschap, maar ontvlucht het weder spoedig, kan niet tegen harde woorden (dan weent hij), is opgewonden, loopt door het huis heen en weer en huilt, is over dag gejaagd tegen zijne huisgenooten en verlaat 's nachts het bed. Hij wil uit het raam springen (voor 6 weken) doch herhaaldelijk, eergisteren en gisteren (30 Sept.) zijn hals met kousen, koffiedoeken of met zijne handen toewringen; voor 6 weken wilde hij een groot mes gebruiken. Hij heeft het idee fixe, dat zijn bediende broodeloos is, wil hem daarom geld (gisteren nog *f* 2.50), in de hand stoppen. Dit idee kwam daarvan, dat die knecht wel eens had laten blijken, dat de zaken zoo goed niet gingen als vroeger en hij daarom nog een beroerte zou krijgen. De vermoedelijke oorzaak blijkt dus: overspanning door het overnemen van de zaak zijns overledenen vaders, hij voelde zich niet in staat die zaak behoorlijk te drijven (dit is trouwens ook het gevoelen zijner familie en van zijnen voogd). Daarbij nerveuse bodem. Zijn vader vooral (maar ook de kinderen) was erg zenuwachtig, kon niet slapen, overleed aan een maagkwaal, de moeder is gezond. Verder geen erfelijkheid.

Hij werd in 's Hage onder behandeling gesteld van Dr. Coert, daarna onder die van Dr. Ramaer (dranken ter bevordering van rust en ontlasting). Deze legde de verklaring af, dat hij „tengevolge van buitengewone gemoedsaandoening aan hersenverzwakking lijdt, welke hem bij elke inspanning zijner hersenen zijn bewustzijn doet verliezen en gepaard gaat met de psychose, welke onder den naam van melancholia agitans bekend is en zich door een onoverwinnelijken angst openbaart, die den lijder rust noch duur laat, hem voortdurend zoowel bij nacht als bij dag in beweging houdt, en niet zelden een zoo hoogen graad bereikt, dat hij in zelfmoord uitkomst van zijn lijden zoekt, enz." Hij wordt naar deze inrichting gebracht.

1 October. Bij zijn intreden, 10½ uur 's morgens, half bewustelooze blik, laat met zich handelen zooals men wil, weet niet wat men wil. 's Avonds 6½ uur. Zeer gejaagd, angstig, men wil hem kwaad doen; blik iets levendiger. Gastrische verschijnselen (elect. lenitiv. wordt geweigerd). 2e. 's Nachts rustig. Ziet een medepatiënt voor zijn overleden vader aan. Blik bewust. Volgt mij ongemerkt naar eene andere afdeeling, deinst op het zien der patiënten, mij aan den arm grijpende, angstig terug. Om 7¼ uur 's avonds, bewustelooze toestand van ¼ uur met nedervallen. 3e. Nacht rustig. Hij verklaart mij hedenmorgen voor het nedervallen iets in den rug te voelen (aura? Epilepsia larvata met melancholia agitans?) Overigens minder gejaagd dan gisteren, maar nog angstig. 4e. Persoonsverwisselingen (illusies van het gezicht), onrustige nacht (hij verlaat het bed), weigert eten. 5e. Twee epileptoïde aanvallen. 6e. Een aanval; blijft echter op den stoel zitten. 7e. Ziet eenige artikelen van een ander voor de zijnen aan en wil ze hebben. 8e. Dezelfde waanideeën, zeer weinig voedsel. 9e. Loopt stil, in zich zelven gekeerd rond, aphasie, soms alexie en agraphie. 10e. Over dag een lichte aanval, verhaalt mij ook 's nachts iets van de aanvallen te bespeuren. 13e. Rustig, geschikt, mag 's morgens niet ontbijten. 14e. Tevreden. Persoonsillusies duren voort. De volgende dagen blijft deze toestand bestaan. 22e. In 8 dagen 10 aanvallen. 29e. Meer en meer gejaagd, weigert dikwijls voedsel, wil weg, hij heeft maar voor een dag betaald, kan niet betalen; 8 accessen, door zijne gejaagdheid opgewekt.

11 November. Verergert, steeds gejaagd, voedselweigering, is goed, moet weg. 18e. Gebruikt meer voeding; dezelfde waanideeën: niet betaald te hebben, gezond te zijn, niet hier te hooren. Persoonsverwisselingen houden op. 26e. Minder gejaagd. 2 December. Wil, moet weg, poogt te ontvluchten. 9e. Vraagt dagelijks om reisgeld. Hij leest iets en meent daarin belast te worden, illusies van het gezicht, want er staat niets, wat er naar gelijkt. Van af 16 December heeft hij geene epileptoïde accessen meer gehad, hij blijft echter nog gejaagd en

wil weg. Van af 12 Jan. 1885 is hij kalm, schrijft zeer goede brieven, verlangt steeds naar huis; van af 26e daaraanvolgende gaat hij geregeld naar de kleermakerij, werkt goed, wordt geheel rustig en kan 30 Maart met verlof ontslagen worden. Hij heeft steeds tot 't laatst van December broomkali gebruikt.

508. Insania epileptica. P. van W......., 27 j., ongeh., R. K., Wever, Woens.. Opgen. 1 April 1873.

Van zijne vroegere geschiedenis is weinig bekend. De inlichtingsstaat vermeldt alleen, dat zijne ouders (arbeiders) gezond zijn, hij vroeger goed van aard was, gaarne kaart speelde en nu sedert een paar jaren lijdend was aan aanvallen van vallende ziekte met vlagen van kwaadaardigheid, vooral als hij zijn zin niet kreeg of tegengesproken wordt, neiging tot stilte en eenzaamheid en tot zelfmoord.

Volgens den patiënt, die er overigens gezond en goed gevoed uitziet en zelden of nooit ziek is geweest, zou de epilepsie na een hevigen schrik uitgebarsten zijn. Hij is psychisch weinig ontwikkeld, heeft een doffen blik, geeft langzaam en stamelend antwoorden. Den 1e, 3e, 7e en 9e heeft hij één, den 4e drie toevallen bij dag, maar blijft vrij kalm en rustig en toont geen vlagen van razernij. 12e weder een. De toevallen zijn licht en gaan spoedig voorbij. Den 15e een bij nacht, tamelijk wel daarna, den 18e weder bij nacht, is dof en meer suf bij dag. De toestand levert daarna geen verandering, hij is dof, langzaam in zijn spreken, stamelt erg, is zich niet bewust, waar hij is. 24e. Epileptisch toeval, blijft dof, moet grootendeels door zijne omgeving worden bestuurd.

In Mei begint de kuur met brom. kal., toevallen verminderen wel, doch de maniakale verschijnselen zijn even hevig, loopt in de periode suf en allerlei wartaal prevelend rond, valt soms lang uit op den grond, loopt 's nachts het bed uit. Juni. Brom. kali (12 gr. in 3 dagen) wordt voortgezet, maniakale opgewektheid tijdens de paroxysmi is iets minder, doch pat. doffer, nu en dan wezenloos en geheel onnoozel. 2 Juli. Epileptisch acces, 8e—10e soporeuse toestand, constipatio alvi (derivantia), komt langzamerhand weer tot bewustzijn (het brom. kali wordt geïtereerd). Augustus. Toestand blijft in statu quo. Intelligentie echter schijnt meer af te nemen. September. Begin der maand geheel dof, gedurende eenige dagen bedlegerig, daarna frequente toevallen, waarna weder beter; voor 't overige geregeld werkzaam in de mattenmakerij. October tot 26 November. Toestand, zonder brom. kali, over 't geheel vrij gunstig; nu weder geheel suf, wezenloos, onzindelijk en geheel verward in zijne gesprekken (iter. brom. kali). December. Gedurende de geheele maand de toevallen veel frequenter geweest met opvolgenden soporeusen toestand (iter. brom. kali).

1874. Onder het voortgezet gebruik van brom. is de toestand gedurende Januari—Maart bevredigend, zoodat hij bijna zonder langen tusschentijd werkzaam is kunnen blijven. April en Mei. Behalve zijne gewone periodiek om de 8—10 dagen terugkeerende toevallen is zijn toestand vrij gunstig. (it. Brom. kali.) de toevallen waren minder dan vroeger gevolgd door zijn soporeusen, doffen toestand. Juni. Is alleen suf eenige dagen vóor en na zijne accessen (ante- en post epileptische insania), die echter minder frequent zijn. Juli—October. De invloed zijner schoon minder frequente, epileptische toevallen op zijne psychische vermogens wordt meer en meer merkbaar: hij is nu en dan geheel kindsch. November. In weerwil van 't voortgezet gebruik van brom. kali keeren zijne toevallen periodiek terug met meerder verlies van bewustzijn en langer duur van zijn verdoovingsstaat; zoo ook in December.

1875. Januari en Februari. Toestand blijft zeer periodiek, de toevallen keeren geregeld terug, de intellectueele toestand is over het geheel vrij wel. Ook in Maart en April is zijn toestand bevredigend, doch in begin van Mei keeren zij zeer frequent terug, en hij sterft den 17e schier apoplectisch. Van een status epilepticus van meerdere uren en dagen is bij hem niets bemerkt.

J. F. P...., 21 j., ong., R. K., zonder beroep (sjouwer) en vaste woonplaats geb. te Goes. Opgen. 6 April 1882. **1715. Insania epileptica.**

In zijne familie zijn geen krankzinnigen of epileptici. Hij was zachtaardig, godsdienstig, voorkomend jegens zijne ouders, accordeerde goed met zijne zusters en broeders, in één woord, paste goed op totdat hij ruim 15 jaar oud was. Toen kreeg hij slechte makkers, die hem weerspannig maakten en werd hij op 16jarigen leeftijd soldaat tegen wil en dank zijner ouders. Onder dienst was hij wel een enkele keer, doch slechts zelden beschonken, overigens paste hij goed op totdat hij wegens eene onvrijwillige vergissing in het nemen van een andermans laarzen tot een jaar detentie te Doetinchem veroordeeld werd. Aan andere ongeregeldheden enz. schijnt hij zich niet overgegeven te hebben. Als gedetineerde aldaar schreef hij aan zijne ouders de schoonste brieven, en toen zijn tijd om was werd hem door hun toedoen te Tilburg werk bezorgd. Daar bleef hij circa 5 maanden en paste goed op; doch eensklaps (en zijne ouders konden niet gissen waarom) verdween hij spoorloos en liet niets meer van zich hooren voordat hij van hier 2 Mei 1882 een brief aan hen schreef, dien wij hier laten volgen: „Waarde ouders! Er is een geruimen tijd verloopen, sedert gij iets van mij vernomen hebt, en het zal u wellicht verwonderen als gij den bovensten regel van mijn brief (Coudewater, 2 Mei 1882) hebt gelezen. O beminde ouders, als ik nog eens aan die gelukkige dagen denk, die ik in uwen kring heb gesleten, en dat ik de ouderlijke woning heb verlaten, dan zou ik mij de haren wel uit het hoofd willen trekken. En als ik er dan over nadenk, hoeveel verdriet ik u veroorzaakt heb in plaats van u op uwe oude dagen tot hulp en troost te strekken, zooals een goeden zoon betaamt! Maar eer dat ik u op de hoogte kan brengen, om welke reden ik hier verpleegd word, moet ik u mijn levensloop melden. Nadat ik dan de ouderlijke woning had verlaten, overkwam mij een ongeluk, daar u wel van zult schrikken. Ik liep op zekeren dag door Amsterdam en zag daar een man van een stelling vallen en schrikte daar zoo van, dat ik in zwijm viel en eenige dagen daarna overviel mij die bezwijming weer. Toen ben ik naar een doctor gegaan en vertelde hem de zaak; hij gaf mij ten antwoord:.dat het de vallende ziekte was en dat hij daar niets aan kon doen. Ik was toen zonder betrekking, geraakte in armoede, en pleegde toen een diefstal." Hij werd in 1880 te Groningen, Leeuwarden en Alkmaar te zamen tot 2 jaar celstraf (8 Sept. 80 tot 82) veroordeeld en in Utrecht in de gevangenis geplaatst. Zijn gedrag was (volgens Dr. v. d. Weyer) aldaar goed, hij timmerde, was volgzaam, gedwee, leergierig, redelijk beschaafd en bevattelijk, hij kon reeds schrijven, oefende zich daarin verder en had neiging tot aardrijks-, land- en volkenkunde. Hij was gezond, maar werd terstond lijdend aan epilepsie bevonden. Reeds vroeger had hij eene vlaag van vreemde handelingen b. v. zijn gezicht besmeren met inkt, opeenhoopen van spijzen zonder ze aan te roeren, bekladden van schoolschriften, voorliefde tot muizen aan een touwtje te binden, zich daarmede (ook wel met rozenkransen) omhangen, massacreeren van een muis door afbijten van de kop, op de ellebogen voorover liggen, nabootsen van hondengeblaf enz. Thans slapeloosheid, aannemen van vreemde houdingen en zucht tot vernielen van meubels. Nu aanhoudend, vroeger periodiek. Tot Utrecht, zoo schrijft hij, in gemelden brief „moet ik tot schaamte bekennen, dat ik nog niet aan u gedacht heb, maar toen kwam ik eerst tot nadenken, toen kwamen de lessen en vermaningen in mijn geheugen op en ik raakte in een staat van moedeloosheid. U kunt wel begrijpen, dat die moedeloosheid voedsel was voor de kwaal en zij groeide zoo aan, dat ik op het laatst in een krankzinnigen toestand verkeerde en om die reden hebben zij mij naar dit gesticht gebracht. Doch ik ben er nu al eenigen tijd vrij van gebleven en gevoel mij nu in een staat, dat ik niet langer mag wachten om aan u vergiffenis te vragen voor al het verdriet en de schande, die ik u heb aan gedaan. Den 6 September van dit jaar is mijne gevangenisstraf om, u kunt wel beseffen, dat ik naar dit tijdstip verlang. Beminde ouders, ik smeek u nu om vergeving en ik bezweer

u, dat ik, wanneer ik nu weer in vrijheid ben, goed en braaf zal oppassen; want ik hoop, als ik hier uit kom, niet alleen naar mijn gestel genezen te zullen zijn, maar ook naar mijne ziel. Wij worden hier verpleegd door liefdebroeders en die houden dengene, die nog een weinig gezond verstand hebben, de godsdienst goed voor oogen en ik maak van die gelegenheid gebruik om mij uit den modderpoel te trekken, waarin ik mij door mijn wangedrag heb gestort, enz."

Den 6 April opgenomen heeft hij den 7e een acces met bizarre handelingen, den 15e een met neiging tot verscheuren: in den tusschentijd is hij wel, geschikt en werkt op de mattenmakerij. Hij werd terstond aan een geregeld gebruik van brom. kali gezet. Van dien tijd af heeft hij geen ander acces meer gehad. Den 9 Juli schrijft hij weder een brief vol betuigingen van berouw, blijft steeds gezond, geschikt, oppassend, werkzaam en volbrengt de plichten van zijnen godsdienst. Hij wordt den 8 September (op welken dag ook zijn straftijd expireerde) hersteld ontslagen.

1276. Insania epileptica. P. D. v. B., 18 j., R. K., Tilburg. Opgen. 1 Maart 1879.

Vader potator, moeder kort na zijne geboorte overleden, werd door de gemeente (de vader verwaarloosde hem) opgevoed, was braaf, bedaard, genoot lager onderwijs, was steeds gezond (doch in zijn kinderjaren waren hem twee teenen afgevroren.) Liefst kinderspelen en wel met jongeren. Geen gebruik van sterken drank. Hij kreeg een half jaar geleden zonder bekende oorzaak stuiptrekkingen, aanvallen van waanzin, waarin hij alles verscheurde, periodiek. In het begin ontstonden lichte aanvallen zonder aanleidende oorzaak b. v. als hij aan tafel zat te eten, dan vergat hij voor eenigen tijd te kouwen en bleef stil, doch toegesproken: „Piet wat doet gij," antwoordde hij: „o ja, weet, ben ik weer suf" en at dan door.

1 Maart. 2 op elkander volgende niet hevige accessen. 2e. eene hevigere en langdurig. 4e. Status epilepticus. 10e. Idem. 11e, 13e, 14e, 15e. Twee. 16e een, 17e twee, 18e aanhoudende. 21e, 24e een, 25e twee, 26e een. Voor de accessen halucinaties van het gezicht: hij ziet een in het rood gekleeden of vurigen man, loopt met strakken blik en gebalde vuisten naar de plaats daar hij hem ziet, stort dan neer of tuimelt, het schuim op de lippen enz. In de vrije tijden houdt hij zich meest met nietigheden bezig, verzamelt steentjes, is dikwijls suf en dof. April tot Juni blijven de accessen talrijk, in Juli heeft hij 16 dagen vrij gehad. Na dien tijd afwisselend. In 1880 steeds langere tusschenruimten, de halucinaties houden op, doch nog dikwijls absenties. In 1881 begint hij eenige werkzaamheden als kleermaker, toont echter weinig aanleg of lust, zijne aanvallen zijn zeldzaam, meer epileptoïde, en absenties van korten duur. In 1882 verricht hij de functies van tweeden portier: de accessen blijven weg; hij is echter soms licht geraakt of absent. In 1883 heeft hij slechts den 4 Juni bij gelegenheid van een feestje voor de patiënten uit blijdschap (hij heeft een prijs getrokken) een zeer licht acces. Hij wordt den 6 Juli 1883 met verlof ontslagen (4 j. 4 m. verpleegd). Vroeger aanhoudend, later bij tusschenpoozen, in een jaar tijds geen brom. kalium.

1492. Insania epileptica. H. K., 28 j., ong., R. K., schoenmaker, Waspik. Opgen. 31 Maart 1877.

De ouders waren gezond, maar overigens zeer hereditaire familie. Een oom van vaderszijde stierf aan epilepsie, twee neven aan beroerten of stuipen, twee anderen werden hier verpleegd, de een, een epileptische idioot met scheven schedelvorm, geestropieerd aan hand en voet van 4 Oct. 1882 alhier verpleegd werd 1 Dec. 1885 (thans 13 j. oud) naar Voorburg overgebracht. De ander, van zijn 5e jaar (hij was 9 j. toen hij opgenomen werd) epilepticus, stierf onverwachts, doch lang gevreesd, in een acces op 17 Dec. 1880 na 8 Juni 1879 alhier opgenomen te zijn.

K.... was vroeger lastig en bij afwisseling veel te goed, werkte door de

week goed en ging Zondags voor uitspanning naar de herberg biljarten en kaartspelen, maakte echter geen misbruik van sterken drank, was liefhebber van rooken. Zijne opvoeding was gebrekkig, maar hij had lager onderwijs genoten. Van af zijn 11e jaar kreeg hij toevallen met ongelijke tusschenruimten. Men veronderstelt, dat hij op zijn 3e jaar door een baldadigen jongen met een masker is bang gemaakt, waardoor het kind hevig verschrikt is geworden en van dien tijd af nu en dan des nachts lichte toevallen kreeg. Na min of meer aanhoudende epileptische toevallen werd hij krankzinnig.

Den 31 Maart 1877 opgenomen: psychisch weinig ontwikkeld, traag van begrip en spreken, maar goed bewust van zijn toestand. Accessen om de 2—3 weken. Den 30 September bij proefneming ontslagen, werd hij 12 November 1880 opnieuw opgenomen. Dezelfde toestand, die met geringe wijzigingen blijft voortduren. Hij wordt meer en meer demens, zeer zwaarlijvig en krijgt van tijd tot tijd nog hevige maniakale vlagen. Zoo bijt hij b. v. op 22 November 1884 een anderen epilepticus een stuk van het rechteroor af. In het laatste half jaar krijgt hij dikwijls een status epilepticus van 2—3 dagen. Zijn dood greep plotseling, als door den bliksem, plaats op den 29 Januari 1885. Hij had in enkele dagen geen acces gehad, eet om 11 uur nog zeer goed mede, krijgt om 11 ½ uur een aanval, ik word dadelijk geroepen, maar vind hem reeds dood.

Bij de *sectie:* Zeer sterke bloedstorting, opvulling der meninges, een zeer klein foramen occipitale magnum. Overigens niets bijzonders. — Dood door haemorrhagia cerebri.

G. Diel....., 52 j., geh., 3 k., R. K., Bouwmeester, Oss. Opg. 10 Aug. 1881. **1594.**
Patiënt, wiens zuster te 's-Bosch verpleegd wordt, is een sterk gebouwd, **Ins. alcoholica.**
krachtvol man, die eene goede opvoeding genoten en vrij goed verstand had, **Ins. epileptica.**
maar een opvliegend karakter: zelfverheffing en trots waren zijne gebreken. Hij verkeerde gaarne in gezelschappen: bouwkunde, schutterij en geschiedenis waren zijne uitspanning: ook had hij grooten naam als rookverdrijver. Hij lijdt aan eene hartziekte en stuipen, is dikwijls geconstipeerd; maakte sterk misbruik van alcoholica. Hij had vroeger te M.... gewoond met zijne eerste, oude, rijke vrouw, en hield herberg en logement in een zeer fraai, welgelegen, druk bezocht, hem toebehoorend huis. Hij beminde haar echter niet en hield (reeds staande haar leven?) omgang met zijne tweede vrouw. Allengs, door zorgeloosheid en verkwisting, verliep zijne zaak en vestigde hij zich te O.. met dezelfde affaire. Hij wilde aldaar een nieuw huis bouwen, maar de middelen ontbraken en er kwam niets van. Misbruik van sterken drank en teruggang in finantieele zaken werden de aanleidende oorzaak zijner (eerste) krankzinnigheid. Reeds gedurende meer dan twee jaren vertoonde hij vele abnormale verschijnselen. In den laatsten winter bestudeerde hij b. v. tot laat in den nacht de Bijbelsche geschiedenis, de kruistochten enz. Hij leed verder aan periodiek om de vier weken terugkeerende stuipen met de volgende verschijnselen: eerst duizelig en dol, daarop volstrekt ongevoelig, voor speldeprikken enz. In zijn rechteroog b. v. zaten eens vier vliegen, hij bleef met het oog open liggen; voor licht was hij evenmin gevoelig. Den 5 Augustus, vrijdag 's avonds, kreeg hij dit voor de vijfde keer en het duurde tot zondag 's morgens 5 uur eer hij weder bijkwam, doch 's nachts van zondag op maandag schreeuwde hij; er was geen schuim op den mond, maar deze sterk gesloten. In den tusschentijd van deze aanvallen waren zijne verstandelijke vermogens steeds zwakker. In het begin van Juli kreeg hij vlagen van razernij en het idee fixe rijk te zijn. Hij hield nog van gezelschap, maar kon geen tegenspraak dulden.

Den 10 Augustus wordt hij alhier opgenomen. Hij heeft juist een acces doorstaan, gelijk gezegd is, is suf en vergeetachtig, verwisselt personen, ziet b. v. mij en den verpleger voor een doctor en een kapelaan uit O. aan, kent den

leeftijd zijner kinderen niet, enz. Den 12ᵉ is hij reeds zeer opgewekt, dag en nacht onrustig, schreeuwt om zijne moeder, raast, schreeuwt en tiert, wil en moet weg. Deze toestand blijft tot den 26ᵉ; dien nacht heeft hij, zooals schijnt, weder een aanval gehad. Ik vind hem bij de morgenvisite bewusteloos, ongevoelig voor aanraking, knijpen, prikken. Deze toestand duurt slechts enkele uren. Hij krijgt treurige -buien, weent, klaagt, steunt, wil „naar moeder" kan zich echter geen het minste denkbeeld maken van plaats en toestand, waarin hij zich bevindt. Den 30ᵉ 's nachts extase: hij ziet den hemel open, engelen en heiligen verschijnen hem, hij hoort zangen en stemmen, die hem toeroepen, dat hij weldra komen zal enz. Terwijl hij dit alles verhaalt, is hij echter zeer neerslachtig, weent, verlangt naar huis, roept om zijne moeder (om vrouw en kinderen denkt hij niet), ziet mij en zijn verpleger nog altijd voor anderen aan. Den 4 Sept. is hij kalmer, weet echter niet waar hij is, denkt bij zijne ouders te huis te zijn, weet van zijn eigen huishouden niets, zijn jongste kind is 30 jaar (n. b. nog geen zes weken oud!) 's namiddags ontwaakt hij als uit een droom (hij was evenwel goed wakker) en is zich bewust van zijne positie. Den 5ᵉ en 6ᵉ weer verward. Bij dit alles voegen zich van tijd tot tijd hevige vlagen van opgewektheid, waarin hij woest, wild en onhandelbaar is, eten weigert, zich verzet en bij zijne groote spierkracht en onbesuisdheid voor zich zelven en anderen lastig en gevaarlijk is. Omstreeks het midden van September heeft hij weder een acces, insgelijks van 7—10 November met dezelfde verschijnselen. Na deze accessen blijven zijne verstandelijke vermogens steeds meer afnemen. Hij is zoo suf en vergeetachtig, dat hij zelfs zijne plaats aan de gemeenschappelijke tafel om te eten niet onthouden kan. (De behandeling was afwisselend brom. kal. tinct. digit. aq. laur. chloral hydraat, bestrijding der constipatie, warme en koude baden.)

In het begin van December een nieuw acces met hevige (post epileptische) kwaadaardigheid. Den 13ᵉ 's avonds om 5½ uur opnieuw een nog heviger, dat met den dood dreigt, maar in slaap overgaat. Den 16ᵉ 's morgens om 9 uur is hij nog niet bij zijn bewustzijn; zijne wilde oogen duiden op eene vlaag van razernij. Deze toestand duurt twee dagen. Daarna nog zeer opgewekt en blijft daarom geïsoleerd tot op den 27ᵉ waarop hij rustig is en in de algemeene verblijfzaal kan zijn. Den 6 April heeft hij in den tusschentijd nog twee epileptische accessen gehad, thans weder een en blijft toen vrij tot 3 Juni. Later geen. Den 14 Augustus (daags te voren had hij niets opvallends vertoond) vindt men hem om 4 uur 's morgens dood, liggend op zijn knieën voor en met het hoofd op het bed in zijn cel, het gelaat vol met uit zijn neus gevloeid geronnen bloed. Hij was in een acces gebleven.

Behandeling der epilepsie. Een enkel woord over de behandeling. De meest verschillende methoden zijn gevolgd en nog biedt de epilepsie ten huidigen dage een ruim veld voor kwakzalverij aan om een maar al te goed gelukten aanval op de beurs der „goê gemeente" te doen. De brometa zijn in den laatsten tijd de meest gevierde middelen tegen de epilepsie. Wij gaven de voorkeur aan het broomkali, dat, naar ons voorkomt, het midden houdt tusschen het zwakkere broomnatrium en het scherpe broomaamonium. De verbinding der drie zouten bleek ons, na eene, gedurende drie maanden voortgezette, vergelijkende behandeling, niet werkzamer dan de toediening van ieder zout afzonderlijk. Evenmin bleef zonder effect de gelijktijdige toediening van inf. valerian. sylv. en pulv. met nitr. bismuthi of oxyd.

zinci. Het gebruik van broomkali werd om verschillende redenen: hetzij bromismus of te veel verdoovende werking dikwijls afgewisseld of wel vervangen door tinct. Nerv. Betschuf, — of ook wel werden minerale zuren (ac. sulf. dil.) alleen toegediend. De seton werd zelden toegepast en had, op eene enkele dubieuse uitzondering na, weinig succes. In enkele gevallen zag men aanvankelijke vermindering der toevallen onder 't gebruik van nitr. argent.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

b. INSANIA HYSTERICA. (NERVOSA, NERVOSISMUS).

Als aan hysterische krankzinnigheid lijdende werden door ons opgeteekend 79 individus (2 m. 77 vr.). Houden wij de twee mannen, van welke 1 hersteld en 1 niet hersteld ontslagen werden, buiten aanmerking, dan hadden wij bijna 7 % van onze 1112 lijderessen Van deze 77 werden 41 (ruim 53 %) als hersteld, 16 (bijna 21 %) als niet hersteld ontslagen, stierven 12 (ruim 15 %) en bleven 8 waarvan 5 dementes onder behandeling. (Nemen wij het geheele getal (2338) lijders dan kregen wij ongeveer 3 % van het aantal verpleegden).

TELLEGEN stelt [1]) de vraag: „vindt men in de krankzinnigengestichten vele gevallen van insania hysterica?". Hij heeft deze in negatieven zin beantwoord in zijne doorkneede voordracht en heeft twee punten aangeraakt, die hem persoonlijk treffen, 1e. [2]) dat de gevallen van insania hysterica in Coudewater (want dit gesticht wordt bedoeld) sedert zijn vertrek uit dit gesticht „als uit den grond waren verrezen" en 2e. het (welwillend) verwijt, dat hij (T.) geen „hysterisch element" [3]) in zich zou hebben. Dit element, stricto sensu, zal wel niemand hem gunnen en wij wel het minste, maar ook in den zin, dat zijn persoonlijk gevoel of hoe dit ook te noemen, den juisten blik ter waarneming in dit punt zou missen, is het niet vol te houden. Welnu, gedurende den tijd, dat hij alhier de vrouwenafdeeling meer onmiddellijk onder zijne zorgen had (van 1 April 1881 tot 1 Juni 1885) zijn opgenomen als aan insania hysterica lijdende 1 man en 11 vrouwen; van deze zijn ontslagen 8 vr. en 1 m. en bleven 1 Juni 1885 onder behandeling 3 vrouwen. Van 1 Juni tot 1 December 1885 werden opgenomen 5 vr. (eene van welke aan hystero-epilepsie lijdende is) waarvan eene niet hersteld ontslagen is, 4 nog onder behandeling zijn. De verhouding in de opneming stond dus in beide perioden gelijk. — Zien wij nu het aantal patiënten van 1 Juli 1877 tot 1 April 1881 toen het opmaken van de vierwekelijksche verslagen aan den tweeden, en dat van 1 December 1870 tot 1 Juli 1877, toen dit aan den eersten onderteekenaar was opgedragen, dan vinden wij:

Van 1 Juli 1877 tot 1 April 1881 opgenomen 1 man en 11 vrouwen, waarvan 1 nog onder behandeling.

---

[1]) Psych. Blad. 1886 d. 4. afl. 1 bl. 7—33.
[2]) l. l. bl. 8.
[3]) l. l. bl. 32.

Van 1 December 1870 tot 1 Juli 1877 opgenomen 50 vr., waarvan 12 overleden, 38 ontslagen en onder deze 38 waren 7 recidieven, zoodat wij het montant hysterieken van 1 December 1870 tot 1 Juli 1877 eigenlijk tot 43 zouden moeten reduceeren.

Deze laatste periode, welke ruim 63 % van het geheele getal der in 15 jaren tijd onder behandeling zijnde patiënten telt en 6 j. en 7 maanden omvat buiten rekening houdende, omdat de insania hysterica niet onder zulke nauwe grenzen besloten werd als thans, zouden wij de ongeveer 3 % verhouding tot het geheele getal opgenomenen gereduceerd zien tot de 1 % ruim van Clouston.

Eene uiteenzetting der symptomen ligt buiten ons doel, men kan daarover desverkiezende Clouston zelven naslaan in zijne „ovaria insanity." De volgende waarnemingen zullen genoeg opheldering geven en de korte voorstelling van Krafft-Ebing (vooral uit een forensisch oogpunt) is nog juist [1]) in ons oog evenals van de predispositie door Briquet [2]) (1e. predispositie door herediteit, 2e. directe predispositie, 3e. predispositie door pathologische oorzaken, 4e. de predispositie door menstruatie-stoornissen). Hysterie bij kinderen hebben wij niet waargenomen. Landouzy [3]) deelt een geval mede bij een jongen van 12 jaar, Ch. Langaard [4]) bij een meisje van 7 jaren. — Fabre [5]) deelt een geval van hysterie mede bij den man, ook Raymond, [6]) Rueff, [7]) Lecocq [8]) en Régis [9]).

Vele schrijvers hebben het gelijktijdig bestaan van hysterie en epilepsie, en de verschillende wijzen van combinatie tusschen deze twee neurosen bij de vrouw, Olier [10]) bij den man aangetoond in 5 gevallen, Chevallereau [11]) in een. — Over de hystero-epilepsie geeft G. Goltz eene gedetailleerde verhandeling, [12]) Paul Richer zijne Etudes sur l'hystero-epilepsie ou grande hysterie. [13]) Ern. Chambard [14]) deelt een geval mede van hystero-epilepsie met acces van tetanus hystericus, Ch. Féré [15])

---

1) Krafft-Ebing l. l. p. 213—232.
2) l'Encéphale 1882 n°. 1 p. 104, 107.
3) l'Encéph. 1881 p. 767.
4) Centralbl. f. Nervenk. etc. 1884 p. 494, 495.
5) l'Encéph. 1882 p. 136.
6) l'Encéph. 1881 p. 767.
7) l'Encéph. 1882 p. 305.
8) l'Encéph. 1882 p. 306.
9) l'Encéph. 1882 p. 138.
10) l'Encéph. 1881 p. 739.
11) l'Encéph. 1882 p. 305.
12) Arch. f. psych. 1879 p. 636—662.
13) Brain. Jan. 1882 p. 502—517.
14) l'Encéph. 1881 p. 461—466.
15) l'Encéph. 1882 p. 136, 137.

van hemianaesthesie hystero-epileptique, ook VON HESSE [1]) en W. H. DOBIE. [2]) — Hysterische lethargie, zooals b. v. DESCURTIS [3]) mededeelt, hebben wij niet waargenomen. — RÉGIS wijst op het coexisteeren van hysterie en paralysis generalis ook bij den man; de uit hysterie ontstane geestesstoornis toont intusschen slechts zelden het beeld van paralysis generalis. [4]) — Hysterie gecombineerd met andere ziekten wijst H. HUCHARD [5]) aan. — Reeds SAUVAGES, later vele anderen wezen op het voorkomen van halucinaties bij de hysterie, b. v. MICHÉA, BRACHET, LE GRAND DU SAULLE, SCHÜLE, VON KRAFFT-EBING, enz. Ook wij namen ze somwijlen waar.

BOUCHUT (de l'état nerveux aigu et chronique, ou nervosisme) zeide reeds, dat in den acuten toestand van het nervosisme de lijderessen de speelbal worden van sensorieele illusies en halucinaties. Eenigen hooren imaginaire geluiden, scherp fluiten, gonzen van insecten, luiden van klokken, geraas van storm of overstrooming: ook wijst hij valsche percepties aan van gevoel, smaak en reuk. Niet minder, misschien zelfs meer zijn deze verschijnselen in het chronisch nervosisme. Dit chronisch nervosisme was volgens BAILLARGER [6]) vroeger beschreven onder de namen: vapeurs, hystericisme, état nerveux, neuropathie proteïforme, neuropathie générale, surexcitation nerveuse, cachexie nerveuse, enz.

1550. **Insania hysterica.** P. B. v. Z., 21 j., ong., N. H., z. b. Opgen. 12 Mei 1881.

Volgens den inlichtingsstaat is zijn vader, boekhandelaar te Gr....... in 1873 overleden, zijne nog levende moeder zwak van hoofd. Er bestond tusschen de ouders geen bloedverwantschap. Zijn karakter zacht, leefwijze matig, opvoeding beschaafd, verstand weinig ontwikkeld (hij genoot uitg. lag. onderwijs). Hij had geen voorheerschende driften, zijne uitspanning was lectuur; hij was steeds gezond, (doch had, volgens zijne familie, in zijne jeugd lang aan diarrhee en klieren geleden), leed niet aan constipatie en maakte geen misbruik van sterken drank. Twee jaren vroeger leed hij aan de verschijnselen van vervolgings-waan, maar werd niet in een gesticht verpleegd. Thans zijn de verschijnselen: 's nachts uit bed loopen, zich naakt uitkleeden, vrees voor politie — aanhoudend met nu en dan verergering — hij zoekt de eenzaamheid, wordt bij elke tegenspraak woedend.

Volgens mededeeling (18 Mei) van zijne oudere half-zuster kon hij tegen hen aangaan als een wilde, vloeken, schelden, met de vuisten op tafel slaan, dat alles daverde en op hetzelfde oogenblik, als menschen in den winkel kwamen, was hij bedaard, ging naar voren, en hielp hen. Dan eens klaagde hij over de oogen, dan kon hij niet goed hooren, dan niet spreken, dan pijnen in het hoofd, vooral in het voorhoofd, dan in de slapen, dan boven in het hoofd. Ook verhaalde hij, dat hij zich te A....... gestoten had. De zuster beschouwde dit als

---

[1]) Arch. f. Psych. 1880 p. 271—273.
[2]) Brain 1882 p. 394—399.
[3]) l'Encéph. 1881 4 p. 738—742.
[4]) Mendel. die Progr. Par. p. 240.
[5]) l'Encéph. 1882 p. 139 en 335.
[6]) Ann. med. psych. p. 450—455.

phantastisch. — Den 6 Juni wordt geschreven, dat hij herhaaldelijk lichte toevallen gehad heeft. Hij trilde dan, schudde, draaide met de oogen, was buiten kennis en had de duimen in de vuisten gekneld. Eens stonden zij van 10 uur 's avonds tot 1 uur bij zijn bed, dan sloeg hij met de handen, dan stampte hij met de voeten. Dewijl men hem in dien tijd nu en dan wat drinken had gegeven, begon het hem in de borst te gorgelen. De dokter werd geroepen en schreef druppels voor. Den volgenden dag bij zijne komst lag v. Z. nog te bed, wel wakker, maar zonder kennis van personen. Hij kon toen ook niet spreken en eerst een dag of wat later kwam de spraak weder. In den loop van den volgenden dag nog eenige malen zoo'n soort schudding en een paar malen eene soort van vitus-dans.

V. Z. is blond, flink van gestalte, (170 cM.) en vrij goed gezet. Hij helt naar de rechterzijde over. Zijne physionomie toont geene groote verstandsontwikkeling aan. Zijn schedel is scheef gevormd. Lengte van voorhoofd, neus en tot kin telkens 7 cM., afstand van het septum narium naar het oor: links 15, rechts $16^1/_2$ cM., voorhoofd $21^1/_2$ cM., van neuswortel over het hoofd naar het einde van den haargroei en nek 44 d. wandbeenderen 16 linker, 18 rechter.

Mei 12—21. Zwak van hoofd; beweert, dat zijne mede-patiënten krankzinnigen zijn, maar hij niet; dat zijne familie hem om den tuin geleid heeft en overeengekomen was, dat aan beide zijden iets zou worden ingeschikt; geeft op alle vragen een bevestigend antwoord, waarin iets kinderachtigs doorstraalt; is overigens rustig, tevreden, wil een brief schrijven, is begonnen met enveloppen te maken, de courant te lezen, is beleefd en handelbaar, klaagt veel over zijne oogen, kan met het linkeroog bijna niets, met het rechteroog niet in de verte zien, beweert kleurenblind te zijn.

22^e. Hij is na den middag plotseling vreemd geworden, heeft met de oogen getrokken, is een oogenblik buiten kennis. Hij herinnert zich niet, dat zijn verpleger een kwartier bij hem gezeten en hem een glas water gegeven heeft, ziet er suf, wezenloos uit, beide pupillen zijn iets verwijd, hare constractie-toestand wisselt zeer af, constipatie. — 23^e. Weinig ontlasting, klachten over pijn in hoofd, oogen, ooren, vermoedelijk slechts illusies.

Daarna om de 2—3 dagen in de war, suf, vreemd, herkent de personen niet, meent dat men hem wil dwingen, naar de 3^e klasse wil verplaatsen; schrijft in dien zin vele brieven aan verschillende leden zijner familie, verklaart daarin dat hij niet naar de 3^e klasse wil, (hij is op de 2^e,) dat hij anders niets meer zal gebruiken en zich houden aan het spreekwoord: „een man een man, een woord een woord"; klaagt veel over hoofdpijn. (resolventia, laxantia, van af 9 Juni brom. kal.). — 13 Juni. Aanvallen van onrust, loopt op een draf, door niets tegen te houden, naar boven in de kamertjes, enz. (dwingbewegingen). Tijdelijk geïsoleerd slaat hij met geweld tegen de deur zijner cel (lauw bad met koude begietingen op hoofd en rug). 17^e. Epileptoïde aanvallen. 19^e. Een aanval 's avonds, valt neêr, niet bijten op de tong, geen convulsies, zit suf te kijken, semi-cataleptisch met de handen, niet met de beenen. 20^e. Nog suf; twee toevallen.

26 Juni. Bezoek eener zuster. Hij begint te beven, langzaam te spreken, suf te kijken, daarop te schokken met armen en bovenlichaam, pauze in het bewustzijn, antwoordt niet op de gedane vragen, maar drinkt een glas water. Eenige minuten later komt hij weer bij, maar heeft geheel vergeten, dat zijne zuster hem bezocht, erkende haar zelfs niet. Langzamerhand komt hij weder tot bewustzijn, herinnert zich alles, maar zijne antwoorden zijn kinderachtig. 29^e. Twee toevallen (tinct. as. foet. valerian. succin.) 30^e. Schrijft twee verstandige brieven, waarin hij het bezoek zijner zuster vermeldt, met de opmerking, dat hij daarvan niets genoten had, omdat hij zoo zenuwachtig was.

Juli 3. Zenuwachtige toestand verbetert: verschillende wijdte der pupillen,

praat en schrijft zeer goed. Eerst den 7e weder een toeval. Hij ligt op twee stoelen met den rug tegen den rug van een leuningstoel, geheel bewusteloos, met verwijde pupillen, schokt met het geheele lichaam bij iedere ademhaling, die iets versneld is. Volkomene anaesthesie: ook het sterkste knijpen gaat zonder reactie voorbij; bij herhaald slaan met den passe-partout op de knieschijf richt hij zich op, slaat de oogen open en begint te lachen; onmiddellijk daarop weer bewusteloos en onbekend met het aanwezige. — Sedert wel, vrij verstandig, pauzen in het bewustzijn duren niet langer dan de aanval. In de tusschenruimten is hij vrij normaal, kan zich alles goed herinneren, praat goed, leest met genoegen de courant, is tevreden met zijne omgeving en deze met hem. Hij schijnt 's nachts echter aanvallen te hebben, valt ten minste dikwijls uit het bed.

12 Juli. In de laatste dagen weder veel erger, herhaalde toevallen zoowel op den dag als in den nacht, veel hoofdpijn, congestief. 18e. Hevige diarrhee, sedert beter (acid. sulph. dil. vervangt de tot dusverre gebezigde mixt. nervina). Brieven helder, iets kinderachtig, tevreden. Hij blijft goed tot 31 Juli. Toen onrustig, steeds loopen, iets verward. 1 Augustus. Eerst verward, daarna buiten kennis; anaesthesie, gering reflex aan de voeten, geen pees-reflex; pols 92. Schokken nu en dan in bed, noemt na eenigen tijd Dr. Tellegen's naam alsof het hem moeite kost zich te herinneren, wie hij is. Gebonden stoelgang. Deze toestand houdt met kleine tusschenpoozen den geheelen dag aan. — 2e. Bewustzijn teruggekeerd, volkomen anaesthetisch (gezicht romp en extremiteiten), analgesie, gemis aan temperatuur-zin en spiergevoel, kan niet juist localiseeren. Het spiergevoel schijnt niet geheel opgeheven, maar het localiseervermogen is alleen gestoord; hij verwart heet en koud water. Reflex aan de voeten bijna opgeheven; hij wandelt slingerend. Met de bloote voeten op den grond staande, voelt hij wel den grond, maar kan niet voelen of hij op zand, hout of steen staat. Bij het gaan waggelt en slingert hij (duidelijke ataxie). Met gesloten oogen blijft hij goed staan, hoort goed en fijn met beide ooren, ziet even goed als anders (d. i. bijna niets met het linkeroog), schijnt geen gevoel aan de punt van de tong te hebben. Het been wordt trillend in het bed opgelicht. Geen cataleptische verschijnselen. Gebonden ontlasting. Pupillen gelijk en meer vernauwd dan gisteren. Pols 84. (mixt. met ac. sulphur. dil. en met tinct. as. foet. etc. afwisselend). Het zetten van een seton in den nek veroorzaakt syncope, daarna pols 52. (Het gevoel wordt door knijpen en tasten onderzocht). Het spiergevoel om $11\frac{1}{2}$ uur weder onderzocht, vertoont weinig afwijkends.

3 Aug. 10 uur 's morgens. Bij kennis, pupillen gelijkmatig nauw, antwoordt juist op vragen; weinig hoofdpijn, in 't gezicht geen afwijking, volkomen anaesthesie, maar prikken met eene speld wordt gevoeld, hoewel niet als pijn. Allochiria (*Obersteiner*): spelden prikken met eene speld links wordt rechts, rechts wordt links gevoeld, waggelende gang, huid-reflex aan de voeten opgeheven, patellair pees-reflex afwezig. 's Avonds weder geheel absent en absoluut anaesthetisch, ook de reflex bijna geheel opgeheven.

4 Aug. 10 uur 's morgens. Zit buiten, maar iets suf, komt, geroepen zijnde, aanloopen; waggelt iets, krijgt schokken in het lichaam als van eene Leidsche flesch, wordt in bed eenigszins opgelicht. Armen, beenen en gelaat bewegen zich slechts weinig; het facialis-gebied zonder beweging. Beweeglijk, wil niet op eene plaats blijven, krijgt hevige schokken met volstrekte bewusteloosheid, begint te gillen en maakt bewegingen, die duidelijk angst-gewaarwordingen te kennen geven. De aanval duurt meer dan een kwartier; compressie van beide carotides zonder invloed, herhaald gillen, geen schuim op den mond. Uit zijne geheele houding blijkt, dat hij iets fixeert. Oogen naar links, buiten en beneden gedraaid met verwijde pupillen. Een oogenblik fixeert hij eene schilderij, alsof hij er iets geheel bijzonders in ziet (seton werkt weinig, bijna geen pusafscheiding).

7 Aug. De allochiria houdt aan, ook de sensibiliteit-stoornis. Geprikt aan den eenen arm trekt hij den anderen terug, alsof hij daar pijn gevoelt en geeft

constant de symmetrische plaats aan: zoo ook bij gelaat, arm en been. Hij voelt den grond, maar kan evenmin als vroeger, aangeven, waarop hij gaat; gang nog iets waggelend. Een brief lezende, voelt hij prikken niet, is daardoor geabsorbeerd en trekt het andere lid niet terug, al komt het bloed er uit en weet niet waar dit vandaan komt; smaak ontbreekt. Leest en begrijpt goed. Krijgt zeer licht zenuwschokken, b. v. bij het verbinden van den seton, die thans sterker draagt. (Op dien avond wil hij niet innemen en zegt aan den verpleger, dat hij den dokter wat misleid heeft en zich anders gehouden had, dan hij was, waarover hij natuurlijk berispt werd).

8 Aug. Toestand iets beter, de sensibiliteit echter dezelfde; ontlasting geregeld, klaagt niet meer over hoofdpijn. — 9e. Een onderzoek met den oogspiegel geeft weinig of geen resultaat. Allochirie houdt aan. (Ter loops: dit woord, ἀλλοσ, ander en χειρ, hand, schijnt ons het verschijnsel niet goed aan te duiden, wij zouden het liever verwisselen met paralaxie παρα en ἀλασσω, verwisselen). Bij het verbinden van den seton schreeuwt hij, valt buiten kennis en krijgt schokken, waarbij hij van den stoel opspringt en er weer op neervalt; lach- en weenkrampen. In het begin zweet op het voorhoofd. Dit duurt een kwart uur. Electro-faradische sensibiliteit ontbreekt. Contractiliteit normaal. Geen toeval meer, geen hoofdpijn. Verstandelijke vermogens en geheugen goed. Genepen in den linker biceps krijgt hij schokken in den rechterarm, in den linker gastro-cnemius in den rechter, en omgekeerd, bij gesloten oogen, hoewel hij niets voelt. Pijn-prikkels en druk-gewaarwordingen (deze iets sterker) gevoelt hij aan de andere zijde en is verbaasd, als men hem daarop attent maakt. Anaesthesie, spier-gevoel en spier-zin ontbreken; den stand der ledematen kan hij met gesloten oogen niet aangeven, wel kan hij met deze loopen, staan en op een stoel klimmen; het gaan gaat nog eenigszins slingerend, 's avonds een uur de magneten aangelegd tegen de onderbeenen: geen verandering. Evenmin den 11e.

12 Aug. Kan weder hard loopen zonder slingeren; hij localiseert weder juist; druk-prikkels en tastgewaarwording nog afwezig; den stand der ledematen kan hij met gesloten oogen niet aangeven; dit geldt ook voor de gewaarwordingen van aangezicht en handen. Sedert 14 Augustus is de sensibiliteit normaal op geringe anaesthesie na (hysterische paresen wijken trouwens van zelf); hysterische toevallen zijn niet of zeer gering bij het verbinden van den seton. Hoofdsymptomen der toevallen: stoornis van het bewustzijn, schokken van het lichaam, verwijde pupillen, lach- en weenkrampen, geheele amnesie. Geen hoofdpijn. — 23e. Geen toevallen meer, sensibiliteits-stoornissen en anaesthesie verdwenen. Hij is beleefd, voorkomend, maar heeft een opvallend sterken eetlust.

Deze toestand blijft voortduren tot 9 September. Op dien dag en de volgende is hij ontevreden over verplegers, eten enz. is zeer verstoord over het vermeend ontstelen van een paar manchettenknoopen, uiterst prikkelbaar, kort van stof, praat veel in zich zelf. Strak gehouden breidelt hij eindelijk zijne opwellende driften en is den 19e weder in normalen toestand. De medicatie was steeds dezelfde gebleven. Den 4 October werd het gebruik van het ac. sulphur. dilutum, den 8e ook dat van de mixt. nerv. en de seton gestaakt. De toestand bleef voortdurend goed en hij werd den 7 November bij proefneming ontslagen.

Zijn toestand schijnt, volgens de latere van en over hem ontvangen berichten goed gebleven te zijn, ten minste voldoende voor huiselijke verpleging. Doch in de maand Januari van dit jaar (1886) kwam een schrijven, waarin eenige inlichtingen gevraagd werden over weder opneming in het gesticht, waarop echter geen nader bericht gevolgd is. Latere mededeelingen bevestigen echter een vroeger ontvangen gerucht, dat hij in een ander gesticht ter verpleging is opgenomen.

Eene opmerking. Bij een der bezoeken fixeerde ik (Dr. v. d. K.) hem een oogenblik sterk in de gedachte, dat de hysterische verschijnselen gesimuleerd waren; hij begon te geeuwen en werd slaperig. Op dat oogenblik zeide ik hem, dat hij die grillen moest laten varen. Na eenige sluimering werd hij opgeruimd wakker en lachte er zelf om. Ik gewaag hiervan omdat de behandeling van mentale ziekten door suggestion hypnotique thans een onderwerp van onderzoek en proefneming is. August Voisin deelt hierover in de zitting van de Académie medico-psychologique de Paris van 22 Februari 1886 [1]) zeer belangrijke waarnemingen mede (vooral bij hystero-epilepsie), waarop niet minder belangrijke discussies volgden met Blanche, Paul Garnier, Christian, Foville, Magnan, Raffegeau, Jules Voisin, en waarover Luys in de vergadering van 29 Maart [2]) per brief zijn gevoelen mededeelde. — Bekend ook is de lijst van vragen, welke ter waarneming van de somnambulen zijn voorgesteld. [3])

1480. Insania hysterica. H. C. v. H......, 29 j., ong., R. K., goudsmid. Opgen. 17 September 1880.

De inlichtingsstaat vermeldt slechts, dat hij middelbaar onderwijs heeft genoten, eenigzins doof, overigens gezond is, geen misbruik van sterken drank maakte, — gaf als oorzaken godsdienst, teleurstellingen, mislukte liefde op. De krankzinnigheid had zich ruim 3 weken geleden voor het eerst vertoond onder de verschijnselen van afkeer van alles en bedroefd zijn; van tijd tot tijd werd hij woedend. Zijn idee fixe was: hij moest naar Rome gezonden worden om de volken te bekeeren; hij kan de slangenbezweerders niet bekeeren, moet daarom naar Afrika vluchten, wordt tot alles door eene inwendige macht gedreven. — Hij is stil en op zich zelf.

Volgens latere inlichtingen door zijnen, een paar jaar ouderen broeder, bestaat er sterke erfelijkheid van moederszijde. Twee tantes waren krankzinnig, een oom vreemd, excentriek, hoewel zeer geschikt voor zijne fabriek, waarmede hij zeer veel geld verdiende (te H.). Door dezen, niet gehuwden, oom was, in overleg met de ouders, bepaald, dat de beide broeders hem in de fabriek zouden opvolgen. Daarom kregen zij eene goede opleiding op eene kostschool. Maar, toen de tijd daar was, trok de oom terug, weigerde zijne gelofte gestand te doen en gaf zelfs te kennen, dat zij nooit op eene cent van hem behoefden te rekenen. De oudste broeder, die meer het karakter van den vader heeft en er als een flink, gezond man uitziet, zette zich spoedig over deze teleurstelling heen en legde zich op den boekhandel toe, waaraan hij nu een goed bestaan heeft. De jongste, onze patient, zwak van gestel en met het karakter van de moeder, was meer aantrekkelijk en kon zich daarin minder schikken. Hij ging werken op de goudsmederij van zijnen vader en nam die eenige jaren later over; maar, daar hij weinig aanleg voor zaken had, was hij ongelukkig en moest hij in het eerste jaar eenige honderde guldens bijleggen. Deze teleurstellingen hebben in den erfelijk nerveusen grond de kiem gelegd van zijne verstandsverbijstering, die zich onder de vermelde verschijnselen uitte.

Bij zijne opneming (17 Sept. 80) vertoonde hij maniakale opgewektheid, zeer verwarde ideën, was onberaden, onkiesch, scheurziek, soms woest, onhandel-

---

[1]) Ann. med. psych. 1886 p. 452—466.
[2]) Ann. med. psych. 1886 p. 93—94.
[3]) Psychiatr. Bladen 1885 4e afl.

baar, gevaarlijk. Den 30e krijgt hij zenuwtrekkingen, die den volgenden dag heviger zijn, na welke hij zeer woest, onhandelbaar is, zijne kleederen verscheurt, lacht, schreeuwt, woelt. Zij herhalen zich 5, 7/8, 11 October en dragen duidelijk verder alle kenmerken der hysterie: groote hyperaesthesie (vooral later toen hij zich vrouw en zwanger waande — wijzen naar borst en buik bewerkten toen reeds zenuwtrekkingen), clou hysterique, globus hystericus, borborygmi, hevige, sterk klinkende opstootingen (bulken) enz., pijnen in de ruggegraat. — Zijne gesprekken zijn zeer verward, loopen doorgaans over onderwerpen van godsdienstige of maatschappelijke zaken, waaromtrent hij de zonderlingste denkbeelden koestert. Hij waant zich geroepen volken te bekeeren, afgoden te bezweeren, door hoogere machten gedreven en derg. Onder den invloed dezer psychische afwijkingen, is hij dan eens stil, in zich zelven gekeerd, dan woelig en opgewekt. Zonder eenige aanleiding verwekt hij des nachts stoornis onder zijne omgeving, scheurt kleederen, lijflinnen, beddengoed in flarden, vernielt meubels, tafelservies enz. Dergelijke perioden gaan nu en dan gepaard met hystero-epileptische toevallen, waarvan de lijder zich niet bewust is.

Onder voortgezet gebruik van brom. kalicum schijnen zijne toevallen te verbeteren. Zijne denkbeelden veranderen weinig, maar op den voorgrond treedt een afkeer tegen zijn broeder, die later (15 November) wordt verwisseld met het idee, dat hij dood is.

Januari 1881. Niet vooruitgegaan, van tijd tot tijd hysterische aanvallen. Hij geeft zich deze en de volgende malen zeer sterk aan onanie over. In Mei krijgt hij zeer verwarde idëen op sexueel gebied: hij heeft de gedachte van zijne eigene persoonlijkheid verloren te hebben, waant zich meisje, krijgt het idee zwanger te wezen en wacht met groote onrust en spanning den dag zijner bevalling. Daarom vermijdt hij alle drukte en beweging, zondert zich geheel af, houdt uitsluitend het bed, vreest en weert elke aanraking van zijne borst en buik af: men mocht het kind kwaad doen. Hyperaesthesie in de hoogste mate. Den 28 Juni (in tegenwoordigheid van de H.H. Inspecteurs R. en C.) een zeer geprononceerd acces. Onder het afwisselend gebruik van asa foetida, valeriaan, ijzerpraeparaten en brometa wijken allengs de hevige accessen, ook het idee van zwangerschap schijnt op den achtergrond te treden. Den 14 November verlaat hij het bed (ofschoon door dwang) en beweegt zich van toen af, schoon op zich zelven in de gemeenschappelijke zaal. Den 17e nog een licht acces, daarna meer enkele trekkingen.

In Maart 1882 doet hij zich, bij een bezoek van zijn broeder, voorkomen als iemand, die innig medelijden verdient, met gebogen hoofd, afgemeten tred en kuste de hand van zijn broeder. Hij deed alles om het medelijden op te wekken en om zijnen toestand als zeer betreurenswaardig voor te stellen. Hij wenschte verpleegd te worden op eene eenzame plaats en klaagde zeer over drukte. Toen hij zag, dat zijne klachten bij zijn broeder geen ingang vonden, zeide hij op zachten klagenden toon: „ik kan bij jou ook al geen troost vinden."

De toestand bleef thans stationair. Hoe vast hij in zijne waan bleef, blijke b.v. uit den brief van 21 Juni 1882. „Goudewater, November. Oude tijd. Waarde broeder. Hierbij neem ik weder de pen op, om u te melden, dat ik wat beter begin te worden met mijne verstandelijke vermogens, en hoop, dat ik spoedig beter mag worden. Ik ben nog erg ziek, maar denk, dat ik in 't kraambed zal komen, en nu zoude ik naar Helmond willen gebracht worden, ik ben hier zoo treurig en dan met de kleine kinderen. In de hoop, dat U mij wat zoudt komen helpen blijf ik uw broeder H. H. — In een lateren brief (5 Aug.) vraagt hij zijnen broeder om over te komen, omdat hij zwak en ziekelijk is en hem in het Liefde-gesticht te H. te plaatsen. Nu echter schrijft hij niets van zijne zwangerschap.

Zijn schrijven van 24 November 1882 toont een geheel ander waanidee. „Aan het bestuur der stad 's-Hertogenbosch door mij geaddresseerd als naasten

gemachtigden H. H. (aldus het adres). Gesticht Coudewater bij 's-Bosch. Ik H. H. gewoond hebbende te H. thans in Co., gerechtigd als burger der Oostelijke Nederlandsche republiek, wend mij tot u met verzoek om mij de rechten te doen geworden, die ik als borger en republiekijn bezit en daarom verlang, mij te doen toekomen een afgezonderde huizinge of huis met tuin en land en het noodige onderhoud zooals de burgers gewoon zijn te bezitten en ook verlang de noodige vrijheid, waarborg om vrijelijk op de openbare wegen te gaan en te komen, dat ik gewoon en volgens vast akkoord met de republiek in H. in alle vrijheid gewoond heb, zoo is mijne vraag of de Staatscommissie der Nederlanden, gelegen aan de Noordzee geen akkoord of overeenkomst met de republiek meer hebben, dan mij als mensch en christen en republiekijn te laten leven, ik ook bereid ben te sterven. Hierover uw antwoord verwachtende noem ik mij H. H. borger der republiek der Oostelijke Nederlanden." [1]) — Op denzelfden dag vat hij het waanidee op, dat hij door eene commissie (welke?) zal ter dood gebracht worden, weigert alle voedsel, poogt zich 's nachts met zijn zakdoek te worgen. Gestrenge bewaking en gedwongen voeding. Eerst den 4 December verlaat hem dit idee, hij gebruikt weer voedsel en is in zijn vroegeren staat.

Is de hysterie een proteus in hare verschijnselen, niet minder is het de insania hysterica! Intusschen in Februari 1883 hebben de hysterische accessen grootendeels opgehouden, zijne waanideën van graviditeit enz. schijnen te sluimeren, indecentie en onanie komen niet meer voor den dag; hij is meer dof en suf geworden. In dezen toestand wordt hij 13 September 1883 naar het gesticht „Padua" te Boekel, overgebracht.

1690. Insania hysterica.

M. L. Sch., 33 j., ong., R. K., dienstmeid te O....... Opg. 17 Febr. 1882.

Volgens de inlichtingen van Dr. G.... te O. waren vader (koperslager) en moeder (welke soms gedivageerd had) aan borstlijden overleden te H........ Zij was goed en zacht van karakter en in den omgang zeer gevoelig voor kleine beleefdheden, erg opgewekt, kreeg zenuwtoevallen. Hare opvoeding was die van een gewoon burgermeisje, lager onderwijs en handwerken. Zeer beschaafd, altijd uiterst beleefd, rein van leven, had het wel wat hoog in het hoofd en was er op uit voor hare lui duiten te verdienen. Winkel (manufactuurs- kruideniers-) werk, kleederen maken en snuisterijen waren hare bezigheden. — Misbruik van sterken drank volstrekt niet. Hare stoelgang was traag, menstruatie geregeld. Zij leed meermalen aan zware verkouding (koude vatten deed zij licht) bronchitis, had allen aanleg tot tering; eens leed zij aan onwillekeurige urineloozing, die van zelf ophield. Schoon altijd zenuwachtig, soms cataleptisch, is zij thans (hetgeen hare zenuwachtige toestand reeds lang deed vreezen) voor het eerst krankzinnig. Plotseling brak het uit: zij wilde zich den hals afsnijden om spoedig in den hemel te zijn. Spreekt men haar niet over bidden of iets dergelijks, dan gaat alles goed, anderszins wordt zij opgewekt, terwijl zij altijd te voren zeer braaf was en geene kwade gewoonten had; gaarne in gezelschap, even gaarne te huis, maar altijd onder de menschen was. Haar idee fixe, alhoewel zij vlagen heeft, is, dat zij rijp is om naar den hemel te gaan. Volgens de zuster der patiënte schijnt de moeder soms het spoor bijster geweest te zijn. De familie was volstrekt niet zenuwachtig, wel teringachtig, 2 zusters waren aldus gestorven. M. L. was te H. (eens typhus uitgezonderd) altijd gezond geweest, in O. sedert 9 jaren nooit. Daar kreeg zij alles wat bij hysterie voorkomt tot hystero-epileptische toevallen toe. Daarbij werd zij in de hoogste mate verwend. Zij kreeg alles wat zij wilde, waardoor haar hysterisch karakter niet verbeterde. Sedert ongeveer 4 weken voor hare plaatsing alhier kreeg zij eerst psychische hysterie. Geplaatst in de afdeeling van Dr. Tellegen putten wij uit zijne aanteekeningen het volgende:

[1]) Deze brief is onveranderd overgenomen.

17 Februari '82. Treurig gestemd, hysterische anaesthesie van blaas, onderbeenen en voeten (parese). 18e. Totale parese der onderste ledematen, reflex opgeheven. 19e. Anaemische, geen verstandelijke afwijkingen. 20e. Typisch hysterische toestand, geheel verwend, ontevreden over alles, kan het niet uithouden, schrijft brieven. 21e. Clavus hystericus, globus hystericus, anaemisch voorkomen, hysterische toevallen, absolute anaesthesie van voeten en onderbeenen tot aan de knie. Links tastgewaarwording aanwezig, pijngevoel normaal. Huidreflex onder de voeten geheel opgeheven; pees-reflex (knie) versterkt, ten minste zeer duidelijk; parese der onderste ledematen. Zij kan de teenen bewegen, ook de beenen in de knie en dij buigen en weder strekken; maar het geheele been strekken is onmogelijk, eveneens het staan, dan zakt zij door in de knieën. Geen contracturen. Geen vasomotorische stoornissen. — Aan de bovenste ledematen en hoofd geen afwijking. Incontinentia urinae (deze loopt voortdurend af, vroeger moest zij tweemaal daags worden gecatheteriseerd, daarop incontinentia gevolgd). Geen ischuria paradoxa. Pijn in den rug op de hoogte der lendenwervels, bij drukking toenemende, eveneens in de lenden. Is in de hoogste mate nerveus, heeft allerhande trommeltjes medegenomen, kreeg het meest mogelijke lekkers, kan zich bijgevolg hier niet best schikken.

24e. Jeuken en onanie tengevolge van jeuken. 25e. Pruritus vulvae. 26e. Alle verschijnselen, ook de verstandelijke stoornissen, veel verbeterd. 27e. Gebruikt kleine doses nux vomica met vin. amar., gaat 's middags, met het oog op de pijn in den rug, naar bed. Zij vertelt dat zij weder het gevoel in het rechterbeen heeft teruggekregen. Des daags zit zij op een stoel met de beenen voor zich heen. Tegen den pruritus vulvae compressen met 2% carbolzuur. Eenigzins streng, maar beleefd behandelen; hoop op spoedig herstel geven.

3 Maart. Tastgevoel aan beide beenen afwezig, temperatuur, pijn en drukzin, ook reflex aan de voeten aanwezig, verhoogde pees-reflex, kan in bed de onderste ledematen beter bewegen, heeft tweemaal gevoeligheid van het water gehad. 6e. Beweert na den hysterischen aanval van streek geweest te zijn. 10e. Na twee pogingen om haar wat frissche lucht te doen genieten, de eerste keer loopende onder de armen gesteund, de tweede op een stoel, die haar weinig bevielen, — krijgt zij weder hysterische toevallen, waarin zij niet buiten kennis is, maar zenuwtrekkingen heeft; daarop begint zij weder bewegingen te maken, alsof zij uit bed zal vallen; zij zeide zich van kant te willen maken, wilde sterven, enz. enz. Fijn gevoel aanwezig; met een speld geprikt, reageert zij overal. Den volgenden dag wilde zij niet met Tellegen spreken, wel met de eerwaarde moeder. Zij zat op een stoel. Daags daarna suf, wezenloos, weinig reageerend. De volgende dagen geen verandering.

20 Maart. Nergens reactie op het prikken met een speld; reageert bij het aanspreken, lacht en geeft bewijzen, dat zij het verstaat. 21e. Antwoordt nog niet, maar geeft eenige teekenen meer van leven; op het speldeprikken noch in het gezicht, noch op de onderste ledematen reactie of reflex. Voor fijnere proeven is haar psychische toestand niet geschikt. 24e. Weinig verandering, steeds nog suf, war-praat, algemeene analgesie. 27e. Beweert met Bertha piano gespeeld te hebben.

1 April. Sedert een drietal dagen weder in haar gewonen doen; de lethargische toestand verdwenen, beenen dor en dun, over het geheele lichaam anaesthetisch, geheele analgesie van de onderste ledematen; panniculus adiposus verdwenen. Ontlasting zeer traag (om de 10 dagen). 3e. Koper, zilver, ijzer, goud zonder uitwerking, weinig eetlust, kan niet het minst verdragen; hyperaesthesie van het gehoor. 4e. Weder suffer, antwoordt niet op gedane vragen. Inwrijvingen met camferspiritus. 8e. Nieuwe aanval; steekt alles in den mond, beweert zich van kant te maken, bijt alles stuk; men is verplicht haar een dwangjak aan te doen; geheel anaesthetisch en analgesie. Sedert weder meer suf en spreekt geen woord bij een bezoek eener kennis. — Eenige dagen te

voren was Mevr. F...... bij wie zij vroeger gediend had, bij haar geweest en had zij zich zeer tevreden betoond. — Zij antwoordt niet op hetgeen men vraagt, bekommert zich niet om hetgeen rondom haar plaats vindt. Het is echter twijfelachtig, of zij niet hoort, wat er gesproken wordt, of zij het vermogen van wilsimpulsen verloren heeft; gevoelsprikkels komen niet tot bewustzijn, òf het geleidingsvermogen der perifere en spinale zenuwen is opgeheven, òf de centrale ganglïën zijn niet in staat op prikkels te reageeren; de weerstand in de ganglïën is verhoogd. Omgekeerd vindt de wil de ganglïën in eenen toestand, die ongeschikt is om wilsprikkels op te nemen, voorttegeleiden. Het geheele hersenstelsel staat stil, met uitzondering zoo het schijnt van zien en hooren. Nu en dan maakt zij uren achtereen geluiden op steeds denzelfden toon (lipgeluiden.) — Op zulke tijden biedt zij weerstand aan het gebruik van medicamenten. — Afwisselend lethargisch en spraakzaam. — In den lichamelijken toestand geen verandering.

21 April. Geen verbetering. Seton in den nek (van het doorhalen der naald gevoelt zij niets.) Den 26e wordt de seton weggenomen. 28e. Hevige aanval van benauwdheid, onregelmatige pols, niet slikken of gebruiken, enz. enz. levensgevaarlijke toestand tot 1 Mei. Zij kan nog wel niet spreken, (blijkbaar omdat zij het strottenhoofd niet in hare macht heeft), maar schrijven. Verstandelijke vermogens intact, zij hoort en verstaat alles en lacht; zij ziet er werkelijk beter uit dan vroeger; het vel harer beenen is ten minste minder fletsch dan voor een viertal weken. Weder totale analgesie en anaesthesie. 3e. 's Nachts weder een aanval van onrust, heden stil en zucht dikwijls.

20 Mei: Electrisch (faradisch) onderzoek. Bij het inwrijven der huid met heet water schijnt de cutane sensibiliteit geheel afwezig te zijn, noch tast-, noch druk-, noch pijn-, noch temperatuur gewaarwordingen komen tot bewustzijn. Bij onderzoek met de electriseer-machine van Spamer: opgeheven farado-electrische cutane electriciteit, aanwezige farado-electrische musculaire sensibiliteit; aanwezige farado-electrische musculaire contractiliteit. Behandeling: + nek — onderbeen, + sternum — onderbeen + nek — handrug. Alle twee dagen geelectriseerd, inductie-stroom. Bij sterke stroomen gevoel op het sternum en in den nek. Met het electrisch penseel gevoelt zij op sterke stroomen pijn: dit gevoel is duidelijk onderscheiden van het gevoel, veroorzaakt door de contractie der spieren. Cutane reflex opgeheven aan de voeten.

Sedert de beenen met camferspiritus worden ingewreven, zien zij er veel beter gevoed uit en krijgen zij een minder fletsch voorkomen; zij blijven echter koud, soms is het eene been warm, het andere koud, 's avonds nog toevallen met trekkingen en neiging om te bijten. Zij schijnt zich daarvan niets te herinneren. 30 Mei heeft eenig gevoel in de beenen. Bij de laatste electriseering was gebleken, geen allochirie te bestaan.

Juni. Sensibiliteit — tast — pijn — temperatuur gewaarwording terug. Nog incontinentia urinae. 16e. Een aanval van krankzinnigheid: bijt alles aan stuk, wil niet eten, antwoordt niet, kronkelt zich als een slang, zou zich een stuk uit het lichaam bijten, zoo het niet belet werd. Zij had een paar dagen en nu ook over zuur geklaagd. 17e. Zit op een stoel, het hoofd eenigzins naar links; pupillen gelijk, reageeren niet; de armen vallen slap neer, als men ze oplicht, alleen tegen de beweging van het hoofd verzet zij zich en brengt het weder in zijne oude positie. Pols klein, regelmatig, week ± 90; geen veranderde respiratie, geen teeken van bewustzijn, staart wezenloos om zich. 18e. Weder beter. 19e. Antwoordt goed, ziet er goed uit, zit rustig te naaien (ziekenzaal.)

6 Juli. Gaat vooruit, is 's nachts zindelijk, gevoelt goed aan de onderste ledematen, kan nog niet gaan, krijgt 's avonds nog aanvallen van bewusteloosheid met bijten, slaan, enz. Den 26e weder een dergelijke, met bijten, slaan met hoofd, ledematen, voeten, enz. 27e. Nog niet bij kennis, voortdurend onrustig, onzindelijk, bijt alles stuk, pupillen gelijk. 28e. Zit in den stoel, doet niets dan

wrijven met het lichaam tegen den stoel, werpt het hoofd achterover, geheel buiten kennis, geen reactie, pupillen gelijk, groote bewegingsdrang.

Van nu af aan verbeteren langzamerhand de hysterische verschijnselen, zij begint te gaan, eerst met, later zonder krukken. In haar slaan en stootbuien schijnt overdrijving te zijn geweest en er veel kunstjes onder geloopen te hebben, ten minste, toen zij op de storende afdeeling en in een cel overgeplaatst werd, hielden ze spoedig op, en het bedreigen met een flink koud stortbad bleef niet zonder uitwerking. Trouwens haar typisch hysterisch karakter, lastig, grillig, moeielijk om mede om te gaan, maakte haar geneigd om alles te overdrijven. Zij blijft desniettemin zwak van gestel en gevoelig voor koude en nadeelige invloeden. Zij blijft in staat van hysterie en kan, bij het eerste het beste nadeelig moment, tot hysterische symptomen vervallen.

Zij werd na 9 maanden behandeling den 12 November 1882 bij proefneming ontslagen en was in 1885 nog gezond, volgens Dr. G. te O, die, daar hij niet aan hysterie gedacht had, verbaasd was, dat zij genezen terugkwam.

M. A. J. v. W., 33 j., ong., R. K., Liefdezuster voor ziekenverpleging. Opg. 13 Nov. 1883. **2012. Insania hysterica. (nervosa).**

Genoot eene goede opvoeding en uitgebreid lager onderwijs, had een vrij goed ontwikkeld verstand, maar was zeer ingenomen met zich zelve, zenuwachtig opgewonden, dan vrolijk, dan neergedrukt. Vroeger leed zij aan anaemie en gaf zich, zooals zij zeide, sterk aan masturbatie over van af haar 16e jaar. Geneigd tot liefdewerken ging zij in het klooster tegen den zin van haar oom, die haar daartoe niet geschikt oordeelde. Sedert ± 8 jaar als liefdezuster in een ziekenhuis bleef zij steeds genegen tot liefdewerken. Na 5 jaar lid van den raad der zusters. Hier gevoelde zij de meerderheid (?) van hare ontwikkelde opvoeding, kreeg allengs denkbeelden van miskenning, de gang der gemeente was niet goed, er had verkwisting plaats, zij had tweede overste moeten worden. Vervolgens insubordinatie, hevige woordenwisseling, zoodat zij met geweld uit de omgeving der zusters moest verwijderd worden b. v. uit den refter, waar zij zich op den grond nederwierp, verklaarde er liever te willen sterven, eens „moord" riep enz. Zij verklaarde, dat die opgewonden oogenblikken als een droom voorkwamen en vreesde bij langer verblijf in het huis, waar zij miskend werd het lot van hare ongelukkige moeder te zullen ondergaan (die in het kraambed van haar, haar eenigst kind, krankzinnig geworden en als zoodanig overleden was, — verdriet door haren man, molenaar, sterken potator). Ook zeide zij, dat wanneer haar soms benauwdheden overvielen, zij een gevoel van toesnoering in de keel voelde, dat zij soms niet goed kon urineeren en alsdan die verschijnselen kon doen verdwijnen door zich de pudenda te wrijven. Zij, die bekend waren met hare groote verslaafdheid aan masturbatie, dachten verschillend, de een meende, dat er een streep doorliep, de andere dat zij slecht was. Zij gevoelt zich, hoewel onbewust, tot het mannelijk geslacht getrokken.

Zij had zelve verzocht om hare plaatsing in het gesticht, gevoelende, dat zij niet goed, erg zenuwachtig was. Het kostte echter veel moeite, na verloop der eerste zes weken, haar eene verklaring te doen teekenen, ter verlenging harer custodie.

Alhier blijkt weldra, dat zij iemand is, bij wie het psychisch evenwicht ontbreekt, zij kan mooi praten, heeft goede voornemens, maar het hapert haar meestal aan de uitvoering. Daarbij kon zij zeer weinig van hare omgeving verdragen, was spoedig met een oordeel gereed, ziekelijk overdreven.

Zij is een flink ontwikkeld, maar zeer zenuwachtig individu, die bij voorkeur met de geneesheeren redeneert; weinig van een ander verdragen, mooi praten kan en alles naar haar zin doet. Niet bedaard, meest zelfs gejaagd. Allerlei klachten van nerveusen aard, pijn hier, pijn daar, pijn of jeuken in den

rug, globus hystericus, bezwaren op het wateren, jeukte in de uitwendige genitaalsfeer (beide steeds door wrijven en masturbeeren, zooals zij zegt te verbeteren), slapeloosheid, zuur. Zij hoopt niet lang meer te leven, beteren zal zij toch niet meer. (nervina, antiacida, wasschingen met carbol-water, koude baden, zitbaden).

25 December. Klaagt dat de verpleegster haar zoo plaagt. 26e. In een brief wordt haar te kennen gegeven, dat zij ongeschikt is om in het klooster terug te keeren en bijgevolg later in de wereld terug moet. Deze brief doet haar, die in alles zenuwachtig en opgewonden is, natuurlijk zeer aan. 27e. Zij beklaagt zich, dat men dit haar niet rechtstreeks gezegd heeft: zij weet nu niet wat zij doen moet: zij heeft eenen vader, die molenaar is, een bon vivant, door wiens slecht gedrag hare moeder krankzinnig is geworden: het is haar plicht dien op te passen. Zij vraagt steeds wanneer zij het gesticht kan verlaten. In een brief aan haar neef beklaagt zij zich, dat zij het masturbeeren niet kan nalaten; dat het haar zooveel moeite kost. Zij kan slecht met L. S. eene mede-verpleegde overweg en klaagt, dat zij hare wereldsche praatjes en die van anderen niet verdragen kan.

1 Januari 1884. Schrijft een paar zeer verstandige brieven (trouwens hare vroegere waren ook goed gesteld) aan haar vroegeren rector en aan de overste. Daarna bezoekt haar haar neef. — Den 12 Februari wordt zij bij proefneming ontslagen op haar verzoek en dat van haren oom, wien het te kostbaar was. Zij wordt bij familie gebracht.

23 October komt zij (nu op eene lagere klasse) terug in een toestand van volslagen razernij: zich uitkleeden, vernielen, woest, wild, onzindelijk, laat de sedes loopen; steeds geïsoleerd, een enkele maal op een stoel. Oogen woest en hol, gejaagde blik, geen oogenblik rust, praat alles dooreen en allerlei zinnen uit gebeden. In de volgende maanden blijft zij schier even verward, gejaagd, zich heesch schreeuwen, zingen: zij deed hare groote commissie in bed, in bijzijn harer verpleegsters, werd dikwijls moedernaakt op haar bed gevonden, uiterst woelig en vuil, daarbij verschijnselen van lichtheid in het hoofd en halucinaties en tusschenbeide onanie.

In Maart vrij plotseling gecalmeerd. Den 20e in de naaikamer, maar hare stem is weg tengevolge van het vele schreeuwen, zij is nog licht in het hoofd, zoodat zij den geheelen nacht (!?) van den doctor heeft gedroomd. Nog zwak van lichaam. Haar eetlust gelijkt aan vraatzucht (een verschijnsel niet zeldzaam in het reconvalescentie-tijdperk van acute manie en bij dementia paralytica) diarrhee, wellicht tengevolge van het vele eten. — In April en Mei vooruitgaande verbetering. In Juni is zij geheel hersteld, ook hare stem is teruggekeerd. Zij is druk, praatzaam, vervroolijkt geheel de naaikamer, is ook buitenshuis (b. v. bij een bezoek ten huize van Dr. v. d. K.) zeer wel en wordt 21 Juli 1885 met verlof ontslagen. [1])

2104. Insania hysterica. J. de Vo., 33 j., ongeh., R. K., 7 jaar relig. (soeur de charité), Steenb. Opg. 28 Juni 1884.

Moeder aan tering overleden, eene zuster zenuwachtig, soms in hevige mate hysterisch. — Teruggetrokken, stuursch, lastig, wisselend (hysterisch) karakter, erg familieziek; oppasseres in de zaal der oude vrouwen. Burgerlijke opvoeding, gering verstand, lager onderwijs. Menses vroeger gestoord, nu geregeld. At zeer ongeregeld, den eenen dag twintig boterhammen, den anderen dag niets. Jaloersch, afgunstig, nerveus-hysterische verschijnselen. Aanhoudend, met vlagen van kwaadaardigheid, doch alleen bij het zien of hooren van sommige personen, tegen wie zij haatdragend is, zonder dat deze haar iets misdaan hadden. Zij meende, dat

---

[1]) In Mei 1887 ontving Dr. P. nog bericht, dat zij het voortdurend goed maakt.

alle anderen krankzinnig waren en zij vergiftigd werd. De eerste maal, voor 4 jaren leed zij aan nerveuse (hysterische) verschijnselen, werd drie maanden in Diest verpleegd, maar is daarna nooit goed geweest. Deze keer, voor 14 dagen ontstaan, geen hysterische verschijnselen, maar wel een hysterisch karakter. Den eenen dag praten, den anderen dag zingen, dan weer niets zeggen.

Den eersten dag alhier stil en rustig (indruk der overplaatsing?), tong erg beslagen, bleek en slecht uiterlijk (tinct. rhei aq. ac. hydroch. dil.). Den tweeden dag voedselweigering, mag niet eten, breit met ziekelijke jacht. Den volgenden dag mag niet eten (met eenige moeite aan het drinken gebracht, door de maag sonde in den neus te voeren, geeft zij toe). Vierden dag verscheurt de kleederen, omdat zij niet de hare zijn: zij moet een kap hebben en zusterskleeren.

Zeer ongeregeld in alles, zoo in eten als in gedrag, den eenen dag gejaagd, heen en weer loopen en zingen, den anderen dag rustig breien. Nagenoeg herhaalt zich dit om den anderen dag. Op de onrustige dagen eet zij bijna niets; 's nachts vrij rustig. Allerlei waanideeën b. v. dat de zusters verdreven zijn door de Franschen en vragen, waarheen? Den 28 Juli schreef zij een zeer dwazen brief: „Binnenland. Zeer eerwaarde moeder. Met droefheid weet, dat wij alle verjaagd zijn. Waar gij zijt, ik weet het niet. Maar ik weet het wel en zij weten het ook wel. Maar zij mij niet zeg, ik heb een zuster gezien en ik u moet koom, want ik weet niet de menschen: er zijn er zooveel, ge krijgt er goed eten, ge mot komen, ik hebt in BInnenLantsche ZAKen enz. enz. Amen enz. enz." — Het schijnt dus eene uitnoodiging aan de verdrevene zusters harer orde om bij haar te komen, want zij heeft het goed en krijgt goed te eten.

Sedert veel verbeterd, maar geen ziektebewustzijn en allerlei vreemde denkbeelden. Klaagt vrij dikwijls over pijn op de kruin van het hoofd, dan moet zij een dag op bed blijven.

Begin Januari 1885. Weder eene zeer opgewekte bui (veroorzaakt omdat zij de mutsen, die men haar gestuurd had, te wereldsch vond), geheel in de war, razend, groote bewegingsdrang, voedselweigering. Gedurende dien tijd volkomen analgesisch en anaesthetisch. Daarna totale verlamming van alle handspieren, links met verlies der sensibiliteit (nog wel pijngevoel, maar anaesthesie rechts) ook het gevoel aan het linkerbeen niet geheel normaal. Reactie op de electriciteit (zoowel faradisch als galvanisch) normaal qualitatief, quantitatief eerder versterkt dan verzwakt, wijst op eene centrale of hysterische verlamming. Dat het eene hysterische was, bleek uit den afloop. Plotseling kon zij de hand weer bewegen. Zij wilde niet gaarne, dat aan die hand iets gedaan werd: eene stem had haar 's nachts gezegd, dat als de hand beter werd, zij het weder in het hoofd zou krijgen. In April verdween de verlamming even onverwacht als zij gekomen was, in Mei is zij geregeld werkzaam, heeft nog verschillende waanideën, die zij echter daarna laat varen en wordt 26 Juni 1885 hersteld ontslagen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

c. INSANIAE BIJ ACUTE EN CHRONISCHE ZIEKTEN.

1. INSANIAE BIJ ACUTE ZIEKTEN.

De somatische grondslag der geestesstoornissen heeft na een hevigen strijd de zege over de andere theoriën behaald. ESQUIROL wees reeds op ziekten der borst-, buik- en bekken organen als mogelijke oorzaken van de psychische krankzinnigheid, maar het idee der physische en psychische stoornissen werd het meest consequent en omvattend doorgevoerd door de Duitsche psychiatrie. „Door elk lijden, door elke ziekte," zegt JACOBI, „welke symptomen of sfeeren van het organisme, welke enkele deelen, op welke wijze en met welke complicatie ook aangetast, de ziekte moge acuut of chronisch, intermitteerend of remitteerend, idiopathisch of sympathisch zijn; genoeg: hare gesteldheid moge zijn zoo als zij wille — wordt tevens altijd eene eigenaardige ziekelijke wijziging der psychische verschijnselen veroorzaakt." Hij bracht de groote kategorie der koorts-deliria weder in de psychopathologie. Deze deliria toch verdwijnen niet altijd met de vermindering der temperatuur, maar duren in enkele gevallen nog lang daarna en kunnen zelfs tot ongeneeslijke psychosen leiden. Even belangrijk zijn de gedurende de reconvalescentie optredende geestesstoornissen. BOILEAU (1848) sprak over het delirium febrile, THORE (1850) over de psychosen der reconvalescentie na pneumonie en typhus, BERTHIER (1856) over de psychosen der intermittens. In 1865 schreven WEBER (over de collapsus deliria) en MAGNIER, daarna CHÉRON, MOUSSAUD, DE LUCÉ, BECQUET, BROSIUS e. a., in 1873 RÜHLE, DICKSCHEN, enz., RINECKER, CHRISTIAN (1875). MAX SIMON en THORE onderscheidden twee groepen, 1e van het prodromaal stadium en het beloop der koorts, 2e van de reconvalescentie. KRAEPELIN [1]) nam met eenige wijziging dit aan en verklaart het. Vrouwen, jeugdige personen krijgen lichter psychische stoornissen: wij kunnen dit in onze waarnemingen niet bevestigen, wel echter met hem dat in het koortsproces vele causaal-momenten zware functie-stoornissen in de zenuw-centraal-organen kunnen voortbrengen, zooals de hooge (soms *plotselinge stijging* der temperatuur, de verandering der circulatie. De hooge temperatuur werkt als directe prikkel of door veranderingen in de vitaliteit der zenuwzelfstandigheid. Daar deze echter bij infectie-ziekten (en febris

[1]) Verg. Emil Kraepelin Arch. f. Psych. 1881 p. 137—183, 295—350 en 649—677.

larvata) vooral voorkomen, kunnen specifieke infectie-factoren hiertoe ook medewerken in drie richtingen door 1e chemische werkingen, 2e of door haar voortgebrachte ontledings-producten op de centrale zenuwmassa, of 3e door pathologisch-anatomische stoornissen in de hersenen en hare vliezen door eene directe „localisatie" der infectie-ziekte oorzaak. Eene laatste groep van verschijnselen bij de koortsige geestes-stoornissen zijn de bijzondere orgaan-aandoeningen en complicaties b.v. emboliën, pyemie, enz. en de bijzondere organische stoornissen. Wij hebben derhalve in het algemeen bij de pathogenesis der geestes-stoornissen twee gezichtspunten, 1e prikkels, 2e ziekelijke veranderingen van het centraal zenuwstelsel, waarop deze prikkels inwerken. Het product dezer beide factoren is het resulteerend psychische symptomen-complex.

De tweede groep van geestes-stoornissen zijn de reconvalescentie deliria, inanitie-deliria, collapsus-deliria enz., — de asthenische psychosen van Kraepelin — die niet op de hoogte van eene acute ziekte, maar tengevolge of ten minste in eene koortslooze remissie er van optreden. Ook hier bestaan praedisponeerende momenten van algemeenen en van individueelen aard. Kraepelin heeft deze en de verschijnselen dezer psychosen uiteengezet en onzes inziens zeer goed verklaard en ook hier weder den invloed van circulatie en respiratie in deze stoornissen aangewezen. Ook Clouston [1]) heeft ons de post-febrile insania beschreven. Wij zagen dikwijls in deze hevige gemoedsbewegingen, schrik, te vroegtijdige inspanningen, gebrekkige voeding als gelegenheid gevende causaal-momenten.

A. Vers....., 31 j., ong., Ger., Veenhuizen. Opg. 8 Februari 1875. 736.

Insania epileptica? na febris continua.

In het begin van Januari leed de lijderes aan febris continua nervosa. In het stadium der reconvalescentie ontstond hare manie: afkeer tegen de medeverpleegden, vlagen van razernij met bedreigingen van brandstichten enz. met tusschenpoozen van bezadigdheid en menopause na dien tijd.

8—15 Februari. Praat of prevelt voortdurend allerlei onzin, houdt intusschen vol, dat zij zeer wijs is, weet niet wat met haar is gebeurd; zenuwachtige gelaatstrekken, 's nachts woelig, slaapt niet en stoort anderen; weigert nu en dan eten. 15e. Opgewekt, eigenzinnig, oploopend, woest, wild, ongezeggelijk, slaat hare handen tegen den muur ten bloede, slaat anderen, antwoordt op alle vragen norsch, verzet zich.

In de eerste dagen van Maart iets kalmer, maar verward. Van af den 5e weder meer opgewekt, luidruchtig lachen, allerlei onzin vertellen, razen, schelden, slaan, voedsel weigeren. De tweede helft van Maart verliep vrij kalm, zoodat zij geregeld in de naaikamer werkzaam was tot 11 April toen zij in de ziekenzaal moest opgenomen worden wegens gastricismus, hevige hoofdpijn, convulsieve bewegingen, tandenknarsen, hevige tenesmi, menopause. Tot den 21e dagelijks hevige hysterische (epileptische?) toevallen (brom. kal.) Van 21—30 vrij, den 30e nog een toeval. Van toen af tot 19e Mei normaal, toont veel ijver en lust om te werken. Daarna tot einde Augustus keeren de toevallen geregeld

---

[1]) Clin. Lect. Ag. p. 599—603.

eens in de 14 dagen terug en blijken van epileptischen aard te zijn: aura, zware hoofdpijn, dofheid en gebrek aan eetlust; zij is overigens niet kwaadaardig, maar gewillig en werkzaam. Einde Augustus lichte febris gastrica, psychische toestand overigens vrij geregeld. In de volgende maanden is de toestand vrij bevredigend en zijn de toevallen niet zoo frequent. In December tweemaal.

1876. In de eerste drie maanden is zij vrij kalm, maar in April heeft zij 2—3 weken zulke hevige paroxysmen, dat zij in de storende afdeeling moet gebracht worden. In Mei kan zij, weder rustiger geworden, naar de naaikamer terugkeeren. Tot September is zij goed, toen een recidief van febr. continua gastrica; psychische toestand bevredigend. In October weder reconvalescent. November. Langdurige febris continua remittens. In het tijdperk van herstelling begint zij te halucineeren, hoort 's nachts hare moeder, hoort stemmen, die roepen, dat zij vermoord moest worden, verbeeldt zich vergiftigd te worden, enz. 's Nachts onrustig, voor overtuiging nog onvatbaar. December langzamerhand herstellende, halucinaties verdwijnen met het toenemen der krachten. Zij wordt den 1 Januari 1877 op verlangen harer moeder ontslagen.

502. Melancholie na Typhus.

Vr. Jac. Zond.., 36 j., geh., 4 k., Wam.. Opgen. 8 Maart 1873.

Moeder overleden, vader (arbeider) gezond, grootmoeder en tante zijn krankzinnig geweest. Zij is stil van karakter, maar spoedig driftig, zuinig en huishoudelijk (de man is klompenmaker), gering van verstand, vroeger zeer gezond, maar licht geconstipeerd, kreeg zij een furunkel en later typhus, na welks afloop hare (eerste) krankzinnigheid zich openbaarde door stilte en eenzaamheid te zoeken, ongeduld, dat zij niet werken kan, in het begin neiging tot zelfmoord, en het idee fixe, dat zij ongeschikt voor huishoudster is.

Toen zij opgenomen werd toonde zij geene ziekelijke verschijnselen meer, heeft een blozend uiterlijk, ziet er welgevoed uit, maar is uiterst traag en langzaam in hare bewegingen en verplaatst zich sponte zeer ongaarne. Zij is zeer suf, zit aanhoudend te schreien, spreekt weinig en dan slechts over opsluiten en kwaad doen, wil niet eten. — 15 Maart, „niemand kan haar helpen, zij moet in een donker hok opgesloten worden,'' bedroefd en mistroostig, steeds jammeren. 21e. Eet, drinkt, slaapt goed, maar overigens steeds kermen, „zij deugt nergens voor,'' „is voor altijd ongelukkig,'' „men moet haar opsluiten.'' 6 April. Wanhoopt aan haar herstel „zij moet hier 1000 jaren blijven.'' Totaal gemis van energie en volhouden: een dag werken wordt gevolgd door dagen van lusteloosheid en vadsigheid. In de helft der maand krijgt zij rheumatische aandoening der borstspieren, welke onder eene zachte diaphorese wijkt. De volgende drie maanden blijft hare eenige werkzaamheid te zitten jammeren en weeklagen; waanideeën blijven dezelfde; zij is onvatbaar voor opbeuring en aanmoediging tot werk. Met veel moeite verricht zij gedurende een paar dagen wat huiswerk. In de laatste week van Juli hernieuwde poging om haar in de waschinrichting werkzaam te houden met aanvankelijk goed gevolg; werkt zij niet, dan is zij even mistroostig; elke poging om haar geregeld werkzaam te houden mislukt ook in Augustus: zij mist alle lust en kracht om zich tegen hare moedeloosheid te verzetten. Den 9 September wordt zij, aangezien haar toestand niet verbetert, op dringend verzoek van haren man, wegens finantieele bezwaren, *niet hersteld* huiswaarts gezonden.

2123. Insania na febris typhoidea.

Ger. Bu....., 48 j., geh., 4 k., klompenm., Du....., opgen. 11 Augustus 1884.

Pat. heeft voor zijn stand een gezond verstand, maar eene geringe opvoeding en geen onderwijs, hij was lastig, maakte geen misbruik van sterken drank. Geen hereditaire dispositie; voor ongeveer een paar maanden kreeg hij eene febris typhoidea en daarop reconvalesceerend de eerste blijken van krankzinnigheid: hij verdenkt zijne vrouw hem te willen vergiftigen, heeft het idee fixe van

omgang met den duivel en dat hij gezondigd heeft, en de zucht om zich het leven te benemen zonder vlagen van razernij.

Hij komt zeer zwak en ziekelijk binnen, wordt op de ziekenzaal verpleegd (voedend dieet, corroborantia). Dagelijks en aanhoudend uit hij het idee dat men hem wil vermoorden en dat hij veel kwaad heeft gedaan en weigert dikwijls voedsel. Half October begint zijn onrust en waanidee te verminderen, terwijl hij beter gevoed is, maar begint te klagen over pijnen in de bovenste en onderste ledematen. De laatste sleept hij als verlamd na, anaesthesie. Den 4 November schrijft hij een vrij goeden berispenden brief aan zijn zoon uit een eerste huwelijk, die alles in huis heeft opgemaakt en verkocht. Van af dien tijd wordt zijn psychische toestand normaal, niet echter zijne physieke: hij kan zich slechts met behulp van stokken voortbewegen. In het midden van Januari 1885 lijdt hij veel aan rheumatische pijnen. In Februari aan psora. Dewijl zijne verstandelijke vermogens normaal zijn en hij sterk naar huis verlangt, wordt hij 1 April 1885 bij proef ontslagen.

J. v. M., 29 j., geh., g. k., R. K., wever, Veld....., opgen. 13 Mei 1873. **521.**
Zeer bedaard en goed van karakter, braaf opgevoed, gering van verstand, **Insania en febr. typhoidea.**
maar genoeg om de kost te verdienen, maakt nooit misbruik van sterken drank. Zijn neef van denzelfden naam werd van 8 November 1872 tot 30 Nov. 1885 (toen hij in dementen toestand naar Voorburg werd overgebracht) alhier verpleegd. In het begin van Mei 1873 werd hij, die vroeger altijd gezond was geweest en nooit blijken van krankzinnigheid had gegeven, slechts enkele dagen bedlegerig, verward, praatte veel over dingen, die van allen grond ontbloot waren, verscheurde zijn beddegoed en had vlagen van razernij.

Den 13e Mei danst en schreeuwt hij, ontkleedt zich, verscheurt zijne kleederen, rolt zich over den grond, geeft geen antwoord, is dag en nacht onzindelijk. 19e. Zeer schuw, loopt angstig weg. 23e. Iets kalmer en des nachts rustiger, zit suf op een bank te kijken, antwoordt kort of loopt heen, klappertandt als hij wil spreken of lacht onnoozel, weigert dikwijls voedsel, wordt 's nachts rustiger.

Juni. Blijft schuw, vreesachtig, doch ontkleedt zich niet meer, begint geregeld te eten; Juli—September. Staat doorgaans onnoozel rond te kijken of glimlacht in plaats van antwoorden. October—December. Meer en meer demens, hoogst onzindelijk, krabt gezicht en hals open, doffe schuwe blik, geen antwoord.

1874. Geen vatbaarheid voor indrukken, geen begrip van kieschheid en zindelijkheid, moet in alles geholpen worden. Hij behoort van nu af aan tot de ongeneeslijke dementes, blijft aldus tot aan zijn dood den 7 Sept. 1880 en bezwijkt aan marasmus.

J. v. d. Br..., 30 j., ong., R. K., tuinier, Tilburg. Opgen. 13 Sept. 1884. **2138.**
De lijder is niet erfelijk belast, heeft een gewoon verstand, is matig (nooit **Vec. hypochon-**
misbruik van sterken drank), stil maar genegen tot plagen. Vier jaren geleden **driaca, na Typhus.**
kreeg hij typhus en bleef van het reconvalescentie tijdperk af psychisch verward, aanvankelijk was hij stil en weinig genegen tot werkzaamheid; in den laatsten tijd werd hij kwaadaardig en dreigde de dienstboden te vermoorden, maar had geen idee fixe of neiging tot suicide, elke tegenwerping verbitterde hem.

Alhier is hij stil en spreekt weinig, wanneer hij spreekt is het klagen over dieren van verschillende soort, meest koeien of kikvorschen in den buik, hij weigert voedsel en om naar bed te gaan, is stroef, stug. Zijne ilusies (sporen van den voorafgaanden typhus) werden bestreden door zachte, geregeld voortgezette, aperientia, beweging in de vrije lucht, moreele toespraak en lichte werkzaamheid. Na twee maanden verflauwden ze en den 8 Maart 1885 kon hij ontslagen worden.

2124. J. de Kl..., 56 j., N. H., veehouder, Arnemuiden. Opgen. 11 Aug. 1884.

Vec. persecutoria na typhus.

Een broeder idioot. Koppig en doordrijvend, gewoon verstand, kundig in zijn vak, geen misbruik van sterken drank. De krankzinnigheid openbaarde zich bij het overlijden van zijn 20-jarigen zoon aan typhus, waaraan hij toen ook leed en na het verlaten van zijne hofstede (beide in het begin van 1881). Hij is weduwnaar met 2 kinderen, dezen zoon en eene dochter. Hij waande, dat iedereen hem kwaad wilde dòen, benadeelen, geld afhandig maken, en verviel daardoor tot wederrechtelijke handelingen, van daar botsingen met de justitie (27 Mei 1881 wegens moedwillige mishandeling 8 gld. boete.) 19 Juli 1881 wegens verhindering van eens ambtenaars werkzaamheden 25 gld. boete; 21 November 1882 wegens verzet tegen de politie 3 dagen cel. 20 Mei 1884 slaan van een ambtenaar in het waarnemen van zijnen dienst, beletten zijner werkzaamheden enz. tot cellulaire gevangenis voor drie maanden (21 Juni tot 19 September 1884) waar men krankzinnigheid bij hem herkende en hem hier plaatste.

Volgens den Off. van Justitie te Middelburg bewoonde Kl. vroeger eene hofstede van den Notaris V. Hoewel kundig landbouwer kon hij geen pacht opbrengen, hetgeen eenige jaren geduld werd, omdat V. voor hem bevreesd was (Kl. is een sterk gebouwd, robust man 1.72 M. lang). De Kl. schijnt hem dan ook wel bedreigd te hebben en als hij op het kantoor verwacht werd, was meestal politie aanwezig. Eindelijk werd het hofje verkocht, waartegen Kl. zich geweldig verzette, bewerende, dat het zijn eigendom was, in welken waan hij geraakte omdat hij geen pacht betaalde en daarover niet werd lastig gevallen. Zijn inboedel, beesten enz. zijn toen verkocht, maar de volgende dagen haalde hij ze van de koopers terug, zeggende, dat het zijn eigendom was. Ook het land bleef hij onder hetzelfde voorgeven bewerken, totdat hem dit met geweld belet werd. — De oorzaak tot zijne laatste veroordeeling was, dat hij weigerde in zijne woning toe te laten de belastingambtenaren, die kwamen schatten en daarop den politie-commissaris ter assistentie inriepen; — zeggende, dat hij geen herberg of publiek huis hield, weigerde hij ook hem den toegang en wierp hem op den grond, ook wijl zij hem geen vergunning van zijn huisbaas konden toonen. — Later beleedigde hij op straat een deurwaarder, die voor een vonnis beslag op hem kwam leggen, en van wien hij nu het betaalde geld terug wilde hebben.

Den 11 Augustus opgenomen, vertelt hij nooit voor het gerecht geweest te zijn, wil steeds op eene hoogere klas (hij is op de laagste), wil slaapmiddelen, goed vleesch en wijn, hij is zoo zwak (!!), moet en wil weg, en dreigt: zijne groote kracht boezemt vrees in, doch als men niet te veel met hem in aanraking komt, doet hij geen overlast. Deze toestand, waarin hij aanhoudend op zijn ontslag als niet krankzinnig aandrong, bleef met hetzelfde waanidee, dat hij nog steeds in het (vermeend) bezit zijner hoeve enz. is, voortbestaan en kwam steeds bij bezoeken zijner familiebetrekkingen en kennissen, terug. In de laatste paar maanden was hij (die vroeger niets wilde doen) op de melkerij werkzaam. Hij werd 18 December, op aandrang der familie, bij proefneming ontslagen.

822. M. Garsk..., 29 j., ong., R. K., dienstmeid Breda. Opgen. 31 Aug. 1875.

Insania en scarlatina.

Geen hereditaire aanleg. Hare opvoeding was die van een meisje uit den minderen, neringdoenden stand, zij ging weinig ter school, leerde een beetje lezen, nagenoeg niet schrijven. Hare verstandsontwikkeling en leefwijze waren hiermede overeenkomstig. Zij was vrolijk en opgeruimd, maar durfde niet zingen, omdat haar vader (een gep. militair) die luidruchtigheid verbood. Zij had geen bijzondere neiging of zwakheden, geen heerschende driften en begeerten, was eenvoudig, niet brutaal of driftig, onderworpen aan hare ouders, speelde gaarne met kinderen, twistte niet met de andere kinderen uit het ouderlijk huis, deed haar huiswerk

met lust, zonder voorliefde voor den een of anderen arbeid, naaide en stopte. Slechts één jaar diende zij als meid en was sedert Mei weder te huis bij haar ouders. Zij was steeds gezond, menstrueerde geregeld, maakte nooit misbruik van drank. Zij had nooit sporen van krankzinnigheid vertoond.

Nadat zij eene jongere zuster, aan scarlatina lijdende, had opgepast, werd zij door dezelfde ziekte aangetast. Een paar dagen van te voren had zij nog het einde eener periode gehad en in hare ziekte overvloedige en herhaalde waterachtige ontlastingen. Zij verkeerde in het herstellingstijdperk der roodvonk, toen, nadat zij acht dagen lang zeer geklaagd had over groote vermoeidheid in de onderste ledematen, — in den nacht van 15 op 16 Augustus hare krankzinnigheid begon met aanhoudend praten. Vermoedelijk door een schrik. Haar vader had haar in hare ziekte, terwijl hij après boire was, ruw en barsch bejegend; sinds dat oogenblik voelde zij die vermoeidheid in de beenen. Thans zijn de verschijnselen: rusteloos praten, dolzinnige taal uiten, die zij spreekt en schreeuwt bij afwisseling, is hevig en onrustig; haar zedelijk gevoel is verdwenen, zij wil meestal niets gebruiken van hetgeen men haar als spijs en drank voorzet, lacht onzinnig of is boos zonder reden, doet hare natuurlijke behoeften op den grond, tiert en raaskaalt onophoudelijk uren achtereen, totdat zij van overgroote vermoeidheid in slaap valt om uren daarna te ontwaken, en onmiddellijk met raaskallen voort te gaan. Geen koortsverschijnselen. Aanhoudend, zonder neiging tot zelfmoord of idee fixe, onverschillig voor gezelschap en zonder invloed voor uitdrukkingen of handelingen van anderen. Achtereenvolgens werd voorgeschreven: Chloral hydraat (waarvan zij weinig of niets wilde gebruiken), zonder effect. Eene morphine-injectie van $^3/_4$ grein bracht slaap te weeg, zonder vermindering der verschijnselen na het ontwaken. Eens 4 grein opium, die een slaap van eenige uren teweeg bracht, doch geen verandering. Brom. kal. is haar in groote giften voorgeschreven, maar zij heeft er weinig of niets van ingenomen, dus geen uitwerking.

31 Augustus—13 September zeer opgewekt. levendig, allerlei onzin en zotteklap in een adem, vloeken, zingen, onzindelijk, weigert eten (moet gevoed worden) 's nachts woelig (opium, warm bad, daarna tast emet, aq. laur. vervolgens laud. c. tinct. digitalis, isoleering). 14^e en volgende dagen iets bedaarder, ten minste niet zoo uitgelaten meer, en eenigzins vatbaar voor toespraak, toch allerlei wartaal, nu en dan loszinnig, luidruchtig en geneigd tot allerlei baldadigheid, slordig en onzindelijk, kan zich zelve nog niet voeden.

Tot het midden van November blijft de toestand bijna onveranderd. Van toen af begint zij langzamerhand tot rede te komen, zoodat zij met December naar de rustige afdeeling verplaatst wordt, alleen is zij 's nachts nog bij tusschenpoozen onzindelijk. — In de volgende maanden blijft hare reconvalescentie voortgaan; zij wordt 1 April 1876 hersteld ontslagen.

Vr. J. M. K......, geh., 3 k., 30 j., N. H., Tilburg. Opg. 9 April 1872. **387.**
De lijderes, van wier antecedenten weinig bekend is, werd bij het uitbreken **Manua acuta en pokken.**
der pokken voor de eerste maal krankzinnig, gelijk uit hare handelingen bleek, zonder dat een idee fixe was te merken.

Alhier is zij zeer onrustig, schreeuwt dag en nacht luidkeels, geen enkel wijs woord wordt van haar gehoord, zij wil zich aanhoudend uitkleeden (tinct. digit. c. laud. liq. sydenh.) Zij is hoogst onzindelijk, kan geen oogenblik zonder toezicht blijven. In de volgende drie maanden blijft zij ongeveer in denzelfden toestand, slechts na een half jaar is eenige kalmte in haar te bespeuren, toch blijft zij zeer verward, in hare geringe werkzaamheden blijkt geen orde of begrip van hetgeen zij doet. Eerst in de laatste drie maanden wordt hare geestestoestand merkbaar beter en zij kan den 20 Februari 1873 bij proefneming ontslagen worden.

1267. Vecordia en mazelen.

J. V......, 21 j., R. K., ong., Schijndel, landbouwerskn. Opg. 7 Jan. 1879.

Onnoozel, maar goedhartig, werd 2 jaren in de „Heibloem" (prov. Limb.) onderwezen, hield veel van vee, (was werkjongen en veehoeder), werd als idioot voor de nat. militie afgekeurd, was vroeger gezond en maakte geen misbruik van sterken drank; blijken van krankzinnigheid had hij vroeger niet gegeven. Deze vertoonde hij voor het eerst toen hij in December de mazelen had. Hij zou, als het hem niet belet werd, *al* het brood aan het vee hebben opgevoederd, het vee voor zich willen houden en wegvoeren naar zijn ouders enz. Tweemaal maakte hij 's nachts groot leven en verscheurde de bedlakens. — Hij heeft het idee, dat hij koning is, niet meer behoeft te werken, enz. enz.

Den 7 Januari 1879 alhier opgenomen blijkt terstond, dat hij tot de eenvoudigen van geest behoort, die alle zelfbeheersching missen en geheel afhankelijk zijn van de leiding van anderen. Hij is zeer bekrompen van oordeel, verstandelijk slecht ontwikkeld en grootheidswaan straalt in zijne gesprekken door. Hij is dof, suf, spreekt weinig en wordt liefst niet aangesproken, is bang weg te moeten. Hij verbeeldt zich tevens koning te zijn, dat alles tot hem komt, (zijn pet heeft hij van den Paus ontvangen enz.) en houdt zich tevens bezig met het verzamelen en oprapen van allerlei kleinigheden, stroospiertjes, enz. Soms is hij bezig het linnen te verscheuren en verlaat hij het bed. — In het laatst van Mei verlaat hij zijne waanideën, en kan, den 1 Juli bij proefneming ontslagen, zijne taak als veehoeder weer gaan beginnen.

1626. Mania bij Pneumonie en convulsies.

P. Lib....., 32 j., geh., 2 k., R. K., spoorwachter, Tete...... Opg. 27 Oct. 1881.

Was tot zijn 27e jaar te H...., zijne geboorteplaats, schoenmaker geweest toen hij trouwde, hierna een jaar te Oist....., vervolgens spoorwachter. Een jaar geleden had hij catarrhus bronchorum gehad, een maand geleden pneumonie en daarbij convulsies, die eenige dagen aanhielden, waardoor hij in dezen toestand van krankzinnigheid (welke hij nooit te voren gehad had), geraakte, gekenmerkt door oneenigheid met zijne vrouw; bij den minsten prikkel (hij was reeds opvliegend van karakter, maar maakte nooit misbruik van sterken drank) verviel hij in vlagen van razernij en bedreigde haar met den dood, daarbij idee fixe, dat hij benadeeld werd in zijne maatschappelijke betrekking (wordt kwaad als men hem zijne ondergeschiktheid onder het oog brengt).

Alhier heeft hij terstond eene serie van deels ware, deels ingebeelde klachten (hyperaesthesien), hij heeft geen sedes, geen urineloozing, moet medicamenten hebben, hij is volstrekt niet gek. Hij is uiterst vervelend en lastig voor zijne omgeving (de ziekenzaal). Den 3 November is hij reeds minder druk, begint over andere zaken te spreken; hij ziet er veel beter uit (tonica, roborantia waren hem toegediend). 6e. Ziet reeds een weinig in, dat hij zeer verward is geweest. Den 15e verhaalt hij ons zijn levensloop; van zijne laatste ziekte herinnert hij zich niets (dan de pneumonie en de stuipen) van al hetgeen later gebeurd is en is zeer verwonderd, dat hij zijne vrouw bedreigd zou hebben „zij was er te goed voor in alle opzichten en hij had steeds veel van haar en de kinderen gehouden." Zijn physieke en psychische toestand werd steeds beter, waanideën had hij niet meer, en, dewijl zijne vrouw dagelijks hare bevalling verwachtte, werd hij 6 Januari 1882 bij proefneming ontslagen. — Hij stierf echter den 24 Januari: bijzonderheden van ziekte en dood werden niet medegedeeld.

1952. Vecordia (vergiftigingswaan. Pyothorax).

P. R....., 49 j., ong., R. K., koopman, Gest.. Opgen. 12 Juli 1883.

In zijne familie is geen hereditair moment, zijne opvoeding was goed, maar zijn verstand en onderwijs gering, daarbij maakte hij misbruik van sterken drank. Hij werd 4 jaren geleden in het gasthuis te Eindh. verpleegd wegens pyothorax (heeft 6 of 7 open zweeren op de borst). De telkens door hem waargenomen (geroken) stinkende purulente afscheiding schijnt bij hem, die vroeger geen krank-

zinnigheid vertoond had, het waanidee, door ilusies van den reuk gevoed, gewekt te hebben, dat men zijne spijzen en dranken vergiftigde; van daar zijn dreigen en vloeken tegen anderen en zijne bedreigingen zich door ophangen of op andere wijze van het leven te zullen berooven. — Hier uit hij aanvankelijk deze denkbeelden niet, toen hij terstond bij zijne opname op de ziekenzaal geplaatst werd wegens de sterke suppuratie en hem versterkend dieet werd toegediend; doch den 27 Juli begint hij het eten te weigeren, het heeft allerlei vreemde smaken b. v. van olie, het kan hem niet helpen, het doet hem kwaad. Daarna krijgt hij allerlei lusten, vraagt naar de meest verschillende artikelen: vleesch, spek, visch, koek enz. en als men hem het gevraagde geeft, weigert hij het, is ontevreden, werpt het weg, men wil hem vergiftigen. Zoo blijft zijn toestand, van daar ongeregelde en onvoldoende voeding en onder de aanhoudende suppuratie kwijnt hij steeds meer weg en sterft 10 December, vijf maanden circa na de opneming.

De sectie (alleen van de borst) toonde een uitgebreid gangreen van de rechterlong aan.

C. van de Wet....., 25 j., geh., 1 kind., R. K., veldwachter, Moer...... Opg. 27 Sept. 1882. **1829. Insania en phthisis pulmonalis.**

Psychisch niet erfelijk belast, maar vader (veldwachter) moeder en zuster aan de tering overleden. Ook hij leed reeds drie jaar en vooral de laatste $1^1/_2$ jaar daaraan. Misbruik van sterken drank maakte hij niet. Zijne krankzinnigheid had zich reeds eenigen tijd vertoond door onzinnige gesprekken, des nachts zijne woning te verlaten en eindelijk door het inwerpen der glazen bij den burgemeester, zonder idee fixe.

Den 27 September vallen de verschijnselen van zijn vergevorderd borstlijden terstond op: heeschheid, vermagering enz. Hij zegt, dat hij wel de glazen heeft ingeworpen bij den burgemeester, maar ook anderen deden dit uit afkeer van hem en voorliefde voor den vroegeren. Hij is zeer stil, gebruikt weinig, maar blijft, ofschoon niet ongegrond over lichamelijke zwakte klagende, toch nog gaarne wat mattenvlechten. Waanideeën vertoonde hij hier weinig of niets en daar hij bloedspuwingen kreeg en zijn borstlijden steeds toenam, werd hij op zijn verlangen, daar hij weldra het lot der zijnen vreesde, den 28 November bij proefneming ontslagen.

2. Psychosen en chronische ziekten.

G. J. Ma....., 26 j., ong., R. K., Me..., Opgen. 27 April 1885. **2229.**

Vader 72 jaar oud, lijdt aan hartkloppingen, moeder in 1867 overleden. **Insania cardiaca.** Een oom van moederszijde eenigen tijd in een gesticht geweest en hersteld, maar wat zwak van hoofd gebleven. Geen bloedverwantschap der ouders. Zijn maatschappelijke toestand was goed, hij werd zeer godsdienstig opgevoed, genoot middelbaar onderwijs en had een goed verstand tot dat hij tien jaren geleden ziek werd. Hij was bakker, maar zijn oom, een geneesheer, verbood hem dit later om goede redenen; hij moest in den tuin werken en anders altijd buiten. Zijn karakter was wel wat driftig, maar overigens zeer goed, bijzonder voor de armen; hij zocht steeds goed gezelschap en maakte nooit misbruik van sterken drank. Soms was hij geconstipeerd.

Bij zijne geboorte leed pat. eenigen tijd aan cyanose. In Mei 1876 kreeg hij hevige benauwdheid met hevige en zware hartkloppingen. Dr. Sch. deed hem eene aderlating, waarop hij beter werd, maar toen was de dokter al bang, dat hij het in zijn hoofd zou krijgen, en inderdaad was dit altijd in het voor- en najaar het geval, doch bleef buiten het huisgezin onbekend. Bij de keuring voor

de militie werd hem toen hij afgekeurd werd te 's-Bosch, door de doktoren gezegd, dat zijne kwaal zoo gevaarlijk was, dat hij plotseling zou kunnen sterven. Zijne reeds bestaande angst werd niet weinig daardoor vermeerderd en de vrees voor zijne hartkwaal met de mogelijke gevolgen werd het uitgangspunt van zijne krankzinnigheid. In den nacht van den 19[e] op den 20[e] Februari om 2 uur kreeg hij zoo hevige benauwdheid met hartkloppingen, dat men vreesde, dat hij stierf. Hij herstelde, maar 8 dagen later vertoonden zich de sporen zijner krankzinnigheid, en tevens het idee fixe, dat hij naar de broeders moest gaan om aldaar verpleegd te worden. Hij klaagde dikwijls over hevige hoofdpijn, oprispen en zuur en was altijd vol angst voor het terugkomen dier hevige benauwdheden. Men gaf hem veel toe, om hem maar te stillen; hij moest alles hebben, wat hem in het hoofd kwam, had volstrekt geen geduld, altijd maar gauw, gauw, en dan werd hij driftig, maar men kon hem altijd met een mooi praatje tot bedaren brengen; hij toont geen vlagen van razernij. Hij slaapt zelden en praat dag en nacht, haalt alles door zijn hoofd, maar altijd iets zedelijks: hij zingt lofzangen, zegt gebeden op, liet zich inschrijven in de derde orde van den H. Franciscus, zegt soms, dat hij de H. Franciscus is, en dat hij allen kan genezen, dan legt hij hun de handen op het hoofd en zegt: „nu zijt ge genezen." Dergelijke idëen heeft hij meer. Hij ging voor zoo mogelijke verlossing van zijne kwaal reeds eenige jaren geleden eene bedevaart doen naar Kev....., maar in het begin van zijne laatste ziekte bad hij om maar te mogen sterven, van aardsch goed of geld wilde hij niet hooren, „dat is maar tijdelijk", en eindelijk zeide hij dikwijls: „breng mij maar bij de fraters om mij door hen te laten oppassen, want mijne ziekte kan lang duren en daar ben ik gaarne en daar wordt men goed opgepast."

De familie had altijd nog de hoop, dat hij beter zou worden. Men gaf hem de zorg voor het voederen van het vee (een paar koeien en varkens) en liet hem slechts bij geringe bezigheden van broeders of zusters iets behulpzaam zijn, daar hij geen handenarbeid mocht doen, omdat bij de minste vermoeienis zijne hartkloppingen vermeerderden en hij ook dikwijls veel malen niesde. De doktor had hem mosterdpleisters op de borst, zuurdeeg aan de kuiten, een voetbad en eerst druppels, later poedertjes toegediend. De lijder zeide: „mijn hart is als een boek, slaat open en toe", zijn hoofd was zoo heet, dat men aanhoudend doeken met ijskoud water moest opleggen, en alle twee minuten ze moesten vernieuwen, daar zij dan reeds heet waren. Hij zeide: „breng mij in de zee, want ik verbrand van binnen." Men moest hem ruim 8 dagen met deze natte doeken bedekken. Na de mosterdpleisters kreeg hij een spaansche vlieg op de borst, voetbaden en zuurdeeg aan de kuiten en hij klaagde altijd dat zijn hoofd zoo teer was.

Daar zijn toestand niet verbeterde, werd hij den 27[e] April herwaarts gebracht. Hij verhaalt ons dood geweest te zijn, zoo ook zijne zuster, maar wonderbaar te zijn genezen. Is 's nachts zeer opgewekt, preekt en zingt geestelijke liederen, moet wegens stoornis geisoleerd worden. 's Nachts is hij meestal zeer onrustig. Hij vreest nooit te zullen genezen en onverwachts te sterven, is zeer gejaagd. Het onderzoek bevestigt het bestaan eener hartziekte (insufficientia valvulae, onvolkomen sluiting van het for. ovale?) zijn hoofd is zeer heet. Volstrekte rust, tinct. digit. met aq. laur., voet- en algemeene baden worden aangewend. Hij wordt dikwijls geisoleerd èn voor eigen rust èn omdat hij zoo storend is daar zijne schrik met waanidëen herhaaldelijk geuit wordt. Hij schijnt zich hier aanvankelijk aan onanie over te geven (iets wat vroeger en toen hij beter begon te worden niet bij hem opgemerkt is). Kalmeerende toespraak; de verzekering dat hij wel is waar eene gevaarlijke kwaal heeft, maar dat deze op jeugdigen leeftijd meer gevaar dreigt en hij, met voorzichtigheid en behoorlijke geneeskundige behandeling, een vrij dragelijk leven zal kunnen leiden.

In 't midden van Mei wordt hij kalmer, is 's nachts rustiger, doch heeft nog vreemde delusies. Zoo verhaalt hij, dat op 23 Mei, bij een bezoek van zijnen vader, hem eene bloedspuwing is overvallen, iets, waarvan niemand iets bekend was. Noch te voren, noch naderhand heeft hij ooit bloed opgegeven; bij den vader vond evenwel deze ilusie des te gereeder ingang, omdat hij hem nooit op leugens had betrapt. In Juni begon zijne beterschap en werd hij den 27e Juli met verlof ontslagen. Volgens mededeelingen is hij gezond gebleven, zwaarlijvig geworden en houdt hij zich onledig met licht werk.

Wed. J. M....., 40 j., Ger., arbeidster, Gron..... Opg. 9 Mei 1873. **519.**

Insania met lumbago en rheumatism. der linkerheup.

Patiënte schijnt een zwervend leven te hebben geleid, gaf zich in het geheim aan prostitutie over, ontving publicke vrouwen, heelde gestolen goederen en werd wegens medeplichtigheid aan diefstal bij nacht in een bewoond huis veroordeeld tot 5 jaren tuchthuisstraf (ingegaan 5 Mei 1869). Bij de behandeling van hare zaak bleek o. a. dat zij eene groote mate van onbeschaamdheid had. Haar gedrag in de gevangenis was slecht. — Zij was van 20 Februari 1873 onder behandeling met lumbago en rheumatismus van het linker heup- en kniegewricht, toen de krankzinnigheid zich den 1 Mei 1873 voor het eerst openbaarde. Aanleiding gaf, dat haar zoon in zeedienst is gegaan en teleurstelling van geen afslag te hebben ontvangen van hare nog overige gevangenisstraf, waarop zij schijnt gerekend te hebben. De verschijnselen waren: onbestemde, doordringende blik, slapeloosheid, meestal onrustig schreeuwen en zingen en door geen toespraak tot bedaren te brengen, weinig of onzinnig spreken, kort en onbepaald antwoorden enz. Aanhoudend en met vlagen van razernij, zonder idee fixe. Haar werden wegens de sterke congestie naar het hoofd en verschijnselen van meningitis, hirudines achter de ooren, ijskoude fomenta op het hoofd gelegd; inwendig calomel en later tart. emet. toegediend, zonder gevolg.

9 Mei. Starre, onbewegelijke blik, niet spreken of antwoorden, moet gevoed worden, 's nachts opgewekt, woelig, zingen, roepen, schreeuwen (p. opii.) daags daarna weder geheel suf, tracht zich te ontkleeden. 14e. Zeer opgewekt, onhandelbaar, schreeuwen, steeds neiging tot ontkleeden (moet geïsoleerd worden, warm bad) onzindelijk. 18e. Iets kalmer, meer beredeneerd antwoord, 's nachts echter dezelfde opgewektheid. De neiging tot ontkleeding en onkiesche handelingen, onzindelijkheid en het schreeuwen des nachts blijven voortbestaan (warme baden), enkele dagen van kalmte. 28e. Staat op de plaats in een cirkel rond te draaien, is zeer slordig, loopt meestal met loshangende kleederen.

In de eerste dagen van Juni blijft haar toestand, ofschoon kalmer, zeer afwisselend en onbestendig. Van af den 10e wordt hare beterschap meer duidelijk: meerdere zorg voor hare kleeding, bedaarder, voedt zich zelve behoorlijk, en begint in het laatst der maand eenig naaiwerk te verrichten, zoodat zij naar de rustige afdeeling wordt overgeplaatst. In Juli blijft de toestand bevredigend; zij verlangt naar ontslag, maar toont doorgaans eene overdrevene zucht om over alles te klagen. Augustus. Na eene catarrhale koorts van lichten aard, zeer pretentieus, weigert te werken, heeft allerlei klachten, *niets* deugt meer. 24e. Eene vlaag van hevige opgewektheid, scheldt, slaat anderen en de oppasters (wordt geïsoleerd). Den volgenden dag dezelfde toestand (overgebracht naar de storende afdeeling). 14 dagen daarna is zij geheel kalm en vrij normaal. Den 30 September wordt zij ontslagen en naar de gevangenis teruggevoerd.

Den 6 Maart 1884 wordt zij („publicke vrouw te Groningen") voor de tweede maal alhier gebracht, thans uit de gevangenis te 's-Hertogenbosch. De inlichtingsstaat (van Dr. Plantenga) luidde: Twistziek karakter, matig ontwikkeld verstand, lager onderwijs, heerschzucht gepaard met zucht om anderen het leven onaangenaam te maken. Vroeger hield zij zich in 's-Bosch bezig met naaien en in den laatsten tijd met kinderachtige spelletjes. Zou vroeger aan syphilis geleden

hebben, klaagt gedurig over zenuwpijnen, dronk in de gevangenis natuurlijk geen sterken drank. Zoo lang Pl. haar kent (van af zijne komst in Mei 1883) was zij aanhoudend lastig en twistziek, doch langzamerhand namen deze verschijnselen toe en weldra vertoonden zich ook verschijnselen van buitengewone vroomheid, afgewisseld met gezegden, dat de duivel maakte, dat zij zoo lastig was en zucht tot vloeken en schelden. Thans waren de symptomen: vroomheid, bedreigingen en vloeken tegen bewaarders, spuwen op hen, vernielzucht en zich bezighouden met kinderachtige spelen, gepaard met vlagen van razernij, zonder idee fixe. Nu en dan had zij brom. kal. gebruikt, doch in de laatste weken niets, daar zij dikwijls de geneesmiddelen weigerde.

6 Maart alhier: lucide, weet zich alles uit haar vroeger leven te herinneren, al stelt zij het voor zich zelve ook rooskleurig voor: zij is de vermoorde onschuld. Klaagt (8^{e}) over rheumatische pijn in de heupstreek; (10^{e}) door het geheele lichaam (ol. jec. as.), is lichamelijk gezond, slaapt goed, maar heeft geen tanden en dientengevolge een gevoelige maag, daarenboven litteekens op het voorhoofd en behaarde hoofd, alwaar de huid met het been vergroeid is, (van syphilitischen aard), klaagt veel over pijn in den rug en de heup. Zij is overigens rustig en kalm werkzaam in de naaikamer (kan goed werken): krankzinnigs wordt weinig of niets aan haar bespeurd; maar zij is een lastig mensch, laag van karakter, die de schuld bij voorkeur op een ander werpt. Zij wordt, na expiratie van hare voorloopige machtiging, na 6 weken (hersteld) ontslagen en naar de gevangenis teruggebracht.

1765. Insania amaurotica. Ferd. Br..., 44 j., geh., (1 z. v. 7 j.), Ger., 1^{e} Luit., Sle.., Opg. 26 Juni 1882.

Vader (adjudant-onderofficier) in 1880 overleden, moeder gezond. Geen erfelijke dispositie. Zijn maatschappelijke toestand en opvoeding was die van zijnen stand, meer militair dan burgerlijk. Hij genoot uitgebreid lager onderwijs. In zijne jeugd was hij lang onderhevig aan klierziekte, constipatie en moeielijke urineloozing. Schoon geen misbruik makende van sterken drank, dronk hij in gezelschappen gaarne een stevig glas wijn. Tengevolge van insolatie bij de groote manoeuvres in 1880 kreeg hij amaurosis, waarvoor hij langen tijd in Utrecht verpleegd werd en zijne geneesheeren paralysis en verstandszwakte deden vreezen. Hij werd blind. Hij kreeg van tijd tot tijd periodiek terugkeerende nerveuse toevallen, sprak in den regel over het militair element (zoo ook vroeger gaarne als hij in dienst was en buiten diensttijd visschen en piano spelen), houdt steeds zulke gesprekken alsof hij tot anderen sprak, toonde nooit neiging tot zelfmoord. Brom. kalic. en ac. morphïi werden den vorigen zomer met, later zonder effect toegediend. Hij lijdt, volgens zijn broeder, veel aan gezichtshalucinaties, vraagt b. v. een mes op te rapen en op het zeggen, dat men geen mes ziet, zegt hij: „ziet ge daar dan geen drie messen liggen;" zijn broeder neemt dan een houtje op, geeft hem dit en hij gebruikt het als een mes. Hij heeft geen herinnering of herkenning van personen meer, erkent b. v. zijn broeder of anderen niet; zegt ook tusschenbeiden, dat hij geen broeder heeft. Heeft hij pas gegeten, dan vraagt hij een boterham of iets anders, eet dien op en heeft terstond weder vergeten, dat hij gegeten heeft en vraagt op nieuw, bij tegenspraak wordt hij kwaad (ook heeft hij smaak-ilusies.) Heeft hij zijne handen pas gewasschen, dan doet hij dit wel tienmaal achtereen, zeggende, dat hij zich niet gewasschen heeft. Hij verlaat 's nachts het bed en gaat op dat van een ander liggen; zegt men b. v. het is éen uur 's nachts, dan wil hij er niets van gelooven; zit hij aan de piano, dan speelt hij uren achtereen; hij voert aanhoudend gesprekken met denkbeeldige personen, twist met hen, spreekt zich zelven tegen enz. In Februari had hij hevige zenuwaanvallen gehad, en nu voor zes weken zoodanig, dat men vreesde, dat hij er in bleef; na dien tijd vooral is zijn gang zeer wankelend geworden.

Den 24 Juni werd hij alhier opgenomen: blind, waggelende gang, atactische

en paralytische verschijnselen, daarenboven secessus inscii, verder de boven beschreven verschijnselen. De paralysis generalis neemt sterk toe na een acces op 3 Juli. Hij wordt steeds lammer, zwakker, zijne excreties worden steeds ongeregelder, er komt decubitus bij en de progressie is geheel belet. Zijne halucinaties en waanidëen blijven in vollen gang, over dag en 's nachts roepen, schreeuwen, praten met Carolina (zijne vrouw) en George (zijn zoon), zich beklagen over beleedigingen en verwondingen (door personen met wie hij vroeger verkeerd heeft), in één woord, er is soms een leven in zijne kamer als of meerdere personen in hevige woordenwisseling zijn. Den 17ᵉ ontvangt hij een bezoek van zijne vrouw en broeder, de eerste herkent hij aan de spraak, den laatsten niet. Weldra is hij alles vergeten. Den 19ᵉ sterke diarrhae, (in den regel is hij geconstipeerd) den 20ᵉ meer dof, hij praat nog wel aanhoudend maar stiller voor zich heen.

Hij herhaalt zich weder, ook de decubitus is genezen in medio September. Den 20ᵉ October 's morgens vroeg (hij scheen daags te voren tamelijk in denzelfden toestand als bij zijne komst) een sterk epileptoid-paralytische aanval met herhaalde kleine insultus, belette deglutitie, enz. enz. Hij bezwijkt den 23ᵉ October om 5 uur 's avonds na 4 maanden behandeling.

S. van Br....., 25 j., ong., Breda, (Letterzetter). Opg. 14 Maart 1876. **885. Insania en cataract.**

Een oom van vaderszijde is in het gesticht te 's-Bosch overleden; zijne broeders hebben in kinderlijken leeftijd aan stuipen geleden. Zijne opvoeding en beschaving was goed, hij genoot meer uitgebreid lager onderwijs, was later bij zijn vader, die letterzetter was en in 1873 overleed, werkzaam (dit haalde echter weinig uit). Hij had zijne opleiding gekregen als winkelbediende in den boekhandel, was korzelig en lastig van aard, steeds weinig ondergeschikt aan zijne ouders, wilde gaarne den baas spelen, hield veel van lezen en wandelen, maakte geen misbruik van sterken drank, was gezond en niet geconstipeerd. Toen hij een jaar oud was leed hij aan een hersenziekte, reeds van jongs af had hij cataract op beide oogen. Op 12jarigen leeftijd werd hij het eerst en op 18jarigen (door Prof. Donders) weder geopereerd, zijn gezicht werd zooveel beter, dat hij met een goeden bril zeer goed kon lezen, enz. Drie maanden daarna vertoonden zich de eerste sporen der krankzinnigheid onder verschijnselen van hevige oploopendheid, zoo dat hij zelfs zijn vader te lijf wilde. Verder hevige driftigheid, toebrengen van slagen, vloeken, halucinaties. Meer aanhoudend, doch met vlagen van opgewondenheid. Hij heeft wel gedreigd zich van een mes te zullen bedienen of een pistool te zullen koopen, maar zonder neiging tot zelfmoord. Men veronderstelt, dat er eene verborgene liefde bij den lijder bestaat tot een meisje van hoogeren rang. In het huishouden is hij liever in gezelschap zijner familie, doch hij vlucht het bijzijn van anderen. Zenuwbedarende middelen waren zonder gevolg.

14 Maart. Stil, verwarde taal, hoogdravende idëen van zich zelven en zijne afkomst, bemoeit zich niet met zijne omgeving, prevelt bij zich zelven, soms verzet, voedsel weigeren, onrustige nachten. — April. Halucineert, zit strak voor zich uit te kijken, geeft geen antwoord, onwillig om iets te doen, zeer eigenzinnig, waanzinnige voorstellingen van grootheid, vermeend huwelijk, nu en dan vlagen van drift en oploopendheid. — Deze verschijnselen bleven met geringe afwisseling jaren lang voortduren. In den laatsten tijd neigde hij meer tot stupiditas, met verduistering en verdwijnen zijner waanidëen. Hij werd 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

Fr. J. M. Gr......, 35 j., geh. 1 k., R. K., Koopm. Arnh.., Opg. 1 Dec. 1882. **1853. Insania uit atrophie van den n. opticus.**

Vader (koperslager in 1875 overleden) potator, moeder in 1872 overleden, een broeder suicidist, een ander tweemaal in een gesticht verpleegd. De lijder

was opgeruimd, geexalteerd van karakter en potator, hij leed aan atrophie van de gezichtszenuwen en daarop gevolgde blindheid en werd tengevolge daarvan drie maanden geleden (voor de eerste maal) zeer verward, zeer lastig en opgewekt met verschillende halucinaties, vooral op godsdienstig gebied en het idee fixe, dat hij zien kan.

1 December. Allerlei onzin en wartaal, nacht en dag opgewekt, verbeeldt zich te zien en gaat met wankelenden gang (men moet hem steeds vastgrijpen of hij zou vallen), weigert voedsel (wordt gevoed door melk, bouillon, wijn), verbeeldt zich dat O. L. V. hem voedt, zingt (met een fraaie stem) geestelijke liederen, is onzindelijk. Den 6e namiddag ten 4 uur, na nog kort te voren helder gezongen te hebben, valt hij in een profuus zweet, met alle verschijnselen van collapsus en bezwijkt den 7e om $11^1/_2$ uur voor den middag.

1899.
Vec. persecut. na pterygium.

A. C. J....., 24 j., ong., R. K., hovenier, Teteringen. Opgen. 3 April 1883. De familie zijner (overledene) moeder is zenuwachtig. Verder geene herediteit. Hij was zacht, goed en opgeruimd, geen liefhebber van drank en steeds gezond. Voor ongeveer 4 jaren kreeg hij een pterygium met een zweertje op de cornea (lap. inf. en sulph. atrop.). Deze aandoening herhaalde zich dikwijls, werd verzuimd en er ontstond een groote vlek op de cornea, waarom hij ook als milicien werd afgekeurd. Een paar jaar geleden deden zich de eerste verschijnselen van stoornis der verstandelijke vermogens voor. Hij beweerde, dat zijne stiefmoeder hem betooverd had. Van toen af zeer afgetrokken, soms lastig, wanneer men hem tot eene of andere bezigheid aanzette. In den regel bleef hij echter zijne bezigheden als hovenier voortzetten, alleen in de laatste drie maanden schijnt de ziekte erg toegenomen, zoodat hij dikwijls in geen week het bed verliet, zich bevuilde, enz. Zijne ouders behandelden hem liefderijk, toch schijnt hij dikwijls ten spot geweest te zijn van de dienstboden en de halfbroeders en zusters. Dit geschiedde echter niet uit kwaad inzicht maar onverstandig. De verzorging zal echter wel niet steeds voldoende geweest zijn wegens hun zwaar huisgezin en sterk werk.

Den 3 April hier opgenomen blijft hij in de eerste weken stil, afgetrokken, spreekt niet, zit meestal op dezelfde plaats, verzuimt zijne voeding enz. maakt zonderlinge figuren (wrijven aan gezicht en hoofd, krabben, in het rond draaien in het zand, enz.). Hij verbleef alhier op de ziekenzaal; eene geregelde behandeling zijner oogaandoening was wegens zijne tegenkanting niet mogelijk. Hij was stil, doch zijne waanideën liet hij varen. Op verzoek der familie werd hij 30 Juni ontslagen.

1285.
Mel. agit. na staphyloma corneae.

M. van W.., 25 j., ong., R. K., naaister, Leeuwen. Opgen. 22 Maart 1879. Eene zuster lijdt aan melancholie, zij is zacht en goedig, stil, huiselijk, met een middelmatig verstand. Zij leed aan staphyloma cornea en voor ruim drie maanden werd de extirpatie te Utrecht verricht. Zij waande terstond daarna afzichtelijk te zijn om in het publiek te verschijnen, werd bang ook het andere oog te zullen verliezen, sprak onzin, deed een poging tot zelfmoord.

Alhier opgenomen verlangt zij steeds zich te verbergen, poogt zich herhaaldelijk om het leven te brengen, wil anderen vermoorden, wordt door den duivel vervolgd, het geheele gesticht zal om haar gedood worden, schreeuwt, jammert, klaagt, weigert dikwijls voedsel, is bang door anderen aangezien te worden. In de laatste helft van het jaar begint er eerst eenige kalmte in haar te komen: d. i. zij verlaat hare pogingen tot zelfmoord, maar blijft even bevreesd voor de omgeving, vermijdt aller blikken, is niet in staat om iets te doen, jammert steeds voort, blijft in haar waanidee nooit in de wereld terug te kunnen komen en eindelijk voor de hel bestemd te zijn. Door hare aanhoudende gejaagdheid en kermen, steunen en klagen is zeer storend voor anderen en moet meestal

alleen geplaatst (doch daarbij steeds streng in het oog gehouden) worden. — Onnoodig de treurige tooneelen harer diepe melancholie te schetsen. Genoeg zij het te zeggen, dat zij ruim twee jaren in haren geagiteerd melancholischen toestand bleef en eerst in het laatst van 1882 zich aan haren toestand wat begon te gewennen. Wel bleef zij zeer neerslachtig en barstte nu en dan nog in jammerklachten uit, maar begon in het begin van 1883 toch eenige bezigheid te zoeken. Zij werd gewoon aan haar uiterlijk, liet de angst varen van ook het andere oog te zullen verliezen, kreeg hoop toch wel haren kost te zullen kunnen verdienen, en men kon, het verlangen harer familie inwilligende, haar den 29 Juni 1883 met verlof ontslaan.

J. Spr..., 58 j., geh., 2 kind., R. K., daglooner, Br... Opgen. 5 April 1873. **512.**
Zijn vader verongelukte in 1823, moeder overleed in 1848; broeder en **Melancholie en**
zuster melancholisch; zuster nerveus, broeder epilepticus. — Zijne opvoeding was **haemorrhoïdes.**
bekrompen (hij genoot geen onderwijs, zijn verstand gering, evenzeer zijne maatschappelijke positie, zijn karakter was stil, meer „gniepcrig"; hij werkte als sjouwer en zocht zich veelal bemind te maken bij zijn meester, niet altijd zonder nadeel zijner kameraden; liet de tijd het toe, dan ging hij soms wandelen of bezocht de herberg, waar hij dan wel eens kaartte. Vroeger was hij liefhebber van sterken drank. Hij had veel aan darmbloeding geleden en wordt nog nu en dan door haemorrhodïaal-bloeding aangetast. Hij is voor de eerste maal krankzinnig, waartoe huiselijke oneenigheden schijnen bijgedragen te hebben, zwaarmoedig, steeds angstig voor straf en heeft herhaalde pogingen tot zelfmoord gedaan. Hij is gaarne in gezelschap van anderen, doch zelfs 's nachts met personen van zijn geslacht niet geheel te vertrouwen.

5 April. Zwak individu, psychisch weinig ontwikkeld, heesche stem, nog niet genezene wonde, als reste van zijne poging tot suicide, aan den hals, rustig, beklaagt zich zelven en is ongelukkig, neiging tot mijmeren en tobben, ischurie (bed houden, cataplasma,) blijkt haemorrhodair te zijn. 12^{e}. Klaagt en steunt veel, wonde geneest. 16^{e}. Vrij wel beredeneerd en kalm, zich bewust van zijne poging tot suicide, moeilijke urineloozing (bed liggen, catapl. inf. sem. lini). 22^{e}. Sinds een paar dagen beter urineeren. Psychische toestand dezelfde, zeer klaagziek, doorgaans angstig en gejaagd, staat meestal met zijn hoofd te schudden, zeer weemoedig, begint bij de minste toespraak te schreien.

Mei—Juli. Vrij bevredigende toestand. Hij is meer opgeruimd, gezond, wordt voortdurend beziggehouden met huiswerk. Augustus—December. Werkzaam als verver (witten enz.).

1874. In Januari, Februari bleef hij goed herstellende, doch men durfde hem niet ontslaan, omdat men met het oog op zijne vroegere huiselijke omstandigheden, onder haar invloed licht recidief vreesde. In Maart recidiveerde hij. Moedeloos, wil sterven, heeft schrik om 't gesticht te verlaten, kan niets meer goed doen, gevoelt zich ongelukkig en wanhoopt aan zijn herstel, maar blijft onder voortdurend toezicht werkzaam. Tot half April duurde zijne moedeloosheid, dan werd hij meer opgeruimd en geregeld werkzaam, huivert echter om huiswaarts te keeren. Van nu af blijft zijn toestand bevredigend, hij blijft werkzaam en is over 't algemeen zeer opgeruimd. December lijdt hij weder erg aan haemorrhoïdaal-bloeding en is vooral meer neerslachtig en gedrukt, wanneer hij daarmede veel tobt.

1875. Februari en Maart heeft hij weder veel geleden aan haemorrhoïdes en daarmede in verband staande moeilijke urineloozing (haemorrhoïdes vesicae); neerdrukkende invloed op zijnen gemoedstoestand. In October is de toestand weder gunstiger, in December voortdurend bevredigend. Den 17 Mei 1876 wordt hij (hersteld) ontslagen.

Reeds in 1829 werden halucinaties opgemerkt [1]) coincideerende met de onderdrukking van den haemorrhoïdaal-vloed en genezen door zijn wederintreden. — E. MENDEL [2]) zegt terecht: „chronische maag- en darmkatarrhen, leveropzwellingen, haemorrhoïdes enz. worden dikwijls als oorzaak der paralyses beschuldigd, en tegen haar de kuur in Karlsbad, Mariënbad enz. aangewend. Men moet echter daarmede voorzichtig zijn. Zeer dikwijls missen de klachten der patiënten een pathologischen grond in de onderbuiksorganen en zijn van hypochondrischen aard. In éen geval werd met de meest absolute zekerheid eene haemorrhoïdaal-operatie en het daardoor veroorzaakte ophouden der haemorrhoïdale bloedingen als oorzaak der paralyse opgegeven. Niet zonder moeite gelukte het ten slotte aan te wijzen, dat reeds vóor de operatie duizeling en lichte apoplexiforme aanvallen hadden bestaan.

BRIERRE DE BOISMONT wees reeds op het ontstaan van halucinaties en ilusies door slechte gesteldheid der spijsverteringsorganen, in gastritis, gastro-enteritis, gastralgie en gastro-enteralgien. Algemeen bekend zijn b. v. de halucinaties bij NICOLAÏ, SCHROEDER VAN DER KOLK. [3]) — SCHÜLE [4]) zag halucinatorische manie door ascarides bij een kind genezen door santonine. Eene lijderes bij ons vertoonde bij haar intreden sterke koortsverschijnselen, er ontlastten zich enkele spoelwormen, de santonine dreef groote nesten af, zij herstelde. Een jongmensch bij LUYS [5]) met delirium halucinatorium door eene taenia veroorzaakt, genas (twee jaren) door een taenifugum, maar bezweek daarna toevallig.

1886.
Halucinationes na tinea favosa.

M. de G..., 22 j., ongeh., R. K., Nuenen. Opgen. 6 Maart 1883.

Vader (landbouwer, herbergier, winkelier) en broeder gezond en evenals zijne 2 broers en 3 zusters normaal, in de familie is geen praedispositie. Hij was goed van karakter, voldoend ontwikkeld en godvruchtig. Van zijn 15 jaar was hij bij de fraters te Tilburg ter opleiding voor het onderwijs en werkte in de drukkerij. Hij was steeds uitmuntend van gedrag en gezond naar lichaam en geest, maar kreeg in het laatste jaar tinea favosa (welke nog niet genezen is). Van dien tijd af kreeg hij een idee fixe. Hij meende zulk een onaangenamen reuk van zich te geven, dat hij een ieder daardoor hinderde en men hem daarop aanzag. Alle pogingen werden aangewend om hem van dit valsch idee te genezen. Allen, die naast hem in de kapel zaten of met hem in de drukkerij werkten, verklaarden dat zij niets dergelijks bij hem bespeurden. Alles was te vergeefs. Hij werd gedreigd, weggezonden te zullen worden, zoo hij dat idee niet liet varen. Na verloop van eenige weken zeide hij, dat nu alles was opgehouden. In het begin van dit jaar vatte hij het denkbeeld op, dat men hem overal afluisterde, dat men daarom gaatjes in de planken van den muur maakte

---

1) Arch. génér. de Med. 1829.
2) E. Mendel. Die progr. Par. p. 245, 246.
3) Koprostase z. b. Schüle l. l. p. 275.
4) Schüle l. l. p. 277.
5) Luys l. l. p. 246.

enz. Hij had gehoord, dat deze en gene dit en dat van hem vertelde, wat alles alleen in zijne verbeelding bestond. Uit vrees, dat hij geheel krankzinnig zoude worden, werd zijn broeder verzocht hem te komen halen. Hij vertrok in een opgewonden toestand. Dit had 8 dagen geleden plaats. Te huis halucineerde hij nog en hoorde altijd de broeders spreken, hij was diepzinnig, stil en op zich zelf en kreeg het idee fixe, boetvaardigheid te moeten doen. Hij liep daarom weg en wilde in de Achelsche kluis gaan. Men bracht hem hier.

Zijne tinea (welke de ilusie van de reuk en daarop halucinaties van het gehoor en waanideeën had opgewekt en ook hier nog onderhield) week onder eene geregelde behandeling (epilatie, cataplasma's, loties). Aanvankelijk was hij zich van den waren aard der zaak niet bewust, later herinnerde hij zich het beter en begreep, dat de vuile lucht, bij hem door den favus opgewekt, aanleiding tot dit alles had gegeven. Zijn toestand schijnt intusschen dieper ingegrepen te hebben dan dat in het beloop der eerste zes weken voorkwam, toen de hoop op een spoedig herstel gekoesterd werd. Hij bleef dezelfde, evenals zijn favus tusschenbeide nog opwerkte, deden dit ook zijne ilusies. Aanvankelijk was hij nog eenigzins werkzaam met mattenvlechten, later werd hij meer en meer demens en 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

CLOUSTON [1]) deelt ons drie gevallen mede van myxoedema-insania, ofschoon alle lijders, die hij aan de myxoedema behandeld heeft, meer of minder verstandelijk aangedaan zooal niet technisch insani waren. Eene vrouw van 38 jaar, wier moeder zenuwachtig en waterzuchtig was, was geweldig geëxciteerd, verward, incohaerent, slapeloos, vol veranderlijke delusies met halucinaties van het gehoor. Zij werd vijf weken later verbeterd, maar niet genezen, ontslagen. — Een loodgieter van het gesticht, had 4 jaren aan myxoedema geleden, beproefde zich plotseling te vergiftigen op eene „deliberate reasonning" wijze „on account of a bad wife." Hij werd later als patiënt ontslagen, maar bleef als een „special intern pensionair" en illustratie voor myxoedema voor de kliniek en Medical societies van Edinburg. Hij leeft nog, nu 12 jaar na den aanvang zijner ziekte, „contented, torpid, enfeebled, suspicious, with no initiative, no temper, and no affection left for anyone," langzaam in zijne verstandelijke en spierbewegingen, een stille demens. — Eene lijderes van 37 j. werd drie jaren voor hare admissie gedeprimeerd met halucinaties der reuk (alles rook naar kruit). Na drie jaren depressie werd zij geëxalteerd van geest met veel opgewektheid. Hare mentale toestand was als die van eene typische algemeene paralyse „hilarious and facile, contented, impulsive" met delusies van grootheid (zij dacht dat haar man fortuin gekregen had). Na vijf jaren werd zij zwak van verstand, onnoozel in spraak en gedrag, zeer tevreden, met eene trage articulatie, bol gelaat zonder uitdrukking, geen affecties en begeerten. (Myxoedema schijnt dus na langen duur te neigen tot eene zachte dementia. Van te voren kunnen maniakale en melancholische aanvallen plaats gehad hebben.

---

[1]) Clouston. Clin. Lect. p. 603, 604.

1947. C. H. J. D. Sus.., 23 j., ong., N. H., 's Grav......, (Boekdr.) Opg. 6 Juli 1883.
Insania nephritica.

Vader (boekdrukker) en moeder gezond, geen bloedverwanten (doch de ouders zijner moeder waren aan elkander verwant). Een oom van moederszijde, thans overleden, is een jaar te Meerenberg verpleegd en hersteld; eene tante van denzelfden kant verkeert in een soortgelijk geval als de lijder. Behalve den erfelijken aanleg heeft tot zijn tegenwoordigen toestand niet weinig bijgedragen eene eenige jaren voortgezette masturbatie, en de ziekte met hare gevolgen, waarover straks.

Hij was zachtzinnig en meegaande, doch weinig spraakzaam, had eene gewone, net burgerlijke opvoeding, middelbaar onderwijs tot op 16jarigen leeftijd, leefde geregeld en maakte in geenen deele misbruik van sterken drank. Weinig neigingen of zwakheden waren bij hem op te merken; hij maakte zich echter weinig ilusie van zijn maatschappelijken toestand; dit alleen merkte men, dat als hij iets noodig had of vroeg, hij dadelijk wilde geholpen worden; hij was intusschen zeer matig in zijne eischen. Bijzondere liefhebberijen had hij zeer weinig. Nochthans was hij 3 à 4 jaar geleden werkend lid eener rederijkers vereeniging, waar hij met genoegen en succes voordroeg en comedie speelde; in de laatste twee jaren liet hij dit varen.

Als jong kind was hij gezond, ofschoon niet sterk, later evenzeer, soms slechts geconstipeerd, doch in den laatsten tijd minder. Op 20jarigen leeftijd evenwel deden zich verschijnselen bij hem voor, die de grootste bezorgdheid inboezemden en waarvoor meermalen geneeskundige hulp werd ingeroepen. Met tusschenpoozen, soms van niet langer dan drie of vier weken, werd hij gedurig *eensklaps* overvallen door *hevige* pijnen, voortkomende uit de rechterzijde en dringende naar de lies, van zoodanigen aard, dat hij dan niet in staat was iets te doen, kermende op zijn bed moest gaan liggen onder hevig braken en onophoudelijk warm pappen, waardoor hij wat verlicht en weder tot rust mocht gebracht worden; eenmaal die rust herkregen hebbende, dat meestal den volgenden dag geschiedde, was hij weder als te voren en zong dan soms in huis alsof er niets gebeurd was. De geneesheer, die hem in zulke oogenblikken behandelde, scheen de oorzaak niet te kunnen raden, althans hij meende eerst, dat het voortkwam uit eene liesbreuk, die hij bij onderzoek ook bleek te hebben; doch na het gebruik van een breukband kwamen de pijnen toch weder bij tusschenpoozen terug. Toen ontstond het vermoeden, dat hij wellicht steentjes in de blaas had, doch ook dit werd weder losgelaten, na onderzoek door de doctoren in het gasthuis, die constateerden, dat geen steentjes aanwezig waren. Eindelijk openbaarde zich een abces in de lies van zeer grooten omvang, waarin de geneesheer ontsteking der haasspier meende te ontdekken. Na dagen lang pappen en ontzettende pijn verdween die wond en hoopte men, dat de kwaal daarmede geheel opgeheven zou zijn en dit te meer, omdat hij daarna wat opgeruimder was. De pijnen keerden niet weder. Eenklaps verviel hij echter weder in de vorige onopgewektheid, en, zonder zich te uiten gevoelde hij zich blijkbaar gedrukt en inwendig niet goed. Daaraan althans schreef de vader toe, dat Cornelis, na lezing der bij hem gedrukte werken van Mevr. van Calcar over spiritisme, ten einde raad, buiten hem om, die schrijfster om raad in zijn toestand ging vragen en zij hem zond naar eenen tuinman, een zoog. medium, die hem onder behandeling nam en met handopleggen en gemagnetiseerd water in veertien dagen tijds bewerkte, dat zich, op een dag van vreeselijke pijnen, een steen ter grootte van een duivenei uit de blaas ontlastte. Men meende zich aanvankelijk over dat lichamelijk succes van den tuinman te mogen verheugen, doch werd bitter teleurgesteld, toen spoedig daarop hen de zonderlinge idëen en verwarde levensopvattingen van Corn. verontrustten, die hem sedert maar niet uit het hoofd waren te praten en bleven voortduren met de treurige gevolgen en verergerde verschijnselen, die zijne opname in een gesticht noodzakelijk maakten.

In den laatsten tijd was hij namelijk in zich zelven gekeerd, lachte zonder reden en staarde uren achtereen in een donkeren hoek. Hij waant zich door een man of een complot ter dood vervolgd te worden; in hun net heeft zijn vader zich door omkooping laten vangen. Dit schijnt ook zijn idee fixe, zoo schrijft hij nog 30 Juni 1883. M. Verzoeke onderstaande advertentie te plaatsen in het Dagblad van heden avond op rekening van uw Dw. dien. C. H. J. D. S... „Anecdote. Een zeker persoon is voornemens op *geheimzinnige* wijze een ander te verdrinken. Nadat hij het publiek verzameld heeft (hetgeen men zich in bedoeld geval mogelijk gelieve te denken) en alles tot het doel in gereedheid is gebracht, fluistert de executant het slachtoffer op *dezelfde geheimzinnige* wijze in het oor: *verzuipen!* Het slachtoffer, ook bespeurende van hetgeen in zijne omgeving voorvalt, doch op het oogenblik niet zeker wetende, met welk opzet hij te doen heeft, verwijdert zich en het publiek bevindt zich natuurlijk *onwetend* bedrogen."

Hij heeft verder vlagen van verwardheid, geenszins van razernij. Hij mist evenwel in geenen deele de gave van onderscheiding waar hij is en wat aangenaam of niet, wat goed of niet goed is. Het gezelschap van andere personen bemint hij niet, maar evenmin een stil en eenzaam verblijf. Integendeel de Amsterdamsche tentoonstelling bijv. of een Duitsch reisje trekken hem zeer aan. — Hij verbeeldt zich soms de philosoof van God te zijn. — Middelen zijn wel beproefd, doch niet gebruikt, de lijder wilde niet.

D^r^. Donkersloot verklaarde den 23 Juni dat S. „verkeert in een toestand van krankzinnigheid, onder den vorm van cyclischen waanzin met aanvallen van drift en eigenmachtige handelingen, allerlei ongerijmde suspiciën, verzet tegen ouderlijke en medische voorschriften, enz. zoodat hij zonder gevaar voor zich zelven en zijne omgeving, ongeschikt is voor een vrij en zelfstandig leven." Hij werd den 6^e^ Juli opgenomen. Hij is dan eens stil en afgetrokken, weigert te spreken en zelfs te eten, dan weder meer opgewekt. Hij spreekt gaarne over spiritisme en redetwist dan sterk om het te bewijzen en zijn invloed op hem te verklaren. Hij wordt vooral uit de verte bewerkt door eene dame, die hem echter niet alleen maar ook diegenen, welke met hem spreken, b.v. ons, in zijne gesprekken remt. Zijne waanideëen blijken het best uit zijne brieven. Zoo schrijft hij b.v. 17 Juli (erg beklad en slecht geschreven): Geliefde ouders! Ik heb daar zoo even den dokter met een enkel woord over mijne zaak gesproken en hem beleefd verzocht, niettegenstaande ik gisteren mijne woorden tegenover u introk, toch eenige geleerden als een paar advokaten, een paar personen van verschillende gezindten, een paar natuurkundigen, een paar doctoren en verder wie daarbij tegenwoordig wil zijn te raadplegen, dan zal de zaak zeker tot eene gewenschte oplossing kunnen komen (ook verzoek ik u beleefd bij dezelfde bijeenkomst de dame te inviteeren, die u en allen veel beter kennen dan ik zelf, ten minste de naam is mij geheel onbekend) opdat wij aldus tot de oplossing van het groote en ellendige vraagstuk komen, dat reeds zoo lang velen en daaronder in de eerste plaats *mij* en *mijne geliefde familie* drukt. Ik heb den doctor ook gezegd, dat ik op een afstand, welken ook, in verband sta tot electriciteit, voortgeplant door magnetisme, bevorderd door camera obscura en telephoon, een zaak, waarover alleen natuurkundige geleerden zullen kunnen oordeelen (ik herinner hierbij aan het electrisch poppenspel en verder aan de gewone telegraaf). Met dezen maatregel zullen dingen aan het licht komen, waarover men in onze dagen verstomd zal staan en zal tevens bewaarheid worden, hetgeen ik, doch alleen na nauwkeurig onderzoek, u even voor mijn vertrek van huis mededeelde, daar ik meen, dat wij hier met éene zaak, ofschoon wel in anderen vorm, te doen hebben, waarbij die van de millioenenjuffrouw nog maar een *klein kindje* is. — Vertrouwende dat u aan dit mijn verzoek wel en s. v. p. spoedig gehoor zult geven, opdat ik niet langer door een persoon getrapt worde (ik moet u hierbij de opmerking maken, dat dit de zaak is, éen handeling van *éen persoon* tegen *éen persoon*, waarbij eene menigte andere personen betrokken zijn geworden en

die hoe langer zij voortduurt, ook hoe langer hoe ernstiger zal worden". Tevens geef ik aan de heeren, die daaraan deel zullen nemen, in overweging, het onderzoek vooralsnog niet openbaar in te stellen, omdat in deze zaak alles in het geniep te werk gegaan is (van den kant van den persoon op wie ik het oog heb). Mocht ik in dezen, zoowel als in den anderen brief wat geknoeid hebben, daaraan kan ik niets doen, indien gij goed begrijpt, wat ik boven zeide omtrent electriciteit. Na groete en beleefd verzoek spoedig en zeker te werk te gaan, ben ik als altijd uw liefhebbende zoon Cornelis. Wanneer nu weder iets van haar kant verzonnen wordt, nog zoo fijn, moet ik toch vragen, wat dat mensch daartoe drijft? — N. B. het omhaalde op deze bladzijde gelieve u in verband te brengen met dat omhaalde op pag. 1 en 2 en hierin al naar verband te handelen."

Den 2 Augustus schrijft hij (met potlood) „Gedurende minstens een jaar word ik beneveld door magnetisme, aangebracht door een zeker persoon op een onbepaalden afstand. Men gelieve aan te nemen, *dat dit door bijzondere omstandigheden, die ik verklaren kan*, op mijn persoon van toepassing kan gebracht worden. Van mij wordt dit magnetisme op alle mogelijke al of niet nabijzijnde personen overgebracht, die daardoor meestal of altijd aan dezelfde beneveling zijn blootgesteld, wanneer zij voor mij verschijnen, terwijl ook bewegingen onmogelijk zijn. — Ook is, op welke wijze begrijp ik niet, het opvangen van woorden mogelijk, uitgaande van mij op *twee* verschillende wijzen. — Ik heb dit *opgeschreven zekerheidshalve,* omdat men veelal niet eens verstaat, wanneer men voor is, wat ik spreek door bovengenoemde reden en verzoek beleefd een nauwkeurig onderzoek, omdat het mij slechts beneveld zijnde veel waard is, zoo spoedig mogelijk van deze plaats verwijderd te worden en mijn hierzijn tegen alle mogelijk begrip strijdt." — Den 4[e] geeft hij op een reepje van een courant het vierkant van a + b en a — b, een driehoek, trapezium, ruit en vierkant, dan totebellens vertrappeling het tegengestelde van totebellens troetelkind: daarom heeren doctoren verzoek niet meer tot mij te spreken, daar dit toch bedroefd weinig geeft, dit is zeker ook u lang gebleken, dewijl ik bij het weggaan om niets gaf, maar wij zullen schrijven. De telegraphie kan gezegd worden een der schoonste uitvindingen van den lateren tijd te zijn, zij berust op werktuigkunde, natuur- en scheikunde enz. het electrisch poppenspel is tot nu toe slechts bij eene aardigheid op het gebied der electriciteit kunnen blijven."

Zoo lang S. alhier is geweest, heeft hij nimmer eenige ziekelijke physieke verschijnselen vertoond. In zijne waanideeën, die het eerste half jaar in volle kracht bleven en op monotone wijze herhaald werden, kwam geen verandering, allengs schenen zij te verflauwen en werden meer zeldzaam geuit. Hij bleef een traag, lui, werkeloos leven leiden, was slordig op kleeding enz., zocht geen de minste uitspanning in lectuur of spel. Zijn eenig genot was, straf uit eene groote Duitsche pijp rookende (zoodat hij de gezelschapszaal bijna geheel met zijn dampen vervulde en dikwijls naar den tuin moest verwezen worden), met afgemeten tred heen en weer te wandelen, ontevreden over alles en allen met een trotsch en suffisant air, zich niet verwaardigend met geneesheeren, verplegers of medeverpleegden omgang of eenig gesprek te houden, steeds afkeurend wat er gebeurde (van daar ook soms neiging om weg te gaan), zich nergens over bekommerend, goed etend en slapend, nooit over zijne toekomst bedacht. Zijne familie, voor wie de verpleegkosten te zwaar begonnen te drukken, nam hem een jaar daarna *niet hersteld* den 6 Juli 1884 van hier om hem te Bussum bij een particulier, dien hij niet kende, te plaatsen. Toen zijn vertrek bepaald was, bleek duidelijk dat hij hier (2[e] klasse) zijn leven wel zou hebben willen slijten in een dolce far niente. Uit later ingekomen berichten blijkt, dat — na eene mislukte poging om hem bij particulieren te verplegen, — hij voor rekening der gemeente in het gesticht te 's-Hage is opgenomen.

H. L. Del...., 62 j., geh., 2 kind., R. K., koopman, Rott..... Opg. 31 Juli 1882. **1794.**
De ouders van patiënt zijn beide in 1873 overleden. Hij had eene zeer beschaafde opvoeding genoten en een zeer goed ontwikkeld verstand. In zijne familie is geen erfelijkheid bekend. Hij had vroeger veel geleden aan scrophulose en van zijn 16ᵉ jaar af aan zenuwachtig asthma, doch niet meer sedert een jaar. Hij had in zijne jeugd sterk geleefd en veel verkwist, vrees voor achteruitgang in zijne finantiën had hem daarna sterk doen werken om vooruit te komen. Den 16 Januari 1882 bij het overlijden zijner schoonmoeder scheen hij nog heel wel, doch weldra had men verandering, lastigheid en grillen in zijn humeur, vooral drift opgemerkt, (evenwel was hij, schoon anders stil, toch reeds bij de minste aanleiding driftig); ook had hij ilusies van het gezicht (persoonsverwarring) en halucinaties van het gehoor (bedreigingen). In het begin van Juli voor zijne zaken op reis, was hij te Le....... overvallen door eene hevige ongesteldheid en door Dʳ. Laf..... behandeld. Overspanning van zenuwen en de vrees te zullen sterven (volgens Prof. K...... misschien lues) scheen aanleidende oorzaak zijner verstandsverbijstering. In Rott..... teruggekeerd (18 Juli) waande hij zich nog steeds te L. en meende te moeten sterven, was verward in alles, periodiek met aan razernij grenzende vlagen van drift. Hij werd aldaar tweemaal aan handen en voeten geëlectriseerd.

Paral. cerebri. (syphilitica.)

Den 31 Juli wordt hij 's nachts binnen gebracht, na een zeer onrustigen dag. Zeer verwarde en moeilijke spraak, dikke en misvormige tong (beten door zenuwtoevallen? glossitis?), hemiplegie, gang zeer moeilijk, bijna niet eten, geen begrip van de plaats waar hij zich bevindt, tijd of personen; slaat des middags rond met een stok, moet bedwongen en geïsoleerd worden, 's nachts zeer onrustig en woelig, (jodeta, 's avonds chloral, baden). 5 Augustus op de gemeenschappelijke zaal, slaat de ruiten in, den volgenden dag die zijner kamer; zeer verward, stinkende purulente uitvloeiing uit den neus. — Voor den middag is hij meestal rustiger dan 's namiddags. 13ᵉ. Wil zijn testament maken, weet echter niet of hij over honderden, duizenden of millioenen te beschikken heeft. 14ᵉ. Zelfverwijtingen, hij zal gehaald worden, heeft vrouw en kinderen benadeeld en zich zelven ongelukkig gemaakt. Van af den 16ᵉ begint hij meer kalme, lucide tijden te krijgen, waarin hij verstandig en beredeneerd spreekt, zich beter voedt, uitzien en tong verbetert, pyorrhee allengs ophoudt, niet meer (zooals vroeger) op vingers en armen bijt. Doch na die heldere oogenblikken wordt hij plotseling weder zeer verward en onzindelijk (secessus inscii), verbeeldt zich, dat de geheele societeit (de 1ᵉ klasse waartoe hij behoort) tegen hem is, hem onrechtvaardig behandelt, bepraat, allerlei kwaad doet enz., hij is doodarm, verwijt zich alles, is erg ziek, kan niet beteren enz.

Allengs van tijd tot tijd kalme dagen, doch dikwijls nog dagen van vlagen van opgewektheid en druk praten. Hij schrijft aan zijne familie (na het ontvangen van versnaperingen) om kruis, Lieve Vrouw, St. Josephsbeeldjes, rozekransen enz., klaagt tegen hen over oneerlijkheden (hij krijgt zijne peeren, koek of druiven niet). Als proeve van zijn stellen volge een brief van 23 September. „Geachte zwager en zuster. Och wat een spijt heb ik van mijne lage vernedering, zie ik durfde uiten over mijn zwagers broeder, waaraan ik zooveel verplichtingen niet alleen aan ZEd. naar uwe zoo zeer geachte moeder en dan nog honderd duizendmaal erger zijn eerwaarde directeur en dat op zoo onvoorzichtige wijze, waarschijnlijk rekende hij de eerste week al af, duizendmaal vraag ik hem oprecht vergiffenis en recommandeer mij beter gezegd ik bid er om dat hij mij niet vergeten zal in zijne gebeden dan ten minste heb ik zeker de beste tolk die mij bepleiten kan vergeeft vergeeft mij zoo zulks aan genoeg hartelijkheid mankeert het komt zoo onverwachts in mijn gemoed daar ik dan morgen niet naar de H. Mis kan, dus is de tijd kostbaar, dat ik mij zoo ver mogelijk noch hoe het beste deze tusschentijd voor het na bed gaan alles zooveel mogelijk voor ik na bed en direct na het avondeten is. Dus zeker kom ik er nog later op terug

en geloof toch vooral aan mijn volmaakt berouw, het is hier anders wel eene beproeving ik heb nu toch wel wat leden op mijne zijde om vergeeft stijl en schrift. Het ongeluk is het maar dat op die oogenblikken zoo sterk tegengewerkt wordt vooral door een joodschen man, die verschrikkelijk veel eet maar ook zeer lastig is en heeft tegelijk een klerk op het postkantoor die hem wel eens remplaceert. Geen woord kan men haast uiten dat goed is tegen alles loopt men aan. Doet mijn groeten aan de de uwe familie verzoekende en zoo zulks niet te veel van u gevergd is zij het dus voorloopig bij mijne zwagers en verdere familie Uedle weet zeker op het oogenblik dan ik met wie te beginnen dat zal Henri zijn dus daar kan ik dan maandag hoop ik dan nog daarmede beginnen. In haast moet ik eindigen, gelooft mij toch ik berouw heb uw bedroefde zwager en broeder H. L. D." — Geen enkel grootheidsidee dus.

26 September en volgende dagen, sterk geagiteerd nacht en dag, ontkleedt zich, doet zijne ontlastingen op den grond, smeert en wascht zich met urine, breekt de deur zijner cel. Half October vooral is hij 's nachts zeer onrustig, halucineert sterk, valt waarschijnlijk op den rand van zijn bedstede een wondje in de kin, een blauw oog en verhaalt dan eens dat dit een juffrouw, dan eens een broeder heeft gedaan. — Den 4 November schrijft hij aan „zijne hoogheid, zijne excellentie, zijn edelachtbare Z. en M. keizer en koning en bezitting Sire Willem 3 's-Gravenhage. Hoogweledl Geb. Heeren keizer en koning, eigenaar van het keizerrijk Holland en bezitting van het overgroote gedeelte en de provincie het Groot Hertogdom Luxemburg en Mevrouw Uedles echtgenoote," verzoekt hem verschillende aanbestedingen (klaarblijkelijk verwarde uittreksels uit een Nieuwsblad samengeflanst) en eindigt „zijt verzekerd van mijne Oprechte Vraag uwe Hoog geboren Mejufvrouw Ued. dochter en daar mij mijne bekendheid ten uwent is UEdG. wel bekend een' zwager die ik Trotsch ben te zijn H. D. met een kolossale krul. — Denzelfden stempel dragen zijne bestellingen aan zijn zwager op 12 November. — Een jaar daarna bijna zien wij hem (1 Augustus 1883) plannen voor eene geprojecteerde reis maken, waarin de plaatsen, welke hij wil opzoeken op de onmogelijkste wijze bij elkander gevoegd worden.

Zijn lichamelijke toestand is in dien tusschentijd aanmerkelijk verbeterd, maar psychisch is hij meer en meer demens geworden. Hij houdt zich dagelijks bezig met snippers uit couranten te knippen en te arrangeeren tot wissels, coupons, bankjes, is dikwijls zeer walgend (verzamelt b. v. zijne faeces in zijne zakken). Het blijkt, dat hij nog over groote rijkdommen waant te beschikken. Van tijd tot tijd gastrische affecties (hij is een sterk eter) en lichte apoplectische insultus. In September is zulk een acces heviger dan gewoonlijk, maar laat alleen verergering der atactische verschijnselen na. Druk bezig, opgeruimd, (bonhomie) zit hij steeds op dezelfde plaats aan de tafel in de zaal couponnetjes te knippen en te tellen, maar is steeds onzindelijk. Bij een bezoek zijner vrouw, zijn zuster en haar man is hij zeer hartelijk, omhelst hen sterk en ook een onzer onverwacht om den hals vallend, drukt hij zoo sterk bij zijn kussen, dat vijf tanden aan het waggelen gebracht, later (drie maanden daarna) uitvielen.

October tot December. Vlagen van maniakale opgewektheid met schreeuwen, zingen of aanhoudend tellen (ook des nachts) maken hem dikwijls zoo lastig, dat hij geïsoleerd moet worden. Hij heeft alle nachten zijne vrouw bij zich, zij behoeft dus niet meer over te komen. Zoo ook in Januari en Februari 1884, een eigenlijk melancholisch stadium wordt bij hem niet meer waargenomen, hij is trouwers ook te stupied geworden.

Den 20 Maart is hij buitengewoon opgewekt, schreeuwt, zingt, tiert, ontkleedt zich, wordt met veel tegenworstelen (tegen drie verplegers) naar bed gebracht, is den ganschen nacht hoogst onrustig. Des morgens om 4 uur: apoplectische verschijnselen: gloeiend hoofd, belette deglutitie, comateuse toestand. Om 9 uur eenige vermindering der verschijnselen. Den 25e 's morgens eenige helderheid, hij komt dien en den volgenden dag een weinig op, zit aan tafel te

snipperen, gebruikt wat, geregelde sedes, urineloozing, respiratie en circulatie. Den 27e 's morgens vrij hevige decubitus, die den 28e nog verergerd is en elk opzitten belet, tegelijk veel verzwakken, maar onrustig en woelig, aanhoudend boren met het hoofd in de kussens. Den nacht daarop zeer onrustig. 29e. 's Morgens begint de agonie. Hij sterft om 12 uur.

d. Insania traumatica.

A. M. D. L..... 21 j., ong., R. K., Utr.... Opgen. 15 November 1879. 2e kl. (Ziektegeschiedenis is door Dr. Wellenbergh te Utrecht medegedeeld). Moeder zeer zenuwachtig vooral tijdens of na het kraambed, stierf 20 dagen na de geboorte van pat. aan ecclampsia gravidarum. — Zuster der moeder hysterica en leed aan hysterische toevallen. — Vader gezond en in handelszaken werkende. Pat. is het 4e kind, de drie overige zijn zoons, waarvan de oudste nog in leven, de daaropvolgende op 20-jar. leeftijd in Indië (waarschijnlijk aan inlandsche koortsen) de 3e twee jaren oud zijnde overleden is. **1363. Insania epileptica traumatica. (caries van de voetwortelbeenderen.)**

Na den dood der moeder kreeg pat. eene min, eene ongehuwde dienstbode, toen 30 j. oud, sterk en flink van bouw en constitutie (door den huisarts aanbevolen); zij maakte wellicht matig gebruik van spiritualia(?) Later is die min als dienstbode bij pat. gebleven (haar eigen kind leeft nog). Pat. leed niet aan convulsies, kreeg op gewonen tijd tanden en ontwikkelde zich geheel als normaal kind. Lichamelijke en geestelijke ontwikkeling in den aanvang niets te wenschen overlatende, veranderde dit in haar 9e levensjaar. Zij zoude toen hebben geleden aan caries der voetwortelbeenderen (rechterzijde), waardoor zij drie volle levensjaren aan eene zittende levenswijze was gebonden. Tengevolge van dien heeft zij naderhand op krukken geloopen, terwijl het proces met sequestratie eindigde, en lang daarna een paar spaarzaam etterende fistels toonden, dat met de sequestratie de genezing nog niet was bereikt.

Op 12-jarigen leeftijd werd zij naar een pensionaat gezonden, doch zij keerde, na aldaar zes maanden verwijld te hebben, weer terug, wegens zwakte — catarrh der bronchiën. — Hersteld, ging zij andermaal daarheen, doch moest om dezelfde reden weer naar huis gaan. Zij was inmiddels 14 jaar geworden en kwam bij haar vader, die destijds in Amsterdam woonde. De voet was dicht, het litteeken-weefsel teer en gevoelig. Zij was lichamelijk vrij gezond; van menstruatie geen spoor. Pat. had zich geestelijk tamelijk ontwikkeld. Zij had een goed gehoor, zong aardig, speelde niet onverdienstelijk piano. Een toeval zonder prodromi, later nog een en meerdere gaven groote verandering in haar jeugdig leven. Artsen werden geconsulteerd en medicamenten op allerlei wijzen toegepast, maar vruchteloos, de toevallen werden eer frequenter. Deze vermenigvuldigden zich, eerst 's nachts en later ook bij dag, somtijds drie achtereen zonder intervallen, totdat op 1 Mei 1878 haar vader voor zaken zich metterwoon in Heidelberg moest vestigen en zij werd overgelaten aan de zorg van drie zusters van haren vader te Utrecht woonachtig. Gedurende ruim een jaar is pat. bij deze dames gebleven, toen er besloten werd om de groote moeilijkheden en zorg, die hare verpleging medebracht, haar te plaatsen in een gesticht. Op 20 Mei 1879 werd zij dan ook opgenomen in Utrecht.

Pat. is een opgeschoten meisje; blozende wangen, goed gevoed, met matigen panniculus, nu en dan bleek uitziende, in het algemeen: hare ontwikkeling beantwoordt aan haar leeftijd. Het hoofd is in den overlangschen diameter te lang; over 't geheel zijn de maten van het hoofd grooter dan normaal, ofschoon de meerdere grootheid *niet* onder de anomaliën van den schedel valt. Het aangezicht is regelmatig ontwikkeld, pols frequentie normaal, — op stoornissen in de sensibile sfeer geen onderzoek mogelijk, — in de motorische sfeer: loopen als een beschonkene, zonder doel, met 't hoofd gebogen; in zittende houding schijnt zij

in elkaar te zakken, 't is alsof de rug doorbuigt — de kracht om op te staan of te loopen kan dermate afnemen, dat zij moet gedragen worden; soms is hare loop gezwind en dreigt zij te struikelen. — Aan den rechtervoet is een lang groot litteeken te zien, afkomstig van het vermeld proces, terwijl de vorm van den voet blijkbaar daaronder heeft geleden.

Pat. is meest onzindelijk (pause der sphincteres), vooral des nachts. Op vaste tijden naar het privaat gebracht, gelukt het menigmaal haar te beduiden om welke reden zij er zich bevindt. Zij toont alsdan de kringvezelen der blaas nog te kunnen regeeren. — Zij spreekt weinig, lacht onnoozel, zegt enkele korte zinnen, evenals een kind, b. v. „ik zal 't aan papa zeggen," klapt in de handen; kortom gedraagt zich als een kind. Bij een helderen oogopslag, heeft zij de onnoozelheid in haren blik; zij kan niets doen, heeft zelfs geen oog meer voor eene afbeelding, geen oor meer voor muziek. Zij lacht tegen de personen, die haar omringen; in de prodromi van een toeval en ook daarna, maakt zij een eentoonig geluid, dat 't meest op kreunen gelijkt, soms zeer luid. Stuit men haar in haren loop, dan kreunt zij: meestal is dit een teeken van hare ontevredenheid.

Zij eet en drinkt goed, maar moet worden gevoed; secreties zijn voldoende en natuurlijk. Buiksorganen leveren bij onderzoek niets abnormaals op; harttoonen zuiver, groote en fijne reutels veroorzaakt door bronchitis chronica. — Van menstruatie werd nimmer iets gezien. — In hare wijze van zijn heeft zij iets gemoedelijks, iets aanhalerigs, iets buitengewoon kinderlijks, door haar dan ook als een kind te behandelen en toe te spreken, stelt men pat. tevreden. Handelingen der omgeving worden niet door haar opgenomen, zintuigsgewaarwordingen hebben waarschijnlijk wel plaats maar worden niet gepercipieerd; ook bewustzijn van tijd of plaats schijnt niet meer te bestaan; zij schijnt niet geheel memorieloos (zij herkende haar vader na hem in $1\frac{1}{2}$ jaar niet gezien te hebben).

Gedurende het verblijf van pat. in het gesticht te Utr. zijn geen geneesmiddelen bij haar aangewend. Het is niet aan te nemen, dat eenig medicament het centraal proces, dat reeds zoo lang geduurd heeft, zou kunnen stuiten of daarin verandering zou brengen, — uit hare epilepsie toch heeft zich in hooge mate onnoozelheid ontwikkeld, — ook al zoude het gelukken de epileptische toevallen te doen verdwijnen, dat toch altijd geïndiceerd is; dan nog bleef de groote waarschijnlijkheid bestaan, dat de grijze stof, gedurende zoovele jaren afwisselend in hyperaemischen en anaemischen toestand verkeerd hebbende, zoodanig was veranderd, dat regeneratie niet meer mogelijk zou zijn. WELLENBERGH bepaalde zich tot eene hygiënische behandelingswijze, krachtig voedsel, vertoeven in de vrije lucht, koude afwasschingen enz. — Als eerste resultaat is daarmede verkregen: het optreden der menstruatie, die zich sinds herhaaldelijk, doch op ongeregelde tijden vertoonde, ten andere verandering van het aantal toevallen bij dag.

W. maakt deze *conclusie:* „Een eenigszins scrophuleus, overigens gezond meisje komt op haar 9e jaar te lijden aan caries der voetwortelbeenderen. Dit proces, dat jaren duurt, eindigt op sequestratie, later op fistelvorming, nog later op litteekenvorming. De cicatrix vormt zich en het eerste toeval heeft plaats, naarmate het litteekenweefsel hechter wordt, worden de toevallen frequenter. Erfelijkheid bestaat niet. De streek rondom het bestaande litteeken, noch het litteeken zelve, vervullen de rol van „epileptogene zone." — Het komt hem voor, dat de hoofdstam of een der takken van den nerv. ischiadicus mede opgenomen is in het litteeken-weefsel, of wel dat de zenuw door dit weefsel of door een binnen den voet gelegen oorzaak wordt gedrukt of gerekt. — Naar zijne meening heeft men bij deze pat. een geval van aetiologische peripherische epilepsie, waarbij een, van dit litteeken uitgaande, prikkel eerst langs de zenuw, vervolgens langs het ruggemerg zich voortzettende, de bloedsdrukking tot arterie-kramp in de hersenen doet stijgen en een epileptisch toeval tengevolge heeft, terwijl deze telkens wederkeerende bloeddrukking een encephalitisch proces bewerkte, dat

zich nu als onnoozelheid uit. — Is deze meening juist, dan is als *eenig* geneesmiddel aangewezen: 1e. Excisie van het litteeken met het mes of met de lepel van Volkmann en bijaldien dit niet helpt, 2e. de amputatie van den voet boven den enkel." (Utr. 12 Nov. '79 W.).

Den 15 November daarop wordt zij alhier opgenomen. Dezelfde verschijnselen, dezelfde behandeling. Het *eenig* geneesmiddel om de uitdrukking van W. te bezigen, werd niet aangewend. De voorafgegane redeneering had ook bij ons de volle kracht en dit middel, dat misschien aanvankelijk niet zonder goed resultaat zoude geweest zijn, kon in dezen stand van zaken in ons oog die waarde niet meer hebben. Wij zouden in herhalingen vallen wanneer wij iets bij deze zoo juiste historia morbi wilden voegen en teekenen daarom alleen aan, dat pat. op den 26e Mei 1880 aan haren vader, bij zijn bezoek, veel hartelijkheid bewees. Van October van dat jaar namen hare epileptische toevallen zeer toe. In den zomer van 1881 werden zij minder hevig. De toestand bleef overigens nagenoeg dezelfde. Van September 1882 ontwikkelde zich phthisis pulmonalis, waaraan zij 21 Juni 1883 overleed.

L. Eik....., 39 j., geh., 1 k., R. K., gep. militair, Schijnd.. Opgen. 8 Mei 1882. **1733.** **Insania traumat. (slag op het hoofd). Paralysis cerebri.**

Diende van 1864—1868 in Rome als zouaaf, werkte daarna tot 1873 bij zijnen vader als arbeider, ging toen als plaatsvervanger naar de Oost tot 1879 toen hij te Atjeh 's nachts bij eene overrompeling een slag met de kolf van een geweer op het hoofd kreeg. Pat. verhaalde mij, dat hij eene wonde op hoofd, hals en schouder had gekregen, waardoor hij 25 dagen buiten kennis bleef, later wel herstelde, maar steeds hevige hoofdpijn had. Daarna trouwde hij eene ventster (welk huwelijk niet zeer gelukkig schijnt geweest te zijn). Vroeger was hij gezond, had onderwijs genoten, een gewoon verstand en maakte geen misbruik van sterken drank. — Eene tante van hem is krankzinnig gestorven.

De verschijnselen zijner krankzinnigheid waren, vóór zijne opneming, periodiek, hij wilde zijne vrouw den hals afsnijden, werd gevonden, dat hij zijn hals met een touwtje, dat echter in stuk sprong, wilde toesnoeren, hij wilde zijn huis in brand steken, trok zijn kleederen uit en klom naakt in een geknotten boom, dreigde in een put te springen. Hij was echter reeds lang te voren ijlhoofdig geweest.

Den 8e Mei komt hij zeer druk pratend en gesticuleerend binnen, neemt zijn pet van het hoofd, waaruit stukjes grauw papier vallen, die hij zegt muntbiljetjes te zijn en vraagt een onzer, wien hij als notaris aanspreekt 200 gl., die hij hier kwam halen. In de volgende 8 dagen blijft hij zeer druk, woelig, onrustig, vertelt allerlei onzin, waarin hij echter van tijd tot tijd iets belangrijks van zijn vroeger leven mengt. Den 16e is hij zeer bedroefd, vraagt mij, (Dr. v. d. K.) wien hij nu voor Dr. Dobbelaer (zijnen vroegeren geneesheer te S., die echter in zijn uiterlijk niet het minst van mij heeft), aanziet, vergiffenis omdat hij mij heeft willen dooden, daar hij meende, dat ik hem had willen vergiftigen (hij had mij niet het minste kwaad gedaan) en is slechts moeilijk te overreden, dat ik volstrekt niet kwaad op hem ben en hij mij ook niets gedaan had. Afwisselende neerslachtigheid en vlagen van opgewektheid; zoo werpt hij den 1 Juni zijne klompen in stuk en vernielt daarop zijne laarzen, en is eenige dagen zeer druk, woelig en storend. In Juli is hij meestal suf, dof, slechts enkele dagen iets beter bij spraak (zijne taal is dikwijls stootend, stotterend of hij zwijgt geheel) en wil dan naar S. om broeder in het klooster te worden. Zoo ook in Augustus. In September is hij meestal onrustig, gejaagd, neiging tot scheuren enz., slechts zelden heeft hij rustige dagen en spreekt dan vrij bedaard, lust om iets te werken heeft hij bijna nooit; hij slentert liever rond. Na dien tijd verbetert zijn toestand eenigzins en schijnt hij in staat te geraken om in zijn eigen huis verder verpleegd te worden, ten minste houdbaar te zijn. Zijne vrouw verwachtte binnenkort hare bevalling,

hij bad dagelijks om dan bij haar te mogen zijn, ook zij verlangde dit. Hij werd daarom den 27 November bij proefneming ontslagen. Tehuis gekomen vond hij zijne vrouw reeds bevallen, wilde het kind niet voor het zijne erkennen, viel zijne vrouw aanhoudend lastig, moest van het eerste oogenblik af in het oog gehouden worden, wilde men een ongeluk voorkomen en werd den 2 December weder teruggebracht.

Zijne paralytische en atactische verschijnselen waren (tengevolge dezer mislukte proeve?) in December zeer toegenomen. Eigenlijke grootheidsideeën werden niet bij hem opgemerkt, maar ataxiën in beweging, gelaat, pupillen, spraak, onzindelijkheid, walgende vieschheid, enz. in het geheel de motorische verschijnselen kwamen sterker uit. In het begin van Januari 1883 wordt het eerste epileptisch-apoplectisch acces bemerkt, deze accessen herhalen zich om de 4—5 weken. Hij wordt paretisch, hemiplegisch, krijgt verlamming van de spraakwerktuigen en de sluitspieren van vesica en anus, zijn weinig overgebleven oordeel en besef verdwijnt geheel, hij is een paralytische demens. Hij bezwijkt 8 April 1884, na circa 2-jarige behandeling, vrij plotseling in een dergelijk acces.

1239. Insania traumat. (Doorklieving van de tendo Achillis). J. Wag......., 30 j., ong., R. K., Ber.... Opgen. 12 September 1878.

De lijderes is van den gegoeden boerenstand (vader kuiper en grondeigenaar). De verstandelijke vermogens zijn noch bij de ouders, noch bij de broeders en zusters veel ontwikkeld, een neef is imbeciel, eene zuster heeft langen tijd aan chorea geleden. Lastig en opvliegend van karakter, niet genegen tot werken, maar meer om uit te gaan, was pat. bijna altijd ontevreden en dacht achtergesteld te worden. Hare geringe verstandsontwikkeling (zij had slechts weinig lager onderwijs genoten), bracht hiertoe bij. Daarbij leed zij veel aan constipatie. Tien jaar geleden had zij drie maanden blijken van verstandsverbijstering gegeven, maar was tehuis verpleegd. De ongunstige verhouding tegenover hare familie bleef voortduren. Zij was met alles en allen ontevreden, meende ongelukkig en achtergesteld te zijn. Deze toestand verergerde zeer, toen voor een paar jaar, onder het gras maaien, door eigen onvoorzichtigheid door haren broeder de Achillespees bij haar doorkliefd werd. De gedwongen rust maakte haar onhandelbaar en ofschoon deze verwonding een zeer gelukkigen afloop had, werd zij uitgangspunt van hare waanideën: zij beklaagde zich voor immer ongelukkig te zijn door deze kwetsuur. Sedert Juli bleef de menstruatie weg en verlangde zij steeds alleen te zijn. Zij werd voortdurend lastiger in huis en weigerde eindelijk alle voedsel, behalve dat hetwelk haar door den pastoor der gemeente, die dagelijks bij haar kwam, zelven werd toegediend.

Den 12 September 1878 werd zij alhier opgenomen. Zij is dag en nacht hoogst opgewekt en storend, schreeuwt, zingt, fluit, scheldt tegen elkeen, schopt, trapt, spuwt naar wat onder haar bereik is, tilt, als hadde zij reuzenkrachten, de zwaarste voorwerpen, tafels en stoelen op, of werpt ze omver, scheurt, krabt, bijt wat zij kan, weigert daarbij eten, is uiterst onkiesch, onzedig en slaat allerlei onzin uit, waaruit slechts haar hiel en hare verbittering op haren broeder en de familie, die haar weggejaagd heeft, zijn op te maken. In het kort zij is zoo onhandelbaar, lastig en gevaarlijk voor zich zelve en anderen, dat zij schier aanhoudend geïsoleerd, niet zelden in een dwangbuis gesloten moet worden. Medicamenten werden halsstarrig geweigerd of uitgespuwd, (slechts chlor. hydraat somwijlen gebruikt), eten ging slechts gedwongen en weinig voldoende, baden deden, door rusteloosheid en verzet, weinig effect. — In October, November en December duurde deze maniakale opgewektheid schier onafgebroken voort: haar ongeluk, hare verbittering tegen de haren en niet zelden tegen verpleegsters en geneesheeren bleken meer en meer de grondtoon harer waanideën en dolle handelingen te zijn.

In het begin van Januari 1879 komt onverwachts eene gunstige wending.

Nimmer had zij ook mij, (D^{r}. v. D. K.) die haar bij het intreden in de wereld behulpzaam en dertig jaar de huisarts harer familie was geweest — eenige aandacht gewijd. De herinnering van dit alles, bij haar in een kalm oogenblik opgewekt, had, verklaarde zij mij later, een diepen indruk op haar gemaakt. Zij beklaagde zich daarbij tevens dat zij in het laatste jaar juist toen zij deze meer dan ooit noodig had, mijne hulp (door mijn vertrek) had moeten missen. Deze gunstige verandering hield aan: zij liet zich door mij leiden. Terwijl de verwarring harer verstandelijke vermogens meer en meer wijkt, herstelt zich ook hare physieke constitutie, welke, uit den aard zwak en nerveus, door de aanhoudende en langdurige maniakale opgewektheid zeer geleden had en hare menstruatie treedt weder geregeld in. Zij is rustig, herinnert zich slechts enkele punten van het met haar voorgevallene en houdt zich met vrouwelijke handwerken bezig. Dit herstel gaat voort, zoodat zij 26 April bij proefneming kan ontslagen worden. Zij is steeds goed gebleven en ook hare verhouding in de familie later zeer gunstig veranderd, maar van nature traag, zette zij weinig uit.

Den 30 Mei 1886 moest zij voor de tweede maal opgenomen worden. Acht dagen te voren, bij het eindigen van het jubilé, werd zij weder krankzinnig, de predikaties werkten te sterk op haar zwak en licht te verwarren hoofd. Dag en nacht prediken en stukken uit de preek herhalen, doormengd met vloeken, onzinnige, onkiesche taal en handelingen en is nog den 27 Juni onder aanhoudende maniakale opgewektheid. Even plotseling als de vorige keer slaat zij echter enkele dagen daarna om (door den indruk van een gesprek over den pastoor harer gemeente) — zij is psychisch normaal maar physisch zeer verzwakt; eene algeheele amnesie van haren laatsten tijd te huis tot Juli alhier blijkt uit hare gesprekken. Zij wordt 30 Augustus met verlof ontslagen. Haar traag, tot weinig werken geschikte constitutie en eigenzinnig karakter doen recidive vreezen.

H. Ha...., 40 j., ong., R. K., landbouwer, Voorst. Opgen. 13 Sept. 1881. **1610. Insania traumatica. (Mel. atton.) bliksem.**

Zijn vader (in 1868 aan eene leverkwaal) zijne moeder (1854) overleden, waren evenals twee zijner zusters zenuwachtig, de broeder en twee andere zusters zijn gezond, overigens geene herediteit. Patiënt is zacht, eenvoudig, godsdienstig, verlegen, bang van aard, had eene fatsoenlijke, landelijke opvoeding genoten, een vrij goed verstand (lager onderwijs), omgaan met de paarden was zijne gewone bezigheid, hij kaartte bij gelegenheid, maar was meestal te huis, hij maakte nooit misbruik van sterken drank. Hij was zelden ziek, maar van zijne jeugd af zenuwachtig en leed aan beklemmingen op de borst. In het begin van Juni 1881 werd hij door den bliksem op het hoofd getroffen, zijn pet werd kort en klein geslagen, maar hij had geene zichtbare beleediging. Dit had op een Dinsdagavond plaats, van toen af tot Donderdagavond was hij buiten kennis en had koorts. Hij herstelde langzamerhand, zoodat hij weer achter de ploeg ging, maar bleef zwak en gejaagd. Dit treffen van den bliksem werd bij zijn neuropathischen aanleg de oorzaak van krankzinnigheid, waarvan hij vroeger nooit sporen had getoond. De verschijnselen waren eerst tobben, bang zijn voor de plaats, voor de buren, finantiën. Daarop vrees, dat men zijne bezittingen en de kerk vernietigen zal en hem en zijne geheele familie gevangen zal nemen: hij is moedeloos, doch steeds zacht. Deze verschijnselen zijn periodiek; hij heeft geen vlagen van razernij, is eens in het water gesprongen en, er uitgehaald, sprong hij er weer in; deze neiging tot een groot taedium vitae is blijven bestaan. Zijn idee fixe is: geen goed te kunnen doen. Vroeger hield hij van gezelschap, thans is hij liefst alleen. Het zien van treurigheid van anderen doet hem aan.

September 13. Bang, bevreesd, weent, weigert eten, verward of geen antwoord. 14^{e}. Voedselweigering. 15^{e}. Zit aanhoudend te bidden, bijna geen voedsel, stil, treurig, weenen. 17^{e}—28^{e}. Zit stil of loopt rond, zijn rozenkrans

prevelend, weinig voedsel, geen antwoord. 29e. Wil biechten, staat met uitgestrekte armen te bidden en te zuchten. 31e. Zit geknield op den grond te bidden, dringt weder op biechten aan, het wordt hem toegestaan, maar daarna hetzelfde tobben. Zijne melancholische denkbeelden zijn als te huis, bijna nooit behoorlijke voeding. Deze toestand blijft in October voortduren. In November begint hij te verbeteren, wordt toegankelijk voor redeneering, voeding en krachten verbeteren. In December begint hij, die tot dusverre niets uitgezet heeft, te werken, zijne waanideeën laat hij varen, wordt opgeruimd en dit alles gaat zoo voort, dat hij den 15 Februari 1882 bij proefneming kan ontslagen worden.

1696. Insania traumatica. Een steen op 't hoofd.

J. G., 42 j., ong., R. K., landbouwer, Helmond. Opgen. 27 Februari 1882.

Een stil en bedaard, werkzaam man met een gezond verstand, doch niet onderwezen, die nooit misbruik van sterken drank maakte en steeds goed gezond en sterk was, werd twee maanden geleden door een steen, die van de tweede verdieping op zijn hoofd viel, belangrijk gewond. Aan deze verwonding waaraan eene benadeeling van ettelijke honderde guldens door zijn broeder (een verkwister) was voorafgegaan, werd de oorzaak zijner krankzinnigheid toegeschreven. Erfelijke aanleg bestond er niet. Hij werd lastig voor moeder (zijn vader is overleden) en zuster, menschenschuw, verkoopt allerlei zotteklap, wil sterven (sprong eens in het water om zich te verdrinken) en heeft het idee fixe, dat hij naar de hel zal gaan en onschuldig is.

In de eerste dagen van zijn verblijf alhier zijn zijne waanideeën van denzelfden aard. Hij heeft erfzonden van zijne moeder, wel 1200 doodzonden, hij moet naar de hel en is toch onschuldig. Zijn vader (die reeds 14 jaren dood is) is bij den pastoor geweest, hij heeft twee duivels gezien met roode lantaarns; sedert het jubilé is hij verloren. Zijn taedium vitae is sterk. Zijne waanideeën zitten echter niet vast, verflauwen bij tegenwerping spoedig, hij lacht er zelf mede, en werkt zeer goed op het land. Zij flikkeren intusschen dikwijls nog op en worden zelfs in Juli nog bespeurd. Na dien tijd schenen zij echter geweken en hij werd 21 September bij proefneming ontslagen.

1909. Mania chronica. Val op het achterhoofd.

J. C. A. Nef...., 48 j., geh., 3 kind., R. K., molenaar en koopman, Blerik. Opgen. 22 Juli 1876.

Van eene, vooral van moederszijde zenuwachtige, maar niet psychopathische familie, was hij als kind rachitisch en van een zenuwachtig gestel, maar vrolijk en opgeruimd en uiterst leerzaam, hij wilde studeeren, had te Boksmeer de Fransche, te Venray de Latijnsche school bezocht, maar na een val op het achterhoofd op 12-jarigen leeftijd was zijn geheugen reeds beginnen af te nemen en was hij gedwongen zijne studie te laten varen en molenaar geworden. Hij wilde vooral veel geld verdienen, had veel ambitie en maakte nooit misbruik van sterken drank. In 1862 werd hij in 's-Bosch een half jaar wegens krankzinnigheid verpleegd. In 1876 vertoonde zich zijne krankzinnigheid bij een proces-verbaal van den jachtopziener; sedert dien tijd was hij steeds schrikachtig, bevreesd, gejaagd en onrustig, zonder razernij en gaarne in gezelschap.

22 Juli. Allerlei vreemde gesticulaties, 's nachts onrustig, uit het bed loopen, lastig, druk, lachend rondloopen en praten, iedereen wat vertellen, of stil, afgetrokken, antwoord weigerend. Hij bleef geheel de maand Augustus zeer levendig, verward, allerlei onzin en vreemde denkbeelden. Geen werkzaamheid of uitspanningen, 's nachts woelig. In September nog allerlei wartaal, vooral bij een bezoek van zijn vader. Den 4 October ontvlucht hij, maar wordt op een paar uur afstand achterhaald. Na dien tijd zeer suf en verward. In December 1876 en Januari '77 is zijn toestand zeer bevredigend, alleen bij zinspeling op personen, met wie hij vroeger niet goed geharmonieerd heeft, wordt hij driftig en opgewekt en is alsdan moeilijk te bedaren. In Februari en Maart blijft hij goed vooruit-

gaan en wordt 5 April bij proefneming ontslagen, doch keert reeds den 17[e] terug afgetobt, zeer vervallen, suf, zucht om te bed te liggen. In Juni is deze toestand allengs verbeterd. — Juli en Augustus weder zeer opgewekt, dag en nacht onrustig, allerlei wartaal en waanzinnige gesprekken, nu en dan geïsoleerd. In September handelingen kalmer, in zijne gesprekken dikwijls verward. De laatste helft van October weder 10[e]—14[e] minder kalm, doch sinds November en December vrij bevredigend. — Het geheel heeft dus een cyclisch beloop. 1878. Januari. De geheele maand zeer dof en te nedergeslagen. Niet de minste opgewektheid, zelfs bij een bezoek van zijn vader zeer afgetrokken en onverschillig. In deze periode ook lichamelijk verzwakt. Van af het begin van Maart weder langzamerhand aan de beterhand, herinnert zich slechts flauw zijn toestand in de beide vorige maanden. Met geringe cyclische recidieven blijft hij verder verbeteren, zonder echter tot volkomen helderheid te geraken en wordt 5 Januari 1879 bij proefneming ontslagen op verlangen der familie.

Den 21 April 1883 weder opgenomen vertoonde hij dezelfde verschijnselen van gedruktheid als in de (melancholische) periode van stilte en afgetrokkenheid. Hij krijgt na een paar maanden hier geweest te zijn, terwijl zijn psychische toestand verbetert, een sterk heimwee, wordt poitrinair, en begint zich eerst te herhalen toen hem de belofte werd gedaan, dat hij weldra bij proefneming zou ontslagen worden, hetgeen den 12 October geschiedde.

W. L. Vor....., 28 j., ong., R. K., ambtenaar, Ud.. Opgen. 29 Juli 1881. **1908.**

Traumatische krankzinnigheid. Insania traumatica.

Een oom van vaderszijde was krankzinnig geweest maar hersteld. Verder geen erfelijkheid. W. was van jongs af zonderling, veranderlijk en onaangenaam van karakter, had echter goed en vlug kunnen leeren en zich afwisselend op de leerlooierij en den boekhandel toegelegd, later was hij rijksambtenaar geworden evenals zijn (overleden) vader en zijn (tengevolge van een kogelwonde door den schedel in en door den dienst verkregen) gepensioneerde broeder. W. had gedurende de laatste drie jaren vlagen van krankzinnigheid vertoond in voor- en najaar. Voor dien tijd had hij slagen op schouders, rug en hoofd gekregen door een strooper, dien hij betrapte, (ook in dienst). Hiervan schijnt geen gebruik gemaakt te zijn om ook voor hem, die nu, uit den dienst ontslagen, door moeder en broeder onderhouden werd, een pensioen te verkrijgen. Zijne zone mitoyenne was tot psychische stoornis overgegaan. In zijne vlagen gaf hij, die voor dien tijd en in de vrije tusschentijden niet dronk, zich sterk aan misbruik van sterken drank over, maakte zware verteeringen en uitgaven, die hij op rekening van zijn broeder liet stellen, vernietigde in toorn wat onder zijn bereik was (werpt b. v. een petroleumlamp in stukken) strooide geld weg (ook zijn horlogie raakte hij aldus kwijt) liep 's nachts ongekleed op straat, verlangde dat zijn broeder met hem op jacht ging, scheen te halucineeren (op hoeken staan om te luisteren) werd achterdochtig, door waanideën van vervolging en achterstelling gekweld en dreigde met het pistool, — of in dienst zijnde verliet hij zijnen dienst zonder of ten minste zonder genoegzame reden (b. v. omdat het eten in zijn kosthuis niet goed was) om naar zijn broeder te gaan. Zijne mede-ambtenaren hadden vooral in de drie laatste maanden opgemerkt, dat hij niet wel bij het hoofd was uit zijne onzinnige gesprekken en uit de beleedigende uitdrukkingen, die hij tegen zijne superieuren deed b. v. „God vervloek je, kerel, ge hebt mij geen aanmerkingen te maken," toen hij berispt werd, omdat hij zich onwelvoegelijk tegen een particulier geuit had en men hem hierop, om zijn mandaat gestand te houden, had gewezen.

Den 29 Juli 1881 werd hij alhier opgenomen. Hij is den eersten dag zeer opgewekt, woest, weigert eten (gastrische verschijnselen, koorts, syr. senn. c. ac. muriat), antwoordt echter vrij geregeld op de tot hem gerichte vragen, schijnt zijne verkwistingen en andere uitspattingen in te zien. Den 5 Aug. zijn de koorts-

verschijnselen geweken; hij is neerslachtig, gedrukt, heeft vrees voor de toekomst: zal geen middel van bestaan meer hebben. Een paar dagen daarna verlangt hij eenige werkzaamheden. Hij laat in zijne woorden en handelingen geen delirium meer blijken; attent er op gemaakt, wat hij te huis gedaan heeft en vooral zijn gedrag tegen zijne superieuren (aanleiding tot zijn ontslag), verdedigt hij zich alleen door te zeggen, dat hij zich niets bewust was, elk mensch wel eens een flater begaat, enz. hij niets tegen zijne familie had en deze niets tegen hem. Hij verhaalt ons ook, dat hij drie jaren geleden, in zijn dienst, door iemand, dien hij calangeerde en die zich verzette, herhaalde malen op hoofd, hals en schouders geslagen en hiervoor door den doctor van Geldermalsen behandeld was, maar zijne dienst had kunnen blijven doen. Korten tijd daarna had hij veel nat en koude geleden en was hij typhoïd geweest; weder kort daarna was hij, bij Rossum, door de duisternis misleid, van eene brug in eene wetering en daarbij met de linkerslaap op een steen gevallen, waardoor hij aldaar eene gesneden wond gekregen had (alles in zijne dienst).

Hij bleef van dien tijd af vrij wel en werkzaam. Zijn blik en houding houdt echter altijd iets sombers en stugs (wat zijne vroegere betrekking echter wel medegebracht kan hebben en zijn natuurlijke inborst is stil, meest op zich zelf). Den 23 Januari 1882 bleek echter bij een bezoek van zijn broeder, dat zijne ideeën van achterstelling niet geweken, slechts gecacheerd, waren: hij deed zich voorkomen als de verdrukte onschuld. Zijn broeder zag dan ook, en niet zonder reden, tegen zijn ontslag, waarop hij aandrong, zeer op, doch dewijl hij alhier geen blijken van krankzinnigheid meer gaf, werd hij den 1 Mei daarop met verlof ontslagen. Den 17 Augustus komt hij eene verklaring vragen van zijn volkomen herstel en dewijl hij zich wel gehouden had te huis, werd hem deze gegeven. Hij werd weder als ambtenaar aangesteld. Later kreeg ik (Dr. P.) van hem een brief uit zijne standplaats Kat... met verzoek hem een bewijs af te geven, dat deze buitendienst te lastig voor zijne gezondheid was en hem eene binnendienst weder aangewezen zou worden. Ik voldeed aan zijn verzoek. Deze brief kwam mij door te veelvuldige klachten en verwarring echter reeds wat zonderling voor, maar wij hoorden van niets meer, totdat hij den 19 April 1883 weder opgenomen werd.

Hij was als leerlooiersleerling te Gestel bij Eindhoven geweest. Hij vertoont thans minder opgewektheid, maar overigens dezelfde verschijnselen als de eerste maal. Hij is stroef, afgetrokken, norsch, slechts nu en dan wat opgewekt, maar loopt meestal zonder iets te doen rond. Binnen drie maanden tijd is hij evenwel in zijn gewonen toestand, vlecht matten of houdt zich met lectuur en spelen bezig. De vrees zijner familiebetrekkingen voor recidieven deed hem echter gedurende een jaar (tot 19 April 1884) hier gesequestreerd houden. Hij hield zich op de leerlooierij later goed volgens mededeeling van zijne zuster. — Den 10 Augustus 1886 moet hij weder opgenomen worden. Het was aanvankelijk goed gegaan, maar hij was tot geen geregelde werkzaamheid te brengen en vooral in den laatsten tijd zeer lastig, zelfs gevaarlijk voor zijne (80-jarige) moeder en zuster.

661. Ant. L. V., 28 j., geh. met H. v. Er..., timmerm., R. K. Opg. 28 Jan. 1885.

Zuster van W. V., was volgens den inlichtingsstaat op een pensionaat te Antw. geweest, was vrolijk en opgeruimd, maar schrikachtig en stond dikwijls van haar bed op. Zij was 7 jaren gehuwd, had 4 kinderen, (waarvan het oudste 6 maanden na den trouw) en had reeds 5 jaren sporen van krankzinnigheid vertoond; toen reeds liep zij weg van haar man naar een stroompje, maar kwam weder terug. Zij had nergens veel zin in, was altijd even onordelijk in haar huishouden. Lichamelijk gezond, wel eens maagpijn (gevolg van ongeregeld leven: opstaan en naar bed gaan, eten). Als oorzaak wordt opgegeven: tegenspoed in het huwelijk (man koud, onverschillig tegen elkander). De verschijnselen waren: zingen, lachen, fluiten, verward, ideeënvlucht; de laatste drie weken stiller: zij had veel bromet. kal. gebruikt.

In de eerste dagen alhier: verward, woelig, looperig, geen rust. Na de eerste week kalmer en meer verstandig, maar ongedurig en wispelturig, kan niet stil zitten, *wil* naar huis. Langzamerhand verbeterd (physisch en psychisch), begint naar huis te verlangen. Is blij haar man te zien, die haar in het begin van Maart bezoekt, hoopt spoedig naar huis te kunnen gaan. Haar man ziet er op het oog zeer geschikt uit; zij wil niet erkennen, dat zij niet veel van haar man houdt. Dit werpt zij verre van zich. Zij herstelt zeer spoedig en kan 27 April met verlof ontslagen worden en bleef goed.

P. Oo..., 50 j., ong., R. K., schippersknecht, Oosterh... Opg. 8 Aug. 1885. **2283. Traum: krankzinnigheid? val op het hoofd? Misbruik van alcoholica?**
Van eene gezonde familie (vader in '55, moeder in '48 overl.), goedig van aard, regelmatige, eenvoudige leefwijze, naar lichaam en geest gezond, middelmatig verstand. Geen potatores dan een neef, nadat hij kastelein geworden was. Hij is van zijn jeugd af schippersknecht en steeds oppassend geweest, zoodat hij bij verschillende schippers 12, 7 en 11 jaren lang in dienst bleef. In den laatsten tijd alleen maakte hij enkele malen misbruik van sterken drank (wellicht bracht zijn beroep intusschen mede, dat hij hem regelmatig gebruikte), voor 7 weken was hij dronken geweest en 3 weken daarna bij de inwijding van een nieuw schip herhaalde malen; overigens verklaarde de schipper, bij wien hij het laatst in dienst was, hem zelden of nooit dronken gezien te hebben. (Volgens een schrijven van de (2e) moeder is hij 6 weken te voren erg gevallen op zijn hoofd, zoodat men dacht dat het daar vandaan kwam). — In den avond van den 18 Juli 1885 zijn de eerste sporen van krankzinnigheid ontdekt, toen O. op het schip zijnde, den schipper en diens vrouw wekte, zeggende, dat het schip vol menschen was. Toen 3 weken geleden Dr. Hoogenboom uit O. (die dit mededeelt) bij hem geroepen werd, vernam hij, dat hij uit Amsterdam, waar men hem naar het gasthuis had willen brengen, hierheen gekomen was, omdat hij liever bij zijn broeder, hier woonachtig, wilde zijn. Hij vond hem toen erg onrustig, meende ieder oogenblik stemmen te hooren, die riepen: „pakt hem" en was zeer gejaagd; temperatuur verhooging was er niet. Hij vermaande hem tot kalmte en schreef eene mixtuur met chloral en morphine voor. Gedurende eenige dagen bleef de toestand stationnair, soms was zelfs eenige beterschap waar te nemen, doch de halucinaties kwamen telkens weer terug; ieder oogenblik meende hij aangegrepen en vermoord te zullen worden. In de laatste dagen werd dit erger; hij riep 's nachts zijne huisgenooten op, zeide dat hun en zijn leven bedreigd werd en wilde de straat op om zich tegen zijne gewaande bedreigers te verdedigen. In den morgen van 6 Augustus vond een zijner huisgenooten hem staande op een petroleumvat, met een touw om den hals, dus voornemens om zich door ophanging van het leven te berooven. Toen hem gevraagd werd, wat hij wilde doen, antwoordde hij, dat nu het toch vast stond, dat hij vermoord zoude worden, het beste was, dat hij zelf een einde aan zijn leven maakte. Hij schuwt het gezelschap niet, maar geeft er ook niet om.

Alhier is hij vrij rustig en kalm, stemmen „pakt hem" hoort hij wel, maar gezichtshalucinaties en de waan, dat men hem en zijne huisgenooten wil vermoorden, schijnen verdwenen. Soms is hij nog angstig en gejaagd, maar hij vlecht geregeld matten. Na verloop van zes weken schenen ook zijne gehoorshalucinaties geweken, maar bij nauwkeurig onderzoek bleek evenwel, dat ze niet geweken waren, toen hij 1 December 1885 naar Voorburg werd overgeplaatst. Uit nader ingewonnen berichten blijkt, dat hij allengs tot dementia is vervallen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

2. Insaniae toxicae.

Alcoholische krankzinnigheid.

Baer geeft [1]) in zijne natuurhistorische studiën, de prikkel- en genotmiddelen in het algemeen aan en bewijst wetenschappelijk, dat de zucht naar genot bij den mensch even oud is als zijne geschiedenis en de middelen ter bevrediging even talrijk als de rassen en natiën. Alleen de allerruwste wilden zouden, volgens Perty, zich met water als drank vergenoegen, en zeldzaam zijn de menschen, die met het natuurlijk sap der vruchten tevreden zijn. Daar nu, volgens Baer „eene generatie, wier physisch en psychisch leven onder den invloed van kunstmatige opwekkings- en bedwelmingmiddelen verloopt, de hierdoor ontstane zwakte der geheele constitutie en de neiging er toe op de volgende generaties overdraagt, — komt het, dat bij de latere geslachten deze neiging een instinctmatig karakter aanneemt, dat bij hen het gebruik van die middelen eene noodzakelijkheid, eene behoefte schijnt en wordt." Een voorbeeld biedt onze lijderes (1799).

De meeste genotmiddelen zijn „zorgenbrekers" en iedereen heeft het recht zich gelukkig te maken; het genot in het algemeen is dus, ofschoon met voorbehoud, billijk. Maar de moderne genotzucht van de moderne Lethe — de alcohol — verzwelgt verbazende sommen en vernietigt maatschappelijk en zedelijk de volken. Drinkzucht, toch, doet de rassen ontaarden en wekt in de nakomelingschap disposities tot ziekten op, welke vroeg of laat uitbreken, vermindert het weerstandsvermogen tegen ziekten, levert rechtstreeks door alcoholvergiftiging en delirium tremens, indirect door verongelukken en zelfmoord, een belangrijk contingent voor de sterftestatistiek, verkort eindelijk den duur des levens, tengevolge waarvan de sterfte in de bijzondere landen in eene zekere verhouding staat tot de endemische drinkzucht. Zij is eene der gewichtigste bronnen van zedelijke en sanitaire ellende, maar ook van pauperisme, ongelukken (brand enz.), teelt de onwetendheid van generaties, ondermijnt het familieleven, leidt tot misdaden, geweld (gevangenis en werkhuizen) en speelt een gewichtigen rol onder de aetiologische momenten der psychische stoornissen.

---

[1]) Der Alcoholismus, seine Verbreitung u. seine Wirkung üb. den individ. u. social. Organismus. Berlin 1878 gr. 8, 621. — en Geneesk. courant 2, 9, 16 Februari 1879.

In 1860 schreef LASÈGUE [1]) over het acuut alcoholisme, in 1869 [2]) over het subacuut, in 1880 beschreef hij de cerebrale verschijnselen van het alkoholisme [3]) in 1882, [4]) Dipsomanie en alcoholismus, in 1883 l'appétit de la soif, l'appétit de l'alcohol, [5]) in 1882 had hij de analogiën nagegaan van het alkoholisch delirium en den droom, [6]) en deze identiteit is zeer groot; E. REGIS deelt twee gevallen mede, [7]) die als twee droomen zijn. Wij hebben des te meer op deze werken van LASÈGUE gewezen, omdat wij alles wat van zijne hand kwam steeds met eene zekere voorliefde ontvingen. E. MENDEL [8]) deelt ons waarnemingen mede van halucinaties in de dipsomanie; B. BALL [9]) beschrijft ons deze lust insgelijks. — W. SANDER had reeds vroeger twee belangrijke gevallen van delirium potatorum beschreven. [10]) — VAN DEVENTER sprak (Psych. Bl. 1885 p. 147—158) over de dipsomanie. Wij gaan de tallooze malen beschrevene verschijnselen, de zware stoornissen van het centraal-zenuwstelsel der alcohol-psychosen, stilzwijgend voorbij, F. L. WRIGHT [11]) o. a. heeft eenige gevallen van momenteele krankzinnigheid gedurende perioden van dronkenschap door alkohol geanalyseerd; VON KRAFFT EBING [12]) schetst ons de belangrijkheid dezer insania voor het forum en ook die van de roes en bewustlooze roes en de toestanden der pathologische alkoholreactie. [13])

Wij voegen nog slechts dit hierbij ter opheldering van de paralytische verschijnselen bij alkoholisten. EUGÈNE MOREAUX b. v. heeft ons den gang van de algemeene paralysis, welke wij ook somwijlen bij drinkers waargenomen hebben, beschreven, [14]) LANCEREAUX [15]) verhaalt ook eenige, door hunne symptomatische analogie opmerkelijke, gevallen van alcoholische paralysis. Volgens LASÈGUE heeft de geconfirmeerde alcoholische intoxicatie slechts een klein tal aanrakingspunten met de paralysis generalis in hare laatste perioden, beider verloop heeft meer verschillen dan analogiën, maar zoo is het niet in het begin. Wij hebben in eenige gevallen hetzelfde waargenomen. Bij de eerste verschijnselen der paralysis generalis zijn de

---

[1]) Ch. Lasègue, Etudes med. 1884 p. 120—136.
[2]) Ch. Lasègue, 1884 2 p. 137—202.
[3]) l. l. p. 228—256.
[4]) l. l. p. 257—280.
[5]) l. l. 1e p. p. 420—428.
[6]) l'Encéph. 1882 p. 124—127.
[7]) l'Encéph. 1884 p. 375—382.
[8]) Manie p. 113—117.
[9]) l'Encéph. p. 385—402.
[10]) Arch. f. psych. 1 b. 1868—1869 487—494.
[11]) l'Encéph. 1882 571—573.
[12]) Kr. Eb. l. l. p. 169—186.
[13]) l. l. 276—289.
[14]) l'Encéph. 1881 p. 298, 299.
[15]) l'Encéph. 1881 p. 319.

antecedenten niet altijd van dien aard, om voor dwaling te behoeden. Vele zieken hebben misbruik gemaakt van alcoholica vóor de invasie der ziekte óf bij het opkomen met nog ongemerkt geblevene teekenen: de zucht tot drinken kan dan niet oorzaak, maar verschijnsel der ziekte zijn. Aarzelen in het spreken, beven der tong, iets later der handen, wijzen het begin aan; bij de alcohol-intoxicatie is belemmering der spraak zelden voorlooper van zenuwstoornissen. Bij duidelijke paralysis is het beven der tong en het onbesliste in de uitspraak zeer verschillend: duidelijke convulsie-bewegingen, trillen der tong als zij zacht op de onderlip rust, wordt sterker of houdt op bij recht houden (zonder steun). Zoo ook bij dronkaards, bij beiden kan het stotteren aanhoudend of intermitteerend zijn en wordt erger bij spanning van den geest. Het beven van de handen is bij beiden ook analoog, maar is bij de paralysis niet gepaard met de spierverzwakking, die zelden, misschien nooit ontbreekt in het alkoholisme. De gang der dronkaards is onzeker, die der paralytici schijnt te gehoorzamen aan spasmodische impulsies. De alkoholist heeft bijna altijd, de paralyticus zelden gezichtshalucinaties, de toestand van de geestgesteldheid is bij beiden zeer verschillend enz.

Het misbruik van alkohol is ongetwijfeld eene menigvuldige oorzaak van paralysis. [1]) Meest betreft het hierbij minder bier en wijn, dan genever of absinth. In den regel ontwikkelt zich de ziekte op die wijze, dat maniakale vlagen of angstaanvallen en melancholische toestanden optreden, waarna intermediaire perioden van schijnbare gezondheid soms van jaren langen duur, tusschen beiden soms een aanval van delirium tremens. Dan allengs meer en meer toenemende intellectueele zwakke, duidelijkere motorische verlammingsverschijnselen, en dan eerst maniakale opgewektheid met grootheidsideën, enz. De onderscheidingsteekenen zijn dan moeilijk, want het alkoholisme bootst soms paralysis na en als in het begin der paralysis eene neiging tot onmatig drinken bestaat, dan vermengen zich de symptomen der paralysis met die van het alkoholismus. Eene differenticele diagnose bestaat niet, zoodra de abusus spirituosorum encephalitis interstitialis diffusa heeft voortgebracht; hier geldt hetzelfde als bij den syphilitischen vorm. Gevallen van acuut alcoholisme zijn lichter te onderscheiden van de paralysis (waarmede het echter soms zeer overeenkomt) en de gevallen van chronische psychosen tengevolge van misbruik van sterken drank van die der paralytische dementia.

---

[1]) E. Mendel. Die Progr. Par. 251, 252 en 282—284.

G. H. Sn......, 45 j., geh., 4 kind., Bokst.. Opgen. 12 Mei 1873. 520. Insania alcoholica. (Paralysis cerebri?)

Patiënt te Abc.... geboren is van goede afkomst, was vroeger scheeps-kapitein, verslaafd aan sterken drank, allengs achteruitgegaan, daarna werkzaam in de ateliers bij de spoorwegen, van daar ontslagen wegens aanhoudende dronkenschap. Erfelijke dispositie was in zijne familie niet, doch de grootvader had aan beroerte geleden. Hij had een goedaardig karakter, was zeer beschaafd (kende Fransch, Duitsch, Engelsch) en verstandig, werken, lezen en wandelen waren zijne uitspanning, was goed gezond, eenigzins genegen tot diarrhee. Hij maakte zeer misbruik van sterken drank en de eerste verschijnselen van krankzinnigheid vertoonden zich dan ook niet dan na dronkenschap door rusie, dreigementen en baldadigheid, vooral maakte hij zich kwaadaardig als hem, dronken zijnde, iets verboden werd. Thans dreigementen, vechten, paardenmoppen oprapen en dwaasheden met idee fixe voor de zeevaart.

12 Mei. Opgenomen in zeer ontdanen toestand: liederlijk voorkomen, geheel de type van potator, wezenlooze blikken, stamelende, lallende spraak, waarin hij verschillende talen dooreen haspelt, onverstaanbaar, verward en suf, kan geen beredeneerd antwoord geven. 21ᵉ. Moet naar zee, wil weder zeekapitein worden, kan overal terecht met zijne „bekwaamheden", stamelt, zijne tong belemmerd, is daarbij vadsig, lui, zelfzucht, verwaandheid, schoon geen delirium in zijn woorden. Juni. De nawerking van chronisch alcoholismus blijft bestaan; spraak blijft stamelend; moeite om zijne gedachte geregeld te uiten, dubbel slaan van de tong; algemeene voeding verbetert, in het laatst der maand en in Juli werkzaam in de mattenmakerij. Augustus. Physieke krachten nemen toe, uiterlijk verbeterd, blijft werken, maar stamelt steeds. September 5. Lichte aanval van apoplexie, voorbijgaande parese van den rechterarm, na eenige dagen weder verdwenen, spraak daarna meer belemmerd. 19ᵉ. Een nieuw acces zonder blijvende stoornis. 23 October. Een nieuw acces zonder merkelijke stoornis in beweging, spraak blijft gedurende een paar dagen zeer belemmerd. November en December. Geen toevallen. Zijn toestand bleef vrij gunstig, over het geheel lichamelijk sterker, psychische vermogens helderder.

1874. Januari en Februari. Enkele apoplectische insultus, de paralytische verschijnselen treden meer voor, gang waggelend, spraak meer stamelend. Maart. Betrekkelijk vrij gunstig, uiterlijk beter, apoplectische toevallen minder, bij tijden spraak en gang beter. April en Mei. In weerwil de toevallen minder voorkomen, gaan zijne physische en psychische krachten allengs achteruit. Hij behoort tot de dementes. Juni—Augustus. Dezelfde toestand. De algemeene paralyse neemt steeds toe, dag en nacht onzindelijk, in alles hulpbehoevend. October tot December. Geen verandering.

1875. Januari—Maart. Steeds achteruit gaande. Hij bezwijkt den 7 Mei.

N. F....., 43 j., wedʳ., 2 kind., hoefsmid, Gemert. Opgen. 15 Juni 1878. 1621. Chronisch alcoholisme.

Zijn broeder Silvester werd in Mei 1863 krankzinnig op 44-jarigen leeftijd; bij den dood van zijn vader, een blauwverver, in 1845, berustte de zorg op hem (op 26-jarigen leeftijd) van een talrijk huisgezin, waarvan de volgende zoon (onze N.) toen eerst 9 jaar oud was. Trouw, ijverig en oppassend verloor hij door overmaat van werkzaamheid en zorg zijn verstand, werd in het huis Padua verpleegd en in dementen toestand den 30 September 1871 alhier opgenomen en in denzelfden toestand 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

Niet aldus was onze Nicolaas; wel was hij werkzaam, maar veranderlijk, los en gaf zich dikwijls aan sterken drank over. In den laatsten tijd begon hij, na spiritueuse dranken gebruikt te hebben, opgewekt te worden. Den 15 Juni 1878 komt hij alhier op eigen verzoek, hij gevoelt zich niet goed in zijn hoofd, vreest het lot van zijn broeder en wil daarom in tijds hulp zoeken; hij klaagt over spanning, drukking in het hoofd, zou elkeen willen aanvallen, zoo hij zich

niet met geweld wederhield, slapeloosheid, constipatie (syr. senn. ac. mur. dil. 's avonds ac. morphii.). 18e. Gevoelt zich veel beter, slaapt goed, alleen nog migraine en suizingen in het hoofd; geen delirium. 22e. Goede nachten, klachten over het hoofd minder. 26e. Opgeruimd, vrolijk, tevreden, verlangt eenige werkzaamheid en lectuur, die hem spaarzaam wordt toegestaan, omdat hij nog drukking in zijn hoofd gevoelt, vooral aan de linker slaapstreek. Daar hij steeds bleef verbeteren, werd hij den 22e bij proefneming ontslagen.

Geheel anders komt hij den 24 September 1881 alhier voor de 2e maal. Hij is slechts korten tijd wel geweest; maar maakte verregaand misbruik van sterken drank en langer dan een jaar heeft hij alle verschijnselen van chronisch alcoholismus vertoond: dwaze gesprekken, verzuim van werk, verkoopen beneden fabrieksprijs, geld opmaken, zijn kinderen gebrek laten lijden, geld opnemen op zijne geringe bezittingen, om zoo drank te krijgen. In de laatste dagen allerlei dwaze handelingen, onzinnige brieven schrijven, uitstallen van bespottelijke voorwerpen, bedreigen zijner familie, mishandelen zijner kinderen. — Zijne finantieele toestand is zoo verminderd, dat hij op de 4e klasse (de vorige keer was hij op de 3e) geplaatst wordt en onder curateele gesteld is. Hij komt onder alle teekenen van dronkenschap binnen, zijn vroeger open gelaat is verwrongen, heeft het zeer druk, klaagt over burgemeester en curator, dat zij hem onrechtmatig hier gebracht hebben, is niet gek, ten onrechte beschuldigt men hem van dwaze handelingen en inkoopen, hij weet alles beter, is achteruitgesteld en mishandeld door zijne familie, wil naar huis, verlangt naar kermis en sterke dranken, hij moet weg, verzuimt te veel, wil advokaten, die zijne belangen verdedigen (aq. sulph. dil. c. syr. pap. rhoead, balnea.) Deze opgewektheid duurt slechts enkele dagen. Reeds den 3 October is hij vrolijk en opgeruimd, voegt zich naar zijne omgeving, werken doet hij nog niet, wel wil hij dit, zegt hij, maar als het hem gevraagd wordt, weigert hij. Den 15e schrijft hij een zeer geregelden brief, waarin geen spoor van delirium, Van dien tijd af is zijn toestand voldoende, hij werkt geregeld op de smidse, maar 'wordt voorzichtigheidshalve eerst 23 Maart 1882 bij proef ontslagen.

Den 20 Juli wordt hij op nieuw opgenomen. De eerste dagen is hij ontevreden en wil weer weg, hij is niet gek, heeft niets bedorven, zijn zaken goed behartigd, enz., in 't kort hij is weder de verongelijkte. Den 27e toen hij tot zijn bewustzijn is teruggekeerd, verhaalt hij ons, dat er een vlammetje uit zijne keel was gekomen, toen hij nog te huis was, en dat hij steeds in de laatste dagen aldaar halucinaties van gezicht en gehoor had, dat men hem zeide, dat hier allen waren opgehangen en zijne geheele familie ook, vandaar dat hij zoo een schrik had en zich verzette om hier naar toe te komen, maar dat hij gekalmeerd werd, toen hij zag, dat er hier niets van waar was en hij ook geen stemmen meer hoorde. Hij vertoont hier geen delirium, maar werkt niets. Van af den 1 Oct. wordt hij echter werkzaam op de smederij en wordt 21 Januari 1883 bij proefneming ontslagen.

1799. **Insania alcoholica.** W. F. Th....., 52 j., geh., (1 zoon v. 10 j.), R. K., Os.. Opgen. 5 Juni 1880.

Vader (muntmeester te H....) ter oorzake van sterken drank bij de munt ontslagen, overleden, moeder reeds sedert 15 jaar suf, broeder verongelukt door dronkenschap, de drie zusters (modisten) alle evenzeer aan den drank overgegeven. Hare opvoeding was die van den deftigen stand maar zonder zorg, haar zeer klein verstand had daarbij veel leiding noodig en van onderwijs had zij weinig vrucht getrokken. Hare gezondheid was goed (wel leed zij aan verstoppingen), zij was sterk van gestel en zachtaardig van karakter. Opschik, langs den weg loopen, modisterij (evenals hare zusters, die echter veel bedrevener waren) was haar lust, maar liefst drinken, drinken en nogmaals drinken; hun misbruik was inderdaad verschrikkelijk degoutant, menigmaal werden zij, als zij in de omlig-

gende gemeenten goederen afgeleverd of nieuwe bestellingen ontvangen hadden op een boerenkar in de meest indecente posen, maar meestal uitgestrekt op stroo, naar hare woning teruggebracht (niettegenstaande hare gebreken hadden zij veelvuldige bezigheden en een vrij beklanten winkel, zij konden elkander vervangen, eene alleen behoefde maar tamelijk nuchter te zijn en de affaire kon gaan!)

Wat haar (10 jaren jongere) man, timmerman en architect, tot huwen bewogen heeft, is onbekend, misschien het oog op gemakkelijker bestaan, dat trouwens niet gelukte, want de zusters knapper dan pat., zetten zelfstandig hare zaak voort en de man bleef met eene drinkster, die reeds den klimakterischen leeftijd naderde, eene slordige huisvrouw en moeder zitten. Vijf jaren geleden vertoonden zich de eerste sporen harer krankzinnigheid door verregaande jaloesie tegen haar man en de, voor het huishouden zeer geschikte, meid (ofschoon de jaloesie niet altijd geheel ongegrond scheen). Zij was nu doorgaans lastig, maar vooral erg gedurende en onmiddellijk na de dronkenschap, dan raakte zij soms in ware vlagen van razernij.

Den 5 Juni 1880 alhier opgenomen is zij spoedig vrij kalm, rustig, zoekt gezelschap, houdt zich met vrouwelijke handwerken (die zij echter niet netjes, maar onzindelijk afwerkt) onledig, is dikwijls treurig en neerslachtig en verlangt naar huis vooral naar haar kind, maar laat, ten opzichte van haar man, elkeen hare jaloesie blijken en het idee van door hem achtergesteld en verongelijkt te worden. In de laatste helft van Juli begint zij echter na een bezoek, vooral van man en kind, te verbeteren. Zij wordt 28 Augustus 1881 met verlof ontslagen.

Den 3 Augustus 1882 wordt zij voor de tweede maal alhier opgenomen, onder dezelfde verschijnselen maar in ergere mate. Hare spraak en de beweging harer vingeren is trillend, zij is erg dorstig, begint na eenige dagen voor haar doen vrij verstandig te praten, wordt kalm, werkzaam, wil van sterken drank niet hooren, *wordt zeer vroom*. Zij schikt zich wel, blijft echter trillerig, nu en dan zooals vroeger neerslachtig, over haar man spreekt zij niet meer (deze is volgens haar op reis). Enfin, het gestichtsleven, en vooral de volstrekte onthouding van sterken drank, scheen goed bedarend op haar te werken (de eenige geneeskundige behandeling was ac. sulph. dil. met syr. pap. rhoead. geweest). Op aandringen harer zuster werd zij 15 Januari 1883 ontslagen, met deze ging zij mede naar de prov. Zeeland waar zij zich gevestigd had, maar niet naar huis. Zij werd als *niet hersteld* afgeschreven.

Zoo lang zij beide malen hier is geweest, zijn geen halucinaties bespeurd, ook zijn deze, zoo verre ons bekend is, nooit te huis opgemerkt.

Ant. v. Br....., 48 j., geh., 3 kind., N. H., kastelein, Amst. Opg. 3 Sept. 1881. **1609. Chronisch alcoholismus.**

Vroeger een zeer net man, in wiens familie geen krankzinnigheid is waargenomen (eene zuster alleen is „soms niet goed bij gedachte") meer dan middelbare gestalte (1,79) met ovaal aangezicht, rond voorhoofd, bruin haar, wenkbrauwen en baard, blauwe oogen, spitsen neus, ordinairen mond, ronde kin, bleeke kleur (zwak). Op zijn gedrag viel niets af te wijzen. Hij had gedurende zijn 18-jarig huwelijk altijd groote en drukke zaken gehad, zoodat hij dikwijls partijen had van 200 man. Achteruitgang van zaken, jaren na elkander in weerwil der beste pogingen om vooruit te komen. De buffetten op de Arnhemsche tentoonstelling voor veel geld gepacht, gaven hem den slag. Hij begon te mijmeren, zocht een jaar lang om weer iets te krijgen, eindelijk gelukte het hem te Amsterdam „Toen begon hij zoo raar te doen," zegt zijne vrouw, „dat zij dadelijk zag, dat hij in het geheel niet goed bij het hoofd was, hij was soms zoo raar en dan stond hij me soms aan te kijken en dan viel hij maar zoo voor den grond en dan lag hij net alsof hij dood was, maar dan kwam hij weer bij en dan was hij weer goed; maar zijn toestand verergerde van dag tot dag, b. v. des nachts stond hij op en dan ging hij om 3 uur des nachts naar beneden in de zaal en

dan stak hij al de lichten op en dat in Januari in het midden van den winter, en dan ging hij met alle gordijnen naar de hoogte en de deuren open op stoelen liggen slapen, dan kwam ik naar beneden en dan deed ik alles weer toe en de lichten weer uit. Langzamerhand begon hij het op een drinken te zetten, hij was soms stom dronken, en bij lichte vrouwen te gaan en daar besteedde hij al zijn geld aan, ik heb hem zelfs uit een h...kast gehaald en toen heb ik hem onder curateele laten zetten, want hij nam alles van mij weg en liet mij met 25 gld. toen ik de zaak op mij nam en met veel schulden. Ook was hij erg driftig, zoodat hij zich zelven niet kende. Den dag toen hij dat ongeluk (een moord) beging, ging hij 's morgens vroeg uit wandelen en hij kwam terug en ik zag niets aan hem, hij was zooals gewoon, zeer raar in zijne handelingen. Hij heeft vroeger veel ziekten gehad en leed aan bezettingen op zijn water, alsook op de borst. — In de gevangenis moest hij streng bewaakt worden, omdat hij dag en nacht lastig was. (Aldus in haar brief van 30 September).

Den 3 September alhier opgenomen, schijnt zijne rechterzijde verlamd (hij laat zich slepen), zijn gelaat is sterk gekneusd rond de oogen, om de beide oogappels een scherp begrensde breede, roode kring. 's Nachts zeer opgewekt, lastig, maakt vele bewegingen en loopt, staat op, neemt het beddegoed van eenige medeverpleegden weg en plaatst het op zijn bed. 7ᵉ. Maakt zich heimelijk meester van eene schaar, die hij op het bloote lijf verbergt, — kan zeer goed loopen. Heeft in zijn oogen iets geslepens, men vertrouwt ze niet. 11ᵉ. Hij schopt eene tobbe met water omver, richt zich daarop op tegen den muur en beproeft te ontsnappen. 13ᵉ. 's Nachts onzindelijk, onophoudelijk neiging tot stelen, grijpt alles weg en verbergt het. 15ᵉ. Dag en nacht onzindelijk. 18ᵉ. 's Nachts apoplectisch (?) acces, 's morgens parese der linkerzijde, moeilijke deglutitie, constipatie. 19ᵉ. Aanhoudende trekkingen, deglutitie bijna onmogelijk. 22ᵉ. Gangraena en decubitus. Uiterst verward, onzindelijk, woelig. Weigert alle geneesmiddelen. Overlijdt 1 October.

1073. Delirium tremens. acuut alcoholismus.

L. A. B....., 45 j., geh., 4 kind., R. K., Logementh., Rav....... Opg. 7 Juli 1877.

In wiens familie geene erfelijkheid bekend is, die eene beschaafde opvoeding met middelbaar onderwijs genoot en een goede betrekking had, was verkwistend en heerschzuchtig en wilde elken dag wat anders. Vroeger naar lichaam en geest gezond, leed hij later door den drank, waarvan hij sedert twee jaren voortdurend misbruik maakte, aan hartkloppingen, neusbloedingen en constipatie. Zijn verstand verwarde reeds lang, hij deed alle mogelijke verkeerdheden, babbelde aanhoudend, kreeg dikwijls halucinaties van het gehoor: hoorde menschen praten, de trappen en kamers op en rond loopen, waande dieven te hooren, wapende zich en deed bedreigingen met moordwerktuigen. Daarna kwam hierbij jaloesie, hij verdacht een inwonend commensaal met zijne vrouw in betrekking te staan en bracht hun leven in gevaar.

De lijder, van eene nerveus sanguinische constitutie, middelbare gestalte, onbestemden blik, komt nog onder den indruk van den drank zeer opgeruimd binnen, praat allerlei onzin, klaagt over oorsuizingen en droogte in de keel. Hij is er aanhoudend op uit, zijne vermeende kundigheden (teekenen, werktuigkunde enz.) uit te meten en vooral zijne jaloersche denkbeelden, welke hij een geheel gesystematiseerd beeld geeft en anderen tracht te doen deelen.

Van alle gebruik van alcoholica verstoken, wijken (onder het gebruik van ac. sulph. dil.) de verschijnselen van delirium, evenzeer onder een geregeld dieet en geneeskundige behandeling zijne ziekelijke gesteldheid, hij begint zeer spoedig het ongegronde van zijne ijverzuchtige ideeën in te zien, zijne ijdelheid houdt op en bij een bezoek van zijne vrouw bekent hij zijn misverstand en wordt twee maanden na zijne opname bij proefneming ontslagen. — De patiënt is later te huis kunnen verpleegd worden, maar hij is ongeschikt voor zijne vroegere affaire, suf enz., zijn verstand bleef verz...."

N. v. S....., 36 j., geh., 2 kind., landbouwer, Al.... Opgen. 15 Sept. 1881. **1613. Insania alcoholica. (Chronisch alcoholismus.)**

Er bestaat geen erfelijkheid in de familie, niemand heeft aan zenuwziekte, epilepsie of beroerte geleden, allen genoten eene goede gezondheid. Van zijne wieg af had hij een driftig en eigenzinnig karakter vertoond (verbrijzelde de pijpenkoppen enz.) en een gering verstand, was later zeer lastig, leefde ongeregeld, gaf zich reeds vroeg aan sterken drank over, had neiging tot verkwisten en groot doen. Hij brokkelde in tien jaren tijd 10,000 gld., de erfenis van zijne vrouws vader in door zijn koopen en geschenken; b. v. hij moest altijd de duurste beesten hebben, had hij een beest van 200 gl. noodig, dan kocht hij er een van 300. In zijne giften was hij steeds de eerste, een veldwachter kreeg b. v. een nieuwjaarsfooi van *f* 2.50; geschenken aan kerken enz. waren overdreven, b. v. een gift van *f* 1020 bij het overlijden van zijn schoonvader aan den pastoor zijner parochie voor twee zilveren kandelaars en twee beelden; daarop *f* 380 voor eene R. K. school, *f* 200 aan den pastoor van Ha........ voor eene nieuwe kerk, *f* 200 en meerdere dergelijke, en dit deed hij, zegt hij, „alleen uit devotie", hij, die vóor zijn vertrek naar Utrecht in de laatste drie jaren geen enkele zijner godsdienstplichten vervulde. Daarbij was hij dagelijks dronken en lag als zoodanig gewoonlijk alle namiddagen op bed; — bewijs genoeg, hoe hij zijne boerderij behartigde??

Te Utrecht in het gesticht (waar hij zes maanden doorbracht), ging hij nu en dan uit, speelde biljart enz. Zijne (eerste) krankzinnigheid had zich geopenbaard onder de verschijnselen van woestheid en kwaadaardige vlagen. Hij, die overigens steeds gezond was, leed echter aan vitium cordis en werd volgens mededeeling uit U. bij zijne overplaatsing naar dit gesticht als reconvalescent beschouwd, maar heeft nog veel behoefte aan rust en onthouding. Hij is op zijne wijze gezellig en spraakzaam, zeer gevoelig voor toespraak en bemoediging. Dat de familie hem misleid heeft omtrent zijne opneming, verpleging en overplaatsing, dit stemt hem nu en dan recht onaangenaam. Hij wordt meer bepaald behandeld wegens zijn vitium cordis, overigens kreeg hij vermaningen en waarschuwingen, waarvoor hij te Utr. zeer vatbaar was. — Volgens zijne vrouw behield hij aldaar dezelfde zucht tot giften, hij tracteerde b. v. medepatiënten op wijn; hij vleide, zegt zij, de doctoren in U. en werd bij proefneming naar huis gezonden. Pas te huis gekomen, zegt hij: „zie zoo, nu ben ik weer baas", gaat den ouden weg in en is zeer lastig en onhandelbaar. Van daar dat hij, doch zonder tegenzin (door zijne vrouw alleen begeleid) weer naar U. ging, zich aldaar zeer goed hield en de geneesheeren hem naar hier lieten vertrekken: rust en onthouding zouden hem weldra herstellen.

Hij bood alhier van af zijne opneming op 15 September 1881 weinig afwisselends aan. Van den eersten dag af was zijne steeds herhaalde klacht, dat hij door zijne familie en deze door de Protestanten misleid was, dat hij, in een Protestantsch gesticht geplaatst, zijne godsdienstplichten niet had kunnen vervullen, (N. B. bij die ze te huis reeds drie jaren niet vervuld had!) hij was nu zoo gelukkig hieraan te kunnen voldoen. Des Donderdags aangekomen vroeg hij reeds Zaterdags ter biecht en te communie te gaan. Het werd hem toegestaan. Later deed hij dit weder en ging geregeld alle dagen ter Mis. Daar hij zich goed liet leiden en beleefd was mocht hij reeds spoedig ook naar de boerderij, het vee en de weilanden mede gaan zien en gebruikte hij op soms zeer lange wandelingen 1—2 glazen bier. Aanvankelijk beproefde hij ook soms hier aan de werklui in het geheim van het weinige geld, dat hij in zak kreeg, een glas bier te geven: dit werd hem echter belet. — Bij herhaald onderzoek meenden wij, ofschoon de aard van zijn hartgebrek ons niet heel duidelijk was, hypertrophie van rechter- en linkerhart met vet-degeneratie te constateeren; er werden daarom slechts kleine wandelingen en rust toegestaan en tinct. digit. met aq. laur. ook soms morphine met aq. laurocerasi toegediend.

Zijn physieke en psychische toestand bleef langzamerhand verbeteren, hij was gewillig, behulpzaam en geen delirium in woorden of handelingen, het eenige, wat algemeen hinderde was dat hij zoo „zanikte." Hij werd 16 Mei 1882 met proef ontslagen.

Onze waarnemingen zijn uitsluitend beperkt gebleven tot de insania alcoholica andere gevallen van toxische krankzinnigheid kwamen niet voor.

TIENDE HOOFDSTUK.

II. Krankzinnigheid, Waanzin.

Paranoia, Vecordia, Vesania, Verrücktheit.

Het woord „idee" duidt volgens zijnen oorsprong (εἶδοσ) aan een „beeld" en wel „een geestig beeld", het in onzen geest terug blijvende „afbeeldsel" van iets, dat zinnelijk waargenomen is. De voorstelling van dit onderwerp in onzen geest is daarvan het idee; — een waanidee is dus eene valsche voorstelling, die met de werkelijkheid niet overeenstemt, van een of ander proces, dus een valsch oordeel. Elk valsch oordeel is evenwel geen waanidee, maar wordt dit eerst wanneer het op ziekelijken grond rust. Waanideeën ontstaan, evenals gezonde ideën op aanschouwelijke wijze door verbinding van bijzondere tot algemeene ideën en oordeelen; doch zij ontspruiten alleen uit een' zieken bodem, een ziekelijk veranderd voorstellingsorgaan. De waanzinnige denkt, besluit en oordeelt even consequent als de gezonde, maar voortdurend worden aan zijn oordeel valsche feiten ondergeschoven.

De waanzin (Verrücktheit) onderscheidt men in *primaire* en *secundaire*. De eerste treedt op als speciale vorm „de originaire" en de tweede ontstaat in den loop der individueele ontwikkeling of is het eindstadium van eene andere ziekte.

Wij hebben 675 gevallen genoteerd van paranoia: 413 m. 262 vr. dus ruim 28 $^0/_0$ van het geheele getal lijders (18 $^0/_0$ m. 10 $^0/_0$ vr.). Van deze genazen 328 (218 m. 110 vr.) dus bijna 50 $^0/_0$ (32 $^0/_0$ m. 16 $^0/_0$ vr.); stierven 120 (77 m. 43 vr.) dus bijna 18 $^0/_0$ (11 $^0/_0$ m. 7 $^0/_0$ vr.); niet hersteld ontslagen werden 147 (74 m. 73 vr.) d. i. bijna 22 $^0/_0$ (11 $^0/_0$ m. 11 $^0/_0$ vr.). In behandeling bleven 11 $^0/_0$, terwijl op 1 Januari 1886 met verlof waren 5 lijders (2 m. 3 vr.).

Varieteiten. Wij hebben 7 varieteiten aangenomen, terwijl 19 lijders (18 m. en 1 vr.) in het demente stadium der vecordia werden opgenomen.

V. halucinatoria. 1e Varieteit. *V. halucinatoria.* Hieraan leden 142 (85 m. 57 vr.) dus ruim 21 $^0/_0$ (13 $^0/_0$ m. 8 $^0/_0$ vr.) van de 675. Van deze werden hersteld ontslagen 65 (39 m. 26 vr.), dus bijna 46 $^0/_0$ (ruim 27 $^0/_0$ m., ruim 18 $^0/_0$ vr.); niet hersteld 44 (31 $^0/_0$), waarvan 25 m. (18 $^0/_0$) en 19 vr. (13 $^0/_0$); overleden 20 (12 m. 8 vr.) dus ruim 14 $^0/_0$ —; blijven in behandeling 13 (9 m. 4 vr.).

V. persecutoria. 2e Varieteit. *V. persecutoria.* Hiervan werden opgenomen 217 (118 m. 99 vr.) dus ruim 32 $^0/_0$, (17 $^0/_0$ m. 15 $^0/_0$ vr.). Van deze herstelden 99

(66 m. 33 vr.) dus bijna 46 % (30 % en 16 % vr.); niet hersteld ontslagen werden 55 (21 m. 34 vr.) of 25 % (10 % m. en 15 % vr.); overleden 32 (21 m. 11 vr.) dus bijna 15 % (10 % m. en 5 % vr.), terwijl onder behandeling bleven 28 (9 m. 19 vr.) en met verlof waren 3 (1 m. 2 vr.).

Megalomania. 3e Varieteit. *V. megalomania.* Hieraan leden 121 (84 m. 37 vr.) dus bijna 18 % (12 % m. en 5 % vr.); hersteld werden 61 (47 m. 14 vr.) of 50 % (39 % m. 11 % vr.); niet hersteld 16 (11 m. 5 vr.) d. i. 13 % (9 % m. 4 % vr.); overleden 31 (21 m. 10 vr.) d. i. ruim 25 % (17 % m. 8 % vr.) In behandeling bleven 12 (4 m. 8 vr.) en met verlof was 1 m.

V. religiosa. 4e Varieteit. *V. religiosa.* Opgenomen 122 (77 m. 45 vr.) d. i. 18 % (ruim 11 % m. bijna 7 % vr.); hersteld ontslagen 71 (46 m. 25 vr.) d. i. 58 % (bijna 38 % m. 20 % vr.); niet hersteld 14 (7 m. 7 vr.) d. i. ruim 11 %; overleden 30 (19 m. 11 vr.) ruim 24 % (bijna 16 % m. 9 % vr.), terwijl bleven 6 (5 m. 1 vr.) en met verlof was 1 vr.

V. ilusionaria. hypochondriaca. 5e Varieteit. *V. ilusionaria* (hypochondriaca). Hieraan leden 36 (26 m. 10 vr.) = ruim 5 % (bijna 4 % m. ruim 1 % vr.); herstelden 23 (17 m. 6 vr.) = 64 % (47 % m. 17 % vr.); niet herstelden 7 (5 m. 2 vr.) = ruim 19 % (14 % m. 5 % vr.); overleden 2 (1 m. 1 vr.) en bleven 4 (3 m. 1 vr.).

Erotomania. 6e Varieteit. *Erotomania.* Hieraan werden opgenomen 12 (5 m. 7 vr.), waarvan 7 (3 m. 4 vr.) herstelden, 2 (1 m. 1 vr.) niet herstelden; 3 (1 m. 2 vr.) overleden.

V. puerperalis. 7e Varieteit. *V. puerperalis.* Van de 6 vrouwen, die hieraan leden, herstelden 2, terwijl 4 niet hersteld ontslagen werden.

Van de dementes werden opgenomen 19 (18 m. 1 vr.) en hiervan werden 1 vr. en 4 m. als niet hersteld ontslagen; 2 m. overleden en 12 m. bleven onder behandeling.

a. Paranoia, s. vecordia, halucinatoria.

1595. Vecordia halucinatoria. spiritismus. Jhr. E. H. M. van R., 23 j., ongeh., R. K., student in de rechten, 's Gr. Opgen. 4 April 1878.

De lijder is van middelbare gestalte, nerveus-sanguinische constitutie, gezond gestel en heeft een zacht welwillend karakter. Eenige zoon (met twee zusters) van eene zeer deftige adellijke familie verloor hij reeds vroeg zijne moeder. Zijne opvoeding was zeer gesoigneerd. In N...... zijne geboorteplaats, ontving hij zijne eerste wetenschappelijke opleiding, zijne humaniora bestudeerde hij te K..... onder leiding der Jesuïten, vandaar ging hij zich aan de academie te L..... op de rechten toeleggen. Net en onbesproken was aldaar zijne leefwijze, overeenkomstig met de kieschheid en wellevendheid dergenen, wet wie hij converseerde. Zijne godsdienstige opleiding schijnt hij echter minder behartigd te hebben.

De rechtsgeleerde studiën boeiden hem niet tot bereiking van zijn levensdoel: ook andere geleerde vakken hadden geen voorkeur bij hem; de schilderkunst, (en in deze bracht hij het ver), bood hem een geliefkoosde bezigheid aan. Hij wierp zich echter in de armen van spiritisten onder zijne vrienden (waaronder hij,

waar of onwaar, vele uitstekende personen als medium's opgaf) en eene ingespannen studie op alles wat met magnetisme en spiritisme in verband staat, volgde. Sinds zes maanden ontstond daarop zijne geestverwarring, die zich uitte in een ongeregelden levenswandel, inbeelding van vervolging en vergiftiging van en door zijne dierbaarste betrekkingen, benadeeling enz. en het idee fixe van omgang met geesten, gepaard met halucinaties en de zucht om alleen te zijn. Zeer juist schetst D^r^. R. zijn toestand „die zich als geestvervoering (exaltatio psychica) met zinsverbeeldingen (halucinationes) openbaart, dat hij nam. ten gevolge der beoefening van het zoog. spiritisme van tijd tot tijd geheel buiten zich zelven geraakt, zoodat hij van hetgeen rondom hem voorvalt geene of slechts gebrekkige kennis verkrijgt, en zoowel dan als wanneer hij weder bij zinnen is, met spiritisten meende te spreken, die zich op verren afstand b. v. te Weenen of Londen bevinden, dat zich onder dien invloed waanzinnige voorstellingen bij hem gevormd hebben, welke hem tot handelingen, die voor anderen hoogst onaangenaam zijn, — zooals de aangifte aan de politie, dat bepaalde personen hem hebben willen vergiftigen — hebben vervoerd en hem het voornemen doen opvatten om zekere personen, die hij van tegennatuurlijke bedrijven beschuldigt, te vermoorden, waartoe hij zich reeds een dolk zou aangeschaft hebben,.....

Den 4 April werd hij alhier opgenomen. Gedurende de vier eerste weken heerschten de zonderlingste verwarring en combinatie in zijne denkbeelden. Hij droeg de spiritualistische theoriën met vuur en klem en niet zonder welsprekendheid voor. Zij boeiden onwillekeurig uit zijnen mond; vrij, gelijk zij waren, van de soms grove en onkiesche materialistische denkbeelden en liepen over philosophie, physiek, godsdienst, politiek en staathuishoudkunde, soms geregeld, soms in de bontste mengeling. Over het huwelijk koesterde hij de zonderlingste ideeën, zoo b. v. meende hij een chinees te zijn, door het bewonderen zijner moeder van een beeldschoonen chinees te Parijs, zonder haar echter van omgang met dezen te verdenken: vandaar droeg hij altijd denzelfden zijden zakdoek, die nooit gewasschen mocht worden bij zich, enz. Zijne philosophische ideeën over het genieten, waren niet minder zonderling: wanneer hij in China of elders zich wenschte te verplaatsen b. v. rookte hij tot dit doel een cigaretje. Om mij (D^r^. v. D. K.) hetzelfde genot te verschaffen bood hij mij eens, terwijl ik op zijne kamer op de canapé tegenover hem zat te praten, er een aan, maar verzocht mij, nadat hij aangestookt had, zeer beleefd eene andere plaats te willen innemen, omdat ik hem anders belemmerde. Zijne door de gymnastie krachtig en vlug ontwikkelde musculatuur (met genoegen zag ik zijn ontblooten, in beweging zijnden, arm) boezemde hem het idee in een Samson te zijn, en hij slaat in mijn bijzijn een blad van de tafel in stuk. Zijne wereldbeschouwing maakt hem tot God; zijne spiritistische denkbeelden tot medium, vooral des nachts verkeert hij met zijne overledene betrekkingen en andere dooden of met levende medium's. Denkbeelden van vervolging doen hem zich heimelijk meester maken van gevaarlijke werktuigen (b. v. de pook) om zich te verdedigen, of gepleegd onrecht enz. te wreken. Zucht naar vrijheid doet hem de ruiten inslaan. In 't kort: de meest afwisselende handelingen, zoo het schijnt met weinig of geen bewustzijn verricht, volgen zich op en worden weldra vergeten. Bij alles blijft hij intusschen kiesch, geen onzedelijk woord of vloek is ooit uit zijnen mond gekomen.

Zucht naar eenzaamheid en omgang met zijne denkbeeldige wereld deden hem in zijnen niet opgewekten toestand meestal zijne kamer houden, zooveel mogelijk in zich zelven gekeerd; was hij in den tuin, dan wierp hij zich gaarne uitgestrekt op het gras neder (of op zijn kamer op den grond), zucht en weent en is uiterst moedeloos. Hij heeft geen lust om iets te doen, leest weinig, ligt zeer laat te bed of op de canapee en weigert niet zelden voedsel. Over het algemeen wil hij juist het omgekeerde van hetgeen men van hem verlangt.

Zoo blijft de toestand tot in de tweede helft van Juni. Toen heeft er een belangrijke omkeer, als het ware, een tweestrijd in hem plaats. Hij werpt zich

op het godsdienstig terrein. Zijne zonden zijn te groot om ooit vergeven te worden; hij mag niet eten, ligt tot boetedoening uitgestrekt op de zerken van de vestibule of op den grond zijner kamer, weent, klaagt, doet allerlei wanhopige gesticulaties. Na deze exaltatie komt kalmte; hij zoekt zijn troost in de godsdienst, bezoekt geregeld de kerk, vervult zijne plichten. In Augustus krijgt de gezonde rede het overwicht geheel terug, hij blijft goed in de maand September en wordt 12 October met verlof ontslagen. — Zijne beterschap schijnt duurzaam te zijn. Hij hervatte na zijn herstel zijne studie niet meer, maar wijdde zich geheel aan de schilderkunst.

De behandeling was: calmantia, nervina (brometum), later kina, staal middelen en stortbaden. De hoofdzaak echter was de psychische. Menig uur werd bij hem doorgebracht, niet zelden in de diepste geleerde bespiegelingen, welke ofschoon hij ze trachtte te ontzenuwen en in zijn idee, te wederleggen, toch niet zonder invloed bleven. Vooral gunstig schijnt op hem gewerkt te hebben het bezoek van eenen, hem nauwverwanten, achtenswaardigen geestelijke.

Een sterk contrast met deze waarneming maakt de volgende.

1237. Vecordia halucinatoria. H. J. Dekh....., 45 j., ong., Ger., Kral.... Opgen. 7 September 1878.

Had eene primitieve opvoeding, geringe verstandsontwikkeling (een weinig lager onderwijs), was reeds acht malen aan de Ommerschans geweest en daarvan 22 Mei 1878 ontslagen. Den 4 Juli daarop werd hij wegens landlooperij in de cellulaire gevangenis te Dordt geplaatst om van daar met 2 October naar de Ommerschans terug te keeren, toen hij den 7 September herwaarts moest gezonden worden, omdat hij reeds gedurende eene maand blijken van krankzinnigheid had gegeven in het huis van arrest: onrust, neiging en later poging tot zelfmoord (welke zijn idee fixe scheen te zijn) met de meening door andere, gewoonlijk niet eens tegenwoordige, personen vervolgd of mishandeld te worden. Deze verschijnselen waren periodiek: het is niet bekend, dat iets bijzonderen indruk op hem maakte; nu eens was hij gaarne in gezelschap, dan alleen. Tegenzin in zijnen tegenwoordigen maatschappelijken toestand scheen de aanleidende oorzaak; zooveel mogelijk bedarende middelen, overreding enz. en zoo noodig dwangmiddelen, b. v. het dwangbuis, en verder aanhoudende bewaking werden aangewend.

Hij is een tenger, zwak individu met bleeke kleur en strakke gelaatstrekken, waarop weinig verandering is te lezen. Hij klaagt over onrechtvaardigheden van vroeger, allerlei ongesteldheden, heeft afkeer van het leven. Zijne veelvuldige halucinaties en ilusies van bijna, zoo niet alle zintuigen, zijn van verschillenden aard en overeenkomstig zijn physiek gestel, zijn gering verstand, zijne vroegere leefwijze (waarbij hij geen misbruik van sterken drank schijnt gemaakt te hebben). Hij staart b. v. met strakken blik op een bepaald punt, verklaart bij ondervraging, telkens te zullen nederzakken, ziet door een spleet in den muur, een plekje op de ruiten, vreemde denkbeeldige personen op hem afkomen, hem plagen, zijne genitalia branden (zijne sexuaal-ilusies, vooral des nachts zijn zonderling, maar steeds onkiesch). Zonderling zijn ook zijne verklaringen bij ilusies van het gevoel, borstaandoeningen worden door steken of krabben, ook wel schieten door anderen verwekt. Een zweerende vinger ziet hij door kruit beschieten. In 1883 lijdt hij aan eene uitgebreide ulceratie in de hand, die zoo erg is, dat men tot de amputatie dacht over te gaan, maar met verstijving van enkele vingers eindigde. Hier werd geschoten, gebrand enz. Deze halucinaties werden wel eenigzins minder sterk en talrijk, maar bleven voortdurend bestaan, soms schenen zij eenigen tijd te zwijgen. De ilusies van reuk en smaak vielen minder in het oog, dan dat hij vroeger soms voedsel weigerde en hij blijkbaar het als giftig verdacht. — Poging tot suicide deed hij hier niet. Hij was behulpzaam in kamerdiensten. — Den 8 December 1884 werd hij naar Medemblik overgebracht.

Theod. de Gr..., 27 j., ong., R. K., landbouwer, Nuen... Opgen. 23 Juni 1879. **1323. Vecordia halucinatoria. Homicidium.**

Van zijne antecedenten is alleen bekend, dat zijn vader (timmerman) in 1865 overleden, zijne moeder gezond, hij eenvoudig opgevoed, steeds stil en afgetrokken was en veel las. — Bij zijne opneming worden terstond sterke en gestadige halucinaties van gezicht en gehoor opgemerkt, gesprekken met de zon, die hem en zijn meisje bemint, allerlei onzin en wartaal, aanhoudende verzuchtingen, naar boven gerichte blik, verkeert steeds in hoogere sfeeren, heeft geen oplettendheid en doorzicht bij de geringste werkzaamheid, hij zoekt zijn omgang met hoogere wezens in de zon en boven de aarde; hij weet alles, de anderen weten niets, en dit alles weet hij van de zon, ziet visioenen, hoort stemmen, voert gesprekken met denkbeeldige personen, put er lessen uit en deelt die aan anderen met hoogdravende uitdrukkingen, bezielde taal en gebaren mede, sterk met zich zelven ingenomen. Deze toestand blijft nagenoeg voortbestaan, verflauwt echter in het tweede jaar. Aanvankelijk worden eenige proeven met den landbouw gedaan, daarna werd hij behulpzaam in de bakkerij. Het liefst zit hij in een kerkboekje te lezen of te turen. Den 23 September 1882 spreekt hij zoo goed tegen den Off. van justitie, dat er eenige twijfel bij dezen oprees aangaande zijne al of niet bestaande krankzinnigheid. Een brief aan zijne moeder geschreven is vrij goed. Toch praat hij nog steeds in zich zelven, en is soms zeer lastig en opvliegend; daags te voren sloeg hij den bakker nog met een klomp. Den volgenden dag verhaalt hij aan „monsieur" Tellegen, dat hij 's nachts zijn meisje bij zich gehad heeft en dat hem dit veel pleizier deed, wel voor eene maand. Den 6 October vraagt hij ons naar huis te mogen gaan, om voor pastoor te studeeren: dit zoude hij spoedig wezen, want hij kende al Latijn. Den 4 Nov. wandelt hij, druk preekend en gesticuleerend, met drift over de binnenplaats. Wij vangen o. a. de volgende zinnen op: „De rector, die kwaêjongen, kan het zoo goed niet als hij," — „hij zal veel beter preken." — De kerel stookt al mijne kaarsen op en dat wil ik in 't geheel niet hebben, want dat is van mijn geld," „hij zuipt den wijn uit en dan snuit hij zijn neus weer uit, het was beter dat hij een ambacht leerde, om doodkisten te maken," „ik wou dat je morgen gedood in een doodkist lag." Van Diesen" (de bakker) „laat de hond van u maar spreken en worst halen," „ik ben al kapelaan, al heb ik een pet op," dan is het weer als de andere danst of zingt „stil daar in de school leelijke vuilik." „Van der Steen" (een patiënt) „met zijn kaal hoofd moet maar trouwen met mijne oude tante, die is ook wel zoo heel oud," ik wou dat ik ook maar eens goed kon gaan vrijen, dan zou mijne verkoudheid wel overgaan," „het spookt in de bakkerij, de pastoor gaat staan en onze lieve Heer gaat zitten." „Ge moet zorgen, dat de pastoor Fritsen mij Zaterdag werkloon komt brengen," enz. De gesprekken hebben alzoo een geheel andere tint dan toen hij, zooals in den beginne, zijne geleerdheid uit de zon putte, maar eigenwaan en trotsche air de suffisance bleef hem bij met daaruit volgende, niet zeldzame, heftige tooneelen op de bakkerij. De burgemeester van Nu.... wenschte echter aan het aanhoudend geuit verlangen van de Gr. gehoor te geven en op zijn verzoek werd hij den 3 Januari 1884 met verlof ontslagen.

De proeve mislukte zoo zeer, dat hij reeds den 6ᵉ terug gebracht moest worden, „hij was even gek als te voren geweest." De Gr. zeide tevreden te zijn, dat hij eens te huis was geweest; daar zijne zuster reeds een paar jaren te huis overleden en hij daarom nu liever alhier was. Aanvankelijk liep hij ledig rond, werkte daarna wat op de mattenmakerij, vervolgens weder in de bakkerij. Hier was hij zelden tevreden, klaagde dat hij te veel te doen had, was dikwijls lastig en vechtend met de andere aldaar werkende patiënten en den bakker, mopperde aanhoudend, was te knap om iets te doen, docters en rector kenden niets, hij was veel knapper dan zij, enz. enz. kortom hij was een vervelend, schier ondragelijk persoon. Dit was intusschen nog erger het geval, dan dat wij uit de dagelijksche kibbelarijen schenen te kunnen opmaken, ofschoon wel

in het oog begon te vallen, dat hij meermalen het op een zekeren Ligth... gemunt had. Den 21 Augustus lag hij o. a. sterk over hoop met dezen, hetgeen toen reeds aanleiding gaf om hem zoodra mogelijk van de bakkerij te verwijderen. Dit traineerde enkele dagen. Den 26e werden beiden, volgens gewoonte, na het eten door den bakker naar den graanzolder gebracht om daar het koren om te zetten, enz. Om 2 uur maakte zich een verpleger, daar zij niet terug kwamen of terug gehaald werden, ongerust, ging naar boven en vond L. verslagen liggen. De Gr. kwam den verpleger tegemoet en op de vraag waar L. was, antwoordde hij: „daar ligt hij" en ging weg. Hoe ook door Dr. Pompe en anderen ondervraagd liet hij niet blijken, dat hij iets van het voorgevallene wist en later lekte er evenmin iets van hem uit. Terwijl hij ons zeide, dat hij volgens gewoonte wat op den graanzolder was gaan liggen slapen en bemerkt had, dat L. een hectoliter rogge had afgemeten en hij verder niets wist, — had zijn uiterlijk wel iets van een somnambuul: wist hij inderdaad niets van het gebeurde? Of was het veinzen? Hij heeft er zich nooit na dien tijd over uitgelaten en scheen werkelijk zich nergens van bewust. Hij werd na dien tijd steeds op de afdeeling der storenden verpleegd, liep steeds ledig rond en bleef in denzelfden toestand tot zijne verplaatsing naar Voorburg op 1 December 1885. — Bij L. vond men: breuk van de basis cranii, eene wonde boven het rechteroog en op het linkerwandbeen, sterke zwelling van den hals aan de rechterzijde. Het overige lichaam was ongedeerd; geen blijk van worsteling of tegenweer; verwonding, waarschijnlijk aangebracht door een stomp werktuig; het werd niet bij het lijk gevonden maar er waren er genoeg van die soort in de nabijheid.

Ger. Ligth..., 36 j., R. K., arbeider, Zwal... Opgen. 26 October 1882.

Hij had vroeger, schoon hij geen onderwijs had genoten, een gezond verstand, in de familie was geen erfelijke dispostie. Hij was gezond, maar maakte in zijne jeugd wel eens misbruik van sterken drank. Hij vertoonde voor het eerst sporen van krankzinnigheid nu ongeveer 5 jaar geleden. Toen werd hem, die destijds in Pruisen arbeidde, de met moeite bijeengebrachte som van driehonderd gulden ontstolen. Deze sporen waren aanhoudend en verergerden langzamerhand. Hij was liefst alleen, is onrustig, loopt den geheelen nacht buiten, geeft verwarde antwoorden, deponeert zijn alvus op den vloer van het woonvertrek enz. Hetzelfde als vroeger bleef ook hier voortduren. Hij begon echter weldra eerst op de mattenmakerij, daarna op het land (kruien enz.) mede te werken. In 1883 en later was hij meestal in de bakkerij behulpzaam (kneden, rondbrengen van brood enz.). Daar was hij ook wel meestal stil, maar lachte veel in zich zelven, mopperde dikwijls en had vlagen van drift, waarbij hij zeer ongemakkelijk was. Hier in de bakkerij, was hij, gelijk gezegd is, werkzaam met de G..... en de afloop van wellicht herhaalde oneenigheden is boven vermeld.

963. J. M. P....., 42 j., ong., R. K., herbergier, (Sittard) Leeuw..... Opg. 26 Sept. 1876.
Vecordia Een voor de maatschappij hoogst gevaarlijk persoon (tot 30 jaren tucht-
haluc. persecut. huisstraf tot 1889 veroordeeld wegens verschillende diefstallen enz.) hoofd van eene bende, die de Maaskant, waarin zij hare vertakkingen had, verontrustte door herhaalde diefstallen, en die zich aan dronkenschap overgaf, vertoonde drie maanden geleden sporen van krankzinnigheid in de gevangenis, maar werd vermoed te simuleeren. — Hij is lichamelijk goed ontwikkeld, wel niet sterk gebouwd, doch gezond; zijne fletsche bleeke kleur duidt op neiging tot anaemie, of wel komt op rekening van het langdurig tuchthuisleven. Lichamelijke gebreken of kwalen zijn niet te constateeren. (Hij draagt een bril). In de gevangenis te L. herhaalde pogingen tot ontvluchten, vandaar strenge cachot- en celstraf en daarna in de boeien. Wellicht is dit de primaire oorzaak van zijn vroegeren wrevel, ontevredenheid en feitelijk verzet tegen zijne omgeving.

Bij zijne komst in het gesticht was hij vrij kalm. Ondervraagd over zijne

levenswijze en verblijf in de gevangenis, schijnt zijn herinneringsvermogen goed; hij spreekt vrij beredeneerd en geeft op elke vraag goed antwoord. Bij de minste zinspeling echter op zijne overbrenging en zijne krankzinnigheid begint hij wartaal te verkoopen, o. a. heeft den 24 Augustus 1874 visioenen gehad, heeft toen omgang gekregen met *„riffia"*, dit zijn volgens hem *„geesten"*, is toen mishandeld geworden te L. alles op ingeving van den koning, den prins van Oranje en *duizende!!* heeren in den Haag, die er alles van weten.

17 Oct. Bij een bezoek van den Proc.-generaal spreekt hij aanvankelijk zeer goed, geeft rekenschap van zijn verblijf te L., beklaagt zich over de harde, volgens hem onverdiende, straf voor zijne pogingen tot ontvluchten en begint eerst op de vraag: „Wat is 24 Augustus 1874 met u gebeurd?" wartaal te spreken, o. a. bij het vertrek van de HH. Mathei en Pollet uit L. naar Londen heeft hij 's nachts eene stem gehoord: „Ik zal bij u blijven tot aan het einde der eeuwen." Hij heeft toen zijn riffia gezien. — Met een jood uit Ulm heeft hij te Delft den grafkelder van Willem II willen bestelen, is met dien jood zelfs *gedurende zijn verblijf* te L. meermalen in den Haag geweest, heeft den jood naar Londen gezonden om daar de gereedschappen te halen. Hij bekent, dat dit slecht is, doch Willem III heeft hem gezegd, de nalatenschap van zijnen vader niet te aanvaarden, voordat zij het graf geopend hebben, — want Willem II is zijn natuurlijke ..... nu gij weet wel (hier verzwijgt hij de slotsom zijner redeneering). Te L. is hij verder mishandeld op uitdrukkelijke medewerking van den koning, „die zit overal tusschen, zoowel als de prins van Oranje. — Dit alles vertelt hij zonder een blik te verroeren, maar over de mishandelingen te L. sprekende, dan ergert hij zich, windt zich op, wordt bleek van toorn en roept met emphase: „Ik was maar een dief, geen moordenaar, om zoo behandeld te worden, doch duizenden, duizenden heeren in den Haag zullen later wel voor mij getuigen."

November. Vrij kalm, maar vertelt ongevraagd allerlei verwarde verhalen, waarin hij steeds den hoofdrol speelt. December. Bij de minste toespraak raaskallen over België, Bulgarië, de tusschenkomst der vreemde Mogendheden enz. allerlei dwaze ideeën. — 1877. Februari. Over de nietigste zaak kan hij uren lang op de meest verwarde wijze uitweiden. Zoo verloopt het geheele jaar met nu en dan de meest verwarde voorstellingen over de nietigste zaken en over politieke, godsdienstige quaestiën enz. op te dreunen, en zoo bleef het al de volgende jaren, zoo lang hij hier was. Overigens was hij rustig, hinderde niemand, en zat geregeld de kleederen te lappen voor de (storende) afdeeling, waarin hij geplaatst was om zooveel mogelijk pogingen tot ontsnappen te voorkomen. Menigmaal, vooral in 1877 viel het ons op, dat hij, die zoo rustig en als in gedachten verslonden zat voort te werken, wanneer men geen acht op hem sloeg, terstond wanneer onze blik den zijnen ontmoette, begon te raaskallen, maar als men hem zeide, nu houdt daar maar mede op, met een glimlach stil zweeg. Over het gebeurde toonde hij een zeer goed geheugen. Ik (D^r. v. d. K.) kende vele personen uit Berchem en Oss, die met hem in vele zaken in verband hadden gestaan. Hij scheen mij bij zijne krankzinnigheid nog te simuleeren. Het leven in het gesticht stond hem wellicht beter aan dan dat in de gevangenis. Hij werd den 23 Jan. 1885 overgeplaatst naar het Rijksgesticht te Medemblik.

b. Vecordia persecutoria.

N. v. d. T., 25 j., ongeh., N. H., opzichter van het stoomwezen, Hendrik Ido Amb. Opgen. 17 Maart 1882. **1704. Vecordia (halucinatoria) persecutoria.**

Een neef van vaderszijde lijdt aan epilepsie, een neef van moederszijde wordt te Dordrecht verpleegd (oorzaak: hartkwaal), eene halfzuster van moederszijde aan mania puerperalis. De vader (hoofd der school) eenigzins nerveus en de moeder (gezond) zijn neef en nicht. — Nog jong zijnde openbaarde hij reeds neiging tot opvliegendheid, wierp zich wel eens op den grond en schreeuwde of

stampvoette: de booze bui dreef echter steeds spoedig af en na beknorring of bestraffing was doorgaans het refrein: „O (vader of moeder) bent boos" willende hiermede zijn droefheid te kennen geven. Overigens was zijn karakter goed en bedaard, zijn maatschappelijke toestand gewenscht; zeer matig in het gebruik van sterken drank, steeds gezond (op 14- en 25-jarigen leeftijd wat galachtig met koorts en soms wat geconstipeerd).

Na het lager onderwijs bij zijnen vader genoten te hebben, bezocht hij de burgerschool te Dordrecht, voldeed steeds door zijn goed ontwikkeld verstand, maar het meest in de vakken, voor welke hij examen wilde doen. Van zijn 17e tot 23e jaar kreeg hij privaat onderwijs in machine-teekenen en stoomleer, waarvoor hij later examen passeerde en aangesteld werd. Bouwen, teekenen, iets vervaardigen, vooral schepen of stoombooten, was zijne uitspanning. Hij werd aangesteld tegen 1 September. Na zijne benoeming had hij veel te lijden in Juli en Augustus op eene fabriek op de Kinderdijk; men zette hem in 't hoofd dat hij moest trouwen (volgens den vader zou hij eene verkeering hebben gehad met een fatsoenlijk, maar onbemiddeld meisje, van wie hij zich retireerde, omdat zij hem tegenviel): zijn prikkelbaar en licht geraakt gemoed kon niet tegen plagerij. Wellicht heeft die benoeming als plotselinge lotsverwisseling na teleurstellingen, tengevolge eener malaise in het fabriekwezen (bepaaldelijk in de stoommachinerie) zijn zenuwgestel tevens geschokt, waarbij de mijmerijen kwamen om spoedig te huwen, achtende hij dit noodzakelijk voor zijne gezondheid, juist naarmate hij zich te zedelijker gedroeg (wat hij trouwens steeds deed). Hij gevoelde zich toen geruimen tijd onaangenaam: een zekere loomheid, zwaarte in het hoofd, vuile tong, gedrukte gemoedsstemming.

Half Augustus kwam pat. boos van de Kinderdijk naar huis, zeggende, dat hij daar niet meer heen wilde, men belasterde hem, verkocht allerlei praatjes, ook aangaande zijne familie. Men stond dit toe en bestemde deze 14 dagen voor afscheidsbezoeken aan de familie, doch hij moest, schoon niet bedlegerig, den grootsten tijd doorbrengen onder behandeling van den geneesheer Coents, die de zaak licht opnam, vooral op den stoelgang werkte en meende, dat de hypochondrie wel geheel zou wijken. Vóór geheel hersteld te zijn trad van T. op den bepaalden tijd (1 Sept.) in functie, schreef uit Ede tamelijk opgeruimde brieven, maar kwam 21 October onverwacht te huis tengevolge, zoo het schijnt, van hersen-zenuwaandoeningen. Hij zag erg bleek, oogen dof, stem ingezonken enz. Denzelfden avond ontving de vader een brief van zijne zuster uit Tiel, dat hij aldaar 's morgens zeer getroubleerd een bezoek had gebracht, klagende over zijn hoofd, zeggende, dat hij tijden had van niet te kunnen spreken en vragende, of tante ook de praatjes had vernomen, die omtrent hem in omloop waren, zooals: dat hij niet goed bij het hoofd was, met een revolver liep enz. enz. Den volgenden morgen ontving de vader een brief van den 1e opzichter te Ede (de Vries Robbé), waarin hij meldde, dat hij met v. T. ter inspectie van stoomketels te Nijmegen en Tiel zijnde, deze hem vermeldde, dat hij zich niet wel gevoelde in hoofd, keel en borst, als oorzaak opgevende, dat hij zich drie maanden vroeger op de Kinderdijk erg driftig had gemaakt en sedert niet wel in zijn hoofd geweest was. Hij klaagde verder dat het publiek hem uitlachte, dat men zeide, dat hij niet praten kon, en nu te Tiel, dat hij met een revolver liep. — Den 23 Oct. meldde zijn mede-opzichter en huisheer (Fels), dat v. T. ongeveer 14 dagen geleden erg ontstemd, van een wandeling te huis kwam, dat hij in het voorbijgaan had hooren zeggen, dat hij niet praten kon: ook hoorde hij, als hij te bed lag, de buren hetzelfde zeggen. Den volgenden dag op de vraag waarom hij zoo stil was, antwoordde hij, dat hij reeds eenige maanden ergens sterk over dacht en kwam er weder op terug, dat men zeide, dat hij niet praten kon. Na lang uithooren bleek, dat toen hij van Engeland was teruggekomen en weder op de Kinderdijk werkte, de werklui onderling hadden besloten, niet meer tegen hem te spreken, naar aanleiding dat hij zou gezegd hebben, dat de Engel-

schen onder het werk nooit spreken. Ook moeten ze daar een liedje opgemaakt hebben, waarover hij, volgens zijn zeggen, zich zoo boos maakte, dat hij meende een aanval van beroerte gehad te hebben. Hij bleef stil en afgetrokken, tot daags voor de inspectie te Nijm. en T., toen hij, onder het koffiedrinken, op zeer barschen toon aan juffr. Fels vroeg, of er ook uit ons huis over hem gesproken werd. In de verwarde verdere discussie zeide hij op de vraag van F. of hij ook over een meisje zat te denken, „och, het eene komt bij het andere." Op reis naar Nijm. uit een koffiehuis, na een glas bier gedronken te hebben, terugkeerende, vroeg v. T. aan F. eenige ophelderingen omtrent de dienst, en tevens, wat het beteekende, dat de koffiehuishouder (die in druk gesprek was met een luitenant) vertelde, dat hij aan de Kind..... had gewerkt. Zij sliepen op één kamer en 's morgens om 5 uur stond v. T. met veel geweld op en vroeg, waarom F. toch zooveel praatjes van hem maakte, want hij had den heelen nacht niet kunnen slapen, daar er voor het logement verscheidene machinisten hem stonden uit te schelden en toe te roepen, dat hij met een revolver in den zak liep"...... Dewijl hij de werkzaamheden van zijne betrekking uiterst traag en onvolkomen verrichtte werd v. T. naar huis gezonden met den raad aldaar zijn geheel herstel af te wachten.

Na 8 dagen verblijf te huis was zijn verloftijd volgens de wet om; hij vreesde zijne betrekking te zullen verliezen als hij langer bleef en gevoelde zich in staat, weer in functie te gaan. Ongeveer een maand daarna moest hij weder van Ede afgehaald worden wegens herhaling van de aanvallen. Een week daarna weer beter, vatte hij zijn dienst weer op, steeds gebruik makend (maar ongeregeld) van de middelen door Dr. van der Chys te Dordt van af 1 September hem voorgeschreven (brom. kali over dag en chlor. hydr. 's avonds). Volgens zijne brieven bleef hij toen wel, tot hij 25 Dec. te huis kwam met zijne definitieve benoeming te Rott. tegen 2 Januari '82, doch denzelfden avond openbaarde zich zijn oude kwaal en vernam hij allerhande geluiden. Na een kamer te Rott. gehuurd te hebben vertrok hij voor de laatste 8 dagen dienst in Ede. Hij hield zich waarschijnlijk goed, maar tevergeefs. Geheel van streek, reisde hij van daar zonder verlof heen en weer naar Rott., ging, te Ede terug, aan het loopen en dwalen, had allerlei halucinaties en visioenen, sliep verscheidene nachten achtereen volstrekt niet en kwam hoogst opgewonden en verward den 31 December bij zijn vader (die van huis was om hem op te sporen) aan. Een warm bad (zeep en zout, later potasch en mostaard). In bed gebracht, kon hij maar geen slaap vatten, stond soms op en kwam op de slaapkamer zijner ouders hen angstig voorspellen, dat zij dien nacht zouden vermoord worden of sterven, enz. Gaf men hem te drinken, dan vroeg hij of er geen vergift in was, of zijn moeder daarop durfde zweren enz.; steeds vrees voor kwaad of vervolging, steeds ergdenkend of wantrouwend. Onrust later over het eventueel verlies zijner betrekking verbeterde zijnen toestand niet en hij keurde het af, dat men zijn ontslag had moeten aanvragen. Nu en dan had hij in den laatsten tijd kalme dagen en ook nachten waarin hij sliep; maar het idee fixe van tegenwerking domineerde steeds en dat anderen hem hooren en zien en zelfs zijne gedachten kennen, hem voor de maatschappij ongeschikt hebben gemaakt en hem, wanneer hij iets in zijn eigen belang wil doen of zeggen (vooral als er over machinerie en stoomwezen wordt gesproken) den mond snoeren. Vermoedelijk heeft hij ook neiging tot zelfmoord, schoon anders levenslust uit hem spreekt, soms opwinding door de halucinaties tot razernij. Hij is liefst stil te huis, zoekt geen gezelschap, maar heeft gaarne, dat men hem bezoekt: hoe meer drukte om zich des te liever, (hij scheen dan minder last van de halucinaties te hebben). Deze kwamen van alle kanten, was hij beneden van boven en omg. (soms onderzocht hij den schoorsteen) en waren dreigend; men werkte met machines op hem en ook op zijn vader en familie; deze waren evenzeer als hij het onderwerp van vervolging. Slechts eene enkele stem beurde hem soms op. Hij hoorde dikwijls twee stemmen

(nooit eene vrouwestem), soms ook zoovele, dat ze verward waren: dit spreken hoorde hij ook terwijl hij met anderen sprak. Gezichtshalucinaties worden twee maal opgegeven: een van zes mannen met bijlen en eene van een meisje met een pistool.

In de eerste 4 weken van zijn verblijf hield hij zich zeer wel, slechts nu en dan werd hij door stemmen van denzelfden aard als tehuis geplaagd, maar welke hij op onzen raad door ze „bavards" te noemen en te zeggen, dat hij alleen tot personen, die hij ziet, spreken wil — tot zwijgen brengt. Uit blik en houding blijkt evenwel van tijd tot tijd dat hij ze tracht te verbergen, soms bekent hij dat hij ze heeft, maar dat ze veel stiller en minder werden. Den 18 April meldt hij in een brief aan zijn vader, dat hij nog achter zijn rug hoort praten, maar er zich niet om stoort (!) 26[e]. Hij is met geringe werkzaamheden bezig; ondervraagd of hij nog stemmen hoort; zegt hij: „Ja, op het oogenblik nog." Waar komen ze vandaan? Hij wijst op eene andere kamer: „daarvan." Maar ik hoor of zie toch niemand, „ja, ik wel." Hoe komt dat? „Ge weet toch wel, dat men door inblazingen en werkingen van verre op iemand werken kan." — Hoort ge ze met beide ooren? Hij aarzelt te antwoorden; laat men hem het rechteroor met den vinger sluiten: „ik hoor ze nog, maar zwakker." Daarop het linker sluitende; nu hoorde hij ze niet en zegt dit, maar voegt er bij: „zij weten, dat u, dokter, bij mij staat en daarom durven zij niet meer." (unilaterale halucinaties?) Het otoskopisch onderzoek toont niets abnormaals.

Hoe weinig zijn toestand verbeterd is blijkt uit dezen brief:

Rosmalen, 1 Mei 1882.

Klaas kan wel praten, als hij is los gelaten.	Beste Ouders.	Kom me zoo spoedig mogelijk halen!!!

Uit uwen brief van 25 April heb ik vernomen, dat ge allen nog gezond zijt, ik helaas! moet bekennen, dat ik in dezelfde positie zou zijn, wanneer ik weer op het Ambacht was. Ik schreef u van die trawanten moeder, maar dit zijn geen idées fixe, dat is werkelijk, zoo waar als de almachtige God leeft. Ik kan niet helpen, dat gij mij niet gelooft, hetgeen ik op A. gezegd heb, want in de boosheden der menschen en de praktijken waarmede zekere iemanden medewerken om anderen suf te maken en suf te houden zijt ge niet in doorgedrongen. In deze loopt gij bij den weg, dat is waarachtig waar, dat is niet, o ouders om opposant te zijn tegen u, maar het is waar, wat ik u schrijf. Ik ben toen ik nog bij het stoomwezen was en voor dien tijd nagerend en gefolterd door tuig, dat mij in de luren gelegd heeft en dat tuig is nu bezig om mij hier ook een handje naar de eeuwigheid te helpen. Die lui zijn hier ergens verscholen en hebben werktuigen bij zich om iemand dof te maken, het spreken te belemmeren, het verstand te knevelen, en tevens kan ik hen hooren, wat zij tegen mij spreken en schelden, ook kunnen zij hooren wat ik denk. Zij kunnen de zenuwen opwinden en neerzetten en eene drukking op het hoofd veroorzaken van twee dampkringen, wanneer die lui van mij verwijderd zijn, of wanneer zij ophouden, kan ik zooals vroeger. Gij zult toch wel van die werkingen gehoord hebben, zoo niet dan zal ik u er eenige opnoemen: fonafoon, electrofoon, microfoon, telefoon, enz. Ik breng hier menigen rusteloozen nacht door, omdat ik door die werktuigen en misschien meer andere getergd word. Toen ik in A. was, had ik dit ook en nu in hevige mate; ik heb het verzwegen, in de hoop, dat die lui wel zouden vertrekken. Maar waarachtig, lieve ouders, ge zult zeggen, dat ik droom, maar zoo waar als de waarachtige God leeft, het is waar. Ik kan niet helpen, dat ge nog zoo dom zijt, of liever laat ik het met onwetendheid bestempelen. Ze biologeeren me hier, dat wil zeggen, den *wil* ontnemen, iemand, die het niet bij ondervinding

kent, wat ik gevoeld en geleden en geproefd heb, kan er niet over oordeelen. Ik moet als het ware naar die stemmen luisteren, omdat mijn verstand en gevoel van andere dingen door die genoemde werktuigen afgeleid wordt. Men kan iemand als het ware tot *nul* toe reduceeren door bovengenoemde werktuigen te bezigen; iemand die er niet tegen kan, valt van zich zelven. ik heb er ten minste van geproefd. Wanneer ik den dokter er over spreek, dan wordt me gezegd: „ge moet het van u afzetten," nu enfin, dat laat ik daar. Maar ik wou, dat ge mij zoo spoedig mogelijk kwam halen, want ik ben lang niet krankzinnig, ik val hier af als sneeuw voor de zon van verdriet en chagrin en boven dat moet ik nog het bovenstaande voelen, hooren en proeven. — Groote God! vader kom toch over en haal me van hier, kom toch eenvoudig over en zeg, dat u mij naar huis verlangt, want het is geen vereischte om de volle drie maanden hier te blijven. Zoo ge geen gehoor aan mijn bede verleent, lijd ik de grootste folteringen, want boven dit alles is het niet aangenaam hier te vertoeven, want men ziet hier ook ellende. Wanneer ik hier blijf, heb ik eer kans, dat ik erger dan beter word. De inrichting is goed, doch er zitten zooals ik aangehaald heb, lui in den omtrek of de nabijheid verscholen, die mij op groote schaal donderen. — Ik ben nu zeven weken hier en ik wou, dat gij toch zoo wijs geweest waart mij niet hier te zenden. Ze hebben me nu even los gelaten, vandaar dat ik nu wat over mijn toestand kan spreken; naderhand zal ik alles nader in details vertellen. — Die lui, welke ik hier hoor, schijnen mij van jongs af aan te hebben nagegaan, ze hebben tevens in Glasgow geweest, ik ben als 't ware al verscheidene jaren achtervolgd en wordt nu als het ware naar de eeuwigheid geholpen. Die lui zijn gekkenpreparateurs, welke hier en daar rondreizen en jonge menschen naar de weerlicht helpen (platweg gezegd). Ze vertellen me zoo even, dat zij mij van nacht dood zullen donderen full speed met die instrumenten — kom toch zoo spoedig mogelijk en haal me van hier, want, groote God! ouders, het is waarheid, wat ik je schrijf, misschien niet in uw oogen, of liever gezegd, gehoor, gevoel, verstand en kracht van den wil. — U zult wel zeggen, wat schrijft Nic. slecht, maar ik zit waarachtig niet op een sofa, hetgeen ik trouwens niet verlang, maar wel op rood gloeiende kolen. Lieve ouders! gij loopt, al zeg ik u dat met leedwezen, *bij de rug,* hetgeen met mij gebeurd is, maar indien gij mij lief hebt en weer wilt zien, kom mij dan zoo spoedig mogelijk halen. Er komen ook lieden hier die in onmin met ouders of dezen en genen zijn, waarvan anderen gebruik maken om ze suf te maken en ze te prepareeren voor het gekkenhuis. De patiënten mogen niet weggezonden worden, dan wanneer hen de familie komt halen. Ik ben nu 7 weken hier en ben alzoo voor 3 maanden ingerekend, maar groote God, komt me toch halen en betaal de drie maanden, kom me halen in Gods naam, want ik ben 't zat. Beste ouders! het is waar want ge zijt nog niet met de valschheden der maatschappij bekend, kom, kom me halen. Vader, ge zijt, platweg gezegd, verneukt in den volsten zin des woords, dit moet ik helaas zeggen. De oorzaak dat ik op Ambacht zoo stil was en niet kon spreken en denken, heb ik aan lieden te danken, die ergens met hunne instrumenten zaten te werken. De oorzaak, dat ik zoo woest was, is deze: ik hoorde alle onge-rechtigheden naar mij toewerpen. Waarom hebt ge niet naar mij geluisterd, in den beginne wist ik niet, waarvan die sufheid kwam, maar naderhand hoorde ik menschenstemmen. — Dezen zal ik eindigen, wel wat rijkelijk langdradig, maar nu ben ik *ongesnoerd* en *ongekneveld.* Zij hebben mij en u in de luren gelegd, nu heb ik wat meer verstand gekregen en kan derhalve wat meer schrijven. Het is waarachtig een groot verschil: opzichter van het stoomwezen of in een gekkenhuis. Dit noemt men van 100 tot 0 reduceeren. Ik kan nu niet begrijpen, dat familieleden of anderen u niet op de hoogte gesteld hebben, maar dat gaat zoo, wanneer iemand niet in alle dingen doorgrond is en aan den leiband loopt van anderen, en vreemde personen liever gelooft dan uw eigen zoon, moet een van beiden het onderspit delven. Ik voor mij zal alleen den naam hebben, dat

mijn persoontje in een *dolhuis* gezeten heeft, door toedoen van *anderen.* Ik kan toegeven, dat gij mij niet geloofdet in mijne toenmalige opgewondenheid aan krankzinnigheid grenzende; ik zou haast denken, dat mijne aanwezigheid hier moest dienen, om een ander het gat schoon te maken; misschien ben ik wat opposant, o ouders, maar vergeeft het me, want ge hebt in deze zaak geheel bij den weg geloopen. Op dezen brief is misschien nog wel wat aan te merken, wat taal en stijl betreft; maar dit is slechts eene copie van de zaak, ik ben verneukt (platweg gezegd). Ik ben door lui mij onbekend al lang in de luren gelegd en dat is langzamerhand erger geworden. Toen de ondergeteekende ambtenaar werd, is de haat dier personen verhoogd, uit jaloesie en piquanterie ben ik uit het stoomwezen gedonderd. Zij hebben mij op alle mogelijke en onmogelijke (in uw oogen) manieren suf gemaakt, zoodat ik mijn ambt niet kan waarnemen; want ik noem het nog al wat wanneer ik een cijfer van 5 mm. grooter niet meer kan zien. Nu wil ik niet meer in details treden, daarover later. Maar ik hoop, zoo spoedig mogelijk gehaald te worden. Ik zou hier wel beter worden, wanneer die lui hier niet waren, nu ben ik ietwat helderder, zoodat ik een lettertje meer kan schrijven. Waarom hebben ze de aanleidende oorzaak u niet verteld, ik geloof, dat ondergeteekende het wel weet: u mocht geen kennis van de ongerechtigheden der wereld hebben, of die anderen loopen dito bij den weg, hetgeen hun in zekeren zin niet kwalijk te nemen is, maar enfin. Hoe gauwer van hier hoe liever. U, Threes Wüstenhof en andere bekenden groetende, noem ik mij uw liefhebbende zoon

ik ben tot 0 toe gereduceerd geweest.	N. van den Toren.	ik zou nog wel meer kunnen schrijven nog wel 8 zijden in 't kwadraat.

Kom dood eenvoudig over en haal me, dan is alles *all right.*

Ik profiteer van de gelegenheid van daar mijn slecht schrift. tijd genoeg, maar voor 't overige altijd gesnoerd.

Kom dood een voudig over. Laat hem gerust buurman Jacob Blaeser lezen.

Ik ben lang niet in een opgeruimden gemoedstoestand mijn lippen vloeien nu over van woorden.

Ik ben lang niet *gek,* maar wel in een verdoovings-toestand geweest.

(in het couvert stond nog: de oorzaak, dat ik langen tijd zoo stil was, heb ik nagenoeg uitgedrukt. Met andere woorden, ze kunnen me den *wil* ontnemen).

De behandeling was bromet. kal. met tinct. digit. en tegen den nacht pulv. opii. Wij spreken zoo weinig mogelijk over zijne halucinaties, glimlachen er slechts over bij gelegenheid. Hij begint zich in Juni met geringe werkzaamheden (machineriën) bezig te houden. Zijne stemmen verflauwen, zegt hij allengs. Wij zijn niet overtuigd. Den 8 Juli is zijn brief in sterk contrast met den vorigen: „Het pakje door u afgezonden ontvangen; de sigaren bevallen me uitmuntend en ik heb er gisteren avond een ingewijd. De flanellen hemden hadt ge niet moeten zenden, wijl ik goed genoeg heb, want de besogne wordt zoo groot. Ik gevoel me heel wel, heb goeden eetlust en krijg meer kleur, ten minste vergeleken met toen ik hier kwam, zie ik er veel beter uit en hoop maar, dat ik weer in mijne oude bezigheden kan gaan, daar ik hier al van tijd tot tijd wat knutsel voor den Broeder en zooveel afleiding zoek als ik maar kan, en zoo mij die gegeven wordt

profiteer ik daarvan, dat mij natuurlijk zeer aangenaam is. Uit uw voorgaand schrijven vernam ik dat D^{s}. Wüstenhoff te Wilnis beroepen is. Dat had ik trouwens in het Nieuws v. d. Dag gelezen, welk blad een heer alhier van huis ontvangt, waarvan ik mag profiteeren. Tevens las ik vandaag in de courant dat 6e dezer A. van Dolden als machinist-apotheker meegaat met de Noordpool-expeditie naar Hudsonsbaai, bepaald om op die wijze carrière te maken, nu ik geloof wel, dat het een kolfje naar zijn hand zal zijn, al is het daar wat koud, in allen gevalle zal hij daar veel vreemde dingen zien. Gij zijt allen nog gezond en ik ook mag zeggen, dat mijn eetlust niets te wenschen overlaat, zoodat ik hoop spoedig op Ido Ambacht te zijn. De hartelijke groeten, enz." — Zijne brieven, gesprekken en handelingen blijven goed; hij wordt 15 September met verlof ontslagen.

M. F. K......, 31 j., geh., 1 kind., Prot., arbeider, Lopik. Opgen. 17 Juni 1882. **1757. Vecordia (halucinatoria) persecutoria.**

Is van moederszijde erfelijk belast. Zijne moeder zelve schijnt nu en dan aan krankzinnigheid te lijden, haar vader en een broeder insgelijks. Een broeder van M. werd aanvankelijk te huis en later (na de brandstichting) te Utrecht verpleegd. Hij is van middelbare gestalte (1.69), heeft een hoog voorhoofd, rond gezicht, spitsen neus, grooten mond, breede kin, gezonde kleur, blauwe oogen, bruin haar en wenkbrauwen, geen baard, hij is gezond van lijf en leden, maar heeft een zeer dom en onverschillig uiterlijk. Hij genoot lager onderwijs, maar reeds in zijne jeugd is het opgevallen, dat hij met zwakke verstandelijke vermogens bedeeld was. Toen hij volwassen was gaf hij daarvan alle blijken. Van af zijn 17^{e} jaar deugde hij nergens voor, dronk veel jenever (verdronk nog zijn weinigje verstand) bestal zijne ouders en verkoos niets uit te voeren. Nadat zijn vader om hem van de militaire dienst vrij te maken, een remplaçant heeft gekocht, neemt hij zelf dienst als remplaçant, deserteert herhaalde malen (den 22 Juli 1880 werd hij tot twee maanden militaire detentie wegens *eerste* desertie in tijd van vrede veroordeeld) en wordt ten slotte uit de dienst ontslagen, wegens gebrek aan verstand." Als arbeider kon hij nergens, ofschoon hij het probeerde, terecht, dewijl hij weinig begreep en de ontvangene orders terstond weder vergat. Verleden jaar (Juni 1881) trouwt hij, zonder de toestemming zijner ouders met eene weduwe, die hem eenige weken na het huwelijk verliet (en volgens M's moeder daarna met een anderen man leefde) of wel hij haar, na den inboedel te hebben verkocht, terwijl zij afwezig was. Sedert woont hij weder bij zijne ouders in, maar wordt nu beheerscht door zinsverbeeldingen en waanvoorstellingen. Zoo meent hij dat hij door of van wege zijne vrouw vermoord zou worden (aanleiding hiertoe was een brief zonder handteekening in het begin van Februari 1882 waarin vermeld zou zijn, dat K. naar den Bildt zou komen, waar zijn vrouw woont, dat zij dan zou zorgen, dat als hij kwam er iets in de flesch zou zijn, en indien hij niet kwam, dat dan zijn leven in gevaar was, terwijl er verder niets in vermeld was, wat betrekking had op moord of anderszins) — en zegt herhaaldelijk (niet in eene donkere kamer, maar op het open veld), dat hij de moordenaars aan ziet komen, terwijl de menschen in zijne omgeving niemand zien (gezichtshalucinaties). Vervolgens is hij vast overtuigd, dat zijn broeder G. op de hofstede zijner ouders zal komen en dat zijne ouders (en hij dus eveneens) van de plaats zullen moeten (iets waarvan nooit sprake is geweest). In den nacht voordat hij den brand stichtte, staat hij, zoo verklaart K. zelf, driemaal op bij elk geluid, meenende, dat zijn broeder komt. Door deze waanvoorstelling wordt hij zoo beheerscht, dat hij om zijnen broeder te beletten de hofstede te betrekken, op klaarlichten dag (om 9 uur 's morgens) de hooischelf, onmiddelijk bij huis en schuur staande, (die dan ook, zooals te voorzien was, in brand raakte), in brand stak (tentwagen en nog twee wagens, twee paarden, vijf kalveren en een zeug met elf biggen, benevens het hooi en de schuur verbrandden — 4 tot 5 duizend

gulden schade — en de vader kreeg hevige brandwonden) op de plaats waar zijne moeder hem een paar minuten te voren in het hooi had zien wroeten en met hem gesproken had, zoodat zij direct vermoeden op hem moest hebben. Na de daad loopt hij weg, vraagt iemand mede naar Gork. te gaan, wijst zelf op den brand en handelt in het kort met zoo weinig overleg, dat hij spoedig in handen der justitie valt. Hij bekent de daad, waarvoor geen enkele reden was, met naïve openhartigheid „hij had den brand gesticht, maar er geenerlei bedoeling van wraak tegen zijn vader mede gehad, of om de gelden te bemachtigen" (vroeger had hij geld voor zijn huwelijksgift gevraagd en ook wel om naar Amerika te gaan, maar dit was hem geweigerd) „dat hij niet wist, wat hij deed, zijn hoofd kwijt was en terloops aan zijn broeder G. dacht alsook aan den brief van zijne vrouw en overal menschen zag, die hem wilden vermoorden." Blijkbaar heeft hij niet gedacht aan de groote schade en aan de menschenlevens, die hij in gevaar bracht. In de gevangenis (waar zijn gedrag naar omstandigheden goed was, en hij erwten en boonen las) wordt hij beheerscht door het idee fixe, dat hij, na zijne eventueele invrijheidstelling door of van wege zijne vrouw dadelijk vermoord zal worden. Aan Z. M. den Koning en aan den heer Rechter-Commissaris schrijft hij dan ook brieven met verzoek hem nog een half jaar gevangen te houden, ten einde beter voorbereid de eeuwigheid in te kunnen gaan. Misschien wel uit vrees voor een spoedig ontslag (dat bij hem gelijk staat met den dood door een gruwelijken moord) doet hij in de gevangenis eene ernstige poging tot zelfmoord. Dr. Halbertsma en Nolen verklaren (als experts) op grond van dit alles, dat K. lijdt aan vlagen van krankzinnigheid. De aanleg heeft hij van zijne moeder en deze aanleg heeft zich in den laatsten tijd geopenbaard door waanvoorstellingen en halucinaties, die hem soms geheel beheer schenen tot voor hem zelven en de maatschappij gevaarlijke daden vervoeren, waarvoor hij dan niet aansprakelijk is. (Den 22 Juni van vervolging ontslagen).

Alhier dom en onverschillig, waar hij zit, zit hij, secessus inscii, heeft zelfs geen begrip zijn pot de chambre te gebruiken, al staat ze bij hem, relucteert, is dikwijls angstig en gejaagd (verbeeldt zich dat men hem weg zal halen om te vermoorden, vraagt daarom hier te blijven) gaat physiek achteruit en wordt op verzoek zijner ouders 21 Augustus bij proefneming ontslagen.

252. Vecordia (vervolgingswaan).

H. van de C..., 26 j., ong. R. K., landbouwer, Ha... Opgen. 23 Mei 1871.

Een flink gebouwde plattelandsbewoner, wiens oom van moederszijde krankzinnig is geweest, van een zachtzinnig karakter met eene redelijke verstandsontwikkeling, vervalt eensklaps, na een hevigen twist tusschen zijne makkers, tengevolge van dronkenschap, in zwaarmoedigheid, begint te mijmeren en menschenschuw te worden. Spoedig voegen zich hierbij angst en vrees voor vervolging en zelfbeschuldiging: hij verbeeldt zich voortdurend door de politie te worden achtervolgd, heeft nooit iets goeds verricht en behoort in de gevangenis tehuis.

In dien toestand wordt hij opgenomen en is in de eerste dagen afwisselend ter neergedrukt en dan weder meer vrolijk en opgewekt. Onder eene deriveerende behandeling wegens habitueele constipatie verminderen allengs zijne zwaarmoedige gedachten en wordt hij, om afleiding aan zijne waanzinnige voorstellingen te geven, aangezet tot eenigen huiselijken arbeid. Dit gelukte, in weerwil hij aanvankelijk veel tegenstribbelde en ondanks zijn vasthouden aan zijn idee fixe, blijkt hij geschikt om eenige meerdere vrijheid te genieten. Patiënt gevoelt zich hier veilig en gerust en is tevreden. Familie-omstandigheden, hoofdzakelijk van financiëelen aard, bewegen echter zijne bloedverwanten om op zijn ontslag aan te dringen. In het belang van den patiënt, vooral op grond van vrees voor recidief, wordt hun dit ten sterkste ontraden. Ten slotte wordt aan het herhaald aanzoek toegegeven en v. d. C. den 23 November in verbeterden toestand ontslagen.

Den 24 Februari 1872 keert hij veel erger terug. Zijne verstandsverbijstering ging in de laatste dagen gepaard met hevige accessen van opgewektheid, zoodat hij moeilijk te bedwingen was en zijne huisgenooten niet bij hem aan huis durfden blijven.

April. Gelijk na zijne eerste opneming begint hij ook nu weder vrolijker en opgeruimder te worden; doch is zeer afwisselend van humeur en niet gestadig in zijne werkzaamheden, zoodat hij den eenen dag gewillig en arbeidzaam is en den anderen alles hardnekkig weigert. Van Mei af is zijn toestand meer bevredigend en hij houdt zich geregeld bezig met het een of ander huiswerk. Den 24 Februari 1873 wordt hij hersteld ontslagen.

M. de B..., 37 j., ongeh., R. K., landbouwster, Haar.. Opg. 26 Feb. 1874. **724.**
Ouders overleden. Geen erfelijkheid. Werkzaam, bedaard, als boerenmeisje **Vecordia** ontwikkeld en opgevoed. Werken en zwoegen, ook naaien om aan de kost te **Benadeelings-** komen. Steeds gezond (maar leelijk en gebocheld), geen misbruik van sterken **waan?** drank, geregelde menstruatie. Voor de eerste maal krankzinnig tengevolge van een afgebroken verkeer. Gejaagdheid, nooit rust, als zij niet onder de menschen komt is zij het best, zelfs goed. Idee fixe met een rijk man te huwen.

In het begin lastig, kijvend, met maniakale vlagen, wordt in April haar toestand vrij bevredigend, maar zij blijft in haar idee, dat zij bedrogen is, dat zij toch zal huwen, al weerhoudt men haar; eigenzinnig, wil van geen rede hooren, scheldt nog op hare familie en den burgemeester. Mei, Juni, Juli slaan, schoppen, slaan bij vlagen. Augustus. Hetzelfde razen en schelden, maar nu ook op den pastoor, zij zal en moet naar huis om te trouwen. In September en October wordt zij kalmer en rustiger en 26 November 1874 op dringend verzoek van haren (toen nog levenden) vader ontslagen, maar reeds drie dagen daarna in den vorigen opgewekten toestand teruggebracht. — Geheel Helvoirt en Haaren is gek, zij heeft verwarde en waanzinnige voorstellingen omtrent verkeer, wantrouwend en achterdochtig, scheldt en raast op iedereen, familie en omgeving, dreigt met brandstichten, moet naar huis de boel regelen en trouwen, is brutaal, stuursch, halsstarrig, eigenzinnig en wil steeds weg.

Februari 1875. Behalve hare verwarde denkbeelden is zij nu vrij kalm en werkzaam, slechts enkele dagen meer woelig. Van af Maart is zij echter voortdurend opgewekt, zweert wraak aan hare familie, wanneer zij haar vermeend huwelijk wil tegengaan. Eerst in December wordt zij kalmer en kan op de rustige afdeeling geplaatst worden. Deze toestand wordt van nu af hare gewone (secundaire waanzin met neiging tot stupiditeit). Zij naait alleen omdat zij moet, wil naar huis en bij haar oom (die haar echter volstrekt niet bij zich verkiest), bezit weinig energie dan in kijven. Zoo b. v. nog in 1884 toen de rechtbank haar ondervroeg, heeft zij het erg, wil weg, scheldt de doctors voor deugnieten uit en toonde de grootst mogelijke verwarring van denkbeelden.

Zij werd langzamerhand magerder: tumor in de maagstreek, nu en dan braken, weinig eetlust, maar geen het minste begrip van hare ziekte (beweert dat haar niets scheelt). Zij overlijdt 5 Januari 1885.

Sectie. Uiterst vermagerd. *Carcinoma ventriculi* zoowel van pilorus als groote en kleine curvatuur; cardinaal- en oesophagiaal gedeelte vrij, pylorus vernauwd. *Milt, lever, nieren* geene afwijking, evenmin *uterus* en *ovaria.* — *Oedema meningum et ventriculorum, atrophia cerebri.*

P. J. B. Bloem....., 52 j., geh., 2 k., R. K., arbeider, Midd...... Opg. 15 Jan. 1883. **1865.**
Ouders overleden. Hij was na ruim eene 20jarige afwezigheid als polderwerker **Vecordia** van het eene werk naar het andere in Juni 1882 te Hulst teruggekomen, waarhij **persecutoria.** armoedig leefde. Zijne opvoeding en verstand zijn gering, onderwijs geen. Hij **(Benadeelings-** schijnt vroeger te Utrecht wegens oogziekte behandeld te zijn; stond te Hulst **waan).**

niet bekend als misbruik te maken van sterken drank. Hij schijnt volgens den kantonrechter voor de 1e maal krankzinnig (zijne vrouw beschouwt hem echter niet als zoodanig) maar vertoont weinige verschijnselen, tenzij hij spreekt over een perceel onroerend goed, waarvan hij beweert eigenaar te zijn, hij is dan zeer opgewonden en voor geen rede vatbaar. Men ziet hem gewoonlijk alleen, doch hij schuwt geen gesprek met anderen. Erfelijkheid is niet bekend. In een schrijven dto 13 Januari wordt gemeld, dat B. in deze week te Hulst bij den notaris VAN D. met een riek zoodanig door de glazen heeft gestoken, dat wanneer de klerk, die daar gewoonlijk aan den lessenaar staat, er toen ook gestaan had, hoogst waarschijnlijk of gedood of ernstig gewond zou zijn. B. beweert reeds ruim een jaar lang, dat de notaris VAN D., een als eerlijk bekend man, stukken onder zich houdt betreffende land, dat aan hem zou toebehooren: die zaak is indertijd onderzocht en er is niets van aan. Nu schijnt hij daarover aan het malen te zijn gegaan en heeft vooraf doodsbedreigingen geuit en is daarna tot dit feit overgegaan. De doctor der gevangenis heeft slechts weinig gelegenheid gehad B. te observeeren en daarom slechts eene halve verklaring afgelegd over zijne krankzinnigheid. De president der rechtbank had echter niet geaarzeld de machtiging tot custodie te geven. Als B. tegen den cipier over de erfénis sprak, maakte hij op dezen insgelijks den indruk, dat hij niet wel bij het hoofd was en niets van zijne redeneeringen begreep.

Den 13 Januari alhier opgenomen liet hij ook hier geen ander delirium blijken, dan dat idee fixe (monomanie) van verongelijking en benadeeling en bleef dezelfde tot hij den 14 Juni naar Delft werd overgebracht. — Op ons navragen ontvingen wij (4 Februari) een schrijven van zijne vrouw, dat er in hare familie van ouder tot ouder geen krankzinnigen of verslaafden aan sterken drank waren geweest en B. haar nooit een cent in haar huishouden benadeeld had, „de advokaat VAN D. zou het wel graag willen, als hij het maar kon doen, maar het is gemakkelijk als gij maar tegen de menschen zeggen kunt, als zij om het hunne komen, dat zij krankzinnig zijn, ik zeg van mijn kant, die hem voor zot verklaren zotter zijn dan hij, dat hij gestraft wordt voor hetgeen hij schuldig is, daar kan ik niet aan doen, maar voor krankzinnig te verklaren, daar zou ik niet meê tevreden zijn, want dan zoude ik nog eens willen zien of er nog geen hooger recht bestaat, daar is geen een mensch die kan zeggen, dat mijn man hem schade of leed aangedaan heeft dan even den advokaat en dat kwam omdat hij zijn geld wou hebben; het is ook hard voor een man, zijn huishouding te zien gebrek lijden en geld te kunnen trekken en te eerzuchtig om brood van de armen te eten.” — Den 6 Februari schreef B.'s broeder, na ook gezegd te hebben, dat er geen zinneloozen of dronkaards in de familie waren geweest, of aan den drank verslaafden, „zij hebben allemaal goed helder verstand gehad, want over onze voorouders kunnen wij spreken nog over de jaren van zestienhonderd, zij eerlijke diensten hebben gedaan, waarvan de paspoorten nog te zien zijn, waar zij vier jaren trouw en eerlijk gediend hebben. — Nu zullen wij eens uit gaan leggen, waar dat de zinneloosheid schuilt. Wij hebben familiepapieren gehad, waarover ons vader altijd zeide tegen ons: „jongens, bewaart die goed, want daar is voor als nog altijd te trekken, maar mijn tijd zal 't misschien niet meer duren,” ons dikwijls gezegd, omdat wij niet geleerd waren en toen hebben wij een huisken verkocht, reeds 24 jaren geleden, toen waren onze ouders reeds overleden, toen hebben wij die papieren gegeven van ons huis, waar onderwijlen een familiepapier bij was, en toen zeide ik, „menheer de advokaat daar is een familiepapier bij” en toen antwoordde hij mij „ik zie dat” en zeide tegen mij dat een goed was en we er nog hadden, en ik antwoordde ja, maar dat mijn broer ze moest bewaren, dat het ons vader gezegd had. Toen zeide de advokaat, „geef ze maar allen hier, ik zal ze voor jelui wel bewaren, ik ben bekwaam genoeg om het uit malkaar te doen als de tijd er is”, en dan heeft ons broeder Wouter ze gebracht. En wij hebben op St. Nicolaas wezen informeeren, en zij hebben ons

gezegd, alsdat ze naar Judocus Blommaert die overleden was niet konden zoeken, de tijd was te kort, zij zeiden mij, dat wij mochten komen met een zaakwaarnemer of notaris om de zaak na te zien. Toen heb ik nog om eenige letters gevraagd en toen hebben ze mij dees gegeven van zijn zoon Albertus Juducus.. Blommaert... Anna Sophie van Mieghem geboren te St. Nicolaas en aldaar overleden den 31 October 1866 in den ouderdom van 70 jaren. Zij was dochter van Anselmus van Mieghem, geboren te Temmsche en van Maria Theresia van Garsse, geb. te Haesdonck en weduwe van Albertus Judocus Blommaert geb. te Hulst en alle drie alhier overleden en echtgenoote van Carolus Ludovicus Vercouteren, koopman in paarden." — En onze naam is Wouter en Norbertus Blommaert." (Beide brieven zijn onveranderd overgenomen).

F. W. A. van Ay..., 32 j., ongeh., R. K., naaister, Leiden. Opg. 18 Febr. 1882. **1691. Vecordia. Benadeelingswaan?**
De vader is van deftige afkomst, maar geboren uit het 2[e] huwelijk van een Protestantschen van A. met eene Roomsche, vermoedelijk van minderen stand. Hij werd door de familie onterfd en in minderen stand opgevoed, al had hij goed zijn brood met vrouw en kinderen zoolang hij leefde. De moeder liet zich, ondanks hare betrekkelijke armoede, op die deftige afkomst voorstaan. Zij geeft nadat D[r]. Tellegen geschreven had aan „de Wed. van A." haar adres op aan „Mejuffrouw de Wed. van A." Volgens de moeder was zij vroeger zeer flink, goed en verstandig, maar is zij langzamerhand vreemd geworden (de inlichtingsstaat zegt: goed van karakter, wispelturig van aard, vroeger verstandig, later minder), had vroeger veel koorts, hare menstruatie was geregeld. — De moeder meent, dat een paar jongens haar het hoofd op hol hebben gebracht, door haar in het idee te brengen, dat zij met haar wilden trouwen. Zij was altijd braaf en fatsoenlijk, ging nooit 's avonds kermis houden. — Daar de vader bijna alles in het graf had medegenomen, moest zij met naaien de kost verdienen. Nu schijnen moeder en dochter niet best te harmonieeren, ten minste reeds 4 jaren woonde de dochter afzonderlijk (volgens D[r]. F. heeft zij veel armoede geleden, verhuisde gedurig en dan stond steeds in het blaadje dat „Mejuffrouw Ay... naaister, verhuisd was naar enz.", maar was zij eigenlijk niet krankzinnig, doch de moeder erg lastig). Volgens de moeder heeft zij bij het uit huis trekken een groot aantal meubels medegenomen, die zij niet meer teruggeven wilde en die de moeder niet kon terug krijgen, omdat na den dood van den man geen boedelbeschrijving plaats had gehad. Langzamerhand werd zij vreemder, maakte het den pastoor lastig, verwaarloosde hare zaken, leed nu en dan armoede, en had buien van kwaadaardigheid, scheurde uit hare kerkboeken een groot aantal bladen enz. Zij is twee dagen in het ziekenhuis te Leiden geweest, maar maakte het daar erg bont, blijkbaar, omdat zij meende niet ziek te zijn.

Toen zij hier kwam was het haar blijkbaar vreemd. Zij beweerde, dat zij onderweg ziek geweest was, dat zij diarrhee gehad en men haar daarom hier gebracht had; maar zij was nu weer beter en kon terug gaan, als zij maar reisgeld had. Zij was medegegaan omdat hare moeder haar gezegd had, dat zij eene erfenis moest gaan halen in den Bosch. Men had haar dit blijkbaar wijs gemaakt en zij had het geloofd. De moeder erkende dit, maar merkte op, dat het idee van erfenis reeds lang in haar hoofd gespookt en men zich daarvan bediend had om haar gemakkelijker mede te krijgen. — Zij ziet er eenigzins zwak uit, met een krommen rug, eene boogvormige kromming (kyphose) in het bovenste borstgedeelte: de diarrhee was geweken en zij at vrij goed. — Zij zat rustig te naaien in de naaikamer. Wanneer men haar aansprak, kwam zij steeds op hetzelfde neer. Zij was weder gezond, behoeft niet bij gekken te zijn, haar mankeerde niets, wel was zij onderweg ziek geweest; zij had niets abnormaals gedaan, zij woonde niet bij haar moeder, omdat zij liever alleen woonde, had best de kost, ging uit naaien, enz. Zij herhaalde dit steeds, slechts zelden kwam er iets vreemds uit. Zij wilde geen brief schrijven, want die werd

onderweg geopend. Op aanhouden schreef zij een zeer potsierlijken: in hanepooten verzocht zij om hare schoenen en reisgeld; geen woord meer, met een vreeselijk dwaas en schuin adres. Een enkele maal vertelde zij cok wel, dat zij soms in den Haag kwam. Zij was zeer bezorgd voor haar huishuur. Zij maakte den indruk, dat zij niet best met hare moeder overweg kon. Deze had haar nimmer geschreven.

Bij het bezoek harer moeder was zij beleefd, informeerde naar haar huishuur; was blij toen zij hoorde, dat zij niets meer schuldig was; erkende, dat zij vroeger erg zwak was geweest toen zij hier kwam, maar weer goed was opgeknapt; wilde geen rekenschap geven, waarom zij bladen uit de kerkboeken had gescheurd; bekende, dat zij hier niet de volle waarheid had gezegd. De moeder zeide, dat haar kleederen in een ontredderden toestand waren. — Eenigen tijd later (25 Mei) drong patiënte op haar ontslag aan. Zij vertelde tevens, dat zij wel eens in den Haag bij den Minister van Binn. Zaken kwam en dat die haar ook wel geld stuurde; zij verdiende de kost bij de Protestanten en had het den pastoor nooit lastig gemaakt. Zij scheen zich bij den Minister te beklagen, omdat er in Leiden zooveel gekke menschen waren.

Over het geheel genomen maakte zij van het begin af den indruk van iemand bij wie een streek doorliep: die niet wil erkennen, dat men haar misleid had, die steeds terugkomt op haar ontslag; die terughoudt hetgeen vroeger met haar was voorgevallen, en die in haar schrijven aan haar moeder, waarin slechts aangedrongen wordt op haar ontslag, geen woord over haar tegenwoordigen toestand, geen hartelijk woord zegt. In haar gedrag was niet veel te bespeuren, dan dat zij geen bijzonder goede naaister was en des nachts, waartegen zoo herhaaldelijk gewaarschuwd werd, steeds alleen hare groote commissie op de pot deed. — 15 Juni beweert zij, dat zij te huis drie gulden in de week verdienen kan; op het zeggen, dat haar moeder zeide, dat zij armoede geleden had, repliceerde zij, dat dit niet waar was en haar moeder niet wist wat zij zeide. Den 20e schrijft zij alleen, dat zij gaarne weg wilde, zij is *nu* weer beter en er bestaat geen reden om haar langer te houden. Den 15 Augustus wordt zij op het aandringen verbeterd ontslagen, maar komt 25 October weer terug, heesch en zeer druk, hoopt spoedig weer te vertrekken, wil pastoors-huishoudster worden en zal daarvoor den rector spreken, en dat zij, toen zij weg ging, juist de menses had, te huis van kleederen moest verwisselen en dientengevolge lang ziek was geweest. — De heeschheid wordt spoedig beter en zij kalmer, dezelfde als vroeger met hetzelfde denkbeeld van naar huis te willen gaan. Zij is zwak van gestel, genegen tot tuberculosis, krijgt in November eene bronchitis, waarvan zij herstelt. Blijft dezelfde.

Zij overleed den 2 Juni 1884 na 36 uren ziek geweest te zijn, (koude rillingen, pijn in de rechterzijde, koorts, hoesten, snellen pols, korte, snelle ademhaling) aan croupeuse pneumonie.

Sectie. Oedema meningum et cerebri, veneuse hyperaemie. — *Hart* klein, slap. In de overige organen geene afwijkingen dan: de *linkerlong* geschrompeld (liever niet normaal ontwikkeld wegens de scoliosis). De onderkwab der *rechterlong* toonde deels grijze, deels roode hepatisatie. — *Geen tuberculeuse haarden.*

276. **Vecordia persecutoria.** J. v. d. H. 46 j., ongeh., R. K., landbouwster, Roos........ Opgen. 1 Aug. 1871.

De lijderes is eene welgezetene boerin, zacht en goed van karakter, doch bij tegenspraak eenigzins driftig, had eene tamelijk goede opvoeding genoten, maar was in hare verstandelijke vermogens weinig ontwikkeld. Zij oordeelde goed over de zaken harer gewone omgeving, doch wanneer men met haar een gesprek wilde onderhouden, dan moest men aan de eenmaal gedane vragen vasthouden; of zij geraakte van het onderwerp af. Als bijzondere neiging bestond bij haar geldzucht. Zij dwong o. a. haar zuster het aandeel, dat zij te verwachten

had in de bouwhoeve van haar oom, tegen eene geringe som aan haar af te staan en weigerde tijdens haar verblijf in het huis van arrest te Breda (z. onder) betere voeding, uit vrees dat dit haar zou worden aangerekend. Hare vroegere bezigheid bestond vooral in de boerderij. Hare gezondheid liet sinds de laatste 15 jaren nog al te wenschen over, doorgaans had zij tragen stoelgang; in hare menses waren geene afwijkingen waar te nemen; maar wel had zij allerhande hysterische klachten, waarover zij in verloop van jaren successievelijk 6—8 geneesheeren raadpleegde. Sinds 1860 begon zij nu en dan aan waanvoorstellingen te lijden en is toen reeds gedurende een half jaar in het gesticht te St. Truijen verpleegd. De eerste verschijnselen waren angst, gejaagdheid en vrees voor vervolging; zoo liep zij uit angst in een winternacht blootvoets door de sneeuw naar een nabijwonenden boer; liep herhaalde malen van huis weg, om een doctor te gaan raadplegen, en moest dan door de familie worden opgespoord. Haar toestand verergerde in Mei 1870, toen een harer broeders bij haar kwam inwonen en haar het werk uit de hand werd genomen. Zij vreesde hem in den weg te loopen en weder naar een gesticht te worden gebracht. Zij werd onverschillig voor hare omgeving, verbeeldde zich, dat haar broeder en hare zuster zouden gaan trouwen, dat deze op de boerderij zouden blijven, dat de affaire zou verdeeld worden, maar dat vóór alles zij verwijderd moest worden. Onder den invloed dier denkbeelden koesterde zij van Paschen tot Mei jl. het idee fixe, dat zij weder naar het krankz. gest. te St. Truijen zou worden gevoerd, en toen op zekeren dag haar broeder uitging, meende zij, dat hij naar den burgemeester ging om daarover te spreken, viel in een aanval van razernij, greep naar het hakmes en vloog op hare zuster toe, die zij twee vingers afkapte. Zij werd preventief gedetineerd in het huis van arrest te Breda, doch, op advies van deskundigen, wegens krankzinnigheid, van rechtsvervolging ontslagen en den 1 Augustus in deze inrichting opgenomen.

Bij hare komst was zij vrij kalm, wel verward in hare gesprekken en voor iedereen lastig met hare overdrevene denkbeelden van ziekten en kwalen, doch overigens vrij rustig. Zij weigerde volstrekt beter voedsel; wel was zij rijk, zeide zij, en mocht haar niets ontbreken, doch zij moest zuinig zijn. In al hare handelingen was zij gejaagd en onbestendig; den eenen dag spraakzaam, gedienstig en werkzaam, doch den volgenden zat zij weder te suffen en te mijmeren. — In November werd zij naar eene hoogere klasse overgebracht, naar aanleiding van een bezoek des burgemeesters. Bij die gelegenheid was zij uiterst spraakzaam, opgewekt en had allerlei klachten. Kort daarna kwam hare familie en moest zij, tot beheer van hare goederen, onder curateele worden gesteld. Bij dit bezoek was zij nog wel bij rede, doch den volgenden dag verviel zij in een toestand van stupor, waarin zij sprakeloos en onbewegelijk den ganschen dag op dezelfde plaats bleef zitten, geen enkel antwoord geeft, wanneer men haar aanspreekt, slechts eet en drinkt, wanneer men haar naar de tafel brengt, het eten voor haar zet en haar als 't ware dwingt daarvan gebruik te maken. Sinds dien tijd blijft haar toestand onveranderd dezelfde en ook hare beide broeders, toen zij haar in Februari 1872 kwamen bezoeken, konden geen enkel woord uit haar krijgen. — Zij werd den 24 April 1873, daar de toestand onveranderd bleef en geen verbetering te bespeuren was, op uitdrukkelijk verlangen der familie ontslagen.

W. K....., 41 j., ongeh., R. K., polderwerker, Scheven..... Opg. 15 Nov. 1876. 979.
Werd wegens beleediging van beambten tot 2 jaar correctioneele gevangenisstraf veroordeeld, waarvan hij een jaar te Hoorn heeft ondergaan (begonnen 12 Juli 1875). Op zijn verzoek werd het 2e jaar veranderd in 6 maanden celstraf waarvoor hij 17 Juli 1876 in Gorinchem kwam. In de eerste dagen van zijn verblijf werd alleen opgemerkt, dat hij een norsch persoon was. Later werd hij lastig, zooverre dat hem 27 October cachotstraf werd opgelegd. Vijf dagen

Vecordia persecutoria.

onderging hij die straf zonder eenige afwijking, dan het niet geregeld gebruiken van zijn brood, het overige wel. Den 6e dag (1 Nov.) brak er een aanval van woede bij hem uit, waarbij hij hetgeen onder zijn bereik was, vernietigde, terwijl hij allen, die hem naderden ernstig bedreigde, zoodat hij afgesloten werd. Des middags om 1 uur bezocht Dr. J. Schuyt (de geneesheer van het huis van arrest) hem: door de opening van de deur zag hij hem met de sport van een stoel in dreigende houding staan. Op eene toespraak van S. liet hij die spoedig varen, kom men hem gemakkelijk meester worden en (uit voorzorg) het dwangbuis aandoen. Op de toen tot hem gerichte vragen wilde hij niet antwoorden. Zulks zoude hij doen, indien iemand hem de woorden „Jesus Christus" konde of wilde nazeggen. Voorts sprak hij toen, dat de satan hem bezocht had, terwijl hij met het dwangbuis in eene andere cel gaande, mompelde, dat hij alles begreep, dat men hem vervolgde en hij wel wist hoe het zou afloopen. Van af dien tijd bleef hij wel mokken, doch bedreef geen geweld meer; den volgenden dag werd het dwangbuis afgedaan, maar hij bleef halstarrig elk antwoord weigeren. Hij was meer in zich zelven gekeerd. Medicamenten werden niet gebruikt, hij weigerde alles. Tot Zaterdag middag 4 November gebruikte hij althans voor het grootste gedeelte zijn voedsel. Van 5 November tot den dag van zijn vertrek (15e) sprak of at hij niet, zoodat het allen schijn had, dat hij door onthouding zich zelven te kort wilde doen. Mostaardpappen, spaansche vliegen, koude begietingen op het hoofd, wasschen met azijn, barsche en zachte toespraak; niets bracht verandering bij hem teweeg. Hij bleef hardnekkig zwijgen en voedsel weigeren, terwijl Dr. Sch. hem telkens, bij zijn bezoek, met over de borst samengevouwen handen vond liggen met gesloten oogen en mond. Bij pogingen die te openen, spande hij alle krachten in om dit te voorkomen. Ontlasting en urineloozing geschiedde, althans de eerste dagen, hoogstwaarschijnlijk als naar gewoonte. Slechts twee malen had hij in de broek gewaterd, doch nadat Sch. daarop luide in zijne tegenwoordigheid had gezinspeeld. Sch. verklaarde dat W. Koning lijdende is aan „acute krankzinnigheid en wel in den vorm van vervolgingswaan, waarbij zich een idee fixe heeft ontwikkeld om door zelfmoord een einde aan zijn leven te maken."

Den 15 November alhier opgenomen: stijfhoofdig, wil spreken noch eten, ontkleedt zich totaal, ligt moedernaakt in 't bed. 22e. In onbewaakte oogenblikken drinkt hij toch, begint hij ook te eten, spreekt echter niet, is 's nachts nog woelig en onzedig. In December eet en drinkt hij zelf om den anderen dag, wanneer men iets bij hem zet (geholpen worden wil hij niet) ontkleedt zich voortdurend, is dag en nacht onzindelijk, blijft hardnekkig zwijgen. Hij verzet zich tegen alle mogelijke verzorging en toont in zijne handelingen eene onwederstaanbare neiging om zich te benadeelen of te kort te doen. Zijn toestand begon daarna allengs maar zeer langzaam en met vele recidieven te verbeteren. Hij kon eerst den 3 Augustus 1877 ontslagen worden.

1815. Vecordia persecutoria. Vergiftigingswaan.

1815. J. Kr...., 19 j., ongeh., R. K., schoenmaker, Breda. Opgen. 27 Aug. 1882.

Den 11 April was hij, wegens diefstal ten nadeele van kameraden in de chambrée, tot een half jaar celstraf veroordeeld, in de gevangenis te 's-Bosch gebracht en vertoonde sedert 8 dagen verschijnselen van krankzinnigheid. Goedig van aard, maar gering van verstand baarde hij door zijne stormachtige jeugd aan zijne familieleden veel zorgen, totdat zijne overmoedige gedachten hem er toeleidden den militairen stand in te treden. Te huis toch zag hij zich blootgesteld aan de grillen en onheusche bejegening zijner stiefmoeder. Zich niet aan de militaire discipline kunnende wennen, werd de dienst hem ondragelijk en beproefde hij allerlei listen en onzinnige streken om van den dienst ontslagen te worden. — Hij waande, dat men in zijne cel te 's-Bosch, doodelijk werkende stoffen wierp, hetgeen hij konde voorkomen door een blik water voor de deur

te plaatsen en dat men hem op andere wijzen wilde vergiftigen, vandaar weigeren van voedsel en medicamenten.

Den 27 Augustus verhaalt hij, aanvankelijk vrij geregeld, dat hij op aanraden van een kameraad een broek gestolen en verkocht heeft, dat zijn geld door een gat in zijn broek verloren was en hij er niets aan gehad had; daarop vertelt hij, dat men vitriool in zijne cel wierp. Den volgenden dag zegt hij aan een verpleger, dat hij slechts geveinsd had, en verlangt op de schoenmakerij te werken, hetgeen hem uit vrees voor ontvluchting geweigerd wordt. Den 2 September imaginaire ziekten; daar hij echter geconstipeerd is, wordt hem een laxans voorgeschreven, hetwelk hij, evenals de spijzen, uit vrees voor vergiftiging, weigert. Weldra (en deze gewoonte houdt hij tot kort voor zijn vertrek) laat hij zijn eten staan en neemt dat van een anderen verpleegde: nu is hij in dit punt tevreden. Den 19e schrijft hij een brief met denkbeeldige vergiftigingen aan zijn vader. Den 24e vraagt hij of hij voor 1000 gld. vrijgekocht mocht worden: zijn vader is rijk genoeg. Den 3 October schrijft hij: „Waarde ouders, aan u laat weten, dat ik in het gekkenhuis ben gekomen en dat ik er vermoord wordt, niettegenstaande ze al drie maanden met mij gemarteld hebben en daarom zou ik graag hebben, dat u naar de rechtbank gingt omdat eens bekend te maken, want anders moet ik sterven en waarde ouders het leven is zoo zoet, dus vader, doe het toch, want anders ben ik dood, verder gegroet." Den 9e kwamen de vader en twee broeders hem bezoeken. Hij sprak zoo goed, dat zij niets wanordelijks in hem bespeurden. Hoe zeer zij ook ingelicht werden, bleven zij op zijn ontslag aandringen. De kinderen verbitterden het leven van den (braven) vader, die reeds op leeftijd is en verweten hem en hunne stiefmoeder, dat zij de oorzaak waren van de verwijdering van hun broeder uit de samenleving: de oudste (gehuwde) broeder wilde hem in zijn huis als kind verplegen. Den 13 November werd hij, op aandrang, *niet* hersteld ontslagen. In de laatste dag at hij zijne eigene portie en scheen dus in die vergiftigingswaan verbeterd.

Ch. Lasègue [1]) heeft in zijne *Mémoire sur le délire de persécutions* in de *Archives de médicine* in 1852 het eerst den vervolgingswaan losgemaakt van de veel te uitgebreide en omvangrijke groep van de melancholie van Pinel en Esquirol en hem als specieelen vorm van verstandsziekte voorgesteld. Luys [2]) verbindt de halucinanten met de geïlusioneerden (manie raisonnante) tot een distinct nosologisch soort en schetst den vervolgingswaan als eene veranderlijke symptomatische uitdrukking, meestal verbonden met miskende halucinatie-processen. Deze beide varieteiten der paranoia zijn dan ook op het nauwst met elkander verbonden. Wel komen vervolgingsideën dikwijls in geïsoleerden en accessoiren toestand voor bij andere soorten van mentale ziekten, in het bijzonder bij alcoholische en toxische deliria, bij manie, dementia senilis, epilepsie, verschillende varieteiten van imbecillitas, enz. maar in den vervolgingswaan zijn deze ideën voorheerschend en het hoofdkenmerk. Deze waan heeft bijzondere symptomen en evolutie; begint met eene incubatie-phase van korter of langer

---

[1]) Ch. Lasègue. Etudes médicales 1884, t. 1 p. 543—566 (Arch. de médec. 1852).

[2]) J. Luys. Traité clin. et prat. des mal. ment. 1881 p. 387 vlg.

duur, gekarakteriseerd door aarzelen in de keus der delireerende ideën, waarop de periode van systematisatie van het delirium volgt, waarbij twee wijzen vooral op te merken zijn: 1e. De lijders gelooven zich het onderwerp van verborgene en collectieve oorzaken: politie, tooverij, magnetisme, duivelschen invloed, electriciteit, physiek, Jesuïten, geheime genootschappen, enz. enz. 2e. Zij personificeeren hun delirium op een bepaald individu, op wie zij hun haat en hunne gevoelens van wraak concentreeren, dat zij onophoudelijk met hunne klachten, recriminaties, obsessies en bedreigingen vervolgen en tegen wie zij zich dikwijls tot gewelddadigheden laten vervoeren en zeer moeilijke gevallen aanbieden voor het forum. Voor de 28 jaren komt deze waanzin weinig voor; Lasègue beschouwde hem veel talrijker bij de vrouwen dan bij de mannen, hetgeen met onze waarnemingen (118 m. 99 vr. dus bijna dezelfde verhouding) niet overeenstemt. Lasègue heeft ons het beloop zeer goed geschetst, [1]) B. A. Morel [2]) niet minder goed de wijze van ontstaan van ilusie en halucinatie in dezen waanzin. — Verschillende waarnemingen worden medegedeeld b. v. uit Hildesheim, [3]) Meerenberg, [4]) Mobille, [5]) Motet, [6]) Falret [7]) en Delasiauve [8]) beiden met belangrijke discussies enz.

c. Megalomania.

1874. **Megalomanie.** H. A. Pl......, 26 j., ongeh., N. H., leerlooier, Sprang. Opg. 5 Febr. 1883.

De vader, leerlooier, in 1862 op reis aan eene beroerte overleden (het paard kwam te huis met het lijk aangereden: hij was alleen in 't rijtuig) had twee kinderen, patiënt en eene dochter, die geheel normaal is (zoo niet een neef van moederszijde). De weduwe (leelijk en bejaard) huwde met den flinken knecht, die om hare familie te sarren, haar zonder zin huwde; van daar een ongelukkig huwelijk en misbruik van sterken drank; hij overleed in 1880. Pat. was goed van karakter maar wel wat hoogmoedig, welgesteld, goed ontwikkeld, leefde geregeld en maakte geen misbruik van sterken drank. Men had hem eerst leerlooier willen laten worden, doch wegens zijn zwakken toestand was hij hiervan afgestapt (hij leed aan hartkloppingen, welke aan perverse sexueele gewoonten werden toegeschreven), men wilde hem toen leeraar bij het middelbaar onderwijs doen worden, met welk doel hij twee maal in de week van een leeraar aan de H. B. school les ontving. Hij staakte dit. Hij schreef eenigen tijd te Waal... bij een notaris, maar bleef zonder eenige kennisgeving weder weg. Niets hield hij vol. Eenige jaren geleden wilde hij burgemeester van Spr.. worden;

---

1) Vgl. ook Krafft-Ebing l. l. p. 126—145 — Kraepelin l. l. p. 297—301 etc.
2) Traité des mal. ment. p. 342—356 en Klin. stud. p. 167—169 en 372—377.
3) Irrenfreund 1881 p. 173—174.
4) Verslag over 1878 bl. 52, 53.
5) Ann. méd. psych. 1881 p. 118—134.
6) l'Encéphale 1881 p. 750—753.
7) Ann. med. psych. 1881 p. 16—15.
8) Ann. med. psych. 1881 p. 116—118.

men wilde hem niet. — Eerst was er goede verstandhouding tusschen stiefvader en stiefzoon, later minder (doch het hinderde Plat. nog tot het laatste toe als er over hem gesproken wordt). Slecht sprong gene met zijne vrouw om. Hij voegde haar de gemeenste woorden toe. Pl. gebruikte dezelfde woorden, maar ging daarbij tot gewelddadigheden over, hij sloeg haar en wierp tweemalen de pot de chambre van uit zijn bed naar haar hoofd (meerdere dergelijke staaltjes worden medegedeeld). Hij liet zijn middagmaal in een andere kamer klaar zetten, liet zijne zuster aan de deur aankloppen. Hoogmoed (beter krankzinnigheid) was de reden. Hij wilde alleen zijn, want hij was koning, keizer, sultan. Zijne moeder had een ongelukkig leven bij hem, te meer omdat de wanverhouding nog vergroot werd door verschil in religieuse denkbeelden: zij was (gelijk algemeen de Protestanten te Spr.) orthodox, hij liberaal. — Pl. had altijd een onverschillige lach en vreemde uitdrukkingen in het oog, evenals sommige familieleden van moederszijde in meerdere of mindere mate (de meesten timmeren zeer laag en zijn vreemd, maar niet krankzinnig). Voor een paar jaar te Amst. bij een neef, candidaat-arts zijnde, moest deze iets verrichten, en zeide: „Henri ga in dat hôtel, dan zal ik u halen." „Ik zal wel oppassen," zeide deze, „om te verteren," gaat bij een kapper, koopt voor 16 gld. dat niets waard was (boeken en kleeren). Kwam men bij zijne moeder betalen, dan stak hij alles op, (moeder had niets noodig) en moeder moest boeken en kleeren betalen. Hij ontving geld voor eene obligatie, waarvan de helft voor zijne zuster was, zij kon en mocht er niet aan. In den laatsten tijd had hij, als hij wandelingen deed, gewoonlijk jongens bij zich, waaronder hij dubbeltjes en kwartjes uitdeelde: ook gaf hij zijn jas weg, doch eene juffrouw zeide: „geef mij die." — Veelvuldig lezen van de werken van Multatuli schijnen een verderen impuls gegeven te hebben. Van Augustus 1882 af merkte men de meeste zonderlingheden bij hem op. Hij lachte b. v. sterk als hij iets onbeduidends gezegd had, alsof hij het uitermate netjes gedaan had; hij noodigde iemand uit b. v. in het Volkspaleis een deftig diner met hem te gaan gebruiken. In October vooral werden zijne grofheden en gewelddadigheden tegen zijne moeder steeds erger. Men zou hem reeds voor drie maanden te Utrecht in het gesticht gebracht hebben, doch zijne moeder zag daarvan af. Den 4 Februari eindelijk verwijderde hij zich zonder iets te zeggen. Hij ging op den tram. Men dacht dat hij naar Tilburg was. Den volgenden dag kwam een telegram bij den burgemeester van Spr., dat hij door de politie te Rott. des avonds ten 9 ure was opgepakt; hij was er pas een uur. Hij werd naar dit gesticht gebracht.

Hij komt den 5 Februari 's avonds zeer druk en opgewekt binnen, wil niet eten, niet naar bed, men moet zelfs met bedreigingen hem hiertoe overhalen. Uit zijne handelingen en gebaren blijkt trots en eigenwaan, hij is keizer Maximiliaan, koning Citowajo uit Solo, Willem III, zonder reden hier, niet krankzinnig. Hij is grooter en rijker dan de heeren zijner (1e) klasse, wil niet eten en spreken met hen, staat stokstijf, (waarbij hij schijnt te halucineeren) in het midden der zaal, werpt met geweld en minachting de deur toe. Op andere keeren is hij geschikt, zingt en speelt zeer goed piano, wandelt en spreekt wel met hen. Zoo ook bij het 1e bezoek van Dr. R. spreekt hij goed, bij het 2e wartaal, bij het 3e weder goed. — Den 7 Maart wacht hij mij (Dr. v. d. K.) op, om mij alleen te spreken en ontwikkelt zich het volgend gesprek. P. Wil u aan Mama schrijven, dat zij mij komt halen, ik ben goed gezond en kan weg. — Ik heb u reeds meermalen verzocht, eenige letteren aan Mama te schrijven. Waarom doet gij dit niet? Zijt gij niet wel met haar? — P. Neen, omdat zij nooit mijn naam noemt, maar altijd die van haar tweeden man, dat zij niet mij, maar den notaris hare zaken laat behartigen. — Dit is ook beter aan hem toevertrouwd, omdat gij nog genegen zijt, buitengewone uitgaven te doen en ook te zenuwachtig. — P. Ik ben in het geheel niet gek. — Weet gij op welke wijze en waarom gij hier gekomen zijt? — P. Door bewerking van een lompen boer. — Wat hebt

gij te Rott. uitgezet? — P. Ik ging Juffr. van der Heiden, die ik kende, opzoeken, liet mij door een jongen brengen, deze ging lang met mij rond. Eindelijk kwamen wij aan de vergaderzaal van het Nut van 't Algemeen. Ik wilde er in, ik wist dat er 's avonds muziek was en Koenen zou dirigeeren. De portier vroeg mij eerst, of ik lid was, of toegang had, maar liet mij ten laatste binnen. Later kwam een heer er bij, die mij vroeg, wie ik was. Ik zeide: Cetowajo, koning der Solo's, en bleef hierbij, ofschoon hij mij uitvroeg. Eindelijk zeide hij: blijf hier maar staan. Na lang wachten kwam bij mij een ander heer, die vroeg, wie ik was. Ik zeide: koning Willem III; waarop hij zeide: dan mag je je beeldenaar wel laten veranderen, want die gelijkt niets. Eindelijk zeide hij mij, dat ik maar zoo lang wachten moest. Ik wachtte lang en had altijd hoop om binnen gelaten te worden; maar eindelijk kwam er iemand — de commissaris van politie — die mij den geheelen nacht in het politiebureau hield en mij den volgenden dag uitleverde; waarop ik naar Spr. terug gehaald en hier naar toe gebracht werd. Ik heb in 't geheel geen goeden dunk van de Rotterdammers gekregen. — Maar waarom gaaft ge uw eigen naam niet op? — P. Omdat mij altijd mijn eigen van en naam verweten werd, de jongens te Spr. en „men" riep me na en verweet mij dien. — Waarom noemdet gij u koning? — P. Ik ben koning. — Wie heeft u dit gemaakt? — P. Mevr. van Schermb... die zeide, dat ik koning was. — Waarvan? — P. Van Spr. en zoo verder. — En geloofdet gij dit? — P. Ja, want een geloofwaardig persoon moet men altijd gelooven. — En als ik u nu zeg, dat gij geen koning zijt en een koning koning wordt op die en die wijze, zoudt ge mij dan niet gelooven? — Hij zweeg. — Waarom gaaft ge 5 gld. voor een glas melk, dat toch maar 5 ct. waard is? — P. Omdat een koning altijd koninklijk betaalt."

Den volgenden dag drong hij weder op zijn ontslag aan. Dikwijls werd later bemerkt, dat hij halucinaties van het gehoor had. Men bespotte of riep hem na. Soms geraakte hij in extatischen toestand en was onbewust van hetgeen om hem plaats had, ook verwarde hij personen en zaken. Dan eens hield hij een diep stilzwijgen, dan weder praatte hij allerlei onzin. Hij bleef zijn waanidee koning Willem III te zijn steeds volhouden, tooide zich somwijlen zeer potsierlijk, noemde de verplegers ministers, maar werd *minzaam!* strekte niet meer tot last voor anderen en speelde keurig piano. De familie verlangde hem weder te huis te hebben. Hij werd daarom 31 October bij wijze van proefneming ontslagen.

1611. Megalomanie. P. R....., 42 j., geh., 1 kind, arbeider, Veghel. Opgen. 14 September 1881. Achteruitgang van zaken zette hem dezen zomer, om des te meer te kunnen verdienen, ten 3 uur 's morgens aan het werk, hij werkte gedurende het heetst van den dag steeds door en sliep 's nachts bijna niet. Hij kwam niet vooruit naar zijn zin en verviel door onrust en tobben tot krankzinnigheid voor de eerste maal. Erfelijk was hij niet belast, geen drinker en gezond. Hij sloeg in het omgekeerde over, kocht schapen enz. ging uit, en kreeg vlagen van razernij.

14 September. Druk, lastig, woelig, is niet gek, maar zijne vrouw is het, die hem naar hier gestuurd heeft. Hij wil niet eten, het eten is hem te gering, hij moet een maaltijd hebben van 10 of 25 gld. en een flesch wijn. Den derden dag dwingt hem de honger om te eten. Hij vermag alles, bemoeit zich met elkeen en alles, geeft elk raad, heeft overal middeltjes voor, bezit een kracht als duizenden, de grootste rijkdommen, wil de zotste koopen doen, is uiterst familiair, presenteert b. v. ons bij elk bezoek de hand, verscheurt onophoudelijk al zijne kleederen, als dit met de handen belet wordt dan met de tanden (zijn kleeding is hem te min). Zes weken ruim is hij geïsoleerd, verbreekt het houtwerk, slaat de glazen of werpt ze in met de stukken, besmeert de muren met zijne excrementen, wentelt zich, na alles verscheurd te hebben, naakt in het hooi of kapok;

beproeft men weder met andere kleederen, doet hij hetzelfde. De neiging van scheuren en smeeren blijft. Bij een bezoek van zijne vrouw (op 3 Mei 1882), die zelf veel gevaar leed om krankzinnig te worden, verhaalt hij, dat hij zoo gelukkig in alles is en dit te danken heeft aan zijn aanhoudend bidden (hij prevelde werkelijk alhier veel gebeden, maar vooral geeft hij gaarne zijn zegen, belooft voor haar te bidden; want hij is heilig). De toestand blijft over het algemeen stationair: scheurziek, vuil, lui, geleerd en rijk. Den 16 Juni blijkt, dat hij niet vrij is van neiging tot suicide. Hij heeft een touwtje zoo vast om zijn hals gebonden, dat men het er met moeite van afkrijgt. In Augustus wordt hij wat rustiger. Den 20ᵉ September werkt hij wat mede op het land; dit gaat tamelijk wel, doch den 26ᵉ (Vechelsche kermis) ziet hij eenig geld te krijgen; gaat op een kwartier afstand een borrel in een herberg drinken, wordt opgespoord en dronken teruggebracht. Zijn psychische toestand bleef nagenoeg even verward, schoon zwakker in zijn waanideën, hij was dan ook wat werkzaam. Hij hield een sterk verlangen naar huis; dit kreeg tegen den kermistijd het overwicht. Den 24 September ontsnapt hij (met groot gevaar voor hem te meer, omdat hij dubbel gebroken was) over een muur, waarbij hij, zooals later vernomen werd, nog nederviel. Tehuis gekomen, scheen hij zich vrij goed gehouden te hebben, ten minste hij werd niet terug gezonden en *niet* hersteld afgeschreven.

N. C. J. Nieuwb..., 56 j., geh., 2 kind., R. K., boekhandelaar, Rott..... Opgen. 30 December 1881. **1663. Megalomanie.**

Vader (kap. kwartiermeester) aan beroerte, moeder aan borstkwaal overleden. Hij was aan de polyt. school te Delft opgeleid, niet opgeruimd, zwaartillend, ontevreden, iets wangunstig, geen liefhebber van uitspanningen en sterken drank. Hij heeft altijd aan de borst en sedert 13 jaar aan eene fistula urinaria, dikwijls aan constipatie geleden. Met Paschen 1881 is hij ongeveer een maand in Rott. verpleegd, in den zomer was hij eenige dagen krankzinnig geweest en toonde nu symptomen van groote zenuwachtigheid en wilde voor enorme sommen koopen. Hij verbeeldt zich onuitputtelijk rijk te zijn door het ontdekken van een nieuw plan van handelen en wil diensvolgens koopen, wegschenken enz. daar hij meent de grootste man te worden. Hij houdt van gezelschap, slechts eens op een nacht schreeuwde hij een uur vreeselijk en kon geen gezelschap verdragen.

Zijne plannenmakerij bleek ook hier uit zijne gesprekken en vooral uit zijne brieven van 2 Januari (die uiterst verward is) en den 10ᵉ, een felicitatiebrief aan zijne vrouw, waarin onder eene, overigens sierlijke, hoogdravende stijl (bij goed schrift en interpunctuatie) hij zich zelven en haar feliciteert, hare deugden prijst, zich zelven van zijn prilste jeugd af rechtgeloovig, onwrikbaar, ootmoedig roemt en aan zijne naastenliefde de soms overdreven schijnende uitgaven wijt, dat zijne plannen ter verbetering van den handel, die sedert 8—9 jaren kwijnt, niet zullen falen en verre de verwachting zullen overtreffen, die men zich als mensch kan voorstellen „daar zij uit den Eenigen Waren Meester mijn Schepper voortvloeien, die mij ze ingaf. Dientengevolge wenschte ik mij voor het vervolg als makelaar te vestigen en mijnen Meester, die in den hemel woont te vereeren onder alle gedaanten, die hij mij in zijne oneindige wijsheid zal willen opleggen, waardoor ik in de eerste plaats de belangen van mijne evennaasten bevorderen en de mijne niet uit het oog verliezen zal." — Ongeveer vier weken daarna wordt hij meer voor overtuiging vatbaar en wordt hij (daar hij zijne waanideën schijnt te laten varen) wegens zijnen ziekelijken toestand, op aandrang der finantieel gedrukte familie, den 24 Februari 1882 bij proef ontslagen (behandeling van zijn borstlijden en fistula, verder moreele inwerking en voor den nacht morphine).

Den 28 Februari werd gemeld, dat hij de twee eerste dagen zeer goed was geweest, doch den derden dag weder verschijnselen van waanzin had vertoond,

maar thans met gemis aan wilskracht, daarbij volstrekte belemmering der urineloozing. 4 Maart. Goede tijding. 17e. Verslimmert, aanhoudend onzindelijk, volstrekt niet eten, dag en nacht onrustig, aanhoudende wartaal enz. Hij overleed den 10 April.

1070. Megalomanie. parotitis, erysipelas.

H. van G., 25 j., ongeh., R. K., timmermansknecht. Opgen. 30 Juni 1877. De lijder is van middelbare gestalte, nerveus-sanguinische constitutie, goedig karakter, eenvoudige leefwijze en heeft lager onderwijs en eene burgerlijke beschaving en opvoeding genoten. Zijn vader (schoenmaker) en moeder waren gezond, geen bloedverwanten hadden aan krankzinnigheid of eenige zenuwziekte geleden. Hij ook was, typhus op vijfjarigen leeftijd uitgezonderd, steeds gezond geweest. Neiging tot uithuizigheid of sterken drank waren zijne gebreken.

De eerste sporen zijner krankzinnigheid vertoonden zich in Augustus 1874 te Antwerpen, waar hij als knecht werkte (hij was uit Steenbergen) onder de verschijnselen van grootheidswaanzin. Hij werd aldaar en vervolgens te Gheel in een krankzinnigengesticht verpleegd en kwam den 8 October van hetzelfde jaar in deze inrichting vol dwaze en overdrevene denkbeelden van rijkdom, geleerdheid, enz., was uiterst opgewekt en loszinnig, onkiesch, zingt of schreeuwt dag en nacht, weigert voedsel. Den 6 Januari 1875 wordt hij bij proefneming ontslagen. (p. opii, tart. emet. lauwe baden).

Den 30 Juni 1877 wordt hij weder opgenomen. In dien tusschentijd was hij wel geweest; slechts 8 dagen te voren hadden zich de eerste verschijnselen van krankzinnigheid weder opgedaan: ongedurigheid, babbelzucht, zucht om groot te schijnen en te doen, met exacerbatie na gebruik van bier en sterken dranken vooral tegenspraak. — Hij is hier steeds opgewekt, dag en nacht onrustig, plaagziek, oploopend, onhandelbaar, (dikwijls geïsoleerd), heeft neiging tot diefstal, verscheurt zijne kleederen of maakt er een bizar gebruik van, heeft een hoogen dunk van zich zelven, doet zich voor als konde hij alles doen en doet niets. (chlor. hydraat, p. opii, tart. em., baden, laxantia).

Zijn toestand blijft tot November nagenoeg dezelfde. Toen ontstaat parotitis, die in suppuratie en genezing overgaat. Onder en vooral na deze verbeterde zijne psychische stoornis, hij wordt rustig, scheurt niet meer, zijne grootheidsideeën verflauwen, hij begint timmerwerk. Op het einde van Januari 1878 krijgt hij eene erysipelas faciei, die zijn verder herstel bespoedigt. (Dezelfde kuur. Behandeling van parotitis en erysipelas). Hij wordt den 25 Maart bij proefneming ontslagen en blijft goed (volgens de laatste berichten van Augustus 1884).

2011. Megalomanie (op imbecilen bodem).

A. F. Jonk....., 22 j., ong., R. K., daglooner, Breda. Opgen. 7 Aug. 1882. De vader is verversknecht, moeder in 1877 aan apoplexie overleden. Hij genoot eene zeer geringe opvoeding en beschaving en kon in de eerste kinderjaren leeren (lezen en schrijven), was goed van aard, wanneer men hem met rust liet, doch bij tegenwerking zeer oploopend, maakte misbruik van sterken drank als hij in de gelegenheid was, doch niet in erge mate. Hij leed vier weken oud zijnde aan stuipen, deed op vierjarigen leetijd een zwaren val op het hoofd, later had hij jaren lang otorrhee, thans nog aan eene zijde met oorsuizingen en stottert erg, kreeg op 17jarigen leeftijd epilepsie, doch na dien tijd niet meer. Op 12jarigen leeftijd was hij reeds zeer onbedachtzaam, zonderling, hevig oploopend, en werd hij wegens aanranding der eerbaarheid in een verbeterhuis geplaatst. Wegens moord in een publiek huis op eene publieke vrouw in de gevangenis gezet, werd hij ten opzichte van zijne verstandelijke vermogens onderzocht door de HH. Gori en Wirtz.

Volgens hen bestaat bij hem in eene bepaalde richting ziekelijke afwijking der geestvermogens, in 't bijzonder waanzin met zelfverheffing (hoogmoedswaanzin). J. heeft de overtuiging, dat een reeds voor eenige jaren te Br... overleden

rijk particulier (Mil...) dezer gemeente verplicht is hem veel geld te verschaffen, uithoofde eener vermeende familie-relatie zijner overledene moeder met dien heer; hij is voornemens met dat geld een groot werk te beginnen. Voorts blijkt uit de verhalen, welke hij levert omtrent zijn vroegeren levensloop, dat hij in alle omstandigheden een gewichtigen rol gespeeld heeft. Zijn geheugen schijnt niet in alle opzichten in goede orde te zijn: alhoewel hij zeer gezeggelijk is, heeft hij toch zeer kort nadat hem iets verboden wordt, dit verbod vergeten. Naar zijn verhaal van zijn levensloop zou hij wel eens zoo oud moeten zijn, als hij werkelijk is, zoo weinig geheugen heeft hij ten aanzien van den duur der feiten. — Daarenboven steekt hij de handen in zijne eigene drekstoffen, morst er mede, steekt ze zelfs in zijn mond en verorbert ze. Hij was ook vroeger niet in het volle bezit zijner verstandelijke vermogens (dus ontoerekenbaar voor de gepleegde misdaad): zij, die hem van nabij kenden, hadden een lagen dunk van zijne geestvermogens; de grootste menigte te Br... hield hem voor niet recht wijs. Reeds 2 of 3 maal werd hij wegens gebrekkige geestvermogens uit de militaire dienst ontslagen. Voor eenige jaren werd hij op een goeden dag moedernaakt op den publieken weg gezien, door de politie opgepakt en naar het stedelijk ziekenhuis overgebracht. Op den avond dat hij de geïncrimineerde daad gepleegd heeft, is hij met een vriend, die zich als militair bij het Ned.-O.-Indisch leger had verbonden, uitgeweest en werd door dezen kameraad onthaald. Hij moet toen zooveel alcoholische dranken en ook spijzen hebben gebruikt, dat hij misselijk is geworden, volgens zijn beweren had men wat in den drank gedaan om dit opzettelijk te veroorzaken (waarvoor volstrekt geen reden bestond). Kort na de daad te huis gekomen is hij op een stoel in slaap geraakt, volgens zijn vader tengevolge van het drankgebruik. Sinds vele jaren niet in het volle bezit zijner verstandelijke vermogens, door misbruik van drank beneveld, gesard en geplaagd (de verslagene heeft hem gevolgd en vervolgd en hij heeft haar dat niet gedaan; integendeel hij heeft haar bij herhaling gezegd hem van het lijf te blijven) met de leelijkste scheldwoorden en handtastelijkheden gepaard, zal J. driftig en in woede ontstoken niet geweten hebben wat hij deed.

Den 7 Augustus 1882 alhier opgenomen verhaalt hij de zaak aldus: hij was met een koloniaal uitgeweest en veel gedronken. Deze had hem medegenomen naar een h....... Hij had er geen coïtus gedaan: eene h... had hem na geloopen en gesard, hij had haar echter niet willen aanvallen, zeggende, dat hij met eene vrouw niet wilde vechten en haar volstrekt niets gedaan. — Spreekt hij de waarheid en is er bij hem amnesie van hetgeen in zijne drift gebeurd is? In alles straalt ook hier zijn gering oordeel en besef en gebrekkig geheugen door. In zijne brieven aan zijn vader is gering tijdsbegrip, hij vraagt hem b. v. eens spoedig over te komen *over drie maanden* en schrijft niets bijzonders van het voorgaande en tegenwoordige dan alleen om tabak. In een brief van zijn vader aan ons blijkt, dat men te huis zijne krankzinnigheid wijt aan schrik door het overlijden zijner moeder. Zijne waanideeën, die op zoo zwakken bodem rustten, liet hij spoedig varen, hij was geschikt, werkzaam (mattenmakerij) en werd 31 December 1882 met verlof ontslagen.

Den 11 November 1883 werd hij voor de tweede maal alhier opgenomen. In dien tusschentijd heeft hij een zwervend leven geleid, dan hier dan daar, was maar zeer slecht werkzaam en in den laatsten tijd vertoonde hij vlagen van woede, waarin hij niets ontzag, kleedde zich op den publieken weg geheel uit, liep naakt rond, verscheurde de kleederen, of hing ze aan de boomen. Ook had hij neiging tot zelfmoord, hing zich eens op, maar werd bijtijds los gesneden. Als men hem voor gek uitmaakt wordt hij driftig en kwaad, houdt anders van gezelschap en heeft geen idee fixe. Aan tucht en orde onderworpen, schikte hij zich weldra hier goed, bleef geregeld matten vlechten, was in 't kort een rustige imbeciel, slechts eens beproefde hij te ontvluchten. In zijne brieven liet hij blijken, dat hij thans beter oppassen en zijn vader behulpzaam zou zijn. Neiging

tot verscheuren en ontkleeden vertoonde hij niet. Zijne ongeschiktheid voor het maatschappelijk leven, welke sedert het vorig ontslag weder zoo duidelijk gebleken was, deed zijn ontslag uitstellen tot 26 September 1884.

1077. **Megalomanie.** A. G. Wag........, 44 j., geh., 1 k., scheepskapitein, Waalwijk. Opg. 7 Juli 1877.

De lijder, in wiens familie geen erfelijkheid bestaat en die geen misbruik van sterken drank maakt, sanguinisch van temperament, vlug en zeer sterk van gestel is, had slechts drie of vier dagen, zonder bekende aanleidende oorzaak, verschijnselen van manie de grandeur vertoond: hoogdravende denkbeelden van rijk te zijn, jacht koopen, omgaan met vuurwapenen, wildheid en woestheid.

Alhier opgenomen is hij in den eersten tijd in het algemeen zeer gejaagd, woest en wild. Zijn sterkte en vlugheid doen hem de gevaarlijkste toeren zonder hinder volbrengen: reeds den 2e dag is hij over de muren aan zijne verplegers, die hij als kinderen omverwerpt, ontsnapt, maar is spoedig door meerderen ingehaald. Hij bezit duizende huizen en schepen, spreekt talrijke talen, heeft bovenmenschelijke krachten. Daarbij heeft gezichts- en gehoorshalucinaties (hij ziet en spreekt vrouw en kind), is dag en nacht woelig en door zijne natuurlijke krachten en vermeend alvermogen gevaarlijk. Menigmaal ligt hij dan ook aan medeverpleegden een voetje. — In het begin van September wordt hij meer rustig en bedaard, laat zich leiden, wordt gezellig: in zijne halucinaties stralen nog de heerlijkste maaltijden en goede sier door. In October verflauwen deze en zijne denkbeeldige rijkdommen en begint hij zijne ware maatschappelijke positie in te zien. In November nog heeft hij vlagen van opgewektheid; maar in December vermindert deze, ook thans verdween zijne taalkennis en komt hij tot bezinning. Den 15 Januari 1878 werd hij bij proefneming ontslagen.

In huis was hij steeds stil en afgetrokken, zonderde zich van de menschen af en geraakte kort voor zijne wederopneming in hoogst opgewekten toestand. Den 31 Juli wordt hij op de 4e klasse geplaatst (vroeger was hij op de 2e); zijne finantieele zaken waren dus wel — misschien reeds voor de eerste opneming — achteruitgegaan. Hij is in hoogst opgewekten maniakalen toestand, woest, onhandelbaar, verscheurt en rukt zich de kleederen van het lijf, aanhoudende polluties, weigert alle voedsel, gedwongen er toe spuwt hij het uit, schreeuwt, tiert, slaat wat hij kan, en bezwijkt reeds den 6 Augustus in dezen toestand aan uitputting. Algemeene baden, opiata, chloral hydraat, morphine-injecties waren te vergeefs aangewend.

996. **Vecordia. Megalomania.** A. M. T., 26 j., ongeh., R. K., Raalte. Opgen. 4 Januari 1877.

Moeder gezond, vader (asthmaticus) overleden, eene nicht krankzinnig geweest. — Zij had eene goede, zorgzame en eenvoudige opvoeding en aan eene goede dorpsschool onderwijs genoten, een zeer goed verstand, was deugdzaam, opgeruimd en zachtaardig, was er op gesteld, dat de (welgestelde burgerlijke) huishouding netjes was, maakte handwerken, ging de kerk of vriendinnen bezoeken, was goed gezond (de regels in den laatsten tijd wel wat langdurig en ruim).

Eenig kind en waardige dochter van eene zeer achtenswaardige, brave en verstandige weduwe, was zij vroeger door liefde, eerbied en gehoorzaamheid, de vreugde en hoop der moeder. Maar door anderen werd in haar gemoed de begeerte opgewekt, haar geluk in een hoogeren maatschappelijken stand te zoeken. Uit deze begeerte ontwikkelde zich aanvankelijk (voor eenige jaren) eene deftige ijdelheid, die echter met het oog op den tijdsgeest, minder opvallend was. Toen zij nu een paar jaar geleden, verkeering aanknoopte, met iemand, die, zooals zij verwachtte, wellicht spoedig eene aanzienlijke ambtelijke betrekking zou krijgen, ging alles naar wensch. Nauwelijks was zij echter in hare verwachting teleurgesteld, doordien de gewenschte betrekking aan een ander werd opgedragen, of zij haastte zich, *tegen den raad en wensch harer moeder,* die verkeering voorgoed

af te breken. Deze teleurstelling was wellicht aanleidende oorzaak van de groote verlegenheid en droefgeestigheid, waardoor zij spoedig daarna overvallen werd. Zij wist nam. niet, welken staat zij zou kiezen, den gehuwden of den ongehuwden, raadpleegde anderen en kon niet tot een besluit komen. Deze verlegenheid werd eenige dagen later opgevolgd door groote droefgeestigheid, die haar de toekomst in de zwartste kleuren voorspiegelde. In dien troosteloozen toestand verliet zij des nachts heimelijk door deur of raam het huis en liep geruimen tijd ongekleed en jammerend op straat rond. In dien toestand ook kwam zij tot het besluit, geen uitzicht op geluk meer hebbende, hare bezittingen op te geven en gaf, om te beginnen, een arm meisje een aalmoes van 400 gld.

Deze aanval van melancholie (niet zeldzaam in het ontwikkelingsstadium van krankzinnigheid) duurde echter kort, om plaats te maken voor de oorspronkelijke begeerte „naar hooger", en naarmate deze begeerte diepere wortelen schoot, kwamen ook hare vruchten. — De boerderij en grutterij, die hare moeder door dienstboden en daghuurders liet waarnemen, moesten in de eerste plaats, als minder passend voor eene hoogere bestemming niet meer uitgeoefend worden. Deze wensch werd vervuld; maar toen zij een groot en schoon huis en een deftig rijtuig begeerde, gaf de moeder niet toe. Deze tegenstand bracht eene geheele omkeering bij Arnolda teweeg. Zij was nu niet meer de liefhebbende dochter, die de dagen harer moeder veraangenaamde; zij was, om haar eigen uitdrukkingen te bezigen „lang genoeg gehoorzaam geweest en nu aan de kindschheid ontwassen; haar geest kwam nu niet meer overeen met den geest harer moeder; deze was te eenvoudig en niet deftig genoeg om met haar te converseeren, te onbeholpen om met haar aan dezelfde tafel aan te zitten"; in één woord: zij wilde niet langer bij hare moeder blijven, zag met minachting op haar neer, veroorloofde zich niet alleen bedreigingen, maar sloeg en schopte ze. en verliet haar eindelijk om bij anderen een deftig onderkomen te zoeken. Dewijl echter niemand haar voor goed in huis wilde nemen, werd zij tegen wil en dank bij hare moeder terug gebracht en bewaakt. Maar dit verhinderde niet, dat zij al meer en meer als krankzinnige op straat liep, en (zonder het ongepaste daarvan te beseffen) zelfs des nachts heimelijk het ouderlijke huis ontvluchtte, om een onderkomen te zoeken bij diegenen, welke zij (dit zijn hare eigene woorden) „in staat acht haar, door middel van een huwelijk tot de grootste Mevrouw in Raalte te maken." — Zij wil, zoo zegt zij ook, „de knieën niet meer buigen" (knielt dan ook in de kerk niet, maar blijft staan). Zij zoekt gezelschap van voornamen, „heeft recht op een hooger maatschappelijken" stand. (Geen vlagen van razernij of neiging tot zelfmoord).

4 Januari 1877. In alles trots en eigenwaan, is te groot, voornaam, kan zich niet in hare omgeving schikken (2e kl.), tracht anderen hare *denkbeelden* op te dringen, wil schier dagelijks van verblijf verwisselen, meerdere versiering, alleen zijn, wandelt met trotschen gang, de dame uithangend rond, is niet krankzinnig, doet volstrekt niets. Februari. Idee fixe blijft, dat zij rijk en vermogend, hare omgeving te gering is, zij in aanzienlijke kringen moet verkeeren, vandaar hare trots tegen anderen en minachting. — April. Enkele bevredigende dagen uitgezonderd, steeds hardnekkig bij hare hoogdravende ideeën, niets doen, stootend. Juni. Eigenzinnig, wil haren wil in alles doordrijven, wil ook soms niet eten. Juli. Meer bewusteloos, staat in den een of anderen hoek, of houdt zich met beuzelarijen bezig. Sept.—Dec. Doet slechts bij uitzondering eenig handwerk, steeds eigenzinnig, doordrijvend, onvatbaar voor overtuiging. 1878. Maart. Is over 't algemeen gewilliger en volgzamer, blijft echter in vele punten haren wil doordrijven. Bij een bezoek van hare moeder zeer opgewekt, veeleischend, verward, vooral op het punt van het moederlijk gezag en onderworpenheid. — In den verderen tijd, dien zij hier doorbrengt, is zij aan niemand en niemand aan haar gehecht; zij is te trotsch, heerschzuchtig. Den 1 Januari 1880 werd zij

ontslagen; de latere berichten over de verhouding van moeder en dochter waren, zooals te verwachten was, niet gunstig.

Dikwijls vlechten zich reeds in den loop der paranoïa met vervolgings- en benadeelingswaan grootheidsideeën in, die allengs meer en meer op den voorgrond treden: een proces, dat men soms *transformatie* noemt. Beide groepen hebben hun gemeenzaam uitgangspunt in de neiging om de eigene persoonlijkheid tot middenpunt van doen en drijven zijner omgeving te maken, welke met hem in vriendschappelijke of vijandige betrekking staan, met desovereenkomstige halucinaties gepaard. Allengs ontstaat uit het vervolgingswaanidee het denkbeeld, dat men niet zonder reden vervolgd wordt, men een hoog geplaatst persoon is, b. v. een vorstelijk kind waarop men het gemunt heeft, met al de daaruit voortspruitende gevolgen.

FOVILLE [1]) las op het internationaal medisch congres te Londen eene uitgebreide studie voor, waarin hij de karakteristieke trekken van het partieel delirium met voorheerschen van grootheidsideeën schetste en toonde aan, dat het altijd consecutief en geassocieerd was aan halucinaties van het gehoor en aan vervolgingsideeën, en zij slechts eene geavanceerde periode van de partieele hypemanie is, welke vooral onder natuurlijke kinderen dikwijls voorkomt. Hij neemt twee varieteiten aan, naar gelang het delirium algemeen, diffuus, onzamenhangend, ongerijmd, of partieel, gesystematiseerd en blijvend is. De eerste neemt men waar bij de paralytische krankzinnigheid, de tweede vormt een meer chronischen en ongeneeslijken vorm (de megalomanie), die bijna altijd vergezeld is van chronische halucinaties en vervolgingsideeën en daarom tot de gepersecuteerde melancholieken behoort. (Bij de discussie deelden CLOUSTON, SAVAGE, MAUDSLEY, IVELAND, DE JONG zijn gevoelen). FOVILLE deelde verder [2]) een geval mede, ook PASANT, [3]) BAILLARGER [4]) zes waarnemingen.

VAN ANDEL sprak reeds den 28 Mei 1874 [5]) in de Vereeniging voor Psychiatrie over een bepaalden vorm van het „delire des grandeurs," die niet met paralysis generalis gepaard gaat, naar aanleiding van de „Étude clinique du delire des grandeurs en dehors de la paralysie générale par M. H. FAQUET," volgens wien de onderscheidende kenmerken van het delire des grandeurs, dat *wel* en dat hetwelk *niet* met paralysis gaat, daarin bestaat: dat de *eerste* van alle denkbeelden, die zich bij hem opdoen, een indruk ontvangt, zoowel van de verstandigste als van de onverstandigste, en hij alzoo, nu eens God, dan weder keizer, koning of

---

[1]) Ann. med. psych. 1881 p. 183. — l'Encéph. 1881 p. 503 en 1882 p. 135
[2]) Ann. med. psych. 1881 p. 402—405.
[3]) Ann. med. psych. 1881 p. 405—410.
[4]) l'Encéph. 1881 p. 316.
[5]) Handel. der Ned. Vereen. voor Psych. 1e d. no. 3 28 Mei 1874 bl. 99—110.

wie ook is, de *tweede* alleen die denkbeelden overneemt, die meer in het bijzonder zijnen hoogmoed streelen, en die eenige analogie aanbieden (al zij deze ook nog zoo grof) met zijn voormaligen toestand, zijne beroepsbezigheden, opvoeding enz. — De eerste wordt meestal niet toornig bij tegenspraak tegen zijn waanzin, hij is gewoonlijk in een staat van onbegrensde gelukzaligheid, waarin hij anderen gaarne wil doen deelen; de tweede daarentegen wel, wanneer men zijne eigenaardige grootheidsdenkbeelden niet deelt. — Van Andel deelt een geval mede.

In het begin der paralysis progressiva openbaart [1]) zich de grootheidswaan soms slechts als eene tevredenheid over het tot dusverre verrichte, een streven naar iets hoogers, eene oogenschijnlijk niet onrechtmatige eerzucht. Maar weldra gaat het matige in het matelooze, het mogelijke in het onmogelijke over. Naar den inhoud hebben de grootheidsvoorstellingen betrekking òf op lichamelijke eigenschappen, òf op uitwendige waardigheden, òf op beide tegelijk, soms ook tevens hypochondrische. — Soms begint (maniakale vorm) de paralysis met het stijgen van het zelfgevoel, meest treedt de grootheidswaan echter in latere stadiën op en duurt totdat de geestige kracht geheel verdwenen is, zelfs in de dementia, (als verbleekte beelden) voort. Soms slaan depressieve waanvoorstellingen plotseling tot expansieve over, soms bewerkt ze een paralytische aanval. Wel is grootheidswaan bij paralysis zeer talrijk, — König vond hem onder gevallen 71 maal, Jung bij 45 vrouwen 35 maal, Mendel in 75 % — maar dat de grootheidswaan op zich zelf niet karakteristiek voor de paralysis is, is een thans onbestreden feit. Reeds de oudheid beschreef gevallen bij niet paralytici (de gek van den Pireus bij Claudius Aelianus). Hij komt ook voor bij eenvoudige manie, circulaire psychose, Verrücktheit, dementia senilis, alcoholisten, syphilitische hersenziekten, epilepsie. Ook is zijne afwezigheid geen diagnostisch teeken tegen de paralysis. — Bayle zoekt de oorzaak der grootheidsideeën in de meninges, Baillarger en Gubler in hersencongestie. Voisin in hyperaemie en celverscheuring, Meschede in abnorm intensieve voeding der gangliëncellen, Schüle in de psychische reactie van een nutritief overprikkelde denkcel. — Dit alles verklaart niets.

De inhoud der melancholische waanvoorstellingen bij paralysis toont nog meer dan bij den grootheidswaan, [2]) dat zij in dit opzicht geen karakteristieke merkteekenen heeft. Zij kunnen gepaard gaan met levendige beweging en duidelijke negatieve stemming: verzet tegen alles, uitspuwen van het eten, verscheuren, vernielen (geagiteerde vorm), of zij zijn geheel

---

[1]) E. Mendel. Die Progr. Par. 108—111.
[2]) E. Mendel l. l. p. 111, 112.

verzonken in zich zelven, laten alle bewegingen met zich maken, hunne ledematen in den toestand blijven, waarin men ze brengt (met toenemende buigzaamheid, stuporeuse vorm). Dikwijls hebben deze vormen halucinaties, soms vervolgingsideën, duren òf door het geheele ziekteverloop (melancholische vorm der paralysis) òf slechts het melancholische stadium en zijn dikwijls gecombineerd met hypochondrische deliria.

d. Vecordia religiosa.

542. Vecordia religiosa. Climacterium.

Vr. H. Sch......., 48 j., geh., R. K., landbouwster, W..... Opg. 18 Juli 1873. Grootmoeder van moederszijde zwak van hoofd zonder bepaald waanzinnig te zijn, moeder krankzinnig geweest. — Opgeruimd, maar licht geraakt, luidruchtig in het spreken, vrij goed ontwikkeld verstand; gaarne goed gekleed (had vroeger als meisje nog al eens verandering van vrijers); spinnen en boerenarbeid; gezond, doch genegen tot constipatie; in de laatste vijf jaren zeer zwaarlijvig en volbloedig; menses opgehouden; geen misbruik van sterken drank. Voor ongeveer 1 1/2 jaar vertoonden zich voor 't eerst verschijnselen van krankzinnigheid, hoewel zij vroeger zwaarmoedig was: klagen en weenen, zwarigheden, vooral godsdienstige gemoedsbezwaren. Vermoedelijke oorzaak: onaangenaamheden van haar man met een buurman, die zij zich zeer heeft aangetrokken en die haar toestand verergerden, ophouden der menstruatie en plethora abdominalis. — Thans zijn de verschijnselen: te bed liggen, eten noch drinken, roepen, schelden, schreien, — aanhoudend, hoewel niet altijd even erg, geen neiging tot zelfmoord. Idee fixe: zij kan niet zalig worden, is slecht voor haar man en anderen geweest, de pastoor kan haar niet helpen, enz. Zij zoekt de eenzaamheid, wil van geen doctor hooren, wordt boos als men daarover spreekt en kan moeilijk tegenspraak dulden. Pellentia en derivantia, twee fistels op de buik, drastica (aloe, rheum. tart. emet.). werden toegediend, nitr. kalicus met sulphur en cremortartari als gewoon huismiddel; doch sedert vier maanden niet meer; toen 1/4 grein morphine 's avonds zonder eenig gevolg, wat de krankzinnigheid betreft.

18 Juli. Weeklagen, aanhoudend schreien, wanhopend, voor haar is geen redding meer, hare zonden zijn te groot, dan dat zij vergeven kunnen worden, voor haar geen zaligheid, zij moet naar de hel, zij begint bij de minste toespraak te weenen, enz. 23e. Kalm in hare handelingen, maar zeer mistroostig, moedeloos, zit zij in den eenen of anderen hoek te schreien, mijmeren en zuchten „wat ben ik ongelukkig," zij heeft geen lust tot iets te doen, moet met drang tot eenige bezigheid worden aangezet.

Augustus. Steeds overdrevene gemoedsbezwaren, moet al hare zonden op nieuw biechten, kan niet biechten, is eeuwig verloren, tobt en mijmert aanhoudend, weigert vaak voedsel. September. Over het algemeen dezelfde toestand. Bezoek van haar man zonder gunstigen invloed, wordt echter met huis- en handwerk bezig gehouden. October, November. Ofschoon zij nog blijft hechten aan hare denkbeelden is zij overigens vrij kalm, toont meer lust en veerkracht en blijft geregeld aan het werk. December. Voortgaande beterschap, ijveriger, meer levenslust, lichamelijk goed gezond. Zij wordt 17 Januari 1874, op herhaald verzoek van haar man, bij proefneming ontslagen.

809. Vecordia religiosa.

J. K....., 54 j., ong., R. K., Veenh..... Opgen. 7 Augustus 1875. De inlichtingen van hem zelven bekomen (andere ontbreken) geven weinig of geen licht over zijn vroeger leven (hij was reeds te veel stupied). Hij zou op 8jarigen leeftijd te Vliss..... zijne ouders verloren hebben, van broers of zusters herinnert hij zich niets. Hij werd toen in het weeshuis opgenomen, waarin hij

tot zijn 20e jaar bleef en arbeiderswerk verrichtte. Hij schijnt òf weinig verstand gehad te hebben òf geheel verwaarloosd te zijn en rondgeslenterd te hebben; volgens zijne mededeeling ging hij met lucifers, band en lint de boeren af. Kort daarna werd hij in het gesticht te Veenhuizen opgenomen, alwaar hij insgelijks arbeidersdiensten deed en bleef zoolang tot hij als krankzinnig hier werd geplaatst. Onzinnige gesprekken, verzet tegen de orde, bidden, leegloopen, aanhoudend met vlagen van razernij en zoeken naar eenzaamheid, waren de verschijnselen.

Den 7 Augustus alhier opgenomen, zeer verward vooral op godsdienstig terrein, spreekt onzamenhangende waanideën op dit gebied uit, hij wil iedereen bekeeren tot *zijne* kerk, waarvan hij paus is, lacht luidruchtig, handelt zeer onberaden en heeft tusschenbeiden vlagen van opgewektheid. — Hoe in dat zwakke en verwarde brein de stoute ideën eener eigene kerk ontstaan zijn te meer daar geen enkel ander idee van grootheidswaan bij hem te bespeuren was, is ons steeds een raadsel gebleven, ofschoon, gedurende zijne geringe huiselijke werkzaamheden, enkele lichtstralen voor ons opgingen. In het weeshuis waren hem tal godsdienstige principen ingeprent, in Veenhuizen raakten deze in wrijving met andere en hij vormde zich een nieuw idee, waarvan niets meer later te maken was. Halucinaties van het gezicht en vooral van het gehoor merkten wij meermalen bij hem op, als hij aan het schoenen poetsen, messen slijpen was enz. wat hij zeer goed kon. Hij vangt nu en dan stemmen op, dat men hem vermoorden zal en wordt dan uiterst gejaagd, zoekt dan bij den geestelijke van het gesticht, of bij ons, angstig, gejaagd, weenend, den kop krabbend met de eene hand en met de andere zijn pet tegen zijn gezicht drukkende, om hulp of wel bij vlagen wordt hij driftig, vloekt: een pruim tabak of sigaar brengt hem echter tot bedaren. In October 1884 kon men hem niet langer houden, hij werd te viesch, te onzindelijk. Den 28e dier maand krijgt hij voor het eerst (nooit anders had hij dit gehad) een epileptisch acces van $^1/_4$ uur. 's Avonds allerlei onzin. 30e vindt men hem naakt uitgekleed, sterk onaneerend. Hierover onderhouden, valt hij op de knieën, weent en zegt, dat hij het biechten moet. Aangekleed, een paar uur geïsoleerd met handboeien om nieuwe pogingen te verijdelen, en weder op de gemeenschappelijke zaal gebracht, krijgt hij $1^1/_2$ uur daarna een tweede acces en valt een gat in het hoofd. — Na dien tijd niet meer. Den 8 December 1884 wordt hij naar Medemblik overgebracht. Eenigen tijd daarna schrijft hij ons, op zijne manier, zijne positie aldaar. Men hoorde later niets meer van hem.

H. E. v. Kalm....., 20 j., ongeh., R. K., banketbakkersleerl., Go.. Opgen. 6 September 1882. **1820. Vecordia religiosa.**

Vader (10 j. geleden aan apoplexie overleden) moeder, broeder en zuster zenuwachtig, eene andere zuster lijdende aan chorea hysterica, een neef leed aan vallende ziekte en bleef in een acces. — Als kind van 3—6 j. leed hij veel aan stuipen, tot zijn 16e jaar urineerde hij in bed, zijne opvoeding was burgerlijk, zijne verstandsontwikkeling gering. Wel had hij uitg. lag. onderwijs genoten te Oudenb..... op het broederscollege en later te Roerm... maar was nergens tevreden. Hij was altijd zonderling en prikkelbaar, opvliegend, voor de meeste zaken onverschillig, had in niets liefhebberij; gebruikte in den laatsten tijd veel spirituosa, nam zonderlinge gewoonten aan, b. v. zonder noodzakelijkheid 's nachts arbeiden, enz. at in de laatste drie maanden weinig, bracht 14 dagen geleden een jong meisje van 15 jaar met een scheermes verwondingen aan den hals toe, vluchtte, kwam 10 dagen geleden bij zijn broeder, apotheker te G... aan, verklaart daar van de daad niets geweten te hebben, schijnt de vrouwen te haten, is rusteloos, zegt nu en dan zich te willen vermoorden, wordt kwaad, wanneer men hem den zin niet geeft, is liefst stil en alleen.

Den 6 September opgenomen verhaalt hij ons, dat hij in Bergen...... eene drukke en niet aangename betrekking had; dat het winkelmeisje bij den bakker, (dat hij verwondde) lichtzinnig was en hem aanhaalde; dat hij aanvankelijk, van nature niet getrokken tot het vrouwelijk geslacht, haar gekeerd, maar later toch nu en dan eenige familiariteiten met haar gepleegd, maar zich daarna weder geheel van haar afgetrokken had. Intusschen kwamen vele ongunstige tijdingen van zijne aan chorea lijdende zuster. Hij begon zich ongerust te maken, eten en slapen hield op, hij werd verward en gaf zich aan den drank over. Geen wonder, dat op dezen gepredisponeerden bodem weldra halucinaties ontloken, zijne godsdienstige principen begonnen hem tevens door het hoofd te spelen en zelfverwijtingen te doen. Engelen en heiligen komen hem bezoeken. Zij raden hem aan zedelijkheid en deugd overal te verdedigen en eindelijk om dat meisje te vermoorden, waaraan hij ook uitvoering had willen te geven, toen zij ontsnapte. Het speet hem thans zeer en hij gevoelde zich nu beter. — Nervina (tinct. valer. 30, tinct. succ tinct. as. foet. aa. 10 aq. 180) en opiata kalmeerden en gaven rust. Hij werd weldra geschikt om eenige hulp in de bakkerij en in de apotheek te bieden en werd 4 Maart 1883 ontslagen.

1845. **Vecordia daemoniaca.** Jac. Hui...., 21 j., ong., R. K., landbouwer, Beu... Opgen. 2 Nov. 1882.

Vader aan phthisis, moeder aan apoplexie overleden, neef alhier verpleegd, — is goedaardig, maar veranderlijk, leed vroeger aan scrophulosis en is reeds drie jaren ziekelijk, maakt geen misbruik van sterken drank, de paarden op de boerderij zijn aan zijne zorg toevertrouwd. Reeds eenige maanden vertoonde zich voor het eerst zijne krankzinnigheid door opgewektheid, sterke neiging tot het vrouwelijk geslacht, woede, neiging om zich zelven of anderen te worgen.

Hij is zeer tenger, mager, ziekelijk, wil terstond weder weg, kan niet eten, is vooral des nachts zeer onrustig, staat op, kleedt zich naakt uit, wordt door den duivel geplaagd, ziet overal duivels (trouwens zijn eigen vleesch is hem duivel genoeg: hij geeft zich aanhoudend aan onanie over). Hij heeft alle nachten schier aanhoudend te vechten met hen, schreeuwt, raast en slaat daarbij uit al zijne macht tegen bed of anderszins (opiata, chloral hydraat doen geen werking) de belendende slaapzalen worden aanhoudend gestoord. Hij is alle nachten onzindelijk, staat over dag met half geopende broek in de zaal of binnenplaats, zonder zijne handen te kunnen afhouden (vandaar zooveel mogelijk op een afzonderlijke kamer met dwanghandschoenen) is vuil, slordig, schreeuwt dan om brood, dan om vleesch, enz. en is in alles hoogst storend en stuitend. Den 11 November vindt men hem in een trance-toestand: oogen ten hemel starend, glinsterend, bezield, sprakeloos, ongevoelig waar men hem met spelden prikt. Na verloop van zes weken wordt hij eenigszins stiller en bedlegerig, de verschijnselen van phthisis pulmonalis ontwikkelen zich met een snel verloop, hij weigert daarbij dikwijls voedsel en bezweek den 27 Mei 1883 na zeven maanden verpleging.

Zijn neef Ger. N....., 38 j. oud had in 1866 de eerste sporen van krankzinnigheid vertoond. Hij werd tot 9 Juni 1870 in 's-Hertogenbosch verpleegd en den 17 December 1870 alhier opgenomen. Hij prevelde aanhoudend onverstaanbare taal, halucineert, meenende door zijne familie benadeeld te worden en werd in dementen toestand 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

2080. **Vecordia daemoniaca.** Franc. A. Jo., 21 j., ong., R. K., smid, Zwo... Opgen. 21 Mei 1884.

Vader in 1867 aan tering overleden, moeder (baker) gezond, oom van vaderszijde krankzinnig geweest en aan eene uitteerende ziekte bezweken. Goedaardig, stil, burgerlijk opgevoed, redelijk beschaafd, gezond, ofschoon (evenals zijne zuster) teer, maakte geen misbruik van sterken drank. Van scrupules (waarvan de inlichtingsstaat melding maakt) heeft moeder of zuster nooit iets gehoord of gemerkt. Gedurende verscheidene jaren was hij als smidsknecht

werkzaam bij zijnen oom nabij Ra.... Deze, aan den drank verslaafd, leefde in groote oneensgezindheid met zijne vrouw; hierdoor waarschijnlijk heftige tooneelen, die misschien nadeelig op Jo. hebben gewerkt. Hij had zich, volgens zijne moeder, voorgesteld, deze smederij te aanvaarden. Zijn oom, die dit door anderen vernam, joeg hem weg. Te Zw. bij zijne moeder terug gekomen, zocht hij werk aan het spoor, vervolgens, aldaar niet op zijn gemak, werd hij geplaatst op de ijzerfabriek van Sch. en Hel. Men merkte daar reeds spoedig, dat hij alles verkeerd deed, zeer afgezonderd en stil was. De meesterknecht zond hem, uit vrees, dat hij tusschen de machinerie zou geraken, hetwelk eens bijna geschied was, terug. De meest opvallende verschijnselen van verstandsverbijstering werden waargenomen den Zondag na Paschen. Men heeft hem toen zien rond dwalen en eens uit het water gehaald. „Door booze geesten gekweld is hij voor altoos verloren,'' zijn idee fixe is, dat daar niets aan te doen is. Hij is liefst bij zijne moeder.

Drie maanden nadat men de eerste verschijnselen (stilte, afgetrokkenheid) had bemerkt, werd hij alhier opgenomen. Hij is steeds gejaagd, loopt aanhoudend rond, (door duivels voortgezweept) en de voeten in stuk (dwingbewegingen). Men moet hem dikwijls de rust door isoleering afdwingen, hij vermijdt alle gesprekken, wil of mag niet antwoorden, of wel hij gaat op den grond uitgestrekt neder liggen. Hij is sterk vraatzuchtig. — Nagenoeg 4 maanden blijft hij in dezen toestand onder den druk van zijn waanidee, zooals uit zijne zeldzame woorden blijkt. Daarop wordt hij meer opgeruimd, kalm, begint te werken en wordt den 6 December met verlof ontslagen.

Joh. van der W....., 39 j., geh., 4 kind., R. K., spoorwachter, Ber... Opgen. 12 Augustus 1885. **2287. Vecordia daemoniaca. Dysthymia.**

Vader landbouwer, gezond ; moeder een weinig aamborstig. Grootmoeder krankzinnig geweest, goed van karakter, weinig ontwikkeld verstand, werkzaam, maakte geen misbruik van sterken drank, vertoonde een half jaar vroeger, na typhus, sporen van krankzinnigheid, maar werd te huis verpleegd. In het begin van Juli kreeg hij verschijnselen van religieuse manie, met het idee fixe niet zalig te kunnen worden, zwaarmoedigheid, onrust, begeerte naar stilte en eenzaamheid en poging tot zelfmoord. Zijne vrouw werd door dezelfde verschijnselen aangetast (folie communiquée) maar zij herstelde, zoodra haar man eenige dagen verwijderd was. Haar idee en dat harer familie, alsook van goed geloovige buren, was, dat zij beiden door eene kwade hand geslagen waren. Zij drongen dan ook steeds (natuurlijk te vergeefs) aan, om dit denkbeeld ingang bij ons te doen vinden.

Alhier waant hij, zich aan een allerliederlijkst leven te hebben overgegeven, allerlei ontucht en kwaad gedaan, zijne vrouw, kinderen en gemeente ongelukkig gemaakt te hebben, is angstig, schuw, lichamelijk verzwakt, vlecht soms nog wel iets matten, maar wordt door zijn taedium vitae herhaalde malen op pogingen tot suicide (vooral door verworging met doeken, touw, handen) betrapt. In deze waanideeën was hij nog, toen hij 1 December 1885 naar Voorburg werd overgeplaatst. — Hij herstelde spoedig en werd weder volgens ontvangen berichten in zijne oude betrekking, maar in eene andere gemeente, geplaatst.

E. Esquirol (1811) geeft ons een uitgebreid hoofdstuk over de daemonomanie. [1]) — Het woord „demon'' werd bij de ouden niet in een slechten zin genomen: het beteekende geest, genius, intelligentie (δαιμονιον

[1]) E. Esquirol. Des Mal. ment. Paris 1838 p. 482—525.

van δαιμων, sapiens, sciens). Plato geeft dezen naam aan den genius, aan wien het eerste wezen het bestuur der wereld heeft toevertrouwd. De Chaldeeuwen en Joden schreven vele ziekten aan de geniussen, aan de demons toe. Saul wordt geagiteerd door den boozen geest, Job is de speelbal van den demon, de dysenterie, die Joram doodt, erkent dezelfde oorzaak, Nabuchodonozor wordt lycanthroop op bevel van God. De hysterie, epilepsie, melancholie werden *sacrae* genoemd. De Grieken beschuldigden ook de geesten van de meesten hunner ziekten. Herodotus zegt, dat Cleomenus niet razend geworden is door de tegenwoordigheid der demons, maar omdat hij zich met de Scythen had dronken gemaakt. Aristophanes noemt den laatsten graad van furor niet μανια, maar κακοδαιμονια.

Met behoud van de eerste beteekenis wilde Esquirol de religieuse melancholie *demonomanie* noemen, en wel, die wanen God te zijn, gesprekken met den H. Geest, de engelen, de heiligen te hebben, geïnspireerd en met eene zending om de menschen te bekeeren belast te zijn — *theomanen*, en hen, die wanen door den duivel bezeten, verdoemd, tot de hel veroordeeld te zijn en de vergaderingen der booze geesten bijgewoond te hebben — *cacodemomanen*, en aldus het vrolijk, stoutmoedig, trotsch, geëxalteerd delire religieux onderscheiden van het vreesachtig, moedeloos, schrikachtig delire triste, maar behoudt liever de geijkte uitdrukking van daemonomanie.

Esquirol doorloopt daarna de verschillende denkbeelden, die over dit onderwerp geheerscht hebben, deelt daarop verschillende waarnemingen mede (waarvan de drie eerste het voorbeeld geven van de demonomanie simple, en de twee laatste dat van deze ziekte, gecompliceerd met dementia of wel met paralysis; alle vijf berusten op de possessie door den demon) en vergelijkt de symptomen dezer ziekte met de teekenen der bezetenheid. Hij besluit 1^e^ dat de demonomanie eene varieteit is van de religieuse melancholie; 2^e^ dat zij voor verwijderde oorzaken erkent: onkunde, vooroordeelen, zwakte en kleinmoedigheid van den menschelijken geest; 3^e^ dat onrust, vrees, schrik haar opwekken; 4^e^ dat het delirium, de besluiten en handelingen der demoniaken tot beginsel hebben: valsche ideën over de godsdienst en een verschrikkelijk zedebederf; 4^e^ dat deze ziekte zeldzamer geworden is, sedert het godsdienstig onderwijs, betere opvoeding en een algemeen onderwijs meer gelijkmatig alle klassen der maatschappij hebben verlicht.

Eene varieteit van de demonomanie is de waan verdoemd te zijn. Het zijn bange, vreesachtige zwakken van geest met een oprecht en zuiver hart en diepe overtuiging, die gelooven fouten, misdaden begaan te hebben, wier straf zij niet kunnen ontgaan. Zij zijn wanhopig — niet als de demoniaken actueel in de macht van den duivel — zien en ruiken geen vlammen of zwavel, maar zijn bang voor de verdoemenis en wanen in de

hel te zijn, leggen zich verstervingen op om ze te voorkomen en den toorn des hemels te ontwapenen. Een kleingeestig karakter, overdrijving, onbekendheid met de ware godsdienstige principen, verkeerde lectuur, de kritische tijd, masturbatie, tegenspoeden zijn de talrijke oorzaken dezer varieteit.

Vreemd is de tegenstelling bij zulke lijders van ideëen en beslissingen. De impulsie tot moord en zelfmoord is zeer te vreezen. Niet het spleen, de levenswalg drijft hen tot zelfmoord, maar de vrees stort hen in den ramp, dien zij het meeste vreezen. — Zij, die vreezen verdoemd te zijn, zijn diep ongelukkig. Alleen bezig met hun lijden schetst de verbeelding hun dezen ramp grooter dan de dood zelve. De rampen, die zij vreezen, maar niet kennen, hebben minder invloed op hen, dan die welke zij verduren. De toekomstige rampen kunnen hersenschimmen zijn, de actueele zijn realiteiten. De ondragelijke positie, waarin zij zijn, is afgrijselijk; zij moet veranderen, als men geen kracht genoeg heeft om ze te lijden, kan men ook niet hopen. Dit is de wanhoop. Men moet dezen toestand tot elken prijs doen ophouden, het besluit is genomen, de rede verward, de toekomst, de straffen van de hel verdwijnen, het delirium en de wanhoop richten het staal van den lijder, die zich zelven doodt. Deze ongelukkigen doen niet alleen een aanslag op hun eigen leven, maar ook op vrienden, bloedverwanten, kinderen. Hebben zij aan hunne blinde woede gehoorzaamd en hun verschrikkelijk plan ten uitvoer gebracht, dan genezen zij niet (Esquirol). De terugkeer der rede, maar al te rechtmatige verwijtingen medebrengende, de zedelijke smart opwekkende, werpt hen in het scheurendst verdriet en weldra in dezelfde kwellingen en hetzelfde delirium.

e. Vecordia hypochondriaca.

J. F. A. v. d. M....., 64 j., ong., R. K., rustend pastoor, Vl.... Opgen. 30 Januari 1883. **1872. Vecordia ilusionaria (hypochondriaca.)**

Eene zeer neuropathische familie. Vader (notaris) in de vier laatste jaren krankzinnig, een broeder (Dominikaan) en zuster dementes te huis verpleegd, een broeder te Cur. als missionaris krankzinnig gestorven, eene zuster (gehuwd) zeer loquax, eene tweede religieuse. Een andere broeder uitstekend predikant (Redemptorist) overleed aan anthrax, een broeder (notaris) aan suicidium, een broeder alleen (mésalliance, herbergier) is normaal, zoodat ook deze laatste nog in andere opzichten een ziekelijke tint heeft. — De lijder, een uitmuntend student (knap in het Grieksch vooral) wijdde zich zooals later zijne meeste broeders (uit de talrijke familie) aan den geestelijken stand en werd opvolgend kapelaan en pastoor (26 j. te H.), na eerst docent en novicemeester geweest te zijn bij de Norbertijnen. Hij was altijd zenuwachtig en gevoelde zijne ongesteldheden sterk. In 1860 leed ook hij aan anthrax en schijnt toen eene melancholische tint gehad te hebben. Zes jaren geleden werd hij rustend priester. Wegens zijne zenuwachtigheid en andere lichte stoornissen las hij in drie jaren geen Mis, werd echter beter. In zijn verblijf bij de religieuzen te Vl. werd hij wel wat te zorgvol (ten minste voor zijn karakter, dat niet zoo sterk mocht ingewilligd worden) bediend. Nog den

20 Januari 1883 had hij Mis gelezen, toen hij zich des namiddags ongesteld gevoelde. Benauwd (praecordiaal angst?) begaf hij zich 's avonds naar bed, werd bewusteloos en daar men een doodelijken afloop vreesde, met de laatste HH. Sacramenten voorzien. Van de daarop volgende dagen weet hij zich niets te herinneren. (Volgens mededeeling zou hij tusschenbeiden sterke impulsen tot suicide gevoeld, maar als hij ze bemerkte, steeds gewaarschuwd hebben, daarbij was hij al vroeg een drukke prater, een langzame getijden-lezer en beschouwde hij zich in den laatsten tijd als de knapste philosooph).

Alhier gekomen herkent hij in mij (Dr. v. d. K.) en ik in hem een studiekameraad van het gymnasium te G., die elkander intusschen in 40 jaren niet gezien hebben. Dit werkte zeer gunstig. Hij, die mij verhaalde, dat hij vijf verschillende medicamenten gebruikte: voor de maag, de zenuwen, om te kunnen spreken enz. verzocht mij eerst om wat in te nemen, om te kunnen praten. Ik verzekerde hem, dat hij het kon en weigerde. Brom. kalic. in kleine giften was het eenige, dat ik hem toediende. De herinnering onzer kinder- en studiejaren, het bespreken van kennissen enz. en in de opvolgende dagen het bespreken van letterkundige en andere onderwerpen werkten zeer gunstig. Hij werd 9 April ontslagen en vestigde zich bij zijn zwager. Van tijd tot tijd is hij met mij blijven correspondeeren (soms in het Grieksch, soms in dichtmaat). Zijne briefwisseling duidt niets abnormaals aan. Zijne bezoeken schijnen evenwel niet overal welkom te zijn door zijne neiging om veel te praten.

2234. J. C. Houb..., 52 j., geh., 6 kind., R. K., lakenkoopm., Vliss..... Opg. 9 Mei 1885.
Vecordia Vader (koopman) in 1869 in het krankzinnigengesticht te 's-Bosch, moeder
ilusionaria in 1868 overleden. Als eenige zoon genoot hij wel eene goede burgerlijke
(hypochondriaca.) opvoeding en veelzijdig onderwijs, maar werd te veel vertroeteld, toegegeven. Hij was gezond, doch leed veel aan constipatie en had een zeer goed verstand: studiën en handel waren zijn leven, misbruik van drank maakte hij nooit. Hij was altijd excentriek geweest, hield zich altijd armer dan hij was, was niet licht tevreden over zijne kinderen, hoe goed zij oppasten, eischte altijd meer. Deze excentriciteit was evenzeer in zijne lectuur als in het godsdienstige, b. v. hij las voor onder het eten, was zeer vroom en nam zijne godsdienstplichten goed waar, maar had tevens de sterkste neiging tot philosopheeren, zeer pessimistisch, „grübeln", pantheistisch; van tijd tot tijd het denkbeeld uitspinnende, „alles is een chimère." Hamlet was zijn lievelingswerk, vooral de zinspeling, dat in het menschelijk leven een streep doorloopt; gaf gaarne zijn half vermogen om een spook te zien. Wij komen terstond op zijne brieven terug. Uiterst zuinig, soms evenwel mild, wanneer het een goed doel betrof, dat met zijne godsdienstige gevoelens strookte; nobel van karakter, toonbeeld van soliditeit, trok hij zich gemeente- en familiebelangens van anderen aan en gevoelde zich hierbij ongelukkig als dat niet goed ging. Ingeleid door overdreven studeeren, ontstond zijne krankzinnigheid plotseling den 2 Mei (in zijn brief van 25 April blijkt echter, dat hij zich in iets niet goed gevoelde: somber, boosaardig, genegen tot eenzaamheid, zonder idee fixe met vlagen van razen en slaan; men moest hem tot zijne opname (9 Mei) bijna aanhoudend in bed bedwongen houden, en hij gebruikte niets.

In zijn brief aan een vriend van 5 April 1885 schrijft hij o. a. „uwe artikelen in het Handelsblad heb ik natuurlijk met graagte gelezen, maar met de conclusies ben ik, dat spreekt wel van zelf, het volstrekt niet eens. Het zou mij echter te ver voeren, als ik, die toch in de dialectiek niet tegen u opgewassen ben, u al mijne denkbeelden zou willen ontwikkelen, die tot een beteren toestand van Indië of liever der Indiërs zou kunnen bijbrengen.... uw Hans Sachs heeft mij nog veel meer pleizier gedaan, waar natuurlijk een sterke bijsmaak van ijdelheid zich niet verloochenen deed.

......Na over commissies geschreven te hebben enz. gaat hij voort: „Nu,

ofschoon ik nu nog altijd meen, dat zekere stap des levens voor beide partijen bijna zonder uitzondering altijd eene groote dwaasheid mag heeten en hierin door Matth. 9. 12 acht versterkt te worden, zoo zal ik mij toch hieromtrent in zijne zaken niet mengen, wel wetende, dat hier geen praatjes helpen, maar wat ik wel zal en waartoe ik ook recht meen te hebben, ik zal mij al ware het ten koste van den huiselijken vrede, ontrekken aan lasten, die ik reeds lang genoeg gedragen hebbende, daardoor nog aanmerkelijk zwaarder zouden dreigen te worden. — Nu dan van Matth. 19 gesproken, dit hoofdstuk geeft, dunkt mij, genoegzaam antwoord op de door u aan mij gestelde vraag. Of er nog een meer categorische uitspraak van den Zaligmaker bestaat weet ik niet, maar denk het wel niet. Ook hier weder zou het papier, de dag, de tijd te kort schieten als ik u al mijne denkbeelden ontwikkelen moest. Vroeger meermalen en thans weder dit hoofdstuk herlezende, kan ik maar tot geene andere conclusie komen, alsdat J... niet alleen volstrekt alle polygamie verbiedt, maar ook op éene uitzondering na, aan elke ontbinding des huwelijks den weg afsnijdt. Ten slotte en om de grenzen nog veel nauwer te trekken komt met vers 11 „Niet allen begrijpen dit woord"... en nogmaals hierop aan het slot (v. 12) „Die het kan vatten, vatte het" terugkomend, datgene waardoor ik, als in de vorige paragraaf geschreven, in mijne meening nopens die cardinale quaestie in 's menschen leven meen bevestigd te worden. Dat ik het laatste lid van den 1e volzin in v. 12 niet in den essentueelen, maar overdrachtelijken volzin opvat, behoeft wel geen betoog. En nu ten slotte; zal ik met mijn naar mijn idee goed ineensluitend pleidooi een bekeerling gemaakt hebben? Ik twijfel er aan."

„Meen ik nu uwe vraag beantwoord te hebben, ik heb ook eene vraag aan u. Ik spot altijd met mijne vrouw als zij mij in een van die zalige oogenblikken, die aan lang vervlogen dagen doen denken, streelt met de verzekering, dat zij, als ik het ooit waag, na zekere treurige onvermijdelijkheid, eene tweede dwaasheid te begaan. Ofschoon in zulk een oogenblik hoffelijk genoeg om niet mijne volle adhaesie aan het „varium et mutabile semper foemina" te laten blijken, verzekerde ik wel eens plechtig, dat ik in dat geval er mij geen tweemaal 24 uur op bedenken zou, om het leelijkste oud wijf, mits een paar millioen rijk, te huwen, onder belofte om dadelijk mijn half vermogen aan den .... weet ik het wien .... te maken, als ik ooit een spook te zien kan krijgen, of te spreken. Nu hebt gij wel gezegd, dat kan niet, dat kunt gij gerust beloven. Nu is gisteren mijn dierbare zoon van Katw.. tehuis gekomen en die heeft mij verteld, dat ja de tafeldans nog te verklaren is, maar hij zegt er worden op een papier met een potlood, wat niemand ziet, op een tafel dingen beschreven, die de geheimste familiegeheimen, welke jaren geleden geschied zijn, openbaren en hiervan zijn getuigen tot 200 personen toe. Nu gij hebt gelezen van de speld, die verborgen werd in een huis in een steeg, weet ik het waar ergens, en een persoon gekozen uit 200 en begeleidde, weet ik den naam nog.... en zoo dat de speld ergens in de bovenverdieping van het huis gevonden werd. Ik kom nu tot mijne vraag: Zijt gij wel zoo zeker dat er geen geesten zijn? Dat gij het niet gelooft, dat weet ik zeker, maar Goethe zeide toch volgens uwen „Duutzer" dat er *niets* is wat de *mensch* met volle zekerheid kan zeggen. — Van uwen „Duutzer" gesproken ik heb het boekje natuurlijk ingezien, ik stel veel te veel belang in den „Faust" van Goethe. Eerstdaags zend ik het u wel eens terug. Het is tegenwoordig mijne fout, dat ik geen boek meer kan vastgrijpen of ik wil het hebben, niet om het te hebben, foei, dat is leelijk.... maar ik heb dit of dat gelezen. Welnu, ik heb dan weer wat te herkauwen, terwijl ik stalen in orde te brengen heb, enz..... Heb ik goed gelezen of niet? Ik wil nog eens zien wat ik gelezen heb, en zoo kan ik geen boek meer missen wat een oogenblik mijne, weldra te vervluchtigen, aandacht getroffen heeft......"

In zijn brief van 25 April, welke alleen over handelszaken en huiselijke aangelegenheden gaat, aan denzelfden vriend, zegt hij: „Ik zal het zoo kort

mogelijk maken. Bij de kentering van het jaargetijde gevoel ik steeds dezelfde verschijnselen. Dit maakt mij vooral heden weinig geschikt tot schrijven."

2 Mei schrijft hij op een folio (niet net, met doorhalingen), het volgende (elk schrapje duidt een regel aan). Opmerking naar aanleiding van een nest III. 's Morgens vroeg opgestaan. — Gewone bezigheden. — I. Onverschillig praatje. II. Slecht weer — gisteren mooi weer. — Toen gewandeld naar Yacht Victoria en Albert. 1 Mei. — Meitrappen. — Fransch gepraat met Anna. — Anna was alleen bij mij. — Over alles gepraat. — Over zwaluwen IV gepraat. — Zij waren al terug in 't land. — Zij had ze gezien in 't nest onder de remise. — Niet weggedaan. — Niet waar, want ik heb gehoord — moeder verboden metselaar — weg doen. — Anna, 12jarig dochtertje. Pa, ik heb 't gezien. — Pa. Zoo dan zal het wel waar zijn. — Einde wandeling. I Praatje II. — Adèle, zijne vrouw. Anna zegt, nest weg III. — Zwaluwen IV. — Zijn er weer. — Niet waar. — Wel waar. — Beter afbreken. — Nest is er. — Zwaluwen zijn terug. — Vertelling. Verleden jaar geweest. — Nest verlaten. — Waarom. — Mossen zich er van meester gemaakt. — Nest in balk er neven door de zwaluwen verlegd. — Waarschijnlijk omdat musschen zich er van meester gemaakt. Twijfel, misschien wel dezelfde zwaluwen VII. — Dit punt moeilijk uit te maken. — Adèle. Toen in 't huis gekomen, oude Heer III niet weg gemaakt onder de verlaat-goot V groote gevel, huis. — Oude Heer gezegd, dat niet te doen. — Bijgeloof. — Oude Heer was toch niet bijgeloovig. — Bijgeloof, geloof = nihil. Syllogisme. — Wiskunst — nooit geleerd — nooit recht te weten — kunnen komen wat wiskunst is. — Nooit voldoende uitlegging. — Zwaluwen IV. — Die buiten nooit meer onder de verlaatgoot V. — Adèle. Zij zijn toen onder de remise VI gaan bouwen. — Instinct zwaluwen. — Niet willen verlaten. Oude woning. — Bewonderenswaardig instinct. — Twijfel daar straks. — Misschien niet dezelfde zwaluwen VII. — Waarschijnlijk wel dezelfde, maar verlaten, omdat hun gebleken was, de mensch VII dat nest liever daar niet wilde. — VII Mensch gezag over zwaluw. — Gezag VIII denkbeeld God = zwaluwen genoodzaakt door instinct oude woning weer op te zoeken."

Alhier 9 Mei. Zeer druk, woelig, dan de hand kussen, dan slaan, allerlei onzin, wartaal, voedselweigering, gastrische verschijnselen (ac. mur. dil. syr. rhei, tinct. rhei). 10ᵉ—12ᵉ. Hypochondrische ilusies, allerlei waanzinnige ideën; medicamenten worden met graagte gebruikt. Van af dien dag begint hij physisch en psychisch te verbeteren (dezelfde medicatie, voedingsregeling, beweging, afleiding) ofschoon hij nu en dan nog gejaagd is door de vrees, evenals zijn vader krankzinnig te zullen sterven. Hij schrijft zeer goede brieven aan vrouw, kinderen en zwager, is zeer wel bij de bezoeken, die hij ontvangt, en kan na een maand verpleging den 12 Juni met verlof ontslagen worden. Aanvankelijk hield hij nog briefwisseling om eenige raadgevingen in leefregel en medicatie te ontvangen. Een laatste brief in de maand April getuigt van zijn voortdurend herstel, — alleen nog enkele klachten omtrent gestoorde defoecatie, — hartkloppingen enz. Pat. was zeer gelukkig, dat het voorjaar, waarvoor hij zoo bevreesd was, zonder recidief was voorbij gegaan. In de maand Augustus brengt hij, op reis zijnde, alhier een bezoek en is zeer wel.

f. Erotomania.

2015. J. C. v. K., 28 j., ong., R. K., Br... Opgen. 23 November 1883.

Vecordia (Erotomania). Moeder zeer zenuwachtig ($1\frac{1}{2}$ jaar van te voren gestorven), vader niet normaal (tengevolge van zonnesteek). Patiënte van af hare kinderjaren zeer vreemd en niet goed bij het hoofd, eigenzinnig, driftig, lastig, weinig beschaafd, zeer gering verstand, (toch lager onderwijs), steeds tot uithuizigheid geneigd, wandelde gaarne door de stad, is gaarne in gezelschap, verlangt steeds

naar den omgang met mannen, nam echter zoo goed en kwaad als het ging, na den dood der moeder, het huishouden waar, ofschoon steeds meer uithuizig; zij scheen kwade kennissen te hebben, (de familie schreef hieraan de oorzaak der krankzinnigheid toe). Zij dronk niet, was gezond, (men wist te huis niets van eene maagkwaal, wel had zij niet willen eten) leed niet aan constipatie; hare menstruatie was ongeregeld. — Sedert 6 weken zeer verergerd, na 5 November volstrekt krankzinnig, mangek, hevig opgewekt, kwaadaardig, bijt, enz. vloekt, kleedt zich naakt uit, hevig opgewekte geslachtsdrift (nymphomanie), spreekt steeds over een jongen, met wien zij was uitgeweest. Wij treden niet in bijzonderheden, dit alleen voegen wij er bij, dat zij noch tehuis, noch alhier hysterische symptomen vertoond heeft.

Zij wordt geheel in een dwangjak gesloten, door twee politie-dienaars binnengebracht, kon niet goed loopen, scheen pijn te hebben (het bleek daarna dat hare voeten tengevolge van nauwe schoenen gekwetst zijn), wil daarop niet loopen, moet als gesleept worden (storende afdeeling). Onmiddellijk lastig, schreeuwen, vloeken, slaan, bijten, uiterst opgewekt, woelig, (dwangjak). Erotieke neigingen, wil den dokter omarmen, steekt alles in den mond, vertoont groote eetlust (eene eigenaardige lucht in den mond), 's nachts zingen. 's Avonds van den 26ᵉ even opgewekt, klagende over de zuster, die haar een stortbad had gegeven, wilde den dokter ook nu omarmen, onrustig. Den volgenden morgen vrij plotselinge dood, nadat zij 's nachts zeer onrustig was geweest.

De *sectie* toonde een *ulcus ventriculi,* met doorbraak in het peritonaeum: dit laatste zat vol eten, groenten en vleeschklompjes. Beginnende *peritonitis.* Het ulcus zat aan de kleine curvatuur dicht bij den oesaphagus, ter grootte van een gulden, maar meer ovaal, met vrij gladde haemorrhagische wanden. Aan den rand van den oesaphagus ook een dergelijke haemorrhagische. — *Uterus* volkomen bewegelijk, flinke *ovaria; vagina* niet onderzocht. *Hersenen* hard; sterke *injectie* van pia mater en de hersenzelfstandigheid; overigens niets bijzonders. Hersen-*sinus* zeer bloedrijk, evenals de hersen-bekleedsels. Daaruit stroomt bij de opening zeer veel bloed. Weinig cerebrospinaal vocht.

1965. Vecordia erotica. halucinatoria.

J. G. Schin..., 23 j., ong., N. H., arbeider, gezond en krachtig van lichaam, maar zonder opvoeding en onderwijs, wegens landlooperij en stelen den 25 Juli 1883 veroordeeld tot 3 maanden celstraf, werd 6 Augustus 1883 alhier opgenomen. Van zijn vroeger leven was niets bekend. Gedurende den tijd, dat hij in voorarrest was, is door het dienstpersoneel in zijne gedragingen niets opgemerkt. Op den dag zijner veroordeeling betuigde hij aan den gevangenbewaarder zijne tevredenheid met het vonnis. Den volgenden dag moest Dʳ. VAN DER HEIDEN (van de gevangenis in Amst.) hem bezoeken, omdat hij plotseling woest was geworden onder het uitschreeuwen van „Trui" (volgens hem zijne vroegere beminde) en bedreigingen tegen zijne gevangenbewaarders, die hem niet toelieten Trui aan te spreken. Bij het binnenkomen vroeg hij den dokter terstond om Trui te spreken; op zijn zeggen, dat hij Trui reeds gesproken had, bedaarde hij ėen weinig. Een oogenblik daarna zag hij Trui weer voor zich en maakte zich boos, dat men Trui niet dichter bij hem liet. Den daaropvolgenden dag zag hij in den dokter den Commissaris van politie en begon over zijn jas van 33 gld. te spreken. Personen, die hij nimmer van te voren gezien had, noemde hij, op 's dokters vraag, zijn oom, zijn zwager enz. Nu en dan kreeg hij vlagen van razernij, die onder het gebruik van brom. kal. en vin. opii, evenals de gezichts- en gehoorshalucinaties, verminderden. Hij was gaarne in het gezelschap, maar sprak men over de jas, dan sloeg hij soms tot woede over. Vragen betreffende zijn verleden en zijne familie werden door hem niet beantwoord.

Den 6 Augustus 1883 alhier ingekomen, spreekt hij zeer bedaard en geregeld

tegen ons, verhaalt, dat hij met een h... gehokt had en deze hem voor een ander onverwachts verlaten en het weinigje, dat hij bezat medegenomen had, terwijl hij afwezig was. Hij had daarop een kleinigheid gestolen, dit voor elf stuivers verkocht en daarvan 25 cents om te slapen uitgegeven. Hij werd gepakt, drie maanden in voorarrest gehouden en tot drie maanden veroordeeld. Hij klaagde over hoofdpijn, duizeling. Acid. muriat. met syr. sennae werd hem toegediend. De handelingen (onder halucinaties), de coïtus met een geimagineerd individu zijn te walgend om hier te beschrijven. Zijn toestand echter verbeterde spoedig, de halucinaties en daarmede al het overige weken in enkele dagen. Hij was voor overtuiging vatbaar, volgde de raadgevingen stipt op, gewillig, beleefd en behulpzaam (kamerdienst). Hij werd den 20 October naar de gevangenis teruggebracht om aldaar de laatste paar dagen straf te ondergaan. Dit was zijn verlangen; hij had daardoor nog eenig finantieel voordeel te wachten.

1579. Erotomanie (contraire sexualdrift).

P. v. Lan....., 31 j., ongeh., R. K., arbeider, Terh.... Opgen. 11 Juli 1881.

Hij is voor de 1e maal krankzinnig, toen hij, na in een put gesprongen te zijn, alhier werd opgenomen. Ziedaar de eenige bekende antecedenten.

Den 11 Juli opgenomen is hij steeds treurig, neerslachtig, antwoordt niet op de tot hem gerichte vragen, ligt uitgestrekt op een bank te schreeuwen en te kermen, aanhoudend wanhopig te klagen. Den 19e vinden wij hem op de binnenplaats met opgeheven oogen, samengevouwen handen ten hemel opgeheven, roept „mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?", zucht en kermt, laat zich op het zand nedervallen, strekt zijne armen en beenen uit en blijft doodstil liggen. Op ons gezegde tegen een reconvalescenten medeverpleegde, die, nevens hem staande, dit tooneel aanschouwt, dat hij spoedig een graf grave, om hem, daar hij toch dadelijk sterven zal, terstond te begraven, springt hij op en loopt weg. Een uur daarna grijpt hij onverwachts eenen verpleger aan, die zich met groote moeite aan hem ontrukt.

Hij heeft overigens eene groote vraatzucht, is door zijn aanhoudend tobben en morren hoogst storend en toont een sterk taedium vitae en nu en dan (leed hij aan halucinaties? het schijnt zoo, maar nimmer hoe ook gepolst, liet hij zich daarover uit) stond hij hier of daar op dezen of genen te staren en zeide, dat zij kwaad van hem spraken of het op hem gemunt hadden. Zijne hoofdneiging was echter de eenzaamheid en solitaire handelingen. Daarenboven bewoog hij zich bij voorkeur om imbecielen of dementes, die erotische verschijnselen vertoonden en werd nu en dan (met groote tusschenruimten, men hield streng het oog op hem) betrapt op sodomitische handelingen op eenzame plaatsen, b. v. in den koestal, waarop hij, daar hij goed melken kon, mede behulpzaam was. Aanvankelijk vooral (later wilde hij niet innemen) werden hem brometa en lupuline, ook koude stortbaden (ruggegraat) toegediend, doch zonder succes. Steeds moest men hem nauwgezet, zelfs met dwang (handschoenen) bewaken, toch was hij, ten minste zoo scheen het, in dit punt veel verbeterd toen hij 1 December 1885 naar „Voorburg" werd overgeplaatst.

250. Vecordia Erotomania.

Anna C......, 17 j., ong. Geref., Heerenveen. Opgen. 25 Mei 1871.

Patiënte is een van vijf onechte kinderen, van af hare prille jeugd verwaarloosd en opgenomen in het armhuis te Terband. Wegens diefstal werd zij voor drie maanden gedetineerd in de gevangenis te Leeuw..... en aldaar opgenomen den 1 Mei. Bij hare opname was zij goed gezond en klaagde over geen ziekelijke gewaarwordingen; wel leed zij aan constipatie en gaf voor in de laatste maanden geen menses te hebben gehad, onder voorwendsel van zwangerschap. Na eenige dagen klaagde zij over hoofdpijn, waarschijnlijk tengevolge van obstructies en werd haar een laxans voorgeschreven. Den volgenden dag gevoelde zij zich weder wel, doch had in haar blik iets wilds en gaf te kennen,

dat zij dikwijls de koorts had en daardoor meermalen ziek was geweest. Eene dosis chinine werkte met gunstig gevolg en zij had den volgenden dag geen hulp meer noodig. Den 11 Mei werd de dienstdoende Off. v. Gez. 's avonds ten 9 uur bij haar geroepen. Hij vond haar in een razenden toestand, bezig zich naakt uit te kleeden, allerlei onzedelijke en lasterlijke woorden uitbrakende en een ieder tot coïtus uitnoodigende. In onzamenhangende woorden deed zij verwijten aan den vader van het weeshuis te Terb... dat deze haar bedorven en manziek had gemaakt. (Bij nadere informaties bleek het, dat zij als wees aldaar opgenomen, een onecht kind was en een zeer los leven had geleid). Haar toestand verergerde bij den dag, kalmeerende en afleidende middelen bleven zonder uitwerking en meermalen sloeg zij over tot razernij, alles vernielende en verscheurende, wat onder haar bereik kwam, zoodat zij den 21 Mei naar deze inrichting werd overgebracht.

Reeds den tweeden dag na hare opneming verviel zij in denzelfden maniakalen toestand als boven beschreven is. Brutaal, ruw en hoogst onzedelijk in hare uitdrukkingen, zinspeelde zij voortdurend op erotische zaken, ontkleedde zich aanhoudend en moest dag en nacht geïsoleerd blijven, daar zij door hare vernielzucht en haar vloeken en onzedige taal tot de ergerlijkste tooneelen aanleiding gaf. — 30 Juni. Onder sterke deriveerende behandeling en ruime giften opium, tart. emet. wordt zij bedaarder en geschikt om in de naaizaal met anderen te werken. Juli 8—15. Vernieuwd acces. Dezelfde behandeling. Augustus 1. Na een kort maniakaal acces van drie dagen begint zij kalmer te worden, krijgt sinds den 12 Aug. geen recidief meer en wordt 30 October, in verbeterden toestand, naar het gesticht te Franeker overgeplaatst.

P. C. van B......, 52 j., geh., 3 kind., (1 in leven), R. K., Tilburg. Opgen. 3 Maart 1874. **626. Erotomania.**

De (80jarige) vader lijdt aan catarrhus, de moeder is overleden aan hartlijden. Twee zusters zijn zenuwachtig, eene heeft vroeger veel aan vallende ziekte geleden, eene is krankzinnig geweest, de andere thans in het gasthuis te T. wegens zwakte. — Patiënt, landbouwer en aannemer van publieke werken, heeft eene gewone opvoeding gehad en is zeer geschikt voor aanleggen van wegen en ze met voordeel aan te nemen. Hij hield veel van zulke werkzaamheden, waaraan geen *eigen* werkkrachten gebruikt worden; was vroeger tamelijk goed gezond (doch genegen tot constipatie) en had vele jaren geleden de pokken gehad. Hij was steeds driftig (vooral als hij een borrel op had), bezocht gaarne de drankplaatsen en offerde sterk aan Bachus en Venus vulgivaga; in de laatste tien maanden dronk hij echter niet. Het vroeger dienstbetoon aan Bachus en Venus werd de oorzaak van zijne (eerste) krankzinnigheid, die zich uitte door geilheid, satyriasis, het idee fixe, dat hij gedwongen wordt tot het steeds uitoefenen van coïtus, — en hem naar het gezelschap van vrouwen doet haken.

3 Maart. Dof, traag in zijn antwoorden, is van eene kwade hand geraakt, mijmerend, heeft wroeging en kommer over zijn toestand. 5^e^. Spreekt over coïtus, vrouwen, wil naar de ziekenzaal om vrouwen te troosten (brom. kal.). 7^e^. 's Morgens na de godsdienstoefening een aanval op eene vrouw tot coïtus. 8^e^. Wil voortdurend weg om zijne lusten te voldoen. 9^e^. 's Nachts onrustig, tobt veel, beklaagt zich, dat men hem afhoudt van coïtus (balnea). 11^e^. Verbeeldt zich tot coïtus door anderen ter wille van zijne gezondheid te worden aangezet. 13^e^. Poging tot suicide; moet naar de hel, kan hier zijn lust niet botvieren, daarom is hij van de kwade hand geraakt. 17^e^. Iets kalmer, beseft bij oogenblikken zeer goed zijn toestand, betreurt de poging tot suicide. 20^e^. Weder onrustiger, laat zich niet overtuigen, dat hij zijne driften moet beteugelen, houdt vol, dat dit voor zijne gezondheid is. 23^e^. Poogt te ontsnappen, om zijne lusten te kunnen voldoen, moet streng bewaakt worden. 27^e^. Tobt veel,

gevoelt zich ongelukkig en verloren, maar blijft steeds tot onzedelijke handelingen geneigd.

April. Weinig beterschap; bij vlagen opgewekt, slaat op deuren en vensters, moet naar de vrouwen, is eeuwig verdoemd, kan niet genezen, als hij zijne driften niet kan botvieren, tracht bij elke gelegenheid zijne oppassers te ontsnappen om naar de vrouwenafdeeling te loopen. Mei. Bij een bezoek zijner vrouw vrij kalm, vermeent echter nog, dat hij naar de hel moet, zijne driften moet voldoen, vloekt op iedereen, is weerbarstig en dreigt wanneer hij niet uit het gesticht kan. Juni. Wordt meer toegankelijk voor rede, is wel genegen om zijne driften te overwinnen, maar denkt toch nog goed te doen ze in te willigen. In Juli en Augustus gaat de reconvalescentie voort. Hij wordt 2 September bij proefneming ontslagen.

De kern van den erotischen waanzin (erotische Verrücktheit, sexueele deliriën) is de waan door iemand van het andere geslacht, in den regel van een hoogeren stand, uitverkoren en bemind te zijn; de erotomanie is dus in zekeren zin een vorm van de megalomanie. De lijder heeft zich reeds lang voor iets bijzonders gehouden, zekere uitwendige voorrechten in zich bespeurd en waant, dat eene, door eene uitstekende positie onderscheidene, persoon van het andere geslacht hem genegen is uit een opgevangen blik, toevallige ontmoeting, verbloemde zinspelingen, annoncen enz. De liefde tot deze persoon (die zij wellicht nooit of bloot toevallig gezien hebben, waarvan een geval nog onder behandeling is) is romantisch overdreven, maar platonisch en herinnert aan de minnerijen der dwalende ridders en ministreelen en wordt meestal in het verborgene „inwendige spraak" voortgezet, soms door zijwegen, soms ook rechtstreeks door brieven, aanzoeken, enz. Zulke individu's hebben reeds vroeg eene sentimenteele richting des gevoels, een droomerig wezen zonder energie. Eene levendige, op natuurlijke bevrediging der geslachtsdrift gerichte, neiging ontbreekt meestal. Bij deze linksche, schuwe karakters worden rechtstreeksche aannaderingen vermeden, maar van af de puberteit een ideaal gehuldigd (waarbij dikwijls masturbatie en hysterische of hypochondrische verschijnselen). Soms ontstaat eene halucinatie-betrekking, eene verklaring, afwijzing, gevolgd door waanideën van vervolging. Krafft-Ebing, [1]) Schüle, [2]) Mendel [3]) schetsen ons de gevolgen in hunne waarnemingen. Onder de regelmatige en normale instincten toch oefent geen een zoo krachtigen invloed uit op onze gevoelens en ons karakter dan het genitaal-instinct, en daarom ook leent zich geen meer aan vreemde perversies, zelfs bij sujetten, die in alle andere opzichten het evenwicht schijnen behouden te hebben. Dikwijls moeten de gerechtshoven zich bezig houden met scandaleuse zaken, waarin het bijna onmogelijk schijnt het aandeel van de misdaad en dat van krankzinnigheid te bepalen.

---

1) V. Krafft-Ebing l. l. p. 152.
2) Schüle l. l. p. 460.
3) Mendel. Die prog. Par. p. 114.

Eene diepe en fundamentale verdeeling heeft daarenboven twee vormen van folie erotique aan te wijzen 1e zijn er, wier delirium volstrekt kuisch en als het ware geidealiseerd is, 2e wier psychologische toestand een meer of minder diep bederf vraagt. Eene klinische les van de eerste dezer twee vormen geeft BALL [1]) en eene waarneming die klassiek is voor de erotomanie (een woord door ESQUIROL geschapen).

Men verstaat daardoor eene mentale aandoening van essentieel-cerebralen oorsprong, waarin de „amoureuse" denkbeelden een overwegenden invloed uitoefenen en zich dan eens op een denkbeeldig wezen, dan eens op een reëel object, dan weder op meerdere individu's tegelijk uitstrekken. De kuische krankzinnigheid, ware type van erotomanie, schijnt niet anders in te boezemen dan zuivere gevoelens, verhevene gedachten, een geëxalteerden cultus voor zijn object. Zij treft over het algemeen sujetten, die zwak van verstand zijn door hereditairen of congenitalen toestand (vooral convulsies), zich vroeg doen opmerken door een zonderlingen toestand, vreemde allures, vooral in het bijzijn van personen van het ander geslacht, delireerende concepties uit een sexueel oogpunt, die hare verlichting vinden in „abus solitaires."

NUMA NUMANTIUS (eig. Karl HEINRICH ULRICH beschreef de „Urnings", waarvan ook WESTPHAL, [2]) SCHMINKE, SCHOLTZ, GUCK, SERVAES, LE GRAND DU SAULLE, STARK, KRAFFT-EBING, THOMASSIO AREGGIO, J. KRUEG, CHRISTIAN, LUIS en ook wij enkele waarnemingen deden. — FARNOWSKY [3]) onderscheidde twee groepen van aan perverse geslachtsdrift lijdenden; MAGNAN [4]) „les dégénérés" in 4 groepen. V. KRAFFT-EBING [5]) wees op het klinisch-forensisch gewicht dezer anomaliën. Over het onanisme in het bijzonder wijzen wij op JAMBACE, [6]) J. CHRISTIAN, [7]) LASÈGUE, [8]) MAUDSLEY, [9]) CLOUSTON. [10]) — LASÈGUE [11]) heeft de attentie gewekt op de exhibitionisten, welke men ook in onze gestichten niet zelden waarneemt.

---

[1]) l'Encéphale 1883 p. 129—139.

[2]) Arch. f. Psych. 1869 p. 73—108 en 1876 p. 120, 121. — Zie ook Brain Oct. 1881 p. 368—376. — L'encéph. 1881 p. 812 vlgg. 558—560 en 1882 p. 352. Arch. f. Ps. 1884 p. 288.

[3]) Neurol. centr. bl. 1885 p. 142 vlg.

[4]) Neur. centr. 1885 p. 209—212 en Ann. med. ps. 1885 p. 447—474.

[5]) Arch. f. Psych. 1877 p. 291—312. Ook Ludw. Kirn (Allg. Zeit. f. Ps. 1882 p. 79—81 en 216—239 en Sterz) Jahrb. f. Psych. 1882 p. 221—228.

[6]) l'Enc. 1882 p. 88—96.

[7]) l'Enc. 1881 p. 522.

[8]) Et. med. 1884 p. 347—355 2e l.

[9]) Pathol. of Mind. 452—463.

[10]) Clin. Lect. p. 482—492.

[11]) Etud. med. 1 p. p. 692—700.

g. VECORDIA PUERPERALIS.

1087. Vecordia puerperalis. Vr. W. J. 29 j., geh., 3 kind., (meisjes), R. K., uit H. Opgen. 18 Aug. 1877.

De lijderes — eene krachtvolle vrouw van cholerisch temperament, in wier familie zenuwachtigen en krankzinnigen zijn, — wier vader overleden is en tusschen wier ouders geen bloedverwantschap bestond, is driftig van aard, fatsoenlijk opgevoed, heeft een gezond verstand en lager onderwijs genoten. Trotschheid was hare gewone drift, spoelen hare werkzaamheid. Scrofuleus van aard, had zij echter geene bijzondere ziekten doorstaan, geen misbruik van sterken drank gemaakt. Hare menstruatie was geregeld (thans echter zooals weldra bleek 5 maanden zwanger). Zij was bij afwisseling meermalen krankzinnig geweest en in het Liefdehuis te H. verpleegd. De eerste sporen hadden zich 15 maanden geleden na het kraambed vertoond, vrees en scrupulen werden als vermoedelijke aanleidende oorzaken opgegeven. Puerperium op erfelijken bodem zal echter wel de hoofdzaak geweest zijn. Kwaadaardigheid, vooral op haar man (het hinderde haar zeer, dat deze in den laatsten tijd de uitgaven deed) met vlagen van razernij waren de meest in het oog loopende verschijnselen. Haar idee fixe is, dat hare kinderen niet van hun vader zijn, maar van een anderen man. Zij heeft begeerte tot eenzaamheid.

Zij komt in hoogst opgewekten toestand alhier, slaat de meest verwarde, onkiesche en onzedige woorden uit, vloekt, raast, tiert, scheldt op hen, die haar weggebracht of ontvangen hebben: burgemeester, man enz. enz. en hare verpleegsters. Zij doet de meest onbetamelijke en voor hare positie gevaarlijke handelingen, die het zeer moeilijk maken om haar ten minste eenigszins rustig te houden wegens haar aanhoudend verzet. Behalve haar waanidee ten opzichte harer kinderen, waant zij zich betooverd te zijn en dat zij nog voortdurend aan betoovering onderhevig is. In de maand September en in de eerste helft van October blijft, met geringe afwisseling van eenig gezond verstand en kalmte, deze toestand voortduren. Toen verwekt zij door zich hevig op den neus te slaan eene zeer hevige epistaxis, die zich later, schoon in mindere mate, nog enkele malen herhaalde. In de maanden November en December blijft zij zeer opgewekt en dringt herhaaldelijk op haar ontslag aan, dat haar natuurlijk niet kan toegestaan worden.

In weerwil van de gewis niet geringe bezwaren, verliep hare zwangerschap regelmatig en bevalt zij, in dezen waanzinnigen toestand den 29 December van eene flinke dochter, als het ware onbewust van hetgeen gebeurde en onder moeilijk te bieden behoorlijke hulp, zeer voorspoedig. In de eerste dagen van het kraambed, vooral den 1 Januari 1878, toen haar kind naar den vader verwijderd werd, was zij volstrekt onhandelbaar, verliet aanhoudend het bed en deed de dolste handelingen. Toch verliep haar puerperium geregeld en in de laatste dagen van Januari en vooral in Februari begon ook hare psychische stoornis te verbeteren en dit hield aan, zoodat zij 23 Maart bij proefneming ontslagen kon worden.

De behandeling was vooral de moreele, hierbij calmantia en de medicatie, welke de omstandigheden eischten. — Zij schijnt gezond gebleven te zijn, ten minste geene geneeskundige verpleging in een gesticht noodig gehad te hebben, dewijl zij anderszins weder naar hier gebracht zou zijn, dewijl zij als armlastig verpleegd werd.

1915. Vecordia puerperalis. Joh. M. v. Go.., 25 j., ongeh. 1 kind, R. K., Tilburg. Opgen. 4 Mei 1883.

Van hare overledene moeder is niets bekend, op den vader komen wij zoo terug. Zij heeft een broeder en zuster, beiden nerveus. Zij zelve is van aard nerveus, opvliegend, hare maatschappelijke toestand, opvoeding en verstandsontwikkeling is zeer gering, wel heeft zij eenig onderwijs genoten, maar was zeer

zwak van geest, overigens nooit door eene belangrijke ziekte aangetast, hare menstruatie was geregeld, zij maakte geen misbruik van sterken drank. Tien dagen na de kraam op 12 Maart 1883 vertoonde zich voor de eerste maal hare krankzinnigheid onder verschijnselen van onzinnige en zeer verwarde taal, aanhoudend, doch zonder idee fixe en neiging tot zelfmoord. Zij was gaarne in gezelschap.

Den 4 Mei alhier opgenomen is zij geheel verward (toch weet zij, dat haar vader hier is), zij is koningin, praat aanhoudend op eenigzins geaffecteerden toon, doch is niet in staat om een geregeld gesprek te voeren, moest wijn en vleesch hebben, wilde daarom in de eerste dagen niet eten, maar begon hiermede eerst den vierden dag. Zij is steeds zeer opgewekt en storend, poogde den 17e dag na hare komst te ontvluchten en moest dikwijls met dwang behandeld worden. Hare van nature zeer zwakke verstandelijke vermogens verwarden steeds meer en zij verviel in een toestand van stupiditeit; werd eene goede sukkel, mits onder goede leiding, met het verstand van een kind, buiten staat om voor zich zelve te zorgen en den kost te verdienen. Deze toestand begint eerst in Mei 1885 eene verandering te ondergaan, er begint een ster te flikkeren, zij schikt zich beter, wordt wat werkzaam, maar slaat niet zelden zeer onkiesche taal uit, in het kort zij wordt alhier tamelijk wel, maar voor de maatschappij? Zou zij als werkvrouw den kost kunnen verdienen, en zich fatsoenlijk gedragen? Zij zelve verlangde zeer hiernaar en om aan dit verlangen te voldoen en eene proeve te nemen, vóordat zij op 1 December naar Voorburg zoude overgeplaatst worden, werd zij 19 November niet hersteld ontslagen.

Haar vader, Joh. v. G., 59 j., weduwn. met 3 kinderen was 5 Mei 1878 alhier opgenomen. Hij was tot tien jaren tuchthuisstraf (13 Februari 1873—1883) veroordeeld wegens feitelijkheid tegen de eerbaarheid, met geweld uitgeoefend tegen pas vermelde dochter (incestus). Hij is van middelbare gestalte (1.58 m.), voorhoofd breed, aangezicht vol, neus spits, mond groot, kleur gezond, oogen grijs, haar en wenkbrauwen bruin, baard grijs. Volgens mededeeling van Dr. Scheers uit de gevangenis te Leeuwarden was hij (daglooner) over het algemeen gezond, nu en dan slechts tusschenpoozende koorts, eenvoudig van opvoeding, met zeer weinig ontwikkeld verstand, kan lezen noch schrijven, is voortdurend aan het bidden, en wil steeds alleen zijn, brengt het liefst den dag liggende door, had zich vroeger erg aan misbruik van sterken drank overgegeven. Zijne (eerste) krankzinnigheid had zich geuit door langzamerhand te weigeren om werk te doen en zich onrustig en lastig tegen alle bepalingen te verzetten, daarna door steeds bidden, nimmer zich bewegen, halsstarrig weigeren om in de buitenlucht te komen, om nietswaardige zaken in drift ontsteken, zonder neiging tot zelfmoord of idee fixe, steeds verlangend om alleen te zijn; als men blijken geeft, dat zijn verblijf moet schoon gemaakt worden en hij den ganschen dag niet mag liggen slapen, wordt hij kwaad. De herinnering van zijn misdrijf wordt als oorzaak opgegeven; eene psychische bedarende behandeling wordt zonder gevolg ingesteld.

Den 5 Mei alhier opgenomen: brutaal, lastig, hij is de baas, een ander moet voor hem onderdoen; lomp, gebiedend, in zijne woorden groote wartaal: „moeten de phariseën hier altijd rond loopen" hij moet, zoo lastig en storend is hij, niet zelden geïsoleerd en in dwang gehouden worden. Een 14 dagen later gaat hem alles wel, als het een ander maar goed gaat. Daarna afwisselend wartaal en verzet, eigenzinnig, weerbarstig, zeer onkiesch, of stil en afgetrokken, norsch, stuursch, volstrekt niets doen, geen lust ook tot eenige afleiding. — Hij geraakte daarna geheel in stupiden toestand. Het liggen deed hij hier echter veel minder dan (en dit is later steeds zijne gewoonte gebleven) met de armen over elkaar, een groote pruim in den mond, over de binnenplaats heen en weer loopen met een stug gezicht; mankeert intusschen nooit als hij een onzer ziet

aankomen om de pet af te nemen. In dezen toestand werd hij 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

742. Vecordia graviditatis. Vr. Fr. F. Eik...., 33 j., geh., 3 k., R. K., 's-Gravenhage. Opg. 24 Febr. 1875.

Niet erfelijk belast. De vader (een timmerman) en moeder zijn vroeg gestorven. Zij werd in het R. K. weeshuis te 's-Gr. opgevoed, had een vrij vlug verstand, maar was bij de minste teleurstelling ontevreden, mismoedig en soms driftig, bad en las veel, was meestal gezond en geregeld gemenstrueerd. Zij toonde hare (eerste) krankzinnigheid door wartaal over het beminnen van Jesus en Maria, ongelukkig zijn, neiging tot zelfmoord.

24 Februari. Physisch zeer zwak, chloraemie, menopause sinds 3—4 maanden (blijkt weldra gravida te zijn), gejaagd, neerslachtig, scrupuleus, dweepziek, kan niet zalig worden, heeft alles verkeerd gedaan, de geheele wereld verward gemaakt, eet bijna niets, 's nachts onrustig. — Maart. Steeds voedsel weigeren, zij heeft alle menschen ongelukkig gemaakt, weet niet waarom zij in het leven moet blijven, moet maar sterven, kan niets meer betalen, enz. zoekt zich meester te maken van scherpe werktuigen, scharen, messen. Roept steeds uit, „alles is verloren" „Jesus en Maria en zegepraal der kerk."

In April en Mei is haar toestand dezelfde, met de grootste moeite gebruikt zij het hoogst noodzakelijke voedsel, is apathisch, lacht nooit, maar heeft groote zucht naar hare familie. Zij wordt daarom, dewijl haar toestand met graviditeit in verband staat en haar verlangen naar man en kinderen, in hare melancholische denkbeelden, den boventoon heeft, in overleg met haar man, den 4 Juni bij proefneming ontslagen.

Vier dagen daarna komt het bericht, dat de aanvankelijke beterschap en vrolijke gemoedsstemming, die zij bij haar vertrek aan den dag legde, van korten duur geweest en zij in het gesticht te 's-Hage opgenomen is. Volgens latere berichten van haar man, is zij in den laatsten tijd tehuis verpleegd en, na de geboorte van een dood kindje, 14 dagen daarna in denzelfden melancholischen toestand overleden.

ELFDE HOOFDSTUK.

III. Evolutie-Psychosen.

1. Imbecillitas (atrophica, hydrocephalica).

1320. Psychische zwaktetoestand.

P. A. H....., 40 j., ongeh., R. K., verver, Ravestein. Opgen. 7 Aug. 1876.

Vader, 75 j. oud, kleermaker, gezond, moeder op gevorderden leeftijd in 1860 overleden. Van zijne broeders en zusters zijn eenigen in hunne vroegste jeugd en een broeder (in een krankzinnigengesticht) overleden, één zijner broeders en twee zijner zusters zijn nog in leven. Hij leerde, bij zijne ouders opgevoed, het verven, en werkte als knecht te Rav. en omstreken. Op 26jarigen leeftijd ging hij in de zeedienst, 8 jaren later in de koloniale militaire dienst, diende als soldaat in Indië, had verschillende garnizoens en woonde eene expeditie in het Palembangsche bij; zich weder willende verbinden, werd hij afgekeurd. Vóór zijn vertrek naar Indië was hij doorgaans gezond, aldaar meermalen ziek, waarbij hij zich wonderlijk in het hoofd gevoelde en niet denken kon. Dit zonderling gevoel bleef hem, nu eens sterker dan zwakker, bij.

In 1874 met een pensioen van *f* 120 's jaars teruggekeerd, ging hij naar zijnen vader te Rav. en werd ziek, waarbij hij bijzonder sterk dat zonderlinge gevoel in het hoofd ondervond, hetwelk nu eens warm, dan koud was en tengevolge waarvan al zijn hoofdhaar uitviel. Hij moest het hoofd met koud water wasschen, zijn herstel ging langzaam, want tijdens een verblijf van 1½ j. te Wijchen, dat daarop volgde, was hij zoo zwak, dat hij niet kon werken. Allengs namen zijne krachten en zijn hoofdhaar toe. In den zomer van 1875 werkte hij te B...... en kwam in aanraking met A. B.... (vrouw J. P........) te H...... aan den overkant van de Waal. Deze vrouw, bij wie hij eenige dagen in den kost was geweest, haalde hem over om met haar naar den Haag te gaan, waar hij sedert October 1875 met haar geleefd heeft. Hij werkte hier als verver op eene fabriek en zij als werkvrouw. Aanvankelijk schijnen zij rustig te zamen geleefd te hebben, want, volgens de vrouw, bij wie zij woonden, vielen er geen onaangenaamheden voor, ofschoon H. wel eens, vooral des Zondags, beschonken tehuis kwam. Ook A. B. verklaarde, dat hij veel misbruik van sterken drank maakte, maar overigens niet vreemd was.

Den 19 Februari 1876 werd hij wegens dronkenschap van het werk gezonden. Van dien tijd af werd hij, volgens A. B., wel wat zonderling, verlangde van haar geld om sterken drank te koopen, sloot de deur om haar te beletten weg te gaan, voordat zij hem geld had gegeven, begon haar te mishandelen en met een mes te dreigen. Volgens de buren vielen er sedert dien tijd dikwijls onaangenaamheden tusschen H. en A. B. voor en zou hij meer misbruik van sterken drank zijn gaan maken. Den 28 Febr. 's avonds liep hij met een mes in de hand over de kamer heen en weer en riep herhalend, dat hij den eersten, die op de kamer kwam, vermoorden zou. A. B. haar leven niet meer zeker, verliet hem en kwam slechts nu en dan op haar kamer. Zij vond H. in die week zeer vreemd, hij sliep 's nachts op den grond en bond de kamerdeur met een touw vast, ging zelden uit en gebruikte in de laatste dagen geen sterken drank. In den nacht van 1 op 2 Maart maakte hij veel geraas, liep heen en weder op zijne kamer en riep om zijne vrouw. Zoo ook den volgenden nacht, smeet toen met verschillende voorwerpen door de kamer en een toilet-spiegel door het venster. Riep men dat hij stil zoude zijn, dan zeide hij: „ik ben doof"

en ging voort met geraas te maken. Den volgenden dag bleef hij te huis, liep in zijne kamer heen en weer, sprak veel in zich zelven, stond nu en dan voor het venster, met een mes in de hand heen en weer zwaaiende.

Den 3 Maart, na eenige onaangenaamheden, werd de inboedel verdeeld en vertrok A. B. met eenige goederen. Bij een bezoek op den volgenden dag zag zij het beddegoed op den grond; hij antwoordde niet op het toespreken en zag er zeer verwilderd uit. Naar haar werk teruggegaan, kwam H. na eenige uren bij haar en vroeg haar mede te gaan; op haar weigeren gaf hij haar een stomp en ging naar huis, bond de deur aan de binnenzij met een touw vast. Toen eene buurvrouw tot driemalen toe op het portaal tusschen beide woningen kwam, riep hij, „ben jij het," en sloot toen hij haar herkende, terstond de deur. Hij zag er verwilderd uit. Het eten, door eene buurvrouw hem geschonken, trok hij in een aan een touw vastgemaakten emmer, dien hij uit het venster liet zakken, naar boven. Langs denzelfden weg had hij aan A. B. eenige goederen doen toekomen en een doosje met lucifers ontvangen, waarvoor hij een cent in een doosje aan het touw liet nederzakken. Des avonds $8^1/_2$ uur bemerkten de buren, dat er brand op de kamer was: H. stond hierbij voor de gebroken glasruit te kijken. Nadat het paneel der deur was ingetrapt, stapte H. door de opening naar buiten en ging bij den trap staan, om te beletten, dat iemand boven kwam, met een mes en stok gewapend, wild rond om zich zwaaiende, den eenen een snede in de bovenlip, een ander in den linker benedenarm toebrengende. Met moeite maakte men zich van hem meester.

Naar het politiebureau vervoerd scheen hij versuft en sprak geen woord. Hij zette zich in een hoek neder en gedroeg zich rustig. In de uitdrukking zijner oogen was iets wilds, hij sprak verward en niet passend op de vragen. Op den eenen maakte hij den indruk onder den invloed van sterken drank, op den anderen verward in het hoofd te zijn. Hij had verscheidene brandwonden in het gelaat en aan de handen. In het huis van arrest was hij ordelijk en rustig, verfde zonneblinden, maar zeer onverschillig en afgetrokken, moest dikwijls hetzelfde gevraagd worden, liet zich weinig of niet met de medegevangenen in, ging in de uren van uitspanning meest stil in de werkzaal of ergens anders zitten en schreide dikwijls.

In de verhooren was zijne houding steeds die van iemand, die zich zelven bewust was; hij gedroeg zich daarbij betamelijk, zijne antwoorden waren behoorlijk en kwamen op hetzelfde neder. In de laatste dagen voor de brandstichting had hij meermalen onaangenaamheden met A. B. en zich sterk aangetrokken, dat zij hem verliet; hij had die geheele week niet geslapen, zich onaangenaam gestemd gevoeld, sombere gedachten gehad en niet goed geweten, wat hij deed, — meende stemmen te hooren, die dreigden hem te zullen vermoorden, bond uit vrees hiervoor telkens zijne kamer vast — hij wist wel niet, wie het op zijn leven toelegde, maar hoorde een buurman zeggen, dat hij er aan moest; hij had dit nog 4 Maart gehoord en zich daarom dien avond met stok en mes gewapend om te voorkomen, dat iemand op zijn kamer kwam, — volgens A. B. had niemand hem ooit bedreigd, — hij was 1 Maart naar Rott. om werk gegaan, maar zou het eerst 8 dagen later krijgen, — was de volgende dagen meest tehuis gebleven, doch weet niet, dat hij op zijne kamer iets uitvoerde, of in de nachten van 1 op 2 en 2 op 3 Maart geraas maakte, maar wel dat hij in dien laatsten nacht tegen een toiletspiegel stootte, zoodat deze door het venster, waarvoor hij stond, op de plaats viel, — hij was den 4e naar A. B., na 's morgens ongenoegen met haar gehad te hebben, in haar werkhuis gegaan, omdat hij naar Rott. willende gaan, schoon ondergoed wilde vragen, — hij heeft het eten door een buurvrouw geschonken, niet durven gebruiken, omdat hij eene stem hoorde zeggen: *niet eten, niet eten, er zit vergif in,* — heeft om $8^1/_2$ uur met een lucifer het stroo in brand gestoken en gaf als reden op, dat hij wilde, dat A. B. niets krijgen zou

van hetgeen hij bezat en uit vrees, dat men hem vermoorden zou, waartegen hij op straat niet veilig was, met zijn boedel niet durfde vertrekken.

De dd. J. N. Ramaer en C. W. Eikendal door den Rechter-Commissaris bij de Arr. Rechtbank te 's-Grav. belast met het onderzoek *of het mogelijk en aannemelijk is, dat de beklaagde krankzinnig is of op den 6 Maart tijdens het plegen van het misdrijf krankzinnig is geweest,* stellen hem voor als iemand van middelmatige gestalte, (1,585 meter) zonder uitwendige gebreken. Geen afwijking in ligging en grootte der borst- en buikingewanden. Schedel rond, zonder scheefheid, lengte doorsn. 0,058, grootste omtrek 0,178, boog van den neuswortel tot achterhoofdsgat over de kruin 0,034, van den eenen gehoorgang naar den anderen over de kruin 0,031. Die afmetingen liggen derhalve binnen de normale grenzen. Kleur der oogen blauw, haar blond, huid vaal, bleek met eenige plekjes van psoriasis. Geen afwijking in de zintuigelijke verrichtingen: hij hoort scherp en ziet zoowel op afstand als van nabij goed; zijn beide oogappels zijn even groot en reageeren op gewone wijze; de uitdrukking der oogen mat en dof. Hartslag zwak en kort, toonen van het hart zuiver, nu en dan splitsing van den eersten toon. Pols week, nu langzamer dan sneller, (92—100). Zenuwwerking traag, gang onzeker, hij komt schoorvoetende binnen, plaatst zich eerst na herhaalde uitnoodiging op een stoel, tusschen de vragen (die niet zelden herhaald moeten worden) en zijne zoo kort mogelijke antwoorden verloopt eenige tijd. Zijne verstandelijke ontwikkeling schijnt voldoende, maar zijne kennis gering: hij kan een weinig lezen en schrijven, maar leest nooit. Zijn geheugen, voor zoover zijne herinnering gaat, nauwkeurig, maar onvolledig, vooral van het later gebeurde, de leemte zijner herinnering is den eenen dag grooter dan den anderen. Begrip van zedelijkheid in het algemeen, plicht in het bijzonder, zeer bekrompen. Ten aanzien der brandstichting herinnert hij zich, het stroo uit de bedstede genomen en waarschijnlijk het doel gehad te hebben, het op den haard te leggen en aan te steken om zich daarbij te verwarmen, maar het nog niet zeker te weten, daar hij niet recht wist, wat hij deed: *ik kan er geen hoogte van krijgen, het moet mij aangedaan zijn, ik moest in de gevangenis komen en hierom een moord of eene andere misdaad begaan;* — hij is overtuigd, dat er op zijn leven toegelegd werd en de bedreigingen, welke hij in zijne zinsverbeelding hoorde, hem werkelijk toegeroepen zijn. Zijne gemoedsstemming is gedrukt, hij klaagt over benauwdheid, gevoelt zich diep ongelukkig en zegt telkens, dat hij zou wenschen te sterven omdat hij dan van alles af was.

Belangrijk zijn volgens R. en E. zijne hersenziekten, misbruik van sterken drank en de halucinaties, kort voor den brand. Zijn ontslag uit de militaire dienst schijnt met de eerste in verband gestaan te hebben, zijne ziekte, na zijne terugkomst, van congestieven en wegens hare periodieke verheffingen, van epileptischen of epileptoïden aard. Deze herhaalde hersenaandoeningen zullen niet zonder invloed op het hersenleven van H. gebleven zijn en uit zijn tegenwoordigen toestand (traagheid der psychische functies, gebrekkig geheugen, onverschilligheid en moedeloosheid) blijkt duidelijk, dat de energie van zijn hersenleven aanmerkelijk verminderd en hij hersenzwak en dus zwakzinnig is. Op hem is geheel toepasselijk het gezegde van Prof. Von Krafft-Ebing (Lehrbuch der gerichtl. Psychopathol. 1875 bl. 130, 131): „Es giebt Fälle, wo sich diese psychische Schwäche nur in einer gewissen Verlangsamung und Schwerfälligkeit der psychischen Leistungen bei übrigens unversehrtem Umfang und normalen Ablauf künd gibt. Der anscheinend vollkommen Genesene ist also doch nicht mehr so ganz leistungsfähig wie vor der Krankheit, nicht mehr der frühere geschickte Arbeiter u. s. w. ob wohl er sich ganz gut in früheren, socialen und geschäftlichen Kreisen zu bewegen vermag..... Von einer solchen leisen, oft nur durch Vergleichung der jetzigen mit der früheren bekannten Persönlichkeit erkenbaren, Abschwächung der psychischen Gesammtleistungsfähigkeit bis zu den extremen

Graden des Blödsinns finden sich unzählige Mittelstufen, charakterisirt durch mehr oder weniger grosse Ideënarmuth, Trägheit des Vorstellens, Lückenhaftigkeit des Gedächtnisses, Energielosigkeit des Strebens bis zur Willenlosigkeit." Met het oog op de lichtgeraaktheid van H. jegens A. B., die hem zelfs bij verzet tot mishandeling voerde, geldt nog deze plaats: „Wass der Mehrzahl dieser psychische Swächezustände gemeinsam ist, ist die Leichtigkeit mit welcher Affecte producirt werden, die Reizbarkeit und Verletzbarkeit der Gefühle."

H. maakt niet den indruk van iemand aan den drank verslaafd; de verschijnselen van alcoholismus chronicus worden niet bij hem opgemerkt. Hij zegt van drinken geen gewoonte gemaakt te hebben, licht door den drank bevangen te worden en in den laatsten tijd niet veel sterken drank te hebben kunnen gebruiken, omdat hij geen geld had. Ook A. Br. en de buren verklaren, dat hij in de laatste dagen vóor den brand geen sterken drank gebruikt heeft. Dat zij hem nu en dan, vooral des Zondags, dronken gezien hebben, en zijn voorgekomen dronkenschap in de fabriek van v. E. kan afgehangen hebben van zijn licht bevangen worden door drank. R. en E. besluiten derhalve, ten opzichte van zijn gebruik van sterken drank, dat het geen overwegenden invloed op zijn verstandelijken toestand gehad heeft, en dat, wanneer het in den laatsten tijd heeft plaats gevonden, de hierdoor teweeg gebrachte stoornis zijner hersenvermogens slechts van tijdelijken aard is geweest.

Het blijkt, dat hij eenige dagen voor en op den dag van den brand aan zinsverbeeldingen van het gehoor heeft geleden (bedreigingen van moord, vergiftiging van spijzen); deze beheerschten hem (vastbinden der deur tegen de vermeende moordenaars, het uitlaten en ophalen aan een touw), den brand schijnt hij wel niet onder den invloed daarvan gesticht te hebben, maar toen bestond toch eene belangrijke stoornis zijner hersenwerking, met slapeloosheid gedurende vele nachten, onrust en verminderd zelfbewustzijn. Deze stoornis was waarschijnlijk van denzelfden aard als vroeger: eene zoo groote vermindering der hersenwerking, dat het hem niet meer mogelijk was, zijne voorstellingen met elkaar in verband te brengen en dus zijn wil te bepalen (het was hem wonderlijk in het hoofd, wist niet wat hij deed, kon er geen hoogte van krijgen, niet denken). Hij handelde dus geheel werktuigelijk en kon de gevolgen daarvan niet berekenen. Deze toestand duurde waarschijnlijk na den brand nog voort (hij werd suf naar het politiebureau vervoerd, had in den eersten tijd in het huis van arrest nog halucinaties, die hem met moord dreigden). Hiertegen spreekt niet zijne verdedigende houding bij het openen met geweld van de deur, want hij had slechts éene gedachte, dat het op zijn leven werd toegelegd en zijn bewustzijn was zoo beneveld, dat hij hen, die hem kwamen helpen als zijne moordenaars behandelde. Het ontstaan van zijnen toestand bij het brandstichten is dus: 1e zijn familie-aanleg tot psychische stoornis, 2e de hersenaandoeningen òf van epileptischen aard (vandaar dan de terugkeer), òf van inflammatoiren (als wanneer, zoo geene organische verandering, toch gemeenlijk eene grootere vatbaarheid voor gelijke aandoeningen achterblijft), 3^e gemoedsbewegingen in de laatste weken, onaangenaamheden met de vrouw, waarmede hij leefde, zorgen der armoede, 4^e slechte voeding en misschien een meer dan gewoon gebruik van spirituosa. De wijze, waarop hij de daad verrichtte, toont overigens, dat hij onbewust gehandeld heeft: hij sluit zich in zijn kamer, neemt stroo uit de bedstede, legt het op den grond en steekt het om zich te verwarmen in brand, waarschijnlijk in de meening, dat het op den haard ligt, met het gevolg èn dat er brand ontstaat, èn dat hij zich zelven brandwonden toebrengt. A. B. verklaart daarenboven, dat hij nimmer het voornemen om brand te stichten te kennen heeft gegeven.

Dat hij den schijn van in zijne verstandelijke vermogens gekrenkt te zijn, zou hebben aangenomen, ten einde zijne straf te ontgaan, is reeds onwaarschijnlijk, omdat er geen doel voor zijn misdrijf te vinden is (de reden eerst door hem opgegeven en later tegengesproken, kan niet waar zijn, daar hij alles wat A. B.

toebehoorde aan haar had afgegeven — het laatste zelfs op den dag voor den brand uit het venster toegeworpen — en dus door het verbranden van het weinigje overgeblevene wel zich zelven, maar niet haar benadeelen kon). Verder blijkt uit de wijze van brandstichten zijne verstandsverwarring, eindelijk zijn er zoovele ziekelijke verschijnselen van zijn zielsverstand, op dat tijdstip, dat die alleen reeds het denkbeeld van simulatie uitsluiten.

R. en E. maken deze gevolgtrekkingen: 1e. Onder de naaste bloedverwanten is ten minste éen geval van krankzinnigheid. 2e. H. heeft tot aan zijn verblijf in Indië eene goede gezondheid genoten. 3e. Aldaar heeft hij eenige malen aan hersenziekte geleden van congestieven, waarschijnlijk epileptoïden aard, gedurende welke hij niet in staat was geregeld te denken. 4e. Kort na zijn terugkeer eene gelijke hersenziekte, waarbij uitvallen der haren en eerst na 1½ jaar herstel. 5e. De meermalen teruggekeerde hersenziekten hebben verzwakking zijner hersenvermogens tengevolge gehad, welke echter geen zoodanigen graad bereikt heeft, dat zij hem voor het maatschappelijk leven ongeschikt maakte. 6e. Zonder aan sterken drank verslaafd te zijn, heeft hij echter in de laatste weken voor de brandstichting te veel daarvan gebruikt, doch zich de dagen onmiddellijk voor dien brand daarvan onthouden, zoodat geen onmiddellijk verband tusschen dat ruim gebruik en zijne brandstichting schijnt te bestaan. 7e. Eenige dagen voor de brandstichting hebben de verschijnselen van stoornis zijner hersenen zich op nieuw en op dezelfde wijze als vroeger vertoond en gingen gepaard met beangstigende gehoorshalucinaties, die hem echter niet tot het stichten van den brand hebben vervoerd. 8e. Op den dag zelven namen, vermoedelijk onder den invloed van sterke gemoedsbewegingen, de verschijnselen der gestoorde hersenwerking (zinsverbeelding en verstandsverwarring) toe, zoodat hij niet in staat was de gevolgen zijner daden te berekenen. 9e. In dien staat is het stroo door hem, waarschijnlijk in de meening dat het op den haard lag, met een lucifer aangestoken. 10e. Hij heeft niet alleen de bedoeling niet gehad brand te stichten, maar zelfs niet recht geweten, dat hij het deed. 11e. Na de daad hebben de verstandsverwarring en de overige verschijnselen van gestoorde hersenwerking, nam. de gehoorshalucinaties, nog eenigen tijd voortgeduurd. 12e. De uitkomst der waarneming sluit de meening van simulatie geheel uit.

Het eindoordeel is: dat H. vóor, gedurende en na de brandstichting op 4 Maart in een staat van verstandsverwarring heeft verkeerd en onder den invloed van die stoornis zijner verstandelijke vermogens het genoemde misdrijf heeft begaan.

Den 7 Augustus alhier opgenomen (met *f* 71.51 in kas) is hij stil, zwak, traag in alles. 8e. Goed bij rede, antwoordt meer geregeld. 9e. Diarrhee en braken, gastrische verschijnselen (tot den 13e). Den 10e heeft hij 's nachts gedroomd vermoord te worden, ook droomt hij 's nachts veel over zijne vroegere concubine; nu en dan halucineert hij (gehoor) en is dan gejaagd en angstig, meestal bedeesd en schuw. Hij vertoont overigens weinig abnormaals, is geschikt, bemoeit zich weinig met anderen, houdt zich met verven onledig en wordt den 17 Maart 1877, naar het scheen, hersteld ontslagen.

Den 18 Mei moet hij reeds weder opgenomen worden uit Ravestein, werwaarts hij zich begeven had; zoolang zijne middelen het toelieten, had hij misbruik van sterken drank gemaakt (dit werd dan ook als de oorzaak opgegeven zijner krankzinnigheid) hij hield niet van gezelschap en was bij vlagen woedend, sloot zich op, dreigde hen, die hem durfden te naderen te vermoorden. Alhier komt hij met de sporen van zijne ongeregelde levenswijze, was overigens kalm, maar zeer onverschillig, 's nachts onrustig; bij ondervragen onnoozel of achterhoudend, volstrekt niet mededeelzaam. Den 3 Juni begint hij wat werk te zoeken en gedraagt zich daarna evenals de eerste maal zoodat hij den 8 October 1877, weder zoo het scheen ,hersteld ontslagen kon worden.

Den 16 Juni 1879 voor de 3e maal opgenomen. Dezelfde levenswijze in

dien tusschentijd, dezelfde verschijnselen als oorzaak zijner nieuwe opname, dezelfde verschijnselen als hier. Het afgezonderd leven, strenge orde en tucht der gestichten, het ontbreken van gelegenheden schenen ook nu weder heilzaam te werken. Ofschoon op zich zelf, zich weinig met anderen bemoeiend, werd hij weldra geschikt, ijverig, werkzaam en werd den 2 Juli 1880 weder gewaagd hem aan het maatschappelijk leven terug te geven. Wij hebben later niets meer van hem vernomen.

1641. Imbecillitas hydrocephalica. J. H. M., 23 j., ongeh., R. K., Amst..... Opgen. 23 November 1881.

Hij stamt uit eene sterk neuropathische familie. De vader, twee zusters en grootvader van moederszijde zijn zeer zenuwachtig, de vader leed op 17-jarigen leeftijd aan sterke zenuwtoevallen. Overigens zijn de ouders gezond (geen bloedverwantschap) en leven in den gegoeden burgerstand (goudsmid).

In de graviditeit der moeder had, volgens mededeeling van den vader, niets belangrijks plaats gehad, doch reeds „bij de geboorte" (voor?) leed M. aan hersenziekte, en werd aan zijne ouders voorspeld, „dat hij doof, stom en krankzinnig zou zijn." Op 4-jarigen leeftijd stonden zijne beenen en armen nog geheel in supinatie, op 8-jarigen leeftijd stak hij nog aanhoudend de vingers in den mond. Misvorming van het (groote) hoofd, eigenaardige uitdrukking der oogen, misvorming der handen en voeten (als kind nog veel intenser) vielen toen, en ook nu nog zeer op.

Zijne ouders deden al het mogelijke om hem eene goede opvoeding te geven. Hij bracht 11 j. oud, twee jaren (1879—1881) in het gesticht te Oudenbosch door, en werd toen, daar hij, zeer achterlijk op intellectueel gebied, de loop der studiën niet kon volgen, naar zijne ouders terug gezonden. Hij kan intusschen vrij goed lezen en schrijven, een weinig rekenen, maar bezit geen taalkennis (is o. a. het Fransch geheel vergeten). Ondanks alle pogingen om pat. tot een nuttig lid der maatschappij te maken, bewandelde hij steeds den slechten weg: liegen en bedriegen, stelen, excessen in Venere et Baccho, gepaard met eene zekere mate van sluwheid, die de familie en kennissen de meening deed koesteren, dat hier niet van krankzinnigheid sprake kon zijn. Hij zoude reeds meermalen met den strafrechter in aanraking geweest zijn, zoo zijn vader niet telkens met geld ware bijgesprongen. Toch hadden de ouders tot den laatsten tijd opgemerkt, dat hij zich meermalen als een kind gedroeg en zich vermaakte met kinderspeelgoed: poppen, papieren huisjes bouwen, enz. Zoo kon hij uren lang naar een lapje kijken, dat hij als een vlag uit de raam liet wapperen, daarenboven bezat hij geen gevoel van schaamte en was zeer egoïstisch, zoodat hij, als hij zijn zin niet kreeg, langs den muur strijkende, als een bezetene schreeuwde en door de kamer draaide. Hij was daarbij lichamelijk steeds gezond (eene ontsteking in het rechterbeen, waaraan hij in 1877 6 weken bedlegerig was en eene gonorhee in 1881 uitgezonderd), zijne digestie-organen functioneeren goed. Lui van aard, onrein en vuil, het liefst in gezelschap met menschen van minderen stand, jongens ten slechten naam en faam bekend, publieke vrouwen (hoe ouder hij werd des te meer) hield hij zich niet met eenige bepaalde werkzaamheid bezig. 7—8 jaar geleden had men hem bij een boer besteld. Aanvankelijk ging het daar goed, allengs gaf hij zich aan drank, verkwisten, schulden maken over en $1^1/_2$ jaar daarna moest de vader hem tehuis nemen: de boer wilde hem volstrekt niet meer. In het begin ging het wel, maar weldra sloeg hij den ouden weg in, zoodat hij naar Gheel werd gebracht. Aldaar werd hij ± 3 jaar verpleegd en liep toen plotseling weg en wel tweemaal, na alles, kleederen enz. volgens gewoonte te hebben verkocht. Daarna werd hij weder bij een (anderen) boer gebracht, waar hij het even schuin liet liggen. Daarop kwam hij in het binnengasthuis te Amst. en werd van daar naar hier gebracht. In de drie dagen, die hij in dien tijd te huis was, was het weder h.....loopen, zwieren, verkwisten en de zaken zijns vaders in de war brengen.

Van zijn verblijf alhier is niet veel te zeggen. Verwijderd van alle tot uitspattingen leidende gelegenheden en tot orde en tucht verplicht, past hij goed op en is geschikt. Een half jaarlijksch verblijf in het gesticht hoopte men, kon misschien eenige verandering ten goede bewerken, hij bad herhaaldelijk om ontslagen te worden en deed de beste beloften en daar hij geen ziekelijke verschijnselen liet blijken (trouwens hij kon het niet) werd hij 23 Mei 1882 bij proefneming ontslagen. De vader was, en niet zonder reden, uiterst bang om hem te huis te hebben en vreesde het ergste.

Zijn vader liet hem, na zijn ontslag, eenigen tijd bij zijn grootvader te E.. (Geld......) logeeren en deed intusschen het mogelijke om hem bij een of ander vak te plaatsen. Dit gelukte hem bij een bevrienden varkensslachter. Hij kocht kleederen en het overige voor dit vak benoodigde. De eerste week scheen het goed te gaan, de tweede klaagde hij aan een gulden zakgeld, welke hij ter aanmoediging wekelijks kreeg, maar die aan sterken drank verteerd werd, niet genoeg te hebben. De derde week maakte hij zich meester van de porte-monnaie (met *f* 3.75) zijner zuster en verteerde dit geld in den nacht van Zondag op Maandag liederlijk. De vijfde week, zijnde 6 Augustus, herhaalde hij dit schandaal en liet den vader den geheelen nacht naar hem zoeken in huizen waar geen ordentelijk mensch kan komen. Het ontbrak niet aan vermaningen en bedreigingen hem naar het gesticht te zullen terugzenden; dan, gepasseerden Zondag (den 13e) trachtte hij op een magazijn 6 horloges op zijns vaders naam te halen, hetgeen door toeval niet gelukte: ze werden bij zijn vader tehuis bezorgd. Hierdoor waarschijnlijk in angst, dat het bekend zou worden, bleef hij weg en liet niets van zich hooren. Eerst Donderdag kwam hij terug. De vader had zich aan het politiebureau vervoegd om aanhouding. Tweemaal zette hij daarna een nieuw pak bij een jood tegen oude plunjes om en verkwistte het geld in publieke huizen, was dikwijls op straat bezopen, enz.

Na zich Maandag 4 September van een paar gouden oorknoppen zijner zuster, meester en ze tot geld gemaakt te hebben, begaf hij zich naar Harderwijk om als koloniaal dienst te nemen, maar werd afgekeurd, daarna meldde hij zich bij de mariniers aan, doch met hetzelfde gevolg. Op denzelfden dag schreef hij (de patiënt) een brief om als portier aan dit gezicht geplaatst te worden. Den 17e meldde hij zich met dit doel persoonlijk aan (men wist hier alles en had van zijn eigen valstrik gebruik gemaakt) en — hij werd op nieuw geïnterneerd.

Hier was het als vroeger: zich goed houden, geschikt, kamerdienst. Men plaatst hem in den verfwinkel om te zien of hij eenige geschiktheid voor dit vak kon krijgen. In het begin van October ontvlucht hij en kwam te huis. Men wist geen weg met hem, kon geen plaats vinden en bracht hem terug. Hij verfde weder (doch toonde geene geschiktheid daarvoor), paste vrij wel op en bleef tot 19 December 1883 toen men hem weder bij proefneming ontsloeg.

L. de Gr..., 25 j., ong., Pr., landbouwer, Kral..... Opgen. 10 Sept. 1879. **1349.**
Gemiddelde gestalte, vrij krachtig gebouwd, gebrekkige gang, ontstaan door **Imbecillitas**
aangeboren heupontwrichting. De abnormale vergrooting van den schedel (zoog. **hydrocephalica.**
waterhoofd) valt terstond in het oog, evenzeer zijn zeer regelmatig gevormd gebit, dat hij gedurig vertoont, door een glimlach, waarbij hij de lippen optrekt, zoodat zijn geheele tandvleesch zichtbaar wordt. Hij had de school niet zonder vrucht bezocht, schreef eene duidelijke hand en rekende vrij vlug. Hij woonde bij zijne zuster in, en was zeer onhandelbaar, verkoos niet te werken, hoezeer zij hem daarvoor geld beloofde, maakte in hooge mate misbruik van sterken drank, daar hij gewoon was, als hij geld had, naar het dorp te gaan en het met iedereen, die van zijne dwaasheid misbruik wilde maken, aan sterken drank te besteden; daarna sliep hij zijn roes op den dijk of aan den kant eener sloot

uit en kwam vaak 's nachts niet te huis. Hij was gewoon zijn zwager, die eenige jaren ouder was dan zijne vrouw, uit te schelden, ofschoon deze hem met het meeste geduld behandelde. Hij was bitter op zijne geheele familie verbolgen, omdat deze hem onder curateele had laten zetten, om te voorkomen, dat zijn kapitaaltje geheel door hem verkwist werd; vooral op zijn oom, dien hij, hoewel ten onrechte, voor den aanlegger hield. Om dezen ouden man voor zijne dreigementen te beveiligen, had zijn zwager hem in Kral. bij zich genomen, daar deze plaats op eenige uren afstand van de woning des ooms gelegen was. Hij wilde zich op zijn oom „wien hij de cholera toewenschte" wreken en niettegenstaande hij uren ver loopen moest om het verbranden van zijn eigendom (hetgeen een idee fixe bij hem geworden was) te bewerken. Eigenaardig had hij, na de hooimijt in brand te hebben gestoken, de planten in den tuin vernield en later eenige glasruiten aan het huis verbrijzeld. „De hooimijt en de tuin hadden iets gehad, nu moest het huis ook wat hebben." Hierop was hij weg gegaan en had zich op eenigen afstand te slapen gelegd. Hij bekende dadelijk zijne misdaad, betoonde daarover geenerlei berouw. In het algemeen had hij groote neiging om zijne zinnen als eene soort van formule op te zeggen, zoodat zijne gesprekken (volgens de experts D[r]. Vrolik en D[r]. Halbertsma) iederen dag volkomen aan elkander gelijk waren, zoo was hij zeer tevreden met zijn verblijf in de gevangenis: „Er wordt toch overal brood gebakken en nergens menschenvleesch gegeten. Hier wist hij, dat hij gehoorzamen moest, zoowel aan de Directie als aan den cipier en aan de bewakers. Van zijne familie wilde hij niets weten, voor hen wilde hij niet werken, daar hij er geen centen voor kreeg" enz. (zijn gedrag in de gevangenis was doorloopend rustig en goed; in den lateren tijd werd hij afzonderlijk gehuisvest, daar de medegevangenen met hem een loopje namen en hiervan ongeregeldheden het gevolg dreigden te worden). Zijnen oom wenschte hij de cholera in den hoogsten graad toe, omdat hij hem altijd gedonderd en onder curateele had laten stellen, iets wat hij liever zijn eigen mooie jongens had moeten doen." Een bijzondere grief tegen hem was, dat deze op hoogen leeftijd met eene veel jongere vrouw, bij welke hij nog vele kinderen kreeg, hertrouwd was. Met blijkbaar genoegen (waarbij de vriendelijke uitdrukking van zijn gelaat door zijn glimlach een zonderling contrast met zijn oogen maakt) herhaalt hij, dat hij bij de laatste bevalling haar had gevraagd: „Wel, meu! moeten er nog meer komen" en zij antwoordde: „Wel neef! ik weet het niet." — De Gr. liet in alles een grooten afkeer van het vrouwelijk geslacht blijken. Begon men over meisjes, dan zeide hij dadelijk: „daar moet ik niets van hebben," hij beweerde, nimmer iets voor een vrouw te hebben gevoeld. Volgens zijne zuster trok hij eens, toen hare meid schertsend zeide: „Hoe meer ik je zie, hoe meer zin ik in je krijg" — zijn mes en zette dit haar op de keel. (Tegen een onderzoek der genitalia had hij zooveel bezwaren, dat men begreep er van af te moeten zien).

Alhier vertoonde hij van 10 Sept. tot 12 Dec., toen hij naar het gesticht te Utrecht werd overgeplaatst, niets opmerkenswaardigs, dan dat hij van tijd tot tijd 2—3 dagen achtereen halsstarrig voedsel weigerde.

1664. Imbecillitas met halucinaties.

J. van M...., 33 j., geh. geen kind., Prot., sjouwer, Rott. Opg. 31 Dec. 1881.

Stal (4 November) eenig beddegoed o. a. een paar kussens, een peluw, eenige kleedingstukken, pakte dit alles in een beddezak, bracht het naar een uitdrager, bood het (een valschen naam opgevend) hem aan en verkocht het voor 4 gld. als motief voor dien koop opgevend, dat hij weder ging varen en daarom dien ouden rommel wilde opruimen. Voor en na den diefstal, alsook bij den verkoop, had hij eene schelvisch in de hand. Te huis gekomen had hij een gulden, dien hij aan zijn vrouw gaf, zeggende, dat hij hem met werken had verdiend; den volgenden morgen echter zeide hij, dat hij het bij lichte vrouwen

in de Zandst.... had gestolen (hij had het in de Raamstr... gestolen) en verkocht (zonder den naam op te geven bij wien), haalde en toonde haar vervolgens nog eenige, ook gestolene kleinigheden, die hij in den zak had.

Van M. is een krachtvol gebouwd, goed gevoed individu, 1,52 m. lang, met normaal gevormden schedel, ovaal aangezicht, spitsen neus en kin, gewonen mond, gezonde kleur, blauwe oogen, blond haar, wenkbrauwen en (ring)baard, op de linkerwang een teeken. Hij heeft geen afwijkingen der inwendige borst- en buiksingewanden. Aan de corona glandis onmiskenbare sporen van een ulcus durum, andere overblijfselen van syphilis waren niet te vinden. Hij zelf erkende voor een jaar aan „vrouwenziekte" te hebben geleden. Zijne vrouw meende, dat hij niet wel bij het hoofd was en gaf als motieven op, dat hij sedert een paar jaar reeds buitengewoon lastig in den omgang was, driftig, korzelig en ontevreden, dat hij voor ongeveer een jaar geheel uit eigen beweging van de R. K. godsdienst tot de Ger. was overgegaan, dat hij toen ter tijd uren, zelfs dagen, in den Bijbel zat te lezen, doch blijkbaar van het gelezene niets begreep of onthield, dat hij toen ook dikwijls over godsdienst sprak, doch meestal op onbegrijpelijke en verwarde wijze, dat hij haar op zekeren dag, toen zij lag te bidden, had toegeroepen: „jij bent mijn duivel, je maakt mij benauwd, ik zou je kunnen vermoorden," dat hij bij die gelegenheid, terwijl hij juist bezig was geweest met het schoonmaken van eene vogelkooi, met het daarbij gebruikte mes in de hand op haar was toegekomen; zoodat zij had moeten vluchten, dat hij in de laatste weken telkens de werkzaamheden zijner vrouw, als wasschen, koken, bed opmaken enz. wilde verrichten en zelfs met geweld zijne vrouw het werk uit de hand nam. — De schoonmoeder, die blijkbaar hem haat toedraagt, bevestigde deze feiten, maar meende dat hij meer slecht dan krankzinnig was, temeer omdat hij zich met allerlei gemeene vrouwen ophield. — De vader zeide, dat zijn zoon in het vorige jaar bij hem aan boord als knecht had gediend, op zekeren dag (door moedwilligheid of onverstand) het schip op den dijk nabij IJsselmonde had gezet en daarna eenvoudig was weggeloopen, dat hij zich later echter weder als knecht had aangemeld met de woorden: „ik ben zonder werk, *dus* word ik weer knecht bij u" en zeer verbaasd opkeek, toen de vader met het oog op het vroeger gebeurde te IJss. weigerde, hem weder als knecht aan te nemen. De vader haalde, om te bewijzen, dat zijn zoon krankzinnig was, o. a. ook aan, dat hij eens bij eene nicht om koffie en sigaren ging, doch zonder over betaling te spreken, weer vertrok en toen de nicht hem om geld vroeg, antwoordde: „ik ben van Midde," blijkbaar in de meening, dat de zaak daarmede in orde was, — alsook dat hij op zekeren dag zijn zoon bezoekende, hem in een bedstee vond staan, uit alle macht schreeuwende, dat hij den duivel zag, terwijl hij zijn vader de plaats aanwees, waar hij meende den duivel te zien (gezichtshalucinatie) en boos werd, toen zijn vader zeide, niets te zien van een duivel, dat hij daarna op zijne ontbloote geslachtsdeelen wijzende, uitriep: „dat is ijdel, dat is ijdel," dit zoo luid uitschreeuwend, dat de buren op het geschreeuw toeschoten.

In de gevangenis gedroeg hij zich zeer zonderling, hij beweert, dat 's nachts zijne kleederen worden weggenomen, dat de mannen op de zaal hem uit zijn bed slaan, hij ziet menschen waar er in werkelijkheid geen zijn (halucineert), begrijpt blijkbaar zijnen tegenwoordigen toestand niet, staat b. v. 's nachts op om te vertrekken en gaat bij dag ook dikwijls naar de deur en is soms zoo lastig en onhandelbaar, dat hij door een dwangbuis moet betoomd worden. Belast met het uitzoeken van koffieboonen, werpt hij, nadat hij de goede en slechte van elkaar heeft gescheiden, ze, zonder eenig besef van daardoor het pas verrichte werk ongedaan te maken, de uitgezochte boonen weer door elkaar.

De experts (dd. Halbertsma en Nolen) onderhielden zich herhaaldelijk met hem. Hij beantwoordde zelden juist en logisch de vragen, zeide telkens „dat weten jullie wel," of „dat weet *ik* niet, maar *u* weet het," of „dat is mij al meer gevraagd," en „het is immers allemaal beschreven," of „waarvoor moet ik

dat nou zeggen." Nu en dan gaf hij na ernstige toespraak een eenvoudig bevestigend of ontkennend antwoord; meest deed hij een tegenvraag, die volstrekt niet in betrekking stond tot het gevraagde, b. v. „of hij nu kon weggaan." Hem was niet aan het verstand te brengen, dat zij, artsen, over zijn heengaan uit de gevangenis niets te zeggen hadden. Hij nam overigens gewoonlijk eer de houding aan van beschuldiger dan van beschuldigde, had geen bewustzijn, dat hij straf te wachten had voor zijn bedreven feit, evenmin een logischen gedachtengang en het vermogen om verschillende begrippen te associeeren. — Zij besloten: 1e dat van M. nu en dan aan *gezichts-halucinaties* lijdend is, dat daarvan onzinnige beweringen en handelingen het gevolg zijn, dat hij dus nu en dan lijdt aan *waanzin*. 2e dat hij het vermogen tot logisch denken, tot associatie van denkbeelden bijna geheel mist, althans slechts nu en dan tot het begrijpen van allereenvoudigste zaken in staat is, dat zijn geestestoestand dus grenst aan *verstandloosheid* (dementia). 3e dat hij dus hoogstens kan begrijpen, dat stelen ongeoorloofd is, maar dat hij het wezen of den omvang dier misdaad niet kan overzien of schatten. — (Den 15 Januari 1882 werd hij buiten vervolging gesteld).

Wij teekenen van zijn verblijf alhier, van 31 December 1881 tot 6 Maart 1882 (toen hij naar het krankzinnigengesticht te Rotterdam werd overgeplaatst) alleen aan, dat zijne ziekelijke psychische zwakte ook hier ten duidelijkste bleek, maar hij steeds stil en afgetrokken was en wijzen slechts op zijne herhaalde pogingen tot suicide. Den 15 Januari en 8 Februari tracht hij zich met een doek te worgen, den 18e beproeft hij zich in het bad zijnde te verdrinken. Den 21e ontvangt hij een bezoek van zijne vrouw (die mij verhaalde, dat hij altijd zeer gering van verstand was geweest, zich nooit aan dronkenschap overgaf, zij goed met elkander geleefd en hun brood verdiend hadden — zij met naaien — hij drie jaren vroeger aan eene langdurige klierziekte had geleden, sedert dien tijd zich aan het lezen van den Bijbel had overgegeven, waarna hij Protestant was geworden — zij, schoon Protestantsche, had nooit op hem geinfluenceerd — maar van dien tijd nu en dan vlagen van krankzinnigheid vertoond had). Hij sprak zeer goed met haar, scheen een geheel ander mensch, wilde gaan werken, maar — reeds na den middag eene nieuwe bijna gelukte poging om zich te worgen met zijn halsdoek. — Dikwijls poogde hij ook, als hij at, zich te doen stikken door zijn adem zoolang mogelijk in te houden.

1601. Imbecillitas atrophica. Dirk van K....., 39 j., wedr. 2 kind., (1e vr.), gesch. v. 2e vr., N. H., We... Opgen. 19 Aug. 1881.

Op den 8 October 1880 werden Dr. A. de Jong en Dr. J. van Deventer te Amst. door den Rechter-Commissaris Mr. D. Binger uitgenoodigd om een onderzoek in te stellen naar de verstandelijke vermogens van D. v. K. Dit onderzoek, op verschillende tijden herhaald, met de inlichtingen door de naaste bloedverwanten leidden tot het volgend rapport op 4 December 1880.

D. v. K. is iemand van middelbare lengte en tamelijk gezonde constitutie. Behalve een zeer gemakkelijk verschuifbaar litteeken op de behaarde huid aan het hoofd en een indruk aan het daaronder gelegen schedelbeen, ongeveer op de hoogte van het midden van den kroonnaad vertoont hij geene bijzondere lichamelijke afwijkingen. — Bij hunne verschillende bezoeken verkeerde hij steeds in eene vrolijke gemoedsstemming en hield zich in den regel bezig met het uitzoeken van erwten. Hunne toespraken werden steeds beleefd en openhartig door hem beantwoord. Zijn verleden schijnt hij zich over het algemeen vrij goed te herinneren; zijne mededeelingen komen ten minste vrij goed overeen met die, welke zij van zijne bloedverwanten ontvingen. Hunne vraag, in welk jaar hij werd geboren, beantwoordde hij met den naam van de maand, waarin dit plaats had. Na eenige moeite gelukte het hun echter hem van het onjuiste van zijn antwoord te overtuigen. Hij is echter niet in staat om uit te rekenen, in welk

jaar hij werd geboren, of andere hoogst eenvoudige rekenkunstige vraagstukken op te lossen. Ook kan hij de maanden van het jaar niet in behoorlijke volgorde opnoemen. Op de vraag naar de hoofdsteden der verschillende provinciën gaf hij niet onduidelijk te kennen, dat hij volstrekt niet begrijpt, wat zij hiermede bedoelen. In het algemeen kenmerken zich zijne redeneeringen door een groot gemis van samenhang, zoodat hij elk oogenblik van het eene voorwerp op het andere overspringt. Wanneer men met hem een gesprek aanknoopt over een bepaald onderwerp, verlaat hij dit spoedig en spreekt over geheel wat anders. Bij hun eerste bezoek hield hij hen o. a. voor rechters, sprak echter in het geheel niet over het door hem bedreven feit, maar over geheel andere zaken. Zijn oordeel over de eenvoudigste zaken is zeer oppervlakkig en gebrekkig. In zijn verhaal omtrent zijn verleden, spreekt hij met veel lof over zijne ouders en van zijne eerste vrouw en kinderen, doch geeft zeer af op zijne tweede vrouw, zegt dat zij hem veel verdriet heeft veroorzaakt, door zich met andere mannen op te houden. Zijn verblijf in de gevangenis schijnt hem niet onaangenaam te zijn. Hij spreekt met veel lof over de goede behandeling en voeding in de gevangenis en geeft den wensch te kennen om gedurende de wintermaanden aldaar te mogen blijven, daar er alsdan te Weesp toch niets te verdienen is. Zeer betreurt hij, dat het gebruik van tabak in de gevangenis verboden is, noemt dit een bijna onoverkomelijk gemis, daar het niet zelden gebeurt, dat gevangenen daardoor het heimwee hebben gekregen. Hij pocht zeer op zijn werk en geeft niet onduidelijk te kennen, dat hij het in de kunst van erwten uit te zoeken bijzonder ver heeft gebracht. Het laatste feit, zoowel als de vroegere strafbare feiten, beweert hij uit baldadigheid en meestal onder den invloed van sterken drank te hebben bedreven. Op de vraag, of hij de bedoeling van hunne bezoeken begrijpt, maakt hij allerlei gissingen, ziet hen eerst aan voor rechters, later voor professoren, die komen onderzoeken of hij soms ziek is. Dit onderzoek vindt hij echter overbodig, daar hij volkomen gezond en ook niet mal is, al heeft men hem wel eens in zijne gemeente daarvoor gehouden.

Volgens mededeeling der gevangenbewaarders in het huis van Arrest gedroeg hij zich in de gevangenis goed, doch maakte den indruk zwak van geestvermogens te zijn. Arie v. K. van beroep arbeider, en zijne huisvrouw, (ouders van den beklaagde), deelen het volgende mede. De moeder is zenuwachtig, beeft veel, is dikwijls zeer benauwd en gejaagd en leed voor het huwelijk aan toevallen. Zij viel nam.: van tijd tot tijd plotseling neder, sloeg hare leden aan het bloeden. Buiten deze toevallen had zij nu en dan onwillekeurige urineloozing. Deze toevallen duurden tijdens hare zwangerschap voort, doch hielden na hare (eerste) bevalling op. Beklaagde kwam op kunstmatige wijze ter wereld (vermoedelijk met behulp van de forceps). Bij de geboorte vertoonde zich een indruk aan het hoofd. Op tweejarigen leeftijd ontstond op die plaats eene bloeding, terwijl men steeds op die plaats de hersenen kon zien kloppen. Zijne gezondheidstoestand bleef tot zijn tweede jaar sukkelend. Hij was steeds wat zijne verstandelijke vermogens betreft, zeer achterlijk, zoowel in zijne jeugd als later. Op school leerde hij een weinig lezen en schrijven en paste in den regel vrij goed op. Alleen had hij van tijd tot tijd „woeste buien." Op zijn twaalfde jaar werd hij loopjongen bij den heer Seret, later schuitenjager, paste ook in deze betrekking vrij goed op, dronk wel van tijd tot tijd een borrel, maar bepaald dronken was hij nooit. In het algemeen kon hij weinig sterken drank verdragen, was na het gebruik van „twee borrels dronken en volkomen een krankzinnige gelijk, driftig, opvliegend, gek, zijn verstand kwijt." — Op 23-jarigen leeftijd trad hij in het huwelijk met zijne eerste vrouw. Hij leefde met deze gelukkig, verwekte vier kinderen, waarvan twee jong aan stuipen stierven. De twee nog in leven zijnde, thans 10 en 12 jaar oud, zijn zenuwachtig. Na zes jaren gelukkig gehuwd te zijn, stierf deze vrouw en ging hij bij zijne ouders weder inwonen. Zes weken na den dood zijner vrouw kreeg patiënt fleuris (pleuritis), zoodat hij vier weken

het bed moest houden, was gedurende deze ziekte zeer opgewekt, ijlde aanhoudend, verscheurde zijne kleederen, het beddegoed, vernielde alles wat onder zijn bereik kwam en deed zelfs eenmaal poging tot zelfmoord. Nadat hij van deze ziekte was hersteld, was zijn verstand „veel minder" geworden. Ook had hij 's nachts herhaalde aanvallen, dat hij vreeselijk gilde, alles vernielde, op zijn lip beet, zijne urine afliep. Somtijds had hij buien, ongeveer om de drie weken, was dan onverschillig omtrent zijne kinderen, zeide, dat het zijne kinderen niet waren, verscheurde zijne kleederen, vernielde het huisraad, had onwillekeurige urineloozing, kon hij zich uitrekken alsof hij geen gevoel had. Deze aanvallen duurden ongeveer tien minuten, daarna was hij suf, sprak weinig of niets, wilde alsdan niet eten, ging daarna dikwijls aanhoudend loopen, en was dan ongeveer na drie dagen weder goed te spreken en kon zich dan van het voorgevallene niets meer herinneren. Zeer dikwijls bemerkten zij, dat hij allerlei visioenen had, dikwijls ziet hij in zijne verbeelding honden, dieren van allerlei aard en somwijlen vrouwen. Somtijds kan hij zeer dwaas voor den dag komen, zeide aan zijne ouders, dat hij het een of ander ging stelen, bijv. eens „ik ga eene koe uit het land halen, welke ik zal braden en verkoopen," soms toonde hij aan zijne moeder, hoe hij een stukje uit een kopje durfde bijten en dies meer. Zij waren in den regel zeer bang voor hem, daar hij ook hen wel eens mishandelde. Toen zij Dr. Scheffer over hem consulteerden, kregen zij ten antwoord, dat hij gek was. Nu is hij sedert zes jaren gehuwd met zijne tweede vrouw en sedert zijn tweede huwelijk is zijn toestand verergerd. Hij was in dit huwelijk zeer ongelukkig, maakte vooral misbruik van sterken drank, leefde voortdurend in onmin met deze vrouw, welke herhaalde malen van hem wegliep, omdat zij bang voor hem was. Te Weesp werd hij door de straatjeugd veelal nageloopen en voor den mal gehouden.

De tweede vrouw van K. deelt het volgende mede: Sedert Juni 1875 is zij met hem gehuwd, na 6 maanden geëngageerd te zijn geweest. Tijdens hun engagement sprak zij hem alleen des Zondags. Gewoonlijk had hij, wanneer hij haar bezocht, geen sterken drank gebruikt en was ook niets bijzonders aan hem te bemerken. Na hun huwelijk was hij steeds zeer onverschillig, bijna geregeld dronken, gaf haar geen geld voor hare huishouding. Drie weken na hun huwelijk werd hij tot 7—9 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens het stelen van een hoofdstel. Gewoonlijk kreeg hij, wanneer hij een dag of acht was dronken geweest, een „drankberoerte," vernielde alsdan alles, wat onder zijn bereik kwam, beet b. v. een pook stuk, had alsdan schuim voor den mond, zijn gelaat zag blauw, hij knarste met de tanden, beet op de tong, balde de handen als eene vuist, had trekkingen en zijn lichaam was gebogen als een hoepel, zijn armen en beenen waren stijf. Was deze aanval voorbij, dan was hij slaperig, bleef den geheelen dag te bed liggen, was gedurende drie dagen suf en kon zich na dien tijd niets herinneren van hetgeen er was voorgevallen. Indien hij geld heeft drinkt hij, alsdan is hij gek en is men te Weesp bang voor hem. Indien de drank in hem is, legt hij zich compleet toe op rooven en steelen."

Na uit de gevangenis te zijn ontslagen, keerde hij bij zijne vrouw terug „geheel als een andere man bedaard en behoorlijk." Bleef aldus 14 dagen, begon toen weder te drinken en was wederom als razend, wordt herhaaldelijk in arrest gebracht. — Drie maanden daarna werd hij weder veroordeeld, bleef ongeveer een jaar in de gevangenis, kwam na zijn ontslag weer bij zijne vrouw, die zich echter, na nog zes weken met hem te hebben samengeleefd, genoodzaakt zag hem weer te verlaten, daar zij haar leven niet zeker was. Hij werd wegens mishandeling zijner vrouw gevonnisd. Zijne vrouw nam 4 à 5 maal de boven beschreven toevallen bij hem waar en steeds na lang drankgebruik. In den regel voelde hij deze aanvallen aankomen, zeide dan „daar komt de duivel aan, hij heeft mij weer inwendig te pakken." Des nachts meende hij in zijne verbeelding soms dieren te zien, was soms bevreesd, omdat de duivel hem van den eenen hoek

naar den anderen sleepte. Hij brulde alsdan, de haren rezen op den kop, hij geleek alsdan op een stekelvarken. — De gevangenbewaarders van een ander huis van arrest te Amst. deelen mede, dat hij zich gedurende zijn verblijf in de gevangenis zeer goed gedroeg, doch dat hij op hen steeds den indruk maakte van iemand te zijn van zeer zwakke geestvermogens.

Uit de mededeelingen der ouders zien wij in de eerste plaats, dat de moeder is zenuwachtig, dat zij voor haar huwelijk en nog tijdens hare zwangerschap aan toevallen leed, die, volgens hare beschrijving volkomen het karakter droegen van epileptische toevallen, in de tweede plaats, dat bekl. op kunstmatige wijze ter wereld kwam en dat zich na de geboorte eene schedelbeleediging vertoonde (waarvan nu nog duidelijke kenteekenen zijn overgebleven), zoodat twee belangrijke momenten bestaan, die tot krankzinnigheid zoowel als tot belangrijke zenuwziekten praedisponeeren: 1e de erfelijkheid, 2e schedelbeleediging bij de geboorte. — Uit de mededeelingen der ouders zien wij, dat hij, wat zijne verstandelijke vermogens betreft, steeds zeer achterlijk was, op school zich goed gedroeg, doch soms woeste buien had, dat hij na het gebruik van sterken drank in een toestand van dronkenschap geraakte, welke een aanval van razernij volkomen gelijkt. Dit zoowel als de hevige reactie na het gebruik van alcohol, wijst, zooals de ervaring heeft geleerd, op eene nerveuse constitutie. Zes weken na het overlijden zijner eerste vrouw werd hij door eene ziekte aangetast, welke zij met den naam van fleuris bestempelen; over welker aard wij echter op het oogenblik moeilijk kunnen oordeelen, doch welke zich, volgens hunne mededeelingen, kenmerkte door aanhoudend ijlen, verscheuren zijner kleederen, beddegoed, het vernielen van al wat onder zijn bereik was en poging tot zelfmoord. — De ondervinding heeft ons nu geleerd, dat bij individu's met eene nerveuse constitutie, individu's, welke erfelijk of op andere wijze tot krankzinnigheid zijn voorbeschikt, zeer licht bij met koorts gepaard gaande ziekte, bovengenoemde verschijnselen van hersenopgewektheid zich vertoonen, zoodat het niet onmogelijk is. dat H. heeft geleden aan pleuritis. De mogelijkheid bestaat echter, dat dit eene ziekte van geheel anderen aard was, b. v. eene ontsteking der hersenvliezeu of anderszins. Deze vraag moeten wij echter onbeantwoord laten; maar zeer belangrijk is de mededeeling der ouders, dat na deze ziekte de toestand zijner verstandelijke vermogens minder is geworden, en dat na dien tijd hij, vooral des nachts, aanvallen had, waarbij hij ijlde, alles vernielde, op de lippen beet en zijne urine onwillekeurig liet afloopen, terwijl hij bovendien bij dag ongeveer om de drie weken aanvallen had, in welke hij onverschillig was omtrent zijne kinderen, beweerde dat het zijne kinderen niet waren, zijne kleederen verscheurde, het huisraad vernielde en onwillekeurig urine loosde, bij welke buien hij zich kon uitrekken alsof hij geen gevoel had; dat deze aanvallen tien minuten duurden en hij daarna suf was, niet wilde eten, vervolgens aanhoudend ging loopen en eerst na drie dagen wederom tot de norma terugkeerde en hij herinnerde zich dan niets van hetgeen was voorgevallen, dat hij bovendien herhaaldelijk allerlei visioenen had, in zijne verbeelding honden en dieren van allerlei aard zag.

Deze mededeelingen hebben vooral des te meer waarde voor het onderzoek, omdat zij door de mededeelingen zijner tweede vrouw volkomen worden bevestigd. Ook deze zegt, dat hij tijdens hun huwelijk aan dergelijke aanvallen leed, welke zij met den naam van drankberoerte bestempelde; hij vernielde dan gewoonlijk alles, beet b. v. een pook stuk, had schuim voor den mond, liet zijne urine onwillekeurig afloopen, had een blauwe gelaatskleur, knerste met de tanden, balde de handen als een vuist, had trekkingen van armen en beenen en het geheele lichaam, was daarna slaperig, bleef den geheelen dag te bed liggen, bleef drie dagen suf en kon zich later niets herinneren van hetgeen was voorgevallen. Uit deze mededeeling, die der vrouw vooral, blijkt dat patiënt van tijd tot tijd lijdende is aan toevallen, welke volkomen het karakter dragen van epileptische toevallen, terwijl volgens de vrouw deze alleen voorkwamen, wanneer

hij zich aan sterken drank had te buiten gegaan. Het is nu eene, door de ervaring bevestigde, daadzaak, dat bij gepraedisponeerde individu's geene epileptische toevallen voorkomen, tenzij een schadelijk moment, vooral het misbruik van sterken drank, heeft ingewerkt; echter dient te worden opgemerkt, dat zeer dikwijls lichtere toevallen aan de aandacht der omgeving ontsnappen, vooral als zij des nachts plaats hebben. De mogelijkheid bestaat, dat ook dit bij K. het geval is.

„Wij meenen dan uit de mededeeling der ouders, zoowel als uit die der vrouw, wier geloofwaardigheid wij geen reden hebben te betwijfelen, te mogen besluiten, dat de bekl. lijdende is aan epileptische toevallen, welke voornamelijk, zoo niet uitsluitend, na het misbruik van sterken drank zich openbaren."

„Wat nu het persoonlijk onderzoek van bekl. zelf aangaat, zoo zien wij uit zijne geringe intellectueele ontwikkeling het onvermogen om de eenvoudigste rekenkundige vraagstukken op te lossen of om de hoofdsteden der provinciën of de maanden van het jaar in eene behoorlijke volgorde op te noemen, uit het gemis van samenhang in zijne redeneeringen, zijn oppervlakkig oordeel over de eenvoudigste zaken, zijne tevredenheid in zijne gevangenschap, ten duidelijkste, dat hij iemand is van zeer zwakke geestvermogens, hetgeen nog wordt bevestigd door het feit, dat hij in zijne gemeente zoowel als door zijne bloedverwanten, alsook later door de gevangenbewaarders zoodanig werd beschouwd, zoodat wij tot de conclusie komen, dat bekl. lijdend is aan *zwakzinnigheid, gepaard met epileptische toevallen,* voor het bestaan van welken toestand in 's mans leven tal van momenten zijn gegeven. In de 1e plaats de hereditaire praedispositie, 2e de bij de kunstmatige geboorte veroorzaakte schedelbeleediging, 3e het misbruik van alcohol en 4e misschien de door zijne ouders met pleuris bestempelde ziekte.

„Wat nu het strafbare feit zelf betreft, zoo moeten wij ons de vraag stellen of het onder den invloed van bovengenoemde ziekelijke stoornissen is gepleegd. Het plegen van diefstal bij epileptischen voor of na een toeval behoort niet tot de zeldzaamheden. Zij kunnen zich dan gewoonlijk hiervan later niets meer herinneren, zoodat men moet aannemen, dat het in bewusteloozen toestand is geschied. Dit is echter bij bekl. niet het geval, hij herinnert zich uitstekend het gepleegde feit en zegt dit uit baldadigheid te hebben gedaan. Men kan dan ook moeielijk aannemen, dat het stelen van *een bloempot?* een gevolg kan zijn van hebzucht. Eene door ervaring bekende daadzaak is het, dat bij individu's met zwakke hersenvermogens ook het gemoedsleven zeer weinig is ontwikkeld, zoodat het juiste begrip van recht en onrecht ontbreekt en het moralistisch gevoel in den regel zeer laag staat, terwijl evenzeer de ondervinding leert, dat het habitueel gebruik van alcohol in groote mate demoraliseerend op het individu werkt. Bij bekl. zijn beide momenten voorhanden, *zoodat* hij voor het door hem gepleegde strafbare feit *niet geheel en al* kan worden verantwoordelijk gesteld.

„Wij veroorloven ons tevens de opmerking, dat het met het oog op den aard der psychische stoornis, waaraan bekl. lijdend is, ons niet wenschelijk voorkomt, hem zelfstandig in de maatschappij te laten voortleven, maar dat wij het bepaald noodzakelijk achten, zoowel in het belang der openbare orde als ter voorkoming van mogelijke ongelukken, dat bekl. in een krankzinnigengesticht worde opgenomen."

Naar aanleiding van dit advies had de rechter-commissaris den arts van de gevangenis te 's-Hertogenbosch, waarin D. v. K. alweder wegens een vroeger vergrijp was gedetineerd, uitgenoodigd eene verklaring te geven, dat de bekl. krankzinnig was, om op grond van die verklaring voor hem plaatsing te verzoeken in een gest. v. krz. Deze arts echter verklaarde dat D. v. K. volkomen gezond en niet krankzinnig was en weigerde pertinent de gevraagde verklaring af te leggen. Dr. J. N. Ramaer en Dr. C. J. van Persijn werden 17 Januari 1881 belast met een nieuw onderzoek en brachten den 27 April 1881 hun rapport uit, hetwelk Dr. van Persijn in de „Psychiatrische bl. d. 4 afl. 1 1886 bl. 60—75 heeft medegedeeld.

Den 11 Januari 1881 ontslagen, zien wij hem kort daarop weder in de gevangenis te Amst. (wegens diefstal veroordeeld tot vier maanden gevangenis van 27 Juni tot 25 October 1881). — Dr. J. v. Deventer, hiertoe op den 24 Juni 1881 gerequireerd, gaf den 8 Augustus daarop het verslag: dat hij zich door een ten derden male herhaald persoonlijk onderhoud met bekl. heeft overtuigd, dat hij lijdende is aan *zwakzinnigheid* gepaard met *epileptische toevallen.* — „De redenen, die hem brengen tot deze conclusie zijn in den breede omschreven in het rapport van 4 Dec. 1880 en in dat van 27 April 1881. Uit dit laatste blijkt evenzeer, dat bekl. lijdt aan zwakzinnigheid („bekl. verstandelijke vermogens zijn beneden het normale") en „epileptische accessen." Het feit door hem vermeld, dat bekl. gedrag, dato 7 Maart 1881 „bij een persoonlijk onderhoud met hem geheel anders was dan de vorige malen, toen wij hem ontmoetten." Het was op de grens van het onwelvoegelijke, gelijk zij schrijven en wel „daar hij twee borrels gedronken had," moge ten bewijze strekken van onze meening aangaande bekl. groote gevoeligheid, zoowel als de hevige reactie na het gebruik van alcohol." Bekl. zegt trouwens zelf „meer zoo een vlaag gehad te hebben te Weesp nadat hij gedronken had" „die buien, dat komt door dat zware zuipen, dat ik gedaan heb," vervolgt bekl. „ik ben als een gek geweest van de jenever." Bekl. verzoekt mij hem te helpen aan een baantje, waarbij hij onder behoorlijk toezicht is, zoodat hem de gelegenheid ontnomen wordt om zich te buiten te gaan aan sterken drank." — Gelijk wij voorzagen, heeft bekl. zich wederom aan dezelfde vergrijpen schuldig gemaakt, zoodat de ond. zich ten tweede male veroorlooft de opmerking te maken, dat het, met het oog op den aard der psychische stoornis, waaraan de bekl. lijdende is, hem niet wenschelijk voorkomt, bekl. zelfstandig in de maatschappij te laten voortleven, maar dat hij het bepaald noodzakelijk acht, zoowel in het belang der openbare orde als ter voorkoming van mogelijke ongelukken, dat de bekl. ter verpleging in een krankz. gesticht wordt opgenomen."

Den 19 Augustus hier opgenomen was ons het onderzoek naar alle zijden vergemakkelijkt. Het bleek ook ons uit zijne overigens vrij regelmatige antwoorden, wanneer het gesprek niet al te lang werd voortgezet, uit zijn gedrag en houding, dat hij tot de imbecilen behoort. Wij hechtten echter weinig aan zijn gebrek aan arithmetische en geographische kennis en zijne voorliefde voor de gevangenis; ook hier was hij gaarne, hij leefde onbezorgd (hetgeen in de maatschappij niet zelden een lokaas wordt), maar tevens bleek ons, dat hij geen begrip van recht en onrecht, van goed en kwaad in zich zelven scheen te bezitten en dat hem dit slechts met veel moeite aan het verstand konde gebracht worden. Door onstentenis van aanleidende gelegenheden leefde hij echter ook hier goed en deed geringe werkzaamheden. Wij oordeelen intusschen met het oog op zijne herhaalde strafbare handelingen, waarvoor wij hem evenwel niet toerekenbaar konden stellen, wenschelijk, dat hij in een gesticht voor krankz. verpleegd worde. — Dewijl zijn toestand evenwel alhier zeer voldoende was, werd hij 31 December (hersteld?) ontslagen. — Wij hebben geene nadere mededeelingen van hem ontvangen. Epileptische verschijnselen heeft hij hier nooit vertoond.

W. van W......, 19 j., ong., R. K., wever, Stratum. Opgen. 16 April 1880. **1410.**
Is bedeeld met zeer geringe verstandelijke vermogens òf als een gevolg **Imbecillitas**
eener gebrekkige hersenontwikkeling voor zijne geboorte, òf eener hersenziekte **(cleptomanie,**
in zijne jeugd. Zijne ouders zijn oppassende lieden. — De schedel is normaal **pyromanie).**
gevormd, de oogen bewegen zich normaal en hebben zoo lang het gelaat in rust is eene normale uitdrukking; zoodra hij echter tegengesproken wordt, wordt de blik onrustig, loerend en begint hij telkens op de meest kinderachtige wijze te schaterlachen. Zijne opvoeding is die der boerenarbeiders, hij zegt zijne communie op zijn 14e jaar gedaan te hebben, dan weder geeft hij den tijd anders

op, dan weder laat hij hem geheel in het midden. Hij verhaalt ons met een zeker genoegen al de gemeene streken, die hij te huis gedaan heeft, wat hij al aanwendde om twist te wekken onder zijne huisgenooten, buren enz., al de kleine schurkerijen enz. die hij deed. Hij heeft, volgens zijn zeggen, vier jaren op school gegaan, maar heeft er niets van medegenomen dan de kennis van eenige drukletters en het zeer onvolkomen schrijven van zijn naam. Hij kent Nederlandsche munten en hunne onderlinge verhouding, de dagen der week, doch niet juist de maanden, de prijzen van sommige levensmiddelen, noch die van kleederen of huisraad. Van eigendomsrecht, godsdienst, geweten en plicht heeft hij slechts zeer onduidelijke, door hem althans niet onder vormen te brengen, begrippen; tot geregelden arbeid is hij niet in staat.

Hij verhaalt met een zeker genot, ten genoegen van anderen en ook voor zijn eigen verzet kleine bosch- en heidebranden te hebben gesticht en zijne oogen glinsteren van genoegen bij de herinnering der feiten die hij „mooi vuurwerk" noemt (de boschbrand te Nuenen stichtte hij 25 December 1875).

In 1879 bestal hij de offerblokken te Gestel, Meerveld. Tongelre, Stiphout, Geldrop en Zes Gehuchten, Nuenen en tweemaal te Eindhoven (bij den laatsten keer werd hij door den koster betrapt), in 1880 te Nuenen, Strijp en Luiksgestel. Hij gebruikte hiertoe, volgens zijn zeggen, nooit een valschen sleutel, maar lichtte met een mes het deksel op en haalde met een stopnaald de centen er uit. Wat hij met de dus verkregene gelden deed, geeft hij verschillend op, 1e wilde hij de processie naar Kevelaar er mede bijwonen, 2e had het verdronken, 3e het in den muur zijner woning verborgen. Opmerkelijk is verder, dat hem schijnt gezegd te zijn, dat het geld uit de zoog. „offerblokken" niemand toebehoorde en hij daarom nu nog het ongeoorloofde der berooving niet kan of wil beseffen. Hoewel een zeker combinatie-vermogen bij het uitvoeren zijner kerkdiefstallen onmiskenbaar is, schijnt deze specialiteit van diefstal hem oorspronkelijk te zijn geleerd en zijne eigene vindingskracht niet verder gegaan te zijn, daar diefstallen in de open gelaten woningen, stallen enz. veel gemakkelijker waren, doch nooit bij hem opgekomen zijn. — De bedreiging tot een fabrikant gericht „om zijn boel in brand te steken" schijnt mede een opgevangen spreekwijze van een of ander landlooper te zijn, toen hij gevraagd werd: hoe hij dit zou aanleggen, welk gedeelte der woning hij zou kiezen en door welke middelen hij een steenen gebouw zou in brand steken, bekende hij dit niet te weten, maar het dan wel van anderen zou hooren als hij het vroeg. Hieruit blijkt reeds, dat hij bij zijne zwakke geestvermogens, (zooal niet in den gewonen zin des woords krankzinnig, ofschoon hij te Stratum, waar hij met zijne ouders sedert een jaar eerst woonde, bekend stond als „de gek van Nuenen") — zeer goed een gewillig werktuig kan worden (en misschien reeds geweest is) van iederen boosdoener en tot alles in staat, daar het bekend is, dat onder den invloed van wraakzucht, geslachtsdrift (ook uit eigen beweging, zooals wij zien zullen) en aanvallen van hevige woede dit soort van idioten soms zeer gevaarlijk kunnen worden.

Wij treden niet in bijzonderheden over de geringe diefstallen bij den eenen of anderen verpleegde, voedsel of iets anders ontfutselen, de obscoene handelingen, waarop hij somwijlen betrapt werd, de verschillende bewijzen van geringe verstandsontwikkeling, welke hij hier gaf, enz. om slechts een paar belangrijke punten te releveeren, en wel in verband met de geschiedenis van twee andere idioten.

Den 23 Februari 1881 verwekt op zijn aanzetten en dat van Moerb....., Huibr.... brand op de stoelenmatterij. Bij onderzoek en later dat van den Off. van Justitie blijken de vrij listige bijzonderheden, waarvoor geen van drie aansprakelijk kan gesteld worden. Dezelfde drie houden aanhoudend complotten en dreigen, zoo zij niet weg kunnen, op nieuw brand te zullen stichten.

Daags na den brand haalt hij Huibr.... over om een goeden dementen sukkel Gr. Overs.... in een kamertje te brengen. Zij pakken hem beet, van Woens..

omsnoert de penis met een koordje en knipt met een botte schaar (van de mattenmakerij ontfutseld) in de penis. Bij het baden daags daarna wordt de toedracht der zaak ontdekt. Niet genoeg, ruim 14 dagen daarna herhaalt hij hetzelfde op eene andere plaats van de penis en doorsteekt de urethra. Eerst een paar dagen daarna wordt het ontdekt. De patiënt krijgt gangraena en opvolgend een pisfistel, waaraan hij is blijven lijden tot zijne overplaatsing op 1 Decemb. 1885 naar Voorburg.

Van April 1881 is hij tamelijk wel en werkt meer geregeld op de mattenmakerij, maar moet om zijn sarren en plagen, zijne onkieschheden en onzedelijkheden met zich zelven en anderen niet zelden geïsoleerd worden. Dit was schering en inslag tot 19 October 1883 toen hij 's morgens om 6 uur ontsnapt langs het steigerwerk (men was aan het bouwen) maar hij wordt te 's-Bosch achterhaald. — Men ziet uit al het voorgaande, dat zijne intellectueele vermogens, dank zij de hulp van anderen wellicht, *ten kwade* niet zijn verminderd bij het rijper worden zijner jaren. Wij hebben hier weinig bij te voegen: hij blijft een vuile, viesche, onkiesche en onzedelijke vent, wordt meer en meer traag om iets te doen en wordt aldus 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

Adr. Huybr., 18 j., ong., R. K., Hilvarenb... den 27 Maart 1874 alhier opgenomen, wiens vader onbekend, moeder zwak van hoofd en gestel was, was van zijne geboorte af idioot, liep steeds in het wild rond, hield veel van paarden, ging gaarne met de voermanskar mede (zijn grootvader, bij wien hij inwoonde, maar die nu gestorven is, was voerman), maakte geen misbruik van sterken drank enz. Hij is hier suf, weinig psychisch ontwikkeld, als wezenloos zonder eenig besef, kan zich zelven niets eens alleen aankleeden, is onzindelijk, onkiesch, plaagziek, loopt iedereen na, enz. in 't kort is niet geschikt voor zelfstandig leven. Toch dringt de moeder op zijn ontslag (30 September 1875) aan. **1343. Idiotia atrophica.**

Den 18 Augustus 1879 wordt hij ten tweede maal opgenomen, nadat hij brand had gesticht, dezelfde verschijnselen. Den 1 Juni 1880 ontvlucht hij, steelt onderweg een koe, wil die op een juist invallenden marktdag te W. verkoopen, maar wordt herkend en terug gebracht. — Den 23 Febr. 1881 sticht hij, gelijk vermeld is, brand om 7—7½ uur 's avonds, met een stokje aan de gaspit ontstoken, op den zolder boven de mattenmakerij, die met riet gevuld was. De zolder en een gedeelte van de bovenste verdieping brandde af (1700 gld. schade). Ook zijne handelwijze met van W...... tegen Overs.... is vermeld. Den 4 October 1882 ontsnapt hij (hij wil kermis te Hilv........ gaan houden), wordt echter den volgenden dag reeds weder terug gebracht. — In de latere jaren is hij vrij geschikt en den verpleger behulpzaam. Hij wordt 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

De laatste van het drietal, W. Moerb....., 36 j., ong., Prot., opgen. 31 Jan. 1880, 't Bildt geb., schaapherder, had onderwijs genoten. Hij was wegens diefstal van vee uit de weide veroordeeld tot vijf jaren tuchthuisstraf (van 14 Juli 1875—1880) en had zich in de gevangenis goed gedragen (spart gevlochten). Hij is van middelbare gestalte (1.64 m.), heeft een rond voorhoofd, ovaal aangezicht, lange neus, ordinairen mond, spitse kin, gezonde kleur, bruine oogen, grijs haar, blauwe wenkbrauwen. Hij is, volgens inlichting van Off. van Gez. van de Scheer uit de gevangenis te Leeuwarden, goedaardig, doch licht in drift gerakend, heeft bijna geen opvoeding gehad, is weinig beschaafd, doch met een goed ontwikkeld verstand; wat alhier echter niet bleek, wel eene zekere sluwheid. Hij kan goed lezen, schrijven en rekenen, was doorgaans goed gezond, maar maakte vroeger veel gebruik van sterken drank. — De krankzinnigheid had zich vertoond onder de verschijnselen van onverschilligheid, ontevredenheid, weerspannigheid en drift, en waren thans het in drift geraken, wanneer hij in zijne nabijheid hoort praten of de aanwezigheid bemerkt van personen in zijne buurt; periodiek met vlagen van razernij en het idee fixe, dat iedereen hem tracht te plagen en te benadeelen; hij is dan ook gaarne stil en alleen. **1384. Melanch. delusionaria. (op imbecielen bodem).**

Alhier is hij over het algemeen rustig en kalm, met mattenvlechten onledig,

het blijkt echter, dat hij ook hier meent gezocht, bespot, geraillee1d te worden en vervalt daardoor soms in drift. Halucinaties of ilusies van gehoor en gezicht schijnen dan van angstwekkenden aard, terwijl zij, wanneer alles stil om hem of hij alleen is, ze meer vrolijk schijnen, want hij zit gewoonlijk dan met een lachend en opgeruimd gezicht en lacht van tijd tot tijd in zich zelven. Naar het verschil van deze begoochelingen, of van de waanideeën, die bij hem opkomen, is hij dan ook òf bits en stuursch òf meer bedaard, weigert somwijlen eten: in zijne gesprekken komt intusschen zijn delirium zeer weinig uit. — Wij hebben zijne verhouding tot v. Woen... en Huybr.... reeds gezien en uiten ons gevoelen, dat wellicht hij het grootste aandeel aan alles had. — Den 4 April 1881 werd hij ontslagen.

1168. Imbecillitas cum chorea (homicida).

Jos. van Ri..., 25 j., ong., R. K., arbeider, Woens.. Opgen. 12 April 1878. Zeer bekrompen verstand, eenig lager onderwijs. Opgewonden en genegen tot vechten, met groote zucht tot vrijheid van handelen, werkzaam, gezond. Hij maakte zich nu en dan schuldig aan dronkenschap en was dan steeds genegen om twist te zoeken en mishandelingen te plegen, waarvoor hij viermalen veroordeeld is geweest. Zoo lang hij zich in het huis van detentie te Leiden bevond, zijn reeds van den beginne af en voortdurend afwijkingen van den geest waargenomen, zich uitende door St. Vitusvormige bewegingen van hoofd en ledematen met luide, stootende stem en ongeregeld geuite denkbeelden. Zonder bekende oorzaken stegen nu en dan die ontboezemingen tot uitbarstingen van toorn en razernij met beginnende uitingen van daden van geweld, die intusschen van afwisselenden graad waren en in eene tamelijk onschuldige schreeuwbui eindigden, terwijl de stuipachtige bewegingen bijna aanhoudend zijn. Bromet. kal. gaf dikwerf verbetering maar geen beterschap. Hij was nog al eenzelvig, had geen idee fixe, doch reeds tweemalen gepoogd zich van het leven te berooven.

Van af 12 April, den dag zijner opneming tot den 20[e] ontvangen wij geen enkel bepaald antwoord op de tot hem gerichte vragen, hij spreekt allerlei onzin in zich zelven, zit met zijne vingers in het zand te spelen of loopt heen en weer, toch is hij eenigszins werkzaam (matten vlechten). Den 20[e] opzetting der gland. maxillares (onder inwrijvingen van ung. hydrargyri verdwenen). Den 27[e] en volgende dagen is hij meer rustig werkzaam. 7 Mei. Gastrische verschijnselen en profuus nachtzweet, die onder behoorlijke behandeling wijken. — Den 25[e] slaat hij onverwachts, (niets had deze onverwachte vlaag van razernij aangekondigd en geene aanleidende oorzaak had bestaan) een medeverpleegde, G. H. M., met een bezemstok zoo hevig op de linker regio temporalis, dat hij kort daarop overleed. De sectie toonde een groote stervormige breuk met uitgebreid bloedextravasaat in de schedelholte.

Den 15 September, nadat zijn toestand aanmerkelijk verbeterd was, ontvlucht hij. Hij schijnt zich op Belgisch grondgebied begeven te hebben. Eerst in Juli 1882 zagen wij uit de nieuwsbladen, dat hij wegens moord tot 10 jaren tuchthuisstraf veroordeeld was.

2083. Imbecillitas parricidium.

B. v. R....., 25 j., ong., N. H., arbeider, Oudk... Opgen. 27 Mei 1884. Krankzinnigheid of vallende ziekte schijnt niet voorgekomen te zijn in zijne familie, maar zijne ouders, wier eenige zoon hij was en zijne drie nog in leven zijnde zusters, die echter gehuwd zijn, zijn allen menschen van hoogst bekrompen begrip en ontwikkeling, weinig verstand en geheugen en bovendien, ten minste gedurende geruimen tijd, behebt met overdrevene en inderdaad ziekelijke voorstellingen op godsdienstig gebied, vooral was dit het geval met de moeder. Nogtans leverde zij noch eene harer dochters eenige kenteekenen op van niet goed bij hare zinnen of niet recht wijs te zijn. — B. v. R. woonde steeds bij zijne ouders op den watermolen te O., na het huwelijk van zijne laatste zuster echter

trok hij met hen bij deze in. Volgens hen was hij wel immer traag van begrip en ongeschikt om te leeren geweest, doch nimmer hadden zij hem als niet goed bij zijn verstand beschouwd; alleen kon hij in het voor- en najaar wel eens vreemd doen en veel met iedereen praten. Anderen in de buurt beschouwden hem echter als „vreemd" of „suf" of „klein van begrip" of „niet recht wijs" of „schuw". D. H. M. verklaarde, dat B. v. R. van zijn 7e tot zijn 12e jaar zijne school bezocht, en dit vrij geregeld deed, vooral omdat zijne moeder er achter heen trok en er op gesteld scheen, dat haar eenige zoon zoo goed mogelijk onderricht werd. Hij liet blijken weinig of geen geestvermogens te bezitten; mocht hij ook al iets kunnen onthouden, zoodra het op begrijpen aan kwam, was het mis „hij behoorde beter op eene idiotenschool dan op de zijne." Op school was hij stil en afgetrokken, M. behoefde hem in al die schooljaren hoogstens tweemaal iets te verbieden; ook was hij schuw en spoedig beangst, eene eigenschap, die M., eigenaardig genoeg, bij vele kinderen uit O. en vooral bij v. R.'s zusters opmerkte. M. schreef het gebeurde met v. R. in 1877 grootendeels aan de overdrevene ziekelijke godsdienstige begrippen in zijne naaste omgeving toe „wanneer toch zulke voorstellingen hem werden medegedeeld en opgedrongen, dan moest dit bij zijne zwakke hersenen hem tot krankzinnige gejaagdheid en angst voeren. Aan dezelfde invloeden schrijf ik het thans gebeurde toe; want nimmer heeft valschheid of woestheid, gedurende zijne kinderjaren althans, in zijn aard gelegen."

In 1877 gaf v. R. doorslaande bewijzen van krankzinnigheid. Hij was toen zeer angstig, meende dat men hem van kant wilde maken en wilde wegloopen. Toen hij bespeurde, dat iemand hem achterna liep, sprong hij in het water, maar werd door zijn vader, die hem achterna sprong, en zwager gered. Dr. Sch., die de familie jaren lang behandelde (maar in de laatste 18 maanden vóór den moord hem niet meer onder behandeling en zelden gezien heeft), ten huize geroepen, vond hem gebonden te bed liggen en vernam, dat hij onhandelbaar was. S. vond dit laatste niet zoo erg en deed hem zijne banden afnemen, waarna hij wel ingetrokken en bepaald menschenschuw bleek, doch niet zoo zeer *onmiddellijk* gevaarlijk: hij beschouwde hem echter te lijden „aan eene soort stille manie, waarin meer of min stompe individu's licht vervallen en die mij per se gevaarlijk voor de omgeving toeschijnt." Op zijn raad werd hij 17 Juni 1877 in het gesticht te Dordt geplaatst. Daar constateerde men verschijnselen van angst, vrees voor moord, gebrekkige spraak, bevende lippen, strak gerichte starende oogen. Medicamenten wilde hij niet nemen, zeggende: „dan is mijne zaak verloren, dan moet ik hier altijd blijven." Op verzoek van zijn vader, die hem gaarne te huis had, werd hij 30 Sept. ontslagen.

Sedert kwam v. R. tamelijk dikwijls bij Dr. S. met klachten over zware hoofdpijnen, maagkatarrh en onderbuikslijden, welk alles hem (S.) voorkwam met zijn ziekelijken toestand van geest in verband te staan. Over angst, dat hem door iemand zijner omgeving kwaad zou gedaan worden, werd nooit door hem een woord gesproken, evenmin over zijne verhouding tot zijn vader. S. hield hem na zijne terugkomst uit Dordt niet voor dadelijk gevaarlijk voor zijne omgeving, maar veeleer voor een goedig, bekrompen mensch (in het laatste 1½ jaar had hij v. R. gelijk gezegd is, niet behandeld en zelden gezien). Hij verkeerde evenwel blijkbaar sedert dien tijd altijd in een abnormalen toestand, soms was hij angstig, gewoonlijk suf en veelal verward, vooral op godsdienstig terrein. Hij sprak dikwijls over eene gehuwde zuster (die ook zeer zwak van geheugen en drie jaren geleden overleden was). Hij wist niet, waar zij gebleven was, maar nu was hij bekeerd en zijn koning (daarmede een orthodoxen boer uit Langeweide bedoelende) zou het hem zeggen. Daarna ging hij afwisselend lachen en huilen. Dikwijls kwam hij laat te huis, zonder dat hij zich daarbij aan uitspattingen overgaf. In de laatste dagen voor het misdrijf had hij blijken van krankzinnigheid gegeven. Zoo had hij, (26 April) ten huize van zijnen zwager zooveel wartaal

gesproken, dat deze de ouders van Bastiaan had gewaarschuwd. Hij had het o. a. druk over den Bijbel, sprak zich zelven telkens tegen en deed dit beurtelings huilend en lachend. Bast. zelf zegt, dat hij 's nachts angstig was en niet kon slapen. Reeds 14 dagen voor den moord hield hij 's nachts de deurtjes van zijn bedstede dicht, omdat hij vreesde, dat zijne ouders hem van kant zouden maken. Den nacht voor den moord hoorde hij in zijne gedachten zijn vader tot zijne moeder zeggen: „zullen wij het nu maar doen." Er bestond geen redelijke grond voor het vermoeden, dat de vader deze woorden heeft gesproken, althans niet in den vijandelijken zin door Bast. aan die woorden gehecht. Men zou in dit geval moeten denken aan eene ilusie der zinnen, waardoor geheel onjuiste en ondoordachte voorstellingen en handelingen opgewekt worden, maar de moeder ontkende, dat de vader die woorden gebezigd heeft.

„Naar onze overtuiging," zeggen de experts D[r]. Halbertsma en D[r]. Nolen, hebben wij hier te doen met eene werkelijke zinsbegoocheling, eene halucinatie. De zintuigelijke waarneming is ontstaan zonder dat 'er invloeden uit de buitenwereld hebben gewerkt. Bekl. heeft eene stem gehoord, die er niet was. Door den ziekelijken toestand zijner hersenen was en is hij nog overtuigd, dat die stem (de stem van zijn vader) de vermelde woorden gesproken heeft. Deze voorstelling is door waanzinnige redeneeringen en overleggingen gevolgd, waardoor hij steeds meer is versterkt in de overtuiging, dat zijn leven in gevaar verkeerde. Hij was vast overtuigd, dat zijn vader hem van kant wilde maken. 's Morgens van den 2 Mei zeide hij tegen zijne moeder „vader moest mij maar weer naar een gesticht brengen." Hij liep onrustig heen en weer, at 's middags weinig en dacht, toen hij zijnen vader in den namiddag zag aankomen, zijn grootsten vijand, zijn moordenaar voor zich te zien.

„Op eene onzinnige woeste wijze, immers door meer dan 15 verwondingen, heeft hij zijnen vader vermoord en zich daarna verantwoord door te zeggen; „daar ligt de vijand, ze moeten van de geuzen zoo licht niet denken." En drie weken later zegt hij nog, dat hij wel eens spijt heeft van de daad, maar dat toch ieder zorgt voor zijn eigen leven." — Berouw heeft hij eigenlijk niet. Hij is nu nog vast overtuigd, dat zijn vader hem heeft willen vermoorden. Deze vaste overtuiging bij de voldoende zekerheid, dat zijn vader hem geen aanleiding heeft gegeven aan een moordplan te doen denken, bewijst dat bekl. aan halucinatie heeft geleden. Ook in het Huis van Arrest gaf bekl. blijken van krankzinnigheid. Evenals vroeger in het gesticht te Dordt, toonde hij groote angst. 's Nachts lag hij dikwijls wakker en staarde dan naar een gat in den balk van den zolder, meenende, dat men hem door dat gat zou doodschieten of wel door middel van een touw zou ophangen.

Zijne antwoorden zijn traag, de spraak gebrekkig, aan de lippen is eenige beving waar te nemen. Hij werd in onze tegenwoordigheid door zijne moeder, zijnen zwager en zijne zuster bezocht. Hij zag deze bloedverwanten voor het eerst na de gebeurtenis. Eerst was hij wel bedroefd, maar het duurde niet lang en zijne droefheid veranderde (evenals bij een klein kind dat straf heeft gehad) in vreugde, toen hem eenige centen voor tabak werd toegezegd. — Eenmaal vroeg hij ons: „Zou er oorlog komen, er is zoo'n leven op straat." Tot den heer Rechter-Commissaris moet hij in zijn laatste verhoor hebben gezegd „het kan wel zijn, dat u de rechter is, maar misschien is u ook wel de koning." Bovenvermelde bijzonderheden en feiten bewijzen naar onze overtuiging ten volle, dat in dit geval aan simulatie van krankzinnigheid niet te denken valt, doch dat de bekl. van jongs af door de natuur met zeer gebrekkig functioneerende hersenen bedeeld, sedert jaren geleden heeft aan imbecillitas; dat hij in 1877 duidelijke verschijnselen heeft vertoond van vervolgingswaanzin, welke de aanleiding is geweest tot zijne opneming in het krankzinnigen-gesticht te Dordrecht; dat hij uit genoemd gesticht ontslagen, aan verschillende personen meermalen symptomen van verstandsverbijstering (o. a. zich uitende in wartaal)

heeft vertoond; dat hij ten slotte, blijkbaar tengevolge van halucinatie in zijnen vader iemand gezien heeft, die naar zijn leven stond en ten gevolge daarvan, zich niet bewust van den omvang van het misdrijf, dat hij beging, in eene vlaag van razernij zijnen vader heeft aangevallen en met het ter hand genomen mes heeft vermoord. Derhalve was en is bekl. naar onze vaste overtuiging lijdende aan krankzinnigheid en dus niet toerekenbaar voor het aan hem ten laste gelegde misdrijf."

Volgens de moeder (dit voegen wij hier slechts bij uit het verhoor) was Bast. van een zeer zacht en meegaand karakter en kon zij vooral het goed met hem vinden. Zijn vader „schoot niet zoo goed met hem op," sprak hem wel eens aan, dat hij het niet goed begreep, dan kwam zij er bij en was het weer in orde; nochtans was er nimmer bepaald ongenoegen of rusie tusschen hen beiden geweest; Bast. „hield zelfs van zijn vader, doch had wel ontzach voor hem" (de verhouding tusschen hem en zijn vader" „een kort aangebonden man," mocht volgens een getuige, wel vroeger wat te wenschen hebben overgelaten, doch in de laatste jaren was deze beter), en nooit had Bast. hem laten blijken, dat hij vreesde dat zijne ouders of iemand anders hem kwaad zouden doen; — volgens een ander was de vader „stil, ingetrokken en kort aangebonden," in zijne verhouding tot zijn zoon wel wat stijf, terwijl de moeder dikwijls partij voor den zoon trok; de vader was echter den 1 Mei 's avonds nog bij hem geweest en hem, op zijn vraag, gezegd, dat het de twee laatste dagen met Bast. zeer goed ging en aldus veel beter dan een dag of wat vroeger; toen was er dus van huiselijke oneenigheid allerminst sprake.

Den 2 Mei zeide hij aan de moeder, aan wie hij ook in de laatste drie weken had geklaagd, dat hij slecht sliep, en, stiller dan gewoonlijk, weinig at, omdat het eten, als hij daarna aan het werk ging, hem benauwde en hij bang was „dat het er uitkomen zoude, — „vader moest mij maar weder naar een gesticht zenden" en daarop ging hij naar zijn landwerk Zij had met haar man nog over het gezegde gesproken, maar zij schreven het aan Bast. overspannen zenuwen toe. Omstreeks middag kwam hij te huis, at met hen als naar gewoonte weinig, ging op den raad zijner moeder wat rusten, waarna zij hem nog met de schouw zag wegvaren, blijkbaar om zijn werk op het stuk land te gaan hervatten. — Bast. verklaarde, dat hij op het land aan het werk was en daarmede ophield, omdat hij zich weder niet wel gevoelde. „Met mijn mestvork bij mij ging ik naar huis en vond vader staan bij den hoek van den molen bij het schuurtje; wij keken elkaar een poos aan, maar ik herinner mij niet woorden met mijn vader gehad te hebben. Wel zijn wij handgemeen geraakt en, omdat mijn mestvork uit de handen was gevallen, heb ik mijn mes, dat ik op zak droeg, getrokken en daarmede vader gesneden. Mijne moeder heb ik toen niet gezien, maar ik geloof, dat zij het land ingeloopen is. Ik heb vader niet hooren schreeuwen, maar hij is aan den dijk een eindje verder neergevallen. W. Kok is het eerst bijgekomen en ik ben naar een buurman gevlucht, waar de veldwachter mij heeft weggehaald. Ik weet niet, hoe het nu met vader is, maar hij zal er zeker wel erg aan toe zijn, want ik heb hem erg geraakt met het mes en ik heb hem zien bloeden. De wond op mijne linkerhand heeft de veldwachter de V. mij met den sabel toegebracht. Ik weet niet, of ik onder het vechten vader niet gebeten heb, maar wel dat ik gisteren avond bloed in den mond had." — De moeder meende een uur na het overvaren van Bast. te hooren roepen, zette ook over en begaf zich naar de buitendeur. Toen zag zij plotseling haar man met een mestriek in de hand komen van uit de richting der werkplaats, op den voet gevolgd door haar zoon. Zij herinnert zich niet, dat zij een van beiden heeft hooren spreken en ook niet of Bast. een mes of iets anders in de hand had, maar wel dat de uitdrukking op het gelaat van haar man haar deed schrikken en zij naar de buren om hulp liep. W. de K. (met anderen) liep vooruit naar den molen en hield haar tegen toen zij naar binnen

wilde en nam haar mede naar huis. (De verslagene had o. a. op het linkerwandbeen en linkergedeelte van het achterhoofdsbeen zeven elkander kruisende en verlengende sneden van 3—8 cent., midden op den schedel eene van ± 5 cent. Bij het achterhoofdsgat eene vrij diepe snede van 5 cent., aan de rechterzijde achter het oor twee sneden, aan den hals twee gestoken wonden).

Den 27 Mei alhier opgenomen, is hij zeer angstig, gejaagd, vraagt mij met afgebrokene, zeer langzame woorden (hij kan geen zinnen maken), dat men hem toch niet dooden zal, hij heeft zijn vader gedood, maar men zou hem hebben willen vermoorden; hij heeft duizelingen en ziet in de maan en de sterren vurige wezens, die hem angstig maken. Hij weet dat hij zijn vader in gezicht en hals met een mes gesneden heeft, deze veel bloed heeft verloren, bijzonderheden, b. v. van twist, weet hij niet (partieele amnesie). Hij verhaalt mij, dat men aanhoudend steenen tegen de glazen van den molen wierp; is vooral gebeten op zijn zwager, die hem naar Dordt heeft gebracht. Zijne antwoorden zijn overigens meest zoo verward, zacht en langzaam, dat men er geen verband tusschen kan maken. Zijn blik en geheel uiterlijk is schuw, maakt den indruk of hij epileptische duizelingen heeft.

Later wordt zijne spraak iets vlugger, zijn uiterlijk meer levendig, hij werkt òf boven (huisdienst) òf op de mattenmakerij. Er komt, al schijnt hij herhaald na te denken, niets anders uit, ook niet op 19 Juni, bij ondervragen door den Inspecteur Ingenhousz en den Off. van Justitie, die hij daarna schuw, bespiedend naziet. Den 15ᵉ had hij niet willen eten „men zou hem anders dood maken." In de volgende maanden is de eenige verandering, dat hij steeds naar huis wil. In October is hij zich nog niet bewust van het voorgevallene, ontkent nog steeds alle schuld door zijn „men zou hem anders vermoord hebben." Halucinaties worden niet meer waargenomen, de angst, die hij nog steeds had van vervolging, vertoont zich niet meer, maar hij zet bijna niets uit, rookt alleen zijn pijpje. Den 3 November echter verhaalt hij mij, dat hij 50 gld. ergens verborgen heeft en wenscht dat zijne moeder dit wete. Ik schrijf het en zij komt, hoort van hem waar het ligt en vindt het werkelijk. Hij spreekt zeer goed tegen haar, zooals hij, volgens haar zeggen, vroeger als hij goed was deed, blijft van dit bezoek af geregeld spreken en werken (op het land en later binnenshuis) toont wel een bekrompen verstand, maar geene krankzinnigheid meer en daar hij steeds zoo blijft, wordt hij 19 Juni 1885 (hersteld) ontslagen.

1760. P. Beun...., 63 j., ong., landbouwer, Ros...... Opgen. 20 Juni 1882.
Imbecillitas. Eene nicht, steeds zwak van verstand, werd later krankzinnig. — Min van verstand, geringe opvoeding, toch eenig lager onderwijs. Hield zich weinig met werken, wel met wandelen en rooken bezig, was lastig van aard, tusschenbeide kwaad, steeds gezond, maakte geen misbruik van sterken drank. Sedert eenigen tijd na den verkoop van zijn stedeke, werd hij steeds lastiger, afwisselend lachen en kwaad spreken, aanhoudend, doch bij ruw weder erger dan bij stil (bij donderlucht het ergst), kan niet lijden, dat een ander eenige daad van beheer uitoefent.

Alhier vertoont hij dezelfde verschijnselen, blijft echter volgzaam, gewillig en is geregeld met de werkzaamheden op het land en in den winter op de mattenmakerij bezig en zit in den vrijen tijd rustig aan de kachel. Opvallend is het dat hij, volgens later ingewonnen berichten, vroeger evenmin als hier borstverschijnselen vertoonde. Half Januari 1884 werd hij in de ziekenzaal geplaatst. Hij had toen een paar dagen zuchtige zwelling van het gelaat, beide handen en voeten, welke met het oog op vroegere verschijnselen van rhumatisme bij weersveranderingen nu ook weder aan dezelfde oorzaak toegeschreven werden. Den tweeden dag waren deze symptomen onder goede verwarming te bed (medicamenten wilde hij niet gebruiken) reeds verdwenen. Hij was opgeruimd, vroeg

dagelijks hoe hij het maakte, en hij was, zeide hij, niet ziek, maar daar hij niet werkte, behoefde hij ook niet te eten, at dan ook weinig en noode: bier dronk hij gaarne. Zijne ontlasting bleef geregeld, urineloozing copieus. Hij stierf zonder opvallende voorafgaande verschijnselen den 3 Februari 's morgens om drie uur zeer zacht.

De lijkschouwing den volgenden morgen om 11 uur (dus 20 uren na den dood) gedaan, leerde het volgende:

Middelmatige grootte (eerder lang), goed gebouwd individu, uiterst mager. Aan de linkerzijde van den hals en ook een plekje aan het linker sleutelbeen sugillaties (hij lag bijna steeds met den hals op den rand van de beddeplank — van daar wellicht de suggillatie aan den hals, gelijk die van het sleutelbeen door het vastzittend knoopje van zijn hemd).

Schedel. Normaal, dun, naden allen vergroeid. Bij het doorzagen bijna geen bloed, maar eene vrij groote hoeveelheid sereus vocht met een weinig bloed, ook in den schedel (anaemische toestand). Schedel van binnen zeer dun, weinig diploë, zeer diepe foveae voor de artt. meningg. mediae en een paar sulci beantwoordende aan gll. pacchioni in de richting van den sulcus longitudinalis sup., ter lengte van 4 c. ter breedte van 2 c. Buitenvlakte van de dura mater anaemisch. sin. longit. ledig, bij doorsnijding een weinig dun vloeibaar bloed. Vergroeiing tusschen de dura en pia mater op de rechter voorhoofdskwabben. Ondervlakte van de dura zeer vochtig, beantwoordende aan de Pachionische klieren, vergroeid op den top van de parietaalvlakte naast den sulc. longit. superior. Oppervlakte van de hersenen zeer vochtig, vrij vast, elastisch, injectie van de vaten der pia. Deze laat zich zeer gemakkelijk aftrekken. Oppervlakte van de hersenen bleek, hoofdzakelijk stasis, slagaderen niet atheromateus.

Oppervlakte van de hersenen verder zwak geïnjecteerd aan de benedenvlakte, nergens verdikt, pia laat zich vooral gemakkelijk aftrekken. Atrophische toestand van de windingen, zeer diepe sleuven, hersenoppervlakte bleek, week. — Bouw van de gyri niets abnormaals. — Even boven de striae acusticae in de 4e hersenholte twee openingen: eene kleine ter grootte van een speldeknop en eene groote van ong. twee cent. in de raphe. Grijze substantie is in zeer verschillende deelen hier en daar dun, weinig witte zelfstandigheid, maakt den indruk van den zoog. état criblé.

Borstholte. Hart vettig, klein, slap, klapvliezen normaal. — *Longen:* rechter overal met de pleura costalis vergroeid, klein, diffuus tuberculeus geïnjecteerd. Linker: vrij, bovenkwab geheel tuberculeus ontaard, onder den vorm van peribronchitis, hoofdzakelijk de bovenkwab, minder de benedenkwab. In de pleuraholte weinig vocht.

Diaphragma dun (spieratrophie). — *Buik.* Lever sterk ingevallen. Aan de darmen niets bijzonders, dan hier en daar de dunne darmen hyperaemisch; peritonaeum vooral in het onderste gedeelte tuberculeus en zeer verdikt: witgele tuberkels met verdikt centrum ter grootte van een lens, op sommige plaatsen 25 en meer, in andere minder in getal. Mesenteriaal klieren sterk opgezet. Lever: roode atrophie, milt en nieren normaal, blaas opgezet, op de bovenvlakte eenige tuberculeuse infiltraties (de tubercula steken boven de omgeving uit). In de dikke darmen eenige harde stoffen, de dunne en in het algemeen de buik zeer slap.

A. C. Verb..., 30 j., ong., R. K., 's-Gravenpold.. Opgen. 30 April 1880. **1422.**
Volgens mededeeling van den broeder (een blozenden, bloeienden man **Idiotia**
van 34 j. type van gezondheid) werd de vader op ± 55 j. leeftijd krankzinnig. **(acquisita)**
Omstreeks 12 maanden oud is zij vermoedelijk hevig verschrikt, doordat iemand **cum**
in hare nabijheid uit een boom viel; onmiddellijk daarna kreeg zij stuipen: uit **convulsionibus.**
deze zou zij terstond eene halfzijdige (linksche) verlamming hebben gekregen. Hebben wij hier te doen met een geval van aangeborene, dan wel van verkregene

idiotie? Is de schrik in staat geweest de ontwikkeling van volkomen normale hersenen te storen, of bezaten die hersenen reeds eene voorbeschiktheid tot gebrekkige ontwikkeling, zonder welke de schrik niet voldoende zou zijn geweest om die ontwikkeling te bewerken? De gegevens zijn te onvolkomen; wij weten alleen het oppervlakkige gezegde ten opzichte van den vader, — dan dat we hier een gegrond oordeel kunnen vellen; de schrik toch wordt zeer verschillend beoordeeld ten opzichte van het ontstaan van krankzinnigheid, men heeft haar zelfs dien invloed geheel willen ontzeggen — hoe het zij, opvallend moet hier hare werking geweest zijn: de onmiddellijke stuipen en halfzijdige verlamming. — Zij had nimmer het verstand zooals anderen, heeft niet kunnen leeren, kreeg van tijd tot tijd vlagen van opgewondenheid en drift. Dikwijls schreeuwbuien (men zou denken, dat er ruzie bestond).

Asymmetrie van het hoofd, de punt van de neus eenigzins naar de verlamde (linker)zijde. Epileptica, stupiditas post eclampsiam et epilepsiam. — Linkzijdige verlamming met buig-contractuur van vingers en voorarm, de linkerzijde (beide ledematen) is in ontwikkeling teruggebleven. Zij heeft neiging om te scheuren; is onzedig en onkiesch (van daar de gezonde hand dikwijls in handboei) onzindelijk (op een stoel), geheel idioot en onvatbaar voor verbetering (wel scheen zij eenig bewustzijn te hebben als de verpleegster haar iets verbood), sprak niet, (wel schreeuwbuien), nu en dan epileptische toevallen, die aan de linkerzijde begonnen en zich over het geheele lichaam uitstrekten. Den 6 October 1884 kreeg zij snel op elkander volgende epileptische toevallen en bleef in dien status epilepticus den volgenden dag om 4 uur 's morgens.

Obductio 12 uren na den dood. Flink gevoed lichaam, sterke panniculus adiposus, geen lijkverstijving, zware borsten, hymen aanwezig. Doodvlekken op den rug en de zijden des lichaams. Wanneer men het hoofd, terwijl het lichaam op tafel ligt, van achteren beschouwt, valt dadelijk de asymmetrie in het oog; vooral wanneer men de neuslijn naar boven vervolgt, blijkt de rechter schedelhelft veel kleiner dan de linker. De geheele linkerzijde is in ontwikkeling achtergebleven: dit geldt zoowel voor de beide ledematen als voor de borst. Aan het gezicht is alleen de schuine stand van den neus opmerkelijk; ooren niet misvormd en even hoog. Het linkeronderbeen was opgetrokken, het bovenbeen iets geabduceerd, zoodat de linkerknie boven het vlak van de tafel uitstak; de voetbeenen vergroeid in den stand van pes valgo-equinus. De linkerhand had een abnormalen bouw, daarenboven de vingers gebogen als bij chronisch rheumatismus. Geringe ulnair-abductie. Voorarm iets gebogen. Huid, spieren en beenstelsel der beide ledematen weinig ontwikkeld.

Maten op het lijk genomen.	*Rechts.*	*Links.*
Groote teen tot hak	22½	21 c.
Kleine „ „ „	19	19½
Boventeenen omvang	20½	21
Omv. v. d. voet om het gewricht .	22½	23½
„ op de hoogte v. d. hak . .	28	27½
„ midden van het onderbeen .	26	21½
„ vlak onder de patella . . .	33	31
Midden van het bovenbeen . . .	45	35
Afstand van patella tot groote teen	54½	52½

Rechts staat de knie 23 c. boven het horizontale vlak der tafel, terwijl de *linker* op de tafel rust.

	(niet gebruikte) pes *varo*-equinus. —	pes *valgo*-equinus.
Omvang handgewricht	15	14
„ elleboogsgewricht. . . .	22½	22½
„ middenvoorarm	20	17
„ opperarm onder den oksel	27	23½
„ oksel-acromium	37	32½

Kolossale panniculus adiposus aan den buik. *Uterus* vergroot, hard met een muraal en een subperitoneaal myoom en vermoedelijk nog meerdere. *Linker ovarium* vergroot, blijkt gedeeltelijk in een kaasachtigen haard te zijn overgegaan. De *buik* werd verder niet onderzocht, evenmin de *borst.*

Schedeldak niets bijzonders, niet bijzonder dik, gemakkelijk door te zagen, niet sterk met de dura mater vergroeid. — Zeer weinig subarachnoideaalvocht. — *Pia rechts* normaal (ook arachnoidea) laat zeer moeilijk los. — *Arachnoidea links* verdikt, vooral aan de kruin, het zoog. motoorgedeelte. — Er blijkt een belangrijk verschil tusschen rechter- en linker hersenhelft. Rechter gedeelte der groote hersenen belangrijk atrophisch over de geheele uitgebreidheid. Dit geldt zoowel van het frontaal als van het parietaal, occipitaal en temporaal gedeelte. Die atrophie is overal even duidelijk en schijnt een gelijkmatige stilstand in ontwikkeling te zijn. *Insula* van buiten niet te zien, dus geheel bedekt door den gyrus temporalis primus en het operculum. — *Windingen* smal, sleuven niet bijzonder diep, matige bloedrijkdom. — *Hersenen* vast op het aanvoelen. De *linker* schijnt niet kleiner dan normaal. — Bezien wij het schedeldak van binnen, dan valt nog duidelijker de asymmetrische ontwikkeling van den schedel op, en vormt de middellijn geene rechte lijn, maar is gebogen met de concaviteit naar rechts. De *kleine hersenen* schijnen links iets kleiner. Ook de *rechter pedunculi cerebri* deelen in de gebrekkige ontwikkeling. Van den *pons* is de asymmetrie minder duidelijk. — De *hersenholten* zijn, voor zooverre eene scheiding der hersenen in de middellijn het onderzoek daarnaar mogelijk maakt, niet verwijd.

	Links.	*Rechts.*
Lengte der hersenen (punt fronto-occipit.)	17	15
„ „ „ „ tempor occip.	14	10
Grootste hoogste	11	9
„ „ temp.	$5^1/_2$	3

Fr. Verh....., 41 j., ong., R. K., kleermaker, Gem... Opgen. 2 Mei 1882. **1728. Imbecillitas (surdo-mutitas).**

Zijn vader (koopman) en moeder zijn overleden (geen bloedverwantschap). Van zijne geboorte af doofstom, had hij eene goede opvoeding genoten en zijn verstand was in het doofstommen-instituut te St. Michielsgestel, waarin hij op negenjarigen leeftijd geplaatst werd, vrij goed ontwikkeld; hij had op 14jarigen leeftijd zijne eerste H. Communie gedaan, het kleermaken aldaar geleerd en was goed onderwezen. Hij was gezond, leed echter soms aan constipatie en congestie naar het hoofd en had voor een paar jaren eene oogziekte gehad, waarvoor hij in Utrecht was behandeld, maar die stationair was gebleven. Hij was kort van stof, lomp, kerksch, genegen tot de meisjes en kaartspelen, maakte geen misbruik van sterken drank, maar dronk gaarne een glas bier. Verkeerde kameraden schijnen hem opgestookt te hebben, dat hij te kort gehouden werd. Hij had reeds geruimen tijd sporen van krankzinnigheid vertoond, toen in October 1881 hij blijken van zwaarmoedigheid en vooral, sedert het bijwonen eener missie in het Doofstommen-instituut, van mania religiosa gaf, niet meer werkte, droefgeestig werd, veel weende en zich verbeeldde, dat hij een verworpen schepsel was, dan weder „alles komt van God, hij zou mirakelen doen, alles moest vernield worden." Die zielsziekte, welke eerst periodiek met tijden van beterschap was, zonder bepaald idee fixe, nam allengs toe, hij was eerst gaarne in gezelschap, nu liefst alleen, hij werd slapeloos, of zijn slaap onrustig, zenuwachtig, later kwamen daarbij herhaalde toevallen, gedurende welke hij woedend was (vooral als men hem tegenwerkte, werd hij kwaadaardig) en mishandelde zich zelven en anderen. Sinds enkele dagen heeft hij eene onwederstaanbare neiging tot zelfmoord, zegt dat hij zich den hals zal afsnijden, omdat er in de wereld niets voor hem is en sinds datzelfde tijdstip dreigt hij een kind van vier jaren (een dochtertje van zijn zwager bij wien hij inwoont), waarop hij jaloersch is, om het leven te zullen

brengen, iets waarop hij aanhoudend terugkomt. — Zijne aanvallen van woede herhaalden zich zoo vaak en hevig, dat het hoog tijd werd hem te sequestreeren.

Den 2 Mei 1882 alhier opgenomen klaagt hij over ongesteldheid in den buik (gastrische verschijnselen, hij weigert echter iets te nemen). Deze klachten verminderen weldra, maar worden nu en dan later nog herhaald. Van af den 8e begint hij op de kleermakerij wat te werken. Zijne waanideeën blijven echter, schoon zwakker, voortbestaan en men moet hem streng in het oog houden en dikwijls van het werken afhouden. Den 28e wordt hem (onder geleide) een bezoek bij den Directeur van het doofstommen-instituut toegestaan. Dit bezoek schijnt gunstig op hem gewerkt te hebben: hij werkt 14 dagen kalm door. Tegen half Juni echter windt hij zich om eene geheel nietige reden (een schijnbare tegenspraak) zeer op, wordt kwaad en moet met geweld van de kleermakerij; hij loopt daarna norsch, soms treurig, steeds koppig, zonder iets te doen rond. In het begin van Juli laat men hem op het land werken. Dit gaat beter en werkt gunstig op zijne verstandelijke vermogens: hij schijnt zijne waanideeën te laten varen. — Na het eindigen der werkzaamheden op het land met November, komt hij weder op de kleermakerij, doch na zes weken aldaar vrij goed gewerkt te hebben, valt hij weder in eene vlaag van opgewektheid en moet dus van dit werk verwijderd worden. Ruim drie maanden blijft hij aldus rondloopen, eindelijk buigt hij zich en vraagt ons om te mogen gaan werken. Men stelde hem tot voorwaarde, dat hij den verpleger en den kleermaker, die hij bij de laatste gelegenheid zoo zwaar beleedigd en bedreigd had, excuus zoude vragen en beloven dat hij in het vervolg geschikt zou zijn en naar hen luisteren. Ruim 14 dagen verliepen nog eer dat hij hiertoe besluiten kon, en toen hij er toe overging, stelde men hem nog 14 dagen uit en liet hem het ten tweede male verzoeken, om te zien, daar zijn verstand ons normaal voorkwam, of hij zich in het vervolg, nu hij het doen kon, goed zoude schikken. Dit gebeurde, hij werkte van nu af geregeld door en dit wel gedurende een jaar, dewijl wij hem niet wilden ontslaan, voordat hij eene geschikte plaats gevonden had. Dit gebeurde op 30 Juli 1884.

1679. B. v. Din...., 34 j., ong , R. K., Arbeider, Lan... Opgen. 4 Febr. 1882.
Imbecillitas (surdo-mutitas). De ouders zijn arbeiders met zeer weinig verstand en zorg, de kinderen verder allen gezond. geen erfelijkheid. Patiënt was driftig, slaperig, een straatjongen, Van zijne geboorte af doofstom, werd hij 3—4 jaren in het doofstommen-instituut te St. Michielsgestel onderwezen en het kleermaken geleerd, maar had er een onaangenaam, lastig karakter, zeer gering oordeel en besef getoond. Drie jaren geleden teruggekomen, werd hij in huis niet tot werken aangezet, van daar dat hij aanhoudend rondliep; werd hij aangezet, dan kon hij goed werken. Sedert werkte hij op het veld, vischte tusschenbeide, was lichamelijk gezond. Van af Juni 1881 toonde hij voor het eerst vlagen van krankzinnigheid. Sedert half Januari 1882 verergerden deze verschijnselen: niet naar bed willen, loopt als een schildwacht, maakt muziek met den mond. Vlagen van woede en razernij vooral bij tegenspraak, hij is overigens gaarne stil en alleen. De moeder bedreigde hij eens met de klomp, de ouders hebben uit angst meer dan eens het huis verlaten, wegens zijne dolle gebaren, brommen, springen des nachts.

Alhier valt ook terstond bij zijne zwakke verstandelijke vermogens zijn lastig karakter op, hij loopt elkeen tegen het lijf, slaat of krabt, zoodat hij niet zelden in conflict komt met zijne omgeving, hij is traag en doet niets en biedt des nachts dezelfde verschijnselen als vroeger in huis, waardoor hij zeer storend is en dikwijls geïsoleerd moet worden. Den 4, 5 April is hij vooral zeer opgewekt, doch ook later herhalen zich nog dikwijls dezelfde buien. Het meest storend is echter zijn aanhoudend, uren achtereen uitschreeuwen van allerakeligste, eentoonige klanken, welke rondom in de andere afdeelingen weergalmen en voor het gehoor onuitstaanbaar zijn. Als hij gevraagd wordt waarom hij dat doet,

dan noemt hij dit bidden. Dikwijls wordt hij dan in een isoleerkamer gebracht om daar uit te bidden. In de laatste maanden voor zijn vertrek naar Voorburg (1 December 1885) was dit aanhoudend bidden veel verminderd. Woorden die hij bad, heeft hij ons niet opgegeven.

In 15 jaren werden alhier opgenomen: 152 imbecielen (90 m. 62 vr.), waaronder 5 met hydrocephalischen vorm (4 m. 1 vr.), van het geheel getal opgenomenen dus 6.5 % (ruim 7 % m. ruim 5 % vr.). Van deze 152 herstelden (welk woord wij hier alleen kunnen bezigen ten opzichte van de psychose, welke tijdelijk bij hunne imbecilliteit gekomen was) 17 (11 m. 6 vr.) dus ruim 11 % (ruim 12 % m. 9.6 % vr. ruim), werden niet hersteld ontslagen 52 (32 m. 20 vr.), bijna 35 % (35 % m. ruim 32 % vr.); overleden 59 (29 m. 30 vr.), dus bijna 40 % (ruim 32 % m. bijna 50 % vr.), werden met verlof ontslagen 2 (1 m. 1 vr.), bleven onder behandeling 22 (17 m. 5 vr.).

126 idioten (70 m. 56 vr.), waaronder 6 (2 m. 4 vr.) met hydrocephalen vorm, dus ruim 5 % van het aantal opgenomen patiënten (5.7 % m. bijna 5 % vr.), herstelden 7 vr. dus ruim 12 % (in denzelfden zin als bij de imbecielen). Werden niet hersteld ontslagen 58 (32 m. 26 vr.) d. i. ruim 35 % (ruim 35 % m. bijna 62 % vr.), overleden 45 (31 m. 14 vr.) dus bijna 30 % (ruim 20 % m. ruim 23 % vr.). Bleven onder behandeling 15 (7 m. 8 vr.).

Van de aan insania moralis lijdenden 17 (8 m. 9 vr.) werden hersteld ontslagen 11 (6 m. 5 vr.), niet hersteld 2 (vr.), met verlof 1 (m.), bleven onder behandeling 3 (1 m. 2 vr.).

Voegen wij deze vormen der evolutie-psychosen bijeen, dan krijgen wij 295 (168 m. 127 vr.) d. i. bijna 13 % van het aantal opgenomenen (bijna 16 % m. ruim 11 % vr.). Hiervan herstelden 35 (17 m. 18 vr.) d. i. bijna 12 % (ruim 10 % m. ruim 14 % vr.), werden niet hersteld ontslagen 112 (64 m. 48 vr.) d. i. bijna 40 % (ruim 38 % m. ruim 37 % vr.), overleden 105 (60 m. 45 vr.) d. i. bijna 40 % (bijna 36 % m. ruim 35 % vr.), werden met verlof ontslagen 3 (2 m. 1 vr.), bleven onder behandeling 40 (25 m. 15 vr.).

Insania moralis.

J. Spit....., 31 j., ong., landbouwer, Schalkwijk. Opgen. 9 Febr. 1882. **1684.**
Zijn zuster en tante krankzinnig, in de familie nog zenuwachtigen en epileptischen. Gering verstand, opvoeding en leefwijze, wrevelig van karakter. Op 13-jarigen leeftijd geraakte hij in omgang met een Franschman te S. woonachtig, die hem allerlei immoraliteit leerde, hem tot onanist vormde, aan sterken drank en de gevolgen gewendde. Onhandelbaar in alles veroorzaakte hij aan zijne familie de grootste onaangenaamheden en verdriet. In alles was hij reeds lang abnormaal, doch een jaar geleden openbaarden zich — na wanhoop en wroegingen — halucinaties, verbeeldingen, vreemde indrukken, soms (periodiek) vlagen **Insania moralis.**

van opgewektheid en woede, pogingen tot zelfmoord (hij kon niet zalig worden). Vooral had hij het gemunt op zijn jongsten broeder: dezen kon hij niet lijden. Hij verbeeldde zich, dat deze eens 's morgens om 5 uur bij hem op de kamer is geweest om hem te vermoorden, wierp hem een mes naar het hoofd en verwondde hem sterk (gehoors- en gezichtshalucinaties had hij 's morgens dikwijls). De angst van zijne broeders was dan ook, vooral als hij dronken was, groot, dan toch spaarde hij niets, ook zijne ouders niet: de jongste broeder had uit vrees het huis verlaten.

In de eerste vier weken is hij ontevreden, waant zich verongelijkt, is lui, doet niets, scheldt op de af- en aanwezigen, is 's nachts zeer storend (halucineert?) daarna schijnt hij voor eenige overreding vatbaar. — Den 11 Maart 's avonds om 8 uur ontvlucht hij, maar wordt den 13^{e} 's morgens door zijn vader teruggebracht. — In April zeer opgewekt, lastig,. zelfs gevaarlijk, bijt zijn pet aan stuk, verscheurt zijn goed, men doet hem allerlei kwaad, heeft hem het hart uit het lijf gesneden (halucinaties en ilusies van het gevoel?). Het geheele jaar blijft zijn toestand onveranderd, norsch, bits, zeer gebeten op zijne familie en omgeving, nooit eenige werkzaamheid of uitspanning, dikwijls zeer storend, niet zelden nog op solitaire gewoonten betrapt.

In den loop van 1883 en '84 werd zijne verhouding, ofschoon met veelvuldige instortingen, tegenover verplegers en medeverpleegden, iets beter, hij was minder storend, deed geringe kamerdiensten, enz. Tegen zijne familie bleef hij, wanneer zij hem van tijd tot tijd opzochten, norsch, stuursch. Ook toen wij dachten, dat hij ook in dit punt iets verbeterd was, werd dit gelogenstraft, toen in het laatst van Juli 1884 zijne moeder en broeder hem bezochten. Hij bejegende hen even bits en wierp hun allerlei verwijtingen tegen het hoofd. Op onze tegenwerpingen werd hij een weinig kalm. — Dat zijne waanideeën gewijzigd, maar niet weg waren bleek o. a. uit zijn schrijven van 16 Augustus: „Waarde ouders, broeder en zuster. Ik laat u weten, dat ik nog zoo sleurende heen leef, wel wetende, dat het ieder oogenblik met mij gedaan kan zijn, maar het kan ook even zoo goed nog jaren duren, het is God bekend, zoover is het gekomen, wij zijn gescheiden. Dit is de eenigste en waarschijnlijk de laatste vriendschap, die ik u kan bewijzen, hopende dat u deze brief in goede gezondheid en genoegen zult ontvangen van uwen krankzinnigen zoon en broeder. Ik moet u zeggen, het is mij overvallen, gelijk een koning daar de vijand op losbrandt, zonder van oorlog iets te weten. Had u het mij wat beter onder het oog gebracht, ik zoude mogelijk het anders uit elkander gedaan hebben, u heeft het zeker beter geweten dan ik, want ik had geen gedachte om te sterven, maar het is gepasseerd. U weet heel goed, dat ik er nooit te rijkelijk van gehad heb en nu zit ik al $2^{1}/_{2}$ jaar in het gesticht, zoodoende; oud zal ik niet worden, maar dit is niet erg, want mijn leven is van 0 en geener waarde. Het spijt mij van den Weleerw. heer deken, die zoo spoedig is weggerukt, maar het is de wil des Heeren. Verders wensch ik u allen in de gemeente veel geluk met den nieuwen pastoor, den Weleerw. heer Ter Horst. Nu beminde ouders, broeders en zuster, ontvangt en bewaart dezen brief, want ik zal u er mogelijk geen meer zenden. Mijn arm is te kort om u de hand te geven, maar in mijn geest geef ik allen voor het laatst de hand, weest zoo goed en schrijft mij eenige letters terug, want het spreekwoord is niet tevergeefs: uit het oog is uit het hart. Ik heeft hier al $2^{1}/_{2}$ jaar zitten kijken en heeft nog maar een brief gehad en die gelijkt meer op een uittreksel uit Uilenspiegel dan op een brief." Na zijn handteekening groote krullen.

Over het algemeen was zijne positie verbeterd en hij meer geschikt, beter gezegd, minder onaangenaam voor zijne omgeving geworden. Hij was beter te verdragen. De zedelijke verwarring van dergelijke patiënten toch geeft bijna dagelijkschen aanstoot. Hij loopt norsch, stuursch, verwaand daarheen, de handen in den zak, verwaardigt zich geen groet, wil de plaats, die een ander inneemt, stoot hem op zijde, klaagt over achterstelling, die hij zelf elk oogenblik een ander

doet gevoelen, in het kort geeft duizende speldenprikken, veel hinderlijker dan een van tijd tot tijd opkomende vlaag van opgewektheid. Doch, wij herhalen, er is met hem huis te houden, temeer daar de halucinaties en ilusies schijnen opgehouden te zijn, en hij, zooverre ons bekend is. zich niet meer aan zijne vroeger domineerende passie overgeeft: hij is meer werkzaam, behulpzaam.

Bij een bezoek zijner familie in November 1884 is hij minder bits en spreekt hij beter met hen; maar nu verandert het alhier. Heeft hij zich het terugkeeren naar huis voorgesteld? Hoe het zij, hij wordt weder veel stroever, is (ofschoon nooit heel net) veel slordiger op zijne kleeding, lui en zet niets meer uit, noch afleiding noch werkzaamheid: uren achtereen ligt hij geheel uitgestrekt op een bank. — Deze toestand blijft voortduren zonder eenige opmerkenswaardige verandering tot Juni 1885. Nu wil hij niet meer leven, zich doodhongeren, gedurende 16 dagen weigert hij hardnekkig eten. Daar hij zeer goed gevoed en een groote eter was, werd hij de eerste paar dagen niet aangezet, maar eerder bespot en goedgekeurd omdat zijn karakter van Jantje Contrarie ons hierdoor tot omslaan genegen voorkwam. Volhoudend werd hij in eene afzonderlijke kamer geplaatst, hem eerst water (zijn foetor oris was zeer sterk) daarna water en melk, lichte bouillon, eenige licht verteerbare spijzen ook versnaperingen aldaar gebracht. Alles werd onaangeroerd gelaten. Zijne physieke krachten namen sterk af, hij werd zeer mager. Den 16[e] dag werd hij bedreigd met de maagsonde gevoed te zullen worden, indien hij binnen een bepaalden tijd niet iets, hetzij water, hetzij bouillion of melk met water gebruikte. Hij was overwonnen, deze drie artikelen werden verbruikt, hij begon van nu af geregeld, weldra zelfs gulzig te eten, en herhaalde zich, bij zijn krachtvol, gezond gestel, weldra. Men verwondere zich niet over dit langdurig geduld van onze zijde. Deze weg bij voedselweigering heeft ons verschillende jaren reeds veel vertrouwbaarder toegeschenen dan die door gedwongen voeding, wanneer de constitutie het slechts eenigszins toelaat en wij hebben nooit een doodelijken afloop gehad.

Bij een bezoek zijner moeder 8 Augustus is hij zoo bokkig, dat hij in de spreekkamer gebracht, haar zuur aanziet, niet wil spreken, weg liep, en de goede vrouw zich weenende verwijderd. Hierop een inkeer in zich zelven en bij een volgend bezoek op 23 September werd hij aan zijne familie, die hem medenam, teruggegeven. Wij vreezen, dat deze niet veel genoegen van hem zal hebben.

(Onder het afwerken van dit verslag is hij reeds in Februari 1887 weder opgenomen).

G. Verm..., 26 j., ongeh., N. H., Elburg. Opgen. 24 Maart 1882. **1707.**

Kreeg eene opvoeding van den beschaafden stand, maar had van zijne **Insania moralis.** jeugd af een gering, abnormaal verstand, hoogmoedig, egoïstisch karakter, voor werkzaamheden of bezigheden heeft hij geen lust, misbruik vaa sterken drank maakte hij niet, maar was een sterk rooker. Erfelijke dispositie is er niet, het eenige vreemde, dat geobserveerd wordt is dat de geheele familie evenzeer als Gerrit van „soms zeer langdurige alleenspraken" houdt. De familie van vaderszijde is teringziek (de vader in 1877 overleden), hij zelf heeft op 23-jarigen leeftijd haemoptoë gehad. De moeder is gezond. In huis werd zijn karakter onhandelbaar, vooral na zijne onder curateele stelling, hij werd daarom onder vreemden gebracht. Ruim een jaar geleden was hij bij dominé Lubl. Schr. te St. Oed. geplaatst, aanvankelijk ging het tamelijk. Thans wilde hij den baas spelen en had allerlei razende, dreigende uit- en aanvallen tegen zijne moeder, ook tegen een neef in Nijkerk, als hij dezen ziet wordt hij kwaad, alsof men hem weggestopt had. Toch had hij zelf verlangd van huis te gaan, maar, zooals bleek, had hij gedacht, dat het zijn moeder daarmede geen ernst zou wezen, en dat die hem wel weer terug zou laten komen. Dat dit niet gebeurde zat hem in de krop. Hij nam allerlei voorgewende ziekten te baat om in zijn toestand verandering te brengen.

In Januari dreigde hij ook zijne huisgenooten (met het doel, dat deze hem moede zouden worden). De scène van 24 Maart schijnt dezelfde bedoeling gehad te hebben, hij zou nooit beproeven in het water te springen op eene afgelegen plaats, waar hij wist dat geen hulp bij de hand was. Toch heeft hij ook waan-ideeën b. v. burgemeester van Elburg te worden, een groot huis te Utrecht te zullen koopen, aldaar bij getrouwde lui te wonen, partijen te houden, maar zich zelven met niets moede te maken. „Magnifiek" is zijne gewone uitdrukking, als hij in een kerk komt, raakt hij in verukking.

„Het is" schrijft Dom. Lubl. „een allertreurigst praeparaat en te droeviger, omdat hij zelf door totale absentie van hart en gemoed het medelijden, dat men allicht met zulke individu's heeft, op den duur op zware proef stelt. Ik leerde hem kennen als vol ijdelheid, inbeelding, trots en zelfbehagen tot in het waanzinnige toe. Geen greintje natuur of waarheid zit er in dat corpus, dat slechts ter voldoening van zinnelijke begeerten, behoefte, voortleeft; eten, drinken, slapen, rooken is zijn eenige liefhebberij, zijne levensquaestie en deze exploiteert hij gewis op fabelachtige wijze instinctief. „Ik wil iets doen" zit niet in hem, wat hij deed (enkele malen) schrijven, eene les leeren, in den tuin harken geschiedt maar half en omdat ik het hebben wil, terwijl hij begrijpt, dat als hij onzen zin deed, hij het er materieel te beter om zou hebben. Hij is grenzenloos lui, slordig, nonchalant en smerig. Op het wasschen moesten wij elken dag goed toezien en hem bepaald op dag en uur aan het changeeren zetten. Bij dit alles is hij wantrouwend, achterdochtig in hooge mate, merkt alles op zonder dat men dit aan hem mag zeggen, waarbij een vrij sterk geheugen hem kostelijk te stade komt. Hij weet heel waar te praten, waarbij vooral zijne weinige natuurlijkheid stèrk aan den dag komt, maar ten slotte raakt niets zijn koude kleeren. Dat ontstelde brein heeft men ook indertijd opgevoerd — mit leider auch Theologie! — tot lidmaat worden N. B.! toe en al die aangewaaide halve wetenschap bleek mij maar weinig benijdelijk, maar ook harmonie en rust in schavuitsverdiepingen! Denken, doordenken kan hij wis en praat hij soms als Brugmans. Van het raderwerk des maatschappelijken levens heeft hij niet het flauwste begrip; God-dank schijnt hij ook in het onschuldige op het punt van het sexueele leven, waarover hij zich de nuchterste, meest naakte uitdrukkingen veroorlooft ook in bijzijn van mijne vrouw. Extra verschijnselen zijn er niet dan die men reeds dadelijk kan opmerken: onrustige, schrikachtige oogopslag, veel in zich zelven praten en lachen, gesticuleeren ook, als hij naar bed gaat, op zijn kamer. Dit alles was van 't jaar wel wat minder geworden, maar tevens verbeeld ik mij, dat hij ook wat suffer werd, nu hij die inwendige drift, welke hij toch schijnt te hebben, niet uit het hart kan kwijt raken. Af en toe had hij zware neusbloedingen, gaf doorloopend veel slijm op, ofschoon overigens elke functie geregeld ging en klaagde hij een enkele maal over minder goeden stoelgang. Ik liet hem veel loopen in de lucht. Hij heeft ook eene sterke neiging om zich te isoleeren, ofschoon hij tegelijk klaagt over stilte, gebrek aan afleiding. Ik deed, zoo lang hij hier was, mijn best zijn trots zooveel mogelijk te fnuiken, trachtte hem met weinig vrucht de waarheid van zijne ijdelheid enz. te laten inzien, hem te brengen tot wat dankbaarheid, erkenning, waardeering, vooral tegenover zijne moeder en den lust in het een of ander te geven, wat mij over het algemeen vrij wel tot dusverre *mis*lukte."

Dominé Lublink moest hem (omdat hij hem wegens langdurige ziekte niet meer bij zich kon houden) aan zijn collega Schwart te Veghel overgeven, waar hij, toen hij er pas 8 dagen was, in het kanaal sprong, maar spoedig gered werd. Sch. ontstelde daardoor zoo zeer, dat hij hem terstond met een rijtuig herwaarts bracht zonder rechterlijke machtiging. Hij werd, met voorkennis van den Off. van Justitie te 's-Bosch alhier als in eene bewaarplaats opgenomen. De machtiging volgde spoedig en hij werd geïnterneerd.

Alhier hooren wij aanhoudend (hypochondrische) klachten, hij is wel niet

alleen, maar bemoeit zich weinig met anderen, heeft een zeer gering oordeel, moeilijke en stootende spraak, afkeer van en ideeën van achterstelling door zijne familie, neemt geen deel aan uitspanningen of spelen, waarvan hij weinig idee schijnt te hebben, egoïsmus in alles, traag, onzindelijk (wascht zich bijna niet dan gedwongen), geene sympathie voor iemand. De schets van D^s. Lublink komt in alle details terug.

9 Mei een bezoek van moeder en neef. Hij is zeer wel tegen hen (in 1½ jaar had hij zijne moeder niet gezien) maar klaagde veel over het eten (hij is 1^e klasse!) en opgesloten te zijn (is altijd vrij!) en gaf tevens te kennen, dat hij zich nog eens om het leven zou brengen, zoo zeer verdroot hem het leven. Zijne waanideeën blijven. In Juni wordt hij meer opgeruimd, rijdt en wandelt mede uit, spreekt meer, schrijft betere brieven en zegt, dat als zijne moeder komt hij zijne melancholische ideën op zijde zal zetten. Hij schermt nog met zelfmoord, maar hierop wordt weinig acht gegeven (wij zijn gerust). Den 10 Augustus wordt hij bij proefneming ontslagen en te Ellecom bij eene familie geplaatst, waar hij, volgens latere berichten, tevreden bleef.

En. Kr....., 40 j., geh., 3 kind., N. H., koperslager, 's-Gravenhage. Opgen. 7 Juli 1884. **2110. Insania moralis.**

De vader is een oppassend man, die zich in het geheel niet aan sterken drank overgaf, de moeder was vijf maal krankzinnig (eens suicida) geweest en verpleegd in het krankzinnigengesticht te Franeker en daarin overleden in 1855, eene tante en een neef leden aan geestesstoornis. Enoch genoot eene burgerlijke opvoeding, maar had een gering verstand en haastig karakter en was lichamelijk gezond. Een oudere broeder leerde hem op 14-jarigen leeftijd de onanie, beiden werden tevens groote zuipers. In zijn diensttijd paste hij zeer slecht op en werd in 1866 met een zwaar strafregister ontslagen. Daarop werd hij remplaçant voor 500 gld. die hij door de keel joeg. In 1876 huwde hij. Hij verdiende 15—25 gld. 's weeks als koperslagersknecht, zijne vrouw was daarbij eene goed getrokken naaister; middelen ter kostwinning waren dus zeer voldoende voor hun stand. De moeder der vrouw, welke op 63-jarigen leeftijd (23 Juli, dus kort na zijne opneming alhier stierf) was volgens patiënt, die bijna geen omgang met haar hield, reeds op 29jarigen leeftijd weduwe geworden, offerde sterk aan Venus, hield soms omgang met 10 mannen te gelijk, enz. enz. en was altijd syphilitisch. Zijne vrouw, weduwe met twee kinderen (17 en 12jarige meisjes), die ook in andere opzichten de type van eene Haagsche *naaister* draagt, schijnt allesbehalve eene Susanna te zijn, ofschoon zij (R. K.) in gesprekken en brieven zeer femelachtig is, missen en bedevaarten voor 's mans bekeering (!) liet lezen of deed. Zij veinst eene groote liefde voor hem, hij heeft ze nooit voor haar gehad, toch kreeg zij nog 4 kinderen bij hem, waarvan echter twee dood of door kephalotripsie ter wereld kwamen en van de twee overgeblevene het oudste bij zijne woestheid, wildheid, zenuwachtigheid enz. onmiskenbare teekenen van krankzinnigheid vertoont. Reeds drie weken na zijne trouw bleek Enoch's abnormale toestand. Hij onaneerde aanhoudend, wilde, als natuurlijk gevolg, zijne vrouw, die echter later reeds gravida bleek, niet meer gebruiken, werkte niet meer, was moedeloos, bleef te bed liggen, verliet daarop zijne vrouw, die thans alleen de kost verdiende door naaien enz. bleef 21 maanden zonder werken. Hij hervatte, voor korten tijd echter, daarna zijn werk, verliet daarop zijne vrouw weder en zwierf rond. Thans was zijn derde vlaag van dezen aard: onverschilligheid omtrent alles, dierlijke onreinheid, slapeloosheid, aanvallen van diepe melancholie met neiging tot zelfmoord, zelfverwijtingen, waaraan zijne vrouw veel voedsel gaf door haar femelen, want En. bad niet meer, hij wanhoopte, daarop zwierf hij weer rond, zwalkte door Rotterdam, werd door de politie opgepakt en herwaarts gebracht. En toch èn in brieven èn bij bezoek hield de vrouw vol, dat

hij niet krankzinnig was en verlangt hem in 14 dagen te huis. Ook hij beweerde dit steeds.

Er is weinig bijzonders van zijn verblijf alhier op te teekenen. Hij kwam als een echte debauché hier in, was waarschijnlijk een remissie-stadium ingetreden, want blijken van verstandsstoornis gaf hij niet (die hij trouwens hardnekkig bleef ontkennen) maar eerder van een luien, liederlijken vent (goed voor Veenhuizen), hij zet niets uit, loopt slordig heen en weer en dringt dagelijks op ontslag aan, hij zal *te huis* goed werken. Schier dagelijks brieven van zijne vrouw: in den eenen is zijn (blind) kind ziek en zij zoo zwak, dat zij de kost niet kan verdienen, dat hij (En.) moet komen om voor haar en kind te zorgen, in een ander dat zij ziek is en in het gasthuis moet gaan, zij had eene bloedspuwing gehad, enz. enz. Eindelijk komt er een brief van zijn zwager, dat zij in gevaar van sterven is. Op al die tijdingen en met het oog op zijn *thans* niet krankzinnigen toestand, (hoeveel elementen er ook voor bestaan) wordt hij 28 Augustus ontslagen.

De politie-commissaris haalt hem en deelt mede, dat er van al die ziekte van de vrouw niets bestond, dat zij dagelijks uitging, en, gelijk zij vroeger aanhoudend bij hem geweest was om hem in een gesticht te brengen, zij nu even sterk aandrong om hem terug te hebben. Zij is volgens hem eene boerin van afkomst, alles behalve met haar man alleen tevreden, zij gaf zich niet alleen aan velen over, maar lokte meisjes bij zich om ze in den val te brengen; dat zij onder de schoonste praatjes groote sommen (10—25 gld.) van dames aftroggelde om haar bij te staan, en misschien beter in een gesticht te huis behoorde dan En. zelf, in 't kort dat zij een geraffineerde h... was, die nu wellicht van de tegenwoordigheid van haar man, zoolang zij dit dienstig oordeelde, gebruik zou maken om zich te dekken en geld te trekken.

Hij werd den 18 Juni 1885 weder (maar thans in 's-Bosch) opgenomen.

17. Niet krankzinnig? Insania moralis?

J. J. C., 26 j., Prot. Opgen. 16 Maart 1882.

De gegevens van den inlichtingsstaat bij zijne opneming alhier zijn zoo verschillend van die, welke wij later zoo welwillend (den 19 Februari 1886) van den eersten geneesheer uit 's Rijks krankzinnigengesticht te Medemblik ontvingen en welke door hunne details zoozeer alles ophelderen, wat vroeger slechts door nevelen te zien was, dat wij hier eerst daarvan gebruik maken, om ter plaatse op de onze terug te komen. Zij berusten op de mededeelingen van zijn broeder, bekenden en vooral op de ruim 20 folio's uitgebreide autobiographie van C., loopende tot den tijd zijner overbrenging alhier; het verdere ontbreekt, maar is dus zeer goed aan te vullen.

Zijne grootmoeder was niet van zeer zedelijke beginselen, zijn vader zeeman van goed gedrag met verschillende decoraties en den rang van onderofficier, die zich echter na zijne pensioneering aan dronkenschap overgaf en aan delirium tremens bezweek. De moeder, uit eene schotsche familie, werd na zijn dood gealimenteerde van de schotsche kerk te Rott. Zij is werkvrouw, braaf en eerlijk, maar met onbeduidende geestvermogens. Zij heeft 2 zoons (geen dochters en verdere familie). Zijn eenige broeder (bij wien de moeder nu inwoont) schrijft van zijn ouderen broeder: „Zijn omgang is altijd zeer net en bedaard geweest, zijn eenigste fout was hoogmoed; hij wist niet hoe hij zich kleeden zou, uren kon hij voor den spiegel staan gluren of zijn kleederen hem goed stonden; zijn hoogmoed is verscheidene malen tot den val gekomen en heeft zijne straf gehad." Een ander meldt echter dat C. altijd een ondeugende jongen was, zich op de zondagschool zeer lichtzinnig gedroeg, doch volstrekt niet dom, en bij zeer goede geestvermogens veel verdriet veroorzaakte aan zijne ouders, die hem niet heel verstandig wisten te behandelen. C. zelf zegt, dat hij reeds op zijn zesde jaar kaartjes van goed gedrag (die hij anders niet verdienen zou) stal, met de jongens

op de school steeds overhoop lag, daarna in de kerk het serafienorgel bedierf, de madera- en sherryflesschen voor het nachtmaal bestemd, uitdronk, en ze weer met water vulde, het offerbusje leeg stal, enz. Hij legde zich vroeg op de typographie toe (schrijft en teekent, vooral muziek, keurig), maakte veel werk van de moderne talen, en had als het ware eene schrijfmanie (deze bleek ook bij ons en te Medemblik) bij een uitstekend geheugen. Hij schrijft vellen achtereen over eenig onderwerp zonder fouten, herhalen of doorschrappen.

Op 15-jarigen leeftijd in dienst bij VAN GEND enz. te Rott. plaatst hij twee pakjes voor Antw. en Bruss. bij vergissing in eene verkeerde lade, verduistert en opent ze. Hij geeft een gedeelte der daarin bevatte gouden ringen aan voorbijgangers en kantoorknechts, koopt voor een oorbel, een horlogeketting, wil 5 ringen (die hij voorwend van eene tante geerfd te hebben), verkoopen, wordt betrapt, bekent en krijgt 6 maanden correct. gevangenis, waar hij tabak trapte, boonen afhaalde, katoen zuiverde enz. Daarop 2 jaren, eerlijk, op een hoedenmagazijn, dan in Maart 1871 bij een procureur en advocaat, veroorlooft zich alles, leeft in onmin met den zoon, drinkt bier en wijn in den kelder, steelt formaatzegels en jaagt met dit geld erotische vermaken na, enz. Ontslagen, komt hij bij een deurwaarder en ondernemer van aucties. Gedurende drie weken voor de auctie, ging hij aan de daarvoor bestemde flesschen wijn (die met water aanvullende) en manilla sigaren, liet knecht en meid (die het met minnarijen vergold) zich bezuipen, koopt zaken, die hij niet verantwoordt, en sleept den zoon des huizes mede. Verwijderd, neemt hij dienst bij de Marine om als machinist of stuurmansleerling te worden opgeleid. In het begin ging het goed, na zes maanden ijverige studie legt hij een vergelijkend examen in de mechanica af. Een rammonitor, waarop hij in 1872 werd aangesteld, werd afgekeurd. Hij kreeg 14 dagen verlof en — tegenzin tegen de zeedienst, ging naar Rott. terug, maar werd door zijn vader teruggewezen. Acht dagen later werd hij ontslagen wegens ongeschiktheid en overtreding der reglementen. Enkele dagen daarna in een cement- en trashandel geplaatst te Utr., engageerde hij zich, stal tras en cement om aan zijne toenemende spilziekte te voldoen. Wordt ontslagen. In dien tijd gaf hij zich hartstochtelijk aan het orgelspel over, dringt onder een valschen naam dan bij den eenen, dan bij den anderen organist in, steelt of bestelt op eens anders naam, boeken en muziekstukken, maar ook kisten met pepermunt, chocolaad, vrijde dan met het eene dan met het andere meisje. Gearresteerd kreeg hij 6 maanden celstraf, teekende, speelde orgel, repareerde uurwerken.

Na zijn ontslag komt hij bij een tabaksfabrikant (*f* 8.50 per week), wordt weggejaagd; acht dagen later in een magazijn van ornamenten, dat hij 14 dagen later weder moet verlaten. Een paar weken daarna bij een makelaar in tabak, knoopt verkeer met de dochter aan, met wie hij (na, wijs genoeg, zijn dienst opgezegd te hebben) een reisje van 14 dagen op haar kosten (ook een nieuw pak kleederen) buiten weten des vaders, langs den Rijn maakt en haar alleen laat terugkeeren. Twee dagen daarna is hij bij een boekhandelaar en typograaf — een week; het was hem te druk. Daarop bij een handelaar in spiritualia, chemicalia en droogerijen. Hier moet hij Fransche, Duitsche en Engelsche brieven vertalen en beantwoorden, journalen bijhouden, chemische proeven doen en enkele reisjes bij fabrikanten. In het begin stipt eerlijk, later geholpen door een kennis, ontfutselt hij een goed quantum Hochheimer, laat slepers met hem de biervaten, die aankomen met het „toetertje" voor een derde uitdrinken en met water vullen, houdt 25 gld. achter van ontvangen siroopvaten, verkwist ze denzelfden avond. Een jaar cel.

In Augustus 1875 ontslagen was hij met werktuigkundig teekenen werkzaam op Fijenoord tot December. Toen kwam hij bij assuradeurs, tot het opmaken van polissen en berekenen der premiën. In zijn vrijen tijd speelde hij op de piano, maakte kennis met de concubine van een ander, en beurde op een dag *f* 356.00, die hij des nachts in een publiek huis en den volgenden dag door

rijtoertjes met die dames! naar den Haag verkwistte. Des avonds werd hij gearresteerd en daar hij den vorigen avond in gemeld huis psalmen gespeeld had, dat gewis voor anderen zeer vreemd moest klinken, werd hij door de DD. VAN DER SWALME en KLINKERT onderzocht, maar vrijgesteld.

Den 12 Maart 1876 kwam hij, 14 dagen, te Kralingen, zond een mis voor 4 mannenstemmen, uit een winkel gestolen, naar D^r. K. en zocht eene betrekking aan het Ministerie. Deze ontbood zijne moeder en raadde haar aan, Cal. naar het krankzinnigengesticht te zenden. Dit had 's avonds plaats. Daar speelde hij orgel, stelde muziek en arrangeerde concerten. Zes maanden daarna, 28 Sept. 1876 werd hij ontslagen. Hij ging naar Kral. terug, maakte een engagement met eene naaister, met wie hij een nacht in den Haag doorbracht, stal daarna 15 gld. en verkwistte ze in een bordeel, — stal drie horloges, verkocht een voor *f* 80, een voor *f* 60 en hield het derde voor zich (het zijne gaf hij aan een arme vrouw) 's nachts daarop en den volgenden dag ging hij met een meisje uit (bij wie hij twee kinderen had).

In dien tijd zocht hij onder allerlei titels lessen in de muziek, troggelde geld af, gaf lessen in de Eng. en Fr. taal en verkocht het horloge. — Het was kerstavond (hier geeft hij eene schier dichterlijke beschouwing over dit feest en wijdt een treurigen blik in zijn leven), hij keerde naar Rott. terug en den volgenden morgen naar Amst. met *f* 3.50 in den zak, kocht een vel teekenpapier en ging teekenen in het Amstel-hôtel. Hij bleef er 6 dagen en maakte eene rekening van 60 gld. Om zich te redden, nam hij den schijn aan van phrenesie en verzocht den kellner beleefd, dit bedrag af te trekken van zijne aandeelen in de Amst. hôtelmaatschappij ten bedrage van 60.000 gld. Deze, niets hiervan begrijpende, wendde zich tot den directeur, die geruimen tijd in de ontbijtzaal naast Cal. ging zitten praten en niet anders denken kon, dan met een krankzinnige te doen te hebben, daar Cal. hem mededeelde, dat hij aan het hoofd der Maatsch. geplaatst zou worden en ze voor 30 millioen had overgenomen. Op de vraag of hij nog geld genoeg over had om te betalen, antwoordde Cal. dat zijn secretaris over enkele dagen van Londen komen en alles betalen zou. Hij verzocht Cal. beleefd, zoo lang in de salon de lecture te gaan. Cal. ontmoette daar den graaf VAN LYNDEN, die, met een nieuwsblad in de hand, zijn blikken nieuwsgierig over den rand liet glijden. Zij waren spoedig in gesprek. De directeur stelde Cal. aan den graaf voor als JOHN STOFF, Engelsch componist, van Londen gekomen. Cal. vroeg den graaf, of zijn hoofd niet vol was van bezorgdheid over den loop der politieke gebeurtenissen, en, zoo ja, dat het dan goed was, eenige druppels ol. crotonis te nemen, waarop deze eenige teekenen van afkeuring liet blijken, maar spoedig gerust gesteld werd door de bewegingen van den achter Cal. staanden directeur, die hem te kennen gaven, dat hij te doen had met iemand, wiens geestvermogens geheel geëclipseerd waren. Na een partijtje schaken kwamen D^r. SCHILLEMANS, DE LANGE, de comm. van politie. Wederom stelde de dir. Cal. aan de heeren voor, die hem vroegen of Cal. hen niet kende, zij zeiden BEETHOVEN en MOZART te zijn, welke aardigheid DE LANGE bevestigde, waarop Cal. hem verwonderd aanblikte. Na eenigen tijd over koetjes en kalfjes gesproken te hebben, ging Cal. op verzoek van D^r. SCHILLEMANS dineeren. Deze deelde den comm. mede, dat Cal. blijkbaar was geïrriteerd, en momenteel gevaarlijk voor zich zelven en voor anderen, temeer daar Cal. hem beleefd verzocht, in de art. tib. post. of den malleolus ext. eene diepe snede te maken. De HH. namen afscheid en zeiden hem 's avonds af te zullen komen halen om met D^r. VAN DER HORST a/h Buitengasthuis kennis te maken.

Des avonds (7 Januari 1877) werd hij derwaarts gebracht. Hij componeerde daar de zoog. „bloedmarsch.” (Tusschen bijna elken notenbalk waren bloedvlekken, waartoe hij zooveel mogelijk het septum nasi in stuk krabde of stak, of zijn toestand zich herinnerende, zijn adem inhield en zijn gevoel zich niet door tranen, maar door neusbloeden ontlastte). Zijn papieren overhemd, dat hij elken

dag bijna moest verwisselen, diende voor muziekpapier, hetgeen een koddige figuur maakte. Bij de uitvoering waren ook zijn overhemd en boordje door bloed bevlekt. Dr. van der H. kon hem niet krankzinnig verklaren, en op een avond — de vroegere diefstal van 350 gld. was uitgelekt — werd hij door den off. van politie naar Rott. overgebracht.

Dr. Eshuis aldaar, vroeg hem of hij meermalen justiciabel geweest was? Cal. ontkende dit en verorberde intusschen twee doozen ouwels en een welgevulden inktkoker onder het spreken, Esh. schreef intusschen, verzocht Cal. te luisteren en las eenige zinsneden, waaruit deze vernam, dat hij hem niet voor krankz. kon verklaren. Toen Cal. antwoordde, dat hij die aardigheid wel uit zijn hoofd zou laten, raadde Eshuis hem naar het ziekenhuis bij Dr. Rienderhof te gaan. Een paar uur daarna reed hij derwaarts met den onder-inspecteur. Riend. was niet weinig verbaasd bij het zien van zijn half hemd vol muziek. Ook droeg Cal. op zijne borst eene muis, die hij gevangen had. Na gebaad te zijn, werd hij op eene zaal gebracht. Na een maand bij Riend. kwam hij weder in het gesticht bij Vrolik. Deze wilde hem met de zes weken ontslaan, maar op verzoek zijner ouders bleef hij er twee jaar. In dien tijd oefende hij zich uit boeken van Dr. Vrolik in physiologie, pathologie en therapie, vervulde de betrekking van organist en hielp den huismeester op zijn bureau. Tot zooverre de autobiographie. Volgens mededeeling van Dr. Halbertsma (2 Apr. 1882) (uit de aanteekening van Dr. Vrolik) is hij van 15 Februari 1876—15 Maart 1877 en van 7 Aug. 1877—8 Sept. 1880 te Rott. in het gesticht verpleegd, telkens lijdende aan monomanie en hersteld ontslagen. Hij teekende aldaar muziek op zijn boordje, gaf voor te componeeren en Mozart en Beethoven te zullen evenaren. Hij scheen zeer vrijgevig met trouwbeloften geweest te zijn.

Kort na zijn ontslag kwam hij in een nieuwe dienst bij v. d. H. en B. van welken winkel hij bij ons veel walgelijks en obscoens verhaalt over damesportretten. Hij was in dezen boekwinkel (volgens proces-verbaal van 11 Maart 1882) van Aug. 1880—Aug. 1881 belast met het bijhouden der factuurboeken. Nooit vertoonde hij blijken van krankzinnigheid, maar wel van verregaande wellust; in zijne gesprekken tegen fatsoenlijk publiek liet hij zich minder uit. Hij werd ontslagen wegens diefstal van photographiën enz. enz. welke hij aan een meisje en anderen uitdeelde. Hij zeide bij het onderzoek, wegens diefstal, dien hij voor cadeaux wilde doen doorgaan, dat hij gepasseerd jaar in de St. Paulschurch te Londen gehuwd was met een meisje uit Yerseke en haar geld (1600 gld. volgens de vrouw?) op een reisje naar Brussel, Antwerpen en Parijs had doorgebracht (November 1881). In het begin van Januari werd hij door zijne vrouw? (trouwpapieren waren niet te vinden) weggestuurd om eene betrekking te zoeken, maar liet zich 18 Februari in ondertrouw opnemen met een ander; hij wist niet (?) dat het strafbaar was als een huwelijk nog niet ontbonden was, een ander aan te gaan. In eene volgende zitting ontkende Cal. te Londen geweest te zijn, zijne vrouw hield het vol, de zaak kwam niet in het licht; maar zijne aanstelling te Haarl. bleek geheel verdicht. Ofschoon van alle kanten verklaard werd, dat Cal. niet krankzinnig bleek, maar wel uiterst sluw en wellustig, had hij toch achterdocht opgewekt op den 2 Maart, door zich o. a. uit te geven voor practicus en er zich op toe te leggen een bol met waterstof te vullen en dien naar Jupiter te zenden, — en op den 8e zijne wartaal, waarin hij, behalve de walgelijkste voluptueuse tooneelen, spreekt over zijne werkzaamheden in astronomie, dichtkunde en muziek, zijne redevoering tegen Renan, en dat hij op het oogenblik bezig was een redevoering te maken op zijne vrouw, „die ik bevrucht heb boven het graf van mijn vader." (!! een staaltje van 's mans gezegden). De zeer uitgebreide redevoering op Renan, astronomische berekeningen enz. heeft hij, in dit gesticht zijnde, opgeschreven en pleiten in vele punten voor een goed oordeel.

Dr. Ameyden van Duym gaf den 10 Maart de verklaring dat Calender lijdende is aan krankzinnigheid, zoodat zijne opname en verpleging in een krankz. gesticht

in het belang der openbare orde noodzakelijk is. Den 14 Maart werd de behandeling van zijne zaak uitgesteld tot na het herstel van den beklaagde. — Op den 4e had hij in de gevangenis een brief geschreven aan „zijne lieve eerste vrouw" met de walgelijkste uitdrukkingen en zedepreken, en haar tevens verzekerd, als zijne tweede vrouw niets meer van hem weten wil, aan 't werk te zullen gaan. Op denzelfden dag schreef hij een dito aan „zijne lieve tweede vrouw." Deze brieven zijn al te walgend, evenals een tweede van 10 Maart aan deze laatste, dan dat wij er ook maar een uittreksel van zouden willen geven, maar moesten wel den indruk maken van een moreel hoogst verbijsterden geest.

Den 16 Maart 1882 werd hij naar dit gesticht overgebracht. Hij verhaalt, dat hij 1½ jaar vroeger te Rott. is verpleegd, dat hij met eene instutitrice geleefd en drie kinderen bij haar heeft. maar nooit met haar gehuwd is geweest, ofschoon zij volhoudt, dat dit in de St. Paulschurch te Londen gebeurd is, hetgeen hij ontkent, — dat hij haar verlaten heeft, omdat zij het ook met een ander hield en bij dezen een kind had, — dat hij daarop verkeering met een ander meisje had aangegaan, en, ofschoon hij er nog een derde op nahield, op het punt stond om met haar te trouwen, toen de off. van politie hem wegens diefstal van boekjes, die hij aan zijn eerste meisje of vrouw gegeven had (ter lezing!) en van een hoofdonderwijzer waren, aanhield en in de gevangenis wierp. Hij verdiende op school 900 gld. en gaf ook Engelsche lessen, enz. Van bigamie wilde hij niet weten. Daarop vroeg hij mij papier om eene physiologie van de zee te schrijven (die hij den volgenden dag, vrij goed, klaar heeft). — 17e. Vlecht matten, maar heeft daar geen lust in, schrijven van muziek enz. doet hij veel liever en keurig, nooit doorhalen van woorden of vlekken, geregelde lijnen, goede samenhangende zinnen en denkbeelden (sterk geheugen); doch zijne werkzaamheden hebben geene bepaalde richting, vliegen over de meest verschillende onderwerpen: muziek, astronomie, physiek, physiologie, enz. vakken, waarover hij veel schijnt gelezen te hebben, maar zonder eenig nut tot het handhaven eener positie in de maatschappij. — 19e. Hij wil vooral in gesprekken, in notities enz. over zijn leven zedelijk schijnen, wil van slaapplaats veranderen en kamer, omdat, zegt hij, onanie enz. gepleegd wordt, bewimpelt of verzwakt alles wat verkeer enz. betreft, schrijft brieven aan beide meisjes (of vrouwen), waarvan hij de eerste maar voor het oog der wereld vrouw noemde, doet zich voor als offer van onzedige bedienden, maakt fraaie verzen tot lof van het gesticht en van eenige deugden, wil missionaris worden.

Het resultaat van het vier-wekelijksch onderzoek was moeilijk. Op grond van hetgeen in den inlichtingsstaat gemeld werd en zijn verblijf (2 malen) in een ander gesticht, zijne brieven en woorden in de gevangenis en enkele handelingen op den eersten dag alhier (waarop teruggekomen wordt) was er neiging de verklaring af te leggen: „Hij schijnt van zijne jeugd af afwisselend aan verstandsverbijstering geleden te hebben, die deels uit lichamelijke oorzaken" (typhus op 5-6jarigen leeftijd — Dr. Tyben beschouwde hem toen als demens — later is hij steeds gezond geweest), deels „uit erfelijkheid" (grootmoeder zwak van zeden, moeder zwak van hoofd, vader potator, epilepticus vele jaren en aan delirium tremens overleden) „ontstaan, hem meermalen tot slechte en schuldige handelingen leidde (*insania moralis*). Van daar zijne diefstallen (waarbij later bleek, dat hij zonder oordeel van verstand gehandeld had), „zijne uiterst onkiesche brieven, zijne vrijgevigheid in trouwbeloften enz. welke handelingen hij op de meest verschillende wijzen bewimpelt of ontkent, niet zelden met (schijnbaar of) duidelijk bewijs van zijn, in *die* punten totaal of partieel, ontbrekend geheugen, hetwelk in andere opzichten uiterst sterk is. — Doch zijne waanzinnige denkbeelden bewegen zich niet alleen op het gebied der kleptomanie en erotomanie, maar ook op dat der megalomanie. Zijne wetenschappelijke neiging, verre boven den kring zijner werkzaamheden (als winkelbediende, enz.), drijft hem tot de meest verschillende onderwerpen en heeft in hem den waan opgewekt tot hoogere betrekkingen

(hoofdonderwijzer, missionaris) geroepen en benoemd te zijn en Mozart te zullen evenaren."

Hier tegenover staan zijne handelingen en gesprekken, die in de meeste, zoo niet alle opzichten, den stempel dragen van een gezond en ontwikkeld verstand, maar van een zeer sterke tendens voor het vrouwelijk geslacht, waarover hij met voorliefde spreekt, ofschoon hij in andere gesprekken en brieven zich als zeer kiesch en welopgevoed wil voordoen, terwijl zijn onduidelijk inzien van zijne diefstallen enz. aan veinzen zou kunnen worden toegeschreven en in het oog valt, dat hij bij het bedrijven der misdaad en in de eerste dagen der gevangenis geene abnorme verschijnselen vertoond heeft. Deze twijfel wordt versterkt door de gesprekken, die door zijne medeverpleegden medegedeeld worden. Hij praat, zoo verhaalt Sch..., (deze en de beide volgende verpleegden waren reconvalescent en werden weldra ontslagen) dikwijls met hem en al wat hij van hem hoort, zijn gemeenheden, schurkerij, veinzerij en bedriegerij. Hij verhaalt hem in de walgelijkste bijzonderheden de brieven, welke hij in de gevangenis had geschreven, wel bewust, dat ze in handen van den off. van just. zouden komen met het doel om zich krankzinnig te houden, gelijk hij zich, volgens zijn zeggen aan gemelden Sch., reeds driemalen krankzinnig gehouden had. Ook verhaalde hij hem van zijne diefstallen van boeken enz. en dat hij advertenties in couranten geplaatst had om meisjes op te lichten en aldus aan geld te komen. Verder deelde hij hem mede, dat Cal. met Mas... en Put.. gesprekken gehouden had, op welke wijze men het best valsche papieren zou kunnen krijgen en dat P. hiervoor een kantoor in Antwerpen had aangewezen. Verder zegt S. dat Cal. in zijne gesprekken overliep van walgelijke uitdrukkingen en bedriegerijen, maar verdere bijzonderheden over huwelijk enz. ons niet kon mededeelen, hij zeide er vandaag op terug te zullen komen en het ons mede te deelen. Aan Mas... zou Cal. aangeraden hebben, te ontvluchten en alsdan voor hem Cal. in Amst. te werken. Den 22[e] verhaalt S. dat Cal. inderdaad gehuwd zou zijn maar onder een valschen naam (dien hij niet onthouden kan). Verder wilde C. hem aanraden te ontsnappen en een brief van hem mede te nemen aan zijne vrouw. Deze zoude hij (Cal.) paaien om daardoor terecht te komen en later te ontsnappen. Volgens Sch. hing Cal. met zooveel schurkerijen aaneen, dat hij wel 20 jaar straf verdiende. Cal. zeide ook, dat de doctoren wel achter zijn veinzen waren geweest, maar het niet hadden laten blijken. Den 24[e] verhaalde Sch. nog, dat Cal. hem gezegd had, dat hij eens van twee Engelschen tien gulden ontvangen en ze gegeven had aan iemand, die buiten stond en hem 25 gld. te leen gevraagd had, (Volgens Bl...... die 9 weken met hem in het gesticht te Rott. was geweest, was hij aldaar vooral in dienst van D[r]. Vrolik en den huismeester, bespeelde het orgel in de kerk, maakte loodjes, schreef muziek). Voor den directeur (D[r]. Pompe) geroepen, ontkende, bewimpelde of verdraaide hij alles en gaf op, dat S. geheel gek was, 's nachts in zijn kussen beet en schreeuwde, en zeide dat van Dijk dit ook kon getuigen.

Bij dezen stand van zaken werd de volgende missive (den 25 April) geschreven aan den off. van just. te Rotterdam: „Wij hebben de eer ter uwer kennis te brengen, dat de toestand van J. J. Calender zoozeer verbeterd is, dat hij geen verschijnselen van krankzinnigheid meer aan den dag legt. Wij vinden derhalve geene vrijheid om zijne verdere custodie bij uwe rechtbank aan te vragen en verzoeken u, de noodige maatregelen te doen nemen, hem zoo spoedig mogelijk van hier te doen afhalen." — Door deze verklaring bleef het beslissen over simulatie onnoodig.

Den 27e werd hij door maréchaussees afgehaald om naar de gevangenis te Rott. teruggebracht te worden. Wel bekend met zijn ontslag op dien dag, had Cal. onbewust, dat hij naar de gevangenis teruggebracht werd, zich zeer netjes aangekleed en was zeer opgeruimd. Bij het zien der gensdarmes outstelt hij en begint terstond de schandelijkste vuile taal uit te braken. Nimmer, hoorden wij

later, hadden zijne geleiders zoo erg van de laagste matrozen, sjouwers enz. gehoord. Herinneren wij ons wel dan is hij kort daarop weder in het krankzinnigengesticht te Rotterdam opgenomen. Later is van hem niets meer vernomen.

Op den 28 Mei 1885 las men dat een zekere Dr. Wieprecht naar het rijks gesticht te Medemblik was overgebracht. Het bleek weldra dat dit Calender was. Gelijk kort daarna de eerste geneesheer om inlichtingen vroeg, gaf hij wederkeerig deze op den 16 Februari 1886. Hij meldde, dat Cal. den eersten dag van zijn verblijf aldaar eenigzins opgewonden was. Hij sprak op hoogmoedigen toon met anderen, vertelde van zijne uitgebreide, veelzijdige kennis van geneeskunde, muziek en schilderkunst. Den 3e dag, toen Dr. Breuning meer intiem met hem sprak, begon Br. er reeds aan te twijfelen, dat hij simuleerde en niet de persoon was, voor wien hij zich uitgaf, nam. Dr. Wieprecht. B. werd hierin, 14 dagen daarna bevestigd, toen de burgemeester van Medemblik zeide, dat hij een officieel bericht van den comm. van politie had ontvangen, dat hij niet Dr. W. maar Cal. was. Zij deelden hem dit mede, waarop hij onmiddellijk bekende, dat hij zich voor Dr. W. had uitgegeven, om zijne familie niet meer tot schande te zijn. Hij hield zich daar bezig met het calqueeren van teekeningen van het gesticht en gedroeg zich ordelijk. Na een verblijf van 6 weken is hij als niet krankzinnig ontslagen. Br. beschouwde hem meer als een chevalier d'industrie en vond dat hij, ingeval hij weder eenig misdrijf bedreef, moest opgesloten worden in eene gevangenis. Hij geeft wel het beeld van moral insanity, maar na rijpe overweging is Breuning tot de conclusie gekomen, dat Cal. wel toerekenbaar moet geacht worden voor zijn toestand.

Wij hebben vroeger aangestipt dat Cal. een enkele keer (den eersten dag) verschijnselen van krankzinnigheid scheen aan te bieden. Wij vonden hem nam. op de binnenplaats van de storende afdeeling, met de oogen naar de lucht gekeerd op één punt, met Maas, die denzelfden dag alhier van de gevangenis uit Rott. was overgebracht. Cal. staarde met helderen, vernuftigen blik in de lucht en scheen zich een bepaalden kring daarin te beschrijven, M. keek met een onzekeren, doffen blik dan eens naar Cal., wiens oogen hij scheen te ondervragen, dan eens naar de lucht. Wij vroegen aan M. (in de gedachte dat hij evenals C. halucineerde) of hij iets zag, deze zeide „ja" Jupiter enz. en deze spreken ook tot mij, telkens onder zijne woorden, Cal. aanziende, alsof hij dezen voor zich wilde laten spreken. Cal. het woord opnemende zeide, dat M. de ideeën van den sterrenhemel enz. van hem had overgenomen (Cal. had in de gevangenis sterrenkaarten van het Noord en Zuid. halfrond, die hij ons laten gaf, geteekend), en dat hij het een en ander gevraagd had, waarop Cal. hem die waanideeën (en halucinaties) had aangebracht. Wij hadden hier dus een geval van *folie communiquée,* wanneer men het aldus kan noemen. Cal. die door gestalte en gelaat (hij was 1.62 m. lang, had een hoog voorhoofd, ovaal gezicht, spitsen neus, gewonen mond, ronde kin, bleeke kleur, bruine oogen, haar, wenkbrauwen, knevelbaard) maakte in houding een gunstigen indruk en had een goed ontwikkeld verstand, en, schoon hij den schijn had van het actieve deel in deze folie, simuleerde, fopte hem, gelijk V. d. M. zelf zeide, telde hem niet en had hem vroeger nooit gekend.

W. van der Maas (die zich zelven Isaac van Zweden noemde, 32 j. oud, ong., Prot., (vroeger Israëliet), 1.63 m. lang, voorhoofd hoog, aangezicht ovaal, neus spits, mond groot, kin rond, kleur gezond, oogen blauw, haar donkerbruin ook wenkbrauwen, geen baard, bijziende, maakte integendeel den indruk van een demens, en had zich in de gevangenis wegens landlooperij (26 Dec. 1881) wel goed gedragen, maar niets verricht. Maas kon bij het verhoor niet op geven, wie zijne ouders waren en wat zij geweest zijn. Hij was te Rott. op school en daarna werkzaam geweest aan het staatsspoor te Amst. tegen 6 gld. per week, had een gemeubileerde kamer en at des middags in een ordinaris, natuurlijk met

te vet. Door het voortdurend cijferen, dat hij doen moest, werd hij licht in het hoofd en moest zijn werk opzeggen. Daarna als schrijver op een schip bij de marine moest hij met de matrozen eten en veel werken. Opstaande zag hij, steeds zwakker wordende, allerlei vleeschbollen in de lucht hetgeen hij aan de Ommerschans (waar men het toch nog zoo kwaad niet had en een pijp kon rooken) ook had gehad: die vuurbollen waren „de matrozen, die de polen opnemen." Naar de Ommerschans was hij wegens gebrek aan domicilie gebracht. (Hoe hij aan den naam van der Maas kwam weet hij niet) toch staat hij als zoodanig in het stamboek en noemden hem de matrozen zoo. Hij werd 8 Aug. 1878 ontslagen uit de dienst, wegens lichaamsgebreken: „Nu en dan gewaarwordingen, leidende tot dwaze gesprekken en handelingen, aanleg tot verwarring (exaltatie) zich kenmerkende door vreemden blik en hoog opgetrokken oogleden, waarschijnlijk reeds voor zijn indiensttreden ontstaan." — Voor deze vreemde gedragingen en onhebbelijkheden en daaropvolgende lichte straffen werd hij ontslagen.

Uit het rapport van D^r. Klinkert en Halbertsma (17 Februari 1882) ontleenen wij het volgende: Eene poging om hem iets van zijn leven te laten schrijven, mislukte, hij zag er geen kans toe, wijl dit zijn hoofd te veel zou aandoen," Als hij zijn geest inspant, zegt hij, wordt het hoofd te licht, tengevolge waarvan hij in de lucht gaat zweven. Hij gevoelt duidelijk, dat zijne beenen dan de lucht ingaan, dat hij ze onmogelijk op den vasten grond kan houden; die zwakte van het hoofd is vooral groot, wanneer de honger hem plaagt, „als het lichaam niet voldoende gesloten is, wordt het hoofd licht en zwak." Op de vraag, hoe hoog hij in de lucht ging, begint hij te staren en antwoordt niet. Dit wezenloos staren over de bril, die hij draagt, maar niet gebruikt, valt onmiddellijk op, wanneer hij binnengebracht wordt; zijn gelaat is dan zonder eenige uitdrukking en toont gemis aan intellectueele werkzaamheid.

Zijne zwakte van geheugen geldt evenzeer voor zijne latere als vroegere levensjaren, ofschoon hij blijkbaar zijn best doet er een goed verslag van te geven. Hij zegt b. v. dat hij als sergeant-schrijver met twee matrozen heeft gediend, die thans met hem in arrest zijn (en die hij nooit te voren, zooals blijkt, gezien heeft). De naamsverwisseling was dus ontstaan, zegt hij, op de Ommerschans. waarbij tevens een persoon „van der Maas" verdwenen is (hij teekent zich I. van Zweden). Dit idee fixe houdt hij met verwarde redeneeringen vol; hij zegt, dat dit ook bij andere personen voorkomt, o. a. bij bovengenoemde twee matrozen, die vroeger een anderen naam hebben gedragen. Dit laatste deelt hij in vertrouwen mede en verzoekt hiervan geene melding te maken, daar dit tot groote onaangenaamheden leiden zoude. Deze persoonsverwisseling vindt hij niet ongerijmd, maar houdt ze steeds vol. Een geregeld gesprek is met hem niet te houden : dit wordt telkens door verwarde en onbegrijpelijke uitdrukkingen gestoord, b. v. Mercuriusbollen, vleeschbollen met allerlei onzin als hij ze poogt te verklaren. Hij wordt boos als men om zijn onzin lacht. Zijne kennis is zeer beperkt, ook over de eenvoudigste voorwerpen. Vreesachtig en laf, klaagt hij telkens door zijne medegevangenen bedreigd en mishandeld te worden, zelfs in levensgevaar te verkeeren: alles zonder grond; stil en teruggetrokken houden dezen hem zelfs niet voor gek, omdat hij op de werkzaal geen dwaze dingen doet. Aan halucinaties en andere psychische of physieke stoornissen, misbruik van sterken drank of onanie heeft hij niet geleden. Hij heeft slechts den strijd om het bestaan niet kunnen volhouden. Uit verschillende betrekkingen ontslagen, niet om wangedrag, maar wegens gebrek aan intellectueele kracht, overal voor gek gehouden, zonder iemand kwaad te doen, is hij eindelijk wegens landlooperij naar de Ommerschans gebracht, van waar hij ternauwernood teruggekeerd, door gebrek gedrongen, ging bedelen en eindelijk door de politie weder is opgepakt. Op grond van dit onderzoek verklaren D^r. Klinkert en Halbertsma hem lijdende aan dementia, eene stoornis der verstandelijke vermogens, die hem ongeschikt maakt voor het leven in de maatschappij en verder dat, naar hun oordeel, deze stoornis ongeneeslijk is.

Hij werd van rechtsvervolging ontslagen en den 16 Maart naar deze inrichting gebracht. Men vond hem, gelijk gezegd is, met Cal. op de plaats en in de lucht starende. Op de vraag of hij v. d. Maas heette, antwoordde hij „neen, maar van Zweden," of hij Jood was geweest en Protestant geworden: dat hij Jood was maar Protestant zou worden, als de lijn van Jupiter het hem aanwees en staarde weer in de lucht; op de vraag of hij daar sterren zag, ja en ze ook hoorde praten. Hierop viel Cal. hem in de rede en verklaarde zijne handelwijs. V. d. M. hing als aan zijn lippen met zijn eigenaardigen blik en beaamde alles. Het bleek ten duidelijkste welken indruk Cal. op dezen zwakken geest maakte, en welk passief aandeel M. in deze folie (communiquée?) had. Men verbrak dezen indruk, door hem op eene andere afdeeling te plaatsen. Den 21 Maart bij de inspectie van D^r. Ingenhousz en den off. van just. bleek, dat zijn medegedeeld waanidee nog levendig bestond, maar het verflauwde spoedig om weldra geheel te verdwijnen. Hij zag Cal. niet meer.

Zijn toestand was zeer juist geschetst. Van der M. bleef nagenoeg dezelfde tot hij den 28 Juli naar het krankzinnigengesticht te Rott. werd overgeplaatst. Slechts eens (26 April) vond men hem zeer geagiteerd, gesticuleerend en allerlei onzin babbelend door de zaal loopen, gejaagd en, zoo het scheen, halucineerend, maar misgreep zich aan niemand en niets: hij wilde ons niet te woord staan, zeggende: „ge weet toch alles,"

1649. Hebephrenie vecordia. A. G. So....., 16 j., N. H., 's-Hertog....... Opgen. 5 October 1885.

Vader, off. van gezondh. in 1868 te Samarang overleden, moeder sinds jaren te Utr. in het krankzinnigengesticht. Zij genoot eene goede opvoeding (meestal onder leiding van grootmoeder en tantes) en middelbaar onderwijs, had een zeer ontwikkeld verstand (wilde altijd de eerste van hare klasse zijn, maakte veel werk van muziek). Zij was zacht, stil, ambitieus van karakter, hare maatschappelijke toestand kalm. Zij was steeds gezond (op 6-7jarigen leeftijd eene verzwering in het rechteroor, die ongeveer een maand duurde). Hare (eerste) krankzinnigheid begon voor eenige weken met zwaarmoedigheid. — Daarna: slapelooze nachten, halucinaties, nu en dan zeer opgewekte stemming, maar zonder vlagen van razernij en neiging tot zelfmoord. Idee fixe bestaat niet, wel hield zij zich b. v. bezig eenige dagen met liefde voor een neef, die naar Indië vertrok, maar de volgende dagen was zij weder met iets anders bezig. Zij wil geen „kind" genoemd zijn. — Aanvankelijk in huis verpleegd, gebruikte zij brom. kalic. en hydro-chloral met afwisselend succes.

Den 5 Dec. alhier opgenomen is zij treurig, neerslachtig, ziet aanhoudend ter zijde, meent bekenden te hooren, moet aan- en uitgekleed worden, weigert voedsel, schreeuwt tusschenbeiden, ook is zij 's nachts zeer opgewekt en verzet zich bij hulpbieding. — Den 10 Dec. bezoekt haar D^r. Tellegen (tot wier afdeeling zij behoort en die deze dagen afwezig geweest is), zij herkent hem (die vroeger bij haar geweest is) wel, maar spreekt geen woord tot hem. Hij teekent van haar aan: 11^e. Wil niet eten, nu en dan opgewekt, zingen, zeer onzindelijk, moet weder gevoed worden (den 8^e had zij op ons zeggen: „een groote dame eet alleen" beginnen te eten.) 12^e. Kijkt niet naar hem, zit als een standbeeld op den stoel, iets suf. 13^e. Spreekt niet, halucineert, spreekt nu en dan tot het venster, nog suf. 14^e. Spreekt niet. 15^e. Wil tegen niemand spreken, nu en dan lachen. 16^e. Ook niet tegen D^r. Ros. die haar bezoekt en dien zij zeer goed kent. 17^e. Gemis van alle spontaneiteit, moet tot alles worden aangezet. 18^e. Ziet er gezond uit. 20^e. Lachbuien, moet nog gevoed worden. 21^e. Wandelt in den tuin, spreekt niet, zindelijk. 22^e. Meer opgewekt, lastig, niet spreken, lachbuien, ziet er gezond uit. 23^e. Plaagziek, hindert de andere patiënten, begint iets beter te eten. 24^e. Opgewekt, plaagziek, niet spreken, lachen, steeds in beweging. 25^e. Bewaart ook tegen D^r. R. het stilzwijgen. 26^e, 27^e, 28^e. Niet

spreken, lachen, speelsch. 29e. Iets rustiger. 30e. Heden onzindelijk. 31e. Nog niet spreken, moet nog gevoed worden. Allengs begint zij te verbeteren, geregelder te spreken, handwerken te maken, muziek te spelen. Zij wordt den 2 Juli 1882 bij proefneming ontslagen, ofschoon er blijken genoeg waren van geen vertrouwbaar herstel.

Tehuis wordt tel quelle met haar heengesprongen onder de alhier plaats gehad hebbende verschijnselen, doch in lichteren graad. Den 15 Juli 1883 wordt zij weder onder dezelfde symptomata opgenomen, die langer duurden dan vroeger zoodat eerst den 15 December 1884 een verlof als proef volgde. De eerste verklaringen van Dr. Tellegen waren vecordia, die van 20 April 1884 Mania periodica. In het begin van October was zij eerst aan de beterhand, zindelijk, had ziektebewustzijn in November en December bleef zij reconvalescent. Bij hare familie ging het aanvankelijk wel, later waren de berichten afwisselend en in het begin van dit jaar (1886) van dien aard, dat men om plaats voor nieuwe opneming vroeg, waaraan echter geen gevolg gegeven is. (Volgens ingekomen berichten is zij echter elders geplaatst).

J. C. M....., 17 j., ong., R. K., kweekeling, St. Oed...... Opg. 19 April 1872. **390. Hebephrenie mania.**

De lijder is een tenger, bleekzuchtig individu, van een stil, bedaard karakter, doch onverschillig en nu en dan barsch. Lichamelijk was hij vrij wel gezond geweest, in zijne kinderjaren had hij geleden aan wormen, buikpijn en in de laatste dagen zijner ziekte aan tragen stoelgang. Zijne opvoeding was van de zijde der moeder te zacht geweest en in weerwil, dat zijne verstandelijke ontwikkeling nog al tamelijk was, gaf hij weinig om beschaving. Hij was vrij leergierig, speelde gaarne en 't liefst om geld, en dreef gaarne overal zijn wil door: excessen in een of ander opzicht schijnt hij niet gedaan te hebben. Zijn vader en grootmoeder van vaderszijde waren zeer zenuwachtig, de eerste was vroeger onderhevig aan vertigines en in zijne jeugd zeer zwaarmoedig. Zijne moeder was een korten tijd krankzinnig, maar kalm, niet kwaadaardig en herstelde spoedig.

De eerste verschijnselen zijner krankzinnigheid openbaarden zich door afgetrokkenheid, ongewone zachtzinnigheid; langzamerhand begon hij te mijmeren over ingebeeld kwaad en vrees voor verloren te zullen gaan. Het vermoeden bestaat, dat hij door anderen tot onzedelijkheid aangezet en mishandeld is. Hij riep gedurig, „onkuischaards, zij hebben mij verleid." — Hij was bij afwisseling bedaard en wild, zong, vloekte, was kwaadaardig of viel in vlagen van hevige opgewektheid, gedurende welke hij poogde zich de keel toe te wringen.

Bij zijne opname leed hij nog aan variolae, werd onmiddellijk geïsoleerd en bleef geheel afgezonderd van de overige lijders totdat het ziekteproces geheel afgeloopen was. In de eerste dagen was hij zeer opgewekt, zong en schreeuwde dag en nacht, legde een onwederstaanbare zucht aan den dag om zich te ontblooten en het bedlinnen weg te werpen. — Den 29 April komt hij het eerst op de algemeene verblijfplaats, is zeer stil en afgetrokken, zit op de eene of andere plaats te mijmeren, of loopt aanhoudend naar het privaat. Wanneer men hem aanspreekt, staart hij iemand wezenloos aan, schijnt te halucineeren en vervalt nu en dan in de grofste zelfverwijtingen.

Een jaar daarna, in Maart 1873, zien wij hem nog nagenoeg in denzelfden toestand, hij vertoont vele onkiesche hebbelijkheden, neiging om zich te ontkleeden en ontblooten, halucinaties, zit uren te mijmeren en toont geen energie. Eerst Juli begint zich merkbare verbetering te vertoonen, die, met nu en dan geringe recidieven, blijft voortgaan en hij 24 Maart 1874 hersteld ontslagen kan worden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

IV. Involutie-Psychosen.

1. Paralysis cerebri.

263. Dementia paralytica.

M. van L....., 48 j., geh., R. K., landbouwer, St......... Opgen. 7 Juli 1871.

De lijder is een welgestelde landbouwer, zonder hereditaire praedispositie, van een goed, zachtaardig karakter, heeft eene fatsoenlijke opvoeding genoten en leefde hoofdzakelijk van boerenarbeid. Voor twee jaren wordt hij aangetast door eene hevige hersenvliesontsteking en is sinds dien tijd niet meer gezond geweest.

Bij zijne opneming: spraak stamelend, onverstaanbaar, gang waggelend, niet vermagerd, blozende kleur, nu en dan zeer rood en congestief, zeer onzindelijk, onwillekeurige speekselvloed en ongevoelig afloopen van urine met defaecatio involuntaria. — Zijne gesprekken zijn uiterst verward, hij is millioenen rijk, koning van Engeland, Paus en derg. meer, is dag en nacht hoogst opgewekt en onrustig, zingt en vloekt bij afwisseling, kleedt zich aanhoudend uit of wel verscheurt zijne kleederen; heeft niet het minste besef om zich zelf te voeden en moet in alles gelijk een kind worden geholpen. Het kleinste onbewaakt oogenblik neemt hij waar om zijn gelaat open te krabben, of zich aan handen en voeten allerlei kwetsuren toe te brengen. Met afwisselende, meer kalme perioden duurt deze toestand voort tot het midden van November, toen men zoowel beterschap begon waar te nemen in zijn lichamelijken toestand als in den staat zijner psychische vermogens en er eene remissie van alle verschijnselen scheen te zijn ingetreden. Hij antwoordt bij tusschenpoozen vrij geregeld en gepast, zijn gang wordt vaster en de vlagen van maniakale opgewektheid zijn veel verminderd.

In December wordt hij in de ziekenzaal opgenomen wegens eene uitgebreide erysipelas phlegmonoides van den rechtervoorarm met neiging tot gangraenvorming. Het geheele ziekteproces heeft een uiterst traag verloop, zoowel wegens den aard der aandoening als door de onhandelbaarheid van den lijder, zoodat hij in het begin van Januari 1872 eerst als geheel hersteld kon worden beschouwd en de arm gecicatriseerd was.

Februari. Hij kan nu behoorlijk in een stoel zitten, wandelt dagelijks een uurtje in de vrije lucht, antwoordt zeer goed op de tot hem gerichte vragen, weet zijne woonplaats, bedrijf, naam zijner vrouw aan te geven, leest enkele volzinnen uit een dagblad voor en is in alle opzichten bij dag en 's nachts veel rustiger. Zijne digestie is goed geregeld, eetlust normaal, maar hij nog steeds onzindelijk (gateux). April 1872. In de laatste twee maanden is er voor- noch achteruitgang te bespeuren geweest. — Hij wordt in April 1873, op uitdrukkelijk verzoek der vrouw, in verbeterden toestand ontslagen.

353. Paralysis cerebri.

H. W. Gel....., 54 j., ong., R. K., Agent, Amst.... Opgen. 14 Jan. 1872.

In zijne familie is geene erfelijke dispositie. Hij behoort tot de gegoede burgerklasse, heeft eene fatsoenlijke opvoeding genoten, was goedaardig en rustig van inborst en had niet veel lust tot ingespannen arbeid. Behalve zijne bezigheden als agent eener levensverzekeringsmaatschappij, deed hij niet veel meer dan de beurs bezoeken en bracht de namiddagen en avonden gaarne in de societeit door. Hij bracht een geruimen tijd in het zuiden van Frankrijk en Algiers door, en zoowel daar als te Amst. was hij steeds gezond; in den laatsten tijd echter had hij aan constipatie en daaruit voortvloeiende congesties naar het

hoofd geleden. Hij leefde doorgaans zeer matig, dronk dagelijks een halve flesch wijn, soms bier, ook wel een bittertje, doch was liefhebber van koffie en rooken. De eerste verschijnselen zijner zielsstoornis openbaarden zich voor omstreeks twee jaar, toen hij wegens eene kleine oogoperatie onder behandeling van een oogarts was. De meest in 't oog vallende verschijnselen zijn: waanvoorstellingen ten opzichte van zijne verhouding tot zijn kantoor en zijn vermogen, soms angstige droomen, moeilijk denken en vinden van woorden, lallende spraak, traagheid, langzaamheid in zijne bewegingen en verrichtingen: hij is uren lang bezig om zich te kleeden of om zijne behoeften te doen.

Dezelfde verschijnselen worden geconstateerd bij zijne opneming. In de eerste dagen is hij daarenboven zeer onrustig, wil telkens naar buiten, staat meestal gekleed om bij Sch..... in de Kalv........ te gaan dejeuneeren of naar de Beurs te gaan. Hij schijnt zich niets te herinneren van zijne komst of wie hem hierheen hebben vergezeld. 18e en 19e. Slaat geregeld elken dag een of twee ruiten stuk, verzet zich tegen de bedienden, stompt en slaat hen, wanneer zij hem de deur niet willen uitlaten. Hij blijft overigens zeer verward, waanideeën omtrent conversatie met ambassadeurs, bezit van millioenen, groote beursspeculaties enz.

29 Januari. Hij doet voor het eerst met zijn oppasser eene wandeling, hetgeen gunstig op zijn toestand schijnt te werken. Bij gunstig weder worden deze wandelingen elken dag herhaald. Hij wordt kalmer, houdt beter zijne kamer en slaapt 's nachts rustiger door; alleen gedurende de nachten van 30 en 31 Januari en 1 Februari is hij onzindelijk geweest. 24 Febr. Zijne waanideeën blijven onveranderd. Hij is niet in staat een geregeld gesprek te voeren, valt van het eene onderwerp op het andere, verwart personen en zaken. De spraak blijft belemmerd, de gang schijnt iets vaster en zonder moeite maakt hij nu en dan eene wandeling van 2 tot 3 kwart uurs. April. In den laatsten tijd is hij vrij wel geweest, alleen in zijn humeur is hij zeer ongestadig, dan eens vriendelijk en voorkomend, dan weder meer norsch. De paralytische verschijnselen nemen niet toe en patiënt is lichamelijk zeer gezond.

Zonder eenige voorboden overvalt hem den 16 Mei, des middags onder het eten, een hevig acces van apoplexie, gepaard met aanhoudende convulsies. Hij valt in een comateusen toestand met geheel verlies van bewustzijn en onder toenemende verschijnselen van paralysis pulmonum sterft hij den 17e 's avonds ten 9 ure.

E. H. Ster......, 35 j., geh., 8 kind., R. K., koopman, Amst. Opg. 1 Sept. 1873. **561. Paralysis generalis.**

In zijne familie is geen erfelijkheid. Zijn vader was koopman. Hij had een gewoon verstand, uitgebreid lager onderwijs genoten, was driftig, vooral in het laatste jaar door de geringste toevallen verstoord, lui, ongedurig, doorgaans apathisch voor alles, zonder eenige bepaalde lust voor iets. Hij was vroeger gezond, heeft in de jeugd een fontanel gedragen tot afwering van een mogelijken hydrocephalus. Hij spreekt lallend met de tanden op elkaar, onduidelijk; werd eerst opvallend corpulent en stevig, later mager met holle oogen. Hij maakte geen misbruik van sterken drank. De verschijnselen zijner (eerste) krankzinnigheid waren: toenemende apathie en opgewondenheid, die zich beurtelings afwisselden met vergeetachtigheid, lichtgeraaktheid, zucht tot kleine verkwistingen, kinderachtige hoogmoed, zonder bekende aanleidende oorzaak. Thans: gedachteloosheid, onverschilligheid, vreemde halucinaties; aanhoudend zonder neiging tot suicide, agrypnie. — Zijn idee fixe is: de halucinatie dat zijne organen (ooren, neus, handen) grooter worden, het bed kleiner, en dat hij in de zaak van zijn schoonvader is. Hij heeft neiging tot terughouding en ontvluchting der samenleving met bepaalde antipathie tegen sommige familieleden, zonder grond. — Hij is 4 maanden te Endenich bij Bonn bij Dr. Oebeke, maar zonder bepaalde verbetering, geweest.

1 September tot 9. Verwarde taal, zinspeling op rijkdom, handelszaak enz. zoekt en snuffelt in zijn koffers, onwillig, weerbarstig, halucineert: ziet personen, die hem bekend zijn, hoort stemmen, 's nachts woelig, onrustig, slapeloos, werpt alles omver (hydrochloral), bij dag aanhoudend in den spiegel kijken. 10e. Bij dag iets rustiger, verwarde taal, 's nachts nog allerlei halucinaties. 12e. Voor 't eerst 's nachts iets rustiger, halucineert nog voortdurend, spreekt veel in zich zelven en roept soms luidkeels. 18e. Zeer verward, allerlei tegenstrijdige voorstellingen, aanhoudende halucinaties van gezicht en gehoor. 21e. Opgedrongen gelaat, springt het venster uit (wordt dit door God ingegeven). 24e. De volgende dagen iets kalmer, halucineert sterk. 27e. Weigert te bed te gaan, 's nachts woelig. October en November. Blijft 's nachts vooral woelig, is bij vlagen eigenzinnig en hoogst weerbarstig, heeft nog voortdurend halucinaties, zeer verwarde, vooral grootheidsideeën, is koning, paus, heeft huizen en paarden gekocht en dgl., toont meer neiging tot vernielen, boeken verscheuren, glazen inslaan.

1874. Januari, Februari. Opgewekt, kwaadaardig bij de minste tegenstreving, verwarde, onzamenhangende taal, scheurt kleederen of boeken, soms onzindelijk. Maart, April. Dezelfde toestand, eet nu en dan faecalia, bij buien zeer opgewekt, weigert bij tijden om zich uit te kleeden en wordt hevig toornig wanneer hij daartoe gedwongen wordt. Mei en Juni. Totaal demens. Dreunt allerlei onzin in een adem op, moet in alles geleid worden, bij vlagen halsstarrig in het uitkleeden, onzindelijk. Juli en Augustus. Meer opgewekt, 's nachts steeds onzindelijk, ook overdag, nu en dan verscheuren of wegwerpen zijner kleederen In de volgende maanden steeds meerdere verschijnselen der dementia paralytica. Den 1 Januari 1875 sterft hij apoplectisch.

1889. Paralysis cerebri.

F. Füss......., 43 j., geh., 2 kind., R. K., Expediteur, Rotterd.. Opgen. 14 Maart 1883.

In zijne familie is geene erfelijke dispositie. Hij is zachtzinnig, heeft een zeer ontwikkeld verstand, hield van lezen en studeeren (ook van wijn en bier), was sterk en gezond, leed alleen voor 2 jaren aan zenuwpijn in den rechterarm (waartegen het bad Nassau met succes gebruikt werd). Hij was flink voor de zaken, had een druk expeditie-kantoor, aandeelen in kolenmijnen in Bohemen (die echter niet rendeerden) en later nog in eene maatschappij, in wier statuten bepaald was, dat men over zekere punten niets bekend mocht maken (op boete van 10.000 gld.). Voor een paar jaar op eene vroolijke partij schijnt hij iets uitgelaten te hebben: een raad van arbiters verklaarde, dat hij op de grens gekomen was, maar sprak hem van de boete vrij. Toch ontstonden daaruit een zestal processen, die hem veel schade deden en zijne zaken in gevaar brachten. Hij kon er niet over en werd na dien tijd nadenkend en verward. Later kwamen (vooral tegen half December 1882) waanideeën van groote rijkdommen, hij dacht zich millionair; idee fixe, dat prins Moritz van Nassau de halve wereld gebouwd heeft, en dat men alles voor niets kan krijgen of koopen. Ook klaagde hij, dat zijne maag verteerde en met stukjes wegging, over pijn en zonderlinge gewaarwording in de knie (kniephaenomeen?) kan niet slapen, eten enz. is opgeruimd als men hem maar niet tegenspreekt, ging weinig uit. Hij is 2½ week in Laag-Soeren geweest om de baden te gebruiken en zeer zenuwachtig.

Hij komt den 14 Maart alhier. Onderweg heeft hij aanhoudend de broek afgedaan, in den waan, dat hij zijn maag met stukjes moet uitpoepen, verlangt ons terstond te spreken, maar weet niets bijzonders. 's Nachts goed geslapen, opgeruimd, zijn maag en knie mankeert niets. Den volgenden dag voedselweigering, wil weg met den tram. 's Nachts (als hij geen chloral gebruikt) zeer onrustig, verlaat zijn bed, loopt rond. De volgende dagen niet of half aankleeden, druk, lastig, moet weg. Soms heeft hij het begrip zijner persoonlijkheid verloren, hij denkt de heer Ranst uit K..... te zijn, wil zijn eigen lichaam terug hebben.

Pannus aan beide oogen, stootende spraak, onzin, asyllabie, onkiesch, genegen tot ontkleeden. — (Koude wasschingen van het hoofd, lauwe baden, minerale zuren, 's avonds chloral (met of zonder morphine).

Zijn toestand veranderde zeer weinig zoo lang hij hier was. Hij werd 10 September, niet hersteld, naar Grafenberg overgebracht.

J. Sp....., 61 j., geh., 4 kind., R. K., bakker, Steenwijker.... Opg. 2 April 1883. 1897. Paralysis cerebri.

Geen erfelijkheid dan dat er in de familie lijders aan stuipen geweest zijn. Goed ontwikkeld verstand, (hij was vroeger homoepathisch dokter). Goed gezond. Opgeruimd van karakter. Zijne geestesstoornis ontstond door achteruitgang van zaken. Hij is geen man van zaken al heeft hij een groot idee van zich zelven. Bij zijn groot hart moest hij zijne mooie landerijen enz. zien verkoopen. Hij moest als gemeente-ontvanger bedanken, omdat men het hem anders zoude doen, daar die zaken door slecht boekhouden en geldverlegenheid niet in orde waren. Ook leefde hij in onmin met de voornaamsten zijner plaats, pastoor, burgemeester en familieleden, die nog al flink vooruitgingen. Vroeger gebruikte hij veel sterken drank (dien hij goed verdragen kon) later minder. In October 1882 kreeg hij eene zenuwberoerte? Als hij opgewonden is krijgt hij dergelijke meer: eens zat hij op een stoel, werd bleek, zijne oogen verdraaiden en scheen hij op het punt van sterven. Tweemaal viel hij onder weg neer. Hij sprak altijd over verlegging van den Maasmond en meende tot ingenieur te zijn benoemd. Hij was superintendant voor de exploitatie dezer verlegging, de dokter heeft hem deze plaats bezorgd bij den baron VAN RIJCK....... Daarvoor zal hij hier komen. Hier zijn 7000 man aan het werk met 5000 soldaten. Als dit werk af is, dan moet hij aan de droogmaking der Zuiderzee. — Hij is gaarne in gezelschap.

Hij vertrok heel pleizierig in de gedachte Inspecteur generaal te zijn voor de verlegging van den Maasmond, had het opzicht over millioenen arbeiders en moest hen zaterdags uitbetalen. Hij was hoogst tevreden en vergenoegd omdat hij veel geld zou verdienen. Dan zoude hij zijne vrouw afhalen, een groot huis bewonen, en veel schapen en kippen houden (hij houdt veel van eieren en koffie). Deze toestand (en ideën) bleef ongeveer een half jaar bestaan. Daarna vertoonden zich atactische en paretische verschijnselen, ongelijkheid der pupillen, enz. Aanvankelijk schreef hij nog vrij goede brieven en voelde zich bij bezoeken van vrouw en kinderen nog iets te huis. Dit hield op. Van tijd tot tijd apoplexiën. Hij werd demens, zeer onzindelijk, onkiesch. In de laatste 4 maanden, na een hevig acces geparalyseerd, op een stoel of te bed. In dien tusschentijd nog 3—4 lichte; den 16 Mei 1884 een hevig acces, waarin hij den 18e om 7½ uur 's morgens bezweek.

Fr. A. J., 28 j., geh, R. K., geb. te Antwerpen, laatst gew. 's-Hage. Opg. 1 Nov. 1884. 2152. Paralysis cerebri. (zonder megalomanie).

Dr. DONKERSLOOT, die hem intusschen slechts eenmaal zag, geeft het volgende op: Lager onderwijs, gaarne lezen, steeds volmaakt gezond, niets dan ruim 14 dagen paralytische verschijnselen. Oorzaak? Stupiditeit, nu en dan, naar men in het gasthuis meldde, vlagen van hevige opgewektheid. Geen idee fixe. Is verpleegd geweest in een hospitaal te Antwerpen, eenige dagen ook in den Haag. (Dr. VINKHUIZEN). Hij wordt den 1 November 1884 opgenomen.

Zijne vrouw, om inlichting gevraagd, schrijft den 2 November: „Om u de ware oorzaak van zijne krankzinnigheid te zeggen, is mij onmogelijk, daar ik die niet weet, maar wat ik er van weet, zal ik Uedle, zoo kort als mij eenigszins mogelijk is, mededeelen. Toen ik nu ruim twee jaar geleden met me man trouwde, was hij 26 jaren oud en had toen nog niets hoegenaamd gemankeerd, dan dat hij zomers nog al last had van gal en een paar keeren in den zomer eene neusbloeding; deze heeft hij echter de laatste twee zomers niet meer

gehad. Met zijne ontlasting heeft hij ook altijd nog al gesukkeld; ook was hij zeer zenuwachtig van aard; overigens zag hij er steeds gezond uit en had meestal een hoogroode kleur. Hierbij was hij altijd stil en zeer goedig van karakter en maakte nooit misbruik van sterken drank. Zijn ouders zijn toen hij 10—11 jaar oud was gestorven (zijne moeder aan de tering), en toen is hij in het R. K. weeshuis te Antwerpen groot gebracht, waar hij het smidsvak leerde, maar nooit smid geworden is; doch in plaats daarvan kellner. Wij zijn toen met de expositie in Amsterdam gaan wonen, waar hij een klein jaar in de Restaurant Krasnapolski gewerkt heeft. De patroon was altijd zeer over hem tevreden, daar hij altijd 's morgens om 9 uur present was, alhoewel hij eerst om 2 uur alle nachten gedaan had en maar eens in de 14 dagen vrij was. Eens echter, het was in het laatst van Maart in dit jaar, werd hij bedankt en kreeg een schoon getuigschrift mede; maar waarom hij bedankt was wist hij niet. Toen ik om de reden ging vragen, zeide men mij, dat hij al lang zoo langzaam werkte en tusschenbeiden te veel of te weinig geld weerom gaf, in een woord net alsof hij suf was. Van dien tijd af kon hij in Amsterdam zoo het scheen geene betrekking meer krijgen. Eindelijk na verloop van eenige maanden is hij weer gaan werken, doch na verloop van 8 dagen werd hij ook daar bedankt om dezelfde reden. Daar we niet langer zoo konden leven, raadde me moeder aan, om weer naar Antwerpen te gaan wonen (we dachten, dat hij daar misschien beter zoude worden) en daar hij daar goed bekend was, hoopten wij daar spoediger eene betrekking te vinden. Wij hebben toen het meeste van ons goed moeten verkoopen en zijn daar gaan wonen. Dit was 1 Juli van dit jaar. Ieder die hem kende, vond hem wel vreemd, maar niemand kon gissen wat het eigenlijk was; ook stotterde hij nu en dan erg. Overigens was er nog geen spoor van onwijze handeling waar te nemen. Nu was hij tegen 9 Augustus bij een patroon aangenomen, waar hij voor ons trouwen 1½ jaar had gewerkt. Maar nu precies de helft van Juli (dus toen ik 14 dagen te Antwerpen woonde) stond hij op een morgen zijne bottines te poetsen en kon toen zijne linkerhand haast niet uit de bottine krijgen. Ook zag ik, dat zijn gezicht aan de linkerkant dik werd, evenals zijn onderlip. Ook kon hij niet spreken. Het duurde niet lang of het slonk weer en toen zeide hij, dat zijn halve lichaam aan een kant (links) juist was geweest of het dood was. Ik ben toen met hem naar een dokter gegaan, welke niets zeide dan hem zoo spoedig mogelijk naar een gasthuis te laten brengen. Het was hard voor mij, maar ik dacht het is voor zijn bestwil. Toen ik hem zondags bezocht was hij min of meer in de war, en wist niet te zeggen, hoe of wat men met hem gedaan had van af donderdag dat hij er gekomen was. Hij had medicijnen en een spaansche vlieg in den nek. Hij is er toen 14 dagen in geweest en zeide mij, dat de dokter gezegd had, dat hij er uit mocht. Hij wilde nam. den 9 Augustus gaan werken en was bang, als hij niet kon, men een ander in zijne plaats zou nemen. Hij was dan ook weder goed en wel; zoo dacht ik ten minste. Hij is dan ook den 9 Augustus gaan werken en na ook daar weer een dag of wat te zijn geweest, werd hij helaas weer bedankt om dezelfde reden als te Amsterdam. Daar me man zeer droevig was, dat alles zoo tegensloeg en wij als het ware ook geen geld meer hadden, schreef ik aan mijne moeder, welke in den Haag woont, wat of ik doen moest, want dat ik geen raad meer wist, geen geld meer had, me man geheel en al terneergeslagen was en ik zelf ook al sedert 6 maanden in belangwekkende omstandigheden verkeerde. Om kort te gaan, met groote opofferingen deed moeder ons naar den Haag komen, daar zij ons ten minste dan nog zooveel als in haar vermogen was kon bijstaan. In den eersten dag dat wij hier waren, begin September, kon mijn man wegens ongesteldheid niet opstaan, daar zijn beenen stijf waren. Hij heeft toen twee dagen als 't ware geslapen. Ik was nog in geen ziekefonds en toen heb ik er Dr. van der Stok bijgehad. Ik moest zuurdeeg aan de kuiten leggen en alle 2 uren ingeven. Die twee dagen sprak of at hij niet, en als hij

even zijne oogen opende, keek hij ons erg onwijs aan en sliep dan weer dadelijk. Op de vragen van den dokter: hoe oud ben je, hoe heet je, enz. kon hij niet antwoorden en toen hij weer begon te spreken was het zeer stotterend. Verder was hij binnen een dag of zes weer zoo, dat hij uit kon gaan; maar ik vond, dat hij zeer waggelde als hij liep, ook struikelde hij dikwijls ergens over. Verder is hij nog al goed geweest, tot de helft van October, toen heeft hij van Dr. Steyn Parvé, bij wien ik in de bos was gegaan, weer een drank gehad, daar hij nu en dan eene tinteling of trekking gevoelde in zijn rechterarm. Als hij dit had, kon hij op dat oogenblik ook niet spreken, ook was hij sedert eenige dagen weer erg aan het stotteren, verschrikkelijk langzaam overal mede en erg suf. Dit werd hoe langer hoe erger: als ik iets zei, moest ik het wel 5-6 maal herhalen, eer hij mij begreep en als hij iets wilde zeggen, kon ik er onmogelijk iets van verstaan, zoozeer hakkelde hij, ook vroeg hij om of naar niets; alles was hem, geloof ik, hetzelfde. Ik liet mijn dokter nog eens bij hem komen. Deze zeide: „ik kan u hier niet helpen, neemt u Dr. Donkersloot eens er bij, die is met zulke ziekten beter bekend." Toen deze dokter mijn man zag, zeide hij te denken, dat me man een binnenberoerte had gehad en zijne opname in een ziekenhuis noodzakelijk was. Den anderen dag heb ik hem met me moeder naar het R. K. ziekenhuis gebracht. Hij sprak toen niets dan wartaal, ook was hij 's nachts zeer onrustig geweest. Toen wij hem de tweede maal bezochten, zeide hij, dat hij haast dood was geweest enz. Hij kende ons wel, maar vroeg mij niets, ook niets naar ons kind. Toen wij hem nu verleden week, weer wilden bezoeken, zeide de zuster, dat hij zeer onrustig was geweest en wij hem niet zien mochten en deelde een der regenten mij de smartelijke tijding mede, dat mijn man naar het krankzinnigengesticht moest worden overgebracht. Daar heb ik hem toen mogen bezoeken, omdat hij zeer bedaard was. Hij zeide weer, dat hij viermaal haast dood was geweest, had het over brand enz. en dat hij den ganschen nacht muziek hoorde. Den avond voordat hij naar Rosmalen zoude overgebracht worden, mocht ik afscheid van hem nemen, het troostte mij dat hij geen bewustzijn had van dit smartelijk afscheid." Zij meldt verder, dat zij reeds moeder is van een lief meisje en verwacht binnen 14 dagen hare tweede bevalling. Zij is nog geen 21 j. oud, haar moeder, bij wie zij inwoont, is haar eenige steun en zij voorziet in hare behoeften door naaien. — Den 11 Nov. meldt zij nog, dat patiënt geen andere familieleden heeft dan een broeder, die te Antwerpen woont, zijn vader reeds gestorven was toen hij kind was, waaraan wist zij niet en er in de familie geen erfelijkheid schijnt te wezen.

Dit lief (ook de patiënt schijnt schoon geweest te zijn) vrouwtje was eene goede waarneemster, zooals uit hare brieven blijkt en, gelijk bij de bezoeken bleek, innig gehecht aan haar man. Uit haar vernam men ook dat nooit eenige waan-ideeën van grootheid of anderszins zich bij hem geuit hadden. Hij scheen haar telkens te herkennen, zooals uit zijne, door glans verhelderde, oogen was op te maken.

Wij kunnen verder zeer kort zijn. Bij zijne komst (1 November): fibrillaire trekkingen van mond en tong, stootende spraak, onzamenhangende of verwarde woorden, scheef trekken bij het spreken, niet of zeer onjuist antwoord, ongelijke pupillen, atactische bewegingen, bonhomie, zeer ongevoelig, volstrekt gemis van geheugen, oordeel. Hij blijft sterk achteruitgaan, is zeer onzindelijk, niet in staat zijn kleederen toe te houden, kan niets in zijne hand houden, niet alleen voort-waggelen, kortom in alles hulpbehoevend, herkent niemand, stoot bij eenige onrustige vlagen onverstaanbare geluiden uit, en krijgt op ongeregelde tijden lichte apoplectische insultus; den laatsten op 5 September 1885, waarbij zich veel pus uit den neus ontlast. Hij bezwijkt den 7e 's morgens om 5 uur. — Sectie had niet plaats.

2027. Paralysis cerebri. genuina.

H. Th. L., 53 j., geh., R. K., Mr. grofsmid, R....... Opgen. 30 Juni 1882. Flinke, groote gestalte, grijs, niet erfelijk belast. Volgens pat. dronk de thans hoogbejaarde vader sterk en is hij zeer driftig, maar gezond, vroeger smid, die zich bij zijn talrijk gezin (12 kinderen) vooruitgewerkt had en thans van zijn renten leefde. Zijne moeder was in 1873 overleden. Er bestond geen bloedverwantschap. Onze patiënt, sanguinisch van temperament, met groote lichaamskracht voorzien, was in zijn normalen toestand menschlievend en hulpvaardig. Zijne leefwijze eenvoudig en geregeld, maatschappelijke toestand goed, opvoeding die van den gegoeden burgerstand. Meer uitgebreid lager onderwijs. Zijne verstandsontwikkeling en beschaving, vooral met het oog op zijn beroep en omgeving, zeer bevredigend. Zijn meest gewone aandrift was die der voeding, zoodat hij in den regel dikwijls en veel at, misbruik van sterken drank maakte hij niet. Hij hield zich het liefst bezig met de werkzaamheden van zijn beroep en zijne uitspanningen waren steeds eenvoudig in den huiselijken kring. Op 21jarigen leeftijd vestigde hij zich (voor 10.000 gld.) in eene smidszaak, huwde en kreeg 13 kinderen (waarvan 7 nog in leven); zijne vrouw had daarenboven nog 5 maal abortus. — Groote ondernemingen, vooral met Amerika, werwaarts hij zelf ging, brachten hem tot rijkdom en hij werkte met machines en 25—50 knechts.

Hij was physisch en psychisch steeds gezond geweest, toen zich de eerste verschijnselen van krankzinnigheid voordeden in Januari 1881, tengevolge van vele aannemingen. Hij waande zich arm te zullen maken; hij was in zijn oog een tobber, zoodat het maar beter was, dat hij stierf, at bijna niets, rustte dag noch nacht en vertelde aan ieder zijn ongeluk. In het begin van den zomer namen al deze melancholische verschijnselen af, toen men hem kon bewijzen, dat al dat geldverlies illusoir was, zoodat hij in Augustus weer normaal was. Terecht denkt zijn broeder (geneesheer te R.) dat hier eene zedelijke oorzaak mag aangenomen worden, waarvan de voorbereiding plaats had in het begin van het jaar, terwijl thans (1882) de ziekteverschijnselen zich plotseling ontwikkelden en in korten tijd verbazend toenamen: aanhoudende zucht tot praten (tongdolheid), wil groote aankoopen van huizen, schepen doen, paard en rijtuig houden, aanhoudend geld uitgeven en een ieder goed doen, mits men hem niet tegenspreekt (zoo is trouwens steeds die zoo dikwijls geroemde bonhomie van den paralyticus!) Was het in het vorig jaar (stadium melancholicum) meer aanhoudend met neiging tot zelfmoord, thans (stadium maniacale) is alles meer periodiek met vlagen van woede. Geen idee fixe. Hij bevond zich het liefst in den familiekring, hield van geen liefhebberij of uitspanning; zoo verklaart ook gemelde broeder en voegt er bij, dat noch van vaders- noch van moederszijde: dooven, zenuwachtigen of zwakken van hoofd, onderhevig aan beroerten of stuipen, vallende ziekte, neiging tot zelfmoord of krankzinnigen waren. — In 1881 waren op advies van Dr. D.......... derivantia op het darmkanaal aangewend (extr. al. aq. etc.) later bromkali. In de laatste helft des jaars gebruikte L. daar hij wel was, geen medicamenten.

In de eerste 14 dagen van 1882, duldde hij geen tegenspraak, zoodat men hem steeds gelijk moest geven, wilde men hem niet kwaad of soms wel razend maken, in tegenstelling van geheel zijn vroeger leven, dat zich steeds door buitengewone goedhartigheid had gekenmerkt. In deze dagen gaf men hem bromkali en morphium, zonder succes. Hij kwam, onder misleiding van paarden te koopen, te Dordrecht in het gesticht. De knecht, als koetsier vermomd, ontving hem. Hij maakte zich zeer kwaad, woedend, verzette zich met geweld en moest naar binnen gewerkt worden door een tiental knechts. Hij bleef er een half jaar circa (van 19 Januari tot 30 Juni), was nergens mede tevreden dan over Dr. v. d. Chys en het eten, klaagt veel over de behandeling aldaar (trouwens hij zal er wel aanleiding toe gegeven hebben, hetzelfde toch had ook later hier plaats) mocht niet naar de kerk gaan, biechten enz. enz. en drong op zijn ontslag aan. De genoemde misleiding had hem zeer tegen zijne familie (bepaaldelijk

zijn zwager) ingenomen. Ook naar hier bracht men hem (30 Juni) met het idee, dat hij met zijne vrouw op een buiten ging wonen. Deze misleiding schijnt hij zich echter niet zoo sterk te hebben aangetrokken.

Alhier is hij zeer druk, praat aanhoudend, wil alles te gelijk zeggen (vooral zijne klachten over Dordt en zijn beter tevreden zijn in dit gesticht) radde tong, trekkingen in het gelaat bij het spreken, beweert niet krankzinnig te zijn: men meende dit, omdat hij over eene uitvinding van een torpedo sprak, die hij voor 5000 gld. zoude leveren, terwijl Engeland 100.000 gld. er voor betaalde, welke uitvinding naar zijn zeggen thans in Duitschland gemaakt was. Springt dan van den hak op den tak, over biologie, enz. Presenteert en geeft sigaren weg, wil allerlei vogelen hebben, kan zeer goed teekenen — geeft eene teekening (!) met verklaring (!), hoe men eene vrouw met vernauwd bekken zonder keizersnede kan verlossen. Hij blijft druk, maar beleefd, teekent, beschildert zijn halsboordje, gestadige drang tot beweging, eenige atactische bewegingen, tevreden over alles.

Den 16 Juli (zondag 's morgens) zeer onrustig in de kerk, omzien, praten, kladt het beeld van den H. Joseph op zijn manchetten, wil vroeger weg, wordt door den verpleger teruggebracht, die, zoo zegt hij, hem in den arm knijpt, wordt zeer opgewonden, scheldt op alles, pakt zijn goed in, wil weg, men heeft hem hier tegen zijn wil gebracht, houdt zijne vrouw van hem af, enz. Geen gemoedelijke toespraak heeft vat op hem. Een onzer, later alleen bij hem, kon zich slechts door tegenwoordigheid van geest voor grove handtastelijkheid behoeden. Den volgenden dag is hij uiterst ruw en onbeschoft tegen eene schoonzuster en hare zwagerin die hem bezoeken. Den 20ᵉ is hij weder bedaard, over alles tevreden, vraagt excuus aan allen en weent. Den 21ᵉ is hij zeer druk en onkiesch tegen zijne vrouw en een paar kinderen, die bij hem komen. Den 24ᵉ klaagt hij over pijn in den buik en verlangt een weinig pepermuntolie, die hij echter zooals hij den volgenden dag zelf zeide, gebruikte om eene soort van catheder van eigen maaksel er mede te bestrijken en in de penis te brengen. Hij liet zijne met bloed en sperma bevuilde chemise en bedlaken zien, klaagde over talrijke en hevige polluties, wilde naar zijne vrouw naar R. om den coïtus, hij zoude terstond terugkeeren, een verpleger kon medegaan enz. (deze eisch herhaalde hij den volgenden dag zeer onstuimig). Medicamenten (brom. kali en ac. sulphur. dil.) welke hij aanvankelijk steeds weigerde — des avonds alleen gebruikte hij geregeld chloral hydraat — begon hij thans geregelder in te nemen. Den 25ᵉ onder de wandeling, provoceert hij eene voorbijgaande vrouw. Bad. (Baden had hij steeds gaarne). Den 1 Augustus en volgende dagen druk teekenen van torpedo's, nieuwe kanonnen, machines, breukbanden. Den 2ᵉ onder eene wandeling naar Rosm. wil hij alles koopen wat hij ziet, huizen, landerijen enz. (zijne oude manie). Pater Nolet, die hem toevallig juist dien dag bezocht, verhaalde ons, dat hij kort voor zijne sequestratie een huis voor 80.000 gld. had willen koopen, slaat een ruit in, werpt zijn linnengoed er door. Den 3ᵉ echter bij de inspectie van Dʳ. Ing. is hij redelijk wel. Bij een bezoek van een paar dames kort daarna is hij kiesch en beschaafd, drinkt met hen bij een onzer aan huis een glas wijn, en is des avonds en den volgenden dag voorkomend. Zijn toestand blijft onder dezelfde medicatie, voortdurend verbeteren, het verlangen om naar de zijnen terug te keeren wordt tot eene soort van heimwee, en daar aan dit verlangen voldaan kon worden, werd hij den 10 September bij proefneming ontslagen. Bijna drie weken daarna ontvingen wij tijding, die ook later van andere zijde bevestigd werd, dat hij goed bleef, maar zeer stil was.

Bij het overlijden zijner vrouw (Aug. 1883) werd hij eerst stil en afgetrokken, zijne zaken gingen echter geregeld haar gang. Later verdeelde hij de erfenis. Veertien dagen voor zijne wederopneming wordt hij zeer opgewekt, levenslustig, doet dwaze huwelijksaanzoeken, wil koopen doen (b. v. eene stoomboot voor 60.000 gld.), die echter in tijds gekeerd worden, reizen, trekken, geld schieten. Zes dagen voor zijn overbrengen komt hij hier met een zoon en

vriend, geeft cadeaux aan dokters, verplegers en verpleegden zijner vroegere klasse, wil een bewijs, dat hij goed bij zijn verstand is enz. Bij zijne terugkomst te R. koopt hij een zeer duren hond, plukt een levende kip, zit 's nachts met open ramen, begaat nog andere dwaasheden en wordt den 24 December alhier weder ingebracht.

Men had opgegeven en twee van hier gezonden beambten bevestigden dit, dat hij op eene partij bij D^r^. Pompe kwam; hij noodigt eene dame, die zoo hij meende hem genegen was — natuurlijk tevergeefs — uit ook derwaarts te gaan. Zijne teleurstelling was groot, toen hem, hier zijnde, onder het oog werd gebracht, dat hij misleid was. Afwisselend zeer dreigend en met tranen en op de knieën smeekend, liet hij zich echter gedwee binnenleiden. In de eerste dagen vooral was hij als razend, dreigde geneesheeren en verplegers, wierp de ruiten in, vernielde zijn kleederen en zijn beddegoed, verliet het bed. Deze dreigende houding en het gevaarlijke bij zijne groote physieke kracht maakten langdurige isoleering en dwang noodzakelijk. Aan deze isoleering schijnen intusschen drie belangrijke verschijnselen bij hem te wijten. Ze zijn 1^e^ tengevolge van eenzaamheid en duisternis zijne visioenen: hij ziet zijne vrouw, de H. Maagd, ziet anderen onzedige handelingen doen, enz. Deze halucinaties hielden terstond op toen hij zijne donkere cel konde verlaten (wij drukken hierop omdat wij tengevolge van cellulaire gevangenis hetzelfde waarnamen), 2^e^ zijn sterk onaneeren, waartoe hij reeds geneigd was, 3^e^ zijn smeeren. Zijn bewegingsdrang en de gedwongen ligging gaf hem dit idee toe. Deze neiging hield met afwisseling zeer lang aan. Wij gaan zijne waanideeën van grootheid en uitvindingen, om niet in herhalingen te vallen, ook zijne atactische (moeilijke, stootende spraak, moeilijk toeknoopen zijner jas, onvaste gang, ongelijkheid der pupillen) voorbij; zijne gedachte om weder te huwen kwam in variaties op.

Tot November bleef hij wegens zijne talrijke vlagen, onkieschheid en onzindelijkheid op de afdeeling der storenden. Toen kon hij eenigen tijd in de algemeene verblijfzaal, maar geen maand duurt dit. In 't midden van December melancholisch, vraagt weenend ontslagen te worden. In Januari 1885 nemen de atactische verschijnselen af, hij leest vlug, kan moeilijke woorden (b. v. merc. subl. corr.) goed uitspreken, zonder waggelen gaan en dansen, zijn jas goed toeknoopen, blijft echter deze en de volgende maanden nog onzindelijk, smeeren. In April kust hij onder het wandelen eene boerin, werpt in de kerk eene jonge dame kushandjes toe (is daar zeer storend), verbeeldt zich taalkundige, vertaalt een boekje, vindt sloten, brandkasten enz. uit. In Mei poging tot ontvluchten, dreigend verzet, isoleering. In Juli tweede poging. Te Rosm. is hij reeds op het punt met den trein te vertrekken, toen het hem belet wordt. In Augustus (reeds vroeger was hij met kinderen of familie uitgeweest en had dan wat hem aanstond, zelfs eten, medegekaapt), was hij bij een bezoek zijner kinderen zeer opgewekt, slaat hen, klaagt en scheldt op allen. Daarna wordt hij kalmer en bij een volgend bezoek (20 Sept.) is hij zeer wel. Hij komt weder in de gemeenschappelijke verblijfzaal, blijft aanhoudend in alles vooruitgaan, wordt stil, bedaard, beleefd, waanideeën schijnen weg, verlangt naar huis. Op den 16 Oct. wordt hij met verlof ontslagen. Zal zijn herstel voortduren? Heeft hij een stadium remissionis of melancholicum weder ingegaan? Wij weten het niet, bij gebrek aan latere tijdingen. (In Juni 1887 bezoekt hem D^r^. P. te Rotterdam en vindt hem in een zeer bevredigenden toestand).

2085. Paralysis cerebri. J. H. Zje..., 44 j., geh., Prot., koopman, Woer... Opg. 28 Maart 1884.

Hij maakte aanvankelijk op D^r^. J. N. Ramaer en D^r^. F. Daniels bij hun gerechtelijk geneeskundig onderzoek (bij zijn gevangenneming voor een diefstal van twee oude jassen) den indruk krankzinnigheid voor te wenden, waarschijnlijk met het doel, om, zonder te werken huisvesting en voedsel te bekomen. Gedurende

zijn vorig verblijf in het huis van arrest, hetwelk slechts weinige dagen, voordat hij weder daarin opgenomen werd, geëindigd was, had hij geene doorslaande blijken van krankzinnigheid gegeven, en nu sprak hij plotseling bijna niets dan onzin, deed uiterst dwaze verhalen van voorvallen, die hij bijgewoond zou hebben en die niet den minsten grond hadden, voerde allerlei dwaze handelingen uit o. a. het verscheuren en verbranden zijner kleederen, het wasschen zijner dekens in urine en van zich zelven met vuil water; gedroeg zich op de onrustigste wijze, onder gillen en schreeuwen gedurende verscheidene uren van den nacht — in al hetwelk zooveel overdrijving scheen te heerschen, dat het de gewone verschijnselen van krankzinnigheid verre te boven ging. Hierbij kwam, dat terwijl zijn geheugen over het algemeen vrij nauwkeurig is, hij aangaande sommige zaken, nam. zijne huwelijken, vrouwen en kinderen, zeer verschillende opgaven deed. Opvallend was daarenboven de wijze, waarop hij de voorwerpen van zijn diefstal bij zich had gedragen en het bescheid, hetwelk hij bij de opmerking van een zijner medegevangenen, dat zijn diefstal hem wel een paar maanden zijne vrijheid zou kosten, gegeven had, „dat het zoo erg niet zou loopen, want dan houdt men zich maar wat gek."

Sj. had intusschen een bepaalden aanleg tot krankzinnigheid, uitgedrukt in den scheven vorm van zijn schedel, met een diep indruksel ter plaatse van den grooten fontanel en versterkt door het bovenmatig gebruik van geestrijke dranken gedurende vele jaren. Ook schijnt hij reeds lang volgens een zijner medegevangenen, die hem vroeger gekend heeft, bekend geweest te zijn als een zonderling man, van wien men niet recht wist, wat men aan hem had, en met wien men wegens zijn twistzieken aard niet gaarne te doen had. Dat hij dien aard behouden heeft bleek in het huis van arrest, waar zijne plagerijen meermalen aanleiding gaven tot twist. In hoeverre zoowel daaraan als aan zijne veelvuldige kleine diefstallen verstandelijke stoornis te gronde ligt, is niet uit te maken wegens gebrek aan gegevens. Volgens den hoofdoppasser in het huis van arrest zou Sj., bij het einde van zijne vorige detentie, aldaar blijk van krankzinnigheid gegeven hebben, toen hij, als hem, daar hij geen hemd bezat, zulk een werd aangeboden, weigerde met te zeggen, dat hij niets van het huis noodig had, daar hij geld in overvloed bezat, om zich van alles wat hij behoefde te voorzien. Ook thans verzekert hij, dat het hem daaraan niet ontbreekt; maar zelfs dat hij groote schatten bezit, de stad Weesp van haren burgemeester ten geschenke heeft gekregen, en verhaalt hij daarbij gaarne van kisten vol zijden japonnen en andere kostbaarheden, die hem toebehooren en waarvan het getal en de waarde toenemen naarmate hij langer daarover spreekt. Ook brengt hij het gesprek gaarne op zijne voortreffelijke eigenschappen en wijst hij bij herhaling op zijn schoon en rijk hoofdhaar, waarvoor de kapper hem reeds honderd gulden heeft geboden en waarvan wel 6 of 7 paruiken zouden kunnen gemaakt worden. Niet minder draagt hij roem op zijn verstand en toen hem te kennen werd gegeven, dat het wel mogelijk was, dat hij in een krankzinnigengesticht zou geplaatst worden, zeide hij glimlachend dat zulks wel niet zou gebeuren, daar men in zoodanig gesticht geen wijzen opnam. Tevens beroemde hij zich op de gunst van vele voorname personen, die hij allen tot zijne familie rekent en van welke hij, wanneer men hem vraagt, in welke betrekking zij tot hem staan, gewoonlijk zegt, dat zij zijne ooms zijn. „Deze verschijnselen kenmerken zijn toestand als de psychose die onder den naam van primaire, oorspronkelijke krankzinnigheid bekend is, en de lichamelijke verschijnselen, die bij den bek. daarmede gepaard gaan, als sterk samengetrokken oogappels, de lichtgekleurde iris der beide oogen, bevestigen haar bestaan bij hem."

Van de eerste beoordeeling (simulatie) kwamen de experts des te lichter terug, nadat Sj. onder calmantia ophield te razen en de nachten rustig doorbracht. Toch blijft de indruk, dat hij bij zijne krankzinnigheid nog krankzinnigheid simuleert. De vraag, of hij zijn laatsten diefstal onder den invloed van

krankzinnigheid gedaan heeft, is, daar Sj. geene bepaalde inlichtingen over de beweegredenen geeft, niet te beslissen; dan eens toch zegt hij, dat hij de twee jassen tot zich genomen heeft om zijn zoontjes (die hij niet heeft) te kleeden, dan weder, dat die diefstal te onbeduidend is, om daarover te spreken en dat het eene schande is hem voor zulke kleinigheid zoo lang van zijne vrijheid beroofd te houden.

Het verslag was den 24 Maart geteekend; den 28[e] werd hij opgenomen. Wij zien hem nadat hij een bad gekregen en van kleederen verwisseld had. Hij heeft verscheidene schrammen in het gezicht en een blauw (linker)oog. Hij vertelt onder het aankleeden, dat hij eene dochter van den keizer van Rusland gehuwd heeft en keizer van Frankrijk is. Klompen wilde hij niet aantrekken en wierp ze met kwaadheid telkens weg (den verpleger hierbij bedreigend), dit streed te veel tegen zijne hooge waardigheid. Men kalmeerde hem, door te zeggen, dat ook wij keizer waren en dat de klompen hier tot het hoftoilet behoorden, dat hij hier aan het hof meerdere keizers en koningen, pausen en goden op klompen zou zien, allen voor hem een passend gezelschap, maar dat hij zich moest voegen naar de hier heerschende wetten en etiquetten, naar de ministers (verplegers) moest luisteren, dat anders een vredebreuk onvermijdelijk was. Men bracht hem daarop in aanraking met een koningszoon, een koning, een paus, een god, eene drievuldigheid en een nog hoogeren god (men had stof genoeg voorhanden, maar het hooge gezelschap bemoeide zich weinig met elkander). — Den nacht daarop zeer onrustig, loopt over de slaapzaal, moet geïsoleerd worden. Den volgenden morgen wordt hem gezegd dat hij wegens diefstallen in de gevangenis is geweest, hij vliegt op, ontkent alles, weet van niets. Nog een paar dagen en nachten blijft hij woelig en storend. Doch reeds na 8 dagen tanen zijne hooghartige ideeën en wisselen af met andere verwarde denkbeelden van rijkdom enz. Den 4[e] dag heeft hij nog dezen brief geschreven: „U weet wat mij gebeurd is vader en ik beloof u wanneer ik aan het hof kom dat ik den minister van oorlog er eventjes aan zijn pols te tassen en dat zou ik gaarne willen dat u hem op het land pakte ik zal het in zee doen met uwe oorlogschepen en dus u weet het wat mijn doel is en hoperde dat u het mij niet kwalijk kan nemen zoo neem ik mij u geliefde zoon den keizer der Fransen en waarschuwt dan inpassant den keizer van Rusland u weet dat ik voor drie jaren met zijn dochter gehuwd ben en hopende dat u met mijn uitmonstering zult komen zoo noem ik mij uw Geliefden vriend en zoon."

Werken of iets anders doet hij niet, hij bevuilt en beknoeit 's nachts zijn isoleerkamertje, over dag doet hij zijne behoeften zoo publiek mogelijk op de binnenplaats, verandert zijn (dubbelen) liesbreukband, wascht zich met al wat vuil is, is uiterst onkiesch, dikwijls daarbij opvliegend. In October nemen de motorische paralytische verschijnselen toe, hij staat schier altijd met open broek, is zoo degoutant mogelijk, doet zijne behoeften en haspelt zijn kleederen los in de zaal (afdeeling der onzindelijken), zijne psychische vermogens nemen sterk af (dementia). — Den 4 Maart 1885 breukbeklemming, na een halven dag geweken. Zijne physieke krachten zijn in de laatste maanden steeds afgenomen. Hij overlijdt den 17 April. Apoplectische accessen heeft hij niet vertoond.

2048. **Paralysis cerebri.** S. v. R.., 52 j., wed[r]. 3 kind., Geertr........., vroeger schipper, later winkelier en herbergier. Opgen. 5 Maart 1884.

Zijne vrouw was op 56 j. leeftijd den 10 Nov. 1883 alhier opgenomen. Haar vader, geen potator, was reeds 30 jaar dood; haar moeder in 1880 overleden. Eene zuster aan den drank, (bijna verbrand) was krankzinnig geweest, eene tweede pas getrouwd insgelijks (verkeerde man) beide overleden. — Zij was goedaardig, te zorgzaam, geldzuchtig, in de laatste 2 jaren gaarne schoon en net gekleed, had een gewoon verstand, maar kon niet lezen of schrijven, was gezond. Onge-

veer een jaar geleden kreeg zij eene rekening van 84 gld. van een dokter, die haar kind verknoeid had (?), waarover zij begon te murmureeren. Na de processie van den Briel (met eene bepaalde bedoeling), begon zij half Juli 1883 met zenuwachtigheid, neerslachtig- en droefgeestigheid, weenen, niets slapen, zuchten, niets zeggen (schrik voor den deurwaarder). Het was alsof zij eene beroerte gehad had; toen zij terugkwam kon zij niet goed spreken, was droevig, schreide. — Later veel praten over mooie kleederen, rijkdom, huizen, diamanten, goederen, cadeaux geven, over koning, godsdienst, voortdurend zonder razernij, wel sprekende over zelfmoord, maar geen poging daartoe, soms zou zij met hetgeen in haar bereik is, slaan of gooien als men iets zegt, dat haar niet aanstaat. Gaarne in gezelschap. — Alhier was zij, ook des nachts, dikwijls woelig en opgewekt, wil naar huis, behoort hier niet, meent tal van personen harer omgeving ook de dokters te herkennen, wil aan den pastoor schrijven, is overrijk, moet voor vele personen koken, neiging tot diarrhee en daardoor onzindelijk, (morphine, chloral); in het kort hare denkbeelden zijn zeer verward. Zij overleed 8 Januari 1884 aan erysipelas.

De krankzinnigheid zijner vrouw wellicht, maar vooral de drukte, die hij zich bij haar overlijden op den hals haalde, werd oorzaak van de verbijstering van den man. Gewoon verstand (lager onderwijs), doorloopend gezond; geen misbruik van sterken drank (in de laatste maanden veel melk, bier en lekkeren drank), gaarne hard werken (doch haastig in dat werk en opvliegend) en negotie doen om voor zijn gezin geld te verdienen — waren zijne hoofdtrekken. De verschijnselen bij het overlijden zijner vrouw: veel praten, alles koopen, timmeren, negotie doen, zonder de waarde van het geld te kennen en alleen om rijk te worden; na geslapen te hebben, is hij redelijk wel, maar na eenigen tijd op geweest te zijn, wordt hij lastig, vooral als men zijne plannen niet inwilligt of zijn zin niet doet. Overigens is hij gaarne bij anderen.

Den 5 Maart alhier opgenomen, is hij zeer opgewekt, woest, dag en nacht onrustig, schreeuwt en praat allerlei onzin, weigert voedsel (in de eerste drie weken, daar hij zeer mager en zwak is, gedwongen voeding) vernielt en verscheurt wat hij kan b. v. zijn beddegoed in duizend stukjes, waarvan hij alles maakt en frommelt, spreekt allerlei talen (trouwens hij heeft vroeger in Frankrijk, Engeland en de Oost gevaren), niemand is zoo geleerd als hij, hij is God, oppergod. Zijne vrouw leeft nog, hij ziet haar, hoort en ziet haar en zijne kinderen, dan weder zegt hij, dat hij weder moet trouwen en zijn kinderen dit ook moeten doen (chlor. hydraat, laxantia wegens zijne hardnekkige constipatie) aanhoudend in een isoleerkamer verpleegd. Daarop ruime sedes, begint zelf te eten, is bedaard en den 27 Maart voor 't eerst in de algemeene verblijfplaats. Den 6 April recidiveert hij onder dezelfde verschijnselen en blijft met zeer kort durende afwisseling van eenigszins kalmere dagen, in het maniakale stadium onder groote onrust en gejaagdheid, steeds scheurziek; dikwijls ligt hij geheel naakt, met alles in flarden gescheurd te bed (dwang was niet aan te wenden wegens zijne uiterste magerheid en neiging tot excoriaties en verzweeringen). Toch was decubitus en daarna gangreen niet te voorkomen. Hij overleed 22 October na $7^1/_2$ maand behandeling.

D. Elb..., 40 j., geh., 5 kind., N. H., ijzergieter, Delfsh.... Opg. 12 Sept. 1884. 2137.
Vader in 1855 overleden, moeder licht van hoofd, gezond, zuster krankzinnig gestorven. Slecht opgevoed, zeer weinig beschaafd, zeer gering onderwijs en verstand, onstuimig karakter, leefwijze verre van voorbeeldig, liefhebber van spel, jenever en vrouwen, in den laatsten tijd ook van onanie. Sedert 4 jaren bijna blind. Voor omstreeks 6 weken voor het eerst sporen van krankzinnigheid, vermoedelijk ten gevolge van schrik door een val in het water. Van dien tijd af is er niets naar zijn zin, hij noemt alles, wat met hem gedaan wordt, verkeerd

Paralysis generalis.

en ontsteekt in toorn; meent dat zijne vrouw in ongeoorloofde liefdebetrekking met mannen is, waarvoor echter geen grond bestaat; is vernielziek, heeft eene poging tot zelfmoord en tot moord zijner kinderen gedaan.

12 September 1884. Zeer opgewekt, woest, klimt, schoon hij schier blind is, vrij behendig over de schutting. 13e—16e. Dag en nacht opgewekt, verscheurt alles. 17e. Slaat de ruiten in, en werpt zijn kapok tot klompen gemaakt door de ruiten, is overigens goed tevreden, opgeruimd, eet en drinkt goed, groote rijkdommen enz. Van 1—9 October. Verschillende grootheidswaanideeën; 17e. Motorische paralytische verschijnselen treden meer op. — Tot dusverre geïsoleerd komt hij den 28e voor het eerst in de gemeenschappelijke zaal en blijft zich vrij bewegen, bonhomie, verlangt vrouw en kinderen te zien. 7 November. Hij is morgen jarig, krijgt dan volle muziek. Hij blijft afwisselend nog scheur- en vernielzuchtig en moet dikwijls geïsoleerd worden. Van af 29 December wordt hij meer melancholisch, weent dikwijls, oordeel, besef en geheugen worden steeds zwakker en hij meer hulpbehoevend, scheurt nog dikwijls, ontkleedt zich, verlaat des nachts zijn bed, werkt de steenen uit de stoepjes enz. Van af begin van Maart 1885 ziet hij er meer vervallen uit, maar klaagt nergens over. Den 28e een licht apoplectisch acces, rechts paresis der beide ledematen. 29e. Koortsig, versnelde pols, verhoogde temperatuur, pneumonie? Hij overlijdt reeds den 30e 's morgens om 10 uur.

Sectie 31e 's morgens om 10 uur. — Het uiterlijke van het lijk was dat van een vrij krachtig ontwikkeld man van middelbare gestalte, wel gevoed, geen decubitus; hier en daar doodsvlekken.

Schedel vast, hard, moeilijk door te zagen, geelachtig, diploë op verschillende plaatsen verdwenen; dura mater glad, licht af te trekken, niet verdikt; weinige Pacchionische klieren; veel vocht in de subduraal- minder in de subarachnoïdeaalruimte, venae uitgezet; sinus longitudinalis met losse, zwarte bloedklonters opgevuld. Arachnoïdea niet verdikt; pia gemakkelijk af te trekken zonder verlies van substantie.

Hersenen niet groot, gyri niet bijzonder atrophisch, sulci matig wijd. *Corticale* doorsnede slechts hier en daar atrophisch, op sommige plaatsen eerder verwijd dan versmald, parietalis gedeeltelijk versmald. — *Witte* substantie: vaste, talrijke bloedvaten, zonder dat er veel bloed bij de doorsnijding uitkomt. Binnenvlakte van de hersenen glad, holten niet veel verwijd, glandula pituitaria groot als een grauw erwt. In de stamganglia niets bijzonders. — Kleine hersenen normaal. Achter-hersenvlakte: corticaal vast en breed; voorkwab evenmin atrophisch. *Chiasma, tractus optici tot in de corpora quadragemina, beide oogzenuwen in hooge mate atrophisch.*

Borstholte. Rechterlong: bovenste en voorkwab: pneumonia (en pleuritis), grijze hepatisatie; onderkwab: hyperaemie met oedema, met kleine roode stippen en plekken (geextravaseerd bloed). *Linkerlong* normaal. *Hart* normaal met coagula, klapvliezen normaal, insgelijks pericardium.

Buik. Maag en *darmen* normaal (maagvliezen een weinig hyperaemisch); *lever:* een begin van vetachtige ontaarding, *milt* normaal. *Blaas* uitgezet.

1639. Paralysis cerebri.

A. H. Ke...., 52 j., R. K., veehandelaar, Ti.. Opgen. 16 November 1881.

Zoon van een welgestelden veehandelaar, in wiens familie geen krankzinnigheid schijnt te bestaan, was hij tot zijn 10e jaar te Cap.... bij Ant....., zijne geboorteplaats, school gegaan; toen tot 12½ j. op een kostschool te Ant...... Hij was zoo het schijnt te vlug en te ijverig, sliep 's nachts zeer onrustig, stond op en klopte op de deuren en had dan altijd op zijn voorhoofd een koud zweet. Hij werd daarom naar huis gehaald, krachtig gevoed en mocht niet meer leeren. Op 16jarigen leeftijd reed hij reeds te paard naar de markt, kocht beesten en dreef zeer goed handel. Hij bleef niet lang in België. In Ti.. huwde hij op

25jarigen leeftijd eene landeigenares, die echter reeds twee jaar daarna stierf. Later huwde hij zijne tweede vrouw (insgelijks van het platte land): bij geen van beiden heeft hij kinderen gekregen, — K. lijdt sedert eenige jaren aan eene chronische bronchitis en pharyngitis, waardoor hij in het voor- en najaar nog al eens hoesten moest en daarbij dan eene bijzondere vrees liet blijken voor de nadeelige gevolgen van dien hoest. In het voorgaande jaar leed hij aan eene neurose van eenige rechter costaal-zenuwen, zich openbarende in lastig jeuken aan de rechterzijde. Ook daarvoor toonde hij eene buitengewone angst. Andere afwijkingen van zijn gemoedstoestand had D^r^. Pa..... te T. nooit bij hem waargenomen, totdat hij op 25 October bij hem ontboden werd. Hij was toen in eene gedrukte stemming, klaagde dat hij niet denken kon, dat hij overspannen was, dat hij zich overwerkt had enz.; hij had trouwens een zeer drukken veehandel op België; wekelijks kocht en verzond hij een paar honderd stuks vee. P. raadde hem rust aan en schreef bromkali voor. Den volgenden morgen had hij een aanval van acute manie, sloeg zijne vrouw, die hij altijd zeer lief had, joeg den pastoor de deur uit, dreigde hem dood te steken, telegrapheerde aan den Minister van Justitie in België, wegens grieven den veehandel betreffende, enz. Hij werd na gebruik van chloral-hydraat rustiger. — Misbruik van sterken drank maakte hij niet, maar dronk dikwijls een stevig glas (niet zelden zwaren) wijn.

De lijder komt zeer bedaard in, spreekt wel, waggelende gang. 's Avonds echter slaat hij reeds op de deur, denkt dat hij vermoord zal worden; anoia, denkbeelden van vergiftiging, van gevierendeeld te zullen worden. 21^e^. Loopen, schreeuwen; rollende oogen. 23^e^. Sterke rillingen en schuddingen met drie opvolgende ejaculaties semin. De docter vergiftigt, zijne medepatiënten vervolgen hem; hem worden 25000 gld. ontstolen. 27^e^. Zeer opgewekt, woest, werpt zich tweemaal op den verpleger, die zich met moeite loswerkt, eens op een medepatiënt. Ik (D^r^.v. d. K.) bedwing hem: hij heeft respect voor mij. 28^e^. Waant zich door medeverpleegden benadeeld en vervolgd; wil D^r^. Pompe en mij elk per testament 15 duizend gulden vermaken. Oogen sterk opgespoten. 's Avonds (geïsoleerd) ontkleedt zich geheel, besmeert zich en zijne cel met zijn excrementen. Den volgenden morgen weder geheel naakt, praat druk over h..... en h.....huizen. — 1 December. Ziet geesten om zich, 's nachts bezoekt hem een grijze man. 5^e^. Hij is God. 7^e^. Hij wordt door den duivel bekoord, weent sterk. 8^e^. God heeft zijne ziel weggenomen, zijn lichaam moet gevoed worden, ziet (halucineert) buiten menschen, slaat de ruiten in, omdat hij hen wil verbeteren en bekeeren en zij niet naar hem luisteren. 11^e^. Hij heeft 80.000 gld. met zijn compagnon gewonnen en krijgt dagelijks nieuwe rijkdommen. 13^e^. Ziet koeien in zijn cel. — Nu en dan voedselweigering uit boetvaardigheid. 15^e^. Mag niet eten. In Januari 1883 worden zijne halucinaties en waanideeën minder geprononceerd, zijne bekeeringsdenkbeelden duren voort. Physieke toestand verbeterd, psychische wordt zwakker. — Februari. Voortdurend maniakale vlagen, allerlei verwarde denkbeelden en halucinaties (meest echter van koeien). Den 16^e^ ontvangt hij een bezoek van zijne vrouw (hij heeft er reeds van zijne vrienden gehad). Wij deelden het hem mede: hij is niet getrouwd, zegt hij, is eerst 9 jaren oud; toen zij bij hem komt, herkent hij haar echter, drukt haar tot stikkens toe onder het omhelzen, doet daarop de meest onbetamelijke uitdrukkingen en onkiesche handelingen, welke zijne vrouw doen blozen en is razend tegen ons en hare betrekkingen, die haar daarom verwijderen. Maart. Veelvuldige sugillaties, zweeren aan de gewrichten, eenigzins stijve vingers, deels door eigen onbezonnen handelingen, deels door de daartegen aangewende dwang. Mei. Afwisselend iets meer geschikt en dan beleefd en opgewekt, scheur- en vernielziek, (beddelakens, hemden, kleederen), waanideeën varieeren in deze en de volgende maanden b. v. is hij de God der wateren, loopt daarom gaarne in den regen, knielt tusschenbeide op den grond neer; dikwijls ook eet hij blâren, stokjes hout, steentjes, zand en berokkent zich niet zelden in digesties en hevige buikpijnen. In 1884 wordt hij steeds meer

demens maar rustiger, ofschoon van tijd tot tijd nog vele opgewekte buien, raast en tiert hij. Hij wordt 15 Nov. 1884 naar 's-Bosch overgeplaatst.

1482. Paralysis cerebri. G. W. A. van der L...., 41 j., geh., 2 kind., koopman, Rott. Opgen. 30 Sept. 1880.

In zijne familie geen erfelijke dispositie, moeder gezond, vader aan een hartkwaal lijdende, had eene goede opvoeding en middelbaar onderwijs genoten, een goed verstand, vrij bestendig karakter, geregelde leefwijze (maakte geen misbruik van sterken drank, doch schijnt nog al excessen in Venere gemaakt te hebben) en was gezond, schoon dikwijls aan constipatie lijdend.

De vader begon met het beste succes eene uitgebreide kuiperij en G. met zijne broeders verzamelden groote schatten vooral door het opkoopen en verzenden naar Parijs, Amerika enz. van vaten (vooral petroleumvaten). Hij was hoogst actief, huwde daarbij eene schatrijke vrouw (een boerinnetje om haren rijkdom bekend) eene allerliefste dame en hoogst zelfopofferende vrouw en moeder, die steeds voor hem leefde en van den beginne af, toen ½ jaar geleden zijne krankzinnigheid onder den vorm van grootheidsideeën met de gevolgen daarvan zich openbaarde, de herstelling wilde beproeven met een goeden verpleger en onder de beste psychiatrische geneeskundige behandeling, en later, toen hij reeds hier verpleegd werd om zijnentwille in de buurt ging wonen. — Hij begon met alles op den hoogsten voet in te richten. Dit kon echter nog begrepen worden, daar de broeders in zekeren zin hierin met elkander concurreerden; doch dat hij door grootheidswaanzin krankzinnig was geworden, bleek vooral toen hij een gouden bel aan zijn huis en gouden leuningen aan zijne trappen wilde laten maken.

Hij voert aanhoudende gesprekken, zoowel des nachts als overdag (halucineert) tegen ramen en vensters, waarin zeer verwarde denkbeelden van vergiftiging, van keizer te zijn, allerlei onzin op godsdienstig gebied enz.; loopt weg, zonder te weten waarheen (meestal noemt hij echter zijn vroegere woonplaats te R.) schreeuwt, dat men het in de omstreek hooren kan, slaat tegen de ruiten, verbrijzelt ze en de schilderijen, krabt zich het gelaat open, vernielt beddegordijnen en beddegoed, werpt het op den grond en gaat er op liggen, is onzindelijk, onkiesch, noemt zich keizer van Japan of, en dit later bijna uitsluitend, keizer van de Rititi, Godefridus van de Rititi enz., zijn verpleger is president, hij bezit millioenen, schenkt ze weg, doet uitvindingen. Daarbij atactische bewegingen: silben stolpern, stoten, paralogie enz. in zijne stem, stoten met de tong, kan zijn knoopen aan vest en broek niet toe- of losknoopen, moet gevoed, aan- en uitgekleed worden. Hij begint allengs meer en meer demens te worden, wordt stiller, besef en oordeel verminderen voortdurend, ook het geheugen, dat echter in sommige punten, vooral van zijn vroeger leven, nog vrij getrouw blijft, schreeuwt minder, is minder onrustig, alleen bij vlagen nog opgewekt en vernielziek. Van tijd tot tijd heeft hij goede oogenblikken, waarin hij bij zijne vrouw (in hare woning) vrij kalme uren slijt. Onverwacht op 1 Februari 1883 (hij kwam van zijne gewone wandeling terug) krijgt hij, na eenige minuten suf gekeken te hebben, een hevig epileptoïd-paralytisch acces, geringere volgen en wisselen met zeer hevige af, dan paresis van rechterarm en been, dan van linker, hevige facialis-krampen, sterke deviation conjugée der oogen, hevige spasmi in de keel, geweldige bloedaandrang naar het hoofd, geen deglutitie, afwisselende oogenblikken van (soms vrij goed) bewustzijn, zelfs met zeer goede, schoon afgebroken raadgevingen en gesprekken met vrouw en kinderen. — Deze toestand blijft aanhouden tot aan zijn dood den 7 Februari 's middags om 4 uur. — Zijn lijk werd naar R. overgebracht.

J. W. G. Sut....., 38 j., geh., g. kind., R. K., koopman, Amst..... Opgen. 26 Aug. 1877. **1090. Paralysis cerebri (met weinig uitgedrukte motorische verschijnselen).**

Rustig, stil, weinig spraakzaam, geregeld in zijne gesprekken, ijverige bespeler van de piano, — begint eerst af te wijken als men over handelszaken spreekt, dan heeft hij aanzienlijke sommen bij zijn bankier geplaatst, die hij dan hier, dan elders overbrengt of verplaatst, bezit 4 millioen en wijzigt deze som zoo hij het geschikt oordeelt tot 100 en 1000 millioen, heeft een allerprachtigst paleis, waarin alles van goud en edelgesteenten is gebouwd en versierd; een kristallen brug, met edelgesteenten tot leuningen, strekt zich van hier tot dat kristallen paleis uit en geeft toegang van en naar beide zijden aan talrijke beeldschoone vrouwen, met zijden en kostbare stoffen gekleed, met juweelen en paarlen bedekt, die de treffendst geschilderde gastmalen, heerlijkste muziek en tooneelvoorstellingen komen bijwonen, in prachtige rijtuigen met vele paarden bespannen, die beide, evenzeer als de koetsiers, stijf zijn van goud en zilver in kleederen en hoeden. Aanzienlijke vorstinnen komen hem dagelijks afhalen, hij zwelgt met hen en met zijne vrouw, op de prachtigste divans en de rijkst getooide mollige rozenbedden, met volle teugels de genoegens van Venus, afgewisseld door die van Bacchus. Een luchttelegraaf onderhoudt de gemeenschap van hier met het bergkristallen paleis enz. Kortom, de vaak boeiende schilderingen, die hij geeft, zijn als de Arabische nachtvertellingen en overtreffen ze niet zelden, het is onmogelijk ze weder te geven. — Bij deze genre van denkbeelden wijkt hij in godsdienstige utopiën niet minder af, hij is b. v. lid eener vereeniging, die alle Protestantsche dames tot Roomschen zal bekeeren; op het gebied van uitvindingen is hij minder rijk, alleen die luchttelegraaf is van eigen vinding. — Als hij in zich zelven pratend rondloopt, dan spreekt hij Latijn of Duitsch (hij is trouwens te Dusseldorf geboren). Dikwijls schijnt hij hierbij te halucineeren, hij hoort, ziet zijne vrouw en die rijke dames, heeft omgang er mede enz. —

Atactische en paralytische verschijnseien zijn aanvankelijk volstrekt niet in spraak, oog, bewegingen en gang te bemerken. Later slechts zeer geringe ataxiën. — Hij is liefst stil en alleen, bij vlagen norsch en stuursch. In het midden van September toont hij eenige gastrische verschijnselen, wordt meer afgetrokken en vermijdt elk geregeld gesprek, daarop meer opgewekt, loopt heen en weder, antwoordt spijtig, is overdag woelig, 's nachts onrustig. — In October wordt hij meer en meer verward in de voordracht zijner waanideeën, onkiesch, ontkleedt zich geheel, heeft omgang met zijne vrouw enz. In November bemerkt men, dat hij zich dikwijls aan onanie overgeeft. In December en Januari schijnt hij iets beter, minder onkiesch enz. Van Februari af nemen de waanideeën een meer onbestemd karakter aan, in het physieke gaat hij meer achteruit, wordt meer demens en onzindelijk. Zijne verstandelijke vermogens blijven daarna steeds meer achteruitgaan; in zijne woorden, (gesprekken kan men ze niet noemen), is geen de minste coordinatie, gewoonlijk geen vatbare zin. Den 25 Juni krijgt hij een apoplectisch acces (het eerste dat bij hem is opgemerkt) en hij bezwijkt reeds den 27e, na een half jaar alhier verpleegd te zijn.

C. R. de Ru...., 45 j., geh., 6 kind., R. K., banketbakker, Ba.... Opgen. 1 December 1881. **1921. Paralysis cerebri.**

Vader kleermaker, moeder winkelierster overleden (de laatste plotseling), hij is gewoon van verstand, opvoeding, leefwijze, stil van karakter, wel wat voortvarend in zijn werk. Elf jaar geleden stootte hij zich erg het hoofd en was daardoor lang ongesteld. In Juni 1880 schrikte hij erg door een schielijk sterfgeval en een kleinen schoorsteenbrand. Bovenmatige drukte en werkzaamheden schijnen aanleiding gegeven te hebben tot de verwarring zijner verstandelijke vermogens, die zich voor het eerst sedert ongeveer drie maanden vertoonde door zijn werk verkeerd te doen en later er niet meer naar om te zien. In

dezen toestand maakte hij, wat hij vroeger nooit deed (hij ging slechts eens in de week naar de societeit) eenigzins misbruik van sterken drank, was echter nooit dronken. — Geen erfelijkheid in de familie.

Alhier verbrijzelt hij nu en dan borden, ruiten enz. en is hij door zijne onbesmsde handelingen lastig en gevaarlijk, dan weder toont hij meer bewustzijn van zijne positie (geeft den plotselingen dood zijner moeder, hem onverwacht medegedeeld, als oorzaak op) is echter meestal apathisch, doet niets. Atactische verschijnselen zijn van den beginne af bemerkbaar. — Den 5e dag na zijne opneming schrijft hij: „Geachte vrouw! heden ben ik tot besluit gekomen, om mijn leven in de inrichting van den Goeden Herder, waar ik in ben geplaatst, mijn verleeden dagen hier in rust de dood afwachte. Ik hoop dat gij mij dit zult willen toestaan, dat ik hier voor altijd hier blijve. — Voorts bericht ik u, dat gij moet zorgen, dat gij in order laat brengen bij T. Pen een geteekend en gezegeld contract van den volgenden inhoud. De ondergeteekende bekenne bij deze toe te staan en vast te stellen, dat mijn man genaamt C. B. de R. banketbakker te B. zult toestaan en vaststellen, dat hij voor de belofte aanneem om altijd in het gestich van de goede Herder, zoodat ik verder veronderstel tot aan mijn hier blijf vertoeven en hier als Magdalena mijn leven te slijten met bidde en vaste. Na groete C. de R. spoedig antwoord en kom mij eens spoedig bezoeken, want gij zult mij voortaan niet dikwijls weer zien. Zend wat St. Nicol, tabak en ag schoone brood en een paar glacé handschoen."

Meer en meer treden de paralytische verschijnselen daarna voor den dag. Zijne heldere oogenblikken worden spaarzamer. In het begin van Maart 1882 verneemt hij door ons het overlijden van zijn vierjarig dochtertje; hij weent en zegt, dat is nu het zesde kind, dat ik verlies, maar het is een engel. Daags daarna heeft hij het vergeten. — Den 14 Maart bezoekt hem zijne vrouw. Men verwittigt het hem van te voren: hij is blijde, bij haar komst kan hij echter geen woord uitbrengen. Daarna herhaalt hij zich en blijft geruimen tijd vrij spraakzaam. — In het midden van Juni een licht apoplectisch acces, daarna zeer treurig, genegen tot weenen, op zich zelf, taedium vitae, dikwijls voedselweigering, algemeene anaesthesie. In het midden van December ontstaat (tengevolge van deze) het idee fixe reeds overleden te zijn; hij moet aanhoudend gevoed worden, bijna geen defaecatie, maar sterke speeksel- en mondslijm-afvloeiing. Deze toestand blijft voortduren en doet emaciatie vreezen. De familie verlangt hem bij zich te zien sterven, daarom wordt hij 5 Februari 1883 ontslagen.

Den 29 Mei wordt hij weder opgenomen. Hij had zich te huis zijnde herhaald. Aanvankelijk was hij nog stil, maar geschikt geweest. In den laatsten tijd echter was het depressie-stadium in dat van exaltatie overgegaan, hij werd zeer onrustig, dreigend (zelfs met messen), maakte het zoo moeilijk, dat huisgezin en affaire er zeer door leed en de sequestratie noodzakelijk was. Hij komt alhier in zeer opgewekten toestand: druk, aanhoudend babbelen, wil docteren, heeft alle geleerdheid, alles in overvloed, bakt banket uit zand en water; zoo moeilijk als hij vroeger in het eten was, zoo gulzig is hij thans, ontkleedt zich tusschenbeide, neemt servet, hemd enz. doopt ze in zijn pot de chambre, scheurt ze tot stukken en maakt er pasteitjes van, die hij presenteert, verzamelt steentjes als zoovele juweelen, dan weder is hij apotheker, dan bakker, en bereidt uit zand enz. allerlei nieuw door hem uitgevondene lekkernijen. Deze maniakale toestand duurt voort tot October en gaat van toen weder allengs in een melancholischen over, die zich in December allengs verliest. In Januari en Februari 1884 is hij afwisselend gestemd, meer en meer verzwakken zijne verstandelijke vermogens, zijne bewegingen worden meer en meer onregelmatig, onbeholpen, hij krijgt soms weer idee van dood te zijn enz. In het begin van Maart is hij vooral stil en neerslachtig, hij heeft een enkelen keer de (zeer gegronde) gedachte onverwachts te zullen sterven. Den 7 Maart 's morgens om 6 uur een hevig apoplectisch acces; volstrekte bewusteloosheid, paralysis van linkerarm

en been, secessus inscii; daarna profuus zweet, emphysemateuse zwelling der buik. Hij overlijdt den 10e 's morgens op den zelfden tijd. Zijn lijk wordt naar B. vervoerd.

Vr. C. L. K., 57 j., geh., 3 kind., R. K., Br... Opgen. 10 Juli 1883. **1950. Paralysis cerebri. epileptoïdea.**

De lijderes, goedaardig maar driftig, had eene klein burgerlijke opvoeding en leefwijze, weinig ontwikkeld verstand (zij ging ter school maar had geen zin om te leeren). Hare menstruatie was, zoo lang zij ze had, geregeld. Zij had steeds neiging om geld uit te geven en het een en ander te koopen, hetzij zij geld had of niet; hield zich bij voorkeur bezig met wasschen en schrobben. Misbruik van sterken drank maakte zij niet (ook niet nadat zij ziek was geworden). Volgens latere mededeelingen was er geen erfelijkheid in de familie. — Zij had echter (volgens hare schoonzuster) veel verdriet in haar huwelijk. Haar man was van af het begin dikwijls dronken en in dien toestand zeer lastig: zij zelve eene brave, oppassende, werkzame vrouw. Zij dagteekent het begin der ziekte van een toeval, dat zij ± 2 jaar geleden kreeg, terwijl zij werkzaam was in een keuken. Zij viel neer, buiten kennis, met schuim op den mond, kreeg spiertrekkingen zonder verlamming, werd met eene vigelante naar huis gebracht, was geheel verward en wild, wilde uit de vigelante springen, sloeg, toen zij tehuis was, in haar bed wild met armen en beenen en had bruin schuim op den mond. Eerst den volgenden dag om 4 uur kwam zij weder bij, bleef 8 dagen ongesteld en kon toen weder uitgaan. Evenwel werd zij sedert *lastig* en klaagde veel over hoofdpijn. Wat haar toen eigenlijk scheelde, wist zij niet, men dacht toen aan hysterie (het was blijkbaar een paralytisch toeval). Hare zuster was omstreeks dien tijd gestorven. Deze had haar eenig goed vermaakt, dat haar broeder terughield. Daarover ging zij langzamerhand aan het tobben, hetgeen allengs verergerde. Voor hare opneming sprak zij steeds over gouden kettingen, kruiken bier enz., wil alles hebben; heeft zij het, dan wordt het oogenblikkelijk vernield. Overigens was zij goedaardig, eene enkele vlaag van razernij uitgenomen en heeft eene begeerte voortdurend met anderen te spreken. Zij werd tijdelijk in het ziekenhuis te B. verpleegd; medicamenten (chloral hydraat, brom. kali) hielpen niet; zij werd naar hier gebracht.

Hier: voortdurend de grootst mogelijke opgewektheid; steeds praten over al hare bezittingen; de meest barokke grootheidswaan; zij heeft alles, moet alles hebben, zij kan alles bezorgen, alles gaat bij honderdduizend millioenen. Daarbij vernielzucht en onzindelijkheid (dit laatste misschien in verband met hare groote vraatzucht en opvolgende diarrhee). Zij kan alles, mag alles, heeft alles. Het geldt wel geene waardigheden, dat zij koning of keizer is; zulke denkbeelden heeft zij niet. Zij wil geen gewoon eten hebben, maar vleesch met wijn. Zij is 25 jaar oud, heeft 3 kinderen bij Mijnh.... Rechter pupil wijder dan de linker, geen afwijking in den mondhoek, geen afwijking in de spraak (vermoedelijk wegens hare maniakale opgewektheid), geen paralysis noch paresis. Neiging tot diarrhee, drooge dorre huid. Steeds in een dwangjak wegens hare zucht om te scheuren. In Augustus vrij diepe plekken van koud vuur rechts en links op de zijde van den buik en op de rug verschillende abscessen. 26 Aug. De koudvuurwonden hebben zich gezuiverd: de etterafscheiding oefent weinig invloed op haar psychischen toestand uit (misschien heeft zij te ver van het hoofd plaats). Zij heeft weinig last van haar lichamelijken toestand en blijft even onrustig, opgewekt en scheurziek met steeds de zonderlingste grootheidswaan. Redeneeren, praten, beschikken over alles, geld en goed, huizen, appels, peren, wijn, alles bij honderd duizenden (flesschen, stuks enz.), geld bij tien millioenen, daarbij is zij zeer roijaal. Ook laat zij geheele ossen komen om op te eten. Gevoelt zich zelve hoogst gelukkig. Niet georienteerd. Morgen gaat zij naar huis. Lichamelijk weinig afwijkends, als de ziekelijke toestand der huid en de neiging tot decubitus.

5 Sept. Wonden in de zijde veel verbeterd, zuiverder en kleiner, minder rood aan de randen: de vrij profuse etterafscheiding blijft zonder invloed op haar psychischen toestand. Zij blijft even druk, geeft 100 millioenen en 400 millioenen weg en vraagt ze terug, even opgewekt en gelukkig gevoelt zij zich op haar (k...)stoel. Het woord „artillerie" kan zij niet duidelijk „Constantinopel" met moeite uitspreken. Overigens geen paresen in het gelaat als de ongelijke pupillen, kan flink gaan, geen trilling in de armen.

7 Oct. Wonden nagenoeg geheel genezen; dezelfde euphorie en grootheidswaan, altijd tevreden, blij wie zij ook ziet. Zij gaat onmiddellijk naar huis; alles wat zij denkt en wenscht, meent zij dat onmiddellijk moet geschieden, even scheurziek, altijd goedmoedig, lachend en tevreden.

17 Dec. Voor het eerst zonder dwang in de zaal, grootheidsidëen iets verbleekt, komen bij navragen weer op het tapijt, is 22 jaar oud, haar dochter 19, zij woont te Breda. Blijk genoeg van haar toestand.

Allengs iets verbeterd, het verstand echter belangrijk verzwakt. Zij meent, nog te Breda te zijn. 100 achtereen kan zij niet tellen, zij springt eenheden en tientallen over; heeft dikwijls nog, wegens haar scheurzucht, handboeitjes aan, die zij voor braceletten beschouwt en als zij ze niet heeft, ze weder aan wil hebben; wil steeds, dat men haar man schrijft om haar te halen, zij zal het goed betalen met eene uitdrukking alsof zij over duizenden beschikken kan.

April 1884. Zij is 41 jaar, in een klooster, werkt iets in de schilkamer, moet nog steeds naar huis; lichamelijk is zij veel verbeterd. — Zij weet niet, hoe lang zij hier is geweest, wat haar te Breda gescheeld heeft, wel, dat zij brand in den buik heeft gehad maar nu hersteld is. Zij moet morgen naar Breda. Op de vraag naar hare geldzaken, antwoordt zij, dat die zeer goed zijn: zij heeft nog 17000 gld. in de spaarbank. Op de vraag, dat zij vroeger millioenen had, ja, nog drie millioen, ik zal mijnheer goed bedenken." De tong trilt bij het uitsteken, de aangezichtsspieren bewegen zich zeer sterk bij het spreken, sterke mimiek; pupillen even wijd, geen duidelijke trillingen der handen. Zij werkt in de schilkamer, om te naaien is zij te bewegelijk. Zij ziet er goed uit, is zindelijk, eet goed, tevreden, vroolijk, beleefd, maar meent, dat haar niets scheelt.

Juni. Pupillen ongelijk, rechter minder wijd dan de linker (dit blijft). Bij een bezoek harer schoonzuster en 3 kinderen, herkent zij hare kinderen, kust ze, is zeer blij, vertelt, dat zij erg ziek is geweest; zij heeft het vuur gehad, was bijna gestorven en had de kinderen nimmer gezien. Zij is hier 9 jaar geweest, is 43 j. en haar man 44 of 45, 25 j. getrouwd, gaat onmiddellijk mede (Breda ligt een uur van hier). Zij is den dokter nog 3 millioen schuldig, dan houdt zij nog 2 millioen over; is zeer tevreden over alles, mankeert niets meer, weet echter niet, waar zij is, hoe zij hier kwam, en dat eene zuster overleden is. Zij heeft een blauwe plek onder het oog, vertelt, dat zij nog al licht struikelt en dat het wel door vallen kan zijn gekomen, nadat zij even te voren gezegd had, dat men haar had geslagen.

Juli. Zij steelt drie lepels; zij heeft zoo'n honger, zij heeft ze alle drie noodig. Bij haar stelen oefent zij eene soort van sluwheid uit, zij ziet of de verpleegster in de buurt is en schijnt te handelen in de meening, dat haar alles toekomt. Zij vraagt naar huis te gaan, men heeft beloofd haar te zullen halen. Rechterpupil blijft wijder dan de linker, die eerder nauw dan wijd is. Sedert is zij langzamerhand achteruitgegaan. Het werken in de schilkamer hield spoedig op; zij liet het water loopen, stal alles en stopte het onder de kleeren, vandaar dat zij altijd erg vuil ziet, elken dag moet verschoond worden en bijna niet schoon te houden was. Ook wierp zij het eten in de roosters. Erg drooge huid als van een mensch van 70 jaren, met neiging tot jeuken. Zij was een type van vroegtijdigen ouderdom. Psychische toestand neemt, zoo mogelijk, nog meer af;

zij spreekt niet meer over hare millioenen, dan wanneer men haar op dit onderwerp brengt — eenmaal viel zij in eene flauwte, maar kwam spoedig weer bij. Volstrekt ongezeggelijk; zij was spoedig alles vergeten, al herhaalde men het; 's nachts liep zij het bed uit en haalde alles overhoop (natuurlijk gevolg harer verwarde denkbeelden en van de meening, dat haar alles toekwam).

Den 23 Februari 1885 kreeg zij 's morgens hevige stuipen met bewusteloosheid, vooral links uren lang, klonische krampen van linkerarm, been en gezicht, oogen en gelaat naar links gekeerd, arm en been stijf en gespannen; de spieren in een toestand van tonische contractie; rechterspieren slap en hier komen de stuipen zeldzamer en zijn minder hevig; sterk verhoogde temperatuur op het gevoel. 's Nachts hielden de stuipen op, het coma hield aan tot 5 uur. Zij overleed den 1 Maart.

Sectie. 18 uren na den dood. Sterk ontwikkelde panniculus adiposus, vooral van den buikwand, spierweefsel aan de buik donkerrood, niet atrophisch. Geslachtsorganen, in 't bijzonder uterus (bewegelijk) geen afwijking. — Bij het afpellen van de huid van het schedeldak komt weinig bloed te voorschijn. Schedel laat zich gemakkelijk doorzagen, bleek, schedeldak niet verdikt; diploë aanwezig, dura mater niets bijzonders; pia kan gemakkelijk afgetrokken worden, vochtig, niet verdikt, niet hyperaemisch; arachnoidea troebel, verdikt tengevolge van oedema. Zeer sterk subarachnoideaal oedeem; hier en daar maakt het den indruk alsof er kysten op de hersenen liggen. — *Zeer belangrijke hersenatrophie,* corticalis zeer bleek, op sommige plaatsen is de grens tusschen corticalis en medullaris moeilijk te vinden. Sterke uitzetting der hersenholten. Kleine hersenen, pons en medulla oblongata en de stam-gangliën vertoonen niets bijzonders. — Diepe sleuven en smalle windingen. Hersenen niet hyperaemisch, hersenvaten niets afwijkends; geene verschijnselen van lues.

Dus: alle gemis aan ontstekings-verschijnselen, slechts eene zeer belangrijke hersenatrophie, waarvan het eigenaardige schijnt, dat zij zoo spoedig is ingetreden; de geheele ziekte toch heeft slechts drie jaren geduurd. — Of bestond er reeds vroeger een atrophische toestand: de lijderes toch had een weinig ontwikkeld verstand, had school gegaan maar geen zin om te leeren? Eene even snel ontwikkelde hersenatrophie zien wij echter ook in de volgende gevallen.

J. M. K., 51 j., ong., R. K., naaister, Ginneken. Opgen. 1 Mei 1883. **1907. Paralysis cerebri. (spinale vorm?)**

Volgens den inlichtingsstaat was zij zachtmoedig, burgerlijk, gewone beschaving, lager onderwijs, aan Venus verslaafd, breide zij veel, was zij nooit ziek geweest, had de menstruatie opgehouden, bestond er geen erfelijkheid of misbruik van sterken drank. Volgens hare nicht, was zij eene naaister, die met breien de kost moest verdienen, maar onder haar werk, ja den ganschen dag las, fatsoenlijk en stil leefde, geen excessen beging (de uitkomst zal leeren wie gelijk had), het lezen zou haar door het hoofd gespeeld hebben. Reeds eene maand of wat te voren had zij opgemerkt, dat K. soms zoo aardig deed, maar sloeg er geen acht op. Een 14 dagen voordat zij naar het gesticht ging werd het zoo erg, dat de nicht geen raad wist. Zij sprak steeds over rijkdom, meende keizerin te zijn van Rusland achter de Zwarte Zee, enz., zonder vlagen van razernij te vertoonen.

Zij meent ook hier keizerin te zijn achter de Zwarte Zee, wil Dr. Tellegen een bezoek brengen op het gemeentehuis en hem graaf maken, maar de zusters niet, „die hebben haar gevangen genomen en geboeid." Zij is dikwijls zeer druk, staat te schreeuwen en te tieren. Een enkelen dag riep zij steeds met luider stem: „genade, genade!" Over het algemeen opgewekt, vrolijk en tevreden, in de overtuiging harer hooge waardigheid. Pupillen ongelijk, de linker wijder dan de rechter, fibrillaire trekkingen der tong bij het uitsteken, de eene onderkaak minder aangedaan dan de andere, ongemakkelijk op den gang, niet in staat

om arbeid te verrichten, zindelijk ondanks hare opgewektheid, slechts eene enkele maal onzindelijk in bed.

1 Juni. Gezichtshalucinaties: zij ziet soms in de lucht personen en ook voor zich onder den grond, zij roept dan Laurens, met wien zij meent te moeten trouwen, zingt Wien Neerlandsch bloed. Rechter pupil iets wijder dan de linker. Zeer beleefd, wil iedereen goed doen, spreekt Tellegen aan als baron, wil met hem trouwen. Weet hoe oud zij is, dat zij van het Ginneken komt, in welk jaar zij geboren en welk jaar het nu is. Daarop zegt zij, dat zij een natuurkind is. Handen en armen mager, niet trillende, kan hare kleederen goed toemaken. Zegt dat de zaken weg zijn, maar terugkomen en zij dan met Tellegen wil trouwen (van der Kroon ziet zij steeds aan voor een zoon van Napoleon). Zij schrijft zeer goed; hare spraak heeft niets van eene paralytica, wel eenige slapte en trilling der lippen bij het laten zien der tanden, rechter pupil blijft wijder. Iets krom van hare jeugd af, wil zij weder recht worden. Zij is dikwijls zeer opgewekt (vermoedelijk door halucinaties).

December. Als zij spreekt trillen hare lippen iets, ook de tong bij het uitsteken. Zij is zindelijk, maar ongeschikt voor den arbeid. 's Nachts opgewekt en lastig, overdag vuil bij het eten, steekt het overal tusschen hare kleederen. Zij blijft beleefd bij het aanspreken, maar in hare grootheidsideeën bevangen.

In Februari 1884 komen er motorische stoornissen bij. Zij loopt trillende en valt nu en dan om. Een furunkel op den rug, daarom eenige dagen te bed. Hier vertelt zij, dat zij reeds jong haar maagdommetje heeft verloren, dat zij dikwijls heeren bij zich kreeg en sommigen lang bij haar op bed lagen. In Maart weder in de algemeene verblijfzaal, maar achteruitgaande, vooral in de motorische stoornissen. Zij kan nog tot 100 tellen. — In April het gaan uiterst moeilijk; zij trilt met armen en beenen als zij staat, kan niet meer alleen goed vast staan, daarbij neemt de opzetting in de linkerheup sterk toe. Handen trillen bij het uitsteken, ook de tong. Rechter pupil steeds wijder. Pijngevoel aanwezig. In het gelaat geen sprekende afwijkingen.

Juni. Blijft steeds overgelukkig: haar geluk neemt iederen dag toe; eet, ware vraatzucht. Ziet er beter uit dan vroeger. Pupillen blijven ongelijk. Trillen der tong, zwakte der onderste ledematen en rugspieren, ongeschikt tot handenarbeid (ataxia plus dementia) nu en dan 's nachts onzindelijk; rustig. Juli. Altijd beleefd, antwoordt steeds op de vragen, is zeer gemakkelijk om mee te gaan. Halucinaties in de laatste maanden verbleekt. De toestand verergert langzamerhand; zij wordt steeds hulpbehoevender, kan niet meer gaan of staan, tong en lippen beven steeds meer. — Begin September vrij hevige koorts, waaraan zij den 14^{e} bezweek.

Sectie. Litteekens van vroegeren partus op de buik. *Uterus,* evenwel met dunne adhaesies der achterwand aan het peritonaeum, iets vergroot, niet maagdelijk. — *Maag* en *ingewanden* niets afwijkends. *Hart* klein en slap. — Geen verschijnselen van lues. — *Schedeldak.* Rechts: diepe sleuf voor de art. meningea media; talrijke kogelvormige foramina ter zijde van de sutura sagittalis. *Dura mater* niets bijzonders. Vele Pacchionische granulaties. Sinus sagittalis deels met vloeibaar, deels met gecoaguleerd bloed gevuld. Vrij veel subarachnoïdeaal vocht. — *Hersenen* atrophisch, alle windingen, maar vooral de voorhoofdswindingen smal; corticalis donker gekleurd, niet bijzonder smal, zeer smal daarentegen de witte zelfstandigheid der gyri (vandaar de smalle ruggen). Ook de gyri en de zoog. regio psychomotoria smal. De overige hersendeelen niets bijzonders. Hersenholten wel iets, maar niet buitengewoon wijd.

De oorzaak van den dood: roode hepatisatie van het bovenste gedeelte der rechter bovenkwab. De oorzaak dier pneumonie is niet bekend (doch hoe licht treedt deze bij uitgeputte gestellen op!)

Opvallend is de belangrijke atrophie der hersenen (waaraan de verschijnselen van verwardheid en geesteloosheid met allerlei grootheidsideeën, die misschien

in verband stonden met het vele lezen, beantwoorden). Haar snel optreden is opvallend. Tot in het begin van 1883 was patiënte nog gezond, tot April 1884 kon zij nog tot 100 tellen en in September 1884 overleed zij reeds uitgeput en demens. Ook ARNDT wijst er op, dat vrouwen, die bezweken zijn onder het duidelijke klinisch beeld van dementia paralytica bij de lijkopening een belangrijken graad van hersenatrophie vertoonden.

Involutie-psychosen werden in 15 jaren tijd opgenomen 181 (113 m. 68 vr.) d. i. 7.5 % r. van het geheele bedrag lijders (9.2 % r. m. 6.1 % r. vr.); hiervan herstelden 5 (4 m. 1 vr.), werden 26 (16 m. 10 vr.) niet hersteld ontslagen, d. i. ruim 14 % (ruim 14 % m. ruim 14 % vr.); ging met verlof 1 (m.); overleden 140 (88 m. 52 vr.) d. i. bijna 80 % (77 % r. m. 76 % r. vr.); bleven onder behandeling 9 (4 m. 5 vr.)

Als paralysis cerebri en dementia post-apoplexiam werden opgenomen 107 (87 m. 20 vr.) d. i. ruim 4.5 % (7 % r. m. 1.8 % bijna vr.); van dezen rekenden wij 76 (69 m. 7 vr.) tot de par. gen. (genuina); 3 (m.) tot de epileptoïdea, 28 (15 m. 13 vr.) tot de dementia post apopl. Van de 107 werd als hersteld ontslagen 1 (m.), niet hersteld 18 (13 m. 5 vr.) d. i. bijna 17 % (12 % m. bijna 5 % vr.); overleden 83 (68 m. 15 vr.) d. i. ruim (77 % m. 18 % vr.); werd met verlof ontslagen 1 (m.), bleven onder behandeling 4 m. Volgens onze ervaring behoorde dus de genezing tot de uiterst zeldzame gevallen. Tot de dementia senilis behoorden 74 lijders (26 m. 48 vr.) d. i. ruim 3 % van het aantal lijders (ruim 2 % m. ruim 4 % vr.). Van deze werden als hersteld (d. i. als geschikt voor te huis verder verpleegd te worden) 4 (3 m. 1 vr.) ontslagen; 8 (3 m. 5 vr.) als niet hersteld ontslagen, overleden 57 (20 m. 37 vr.) d. i. ruim 77 %, bleven onder behandeling 5 (vr.)

Wij bepalen ons hier tot de paralysis cerebri.

In de vergadering van de Ned. Vereeniging voor Psychiatrie van 12 October 1882 deelde WESTENENG [1]) drie gevallen mede van paralysis generalis bij spoorweg-ambtenaren en sprak BROSIUS [2]) „over het begin der dementia paralytica." In de vergadering van 7 Juni 1883 stelde laatstgemelde voor een onderwerp te bepalen ter bespreking voor de volgende vergadering, welk voorstel werd aangenomen, ondersteund door TELLEGEN, die tot onderwerp voorstelde: „De verhouding der progessieve paralysis als psychose der 19e eeuw par excellence, tot de bevolking in Nederland."

TELLEGEN [3]) leidde de „Discussie over de dementia paralytica, vooral in Nederland," den 18 October 1883 in. Hij geloofde, dat men te ver

---

[1]) Psych. Blad. 1883 p. 53 en 153.
[2]) Psych. Bl. 1883 p. 92.
[3]) Psych. Bl. 1883 p. 193—218

ging de dementia paralytica de ziekte der 19e eeuw te noemen; juister was dit van de zenuwziekten te zeggen, en stelde, als men zich bepaalde de dementia, niet de ziekte, maar de krankzinnigheid der 19e eeuw te noemen, drie vragen: 1e kwam zij in vroegere eeuwen niet voor of was zij slechts onbekend, omdat men daarnaar niet zocht? 2e Hoe is de verhouding tot de overige vormen van krankzinnigheid? 3e Leeren de statistieken inderdaad, dat deze ziekte zoo belangrijk toeneemt? Hij antwoordde negatief, en wees er op, dat de krankzinnigen-artsen deze ziekte nog niet zoo nauwkeurig kennen als BROSIUS [1]) beweerde. Immers er heerscht geen eenstemmigheid over aetiologie, pathologische anatomie, wezen der ziekte en behandeling, zooals hij opvolgend aantoont. Eindelijk raakte TELLEGEN het twistpunt in de leer der paralyse: is zij één in wezen, staat men met BAILLARGER het dualisme voor en houdt men met SCHÜLE de paralyse voor eenen „Sammelname"? TELLEGEN verklaart zich voor de eenheid. Hij stipt ten slotte de vraag nog aan: hoe verhoudt zich de Nederlandsche vrouw ten opzichte der dementia paralytica? — (Tijdens de discussie stelde hij het woord: insania paralytica voor.)

VAN DER SWALME [2]) geeft een tabellarisch overzicht van de gevallen van dementia paralytica door hem (sedert 1865) in het Delftsche gesticht waargenomen: 68 (66 m. 2 vr.)

De statistiek der dementia paralytica in Nederland van 1875 tot en met 1882 (8 jaren) wordt daarop geleverd door VAN CAPPELLE en bedroeg 258 (223 m. 35 vr.) d. i. van het geheel aantal: 8901 (4536 m. 4365 vr.) 2.9 % (4.9 m. 0.8 vr.), maar is weinig vertrouwbaar.

In de vergadering van 19 Juni 1884 geeft WESTENENG [4]) eene korte historia morbi van 14 paralytici (13 m. 1 vr.) en vermeldt HALBERTSMA [5]), dat in het krankzinnigengesticht te Rotterdam van 1 Januari 1881 tot 1 October 1884 onder 282 (127 m. en 155 vr.) opgenomen waren 20 (15 m. 5 vr.) lijdende aan dementia paralytica en treedt (even als WESTENENG en VAN DER SWALME) in eenige beschouwingen. De discussies, die ook hier volgen, kunnen wij voorbijgaan. Daarop bespreekt BROSIUS [6]) de initiale psychische symptomen der dementia paralytica.

In de vergadering van 11 Juni 1885 wees TELLEGEN [7]) eene vergissing terecht van VAN DER CHYS, ten opzichte van het vermeend tal-

---

1) Psych. bl. 1883 p. 92 en vlgg.
2) Psych. bl. 1883 p. 218—223.
3) Psych. bl. 1884 p. 55, 56.
4) Psych. bl. 1884 143, 144.
5) l. l. p. 218—225.
6) l. l. p 236—245.
7) l. l. 1885 p. 121—141.

OVERZICHT VAN DE PARALYSIS CEREBRI IN 15 JAREN.

Klasse.	Volgnummer.	Register.	Geslacht.	Ouderdom. Jaren.	Burgerlijke stand.	Onderwijs.	BEROEP.	WOONPLAATS.	Provincie.	Godsdienst.	OPGENOMEN.	DUUR VOOR DE OPNEMING.	Maal.	OORZAAK.	DATUM VAN ONTSLAG.	DATUM VAN OVERLIJDEN.	Duur der verpleging.	Oorzaak van den dood.	AANMERKINGEN.
4	1	15	m.	41	ong.	l.	Arbeider.	Werken.	N. B.	Pr.	1 Dec. 1870	1 jaar in 's-Bosch.				14 Dec. 1871.	1 jaar.		
4	2	94	m.	41	ong.	l.		Breda.	N. B.	R.C.	14 „ „	9 maanden in 's-Bosch.				10 Febr. 1872.	1 jaar 3 m.		
4	3	109	m.	31	ong.	l.	Metselaar.	Rosendaal.	N. B.	R.C.	17 „ „	18 Sept. '68 „ „		erf.		23 Jan. 1872.	1 jaar 1 m.		Vader zeer zenuwachtig.
4	4	204	m.	58	g. 2 k.	l.	Fabriekwerker.	Tilburg.	N. B.	R.C.	23 Febr. 1871		1	erf.		29 Juli 1871.	4 maanden.	Marasm.	Een broeder krankz. geweest.
4	5	206	vr.	49	g. 1 k.	l.		Tilburg.	N. B.	R.C.	27 „ „					2 Dec. 1879.	$8^3/_4$ jaar.	Vitium cord.	
2	6	263	m.	48	g. g. k.	l.	Landbouwer.	Steenbergen.	N. B.	R.C.	7 Juli „	2 jaren.	1	meningt.	25 Aug. '73 n. h.		1 jaar 1 m.		
4	7	400	vr.	56	g. 1 k.	l.		Tilburg.	N. B.	R.C.	31 Mei 1872	2 jaren.	1			6 Aug. 1872.	2 maanden.		
4	8	422	m.	48	g. 1 k.	l.	Arbeider.	Wamrooi.	N. B.	R.C.	28 Juni „					8 April 1878.	5 jaar 9 m.	Phthis. p.	
4	9	433	m.	58	g. 2 k.	l.	Metselaar.	Waalwijk.	N. B.	R.C.	6 Aug. „			misbr. v. st. drank.		1 Febr. 1874.	$1^1/_2$ jaar.		
4	10	446	m.	57	g. 5 k.	l.	Landbouwer.	Alphen.	N. B.	R.C.	12 Sept. „		1			1 Oct. 1872.	18 dagen.		Pyromaan en koprophaag.
4	11	463	m.	49	g. 2 k.	l.	Schrijver (mil.)	Breda.	N. B.	R.C.	24 Oct. „	3 maanden.	1	misbr. v. st. drank.		4 Dec. 1872.	6 weken.		
4	12	513	m.	43	ong.	l.	Gepens. milit.	's Gravenhage.	Z. H.	R.C.	5 April 1873		1	misbr. v. st. drank.		11 Jan. 1875.	$1^3/_4$ jaar.		
4	13	520	m.	55	g. 4 k.	m.	Zeekapitein.	Bokstel.	N. B.	Pr.	12 Mei „		1	misbr. v. st. drank.		7 Mei 1875.	2 jaar.		Grootvader apoplexie.
1	14	561	m.	45	g. 8 k.	m.	Koopman.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	1 Sept. „		1			3 Jan. 1875.	1 jaar 4 m.		Haluc. v. gez., geh. en gev.
4	15	562	m.	45	ong.	g.	Landlooper.	Middelburg.	Zeel.	Pr.	4 „ „			misbr. v. st. drank.		18 Juli 1875.	1 jaar 10 m.		Gevangenis.
4	16	572	m.	53	ong.	l.	Onderwijzer.	Sprundel.	N. B.	R.C.	9 Oct. „	2 jaren.	1	erf.		10 April 1874.	6 maanden.		Zuster krankzinnig.
2	17	588	m.	35	ong.	l.	Smid.	's Gravenhage.	Z. H.	R.C.	3 Dec. „	2 jaren.	1			29 Mrt. 1875.	1 jaar 4 m.		
3	18	599	m.	49	g. 3 k.	l.	Boekhandelaar.	Schiedam.	Z. H.	R.C.	31 „ „	Van 22 Aug. '67 te Delft.		schrik?		5 Nov. 1877.	3 jaar 10 m.	Apoplexie.	
4	19	613	m.	47	g.	l.		Rotterdam.	Z. H.	R.C.	1 Febr. 1874	Uit Rotterdam.				23 Nov. 1874.	10 maanden.		
4	20	618	m.	38	g. g. k.	l.	Winkelier.	Tilburg.	N. B.	R.C.	12 „ „	$1^1/_2$ jaar.	1	misbr. v. st. drank.		29 Jan. 1877.	3 jaar bijna.		
4	21	709	vr.	46	w. 6 k.	l.	Koopvrouw.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	27 Oct. „	2 maanden.	1			25 Nov. 1879.	6 jaar.		
2	22	739	m.	59	ong.	m.	Landbouwer.	Nijkerk.	Geld.	R.C.	18 Febr. 1875	11 maanden.	1			28 Nov. 1875.	9 maanden.		
4	23	763	m.	61	g. 4 k.	l.		Vught.	N. B.	Pr.	28 April „			misbr. v. st. drank.		8 Febr. 1876.	10 maanden.		
2	24	777	m.	46	g. 5 k.	m.		Scheveningen.	Z. H.	R.C.	2 Juni „					6 Dec. 1875.	6 maanden.		
1	25	863	m.	55	ong.	m.		Schiedam.	Z. H.	R.C.	12 Jan. 1876.	Van 1875.	2	erf.		17 Mrt. 1879.	3 jaar 2 m.	Gangr. en dec.	Beide ouders apoplect. overl.
3	26	870	m.	74	g. 1 k.	l.	Landbouwer.	Langel.	N. B.	R.C.	1 Febr. „	1 jaar.		trauma (val.)		16 Febr. 1876.	15 dagen.	Apoplexie.	
4	27	921	m.	48	g. 4 k.	l.	Gep. Marech.	Vlijmen.	N. B.	R.C.	16 Juni „	1 jaar.		val.		4 Aug. 1876.	18 dagen.		
2	28	922	m.	47	g. 12 k.	l.	Logementh.	Waalwijk.	N. B.	R.C.	19 „ „	2 jaar.		misbr. v. st. drank.		4 Aug. 1876.	15 dagen.		
4	29	956	m.	62	w. g. k.	l.	Metselaar.	Waalwijk.	N. B.	R.C.	11 Sept. „	$^1/_2$ jaar.	1		Mei '77 n. h.		6 maanden.		
4	30	961	m.	45	g. g. k.	l.	Wever.	Helmond.	N. B.	R.C.	23 „ „		1	misbr. v. st. drank.		1 Jan. 1877.	4 maanden.		
4	31	968	m.	54	w. 1 k.	l.	Machinist.	Geertruidenberg	N. B.	R.C.	17 Oct. „	4 maanden.	1			13 April 1877.	7 maanden.		
4	32	990	m.	44	g. 2 k.	l.	Bakker.	Waalwijk.	N. B.	R.C.	25 Dec. „		1	erf.		2 Dec. 1879.	bijna 2 jaar.		Geheele familie nerveus.
2	33	1032	m.	51	g. 4 k.	l.	Banketbakker.	's Gravenhage.	Z. H.	Pr.	10 April 1877		1	erf.		4 Aug. 1877.	4 maanden.	Apoplexie.	
1	34	1090	m.	38	g. g. k.	m.	Koopman.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	26 Aug. „	9 maanden.	1	erf.		27 Juni 1878.	10 maanden.	Apoplexie.	
4	35	1150	m.	62	ong.	l.		Oosterhout.	N. B.	R.C.	9 Maart 1878			erf. trauma. m. v. s. d.		21 Juli 1878.	$3^1/_2$ maand.	Apoplexie.	Broeder krankzinnig geweest.
1	36	1253	m.	41	g. 3 k.	m.	Ingenieur.	Kralingen.	Z. H.	R.C.	24 Nov. „		1	bov. i. v. g. en exc.					
2	37	1271	m.	42	ong.	m.	Muziekmeester.	Nijmegen.	Geld.	R.C.	22 Jan. 1879		1	misbr. v. st. drank.		13 Febr. 1881.	2 jaar.	Apoplexie.	
4	38	1295	m.	44	ong.	l.	Zadelmaker.	Tilburg.	N. B.	Pr.	2 Mei „	2 maanden.				20 Nov. 1882.	$3^1/_2$ jaar.	Apoplexie.	
2	39	1328	m.	35	g. g. k.	h.	Med. Dokter.	Hintham.	N. B.	R.C.	8 Juli „	$1^1/_2$ jaar.	1	ongereg. leefwijze.		13 Febr. 1880.	13 maanden.	Apoplexie.	
4	40	1329	m.	38	g. 4 k.	l.	Parapl. koopm.	Oosterhout.	N. B.	R.C.	10 „ „		1	misbr. v. st. drank.		16 Mrt. 1881.	1 jaar 8 m.	Marasm.	
4	41	1361	m.	65	w. 1 k.	g.	Schoenmaker.	Veghel.	N. B.	R.C.	13 Nov. „		1	misbr. v. st. drank.		6 Juli 1880.	8 maanden.	Marasm.	
4	42	1378	m.	29	ong.	l.	Schipper.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	4 Jan. 1880		1	excess. in B. et Ven.		13 Dec. 1880.	11 maanden.		
1	43	1379	m.	45	g. 4 k.	m.	Rentenier.	Eijsden.	Limb.	R.C.	14 „ „		1	misb. v. st. dr. erf.	12 Oct. '80 n. h.		9 maanden.		
1	44	1389	m.	55	g. g. k.	m.	Koopman.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	10 Febr. „		2			18 Mrt. 1880.	1 maand.	Par. pulm.	
4	45	1424	vr.	50	g. 5 k.	l.		Breda.	N. B.	Pr.	12 Mei „	1 maand				25 Febr. 1881.	10 maanden.	Gangr. en dec.	
1	46	1482	m.	41	g. 2 k.	m.	Koopman.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	30 Sept. „	18 maanden.	1	exc. in Ven.		7 Febr. 1883.	2 jaar 5 m.		
2	47	1566	m.	50	ong.	m.	Kapitein.	Velp.	Geld.	Pr.	8 Juni 1881	6 weken.		insolatie.		18 Dec. 1883.	$2^1/_2$ jaar.	Apoplexie.	
4	48	1609	m.	48	g. g. k.	l.	Kastelein.	Amsterdam.	N. H.	Pr.	3 Sept. „		1			1 Oct. 1881.	1 maand.		
4	49	1622	m.	39	g. 3 k.	l.	Arbeider.	Neerbosch.	Geld.	R.C.	29 Sept. „			misbr. v. st. drank.		14 Mrt. 1885.	3 jaar 7 m.		
4	50	1631	m.	46	g. g. k.	l.	Koopman.	Kapelle.	Zeel.	Pr.	19 Oct. „				5 April '82 n. h. Delft.		6 maanden.		
1	51	1639	m.	51	g. g. k.	l.	Veehandelaar.	Tiel.	Geld.	R.C.	16 Nov. „			ov. werkz.	15 Nov. '84 n. h. 's-Bosch.		3 jaren.		
2	52	1645	m.	41	g. 6 k.	l.	Koekbakker.	Baarn.	Utr.	R.C.	1 Dec. „	3 maanden.	2	schrik?		11 Mrt. 1881.	3 jaar 7 m.	Apoplexie.	
3	53	1646	m.	47	ong.	l.	Bloemkweeker.	Utrecht.	Utr.	R.C.	2 „ „	1 jaar.		blindheid?		7 Mei 1883.	$1^1/_2$ jaar.	Marasm.	
2	54	1656	m.	46	ong.	l.	Sigarenfabr.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	11 „ „					6 Sept. 1883.	1 jaar 9 m.	Marasm.	
3	55	1687	m.	63	g. 8 k.	l.	Kantoorbed.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	13 „ „	3 jaar.				1 Mrt. 1882.	4 maanden.		
4	56	1733	m.	40	g. 1 k.	l.	Gepens. milit.	Schijndel.	N. B.	R.C.	8 Mei 1882		1			9 April 1884.	2 jaar.	Apoplexie.	
2	57	1765	m.	41	g. 1 k.	m.	1e Luitenant.	Hees.	Geld.	Pr.	24 Juni „		1	blindheid?		23 Oct. 1882.	4 maanden.		
1	58	1769	m.	53	g. 7 k.	m.	Smid.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	29 „ „	Van Januari.	2		16 Oct. '85 met verlof.		3 jaar 3 m.		
1	59	1794	m.	42	g. 3 k.	m.	Koopman.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	31 Juli „			lues?		19 Mrt. 1884.	1 jaar 8 m.		
4	60	1824	m.	61	w. g. k.	l.	Schoenmaker.	Budel.	N. B.	R.C.	15 Sept. „	$1^1/_2$ jaar.		doofheid?		18 Oct. 1882.	1 maand.	Apoplexie.	
4	61	1838	m.	42	g. 3 k.	l.	Zilversmid.	Meppel.	Drent.	Pr.	13 Oct. „	$1^1/_2$ jaar.				27 Mrt. 1884.	1 jaar 5 m.	Pneum.	
2	62	1853	m.	35	g. 1 k.	m.	Koopman.	Arnhem.	Geld	R.C.	1 Dec. „	3 weken.		oogziekte, erf.		8 Dec. 1884.	2 jaar.	Marasm.	Een broeder krankz. geweest.
4	63	1866	vr.	40	g. g. k.	l.		's Gravenhage.	Z. H.	R.C.	15 Jan. 1883					22 April 1883.	3 maanden.	Ap. acc.	
4	64	1882	m.	49	g. g. k.	l.	Koetsier.	Ginneken.	N. B.	R.C.	21 Febr. „	3 weken.			9 Mei '84 n. h.		1 jaar 3 m.		
1	65	1889	m.	43	g. 1 k.	m.	Expediteur.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	14 Maart „	3 maanden.	1	misbr. v. st. drank.	10 Sept. '83 n. h. n. Grafenberg.		6 maanden.		
2	66	1897	m.	61	g. 4 k.	l.	Bakker.	Steenwijk.	Overijs	R.C.	2 April „	6 maanden.		m. v. st. dr. en achter- [uitgang.		14 Mei 1884.	10 maanden.		
4	67	1907	vr.	51	ong.	l.		Ginneken.	N. B.	R.C.	19 Mei „	3 weken.				14 Dec. 1884.	$1^1/_2$ jaar.		
3	68	1912	m.	46	ong.	m.	Kantoorbed.	Rotterdam.	Z. H.	R.C.	29 „ „		1	erf. lectuur.	27 Oct. '83 n. h.		5 maanden.		
2	69	1950	vr.	57	g. 2 k.	l.		Breda.	N. B.	R.C.	10 Juli „	3 maanden.		dood der zuster.		9 Mrt. 1885.	1 jaar 10 m.		
4	70	2048	m.	32	g. g. k.	l.	Banketbakker.	Steenbergen.	N. B.	R.C.	17 „ „	4 maanden.		Ven. en Bach.		25 Aug. 1883.	$1^1/_2$ maand.	Apoplexie.	
4	71	2058	m.	44	g. g. k.	l.	Koopman.	's Gravenhage.	Z. H.	Pr.	28 Maart 1884			misbr. v. st. drank.		17 April 1885.	1 jaar 1 m.	Apoplexie.	
4	72	2101	m.	44	g. 4 k.	m.	Spoorw.beambte	Bokstel.	N. B.	R.C.	20 Juni „	Een jaar.				14 Mrt. 1885.	1 jaar 9 m.		
3	73	2114	m.	59	g. 1 k.	l.	Koperslager.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	18 Juli „		1	erf. tegenspoed.					Moeder en broeder krankzinnig.
4	74	2137	m.	40	g. 5 k.	l.	IJzergieter.	Delftshaven.	Z. H.	Pr.	12 Sept. „	6 weken.		erf. schrik.		30 Mrt. 1885.	6 maanden.	Pneum.	
4	75	2152	m.	28	g. 1 k.	l.	Bediende (log.)	's Gravenhage.	Z. H.	R.C.	1 Nov. „					9 Sept. 1885.	10 maanden.		
4	76	2161	m.	43	g. 2 k.	l.	Koffiehuish.	Harderwijk.	Geld.	R.C.	13 „ „		1	misbr. v. st. drank.		18 Dec. 1884.	1 maand.	Tabes dors.	
3	77	2211	m.	56	ong.	l.	Winkelbediende.	Amsterdam.	N. H.	R.C.	17 Maart 1885	9 maanden.		erf.					Moeder beroerte, tante hyst.
2	78	2221	m.	51	g. 4 k.	m.	Commissionair.	Arnhem.	Geld.	R.C.	10 April „	2 jaren.		erf.					Oom van moeders zijde krankz.
4	79	2262	m.	34	g. 2 k.	l.	Spiegellijstfabr.	Breda.	N. B.	R.C.	26 Juni „	3 weken.		erf.		2 Aug. 1885.	14 dagen.	Apopl. acc.	Moeder en zuster ber.

rijker voorkomen van dementia paralytica in de Zuidelijke provinciën van dit Rijk en toonde daarbij aan, dat in de 4 jaren, welke hij alhier doorbracht, slechts 5 m. en 2 vr. uit N.-Brabant aan deze ziekte hadden geleden, waarvan 6 overleden en de zevende in een remissie-stadium het gesticht verlaten heeft, zoodat 31 Mei 1885 (den dag van zijn vertrek) geen enkele paralyticus uit N.-Brabant alhier was. Hij gaf in het kort de historiae morbi van deze gevallen, die meerendeels in dit verslag opgenomen zijn. De discussie liep daarna vooral over de aetiologie, deels ook over de diagnose.

Den 22 October 1855 hield VAN CAPPELLE [1]) eene voordracht over het „voorkomen van paralysis cerebri in de krankzinnigengestichten van Nederland, in verband met de beroepen der opgenomenen."

WINKLER en WELLENBERGH [2]) gaven daarna eene belangrijke bijdrage tot de casuistiek der dementia paralytica en JELGERSMA [3]) eene over idiotie en dementia paralytica.

Deze zijn in het kort de gegevens, welke in de Psychiatrische Vereeniging medegedeeld zijn. Zien wij thans onze waarnemingen van paralysis cerebri (verg. nevensgevoegde chronologische tabel.)

Gerangschikt naar de klassen, waarin zij verpleegd werden, behoorden 11 (mannen) tot de eerste, 16 (m.) tot de tweede, 7 (m.) tot de derde klasse en 45 tot de vierde klasse (38 m. en 7 vr.) Uit een finantieel oogpunt beschouwd, behoorde dus circa 14 °/₀ tot de best, ruim 20 °/₀ tot de vrij goed, bijna 9 °/₀ tot de goed, 57 °/₀ (en onder deze alle vrouwen) tot de slecht gestelden (resp. armlastigen). In de eerste klasse waren opgenomen 57 mannen, 20 °/₀ circa leden aan paralysis, in de tweede 121 daarvan ruim 13 °/₀, in de derde 88 daarvan ruim 8 °/₀ en in de vierde 960 (waarvan 863 armlastigen) mannen, waarvan bijna 4 °/₀ en 861 (waarvan 776 armlastige) vrouwen dus ruim 0.8 °/₀. Uit dit oogpunt beschouwd hadden de minder en slecht door de fortuin bedeelden een onbetwistbaar voorrecht boven de meer begunstigden.

Wat de geslachten betreft zijn de vrouwen, zooals algemeen opgemerkt is, verre bevoorrecht; ruim 91 °/₀ toch zijn mannen, bijna 9 °/₀ vrouwen.

Ten opzichte van den leeftijd waren van 20—30 j. 2 (m.); van 30—40 j. 14 (m.); van 40—50 j 33 m. en 3 vr.; van 50—60 j. 14 m. 4 vr.; van 60—70 j. 7 (m.); boven de 70 één man. Neemt men het indeelingsprincipe, door ons vroeger voorgesteld in perioden van 15 jaren aan,

---

[1]) l. l. 1885 p. 201—207.
[2]) Psych. bl. 1886 p. 34—59.
[3]) l. l. p. 92—122.

dan begint de paralysis cerebri met den mannelijken leeftijd, want ook de twee mannen, beneden de dertig, waren 28 en 29 jaren; bereikt haar maximum van 45—60 en begint daarna weer af te dalen. Zij biedt dus eenige analogie aan met de insania climacterica en senilis, zoowel bij de vrouw als bij den man. Een exceptioneel geval op 12jarigen leeftijd begonnen deelt TURNBOLL mede. [1])

Wat den burgerlijken stand betreft, vinden wij ongehuwden 20 m. 1 vr., gehuwde mannen 48 en 5 vrouwen, weduwnaars 4, weduwen 1. De gehuwde stand is dus het sterkst vertegenwoordigd; 798 ongehuwde mannen werden n.l. opgenomen, waarvan 20 paralytici d. i. $2^1/_2$ % r. en 369 gehuwde mannen, waarvan 48 dus 13 % paralytici waren.

Er waren onder deze verpleegden 2 (m.) die geen, 48 m. en 7 vr. die lager, 20 m. die middelbaar, 2 die hooger onderwijs genoten hebben. Uit deze gegevens valt niets op te maken, dan misschien dat gebrek aan beschaving, resp. aan onderwijs, niet tot oorzaak kan gerekend worden.

Nemen wij de beroepen naar hunne frequentie, dan vinden wij 11 kooplieden (waaronder 1 vrouw), 6 militairen, 5 bakkers, 4 logementhouders, 4 landbouwers, 4 arbeiders, 3 metselaars, 2 fabrikanten, 2 kantoorbedienden, 2 schoenmakers, 2 smeden en verder 1 geneesheer, 1 ingenieur, 1 muziekmeester, 1 onderwijzer, 1 rentenier, 1 machinist, 1 marechaussée, 1 spoorwegambtenaar, 1 koperslager, 1 zilversmid, 1 ijzergieter, 1 spiegellijst-fabrikant, 1 boekhandelaar, 1 bloemkweeker, 1 zadelmaker, 1 kantoorbediende, 1 winkelbediende, 1 commissionair, 1 koetsier, 1 wever. De kooplieden zijn hier (hetgeen door anderen reeds is opgemerkt) het sterkst vertegenwoordigd: daarop volgen de militairen.

Letten wij op de Provinciën, dan zijn uit N.-Brabant 36 (waaronder 5 vrouwen), Z.-H. 18, (waaronder 2 vrouwen), Gelderland 9, N.-Holland 8, Utrecht 3, Zeeland 2, Limburg, Drenthe, Overijssel elk 1. In N.-Brabant bedroegen deze patienten dus van het geheele getal (1709) opgenomenen, ruim 2 % (ruim 3.6 % mannen, ruim 0.2 % vrouwen), van Z.-Holland van het geheele montant 201 (131 m. 70 vr.) opgenomen 9 % (bijna 13 % m. bijna 3 % vr.), van N.-Holland 180 (50 m. 30 vr.) opgenomenen 10 % (16 % m.), van Utrecht 66 (36 m. 30 vr.) opgenomenen $4^1/_2$ % (ruim 8.3 % m) van Zeeland 15 (12 m. 3 vr.) opgenomenen ruim 13 % (bijna 17 % m.) enz.

Na hetgeen reeds door WESTENENG en TELLEGEN medegedeeld is, is het voldoende te wijzen op de uitkomst: 2 % (3.6 % m), om aan te toonen, dat deze psychose niet sterk in deze provincie vertegenwoordigd is. Breda en Tilburg telden elk 5, Waalwijk 4, Bokstel, Ginneken, Steen-

---

[1]) l'Enc. 1881 p. 818, 819.

bergen en Oosterhout elk 2, De Werken, Roosendaal, Wanrooi, Alphen, Sprundel, Vught, Langel, Vlijmen, Helmond, Geertruidenberg, Hintham, Veghel, Schijndel, Budel elk 1. Wij merken hierbij op, dat Waalwijk door zijn handel (schoenen) veel communicatie heeft.

Wat de godsdienst betreft waren 65 R.C. (waaronder 6 vr.) 14 Prot. (waaronder 1 vr.); van het aantal opgenomenen 1995 (1023 m. 972 vr.) bedroegen de eerste 3 % r., de tweeden van de opgenomenen 328, (191 m. 137 vr.) 4 % ruim.

Het jaarlijksch getal opgenomenen varieerde. In 1881 negen, 1876 en 1883 acht, 1873 en 1882 zeven, 1884 zes, 1872, 1879 en 1880 vijf, 1870, 1871, 1874, 1875 en 1885 drie, 1877 en 1878 twee. Een toenemen was derhalve niet te bespeuren.

De ziektegeschiedenissen, welke wij aangehaald hebben, mogen volstaan voor de verschillende schakeeringen, welke deze belangrijke psychose aanbiedt; doelloos zoude het zijn hier aan te halen, dat dan eens de motorische, dan weder de psychische verschijnselen op den voorgrond traden, grootheidsideeën niet altijd voorhanden waren. Wij stippen slechts aan, dat wanneer wij b. v. van een epileptoiden, spinalen, acuut dementen, tabetischen, luetischen, alkoholischen vorm gewaagden, wij niets dan varieteiten beschouwden van den éénen vorm, van welke de eerste ons eene bijzondere opmerkzaamheid waardig scheen.

De tijd van duur der ziekte wordt verschillend en meestal niet betrouwbaar opgegeven. Wij zien korter dan 3 maanden 8, van 3—6 maanden 6, van 6—9 maanden 3, van 9—12 maanden 4, van 1—2 jaar 11, van 2—3 jaar 7, van 3 jaar 2 gevallen; van de overigen bestond volstrekt geen tijdsbepaling.

Van de overledenen bezweken binnen de 3 maanden 11, van 3—6 maanden 8, van 6—9 m. 5, van 9—12 m. 6, van 1—2 jaar 20, van 2—3 jaar 7, van 3—4 jaar 5, van 5—6 jaar 1, van 8 jaar 1, totaal 65. Wij drukken hierop, omdat in het algemeen overzicht een voor de eerste maal als niet hersteld afgeschreven, bij de tweede opneming bezweken is, waardoor (daar hij niet tweemaal geteld is) het aantal niet herstelden tot 8 teruggebracht wordt, terwijl wij tevens opmerken, dat de eenige, als hersteld afgeschrevene (omdat bij het einde van zijn proeftijd de berichten gunstig waren) later recidiveerde en thans onder de met verlof ontslagenen (de eenige paralyticus) behoort.

Van de 8 als niet hersteld ontslagenen werden drie naar andere gestichten overgebracht, gelijk uit het tabellarisch overzicht blijkt. De meeste der paralytici bezweken onder of na een apoplectisch acces of allengs door marasmus, of wel door eene bijkomende ziekte.

Onder de oorzaken vinden wij opgegeven: misbruik van sterken

drank 19 maal, erfelijkheid 16 maal, excessen in Baccho et Venere 5 maal, trauma, schrik, blindheid elk 3 maal, tegenspoed 2 maal, óverdreven werkzaamheid van den geest, lectuur, overdreven werkzaamheid des lichaams, meningitis, insolatio, doofheid, dood eener zuster, eindelijk lues van elk eenmaal. Hoe weinig inlichting deze anamnaesische mededeelingen geven valt elkeen in het oog. Wij willen evenwel wijzen op het overwegend voorkomen van misbruik van sterken drank en de erfelijkheid. Het tweede zal altijd een belangrijk moment wezen, het eerste gewis ook, maar dikwijls ontstaat ook hier de vraag, is het oorzaak of gevolg? Excessen worden wel 5 maal, lues intusschen slechts éénmaal als oorzaak opgegeven. Onze statistiek druischt dus in dit punt zeer in tegen het gevoelen en de waarnemingen van vele schrijvers. Menigmaal hebben wij intusschen bij deze patienten groote sexueele prikkelbaarheid waargenomen. Onze ziektegeschiedenissen geven hiervan sporen genoeg aan.

2. Dementia.

Paralytische insania, organische dementia.

Dementia post apoplexiam. Aan dezen vorm zijn behandeld 28 lijders (15 m. en 13 vr.) waarvan 9 (4 m. en 5 vr.) als niet hersteld ontslagen en 19 (11 m. en 8 vr.) gestorven zijn.

Secundaire dementia. (Stupiditas.) Naast dezen vorm plaatsen wij hier de secundaire dementia (stupiditas.) In het demente stadium der psychosen werden opgenomen 96 lijders (59 m. en 37 vr.) dus ruim 4 °/₀ (5 °/₀ m. en 3 °/₀ vr.) van het totaal opgenomenen. Hiervan werden niet hersteld ontslagen 41 (21 m. en 20 vr.) = 43 °/₀ (bijna 37 °/₀ m. en 54 °/₀ vr.), stierven 20 (15 m. en 5 vr.) = 20 °/₀ (25 °/₀ m. en 14 °/₀ vr.) en bleven onder behandeling 35 (23 m. en 12 vr.)

Aan *stupiditas post maniam* leden 48 (23 m. en 25 vr.) Van deze werden niet hersteld ontslagen 33 (15 m. en 18 vr.), overleden er 10 (5 m. en 5 vr.) en bleven onder behandeling 5 (3 m. en 2 vr.)

Aan *stupiditas post melancholiam* telden wij 12 (9 m. en 3 vr.), waarvan 2 (1 m. en 1 vr.) niet hersteld weggingen en 10 (8 m. en 2 vr.) onder behandeling bleven.

Aan *stupiditas epileptica* rekenden wij 12 lijders (9 m. en 3 vr.) 1 m. werd niet hersteld ontslagen, 8 m. stierven en 3 vr. bleven.

Aan *stupiditas post insaniam hystericam* leden 5 vr., die alle onder behandeling bleven.

Aan *stupiditas post vecordiam* hadden wij 19 (18 m. en 1 vr.). Hiervan werden 5 (4 m. en 1 vr.) niet hersteld ontslagen, 2 m. stierven en 12 bleven.

De aan dementia senilis lijdende verpleegden bedroegen 74 (26 m. en 48 vr.) = 40 % (23 % m. en 70 % vr. van de aan involutie-psychosen lijdende.) Twee (1 m. en 1 vr.) werden ontslagen als geschikt ter huisselijke verpleging. Niet hersteld ontslagen werden 8 (3 m. en 5 vr.) en stierven 57 (20 m. en 37 vr.) = 77 % (80 % m. en 77 % vr.) en er bleven 5 vr. ter verdere verpleging. **Dementia senilis.**

C. v. Kast.., 54 j., ong., R. K., oud-hoofdonderwijzer, Spr..... Opg. 9 Oct. 1873. **572. Dementia post apoplexiam.**

Wiens zuster aan beroerte geleden heeft, had eene goede opvoeding, zeer middelmatig verstand, eenvoudige maatschappelijke positie, zachtzinnig karakter, hield zich buiten de schooluren met eenvoudige bouwmansbezigheden bezig, was gezond, maakte geen misbruik van sterken drank. Hij werd voor de eerste maal krankzinnig twee jaren geleden onder verschijnselen van angstvalligheid, vrees van aan de verplichtingen zijner betrekking niet genoegzaam te voldoen, dof en droomerig zijn, met begeerte naar stilte en eenzaamheid, aanhoudend, zonder idee fixe.

9 October. Angstvallig, doet niets dan schreien, weeklaagt en jammert den geheelen dag over zijne zusters en over zich zelven, weigert eten, symptomen van voorafgegane apoplexie, stamelende taal, moeilijk te verstaan. 13e. Blijft mistroostig, huilt bij de minste toespraak, gedachten van te kort komen, honger en armoede lijden. 17e. Lallende taal, onverstaanbare gesprekken, dezelfde treurige gedachten en schreien, dwalende onbestendige blikken, hulpbehoevend als een kind zonder eenig besef, onzindelijk. 28e. Paretische verschijnselen nemen toe, belemmerde beweging in het spreken, (akelige, bijna onverstaanbare geluiden om zijne gevoelens en gewaarwordingen kenbaar te maken) in het loopen en in 't gebruik der handen.

November. Meer opgewekt, zeer lastig, zoekt twist, tracht anderen te slaan of te gooien, staat luidkeels te schreeuwen, spreekt allerlei wartaal, is dag en nacht onzindelijk. December. Paralyse neemt langzamerhand toe, dag en nacht woelig, toont niet het minste oordeel of besef meer. 1874. Januari en Februari. Blijft de toestand verergeren, verschijnselen van algemeene paralyse, hij moet steeds als een kind geholpen worden. In Maart is hij bij afwisseling kalm en opgewekt, maar altijd geheel kindsch, lichamelijk in het begin der maand iets krachtiger, maar op het einde der maand begint hij te collabeeren en sterft den 8 April.

Vr. F. V., 59 j., geh., R. K., Dagloonster, Terheiden. Opg. 30 Juni 1882. **1768. Dementia post apoplexiam.**

Goedaardig van karakter, altijd een gezond flink mensch, volgens hare dochter, zeer geschikt voor haar huishouden en veldarbeid, gezond van verstand (had echter geen onderwijs genoten). Zij kreeg, zonder voorboden, in Augustus 1881 eene beroerte, viel om, was buiten kennis, en kwam na eenige oogenblikken weder bij, brabbelde nog eenige uren en daarop was zij weer de oude. Geen verlammingsverschijnselen. Na 6 weken een tweede, met Pinksteren 1882 een derde aanval. Sedert zijn hare verstandelijke vermogens gestoord, maar nu evenmin als vroeger motorische stoornissen. Zij was tot niets meer in staat, zeide, dat zij naar Goudewater wilde, daar zoude zij spoedig herstellen, liep 's nachts het bed uit, mijmerde steeds, praten deed zij bijna niet, zocht de eenzaamheid, had geen vlagen van kwaadaardigheid of idee fixe, calmantia bleven zonder gevolg. Voor hare komst alhier nog eene beroerte; zij viel zonder zich te bezeeren, geen stuipen of verlammingsverschijnselen; het verlies van bewustzijn duurde slechts kort.

Alhier: suf, steekt op verzoek de tong uit, maar antwoordt niet, ziet er goed gezond uit. Geen onregelmatigheid in het gelaat of de aangezichtsspieren.

Aanvallen van opgewektheid, scheuren en vernielen. 28 Augustus. Spreekt geen woord, kan echter spreken; zoo is zij 's nachts dikwijls opgewekt en scheldt op haar man; soms zegt zij, dat zij weg wil, zij kan derhalve zich verstaanbaar uitdrukken. Reageert niet op pijnprikkels; noch bewijs van sensibiliteit, noch van reflex. Reflex der oogleden behouden. Pupillen normaal, eet weinig. Biedt weerstand toen men haar naar voren brengt, schijnt goed te zien en te hooren. Geeft geen teeken, dat zij haar dochter, die haar bezocht, kent, eet een koekje op, toen men het haar in den mond stak. Keert alleen terug van de spreekkamer, maar verdwaalt onderweg, biedt weerstand, toen men haar naar de afdeeling der onzindelijken wil terugbrengen. Loopt alleen in den tuin. Hart normaal, geen tastbare verandering in den buik.

Januari 1883. Is soms lastig, heeft buien, dat zij medepatienten slaat en plaagt (dwangbewegingen?), geeft meer teekenen van bewustzijn, praat nu en dan, was blijde toen haar man haar bezocht. Dat geheele jaar bleef de toestand nagenoeg dezelfde. Nu en dan beroerte. Deze worden in 1884 talrijker, zij wordt bleek en blauw, is geheel buiten kennis en komt na eenigen tijd weder bij; eens was ze heviger. Onder den invloed der apoplexien nemen de verstandelijke vermogens steeds meer af; zij wordt geheel suf, zeer onzindelijk, kan niet meer gaan, de beenen zijn te slap, (zij schijnt daartoe het bewustzijn niet meer te hebben). Spreken doet zij niet meer. Den 29 Maart 1885 de laatste beroerte, waarin zij blijft; open oogen, zonder contracteeren, pupillen gelijk, oogen staren in het onbestemde, coma, volkomen bewusteloosheid, longverlamming.

Sectie 12 uren na den dood. Bij het insnijden van de huid van den schedel vloeit eenig bloed over de sneevlakte, vooral uit de aderen terzijde van het oor. *Schedeldak* zeer (voor eene vrouw buitengewoon) dik, vele kleine holten op de hoogte van de sutura sagittalis, beantwoordende aan talrijke aanwezige Pacchionische granulaties. *Dura mater* niets bijzonders. Weinig vocht in de subduraal- meer in de subarachnoideaalruimte. *Hersen-sinus* sterk met bloed gevuld. *Vliezen* niet verdikt of oedemateus, laten zich zeer gemakkelijk zonder verlies aftrekken, zij zijn veneus hyperaemisch; sinus longitudinalis met gestold bloed gevuld. *Kleine hersenen buitengewoon klein.* Ook de groote atrophisch, maar vast, geen oedeem. Bij het meest nauwkeurig makroskopisch onderzoek *volstrekt geen afwijking* (encephalitisch lidteeken, of kyste of haemorrhagische haard) te vinden. Niets dan verwijding der ventriculus tertius en lateralis, eenige atrophie van de corticalis, zoowel als medullaris (van deze meer), geen atheroom der groote slagaderen. Bij doorsnijding van de medullaris tal van bloedvaten zichtbaar, slechts matig met bloed gevuld (atrophie van het omgevend hersenweefsel), corticalis op sommige plaatsen licht bruin, op andere iets donkerder gekleurd.

Het bestaan van apoplexia serosa was reeds bij het leven, dat van dementia post apoplexiam eerst bij de sectie te constateeren. Deze gaf *vrij belangrijke veneuse hyperaemie en eenige hersen-atrophie,* (deze was in de gemelde gevallen van paralysis cerebri veel belangrijker), *geen spoor van encephalitischen, van vroegeren haemorrhagischen haard, volkomen normale hersenvaten.* Evenals hersenatrophie bij dementia paralytica zich het eerst kan uiten als een zoog. paralytisch toeval, zoo schijnt de hersenatrophie, die den grondslag vormt der dementia senilis, met een beroerte of toeval te kunnen beginnen, als eerste blijk, dat in de hersenvoeding veranderingen van regressieven aard plaats hebben. Patiente toch is het beeld van dementia senilis. Zij was volstrekt kindsch, kon hooren en zien, maar begreep niet wat tegen haar gezegd werd, was blij als zij iemand zag en scheen dan in hem een bekende te herkennen door haar lachen. Zij was onzindelijk en in alles hulpbehoevend, enkele malen lastig en sloeg anderen, kon den weg naar haar bed niet terugvinden, was van November 1884 af zoo suf, dat zij geen bewustzijn meer had naar de plé te gaan, zoodat zij meestal op een stoel zat; zuiver wezenloos.

J. Camph..., 42 j., geh. 3 k., Pr., Zilversmidsknecht, Meppel. Opg. 12 Oct. 1882. **1838. Dementia paralytica.**

Bedaard, matig, ingetogen, klein burgerlijk, weinig ontwikkeld verstand, gaf zich nooit over aan sterken drank, 1e m., sedert 1½ jaar begonnen, krankzinnig, zonder bekende oorzaak, eerst droomerig, langzamerhand achteruitgang, daarna verwarring van denkbeelden, brandstichting, eten stelen, onvrijwillige stoelgang, — ziedaar de eenige inlichtingen.

Den 13 October 1882 alhier opgenomen, vertoont hij zeer zwakke verstandelijke vermogens, verwarring van denkbeelden, belemmerde, dikwijls onverstaanbare, stotende, stotterende taal, polyphrasie, slingerende, half paretische bewegingen, ulcera aan de beenen, horrelvoeten, is onzindelijk, in alles hulpbehoevend, daarenboven ziekelijk. Deze toestand veranderde slechts in zooverre, dat hij steeds meer demens en bijgevolg hulpbehoevender werd, en de neiging had om alles uit zijn bed te werpen. In de eerste helft van Maart 1885 begon hij langzaam, in de laatste zeer snel te vermageren. Klagen deed hij niets, alleen eene versnelling van den pols was te bemerken. Hij stierf den 27 Maart om 4 uur 's middags.

Bij de sectie 's morgens om 10½ uur, dus 18 uren na den dood, was uitwendig aan het lange, (niettegenstaande hij in de laatste dagen zeer vermagerd was), nog vrij wel gevoed lijk niets op te merken, dan zijn beide horrelvoeten. Bovenste ledematen, borst en buik boden niets abnormaals aan. Alleen aan den (in evenredigheid van de lange gestalte enz. kleinen) schedel viel een misstand, eene afwijking naar links (ook aan de richting van de basis cranii merkbaar), het eenigzins terugwijkend voorhoofd en afgeplat achterhoofd in het oog. In de buikholte, hart en linkerlong niets bijzonders; de *rechter*long echter had aan het onderste gedeelte der boven- en de geheele onderkwab, *korrelige, roode hepatisatie* met overgang in grijze. Er was *pleuritis diaphragmatica.*

Bij de opening van den schedel (2 uur na den middag) overal veneuse hyperaemie; enkele Pacchionische granulaties; veel sereus-bloedig vocht vulde de subduraal (niet de arachnoidaal) holte (subduraal oedeem). Dura mater glad, dun, gemakkelijk af te nemen, pia daarentegen met veel moeite en verlies van hersenzelfstandigheid. De gyri zijn zeer klein, de tusschenruimte groot; aan de artt. fossae sylvii enkele atheromateuse plekken (in de wanden.) De gyri van de fossa zeer goed, (6 sleuven rechts, 5 links.) Kamers verwijd. Grijze zelfstandigheid atrophisch.

3. Dementia senilis.

Gos. L.., 80 j., wedr. 3 kind., R. K., Megen. Opgen. 11 Augustus 1873. **553. Dementia senilis.**

Hij heeft bijna geene opvoeding en beschaving gekregen, was vroeger schipper, maar sedert jaren deed hij weinig, schijnt veel armoede geleden te hebben, is uiterst zwak en naar het lichaam zeer verwaarloosd; vroeger maakte hij vermoedelijk misbruik van sterken drank. Verscheidene malen, veeltijds in het voorjaar, had hij reeds sporen, thans duidelijke teekenen van krankzinnigheid, vermoedelijk ontstaan door onaangenaamheden in het huisgezin, gegeven. Eerst liep hij, die van karakter meer of min menschenschuw is, door de straten en braakte allerlei taal uit, later daarenboven steelend en dreigend een anders huis in brand te steken. Altijd periodiek, zonder neiging tot zelfmoord, met het idee fixe groot en rijk te zijn. — Van zijne familie is niets bekend.

11 Augustus. Is millionair, heeft veel effecten, vrij levendig, praatziek, lacht veel, lastig voor anderen, onzindelijk, 's nachts opgewekt. 16e. Babbelt den ganschen dag allerlei onzin, allerlei talen dooreen, wil naar huis om vijf ton gouds te halen. 19e. Dag en nacht woelig, grootheidsideeën houden den boventoon, dringt aan op zijn gelden en goederen, die hij van den koning moet hebben. 24e. 's Nachts sterk opgewekt, luidkeels schreeuwen, wil met drang

naar zijne vrouw, moet zijn geld gaan halen. 31e. Tobt den geheelen dag over zijne vrouw, toont geen herinnering van al wat met hem gebeurde.

September. Koestert nog waanzinnige denkbeelden omtrent geldzaken, maar zij verminderen, hij gaat psychisch meer achteruit, wordt geheel demens, hoogst onzindelijk. October. Hij vervalt langzamerhand in een toestand van algemeene verzwakking, blijft bedlegerig, zonder eenig besef. In November en December verslimmert zijn marasmus met den dag, hij bezwijkt daaraan den 8 Januari 1874.

1880. Dementia senilis. Wed. G., 74 j., R. K., Rosm.... Opgen. 19 Augustus 1873.

Deze vrouw, die nooit door een groot verstand had uitgeblonken, maar eene geschikte dienstmaagd was geweest, aan wien de heer, bij wien zij woonde een legaat had gemaakt (zij zelve in 1862 nog een testament), had zich voor hare opneming erg aan den drank verslaafd (zij werd dikwijls met de jeneverflesch op bed gevonden) en haar gering verstand verzopen. Zij was geheel kindsch, kinderachtig lachend, geheel afhankelijk van de leiding van anderen, nu en dan onzindelijk. De oude sukkel kreeg den 7 September 1884, nadat zij den vorigen avond onrustig was geweest, des nachts eene beroerte. Rechts (mondhoek en ledematen) geheel halfzijdig verlamd, coma, een paar dagen hooge temperatuur, kwam niet bij, leefde nog 10 dagen en bezweek 17 September op 85jarigen leeftijd. De sectie van het hoofd had alleen plaats. *Schedel* dik, weinig diploë. *Dura mater* links (hoofdzakelijk aan de basis) pachymeningitis haemorrhagica, (trouwens in zeer geringen graad), beperkt tot een dun, bruinachtig vliesje, dat zich nog liet aftrekken, op de binnenvlakte der dura mater. — Zeer belangrijke haemorrhagie in de corona radiata tot in den nucleus lentiformis, zich uitstrekkende tot aan de basis en den cortex, evenwel de grijze en een klein gedeelte van de witte substantie vrij latende, zoodat bij oppervlakkige beschouwing geen bloed is te zien. Het bloed is tot in de zijholte gedrongen. — Kolossale hoeveelheid subarachnoïdaalvocht: het maakt den indruk alsof ware kysten op de hersenen aanwezig zijn. — Zeer belangrijke *hersenatrophie* en overal buitengewoon dunne windingen (ze zijn niet breeder dan de bladen der kleine hersenen), vooral aan de voorhoofds-, achterhoofds- en slaapkwab. — Asymetrie van de motore windingen, die aan de eene zijde dikker zijn dan aan de andere. — De smalheid der windingen is opvallend. Daaraan beantwoordt eene zeer dunne corticalis, terwijl ook de witte zelfstandigheid in éen gyrus zeer smal is. Kleur der corticalis donkerbruin, steekt sterk af bij het witte merg. — Geringe graad van atheroom der basaal-arteriën en van de art. fossae sylvii met (Charcot'sche) aneurismata van de fijnere slagadertjes.

Bij *mikroskopisch* onderzoek (versch praeparaat) blijken de gangliëncellen belangrijk atrophisch te zijn. Het kostte moeite eene normale cel te vinden, hoewel zij in het praeparaat voorkomen. Men vindt in plaats der cellen tal van korrelige klompjes van verschillenden vorm, blijkbaar residuen van vroegere gangliëncellen.

1978. Dementia senilis. M. v. d. H....., 74 j., geh., 5 kind., R. K., landbouwer, M........ Opgen. 7 September 1883.

Was doorgaans afgetrokken, stil, liefst alleen, maakte geen misbruik van sterken drank; hij was nog al op geld gesteld; de laatste jaren waren niet voordeelig en door het aanleggen van een dijk de opbrengst hooger; hierover maalde hij reeds, toen hij in het voorjaar van 1883 na een preek in de kapel te M. geheel verward, dreigend en vernielziek werd. — Eene nicht lijdt aan epilepsie.

De lijder is hier zeer opgewekt, woest, wild, dag en nacht onrustig, verzet zich met geweld bij voeden (hij weigert eten) kleeden en uitkleeden, is scheur- en vernielziek, en moest ruim drie weken geïsoleerd blijven. Daarna week wel

die maniakale opgewektheid, maar hij bleef lastig, storend, koppig zoolang hij leefde, wilde zich niets laten gezeggen, gaf niets om zijne familie, als zij hem bezocht, bejegende medepatiënten, verplegers en geneesheeren steeds stuursch en nukkig. Daarna werd hij demens met hetzelfde lastig karakter.

De lijder leed aan hernia inguinalis (scrotalis) dextra, waartegen hij een (slechten, versleten) breukband droeg; hij scheen er echter nooit hinder van te hebben en daar hij niets deed bleef hij er mede loopen. Den 20 Mei 1884 's namiddags om 2 uur klaagde hij over pijnen in den buik, brakingen en diarrhee, liet geen plaatselijk onderzoek toe, te bed gebracht, klaagde hij niet meer, maar nam weinig voedsel, hetgeen hem dan ook niet opgedrongen werd. Thans liet hij zich onderzoeken: de breuk was zeer licht te reponeeren, maar er bleef een gedeelte van het peritonaeum in den breukzak. Hem werd de ligging op bed opgelegd (omdat op het oogenblik geen geschikte breukband voorhanden was). Den volgenden morgen stond hij op om naar de plé te gaan „hij wilde niet op zijn bed k..... en p.....", maar is voor 10 uur 's morgens weder te bed, heeft goeden stoelgang gehad, geen pijn of braken. Den geheelen dag klaagt hij nergens over, eerst om 5 uur tegen den avond klaagt hij over pijn op de borst, maar zoo weinig, dat de verpleger er geen bezwaar uitmaakt. Tegen 6 uur vond deze, die intusschen eenige andere bezigheid had moeten verrichten, toen hij hem pap tot avondeten komt brengen, hem dood op zijn bed. Wij konden, terstond geroepen, slechts den dood constateeren.

Bij de *sectie* (den volgenden morgen om 10 uur) wordt eene zeer belangrijke bloeduitstorting in het cavum peritonaei (niet buiten dit) gevonden, een zeer zwaar *omentum*, de buiksingewanden zijn overigens normaal, alleen een zeer kleine *milt*. Ook de *borstholte* biedt niets belangrijks aan. Sectie van het *hoofd* werd niet gedaan. — De lijder was een zeer corpulent, goed gevoed (vet) individu.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Psycho-pathische familiën.

De Familie de Vr...

2047. **Mania.** 1. Joh. de Vr..., 25 j., ongeh., R. K., Nu.... Opgen. 10 Sept. 1874.

Vader (Ger...) timmerman in 1871, tweemaal in 's-Bosch verpleegd. *Moeder* (Joh. R.......) in 1872 overleden, nooit verpleegd, doch zwak van verstand. Een *oom* van vaderszijde heeft zich opgehangen. Pat. was volgens inlichtingsstaat van 1874 beweegelijk van karakter, gering van verstand, zonder opvoeding (een weinig lager onderwijs) genegen tot drank, waarvan hij misbruik maakte als de gelegenheid zich voordeed, gezond en met den akkerbouw onledig. Hij was toen voor de 1e maal zonder bekende aanleidende oorzaak krankzinnig: periodiek, rusteloos, opvliegend. — Den 10 Sept. '74 opgenomen: veel babbelen, allerlei onzin, levendig, druk, opgewekt, 's nachts lastig, dan eens lachen, dan eens schreien, wordt echter reeds vroeg aan eenige werkzaamheid gewend. In December wordt zijn toestand gunstiger, vermindert de opgewektheid, doch altijd nog iets verwards en zonderling in zijne manieren. Geschikt tot arbeid. In Februari begint de reconvalescentie. 14 Juni 1875 bij proefneming ontslagen.

Hij hield zich jaren lang goed, ofschoon hij liever dronk dan werkte, enkele weken voor zijne tweede opneming: werkeloosheid, rondloopen, drinken, vreemde gebaren, handelingen en gesprekken, niemand kan of durft hem meer in huis te hebben, hij dreigt zijne zuster, bij wie hij nog altijd een onderkomen vond, den nek om te draaien, wordt gevaarlijk vooral voor het vrouwelijk geslacht, daarom ten gemeentehuize bewaard. — Alhier is zijn toestand nagenoeg dezelfde als de eerste maal. Hij gaat allengs in den chronischen toestand over, is en blijft zeer druk en woelig, verkoopt allerlei onzin en wartaal, heeft een hoogen dunk van zich zelven, preekt beter dan de rector, is uiterst familiair in zijn spreken: „het is mooi weer, hé? hebt ge al je geld van den burgemeester ontvangen?" enz. wil steeds het laatste woord hebben, dat men hem trouwens gaarne gunt, is vuil, smerig enz. maar behulpzaam in de bakkerij, stookt echter tusschenbeiden op, kijft en vecht met den bakker, medehelpers enz. Eene proeve om hem aan de maatschappij terug te geven, mislukte. In dien toestand werd hij 1 December 1885 naar Voorburg overgeplaatst.

814. **Mania.** 2. Mart. de Vr., (zoon van Jan d. V. en Marian v. Eng......) 23 j., ong., R. K., boerenarbeider, Nu.... kwam (2 maal krankzinnig) alhier den 31 Aug. 1871 met machtiging voor een jaar. Waanzinnige voorstellingen en handelingen, verwarde taal, oploopendheid, tracht zich op allerlei wijzen te kwetsen en te verwonden. Ontslagen den 1 Juli 1872.

. Weder (3e maal) den 11 Augustus 1875 opgenomen, wordt hij opgegeven als stil en op zich zelf, maar ijverig in zijn werk geweest te zijn. Hij is hier zeer stil en afgetrokken, meest in zich zelven gekeerd, voert verwarde en onsamenhangende gesprekken en is zeer schuw in den omgang met anderen en gebrekkig van oordeel in zijne handelingen. Hij wordt 26 Maart 1878 ontslagen, den 26 Maart 1877 was hij bij proef ontslagen, maar 6 Mei weder opgenomen moeten worden — Zijne zuster

1415. 3. Mar. de Vr.. 20 j., ongeh., R. K., Nu.... (hun *vader* was krankzinnig
Melanchol. atton. door suicidium, de moeder aan marasmus overleden) vroeger goed, oppassend, huiselijk, burgerlijk opgevoed (de vader was bakker) en beschaafd, werd na het afsterven van haar moeder, in April 1880 onrustig, ongestadig, verrichtte haar werk niet meer naar behooren, achtte zich niet gelukkig op hare plaats. *Groot-*

vader, vader, 2 ooms en *tantes* en *een broeder* krankzinnig. Zij is hier zwaarmoedig, stil, afgetrokken, antwoordt bijna niet, barst meestal in tranen uit, is tijdelijk en eeuwig ongelukkig. — Zij wordt den 23 September 1880 ontslagen.

4. Jos. de Vr., wed^r. met 5 kinderen van Elis. Ja..... zoon van Jan de V. en Elis. Vers....., R. K., arbeider, 58 j., Nu.... Opgen. 12 Mei 1871. Vreesachtig, armoedig, geringe opvoeding en gezond, 2 maal krankz., buitengewone vrees voor de politie, stil en afgezonderd. Alhier is hij zoowel physiek als psychisch zeer verzwakt, halucineert, ziet denkbeeldige personen, heeft denkbeeldige vrees voor vervolging, doch tevens de sporen van beginnende dementia senilis. Hij heeft zinsbegoochelingen van het gehoor, vermeent 's morgens stemmen te hooren, die hem met politie, straf en derg. bedreigen. — Ontslagen den 27 October 1871. **244. Melanch. delusion.**

5. Hendr. de Vr., (zoon van Ever. de Vr. en Joh. de R.), 32 j., ongeh. R. K., dienstknecht, Dussen. *Zuster* krankzinnig. Middelmatig verstand, (lag. ond.) bedaard, matig, werd 14 dagen voor zijne opneming op 7 Augustus 1876 voor de 1^e maal krankz.: onrust, wildheid. Alhier: opgewondenheid, woeste handelingen, verwarde taal, dag en nacht onrustig, weet geen onderscheid te maken tusschen personen, ontkleedt zich enz. Hij wordt den 5 November 1876 ontslagen. **946. Mania.**

6. Theod. de Vr. huisvrouw van Wilh. v. Mu., 29 j., geh., 2 kind. Opgen. 8 October 1877, de eigene zuster van n°. 1. Eenvoudig doch gezond verstand (lag. ond.), werd de 1^e maal na het kraambed (3 Juni 1877) krankzinnig, vermoedelijk door verkeerd dieet bij hare sterke dispositie. Alhier vertoont zij zeer sterke maniakale verschijnselen. Dag en nacht opgewekt, uiterst verward, mist alle zelfbeheersching, doet de meest woeste, onkiesche en onwelvoegelijke handelingen, verscheurt alles wat zij kan en voert de walgelijkste gesprekken. Haar toestand is genoeg geschetst door te zeggen, dat zij meest altijd geïsoleerd, niet zelden bedwongen moest worden tot 10 October 1880, toen zij begon te bedaren, in de naaikamer werkzaam te zijn en eindelijk 15 September 1881 met proefneming kon ontslagen worden. **1105. Mania.**

De Familie van de W...

H. van de W..., 22 j., ong., R. K., arbeider. Opgenomen 4 Aug. 1871. **2299. Insania cyclica (op imbecielen bodem).**

Tot 27 Maart 1872 alhier verpleegd, leed destijds aan mania of liever aan de maniacale periode der insania cyclica, wier melancholische phase hij te huis had doorworsteld. Zijn vader was krankzinnig, maar werd als rustige demens in zijn huis te Esch.... verpleegd tot aan zijn dood (3 Februari 1876). Op zijne moeder komen wij terstond terug, de eene zuster was imbeciel en kon te huis gehouden worden, de andere werd later alhier opgenomen. Van verdere broeders en zusters is ons niets bekend, dan dat er vijf kinderen zijn.

Hij werd den 14 December 1878 voor de tweede maal alhier opgenomen. Een flink, sterk, lichamelijk gezond man, die vóór en na zijne eerste opneming zeer goed zijn kost verdiende en het huishouden schraagde, daar hij stil en ijverig werkzaam was en zich nooit aan misbruik van sterken drank overgaf en voor zijne diensten, als arbeider, voldoende ontwikkeling des verstands bezat, hetgeen overigens zeer gering en door opvoeding of onderwijs niet ontwikkeld was. Zijne krankzinnigheid is thans sedert een half jaar aanhoudend, met nu en dan geringe verbetering en verergering. Hij komt in met het idee fixe, dat hij vervolgd wordt om weldra door de marechaussees te worden opgepakt. Hij is liefst alleen, dof, suf, stil en achterhoudend, heeft aanhoudende zorgen, geen lust om iets te doen of te werken en somwijlen vlagen van opgewektheid. In Januari 1879 is zijn toestand zooverre verbeterd, dat zijne moedeloosheid vermindert, hij meer hoop in de toekomst krijgt en zich met geringe werkzaamheden onledig houdt. In Februari en Maart blijft zijne reconvalescentie voortduren en hij wordt 31 Maart bij proefneming ontslagen.

Den 10 Mei moet hij reeds weder opgenomen worden. Zijne geheele houding, gebaren en vooral zijne schitterende oogen toonen zijne opgewektheid. Hij treedt opgeruimd tot ons om tot zijne bruiloft uittenoodigen, hij koopt alles, heeft geld in overvloed, dan weder in een vlucht van verwarde idëen, vloeken, tieren, de meest indecedente uitdrukkingen. Hij is dol. Van Mei tot Augustus duurt deze opgewekte toestand voort; hij is steeds opgewekt, woest, wild, onhandelbaar, uiterst storend en stotend door zijne onkiesche taal enz. Baden, chloral-hydraat, enz. doen weinig of geen werking; hij moet meestal geisoleerd worden. Zijn vloeken, tieren en schreeuwen maken hem voor de algemeene verblijfzaal ongeschikt. In September en October komen eenige perioden van remissies en exacerbaties. In November begint hij eenigszins te bedaren, in December wordt hij rustig en werkzaam, bedaard en in zijn gewonen stillen toestand. Voortdurend vooruitgegaan wordt hij 27 Maart 1880 bij proefneming ontslagen.

Hij gaat van Esch.... naar Gr... wonen, huwt aldaar en krijgt drie kinderen. Zijn maatschappelijke toestand (als arbeider) was in het begin redelijk, maar later armoedig. Hij werkte straf, zocht nooit uitspanning en maakte nooit (evenmin als vroeger) misbruik van sterken drank. Altijd stil en eenigzins suf, kregen de zorgen op zijne, door erfelijkheid en vroegere krankzinnigheid zoo verzwakten, psychischen toestand, het overwicht over zijn wil en moed. Langzamerhand ontstonden voor eenige maanden en verergerden de melancholische verschijnselen. Hij wilde het bed niet meer verlaten, niet meer eten, weende nu en dan. Den 10 September 1885 alhier voor de 3e maal opgenomen, is hij uiterst neergedrukt, herkent ons ter nauwernood Maar weldra begint hij iets levendiger te worden, antwoordt meer, is gevoelig voor opbeurende toespraak, werkt op den mattenwinkel, maar blijft gedrukt. In het begin van November is hij in zijn gewonen (normalen?) toestand, gevoelt zich in staat voor de zijnen te werken en wordt den 23 November aan zijn huisgezin teruggegeven.

1393. **Imbecillitas. Dementia senilis.** Vr. M. v. D. W. (W. P.....) de moeder, 61 j. oud, R. K., arbeidster. Opg. 16 Aug. 1871, werd, zoo het schijnt, ten zeerste getroffen door de krankzinnigheid van haren zoon, van wien zij veel hield, even als hij van haar en die haar steun was. Dr. Kipp, die den inlichtingsstaat invulde, was volstrekt niet bekend met de antecedenten en de familiebetrekkingen van patiente. Zij komt alhier voor de 1e maal onder verpleging, zeer verward, onrustig, loopt voortdurend heen en weer, loopt 's nachts uit het bed, klimt overal op en af, laat niemand met rust, spreekt geen enkel verstandig woord, zingt allerlei liedjes dooreen, kent geen verschil tusschen personen, valt elkeen lastig, siert zich op allerlei wijzen zot en dwaas op, heeft de zonderlingste denkbeelden en waanzinnige voorstellingen. Zij werd 22 September 1872, daar haar toestand voldoende was, bij proefneming ontslagen (de zoon was van 27 Maart af weder te huis en de zaken gingen aldaar den gewonen vroegeren gang.)

Den 1 Maart 1880 wordt zij voor de tweede maal alhier opgenomen. Dr. Anderegg kan evenmin iets mededeelen van hare familie of van die van haar man en vermeldt alleen, dat de verschijnselen waren: wegloopen, bedreigingen, veel babbelen, neiging om zich te verdrinken. Alhier is zij zeer tobberig, druk, nieuwsgierig, steekt overal haar neus in, heeft geen tijd om te eten, doordien zij aanhoudend luistert naar hetgeen zij om zich hoort spreken, babbelt aanhoudend allerlei onzin en wartaal, kan niet op een plaats blijven, moet in alles worden terecht gewezen, denkt daarbij dat zij voor anderen moet zorgen, en vergeet zich zelve, weigert zelfs soms voedsel, daarbij is zij 's nachts evenzeer onrustig en storend. Later komen hierbij de verschijnselen der dementia senilis, wordt plaagziek, kent geen onderscheid meer tusschen mijn en dijn, ligt met allen overhoop, vergist zich in den leeftijd (denkt dat zij duizend jaar is of worden zal), ofschoon zij over andere punten eene vrij goede herinnering heeft, verbergt gaarne iets in hare zakken, klaagt over niet genoeg eten en eet veel,

wil dagelijks naar huis, is niet gek. Zij blijft in dezen toestand tot op haren dood aan marasmus den 1e Februari 1885 op bijna 76jarigen leeftijd.

M. v. d. W. hare dochter, 33 j., R. K., arbeidster. Opg. den 3 April 1877. **1030.**
Opvoeding zoo goed als geen, beschaving bijna nul, iets lager onderwijs (las een weinig), ligt meestal te bed en zit wanneer zij op is, wezenloos te staren; voor een paar jaren is zij langen tijd in denzelfden toestand geweest, maar was nooit geheel gezond van geest. De verschijnselen waren: groote apathie, wezenloos zitten of liggen te staren, geen antwoord op vragen, soms half gearticuleerde woorden zonder zin, liefst alleen, geen vlagen van razernij. **Imbecillitas.**

Alhier bij hare opneming: spreekt niet, dof, schijnt angstig, kan niet lijden, dat iemand haar nadert of toont angst en schrik, geheel onnoozel, ongeschikt tot eenigen arbeid, onbekwaam om zich zelve te helpen, onvatbaar voor toespraak, overigens leidzaam. Na verloop van een paar maanden begint zij op aandrang iets te doen, maar is overigens nog zeer verward, prevelt allerlei gebeden, nu en dan uitroepen: o Maria, wees gegroet Maria, enz. In het voorjaar van 1878 begon er wat leven in haar te komen, zij werd allengs meer werkzaam, praatte ook wat mede, deed de geringe, mechanische werkzaamheden der arbeiders klasse: wasschen, geringe kamerdiensten, aanvankelijk zeer onbeholpen, maar langzamerhand wat beter, en verbeterde alzoo in zooverre, dat zij den 31 Maart aan haren huisselijken kring konde teruggegeven worden.

De Familie Am..........

J. M. Am., 60 j. oud, vroeger kleermaker, gehuwd (3 kinderen) werd alhier den 15 Juli 1872 opgenomen. Van zijne antecedenten en familiebetrekkingen is niets bekend. Hij kwam alhier na eene krankzinnigheid, die vele jaren geduurd had, geheel demens, hij herkende zelfs zijn zoon niet, toen deze alhier werd opgenomen, ongevoelig voor elke toespraak, suf, moet in alles geholpen worden, onberaden in zijne handelingen (speelt gaarne met lucifers of brandende pijpen), heeft alle gevoel voor indrukken verloren, ligt liefst op den grond, moet meestal als een kind in alles worden geholpen zonder besef, bezig met allerlei beuzelarijen en nietige zaken en heeft allerlei dwaze manieren. Deze toestand verergerde later nog daardoor dat hij blind werd. Hij stierf 23 October 1880 aan marasmus. **428. Stupiditas post man.**

Joh., 40 j., geh. (6 kinderen), R. K., kleermaker, W...... Opgen. 1 Jan. 1879. **1262.**
Zijn oudste zoon, gewoon van verstand, eenvoudige opvoeding, (lager onderwijs) wat haastig van karakter, zeer ijverig en werkzaam, maakte geen misbruik van sterken drank. Hij is voor de eerste maal krankzinnig, voor korten tijd ontstaan en in dezen korten tijd nagenoeg voortdurend. Hij murmureert over geldelijke zaken, is onrustig en gejaagd, hij verkeert in het idee fixe, dat hij is te kort gedaan, in hetgeen hem, volgens zijne meening, toekwam uit de opbrengst van een huisje, waarin hij aandeel had. **Melanchol. atton. delusionaria.**

Den 1 Januari: zeer opgewekt, allerlei onzin, verzet zich tegen zijn bewakers, 's nachts onrustig. 2e. Slaat onvoorziens een verpleger met een klomp een gat in het hoofd. 4e. Klagend en ziekelijk (gastricismus, syr. senn. ac. mur.) overigens wat bedaard. 7e. Neergedrukt, treurig, onzinnige taal, denkbeeldige vrees. 9e. Zeer opgewekt, verlaat 's morgens het bed, loopt naakt op den verpleger aan en zegt, dat hij al zijn goed, geld enz. in den kachel heeft geworpen, 's nachts zeer onrustig, den volgenden dag minder. 14e. Onzin, geen de minste samenhang in zijne gesprekken, ideeën van onrechtvaardige achterstelling. 16e. Iets kalmer. 17e. Weder meer gejaagd. 21e. Weigert eten, uit vrees van te kort te zullen komen en de zijnen te benadeelen, neerslachtig. De volgende dagen geheel of gedeeltelijke voedselweigering.

Hoe geagiteerd ook aanvankelijk, bleek echter weldra, dat het hoofdkarakter zijner krankzinnigheid melancholia attonita was, en de opgewekte vlagen aan raptus waren toe te schrijven. Hij toch is zeer afgetrokken, dof, mijmerend,

gekweld door te groote zorg voor tijdelijke zaken en in de meening door zijne naaste betrekkingen te kort gedaan te zijn. Uit vrees van te kort te komen weigert hij niet zelden het noodzakelijke voedsel en geeft zich aan eene lusteloosheid over, die hem ongeschikt maakt voor eenige werkzaamheid. Van nature driftig vervalt hij daarentegen soms in vlagen van opgewektheid en ontziet dan niets. — In Maart en April geen verandering. In Mei en Juni is hij nog wel zeer neerslachtig, maar begint te werken op de kleermakerij en in de volgende maanden verbetert zijn toestand zoodanig, dat hij den 20 September bij proefneming ontslagen kan worden.

1746. Zijne zuster D., geh. 3 kind., werd den 22 Mei 1882 alhier opgenomen.
Melanchol. atton. De inlichtingsstaat bevat volstrekt niets. Uit mededeeling blijkt, dat zij bijna niets dan onzin sprak, als: maak mij maar dood, ik ga toch naar de hel, daar liggen ook mijn vader en moeder enz. Zij had haar kind zoo stevig vast, dat men het niet uit haar handen kon krijgen en dreigde er mede weg te loopen, sloeg o. a. twee glasruiten in, zoodat haar armen en hand bloedden, spreekt allerlei gekke uitdrukkingen en dreigt telkens weg te zullen loopen. — Zij heeft lager onderwijs genoten, haar man is schoenmakersknecht, leeft dus in zeer bekrompen finantieelen toestand. De ziekteverschijnselen hadden zich kort voor hare opneming eerst vertoond in angst, aboulie.

Zij is alhier zeer treurig, schreit aanhoudend, dikwijls in een sterken tranenvloed uitbarstende, zij is niet gek, behoort hier niet, andere menschen plagen haar, zij heeft geen kwaad gedaan, zij heeft, zegt zij, zich overspannen met hare kinderen en huishouden, klaagt over doezeligheid in het hoofd. Zij is niet in staat om eenigen arbeid te verrichten, zit stil voor zich heen, slechts een enkele keer zit zij te breien. Zij weet zeer goed, dat haar vader hier gestorven, haar broeder genezen is. — Dit alles komt echter eerst nu en dan uit haar uit, want zij spreekt zeer weinig en is daarbij zeer moeiijk verstaanbaar, mist alle energie en moet tot alles worden aangezet. — Later schoten nog verschillende waanideeën bij haar wortel, o. a. meent zij bij een bezoek van haar man, dat niet hij het was, maar zijne schim.

Onder verschillende afwisseling van haar melancholischen toestand en veelvuldige recidieven begon zij van het begin van Januari 1883 meer geregeld werkzaam te worden, bleef wel stil, maar niet meer moedeloos, mengde zich meer in de gesprekken, hare waanideeën verflauwden en verdwenen allengs en zij werd den 18 Juni 1883 hersteld ontslagen.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Medico-forensische expertises.

P. J. Mi...., ong., R. K. kleermaker, Vl........ Opgen. 1 Mei 1877. 1039. Mania chronica. chronisch alcoholismus.

Lengte 1,72, aangezicht vol, voorhoofd plat, neus en mond gewoon, kin rond, kleur gezond, oogen donkerbruin, haar en wenkbrauwen zwart. — Patiënt, (wiens vader schoenmaker te Vliss.....) is zelf eerst kleermaker, later militair (laatste garnizoen Naard..) en volgens inlichting van den geneesheer der militaire gevangenis te Leid.. ijverig in zijn vak, maar daar buiten loszinnig geweest en maakte zich veel schuldig aan dronkenschap. Zijne opvoeding was zeer verwaarloosd, hij werd o. a. niet naar school gezonden. Lager onderwijs genoot hij in de militaire dienst en later in de strafgevangenis, kon goed lezen en schrijven, hield veel van lectuur, vooral van godsdienstige werken, was vroeger gezond naar lichaam en geest, maar werd gedurende zijn militairen diensttijd meermalen uithoofde van dronkenschap, gestraft, het laatst voor insubordinatie, door zijn meerderen in rang te slaan, gepleegd in tijd van vrede en veroordeeld tot 5 jaren tuchthuisstraf (17 Juli 1876—17 Juli 1881). Zijn gedrag in de gevangenis vóor zijne krankzinnigheid was goed. De eerste verschijnselen waren: In het begin van Maart 1877 gaf hij, op de school zijnde, herhaaldelijk blijken van afgetrokkenheid, zoodat hij op 17 Maart in de ziekenzaal opgenomen werd. Oorzaak onbekend, vermoedelijk inspanning van den geest, waartoe het lezen van godsdienstige werken veel heeft bijgedragen. Woestheid met vloeken en onhandelbaarheid. Nagenoeg aanhoudend met enkele vrij gezonde tusschenpoozen (van een of twee uren). Idee fixe is niet waargenomen, meermalen is hij met artilleriewerkzaamheden en theoriën bezig. Begeerig naar gezelschap gedurende zijne krankzinnigheid, vóor dien tijd zeer stil; aangewend: morphine, hydrochloral, brom. kalicum zonder gevolg, zij gaven na een paar dagen steeds verandering van verschijnselen, sol. Fowleri gaf een twijfelachtig nut, eene kwik-smeerkuur bracht dagen lang eene verbetering.

Den 1 Mei 1877 alhier opgenomen: vrij levendig, doch werkzaam, vertelt allerlei wartaal, bemoeit zich veel met anderen, spreekt over sergeanten, vervolging, straf krijgen, onrechtvaardigheid en derg. meer. 8e. Lichamelijk ziek, hoest, pijn in de keel, febriciteert, zeer benauwd en kort ademig (ziekenzaal). Nu en dan zeer verward, veel bij zich zelven praten, verwarde antwoorden, 's nachts woelig. 12e. Iets kalmer. 13e. Reconvalescent, blijft nog wat hoesten, keelpijn beter; bedaard, doch allerlei verwarde taal, vreemde gebaren en gesties. 17e. Lichamelijk weder hersteld; toestand overigens nog onveranderd: opgewekt, dag en nacht zingen en allerlei onzin praten, 's nachts zeer woelig (geïsoleerd), zich ontkleeden enz. 25e. Iets kalmer in zijne handelingen, doch nog zeer verward, allerlei luidruchtige manieren, spreekt tegen denkbeëldige personen.

Den 31 Mei 1877 geeft Dr. Pompe als resultaat der vierwekelijksche waarneming de volgende verklaring:

„Mania acuta. In zijne gesprekken is hij zeer verward en de meest ongelijksoortige denkbeelden wisselen elkander met snelheid af. Waanzinnige voorstellingen van geleerdheid, kennis, macht en dgl. meer, volgen op allerlei onzinnige gedachten, onder wier invloed hij tot handelingen vervalt, die hoogst rustverstorend, gevaarlijk en nadeelig zijn voor zijne omgeving en waarvan hij de gevolgen niet berekenen kan. In dien toestand is hij derhalve schadelijk voor de openbare orde en behoort hij verpleegd te worden in een gesticht voor krankzinnigen."

Den 4 Aug. 1877 werd door hem het volgend verslag overgelegd. Den 5 Dec. daarop werd Millot hersteld ontslagen en naar zijn vader te Vliss. teruggebracht.

Verslag van den toestand van den krankzinnigen gevangene Pieter Johannes Millot, hoofdzakelijk met het oog op de vraag: „Is het aannemelijk: dat de gedetineerde, reeds vóór „de openlijke manifestatie van zijne verstandsverbijstering, „met name tijdens het plegen van het feit, waarvoor hij veroordeeld is, hetzij tijdelijk, hetzij voortdurend in een' abnormalen geestes-toestand kan verkeerd hebben, welke als „grond van ontoerekenbaarheid had moeten worden aangenomen?"

Ter geleidelijke beantwoording van de hierboven gestelde vraag zullen wij het verslag verdeelen in drie afdeelingen en wel:

A. Verslag van den toestand des krankzinnige.

B. Relaas van het feit, waarvoor hij veroordeeld is.

C. Analyse der omstandigheden, waaronder het gepleegd is en van den toestand, waarin de beklaagde, tijdens het plegen van het feit, zich bevond.

A. Pieter Johannes Millot, geboren den 10 Augustus 1855 te Vlissingen, van beroep kleermaker, doch sinds 9 April 1872 als vrijwilliger opgenomen in 's Rijks militairen dienst, werd bij vonnis van den krijgsraad in het 4[e] militaire arrondissement, standplaats Haarlem, dato 6 Juli 1876, schuldig verklaard aan misdaad tegen de subordinatie door zijn meerderen in rang te slaan, gepleegd in tijd van vrede en deswege veroordeeld tot vijf jaren kruiwagenstraf. Den 17 Juli daaraanvolgende werd hij opgezonden naar het huis van militaire detentie te Leiden, van waar hij, als lijdende aan krankzinnigheid, krachtens rechterlijke autorisatie van 28 April j.l., op den 1 Mei daaraanvolgende naar de geneeskundige Inrichting voor Krankzinnigen „Coudewater" te Rosmalen werd overgebracht.

Uit de overgelegde stukken blijkt, dat P. Millot in zijne jeugd schier geene opvoeding heeft genoten, geene school bezocht en het bedrijf van kleermaker geleerd heeft. [1]) Hoewel ijverig in zijn vak, moet hij toen reeds loszinnig van karakter zijn geweest [2]) en blijkens de verklaringen van J. E. Clouwling en C. V. Sorel, bij wie hij in de leer is geweest, vertoonde hij toen reeds blijken van bekrompene geestvermogens. Ditzelfde gevoelen wordt gedeeld door den heer J. Hazenberg, huisdoctor der familie Millot te Vlissingen. [3]) Tijdens zijne militaire dienstjaren openbaarde zich bij hem de zucht tot dronkenschap, tengevolge waarvan hij

---

[1]) Inlichtingstaat van de Offic. v. Gez. bij de Strafgevangenis Engelhart.
[2]) Ibid. loco.
[3]) Bericht v. d. Comm. v. Politie te Vlissingen, dto 5 Juli 1877. No. 193.

herhaalde malen zich vergreep tegen de militaire tucht en orde [1] en zijne overplaatsing naar het depôt van discipline tengevolge had. Op den 23 Juni 1876 maakte hij zich schuldig aan de misdaad van insubordinatie, en werd ter uitvoering zijner vijfjarige kruiwagenstraf overgebracht naar de militaire strafgevangenis te Leiden. Hier openbaarden zich vóór 17 Maart 1877 de eerste verschijnselen van verstandsverbijstering. Patient was aanvankelijk stil, afgetrokken; werd later onrustig, onverschillig; soms zeer luidruchtig en weldra merkte men op dat het niet wel in zijn hoofd was. [2] In de ziekenzaal der gevangenis opgenomen, werd hij spoedig wild, woest en onhandelbaar, raasde en vloekte en was slechts bij korte tusschenpoozen een' of twee uren kalm en meer helder van hoofd. [3] Op requisitoir van den Heer Officier van Justitie te Leiden werd dan ook den 28 April j.l. machtiging verleend tot zijne voorloopige opneming in deze Inrichting, alwaar de lijder den 1 Mei werd opgenomen. De eerste dagen van zijn verblijf verliepen rustig en kalm. Patient praatte wel allerlei wartaal en onzin, waarin vooral denkbeelden van onrechtvaardige straf, vervolging, miskenning enz. den boventoon hadden, doch hij bleef kalm en kon onder de verpleegden op de mattenvlechterij werkzaam blijven. Den 8 Mei werd hij aangetast door eene acute pleuro-peripneumonia, die zijne overbrenging naar de ziekenzaal vereischte. Deze ziekte bedreigde gedurende eenige dagen zijn leven; hij herstelde evenwel, doch van af het oogenblik zijner reconvalescentie, trad zijne geestesstoornis zoo duidelijk onder zulke onrustbarende verschijnselen van maniakale opgewektheid op, dat hij nog vóór zijn volkomen herstel naar de afdeeling van storende lijders moest worden overgebracht. Sinds is hij in denzelfden toestand gebleven en verkeert hij in een' volslagen waanzinnigen toestand, die zijn terugkeer in het maatschappelijke leven voor als nog onmogelijk maakt.

B. Den 23 Juni 1876 omstreeks $5^1/_4$ ure ontving de korporaal Kuhne, toen hij bij de voetwassching tegenwoordig was, van P. C. Millot eensklaps een klap op de linkerwang. Ondervraagd naar de reden van dit feit, gaf Millot ten antwoord: „Ik zie geen kans om hier van daan te „komen, daar ik ook nog tien jaren bij de troep moet dienen.” [4]

Bij zijn verhoor bevestigt hij het feit, doch voegt er bij: „Ik was „in een' zenuwachtigen toestand; had het niet gemunt op korporaal Kuhne

---

[1]) Extract uit het strafregister van den beklaagde.

[2]) Rapport van den Commandant der Militaire strafgevangenis, 19 Juni 1877. No. 3172.

[3]) Inlichtingstaat als boven.

[4]) Zie klacht van den korporaal Kuhne, dto 23 Juni 1876.

„en zou op dat oogenblik ieder ander geslagen hebben.” [1]) Dit gezegde versterkt hij nog tegenover de Officieren-Commissarissen door de verklaring: „Ik heb het in een oogenblik van zinsverbijstering gedaan.” [2])

De getuigen MEEUWSEN en VAN NUS bevestigen eveneens het gebeurde, doch verklaren beiden „dat zoolang zij MILLOT bij het korps „gekend hebben, hij steeds stil en afgetrokken is geweest.” [3])

C. Uit het relaas van het gepleegde feit willen wij drie punten releveren en wel in verband met den toestand des beklaagde.

1°. De datum, waarop het gepleegd is;

2°. De verklaring van den beklaagde;

3°. De getuigenis van MEEUWSEN en VAN NUS.

1°. MILLOT wordt den 21 Juni 1876, uithoofde van verbeterd gedrag, uit de 2e categorie der klasse van discipline naar de eerste categorie overgeplaatst [4]) en twee dagen daarna pleegt hij de misdaad van insubordinatie. Het is mogelijk, dat MILLOT behoord heeft tot die onverbeterlijken, op wie noch straf, noch tuchtiging eenigen invloed hebben, doch wanneer men alle omstandigheden in hun onderling verband beschouwt, dan kan het feit slechts worden aangenomen als een uitvloeisel van den ziekelijken toestand zijner geestvermogens. Zijne menigvuldige vergrijpen tegen militaire orde en tucht [5]) zijn meestal gevolgen van habitueele dronkenschap en daaruit voortvloeiende wanbegrippen omtrent ondergeschiktheid, eerbied voor zijne overheid, bedwingen van eigen wil en derg. meer. MILLOT verkeerde ongetwijfeld onder den invloed van chronisch alcoholismus en vandaar laat zich het vreemdsoortige zijner gedragingen verklaren, waarop de Officier van Gezondheid ENGELHART gedoeld heeft, zoodat zijnerzijds als zeer vermoedelijk werd aangenomen, dat hij reeds lang of wellicht periodiek aan overprikkeling van het voorstellingsvermogen had geleden, waarin wellicht een verband met zijne misdragingen gedurende zijn diensttijd kan gevonden worden. [6])

2°. Beklaagde erkent het feit, doch hij verklaart: „zenuwachtig, opgewonden, zinsverbijsterd” te zijn geweest. Hij heeft ja den korporaal KUHNE geslagen, doch niet omdat hij *korporaal*, d. i. zijn meerdere in rang was: want, zegt hij „in dat oogenblik zou ik ieder ander geslagen hebben.”

---

[1]) Verhoor van den beklaagde, dto 27 Juni 1876 te Naarden.
[2]) Verhoor van den beklaagde, dto 1 Juli 1876 te Haarlem.
[3]) Zie Extract uit het getuigenverhoor.
[4]) Zie Extract van zijn strafregister.
[5]) Ibiden loco.
[6]) Rapport van 18 Juni 1877. No. 31.

Toegegeven, dat men in den regel aan verontschuldigingen van beklaagden in rechten niet veel waarde moet toekennen, zoo drukken wij echter in dit geval ten zeerste op zijne verklaring en nemen aan, dat MILLOT zich, tijdens het toebrengen van den slag, niet bewust was, dat hij de misdaad van insubordinatie pleegde. Geheel verkeerende onder den invloed zijner periodieke vlagen van hersenprikkeling kon hij geen weerstand bieden aan eene opwellende drift en werd instinctmatig als 't ware gedreven tot eene daad van geweld of verzet, onverschillig tegen wie of zonder aanzien van persoon en rang.

3°. De getuigenis zijner beide krijgsmakkers MEEUWSEN en VAN NUS dat „MILLOT steeds stil en afgetrokken was", versterkt de reeds aangevoerde gronden voor zijnen abnormalen zielstoestand. Het strookt geheel met de ervaring, dat lijders aan waanzin, tengevolge van chronisch alcoholismus, meestal verkeeren in eene gemoedsstemming, waarin dan eens de maniakale, dan weder de melancholische vorm op den voorgrond treedt. Tijdens zijn verblijf in deze Inrichting was hij in zijne kalme, meer heldere oogenblikken gedrukt, weemoedig, begon lichtvaardig te schreien, welke toestand meestal de voorbode was van eene opvolgende vlaag van opgewektheid.

Op grond van de hiervoren uiteengezette beweegredenen adviseren wij:

1°. P. C. MILLOT verkeert in een' toestand van krankzinnigheid onder den vorm van Mania chronica, tengevolge van chronisch alcoholismus.

2°. Bij de bestaande praedispositie tot verstandsverbijstering, waarvan — op getuigen van geloofwaardige personen — reeds in zijne eerste jongelingsjaren de kiem aanwezig was, zijn zijne psychische vermogens, onder den invloed van het herhaald misbruik van sterken drank, zoozeer gekrenkt, dat het aannemelijk is, dat hij nimmer in eenen normalen zielstoestand verkeerd heeft.

3°. Is het dus, op grond hiervan, meer dan waarschijnlijk, dat hij, tijdens het plegen van het feit, onbewust was van zijne handelingen en mitsdien niet toerekenbaar kan worden gesteld voor de misdaad van insubordinatie.

Gesticht Coudewater te Rosmalen den 7 Augustus 1877.

De Geneesheer-Directeur,
D^r^. L. TH. POMPE.

1281. Niet krankzinnig. Simulatie.

V. M. v. H. eig. F. A. de M., 35 j., Ger. Opgen. 13 Maart 1879.

Te Hard..... slaagden honderde vreemdelingen en niet vreemdelingen, zonder de minste moeite, op valsche papieren naar Atjeh dienst te nemen. Men speelde met de overheid aldaar [1]) temeer, omdat wegens utiliteits-redenen bij den aanvang van dien oorlog veel door de vingers gezien kon en moest worden. In hare onmiddellijke nabijheid werkte eene fabriek van valsche papieren. Toen echter (1876) Atjeh nog wel weerbare mannen, maar geen buitengewonen toevoer vorderde (zooals in 1873—1876), kon men beter toezien en het gerechtshof te Arnhem kreeg, in de laatste jaren, eene reeks van zaken ter beslissing van personen, die getracht hadden of wien het gelukt was, de militaire overheid door valsche stukken om den tuin te leiden. De hoofdschuldigen, de falsarissen bij uitnemendheid, wisten zich echter buiten schot te houden; hoezeer hunne winstgevende zaak door allerlei maatregelen werd in het hart getroffen en zij met de vingers werden aangewezen; te Hard. kon men geen vat op hen krijgen.

Op het einde van 1876 was bij den chef van het koloniaal werf-depôt sterke twijfel gerezen omtrent de echtheid der papieren van recruten, aangebracht voor het Ned.-Ind. leger door zekeren van Hecke, die het beroep van werver uitoefende, zoodat velen moesten worden afgewezen. Die twijfel werd gevoed door een brief aan den kolonel uit Londen van zekeren Hector Carré (in het begin van 1877), die vroeger niet was geslaagd Engelsche vrijwilligers wegens hunne nationaliteit te doen plaatsen. De brief hield in, dat Victor v. H. te Londen was en aldaar 38 valsche koperen stempels en 2000 valsche imprimés had laten maken, waarvoor hij zich de zegels uit Parijs had doen toezenden. Bepaalde verdenking ontstond, toen hij in Februari 1877 op een schrijven aan den maire van Nieppe, in Frankrijk, bericht kreeg, dat een certificaat van goed gedrag van een vrijwilliger, door v. H. aangebracht, valsch was. De kolonel ontzeide daarop v. H. den toegang tot de kazerne en beval den logementhouder v. K., bij wien hij sedert September 1876 zijn intrek genomen had, zijne betrekking met v. H. af te breken, op straffe, dat het garnizoen en de vrijwilligers niet meer bij hem zouden komen. Deze straf werd toegepast omdat v. K. onder hypothekair verband 4000 gld. van v. H. had geleend en in Februari 1877 onder notarieele akte de logementaffaire met hem dreef, hetgeen v. H. had gedaan om niet, nu hij niet meer werven kon, uit Hard., als vreemdeling zonder middel van bestaan, over de grenzen te kunnen worden gezet.

Bij een der huiszoekingen in K.'s logement vond men in Mei 1877 op een zolderkamertje, het gewoon verblijf van v. H.. eene tafel, waarop tal van drukletters, onderscheidene fleschjes gewone en drukinkt van verschillende kleuren, een stuk wit papier, waarop de drukletters „Mainechatillon" lagen, twee stukjes papier, waarop stempels, een schroefdraaier, enz. Bij eene andere huiszoeking bemerkte dezelfde ambtenaar uit gebaren en manipulaties met bankjes, dat v. Hecke hem wilde omkoopen.

In Mei 1877 vestigde zich v. H. met zekeren Felix Bona in Amsterdam, eerst in het Blauwstraatje onder den naam van de firma Bona en C°., later naar den Spaardammerdijk, waar K. die het ook te Hard. niet langer kon uithouden, met zijne familie bij hem kwam wonen. In Sept. 1877 ontving de comm. v. politie te Hard. een anoniemen brief in de fransche taal, dien hij verzond aan den off. v. just. te Zwolle. Den 10 Sept. ontving de comm. v. pol. te Amst. St......... een schrijven van dien off. ten geleide van dien ongeteekenden brief. Deze hield in, dat zekere Victor Marie v. H., opgevende geboren te zijn te Brugge, doch in werkelijkheid geboren Franschman, die uit de gevangenis ontsnapt was, en door de Belgische en Fransche politie werd gezocht, zich thans te Amsterdam

---

[1]) „Het Paleis van Justitie" 14 April 1879, zitting van 31 Maart, 1, 2 en 9 April.

ophield, aldaar woonde bij J. K. Spaard.d. No, 49, doch op het punt stond uit Nederland naar Liverpool te vertrekken, en in bezit was van eene groote hoeveelheid valsche stempels van verschillende autoriteiten en van eene menigte imprimés.

De Comm. St. deed een onderzoek ten huize van K. Op de bovenverdieping vond hij F. Bona (schrijver van den anoniemen brief) en, op zijne aanwijzing, in een vertrek in het onderhuis, in eene bedstede verscholen, een persoon, die den schijn aannam van te hebben geslapen en bij ondervraging ten hoogste geagiteerd en verward in zijne antwoorden was. Op eene tafel, waarbij een stoel, eenige kistjes met drukletters en buitenlandsche stempels, eenige vijlen, een ijzerzaag, eenige einden van gaspijpen, diverse papieren, blanco-imprimés, voorts drukletters, die zoo gegraveerd lagen, dat een afdruk daarmede onmiddellijk kon geschieden, daarbij een papiertje, waarop: „Königl. Polizeiambt. Wisdomm Wolliner Kreisz" een fleschje met sterk water en een loupe. In de bedstede vond men allerlei gedrukte stukken in blanco, brieven geteekend door zekere vrouw W....... een koffer, waarin o. a. onderscheidene brieven, waarin sprake is van valsche stukken of stempels, een „Entlassungs-Urkunde," een inventaris van het aanwezige materieel.

F. Bona, die kort daarop spoorloos verdween, verhaalde, dat hij eenige maanden te voren te Hard. in het logement v. K. zich door v. H. als vrijwilliger voor het Ind. leger had willen aangeven, maar dat v. H. hem voorgesteld had, zich liever met hem in handelszaken te begeven. Als compagnon vertrouwelijk met v. H. geworden, maakte deze hem op zekeren dag bekend, dat hij, onder een valschen naam, zich hier te lande als commissionair in plaatsvervangers had gevestigd, maar Hard. had moeten verlaten wegens moeielijkheden met de politie, die echter nooit iets vond. Bij haar komst toch wist v. H. zijne gereedschappen en stempels op behendige wijze te verbergen in eene, daartoe door hem in den vloer zijner kamer gemaakte, holte, welke geheel aan het oog was onttrokken (21 Mei 1878 werd inderdaad deze geheime bergplaats ontdekt. Eene plank van den vloer was in de breedte doorgezaagd, en wel in schuine richting, kennelijk om de opening zooveel mogelijk te verbergen, en weder met draadnagels dichtgemaakt). Menigmaal had hij van v. H. te Hard. niet slechts gedrukte stukken met stempels gezien, maar hem ook zien stempelen met buitenlandsche stempels; maar v. H. heeft zich zelf daarenboven tot den Minister van Oorlog en den Belg. gezant bij het Ned. hof gewend, met klachten over de wijze, waarop te Hard. werd geengageerd, nam. dat vele personen met valsche papieren werden aangenomen. Tot staving legde Bona eenige valsche papieren over. Van het vele geld, dat v. H. te Hard. had verdiend, had deze eene hypotheek op het huis van v. K. van 4000 gld. geplaatst. Na hun vertrek uit Hard. vestigden zij zich in het Blauwstr. te Amst. Onder de firma Bona en Comp. trachtten zij tevergeefs representanten van buitenlandsche huizen te worden, en bij de vestiging van K. op den Spaarnd. gaf v. H. aan Bona te kennen, dat hij afzag van den agentuurhandel. Bona ontwaarde, dat hij zich daar bleef bezighouden met het vervaardigen van buitenlandsche stempels, drukke correspondentie voerde met de te Hard. gevestigde ronselaars. o. a. met zekere vrouw W........, houdster van het café Constantinople, dezen blanco gestempelde papieren toezond, ja, dat die zoog. commissionairs in plaatsvervangers hem ook wel bereids in orde gebrachte papieren toezonden, waarop hij de noodige buitenlandsche stempels drukte, en ze na deze bewerking ter verzending gereed maakte. — Volgens Bona was v. H. vroeger doctor in Frankrijk geweest, had hij bij de commune een voornamen rol gespeeld, was hij in zijn geboorteland tot een 12jarige tuchthuisstraf veroordeeld en wist hij uit den kerker te ontsnappen, maar ook elders had hij een vonnis gekregen, dat niet geheel tot uitvoering kwam, omdat hij, na zich gedurende vijf maanden voor krankzinnig te hebben laten doorgaan, eindelijk werd ontslagen.

De arrestatie van v. H. (van beroep koopman in schilderijen) veroorzaakte andere arrestaties en de instructie leidde tot veroordeeling van drie personen

(tot celstraf en boeten). De hoofdbeschuldigde v. H. verkeerde echter, volgens verschillende rapporten van de daartoe beëedigde geneesheeren, in zoodanigen toestand van storing der verstandelijke vermogens, dat het gerechtshof, bij arrest van terechtstelling, beval, dat zijne openbare terechtstelling vooralsnog niet behoorde plaats te hebben, en dat de diagnose van het geval en de verpleging van den lijder in een gen. gest. v. kr., naar de voorschriften der wet, wenschelijk is, voor en aleer tegen hem worde geprocedeerd.

De bevinding dezer vroegere experts (waarvan de voornaamste punten toch opgegeven zullen worden) kunnen wij kortheidshalve voorbijgaan. Onze eigene is in „het verslag" uitgedrukt, hetwelk met de volgende begeleidende missive in December 1879 aan den Off. v. just. te Amsterd. werd gezonden:

„Onder referte aan onze missive, dto 2 November jl. No. 687, waarbij wij verzochten ons eindoordeel in zake Victor Marie van Hecke, eigentlijk genaamd Frederik August de Mol, nog eenigen tijd uit te stellen, totdat wij meerdere gegevens hadden om ons advies te kunnen motiveeren, nemen wij thans de vrijheid Uedelachtbare het verslag van ons onderzoek aan te bieden."

(get.) Dr. VAN DEN BOGAERT. Dr. POMPE. Dr. F. J. VAN DER KROON.

De bouwstoffen voor dit verslag waren door ieder der onderteekenaars afzonderlijk verschaft. — Het rapport is evenwel geredigeerd door den tweeden ondergeteekende.

Het onderzoek voor de rechtbank in de zitting van 9 Maart 1880, waarbij de beide laatste onderteekenaars opgeroepen waren, kan men desverkiezende lezen in het „Paleis van Justitie" 15 Maart.

Verslag omtrent den geestestoestand van Victor Maria van Hecke, eigenlijk genaamd Frederik August de Mol, beschuldigd van het vervaardigen van valsche stempels en het desbewust gebruik maken daarvan, laatstelijk gedetineerd in het cellulair Huis van Arrest en Justitie te Amsterdam.

Victor Maria van Hecke, genaamd *Frederik August de Mol* of *De Mol,* geboren te Brugge in 1844, werd bij vonnis van de Rechtbank te Amsterdam, dato 31 December 1878, ter zake van valschheid in geschriften, enz. [1]) verwezen naar den Procureur-Generaal. Bij arrest van het Gerechtshof te Amsterdam, dato 31 Januari 1879, werd op grond van Art. 453 Wetb. van Strafvord. de zaak van den beklaagde geschorst. Hij werd aangehouden in Sept. 1877 en verviel langzamerhand in eenen toestand, welke op sommigen den indruk maakte, dat hij in eenen staat van krankzinnigheid verkeerde; anderen daarentegen vermeenden, dat hij den rol van krankzinnige speelde om den gang van het onderzoek te belemmeren. Hiervoor bestond destemeer grond, omdat hij, in den zomer van 1873 ter zake van oplichting aangehouden te Douai in Frankrijk, zich insgelijks als krankzinnige had voorgedaan en zoodoende had weten te bewerken, dat hij ter verpleging naar het Hôtel Dieu werd over-

[1]) Zie nadere bijzonderheden in het „Paleis van Justitie" popul. weekbl enz. Maandag 14 April 1879 No. 15.

gebracht. Uit dat gasthuis is hij al spoedig ontvlucht, weshalve de gevolgtrekking voor de hand ligt, dat hij met het voorwendsel van krankzinnigheid niets anders beoogde dan om in een gesticht te worden geplaatst, waaruit hij gemakkelijker dan uit een gevangenis kon ontsnappen. De deskundigen, benoemd om den gedetineerde gade te slaan, waren het onderling niet eens of bij hem aan smulatie, dan wel aan krankzinnigheid moest gedacht worden en oordeelden het uit dien hoofde wenschelijk, dat hij naar een geneeskundig gesticht werd overgebracht om het onderzoek van zijn gemoedstoestand, op ruime schaal en onafgebroken, te doen plaats hebben. [1])

Het onderzoek te Amsterdam had achtereenvolgens plaats door de H.H. Prof. Kühn, van Merkus Doornik en Philipsen en door de H.H. van Persijn en Möller.

Krachtens machtiging van den Heer President der Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam, dato 11 Maart 1879, werd zijne voorloopige opneming in deze inrichting bevolen, en werd van Hecke den 13e daaraanvolgende herwaarts overgebracht.

Ten einde eene meer geleidelijke beschouwing te laten volgen, stellen wij voorop het relaas van het onderzoek van den dag of der opneming van van Hecke, terwijl wij bij het eindvotum, zooveel zulks te pas komt, gebruik maken van de rapporten der bovengenoemde deskundigen.

Het onderzoek had plaats, deels gezamenlijk door de H.H. van den Bogaert, Pompe en van der Kroon, deels door twee, deels door ieder afzonderlijk, en komt in hoofdzaak op het volgende neder.

Victor M. van Hecke is een lang, flink gebouwd individu, vertoont noch in den uitwendigen bouw des lichaams, noch in de inwendige organen eenige ziekelijke afwijking, die althans tot psychische ziekte zou praedisponeeren. Zijne gelaatstrekken zijn regelmatig, doch scherp geteekend; zijn blik onbestemd, meestal naar den grond gericht; hij toont zich angstig, vreesachtig en kan niet lijden door iemand te worden gefixeerd. Tijdens de eerste vier weken vertoonden zich nu eens verschijnselen, die psychische aberratie aanduiden, dan weder was hij vrij normaal in zijne gesprekken. In zijne handelingen en manieren legde hij evenwel eene groote excentriciteit aan den dag en speelde gaarne den zonderling. Het vermoeden van simulatie begon langzamerhand meer waarschijnlijkheid te krijgen. Opmerkelijk toch was het, dat hij, oogenschijnlijk gevoelloos en onvatbaar voor elken indruk, onmiddellijk reageerde op onverwachte toespraak en dan wel degelijk blijken gaf, dat hij verstond wat men hem zeide.

---

[1]) Zie Missive aan den Heer Dir. van Coudewater van den Heer Off. v. Just. te Amsterd. 11 Maart 10 2561/1877.

Op zekeren morgen, terwijl hij bewegingloos met den rug tegen de kachel leunde, spande Dr. van den Bogaert alles in het werk om eenig antwoord van hem te krijgen. Alles te vergeefs. Eensklaps roept Dr. van den Bogaert hem toe: „vous vous brûlez" en op hetzelfde oogenblik sprong hij verschrikt en angstig vooruit. Hij weigerde hardnekkig met ons in het Hollandsch te spreken, hoewel hij zich tegen de opzichters en zijne medeverpleegden in het Vlaamsch uitdrukte. Zijne verwarde, onsamenhangende taal varieerde nooit van thema, doch zinspeelde steeds op dezelfde geisoleerde feiten uit den tijd der Commune. Men hoorde o. a. niets meer, als: „on m'a pris pour le marquis de Fleury; on m'a voulu fusiller, on m'a voulu assassiner." Het liefst dwaalde hij eenzaam en doelloos rond; bemoeide zich weinig met zijne omgeving, doch was overigens rustig, kalm en kwam geregeld aan den gemeenschappelijken maaltijd, sliep des nachts zeer rustig en heeft geen enkele vlaag van maniakale opgewektheid vertoond.

14 April. Tot meer nauwkeurige observatie wordt hij geisoleerd. Hij vraagt aan den hoofdopzichter in goed verstaanbaar Vlaamsch: waarom hij wordt afgezonderd; waarom hij een minder goed bed krijgt; hij heeft toch geen kwaad gedaan. Dr. Pompe bezoekt hem eenige oogenblikken daarna, doch tegenover hem bewaart hij een hardnekkig stilzwijgen en prevelt verwarde, onsamenhangende volzinnen.

15 April beklaagt hij zich tegenover Dr. van der Kroon, dat hij in dezen toestand noch zijne vrouw of kinderen onderhouden kan. Op de vraag, waar deze zijn volgt, hetzelfde stilzwijgen.

16—19 April dezelfde toestand: vraagt echter aan Dr. Pompe een mes om zich het leven te benemen, zeggende: „Il vaut mieux finir avec la vie, que de vivre dans une telle existence."

23 April onderhoudt hij zich met een medeverpleegde, die hem helpt met eten, over diens zuster en zijne familie. Alles in goed Hollandsch.

30 April wordt hij door de H.H. van den Bogaert en Pompe gechloroformiseerd. In half bedwelmden toestand steekt hij dadelijk — op gegeven bevel — de tong uit; doch wordt, zoodra hij weder wat bij komt, even onhandelbaar.

1 Mei. Dezelfde proef met hetzelfde resultaat. Hij steekt tot driemaal achtereen flink de tong uit. Op denzelfden dag wordt zijne afzondering opgeheven en keert hij op de algemeene verblijfzaal terug.

8 Mei en daarop volgende dagen lijdt hij aan catarrhus intestinorum en spreekt met Dr. van der Kroon in goed vloeiend Fransch over zijne ongesteldheid en antwoordt geregeld op de vragen, die op zijne ziekte betrekking hebben. Tijdens deze ziekte wordt hij ook bezocht door Dr. van den Bogaert. Bij het naderen zijner cel vernam deze niet het minste

geluid. VAN HECKE lag stil en rustig in zijn bed. Zoodra hoort hij echter de deur niet openen of hij begint te zingen en allerlei onzin te praten. Dr. VAN DEN BOGAERT verwijdert zich en blijft eenige oogenblikken achter de deur in den gang staan. VAN HECKE blijft doorzingen, doch zoodra hoort hij geene voetstappen, alsof iemand zich verwijdert, of hij wordt onmiddellijk stil en rustig.

1 Juni. Bij onderzoek zijner kleeding vindt men houtjes, pijpensteelen, keitjes en o.a. ook een scherp puntigen spijker. Met welk doel hij dezen bij zich had, laten wij in het midden, doch vermoedelijk had hij niets goed van plan, daar een zijner medeverpleegden verklaarde, dat VAN HECKE hem had gevraagd, hiervan niets te zeggen.

1 Juli—1 September. In dit tijdsverloop wordt de inrichting achtereenvolgens bezocht door de H.H. Prof. MUNDY uit Weenen en door de H.H. Inspecteurs van krankzinnigen. Eerstgenoemde richtte eenige vragen tot hem en ontving den indruk, dat hij tegenover een simulant stond. Hij maakte o.a. de opmerking, dat de onbestemde, indolente blik onmiddellijk overging in eene meer heldere gelaatsuitdrukking, zoodra VAN HECKE bespeurde, dat hij met iemand sprak, van wien voor hem geen kwaad te verwachten was. Zijne waarneming berustte vooral op de ervaring, dat krankzinnige misdadigers, die nog eenig bewustzijn hebben, gewoonlijk iedereen met wantrouwen naderen, vermeenende, vermomde gerechtsdienaars voor zich te hebben.

Dr. RAMAER onderhield zich geruimen tijd met hem en stelde alles in het werk om VAN HECKE tot het spreken te brengen. Hij bleef bewegingloos, met strakken blik zitten. Daar nadert een der verpleegden en vraagt aan Dr. RAMAER: „Zijt u de Professor?" „Neen!" was het antwoord, „niet ik, maar hier zit de Professor" (de hand vertrouwelijk op VAN HECKE's schouder leggende). Op het oogenblik slaat VAN HECKE de oogen op met eene blijmoedige uitdrukking en begint te glimlachen.

5 October heeft VAN HECKE met een der opzichters een gesprek in het Fransch, waarin hij o.a. mededeelde, dat men hem vroeger als krankzinnig had beschouwd, maar dat hij het niet was; dat hij met een tweeden veroordeelde bij den dood van den Aartsbisschop van Parijs was tegenwoordig geweest en dit vermoorden ten zeerste had afgeraden, maar dat men niet naar hem geluisterd had; dat men hem nu voor krankzinnig hield, maar dat hij later, wanneer hij vrij was, zou toonen, dat hij het niet was, en de vlam boven het „gebouw" zou doen opstijgen. Hij gaf evenwel niet aan, welk gebouw hij bedoelde.

8 October. Hernieuwd onderzoek zijner kleederen in bijzijn van Dr. VAN DER KROON. Men haalde stukjes papier, lapjes, glas, kastanjes, stokvischgraten enz. uit zijn zakken. Hij bleef bij dat alles rustig en

scheen zich aan niets te storen; doch bij het onderzoek viel ook zijn zakdoek op den grond, die door een ander verpleegde wordt opgeraapt. Eensklaps wordt hij angstig, gejaagd, vliegt op hem aan en ontrukt hem den doek met geweld. In een der hoeken nu van den zakdoek vindt men een cent geknoopt, dien hij had „verzilverd." Bij onderzoek bleek het, dat hij hiervoor gebruikt had het zilver papier, waarin gewoonlijk de stukjes cocosnoot-zeep verpakt worden en dat dit op zeer kundige wijze was geschied.

6 December vindt Dr. van der Kroon bij het morgenbezoek van Hecke in de algemeene verblijfplaats in eene zeer ongemakkelijke houding op de bank zitten. Hij ondervraagt hem en krijgt ten antwoord: „ik heb eene zweer van achter." Bij onderzoek wordt geconstateerd een absces pone anum. Van Hecke klaagt zeer over pijn, maakt bij het onderzoek zijn excuse, dat zijn hemd vuil zal zijn en verlangt naar bed te gaan. Dit laatste wordt, als niet urgent, hem nog niet toegestaan. Op deze weigering vervalt hij dadelijk in zijne vorige houding en manieren.

7 December. Hernieuwd onderzoek van het lijdende deel. Van Hecke verlangt naar het hospitaal, d. i. naar de ziekenzaal der inrichting, te gaan. Dr. van der Kroon onderzoekt hem in een zijvertrek der algemeene verblijfplaats en heeft met hem in het Fransch het volgende gesprek. K. Welnu, mijnheer Hecke, hoe gaat het nu? H. O, noem mij zoo niet! K. O, neen, u heet De Mol? H. O neen, noem mij Frederik, zoo heeft de rechter ook gezegd, en dat ik 65 jaar oud ben. K. Welnu, Frederik, houdt u zoo niet, ik zie dat gij te veel verstand hebt om u zoo te gedragen. Ik spreek in uw eigen belang, schenk mij vertrouwen, wellicht kan ik u helpen. H. Vraag mij dit niet, dokter, ik ben veel te beschaafd opgevoed dan dat ik u onbeleefd zou kunnen antwoorden. K. Dit verwacht ik ook in 't geheel niet van u, ook ik ben overtuigd, dat gij eene zeer fatsoenlijke opvoeding gehad en eene fatsoenlijke betrekking bekleed hebt. Geloof mij, ik zou u gaarne weder fatsoenlijk in de maatschappij terugzien. H. O neen, dokter, spreek zoo niet, ik verlang niets anders dan hier te blijven, ik ben hier goed, laat mij naar de ziekenzaal gaan, geef mij een lijnmeelpap en inwendig aloe in stukjes. Dr. van der Kroon roept den opzichter en schrijft een lijnmeelpap en eenige purgeerpillen voor. Van Hecke verbetert dit onmiddellijk, zeggende, „eene lijnmeelpap met olie en geene pillen, die werken bij mij niet, maar wel aloe" (wel een bewijs, dat hij het voorschrift in het Hollandsch gegeven, zeer goed verstaan had.) Dr. van der Kroon trachtte nu het afgebroken gesprek weder aan te knoopen, doch van Hecke antwoordde: „ o dokter, ik ben te beleefd om u onbeleefdheden te zeggen, informeert als u verkiest bij den rechter, die mij veroordeeld heeft."

8 December. Patiënt houdt het bed, spreekt geregeld en geeft alle inlichtingen omtrent zijn toestand. Hij gevoelde zich beter, doch verzoekt evenwel niet te worden onderzocht „het is niet kiesch," zegt hij, om zijne vuile chemise te laten zien."

9 December. De wonde is genezende. Patiënt vervalt heden weder in allerlei verwarde taal, o. a. men heeft hem onder gekken geplaatst, onder allerlei vreemde menschen, en dgl. meer.

10 December. Hij is hersteld. In zijn bed zit hij te neuriën en men hoort niets als „Rochefort, Rochefort."

Van het oogenblik, dat hij begint te herstellen, schijnt hij ook weder zijn vorigen rol op te vatten.

Beschouwen wij nu de hoofdverschijnselen, die bij v. HECKE zijn waargenomen, dan vindt men afgetrokkenheid, schuwheid, vreesachtigheid, meestal hardnekkig zwijgen, veelal verwarde, onsamenhangende taal, eene groote mate van indolentie, vreemde, bizarre daden enz. Deze symptomen dragen nu wel het kenmerk van abnormaal handelen, doch kunnen in dit geval door ons als geene sprekende feiten van verstandsbijstering worden aangenomen, wanneer zij in verband met alle bewijzen van simulatie worden beschouwd. Zij zijn daarenboven niet te rangschikken onder eenen, door de wetenschap aangenomen, vorm van krankzinnigheid. Het acuut en als 't ware plotseling optreden van de krankzinnigheid van VAN HECKE is reeds op zich zelve een verdacht verschijnsel. Tot op den dag zijner inhechtenisneming heeft hij doorslaande blijken van energie en sluwheid gegeven en toont hij zich zelfs in zijne misdrijven als een intelligent, geslepen man. Op het oogenblik zijner arrestatie is hij „geagiteerd en geeft verwarde, onsamenhangende antwoorden. [1]) De eerste dagen van zijn gerechterlijk verhoor verloopen hierop zonder eenig ziekelijk verschijnsel en eerst toen de zaak een meer ernstig aanzien kreeg, werd hij vreemd in taal en gebaren. [2])

Eene meer nauwkeurige ontleding der handelingen van VAN HECKE, tijdens zijn verblijf in de gevangenis te Amsterdam en gedurende de negen maanden, die hij nu in deze inrichting heeft doorgebracht, wettigt meer en meer het vermoeden van praemeditatie en simulatie.

Wij willen slechts wijzen op de navolgende, meer in het oog springende, punten. In het rapport van de H.H. KÜHN, VAN MERKUS DOORNIK en PHILIPSEN lezen wij:

1e. Van uit zijne cel op handen en voeten voortkruipende over den

---

[1]) Z. Arrestatie door den Commissaris v. p. Steenbergen.
[2]) Rapport der H.H. Kühn, v. Merkus Doornik en Philipsen.

steenen vloer van het gebouw, trachtte hij een paar malen zijn hoofd te steken tusschen de, met een ketting gedeeltelijk gesloten, buitenste celdeur, zonder eenigen afkeer of vreesachtigheid aan den dag te leggen voor de bewoners der cellen, welke hem van uit hunne schaftgaten hadden bespeurd. Na eenigen tijd te hebben voortgekropen, hielp men hem overeind en merkwaardiger wijze bij het terugkeeren naar zijne cel, zette hij de voeten behoorlijk bezijden de openingen van een rooster, dat hij op zijnen weg ontmoette, ging de eerste (gesloten) deur zijner eigene cel voorbij en trad langs de andere (openstaande) daar binnen.

2e. Hield men hem op de vlakke hand zand of erwten voor, dan trachtte hij dit alles weg te blazen, doch blies dan bij voorkeur een weinig terzijde, als ware hij bevreesd, dat het zand hem in 't aangezicht zou kunnen treffen.

3e. Heeft hij geheel ongemerkt zijn pantalon vastgeknoopt, iets wat hij vroeger niet scheen te kunnen begrijpen, toen hij bij herhaling daartoe was aangemaand.

4e. Nadat hij een steenen trap was opgeklauterd, werd hij geheel onverwachts naar beneden getrokken, doch liet zich toen naar beneden glijden en kwam zoodanig neer, dat van bezeeren geen sprake was.

5e. Alle plagerijen verdroeg hij en maakte zich volstrekt niet boos.

6e. 15 November vond Philipsen aanmerkelijke verandering, de indolentie was geweken; — van Hecke toont te begrijpen, wanneer hem een of ander wordt geboden o. a. geen geraas te maken bij het loopen met de klompen, die hij aanhad.

7e. Bij het tweede bezoek der deskundigen heeft bij v. Hecke het onbestemde van zijn blik, het wezenlooze der gelaatstrekken plaats gemaakt voor eene physionomie, die meer den intellectueelen mensch kenmerkt. Hij fixeert behoorlijk, is opmerkzaam en antwoordt ook op vragen in 't Fransch en Engelsch behoorlijk, zij 't dan ook op eenigszins trage wijze.

8e. Den 27 November bedreigd zijnde met een bad, smeekt hij daarvan bevrijd te worden, omdat het hem hoofdpijn en doofheid veroorzaakt.

9e. Hij tracht een bewaarder met *f* 300 om te koopen, zoo men hem uit de hechtenis wil ontslaan.

10e. Den 3 December ontving Philipsen, bij het onderhoud met van Hecke, den indruk, dat H. volstrekt niet was een aan stompzinnigheid lijdend individu, doch veeleer iemand, die het er op toelegt om, na alvorens eenigen tijd vrij geregeld te hebben gedacht en gesproken, zich gaande weg minder duidelijk en verstaanbaar te maken.

11e. Tegenover den rechter-commissaris simuleert hij meer imbecilliteit dan tegenover de geneesheeren.

12e. Hij weigert hardnekkig voedsel te nemen, zoolang hij bedreigd

wordt met het stortbad, doch zoodra is de toestel niet verwijderd, of hij begint te eten.

13e. Hij verklaart aan den directeur der gevangenis: de doctor meent dat ik gek ben, doch zulks is eene dwaling, want ik ben alleen suf in het hoofd; — eene aandoening, waaraan ik wel meer heb geleden, en die langzamerhand ook wel weer verdwijnt.

14e. Hij doet belangrijke mededeelingen aan zijne medegevangenen, die in hem slechts een doortrapten bedrieger zien; — verklaart 6 à 7 dagen zonder voedsel te kunnen blijven; — beweert onvatbaar te zijn voor den invloed van chloroforme en weet zeer wel noch lichamelijk gestraft, noch aan pijnlijke proeven te kunnen worden onderworpen, zoolang hij slechts preventief gevangen zit.

15e. Den 30 April wordt hij door een Belgisch beambte erkend als een gevaarlijke booswicht, die tot tuchthuisstraf veroordeeld zijnde, zich krankzinnig aanstelt en gebruik maakt van een minder streng toezicht om te ontvluchten.

De HH. Persyn en Möller constateeren in hun rapport:

16e. Van Hecke laat onder den invloed van lichamelijke ongesteldheid zijn stilzwijgen varen en geeft eenige minder beduidende antwoorden: — en verder:

17e. „Buiten de cel in de bibliotheek bezocht wordende, vliegt hij „naar het raam met het hoofd vooruit, alsof hij er zoo doorvliegen zou, „doch komt zoo zacht daartegen aan, dat het nauwlijks hoorbaar was en „hij noch zich zelven, noch de ruit beschadigde, — iets wat niet de woest- „heid aanduidt van een krankzinnige, zooals hij toen voorstelde, die wer- „kelijk niets ontziet.”

Om in geene herhaling te vervallen verwijzen wij, wat ons eigen onderzoek betreft, naar de punten hierboven bl. 361 s.q.q. aangehaald.

Na het opsommen van al deze waarnemingen zullen wij trachten ons eindoordeel te motiveeren. In dusdanig belangrijk geval mogen wij echter niet alleen op eigen onderzoek afgaan, maar wel degelijk rekening houden met de antecedenten van van Hecke, zoowel als met de ervaring van andere deskundigen. Allen, die hem gezien, gesproken en nader onderzocht hebben, ontvingen in meerdere of mindere mate denzelfden indruk, dat hier simulatie den hoofdrol speelt. De geheele levensloop van van Hecke, zijn gedrag tijdens en na de Parijsche Commune, zijne vroeger voorgewende krankzinnigheid, zijne bedrevenheid in het maken van valsche geschriften, zijne sluwheid om zijn eigen misdaad in het oog van den Minister van Oorlog en den Belgischen gezant bij het Nederlandsche Hof te verbergen; — dit alles doet in hem den sluwen doortrapten deugniet

kennen, die energie en intelligentie paart aan verregaande bedriegerij en zedelijke bedorvenheid. Zulk een individu achten wij tot alles in staat en schrikt niet terug om ter bereiking van zijn doel, maanden achtereen den eenmaal voorgenomen rol te houden en door te voeren. Boven stelden wij reeds de vraag, wat opvallender is dan het debut zijner krankzinnigheid? Zonder eenig vermoeden op verraad, werkt hij rustig voort aan zijn misdrijf als falsaris — onverwachts treedt verraad tusschen beiden en de politie overvalt hem — en ziet, eensklaps geeft hij verwarde en onsamenhangende antwoorden. [1]) De eerste dagen van zijn gerechterlijk verhoor verliepen zonder eenig ziekelijk verschijnsel, doch bij het tweede en derde verhoor was hij vreemd in taal en gebaren. [2]) Hij gaat den stompzinnige spelen, houdt zich gevoelloos en onvatbaar voor allerlei indrukken, doch reageert op het onbewust toewerpen van erwten, [3]) op het toeroepen van brandgevaar; [4]) wendt zijne oogen af van een gouden horloge, doch verdraagt het blinken van een gouden potloodpen en een koperen waterkraan. [5])

Hij spreekt verwarde, onsamenhangende taal, doch blijft, in afwijking met hetgene steeds bij ware krankzinnigheid wordt waargenomen, op hetzelfde thema hangen. [6]) Hij schijnt als 't ware zijne les vooraf te hebben bestudeerd.

Hij veinst geen Hollandsch te spreken of te kunnen verstaan, noch letterschrift te kunnen lezen; — doch vergeet zijn rol tegenover zijne bewakers en medeverpleegden, [7]) of wel hij leest, in het bijzijn van den geneesheer, in vloeiend Fransch eenen aan hem gerichten brief. [8])

Hij wil als onbewust met hetgene met of rondom hem voorvalt voortleven — doch herkent zeer goed elk dreigend gevaar; hij vermijdt een rooster, waarover hij vallen kan, [9]) hij laat zich van een trap glijden, [10]) loopt met het hoofd tegen een glasraam, [11]) doch wacht wel zich zelven in het minste te bezeeren. Hij blijft ongevoelig voor de aanraking zijner voeten met koud water of met den ijskouden vloer zijner cel, [12]) doch

---

[1]) Z. Boven aangehaald Paleis v. Justitie.
[2]) Z. Rapport der H.H. Kühn en M. Doornik, Philipsen.
[3]) Ibidem.
[4]) Zie boven bl.
[5]) Z. Rapport der H.H. K, v. M. D. en Ph.
[6]) Z. boven bl.
[7]) „ „ bl. 3 en 4.
[8]) Rapport van de H.H. K., M. D. en Ph.
[9]) Ibidem.
[10]) Ibidem.
[11]) Rapp. v. d. H.H. Persijn en Möller.
[12]) Id. „ „ „ K., v. M. D. en Ph.

geeft zich goed rekenschap van lichamelijke ongesteldheden, ja wijst zelfs de middelen aan, die hem dienstig zijn. [1])

Hij speelt den krankzinnige, doch verklaart te gelijker tijd aan zijne bewakers, dat hij niet gek is, dat hij het nooit geweest is, enz. enz. [2])

Hij bewaart een hardnekkig stilzwijgen tegenover de geneesheeren (maar bijzonder tegenover de H.H. VAN DEN BOGAERT en POMPE), doch met hen, die hij meent te kunnen vertrouwen, of wel onder den invloed van lichamelijke ongesteldheden, spreekt hij niet alleen, maar is mededeelzaam, openhartig, en legt duidelijk en op beleefde wijze zijne belangen bloot. [3])

De ontleding dus van eenige hoofdsymptomen uit VAN HECKE's toestand duiden genoeg hunne geringe vertrouwbaarheid als ziekteverschijnselen aan; — waar tegenover eene reeks feiten staan, waarin overleg, oordeel en beredeneerd handelen duidelijk doorstralen. Een feit willen wij nog releveeren, dat zeer voor ware krankzinnigheid zou pleiten: n.l. het eten van zijn eigen faeces. [4]) Dit feit staat echter geheel op zich zelf en wordt slechts gestaafd op getuige van een zijner bewakers. [5]) Noch tijdens het eerste onderzoek, noch gedurende zijn verblijf in deze Inrichting heeft men iets dergelijks waargenomen. Gesteld evenwel, dat het feit werkelijk heeft plaats gehad, dan beschouwen wij VAN HECKE genoegzaam in staat, dergelijke handeling te plegen om aan zijne simulatie allen schijn te ontnemen.

Ten slotte stellen wij de vraag: wat zou VAN HECKE beoogen bij het volhouden zijner simulatie? Eenige deskundigen [6]) kunnen niet gissen, welk voordeel dusdanige rol den beklaagde zou aanbrengen, vermits de toerekenbaarheid der gepleegde feiten hierdoor niet wordt opgeheven. Onzes inziens is het VAN HECKE niet uitsluitend hierom te doen, doch veeleer beproeft hij voor zich zelven eene mildere toepassing der strafwet uittelokken, teneinde in een gesticht voor krankzinnigen te worden opgenomen, om hier van het minder gestrenge toezicht gebruik te maken en zich aan de wrekende hand der justitie te onttrekken. Wij moeten hier een groot gewicht hechten aan zijne ontvluchting uit het Hôtel-Dieu te Douay, waarin hij schier onder dezelfde omstandigheden als hier was opgenomen. Waarom zou hij niet beproeven voor de tweede maal zijn rol vol te houden, waarin hij voor de eerste maal zoo uitmuntend geslaagd is?

---

[1]) Rapp. v. de H.H. Persijn en Möller en ook boven bl.
[2]) Rapp. v. de H.H. K., v. M. D. en Ph. en boven bl.
[3]) Rapp. v. de H.H. Persijn en Möller en boven bl.
[4]) Ibidem.
[5]) Er staat: „En *zou* volgens de getuigenis" enz.
[6]) Rapp. v. de H.H. K., v. M. D. en Ph.

Beschouwen wij dus het gedrag van VAN HECKE

1e. Gedurende zijn verblijf in de maatschappij.

2e. Gedurende zijne preventieve gevangenisstraf in het huis van arrest te Amsterdam.

3e. Gedurende zijn verblijf in deze inrichting.

en brengen wij alle ziekelijke verschijnselen in verband met de sprekende bewijzen van overleg en bewustzijn, die uit zijne handelingen zijn af te leiden, — dan moeten wij als onze gemoedelijke overtuiging uitspreken, dat „aan alle verschijnselen, die in den toestand van VICTOR MARIE VAN „HECKE, eigentlijk genaamd FREDERIK AUGUST DE MOL, of DEMOL, zich „voordoen, het karakter van krankzinnigheid moet worden ontzegd, op „grond, dat zij allen kunnen worden teruggebracht tot simulatie."

Gesticht Coudewater te Rosmalen den 23 December 1879.

Aldus opgemaakt door ons

(*was get.*) Dr. VAN DEN BOGAERT.
Dr. POMPE.
Dr. F. J. VAN DER KROON.

No. 138.

Naar aanleiding uwer missive, dato 30 December 1879 no. 2561 (1877), hebben wij de eer UEd.Achtb. als nog het volgende omtrent den toestand van VAN HECKE mede te deelen.

Den 26 December jl. wordt hij op nieuw aangetast door een abces pone anum met erysipelateuse aandoening der omliggende deelen, moeielijke urineloozing en tragen stoelgang. Hij antwoordt zeer geregeld op alle vragen, die Dr. VAN DER KROON tot hem richt, betrekkelijk zijnen ziekelijken toestand en wijst ook zelf de medicatie aan. Een paar uren na het morgenbezoek wordt de patient bezocht door Dr. VAN DEN BOGAERT en VAN DER KROON. Eerstgenoemde blijft achter de deur staan, doch zoo dat hij het gesprek zeer goed kon afluisteren. VAN HECKE antwoordt even geregeld en doet al wat Dr. V. D. K. van hem verlangt, doch op het oogenblik, dat Dr. V. D. B. het vertrek binnentreedt, verandert hij eensklaps van houding. Patient vervalt in dezelfde wartaal, „Rochefort, Rochefort, on m'a voulu assassiner" enz., geen antwoord volgt op de tot hem gerichte vragen. De volgende dagen blijft hij even geregeld met Dr. V. D. K. spreken.

28 December. Hij prijst de goede behandeling der opzichters „nimmer kan hij hen daarvoor genoeg dankbaar zijn."

30 December. Hij maakt weder zijne excuses over de „vuile chemise."

31 December. Hij is bijzonder opgeruimd, antwoordt met een vrolijk gelaat, dat het hem veel beter gaat, hij had de vorige dagen veel pijn geleden, doch nu was hij weder hersteld enz. Opvallend was het, dat hij den 27, 28 en 29 telkens bij het bezoek van den geneesheer zijn blik vestigde op de deur van de zaal, alsof hij vermoedde, dat er iemand aankwam of achter stond.

Tot aan den 7 Januari was hij weder stil en zeer afgetrokken.

7 Januari klaagt hij over buikpijn; wordt voorgeschreven eene mixt. van aq. menth. pip. en aq. lauroc. Patient zegt aan den opzichter: „dit fleschje heeft niet veel te beteekenen." Hij verlangt naar de ziekenzaal te worden gebracht en ook lichter, beter verteerbare spijzen.

13 Januari zit hij weder op de algemeene verblijfplaats. Op een wenk van Dr. v. d. K. volgt hij dezen naar zijn kamertje. Op de vraag naar zijn toestand antwoordt hij: „de pijn is beter, maar ik lijd aan eene verzwakking der darmen en verlang naar de ziekenzaal, want daar kan ik betere spijzen ontvangen dan op de afdeeling. Dit verwekt jaloezie. Wij behoefden niet bang te zijn dat hij ontvluchten zou. Hij was hier goed en wilde hij vluchten, dan kon hij dit elk uur op zijne klasse doen" enz. Dr. v. d. K. vroeg hem, hoe hij dit zou doen? Waarop hij antwoordde: vraag mij dit niet, ik zou niet gaarne onbeleefd tegen u zijn!

In deze dagen bleek dus ook weder dat v. H. tijdens zijne lichamelijke ongesteldheid buiten zijn rol vervalt. De overtuiging, dat hier krankzinnigheid wordt voorgewend, wordt derhalve meer en meer bevestigd. Op grond daarvan veroorloven wij ons u te verzoeken de noodige maatregelen te doen nemen, opdat v. H. naar de gevangenis terugkeere. Wij moeten hier des te meer op aandringen, daar de zucht tot ontvluchten meer op den voorgrond begint te treden.

Officier van Justitie te Amsterdam.

(get.) Dr. POMPE.

Den 24 Januari 1880 werd v. Hecke naar de gevangenis te Amsterdam overgebracht.

Den 9 Maart werden Dr. Pompe en Dr. F. van der Kroon voor het gerechtshof aldaar gedagvaard en gehoord (verg. het Paleis van Justitie).

De uitspraak had plaats 15 April '80 (v. Paleis van Justitie).

Begin Maart lezen wij in het Dagblad van Z. Holl. dat v. H. den bewakers veel werk gaf en poging tot brandstichting heeft gedaan. Zie dit dagblad.

Den 30 Maart werd v. Hecke, alias de Mol, naar het tuchthuis te

Leeuwarden gebracht. Het Hbl. verneemt nu, dat hij aldaar in goed Hollandsch (hij weigerde tot dusverre anders dan Fransch te spreken) verklaard heeft, dat hij voortaan *van zijn rol als krankzinnige zou afzien.* (Dagbl. v. Z. Holland van 17 April Zaturdag. Bijblad *Rechtszaken*).

Den 2 December 1881 verhaalt ons HUBRECHT DE JONGHE, alhier als krankzinnige gevangene, dat HECKE 5—6 onderbroeken daags afnaait, uiterst best bij het hoofd is en zeer schoon schilderde, hij had nog verscheidene teekeningen van hem bij zich, die hij ons aanbiedt, er bij voegende, dat H. hem gezegd heeft „doe mijne complimenten aan Dr. VAN DER KROON, en zeg hem, dat hij een knappe kerel is, dien ik hoogschat, ofschoon hij mij in de gevangenis gebracht heeft."

Den 2 Maart 1886 ontvingen wij het volgend schrijven van den geneesheer bij de gevangenis te Leeuwarden Dr. FLES (in antwoord op een schrijven om inlichting van Dr. POMPE). „De gevangene VICTOR VAN HECKE is tijdens zijn verblijf in de gevangenis bijna voortdurend verpleegd in de Invalidenzaal. Hij was altijd in zich zelven gekeerd, stil, voor zijne medegevangenen voorkomend. Hij hield zich altijd bezig met het vervaardigen van teekeningen met de pen, waarin hij door oefening groote vaardigheid heeft verkregen. Bij eene minzame behandeling gaf hij nooit eenig blijk van stoornissen in zijne geestvermogens. Bij een onmenschkundige bejegening daarentegen geraakte hij in toorn en was de geregelde gedachtengang tijdelijk gestoord. Met zekerheid kan men aannemen, dat hij eene zeer goede opvoeding heeft genoten en de studie in de medicijnen heeft gevolgd. Meermalen teekende hij anatomische praeparaten en chirurgicale kunstbewerkingen. Met het leven in de gevangenis had hij vroeger buitenlands kennis gemaakt. Na zijn ontslag is hij naar Londen vertrokken en heeft daar als oppasser eene plaats bekomen aan het kristallen paleis, van waar hij mij eens een brief heeft geschreven. Het leven in de gevangenis alhier heeft geen merkbaren invloed op zijne constitutie uitgeoefend, ziek is hij eigenlijk niet geweest."

Naschrift. Na het afwerken van dit verslag ontving Dr. P., dato October 1886, volgend schrijven van zekere V. K. te Amsterdam.

„E. H.! Het is 8 à 9 jaren geleden dat de rechtbank van Amsterdam U „eenen man gestuurd heeft als krankzinnig met name Victor van Hecke; hij is „daaromtrent 10 maanden geweest. Wat gelooft gij, dat die man, die heeft „vier jaar officier van gezondheid geweest, onder den Paus Pius IX die draagt „het kruis van eere van Frankrijk en Italië. Zou een slecht mensch zoo kunnen „zijn, maar er zijn zoo dingen, die kunnen gebeuren in het leven van een „mensch; het is om die reden, Eerw.: dat ik schrijf nu terwijl ik ben gevraagd „ten huwelijk van mijnheer Victor van Hecke, zou ik toch graag willen weten „wat U gelooft van het karakter van dien man, die U lang onder de oogen

„heeft gehad. Ik zou u hoogst dankbaar zijn. Mijnheer van Hecke was tijdens „de Commune niet in Frankrijk."

Het zal wel geen betoog behoeven, dat wij de goede vrouw ernstig gewaarschuwd hebben tegen elken omgang met den sluwen man!

J. D..., 40 j., geh., N. H., molenaar, Z....... Opgen. 29 October 1881. **1637.**

Dr. E. N. Vorstman, chirurgijn-majoor te Middelburg en Dr. F. J. van der Kroon, geneesheer aan het krankzinnigengesticht, gerequireerd als deskundigen door de Arrondissements-rechtbank te Middelburg om „een onderzoek in te stellen over den toestand der geestvermogens van J. D..., oud 40 jaren, thans verpleegd in het gesticht voor krankzinnigen te Coudewater om te beslissen of J. D. moet geacht worden in een staat van krankzinnigheid te hebben verkeerd, toen hij in den morgen van 22 Juli 1881, omstreeks 4½ uur, den brand heeft gestoken in stroo en beddegoed, liggende in eene, van een vast houten beschot voorziene, bedstede in de door hem en zijne vrouw bewoonde woning te Z....... met het doel om op die wijze de woning te verbranden."

Imbecillitas, atrophica, halucinaties enz.

Na aldaar den eed afgelegd te hebben gaven zij het volgende antwoord: „De verstandelijke vermogens van J. D. zijn tengevolge van erfelijken aanleg en aangeborene geringe ontwikkeling der hersenen zeer zwak ontwikkeld (imbecillitas atrophica) en door later opvolgend misbruik van sterken drank en bijkomende andere oorzaken verward (alcoholismus chronicus). Tengevolge hiervan zijn halucinaties van het gehoor ingetreden, die in hem dwangvoorstellingen opwekten en later tot dwanghandelingen leidden. Een geruimen tijd (een jaar) van slapelooze nachten heeft daarenboven een geprikkelden toestand der hersenen teweeggebracht, verdenking van achterstelling en teleurstelling door anderen, van ontrouw van zijne vrouw enz. doen ontstaan en hem eindelijk het zonderling, maar logisch op die ideëen gegronde, middel doen aangrijpen om aan die vervolgingen te doen ontsnappen door zijne woning in brand te steken." Dit antwoord grondden zij op de volgende gegevens. (Rapporteur van der Kroon):

J. D. is klein van gestalte (1.30 m.) en hoofd (dat overigens niets asymmetrisch aanbiedt), aangezicht lang, voorhoofd hoog, oogen blauw, neus klein, mond gewoon, kin rond, kleur gezond, haar en wenkbrauwen grijs.

De eerste mededeelingen over zijne antecedenten waren zeer onvolkomen. Volgens den renseignementsstaat uit het huis van Arrest te Middelburg, was D. vroeger een gezeten burger (molenaar) geweest, door overmaat van sterken drank tot armoede gevallen en krankzinnig geworden. Hij was in de gevangenis gezond, zijn gedrag afwisselend goed, doch had er geen arbeid verricht en was aan vlagen van krankzinnigheid lijdend. -- Volgens mededeeling (op 22 Nov. te Middelburg) door den rechter-commissaris was de vrouw sterke potatrix, misschien nog sterker dan de man en hield het met anderen op; de 14jarige zoon was ook reeds in handen van de justitie geweest. Na eene vrij groote erfenis hadden zij den molen gekocht, in het begin eene vrij goede zaak, later achteruitgang door achteloosheid, verzuim en onkunde, vooral door zuipen. D... noemde twee naaste buren als oorzaak van zijn achteruitgang, ook was er eenige twijfel geuit of de vrouw zelve de brand (in hun woonhuis, onmiddellijk in de nabijheid van andere huizen, waarin menschen woonden, waarvan sommigen nog te bed) niet had kunnen aansteken. — De chir.-Majoor Vorstman, die hem herhaalde malen in de gevangenis onderzocht, kon geene verklaring uit hem krijgen: hij was altijd norsch en stil.

Den 17 November had ik mij tot de vrouw van J. D. (R. K.......) te Z. vervoegd om inlichtingen. Voor haar (zij kan niet schrijven) antwoordde de brigadier-Rijksveldwachter J. R. Kuen: 1e. De moeder van J. D. moet voor een

groot aantal jaren ook zeer uitzinnig zijn geweest, doch dit schijnt weer aangebeterd, evenwel is dit bij haar voor een 7—8 tal jaren teruggekomen, toen een harer zoons zich door ophanging van het leven had beroofd. Zij kreeg het toen zoo erg in het hoofd, dat zij bewaakt moest worden, daar zij anders ook zelve een einde aan haar leven hadde gemaakt, maar is kort daarop overleden. 2e. J. D. is ongeveer 15½ jaar getrouwd en hij heeft bij zijne vrouw maar een kind gehad, dat nog leeft. 3e. Voor zijn trouwen heeft de vrouw niets aan hem bemerkt van krankzinnigheid. 4e. Zijn karakter was voor hen altijd minzaam en hulpvaardig, uitgezonderd in de laatste jaren, toen werd hij erg onverschillig, daarbij kwam verslaafdheid aan sterken drank. 5e. Voorheen heeft hij nooit eenig teeken van krankzinnigheid laten blijken, doch was hij, vóor het aansteken van het stroo der bedstede, al eenigen tijd liederlijk voor het publiek, doch dit werd toegeschreven aan achteruitgang in het finantieele. 6e. Voorheen heeft hij nimmer aan eene ziekte geleden, die hem het hoofd krenkte, waardoor kon worden opgemaakt dat het hem in het hoofd zat. — „Of ik aan zijne familie iets vraag," voegt K. er bij, „deze laten het zoo het is en trekken zich daar niets van aan".... In een tweeden ingesloten brief van denzelfden datum (22 Nov.) schrijft KUEN: „Een tal van jaren toen deze familie vereenigd waren, leefden zij als een der beste burgers, bezaten een mooi kapitaal van 24000 gld. Doch 7—8 jaar geleden kocht J. D. een molen alhier, waarop hij een heerlijk bestaan vond, maar zijne vrouw gaf zich liederlijk aan den drank en nog meer over. J. D., die geen weerstand kon bieden, gaf zich insgelijks aan den drank over, zoodat beiden, man zoo goed als vrouw, nimmer nuchter waren. Wat meer gebeurt, vermoedelijk zullen wel menschen van die gelegenheid hebben geprofiteerd, ofschoon daar buiten gebleven. Voor een paar jaren moest hij zijn molen verkoopen, maar daar hij nu ong. 7000 gld. op kon laden, zette hij een winkeltje op. Nu waren het beide niet alleen, die dronken maar ook hun eenig kind en dit 14½ jarig zoontje bracht eens eene verwonding aan zijne moeder toe met een mes, met het gevolg, dat hij tot zijn 18e jaar in het verbeterhuis te Alkmaar werd veroordeeld.

Den 4 December ontving ik door den Rechter-commissaris eene missive van den brigadier-veldwachter van 26 Nov. en van den burgemeester van Zaamslag van 20 Nov. De eerste schrijft: „ J. D. maakte voorheen in hooge mate veel misbruik van sterken drank, maar in de laatste maanden zelfs geen gebruik, veel minder misbruik daarvan. En zooals mij bij onderzoek is gebleken, had hij den avond voor het brandstichten ook geen sterken drank gebruikt. Tot staving dat hij geen sterken drank meer gebruikte diene het volgende — het is meer dan eens voorgekomen, dat hij J. D. in schamele houding op straat vond en dat er van zijne oude kennissen hem verzochten om mede in de herberg te gaan, dat hij het weigerde te doen, maar als het eens voorkwam, dat hij met dezen of genen op verzoek naar de herberg ging, dan gebruikte hij slechts een glas bier of munt of punsch en weigerde het tweede, zoodat er eenige maanden verloopen zijn, dat hij geen sterken drank meer moet hebben gebruikt." — De burgemeester schrijft: „De moeder van J. D. heeft vroeger eenigen tijd in krankzinnigen toestand verkeerd, en daar zij vele kinderen kreeg, werd dit onder het publiek aan verzwakking tengevolge van het kraambed toegeschreven. Wat er van is kan ik niet bepalen. Sedert 1857 woonde zij hier toen geen spoor van haar vroegeren abnormalen toestand meer te bespeuren was. Op het einde van haar leven leed zij nog een gevoelig verlies door den dood van haar jongsten zoon, die zich van het leven had beroofd, waardoor hare geestvermogens werden geknakt. Van andere gevallen van krankz. in die familie is niets bekend, evenmin als van zucht naar misbruik van sterken drank. De toestand van den onderwerpelijken persoon schijnt alleen een gevolg te zijn van zijne maatschappelijke omstandigheden. Met zijn huwelijk kwam hij in het bezit van eenig kapitaal, uit welks renten hij op zuinigen voet leefde en fatsoenlijk rondkwam.

Het werkeloos leven moede, kocht hij een korenmolen, waarvoor hij geheel ongeschikt bleek. Van de flesch werd meer en meer en eindelijk een schromelijk misbruik gemaakt, het geheele huisgezin deed er aan mee. De molen werd verre beneden de inkoopsprijs verkocht, schulden waren gemaakt, zoodat maar weinig meer overbleef, waarvan eene kleine winkelnering werd opgezet, die echter niet vlotte. Onverschillig en ruw ging het in het huisgezin toe, verbrijzelen en vernielen van hun goed was steeds aan de orde; onwillig om te werken en steeds drinkende, was spoedig alles verteerd, zoodat het eene stuk huisraad na het andere werd te gelde gemaakt voor leeftocht en drank. Hij zelf deed in dat stadium aan het drinken niet meer mee, maar scheen het meest ten einde raad, getuige zijn schier verwilderd voorkomen, dat ieder afkeer inboezemde, en zoo ontstond de toestand, waarin hij zich bevond, toen hij de misdaad pleegde, die hem in handen der justitie bracht."

Den 29 October wordt hij naar deze inrichting overgebracht. — Hij staat stil, norsch, afgetrokken in zich zelven uit te kijken, zijne vrouw is dood, zijn kind doodgeschoten." Nov. 1. Opnieuw gevraagd, hoe het kwam dat zijn kind gedood en zijne vrouw, volgens zijne meening, ook dood is, verhaalt hij mij, dat het zeker was, dat zijn kind dood was gemaakt en dat hij niet wist of zijne vrouw nog leefde of niet, dat in de maand Juni of Juli andere menschen, bekenden en vreemdelingen hem dag en nacht plaagden, dat deze de schuld waren, dat zijne zaken waren achteruitgegaan, dat hij door hun toedoen opgepakt en naar Middelburg gebracht was, dat hij niets wist van brandstichting en hij er volstrekt niets van wist, dat hij dit gedaan had, dat anderen hem wel zouden beschuldigd hebben. Misbruik van sterken drank had hij nooit gemaakt, maar dronk wel gaarne een borreltje, het was ook niet voor de ganzen gebrouwen; zijn molen was eerst goed gegaan, later niet, dit was de schuld van „de menschen". Hier had hij er geen last van, maar tehuis wel, daar was het geen leven. — De volgende dagen kon ik niets aanteekeningswaardig uit hem krijgen: hij bleef stil, norsch, bits en meestal op dezelfde plaats met de hand onder het hoofd.

Den 14 November door D^r^. Pompe ondervraagd, scheen hij zich van Middelburg niets of niet veel te herinneren. Mij herhaalde hij dien dag zijne vroegere gezegden. Deze partieele of totale amnesie voor sommige zaken en op sommige tijden bleken mij meermalen. — Den 15^e^ ontkent hij eerst de brandstichting, later, na lang heen en weer vragen, zegt hij, dat hij dit gedaan heeft, omdat zijne stemmen (buren die hij niet kent of niet noemen wil) hem maar weg wilden hebben en hij liever de boel in brand stak, op mijn zeggen of hij dit deed om eene groote assurantie, zeide hij, niet geassureerd te zijn. Verder verklaarde hij vroeger 's nachts stemmen gehoord te hebben, die alles ten nadeele van hem vertelden, ook het bericht van het vermoorden van zijn 14jarigen zoon weet hij alleen door stemmen, insgelijks dat zijne vrouw wel dood zal zijn. Halucinaties van het gezicht schijnt hij nooit gehad te hebben. Ideën van vervolging traden sterk bij hem op. Een verpleegde (v. D..) verklaart hem heden morgen om 4 uur te hebben hooren roepen: „het zijn allemaal strontzakken," een ander (v. K.....) dat hij 's avonds altijd boven op het dek gaat liggen, maar later er onderkruipt. Beiden slapen bij hem op dezelfde zaal en zeggen zelden gerust te slapen. Hij had wel een jaar lang slapeloosheid gehad, in drie jaren was hij niet naar de kerk geweest, zijne vrouw beminde hij niet en kon hij niet lijden, zij was ontrouw, dit zeiden hem zijne stemmen. Een borreltje of tien daags was niet te veel enz. 16^e^. Hij herhaalt in bijzijn van D^r^. Tellegen, aan mij dezelfde antwoorden. Hier hoort hij niets. 17^e^. Zit in zijne gewone houding met de hand onder het hoofd, slaat een schuinschen blik op mij, schijnt wantrouwend. Op mijne vraag waarom hij niet werken wil en wat hij het liefst zoude doen, geen antwoord, bij herhaling der vraag: „daar moest hij eerst op denken." 's Nachts niets bijzonders. 18^e^. Dezelfde positie, op de vraag, wat hij doen wilde, ontwijkend antwoord. 19^e^. Korte en afgebroken

antwoorden, stroef en terughoudend. Ik vind het beter hem thans weinig te vragen. 20e. Stroef, vermijdt het gesprek met Dr. Pompe en mij. 21e. Zegt hij nooit gebreken aan het oor of andere ziekten gehad te hebben, niet lang ter school te hebben gegaan, doch tamelijk te kunnen lezen, schrijven en rekenen; met zijn 19e jaar had hij zijne belijdenis gedaan; geen mieren kruipen in de beenen. Hij is hier overigens goed, spreekt niet dan wanneer hij aangesproken wordt, en dan zoo kort mogelijk, zet niets uit. Den 25e deel ik hem mede, dat zijn vrouw en kind gezond zijn, (door de dochter van den brigadier medegedeeld), en gaf hem het briefje: hij gaf niets om zijne vrouw.

Om machtiging tot verdere custodie te verkrijgen, gaf ik den 26e de verklaring: De lijder verkeert in staat van krankzinnigheid onder den vorm van halucinationes. Zijne verstandelijke vermogens zijn door erfelijke dispositie en aanleg verzwakt en door misbruik van sterken drank verward. Tengevolge hiervan zijn zinsbegoochelingen van het gehoor ontstaan: stemmen, die in hem waanideeën opwekken van vervolging en hem tot handelingen doen overgaan, die ten zeerste strijden met de openbare orde en voor hem zelven en anderen gevaarlijk zijn. In dezen toestand behoort hij bijgevolg in zijn eigen belang en dat der openbare orde verpleegd te worden in een gesticht voor krankzinnigen.

2 December. In de vorige dagen niets bijzonders, dan alleen, dat hij, die vroeger altijd de pet ophield, thans met bloot hoofd zit: hij zegt, dat was hij vroeger ook gewoon. Heden middag doet de Inspecteur Ingenhousz met den Off. v. Justitie hun (driemaandelijksch) bezoek. D. is zeer norsch en barsch en wil ternauwernood bij hen komen, eindelijk zegt hij tegen hen: „Wat doet gij hier, komt gij ook om mij te plagen?" Op het gezegde van Dr. Pompe, dat hij voorzichtig zou zijn, want dat dit de Off. v. Justitie was, die hem wel eens zou kunnen oppakken voor brandstichting, zeide hij stug, dat hij dit niet gedaan had, dit hebben de buren gedaan. Op het zeggen van den Inspecteur, dat hij in allen gevalle wel wat beleefder kon zijn, herhaalde hij, wat zij hier deden, of zij kwamen om hem hier te plagen.

D. brengt verder zijn tijd steeds stil en op zich zelven door, maar doet eenige kamerdiensten voor de verplegers. 8e. Hij kaart met eenige medeverpleegden. Den 9e ontving ik van den Brigadier K. nog deze inlichtingen: dat de buren veel last hadden gehad van de onophoudelijke twisten van dit huisgezin, doordien moeder en zoon dagelijks dronken waren en D. dan alles stuk sloeg, wat hem voor de hand lag, van hem zelven niet, want hij sprak weinig. En dat D., toen in Juli 1880 op de kermis te Z. een spel stond, zich aldaar allerliederlijkst had gedragen door vloeken en anderszins en hij, toen hij uit het spel tehuis was gekomen, in de verbeelding was door dien vent uit het spel betooverd te zijn; dit hield hij vol en was maar niet uit zijn hoofd te krijgen. — Den 11e op mijn navragen, zegt hij dat het spel op die kermis een marionettenspel was, waarin hij een paar uren bleef, hij wist bepaald, dat hij daarin betooverd was, hij alleen en niemand anders, hoe dat had plaats had, hierop wist hij niet te antwoorden. — Ik zette hem daarop aan (reeds vroeger had ik dit meermalen zonder gevolg beproefd) aan zijn zwager D. de B..... een brief te schrijven: in het begin weigert hij omdat zij aan hem ook niet schrijven, daarna zegt hij, dat ze allen slecht schrijven, maar dat hij 's middags toch wat zoude schrijven. Hij deed het niet.

Wij laten kortheidshalve de redeneeringen, die wij uit het voorgaande putten, om aan te toonen dat D. reeds voor het plegen van de brandstichting aan krankzinnigheid leed achterwege (zij vallen terstond in het oog). Het eindbesluit is reeds medegedeeld. — Den 5 Januari 1882 meldde de off. v. just. uit Middelburg, dat D. van gerechtsvervolging is ontslagen.

D. bleef in denzelfden toestand, dezelfde houding, geen lust in werken of uitspanning, niet spreken, slechts somwijlen viel het op, dat hij zijn boterham in stukjes brokkelde en ze in den zak stak, een enkele maal wierp hij zijn pet door de glazen.

Den 22 Februari merkte men 's nachts nog halucinaties: luid schreeuwen: zoodat hij zijn medeverpleegden wakker maakte, zich verweeren en roepen, „gaat van mij weg, leelijke sodomiters!" (toch was er niemand, die hem op eenige wijze hinderde). Den volgenden morgen, door mij gevraagd, waarom hij zoo een leven had gemaakt, antwoordde hij, dat men hem zoo lastig viel en vuilnis in zijn soep deed. Op mijne aanmerking, dat er 's nachts niet gegeten wordt, zweeg hij en zag norsch voor zich.

De 28 Maart wordt de volgende geneeskundige verklaring afgegeven tot onder-curateele stelling: „Halucinationes. De verstandelijke vermogens zijn tengevolge van erfelijkheid en aangeboren geringe ontwikkeling der hersenen (imbecillitas atrophica) zeer zwak en door later opvolgende moreele oorzaken en misbruik van sterken drank verward (alcoholicmus chronicus). Tengevolge hiervan zijn halucinaties van het gehoor ontstaan, die in hem dwangvoorstellingen opwekken en tot dwanghandelingen leiden. Een geruimen tijd van slapelooze nachten (een jaar) heeft daarenboven een geprikkelden toestand der hersenen voortgebracht, waanideën van betoovering, achterstelling en vervolging, ontrouw zijner vrouw enz. doen ontstaan en hem eindelijk het zonderling, maar logisch op die ideën gegrond, middel doen aangrijpen, om aan die vervolgingen te ontsnappen door zijne woning in brand te steken. Hij is steeds stroef en op zich zelven, spreekt zeer weinig, zet niets uit, geeft nog blijken van zijne halucinaties, doet niets met overleg en beleid vervalt soms tot zeer onbezonnene en zonderlinge handelingen (stopt b. v. zijn verbrokkelde boterham in zijn vestzakje, werpt met zijn pet de glazen in) en is in die vlagen lastig en gevaarlijk voor anderen. Hij is buiten staat zijne belangens naar behooren in te zien en te behartigen, en behoort mitsdien verpleegd te worden, zoowel in zijn eigen belang als in dat der openbare orde, in een gesticht v. krankz.

Na dien tijd valt niet veel aan te merken; zijne halucinaties verminderen maar zijne waanideën bleven voortbestaan, zoo ook zijne manier van handelen. Er ontwikkelde zich allengs bij hem phthisis pulmonalis, waaraan hij 9 Mei 1883 overleed.

In dezelfde zitting van 22 Nov. 1881 werden wij E. N. Vorstman en F. J. van der Kroon als experts ook gehoord in zake van:

A. N........, 46 j., geh., Prot., koopman, Kap.... Opgen. 19 October 1881. **1631.**

De vraag was: „Een onderzoek in te stellen naar den toestand der geest- **Vecordia.**
vermogens van Adriaan Nagelkerke, oud 46 jaren, thans verpleegd in het **Paralysis cerebri.**
gesticht voor krankzinnigen te Coudewater en de vraag te beantwoorden of A. N. moet geacht worden in een staat van krankzinnigheid te hebben verkeerd, toen hij op 22 Juli jl. te Goes valschelijk schreef en met den naam C. Kaboort, Burgemeester te Kloetinge, onderteekende een briefje van den volgenden inhoud: Kloetinge Juli 1881. Heer en vriend. Weest zoo goed, stuurt met dien persoon mede de twee honderd guldens tot morgens. Na groete" en op denzelfden dag, dat briefje aan den Notaris Mulock Houwer te Goes aanbood, bewerende te zijn arbeider van dien burgemeester en namens dezen de in het briefje genoemde som te komen vragen; —

„en of hij moet geacht worden in dien toestand te hebben verkeerd, toen hij op 24 Februari jl. aan den manufacturier Andries Mulder te Goes als onderpand voor betaling van afgegeven goederen voorgaf een (waarschijnlijk kort te voren) door hem N. valsch geschreven en met den naam C. van der Wiele WHz. onderteekende schuldbekentenis, waarin gen. v. d. W. erkent schuldig te zijn aan den koopman A. N. en diens vrouw A. A. de Klerk te Kapelle de somme van 1600 N. G. wegens geleend geld van af 1875 tegen 5 °/₀ en voor den tijd van zes volle jaren." (die schuldbekentenis had hij, volgens bevel van arrestatie op 25 Juli, den 24 Februari daaraanvolgende overgegeven aan den manufacturier

Andries Mulder te Goes als onderpand voor de betaling van eenige aan hem (N.) door Mulder, op dien dag, afgegeven manufacturen ter waarde van 125 gld.).

De gegevens uit het vroegere leven van N. waren weinig, maar genoegzaam voldoende om in verband met hetgeen alhier waargenomen werd, een eindoordeel te motiveeren. Wij teekenen het volgende aan:

N. is lang van gestalte, (1.631 m.) heeft een hoekig aangezicht, hoog voorhoofd, oogen bruin, neus en mond gewoon, kin spits, kleur (wit) lijdend, haar en wenkbrauwen grijs, heeft lager onderwijs gehad en een niet bijzonder ontwikkeld verstand. Zijne gezondheid en gedrag was in de gevangenis goed (hij pluisde eerst touw, later deed hij niets), hij was, als hij alleen was kalm, in tegenwoordigheid van anderen opgewonden, hield echter van gezelschap. Hij leed aldaar aan een ziekelijken toestand van het voorstellingsvermogen met intredende vlagen van krankzinnigheid, zonder neiging tot zelfmoord, maar met het idee fixe van vele personen geld te moeten hebben en met overdrevene godsdienstige begrippen.

(Missive van 18 October):

Volgens mededeeling van de vrouw (14 November) is hij 12 jaren gehuwd en heeft geen kinderen; hij heeft zoover zij weet, aan geen stuipen of vallende ziekte geleden, maar in den laatsten tijd „vlagen van krankzinnigheid vertoond, of dat wezenlijk zoo is, weet ik niet; dit weet ik, dat alle vertooning geen wezenlijkheid is, dat laat ik aan de beoordeeling over"; misbruik van sterken drank was maar een enkel geval; voor de kost deed hij in de laatste tijden niet dan onzinnige dingen, dus van zelf uitspanning te veel. Hij heeft geene bijzondere ziekten gehad. „Hoe hij voor mij was zal ik met stilzwijgen beantwoorden."

Den 22 November ontving ik te Middelburg van den Rechter-commissaris het volgend schrijven van Dr. C. A. van Rentergem: „Ik heb vroeger over N. wel als geneesheer gepraktiseerd, evenwel niet in de laatste 12 maanden; ofschoon hij wel wat neiging had tot dweepzucht, heb ik toen toch nooit iets van verstandsverbijstering bemerkt. Toen hij, nu eenigen tijd geleden, nog op vrije voeten was en ik hem nu en dan tegenkwam, heeft het mij wel getroffen, dat hij in zijn oogopslag en in zijne bewegingen vreemd was en den indruk gaf van iemand, die niet goed bij het hoofd was. — Zoo even heb ik hem nog een bezoek in zijn cel gebracht en is die indruk niet bij mij verminderd. Zijn oogopslag was geheel en al als van iemand, die aan verstandsverbijstering lijdt. Hij deed mij allerlei verhalen: dat hij veel geld had liggen, wel *f* 100.000; dat hij het heel goed had hier, dat hij morgen naar huis ging, dat hij zijn drankje bij mij zou komen halen, dat hij op een hofsteedje ging wonen, waarvoor het geld klaar lag en dergelijke onzinnige redeneeringen. Voor zooverre ik het nu, na hem even gezien te hebben, kan beoordeelen, komt het mij voor, dat de toestand niet gefingeerd is."

E. N. Vorstman verklaarde bij gemelde zitting van 22 November: „Ik heb N. van den aanvang af, dat hij hier in het huis van verzekering is gekomen, en vooral in den laatsten tijd nauwkeurig nagegaan en het komt mij voor, dat er groote afwijking in zijn voorstellingsvermogen is; hij praat altijd over geld en noemt daarbij de namen van v. d. Wiele, Mulock Houwer en Glerum en doet het voorkomen, of hij van al die menschen veel geld moet hebben, voorts heeft hij eene groote opgewektheid, maakt bewegingen met zijn handen als hij spreekt, terwijl er niet de minste standvastigheid in zijn oog is. Lichamelijk gaat hij ook blijkbaar achteruit." (Het blijkt dat N. in plaats van bij gemelde personen geld te goed te hebben, hun geld schuldig is, zooals ik meen verstaan te hebben van den Rechter-commissaris).

Den 19 October wordt hij alhier opgenomen. Zijn uiterlijk draagt de sporen van krankzinnigheid en ziekelijkheid, zijn oogen dwalen onbestemd rond (geen ongelijkheid der pupillen). Zijne bewegingen zijn zeer onregelmatig, druk gesticuleerend, (geen ataxie) iets onvast. Hij praat druk, heeft te Middelburg

hovenierswerk gedaan bij den directeur der gevangenis, van gelden, die hij moet hebben; noemt de bekende namen. Hij laat ook hier overdrevene godsdienstige begrippen blijken. Het schijnt echter dat ook in zijn huis deze tendens bestaat en misschien ook bij zijne bijzondere kennissen. Bij hem toch vind ik den volgenden brief van zijne vrouw van 5 October uit Kapelle: (voor zoover ik hem lezen kan) „Geliefde echtgenoot! ik heb uw brief ontvangen en het spijt mij, dat gij zoo onduidelijk schrijft, daar zoovele woorden er in staan, die ik zoo slecht lezen kan, daar gij het toch wel beter kan, en ik hoop, dat gij mij de waarheid zult schrijven, want ik kan toch wel begrijpen, dat gij voor eene schare van menschen staat te preken. Want er staat geschreven, een iegelijk die den naam van Christus noemt is slaaf van ongerechtigheid, want des leugenaars is na den dood in den poel, die brandt van vuur en solfer, dus wees gewaarschuwd, er staat geschreven spreekt alzoo en doet alzoo. En gij vraagt om docter RENTERGEN (?) maar ge weet toch wel, dat die geen geneesheer meer is en zijn zoon is met uw lichaam zoo niet bekend, dus ik denk, dat daar ook wel docters zijn en de Heer is toch machtig om den menschen wetenschap te geven wat u dienstig is en als de Heer het dan zegent, dan zal het gezegend wezen en de aardappelen zijn gelukkig uit, maar ik weet niet of ze goed zijn, want het land is zoo wat en dus ik kon niet zien of er veel kwaden onder zijn of niet en ge schrijft dat ge zoo verlangt, maar gij weet toch wel, dat het veel te kostelijk voor mij is om naar u toetekomen en ik daar geen geld voor heb, maar ik zal daar niet veel van zeggen, want dat helpt toch niet, de Heere kent de nooden en behoeften, en gij vraagt of ik nog niet verlost ben van den vijand, daar wil ik liever niets van zeggen, een ieder beproeve zijn zelven, want het zal niet wezen, die zijn zelven prijst, maar die de Heer prijst, die is beproefd en ik moet zeggen, dat mijne bestraffingen alle morgen zijn, want die er gevoel van heeft, die draagt er de smert van, dat ondervond ik wat veel, want ware het niets dat de Heere mij ondersteunde, ik ware al lang in mijn druk vergaan, en ik moet u ook mededeelen, dat H. MOL in Middelburg is overleden den 13 September, moei en Treesje zijn nog goed gezond en de dominé heeft dat kerkje nog niet ingewijd, verder weet ik niets te schrijven, ik zal maar eindigen met de pen, nu ik hoop en wensch, dat de oprechtheid maar veel over u de wacht mag houden want de Heere ziet naar waarheid in het binnenste, nu ik hoop en wensch dat de Heere ons samen geven mag wat noodig is, de groete van mij uw vrouw A. A. DE KLERK."

22 Oct. Hij spreekt zeer druk over allerlei koopwaren: aardappelen, groenten enz. kortom vermoeit me door zijne aanhoudende wartaal; is overigens opgeruimd, fluit en zingt onder het mattenvlechten, is niet storend, zijne onregelmatige drukke bewegingen nog steeds opvallend. Den 26ᵉ schrijft hij aan zijne vrouw. „1881 Hertogenbosch 26 Oct. Geachte vrouw A. A. DE KLERK, of gij als telegram bericht dat zou ik wel gelooven van ja, dat ik Woensdag morgen naar den Bosch met de trein vertrokken ben, ik heb 24 uren gereden het is eene bijzondere reis, ik heb het mijn leven zoo niet gezien en ik bevind het er goed van wege Gods volk wonder groot, dan verlang ik om Dominee VAN DIJK niet en om BAKKER ook niet, ik heb nog nooit zulken mooien volk gezien als die mannen zijn zooals roozen en alles op regel en de kost is dubbel goed alles op een godsdienstige wijs. Ik wil dat u is kwam met den heer POMPEN VAN MEERENVOORT uit Everdijn voor drie dagen gij zou al veel. Ik hoop en wensch dat gij nog gezond zijt gelijk ik ook nog ben door des Heeren zegen. Gij bent goed bekend met Janus de Dreu en den vlasboer van Hoet, zoo zijn deze menschen ook van Geest. Als ge komt brengt al die vaste stuk mede uit de bureau. Verder niets ik heb het bovenst goed. Doet Jan Lander Pieter Staal, Jan Voffus en Coba Durny en mooie Kee de Versluis alle de groetenis. Zij heeft nog bij mij geweest te Middelburg als oom Huybrecht Mol. Na groetenisse van mij uw echtgenoot A. N. Hertogenbosch en zegen en vrede in afwachting." (Onveranderd overgen.)

30 Oct. Heden morgen is hij behulpzaam geweest bij het opmaken van bedden, zit daarna met een medepatiënt te dammen (het is Zondag), krijgt onverwachts een (epileptisch?) acces, is op het punt van de bank te vallen, wordt echter opgevangen. De aanval duurt ruim 20 minuten. Na dien tijd is hij een paar uur nog als ware het bewusteloos, ofschoon hij, toen ik hem bezoek, (10 uur) antwoordt op de tot hem gerichte vragen. Hij verklaart geene dergelijke toevallen ooit gehad te hebben en wenscht te weten, wie dat gedaan heeft: halucinaties schijnt hij niet gehad te hebben.

28e, Ideën van grootheidswaan blijken in zijne gesprekken over Pompe van Meerdervoort, met dezen schijnt hij zich op gelijken voet te stellen, ons acht hij weinig waard, in de preek geeft hij aanhoudend teekenen van goedkeuring aan den Dominé. Hij geeft op 4—5 (juist weet hij niet hoeveel) kinderen te hebben, weet niet op te geven of hij 2—3 jongens of meisjes heeft, toch zijn ze allerliefst. Hij wil, daar hij geen antwoord op zijn brief krijgt naar Middelburg. De volgende dagen herhalingen van 't vroegere.

Den 4 November schrijft hij den volgenden brief „aan den weledelen Heer Off. van de Rechtb. te Midd. Heer en vriend en Rechter van de Rechtbank te Mid. een verzoek van A. N. om een getuigschrift voor zijne belanghebbende vrouw A. A. de K. dochter van J. de K. in leven burgemeester geweest te Wemeldinge Z. Beveland ik den 18 Juni van dit jaar gevangen genomen door den brigadier de Leeuw uit Goes en zoo overgebracht voor twee honderd gulden ter leen van den Notaris Molhoekhouwer uit Goes van 's avonds tot 's morgens 9 uur en terug te geven en zoo hebben zij mij naar M. gebracht voor 130 dagen en heb ik goed gehad in het huis van Arrest en uit den Haag, de Rechters hebben mij wel tienmaal te Mid. voor laten komen en zoo uitgeloopen 3500 voor mij te trekken en die twee honderd zijn afbetaald wees zoo vriendelijk en goed dat gij bij den heer directeur bij u te M. onderzoekt of dat waar is of niet en in de St. Joris, die herberg hier te M. die heeft getuige geweest en die is ten einde. Maar heb wat anders voor ook om recht te doen en ook recht te verdienen bij ons te Kap. en ook door en door gansch Z. Beveland en nog wel 3600 gulden en uit liefde, ik zal u goed betalen, gij maar na mij verneemt en ik heb het te 's Hert. bovenste goed, ik nooit geen beter menschen als daar van eten en drinken en ik werk schaplijk in den mattenwinkel, maar neemt de zaak weg, ik een vrouw getrouwd, daar ben ik toch liever bij en ik heb geen kinderen en mijn vrouw is tegenwoordig bij den heer rechter-commissaris Pompe van Meerd. op de buitenplaats te Bezelingen zoo is nu de gansche zaak, ik hoop en ik wensch, dat gij dit briefje in gezondheid ontvangen en de echte stuk zijn bij mij thuis bij mijne vrouw die ik u eer wij beginnen toonen zal. Na groetenisse van uw vriend A. N. voor het oogenblik in 's Hert. en de lieve broeders in een goeden stand ik hoop en wensch dat ik spoedig naar uwe huize kan overkomen. Verder zegen en vrede geeft u God de Heere is mijn hartelijke wensch."

11 Nov. Hij wil, daar hij geen antwoord krijgt naar M. om de stukken te halen, die hem toebehooren en in een herberg liggen, hij wil mij daarom zijne knoopen enz. verkoopen om derwaarts te kunnen gaan. — Den 14e schrijft zijne vrouw hem: „Geliefde echtgenoot. Ik heb uwe letteren ontvangen en vernomen, dat ge nog al veel genoegen in uw toestand hebt, daar het mij maar veel leedwezen kost, dat gij u zelven zoo aanstelt, hoe komt het toch, dat gij daar al zijt; dat weet ge toch wel beter, dat kan niet, om mij in zoo groote verzoeking te brengen om over te komen en met mijnheer Pompe van Meerdervoort, en hoe komt u daar toch aan en waar zou ik de reis van betalen, wat dunkt u wel van mij, hoe kunt ge zoo door uw hart spreken; wat doet ge me toch een smert aan, het spijt mij wel, ook hoop en wensch ik, dat ge uwe brieven frankeert, die gij afzendt, daar ik weder 10 cent heb moeten betalen, dat kan ik niet blijven doen, u vraagt niet eens waar moet het van daan komen, maar genoeg daarvan, de last is voor mij. Ook feliciteer ik u met de vermeerdering

van uw jaren en ik hoop en wensch, dat u tot inkeer gebracht moogt worden, is mijn hartelijke wensch en bede; de groetenis van mij uwe vrouw A. A. de K. Ik kan niet nalaten om u uit liefde te vermanen. Vaarwel." Den volgenden dag vroeg ik hem wat hij van dien brief dacht. Hij zeide: „Ah, zij is maar wat kwaad, zij weet niet dat ik zooveel geld heb, ik verdien dagelijks 50 gld. ik zal er maar eens op een dag heen en weer naar toegaan."

Den 16 November wordt door mij de volgende verklaring gegeven (ter verlenging van custodie). „De lijder verkeert in staat van krankzinnigheid onder den vorm van vecordia. De verwarring zijner van nature zwakke vermogens, vooral van zijn voorstellings-vermogen, blijkt uit zijne gesprekken en brieven, waarin de zonderlingste en onzinnigste denkbeelden zonder eenigen samenhang zich afwisselen, zijne waanideeën spelen op verschillend gebied: hij heeft overdreven godsdienstige begrippen, vergist zich in zijne naaste betrekkingen (dan eens heeft hij 4– 5 allerliefste kinderen. dan eens geen); heeft megalomanie, meent van vele personen geld te moeten ontvangen en handelt dien overeenkomstig. Daarenboven heeft hij verschijnselen van epilepsie vertoond. In dezen toestand is hij alzoo ongeschikt voor het maatschappelijk leven, daar reeds hieruit handelingen zijn voortgekomen, die zeer ten nadeele van anderen verstrekten en waarvoor hij evenwel, wegens zijne geestesstoornis, niet aansprakelijk is, en behoort bijgevolg, vooral met het oog op de openbare orde, verpleegd te worden in een gesticht voor krankzinnigen."

Den 19e hield N. mij meer dan een half uur op door een zeer verward en onsamenhangend verhaal van zijn handel als koopman in aardappelen en linnen, zijne liefde voor zijne vrouw en zijne godsdienst, noemde de verschillende dominés op in wier gehoor hij ging, zijn papieren, die in een herberg te Midd. berustten, enz.

Zondags den 20 November (juist drie weken na het eerste acces) ten 4½ uur 's nam. wordt hij doodsbleek, half bewusteloos, dreigt te vallen en sleept zijn rechterbeen na. Men brengt hem te bed. Deze toestand duurt tot 6½ uur, daarop verbetering, maar den geheelen avond ontdaan (geen schuim op den mond, geen convulsies.)

Den 22e werd door Dr. Vorstman en mij de verklaring afgelegd, dat — onder verwijzing naar het twee malen voorgekomen epileptisch (paralytisch acces) N. verkeert in staat van krankzinnigheid en derhalve voor de op 26 Februari en 22 Juli gepleegde feiten niet toerekenbaar kan gesteld worden. Hij werd den 5 Januari 1882 door de Arr. Rechtb. te Midd. van rechtsvervolging vrijgesproken.

25 Nov. N. verlangt mij alleen te spreken. Uit zijne verwarde taal maak ik op, dat hij in een herberg te M. 2000 gl. heeft liggen en mij zijn horlogie en knoopen wil verkoopen om daarvoor de reis te doen. Hij zal mij daarenboven goed bedenken. Dagelijks geeft hij meer blijken van manie de grandeur. Hij verkoopt dezelfde wartaal op den 2 December aan den Insp. Ingenhousz en den Off. van Justitie. Den 3e is hij zeer gejaagd, hij wil volstrekt weg naar zijne vrouw, vraagt 's middags aan den verpleger zijn goed, hij moet naar zijne vrouw; deze moet met zijne zuster gaan wonen; op het gezegde, dat dit niet kan, dreigt hij, als hij niet weg mag, zich van kant te zullen maken. Den 4e en 5e is hij weer in zijn gewonen toestand. De volgende dagen komt hij weder neer op zijn plannen met vrouw en zuster, en schrijft den volgenden brief: Aan mijne Eigen Zuster Johanna N. wonende voor dienstmeid maagd bij bij Abraham Polderman, kleermaker te Yerseke dorp Franke 's Hertog. 3 Dec. 1881 de groet van uw broeder A. N. ik heb de tandpijn op dit oogenblik ik hoop dat gij goed gezond op dit oogenblik mag zijn en gij weet hoe 't en weet dat met mijn vrouw gaat en ge hoort dat het niet best gaat en en van dit oogen van dezen winter niet naar huis zou kunnen toe gaan wonen en ik heb voor geen geld te verdienen en geen halve cent, dat ging te Midd. beter, daar had ik alle week 150 cents van de kost heb ik het net zoo goed zij zijn met vele broederen

en tegen alle goed en alle goed tegen malkander en tegen alle volk en zoo is er grooter over ons gesteld die is dokter over ons gesteld van hoe en voor en ook Regeerder over doen, overgewezen en over alle ons alle ons doen en altijd ons vriendelijk daar valt niets te zeggen. Maar met Antje mijne moet het niet goed gaan daar spijt van van haar weggegaan den 18 Juni was zij nog goed best gezond ik hoop dat de zegene mag nog van harte de Heere van harte van tijd tot en in eeuwigheid en vrede en dat wensch ik haar toe ik wel dat het een ellendig leven is voor haar maar dat is voor mij ook zelfde maar bid er ook voor alles mag zegenen de Middelen tot in een eeuwigheid dat is mijn wens en bede. Amen. Dat wensch ik ook mijne zuster J. N. te Yerseke en doet al het volk de stuurt het als het erger wordt met schipper dat gij wel persoonlijk met een briefje Na groete A. N. uw Broeder." (Wij hebben hier half voltooide woorden en zinnen, hier en daar een hoofdletter enz. van den paralyticus, het schrift is echter voor zijn doen nog goed, vrij recht en niet met kladden). Hij is trotsch op dezen brief en verbeeldt zich, dat hij voor zijne vrouw goed gezorgd heeft.

Den 17 Dec. vertoont hij mij een brief met dateering van 12 Dec. op vuil oud papier, zegt dat hij van zijne vrouw is en hem door drie schippers gebracht, waarin staat dat zijn vrouw niet goed is, hij zegt mij, dat hij weg moet, dat hij alles moet verkoopen om haar te helpen, dat hij zich ophangen zal. Ofschoon slecht geschreven, was het duidelijk zijn eigen schrift. Hij wilde hem niet afgeven. Den 25[e] adresseert hij mij (mijn adres) den volgenden: „Aan den Heer Eerzamen gekede Meester te 's Hertogenbosch tot Eeren en liefde in uwen wel vrindelijk toebrengen en waarheid oprechtheid alles in de het geslagte van mijn en mijns vrouws familie te daar is Wa weduwe oom van Huybrecht Mol en Eerenburger met geweest te Mid. geweest heeft een goed for laten en 2 kinderen 1 het land wallen gerezen wedew Floris Wesse zij Rentenier op rehraskerke 60 duizend Gulde zij leeft van haar intresten mijn vrouw eigen zijn Moei zijn Eliezebet de Klerk eene eene zuster van Hans, eigen en van Jan de Klerk Burgemeester in leven te Wemeweldinge geweest en overreden den 5 Oct. in jaar 1877 Nu en in Noordbebeveland Cortheen die wone 20 jaren als koop en Manufactors van alle Maaier grooten allen en twee 20 duizen gulden rijk en geen kinderen bezitten en als zij noch blijven leven in den tot dingsdag worden 77 en 78 jaren. En dan heb ik en op Wemeldingen Adam de Klek die is Brood bakker hebt die is wel 7000 Rijk en Willem van Sluis van Schraven is koeijmelker en 2 paarden 30 en gemeten land en weiland 5 koeijen en een reed der runder goed zij gesponnen en wel duizend Gulden of 8 an het goed en voor het laatne die is een oom van mijn dat was een Eigen Broeder geweest van mijn eigen moeder en dat was een dochter geweest van Adriaan Mol van Schravenpolder boeresmid geweest die is jaar vijf en zestig overleden en in Jaar mijn moeder in overleden 1840 en mijn vader in jaar over 1864 als werkman oud 58 Jaren te Schrampolder. En ten laatsten die woond te Borsele als de groote als de grootste landbouwer in de polder hij wel 16 mooije boerpaarden wel en wel 12 Melk koeije en zeker 20 runderen ee kalfjes en wel 200 hondert schapen en verder een span en verder meer maar die oom is groot en het land in alles rijk geworden die is wet houder *duizen gewor geworden.* en de zaak niet toe moet hijt onderzoeken te Mid. Na groete en zegen voor ons bij de u vriend A. Nagelke. En beloften die ik beloofd heb van des Heeren wegen zal ik hartelijk van voor mijn doen want dat is de Eerlijk van weg God des Hemen en reken daarvan op rekeken. Nu zullen want Maandag zal wel het 10 uuren worden. Maar dingsdag middag alles geen ongelukken zijn zeker HonderGulden bij uw te zijn want nu te kort. Maandag dat niet en als gij iets vind dat onrecht vind zeg mij uit liefde de Heere uwe ook in in vrede uit en lief en God geve ons dat bijde samen. Na groeten uwe goede vriend en geachte en gezin vol liefde. A. Nagelkerke oud 47 jaren." (In dezen brief zijn halve regels, kladden

en doorhalingen, maar geen schrift als door eene springende pen, overigens slordig).

Den 27 Dec. 's nachts een paralytisch? toeval, 's morgens vroeg toch weder half geparalyseerd en duidelijk absent geheel den voormiddag. — Den 13 Febr. 1882 paretische toestand van rechterbeen en arm, hij valt neder, hij lag reeds een uur in onbewusten toestand (geen epileptische verschijnselen) toen ik hem om 11 uur bezocht. Zijn delirium is stil, hij blijft nietige bezigheden doen, dit duurde tot 's avonds. 14^{e}. Sleept nog met zijn been maar is bij bewustzijn. Zijn toestand verergert van dien tijd, atactische verschijnselen nemen toe, spraak en beweging belemmerd, eten verminderd (in plaats van gulzigheid), oordeel, besef, geheugen sterk afgenomen. 26 Maart een nieuw zeer hevig acces. — Den 5 April wordt hij naar het krankzinnigengesticht te Delft overgebracht, waar hij (volgens een schrijven van zijne vrouw op 5 Dec. 1882) overleden is, wanneer is onbekend.

AANHANGSEL.

3. Niet Krankzinnig.

Gr.... Br..., 25 j., ong., N. H. 's Grav......, huisknecht. Opgen. 8 Mei 1883. **1917. Niet krankzinnig.**

Tot celstraf voor 2 jaren veroordeeld (13 April 1882—13 April 1884) wegens diefstal bij nacht in een bewoond huis. Van af zijne gevangenisneming heeft hij het hem ten laste gelegde feit ontkend. (Bij inzage van de zeer gedetailleerde processtukken schijnt intusschen de schuldigheid niet twijfelachtig) en verwachtte hij, dat de rechter hem zoude vrijspreken. Hij beweert dat zijne veroordeeling niet is geschied en hij vrij man is. Zijn veroordeeling grijpt hem in zijn trots en hij wilde, vooral tegen zijn ouders, niet weten, dat hij veroordeeld was. Hij verzet zich sterk tegen zijne gevangenhouding, in weerwil, zooals hij beweert, de directeur der gevangenis last tot zijne in vrijheid stelling heeft, in het vaste denkbeeld, dat God den rechter niet toelaat hem te veroordeelen. Wanneer men over het „schuldig" zijn spreekt, verzet hij zich daartegen, maar nooit in razernij of woede. Over de eenzaamheid klaagt hij niet. Van zijne familie wordt alleen opgegeven, dat zijn vader zeer lijdend aan zeere beenen en gebrekkig, zijne moeder gezond is. Hij leefde geregeld, maakte geen misbruik van sterken drank, was phlegmatiek maar trotsch van aard, had eene beperkte opvoeding en gering verstand en vroeger nooit blijken van krankzinnigheid gegeven. D^{r}. Schmidt verklaarde den 5 Mei 1883 dat hij leed aan „dwangvoorstellingen" met zulk een gevoel van opgewektheid, dat hij in de gevangenis niet langer kon worden verpleegd als zijnde schadelijk voor zich zelven en zijne omgeving." Volgens een later schrijven van Sch. (10 Juni) had deze lang aan simulatie gedacht.

Br. biedt bij zijne opneming alhier 8 Mei, in uiterlijk, gedrag en houding niets opvallends aan. Hij is middelbaar van grootte (1.60) heeft een rond aangezicht, breed voorhoofd, bruin haar, wenkbrauwen, baard, blauwe oogen, kleine neus, ordinairen mond, spitse kin, bleeke kleur. Hij blijft alhier steeds dezelfde, stil, op zich zelf, bemoeit zich met niemand, eet en drinkt goed, is 's nachts rustig, doet geene, zelfs geringe werkzaamheid; in zijne gesprekken toont hij een gewoon verstand. Nooit weerspreekt hij zich in spreken of schrijven.

Den 19 Mei schrijft hij den volgenden brief aan zijne ouders: „Gesticht Coudewater. Innig geliefde ouders! Wil u niet zeer verontrusten door te vernemen als dat ik hier in het krankzinnigengesticht gebracht ben. Ach lieve ouders! oordeelt bij u zelven, ongelukkig is het, maar het zou veel ongelukkiger zijn indien ik er thuis behoorde; maar God zij dank, mijn goed verstand en mijne gezondheid mag ik nog bezitten. Wel is waar heeft mijne gezondheid,

wat mijne kracht aangaat veel geleden. Hier geef ik door mijn handel en wandel den Heere overtuigende bewijzen, dat ik hier niet te huis behoor, doch in de gevangenis is mij dit onmogelijk. Mogelijk had ik het wel met mijn leven betaald, indien ik niet uit de gevangenis was ontslagen geworden. Ja, lieve ouders, wat moet ik beginnen? Mijn eigen geweten heb ik daarin geraadpleegd. Onschuld versterkt het lijden en hoe lang ik hier nog zal gehouden worden, moet de tijd uitwijzen. Hier zou een mensch waarlijk krankzinnig worden; maar wat moet ik er aan doen, ik wordt dag op dag bij voortduring nog maar op het vermoeden gehouden. Maar ach, lieve ouders, wat ik ook al geleden heb, als hiervoor nog maar eens hetzij vroeg of laat leergeld moet betaald worden. Onmogelijk is het toch nimmer; als het alleen maar geld was, dat gemist wordt, maar twee ringen die kunnen het nog altijd aan het licht brengen. Het kan mij smarten, lieve ouders, als ik aan uwe slepende kwalen denk, als het Gods Wil was, zoowel als nu van den mensch, dan moest ik mij en zou ik mij onderwerpen, maar nu nimmer of mij al wordt gezegd, dat ik gestraft ben, ik heb voor voor mij zelven de overtuiging, dat het onmogelijk is, wat onmogelijk is kan niet bestaan. Kon ik zeggen, wie het is, of kon ik nog maar vermoeden maken, dan zouden mij mijne handen nog gevuld worden, in plaats dat ik nu, wellicht voor heel mijn leven, de eer en het vertrouwen kwijt ben. Ach, het is een treurige zaak. God geve, dat het uitkome, dan zal men gelooven moeten, hetgeen men nu niet gelooven wil. Treurig zou het er uitzien, als wij in alles zien moesten om te kunnen gelooven, als men het ziet is het geen geloof meer, het is mij niet mogelijk te bewijzen, dat ik geen dief ben. Durven de Heeren mij weer in de gevangenis slepen of kunnen zij mij dat doen. Met geweld zou men een ieder wel achter het slot kunnen brengen. Veronderstel eens, lieve ouders! ik dacht 8 Mei eindelijk het einde te zien aan uw en aan mijn lijden, toen ik in plaats bij de krankzinnigen werd gebracht. Maar de mensch wikt en God beschikt, Altijd op zijn tijd. Bij antwoord op deze te adresseeren G. Br. krankzinnigen-gesticht te Rosmalen. Wijders hoop ik u dezen in goeden welstand moge geworden; gunstiger tijding niet in staat u te zenden. Vele groeten aan mijn broers en zusters blijve uwe u liefhebbende zoon G. Br. Rosmalen 18 19/4 83."

Wij hadden door eenige bij dezen brief gevoegde regelen om inlichtingen nog gevraagd en ontvingen van W. D. J. Schas den volgenden brief. „Gorsel (Gelderland) aldaar was hij geboren en woonden zijne ouders: „26 Mei 1883. Weledlzg. Heer. Daar de ouders van G. B. in mijne buurt woonachtig, mij bekend zijn als brave lieden, op wier gedrag niets valt aan te merken, en daar zij hulpbehoevend zijn ben ik hun meermalen behulpzaam geweest, vooral in die ongelukkige zaak van hunnen zoon en neem ik ook ditmaal de pen op om aan uw verzoek te voldoen. Volgens verklaring der ouders is in hunne familie geen enkel geval van krankzinnigheid voorgekomen. G. B. heeft volgens ingewonnen informaties nimmer misbruik van sterken drank gemaakt en altijd ordelijk geleefd; ook zijne broeders zijn oppassende menschen. G. B. is altijd goed voor zijne ouders geweest, maar van jongs af heeft hij tegenzin gehad in het boerenwerk en altoos eene zekere neiging aan den dag gelegd om hooger op te gaan, hetgeen zich ook openbaarde in de zucht om goed gekleed te zijn. Zijne ouders hebben overigens alle reden van tevredenheid over hem en hij heeft hun vroeger nimmer verdriet aangedaan eu altoos een goed hart toegedragen, hetgeen hij onlangs ook nog bewezen heeft door aan zijne ouders af te staan de som van 209 gld. welke hij nog te goed had als Nommerverwisselaar bij de Nat. militie en welke som ik dezer dagen voor de ouders heb geïnd. De ouders kunnen dan ook niet aannemen, dat hij schuldig was. Na zijne veroordeeling zou ik niet gaarne beweren, dat hij onschuldig is, maar wanneer men zijne brieven leest en in aanmerking neemt, dat hij van verschillende zijden gemoedelijk, maar dringend is aangezocht, om toch in zijn eigen belang te bekennen, indien hij werkelijk de schuldige aan

dat feit is, dan is, bij zijn volhardend beweren van onschuld, wel eens de vraag bij mij opgekomen, of het niet mogelijk kan zijn, dat door een samenloop van omstandigheden anderen hem voor het feit hebben laten opdraaien. Indien zoo iets gebeurd mocht zijn, hetgeen ik echter niet aanneem, dan zou er reden genoeg voor krankzinnigheid bestaan. — In het belang van den patiënt en van zijne ouders heb ik gemeend u bovenstaande te moeten mededeelen. — Ik heb de eer mij enz."

Daar aan Dr. Pompe, Dr. Tellegen en Dr. van der Kroon, afzonderlijk of gezamenlijk, steeds dezelfde verklaringen evenzeer als in zijne verdere brieven, zonder eenige verandering of tegenspraak, gegeven werden, werd door ons den 10 Juni de volgende verklaring afgelegd: „De onderget..... verklaart, dat omtrent den toestand van G. B. het volgende kan worden opgegeven:

„Van af zijne opname alhier, 8 Mei, beweert hij, dat hij niet veroordeeld is, dat zulks niet is geschied en dat hij een vrij man is, dat God niet toelaat en niet toelaten kan hem te veroordeelen. Wil men hem onder het oog brengen, dat hij wel *niet schuldig* kan zijn, maar toch stellig veroordeeld is, dan verzet hij zich daartegen, evenwel zonder woede of razernij, terwijl hij met eeden of onder een vloed van tranen en steeds zeer woordenrijk, waarbij hij zich bij *geene* gelegenheid verspreekt, verzekert, dat hij niet veroordeeld is. Uit dit oogpunt beschouwd, schijnt hij dus aan een idee fixe of waanzin te lijden. Wanneer men echter in het oog houdt, dat in zijne overige gesprekken en handelingen tegenover geneesheeren, verplegers en medeverpleegden niets blijkt, dat tegen het gezond verstand strijdt, dan is het vermoeden van bestaande simulatie niet ongegrond. Wij onthouden ons derhalve vooralsnog uitspraak te doen over het al of niet bestaan van krankzinnigheid, doch achten het noodzakelijk, dat hij, tot verder nauwgezet onderzoek en waarneming, verpleegd blijve in een gesticht voor krankzinnigen."

Den 12 Juni heeft hij bij den Inspecteur Ingenhousz en den Off. van just. dezelfde gesprekken, herhaald onderzoek constateert slechts het bekende. Den 4 Juli wordt de volgende missive verzonden: „Onder referte van onze aanvrage tot verdere observatie van G. B. hebben wij de eer Uedachtb. te berichten, dat, in weerwil van de meest nauwkeurige waarneming, er noch in de handelingen noch in de woorden van gen. waanzin of krankzinnigheid is op te merken. Zijne pertinente bewering, onschuldig veroordeeld te zijn, eene bewering, die met de meest innige overtuiging onder tranen en dure eeden bevestigd wordt, kan, ons bedunkens, als geene verstandsverbijstering worden gekenmerkt. Het behoort niet tot onze bevoegdheid te onderzoeken, of er soms menschelijke dwaling kan hebben plaats gegrepen en wij leggen ons geheel neder bij de rechterlijke uitspraak, die wij ten volle eerbiedigen. Van de andere zijde moeten wij evenwel dien man gelijk geven, wanneer hij zegt: „Ik behoor onder geen krankzinnigen, wil men mij in de gevangenis terug slepen, dat moet de rechter weten." Onder dergelijke omstandigheden wordt ons standpunt zeer moeilijk, wijl het te voorzien is, dat bij zijn terugkeer in de gevangenis dezelfde scènes als vroeger te wachten zijn: de man zal zich ten sterkste verzetten en zich liever laten verhongeren dan in zijne straf te berusten. Dit alles belet evenwel niet, dat wij Uedelachtb. moeten adviseeren hem, onder behoorlijk geleide, tot verdere voltrekking dier straf, naar de gevangenis over te plaatsen en verzoeken Uedelachtb. derhalve overeenkomstig art. 23 der Wet van 29 Mei 1841 (Staatsbl. n°. 20), hem binnen acht dagen te doen afhalen.

Zijn toestand bleef dezelfde, dagelijksche herhalingen, dagelijks aandringen om te vertrekken. Hij werd den 26 Juli naar Amsterdam naar de gevangenis teruggebracht. Hevig verzet toen men hem kwam afhalen. Hij had tot het laatst toe gerekend in vrijheid te zullen gesteld worden.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwingen over de Herstelden.

Algemeen overzicht.

Volgens tabel I, werden in 15 jaren hersteld ontslagen 450 m. en 465 vr. = 915 — en verbeterd 26 m. en 21 vr. = 47. Na 1877 is de laatste rubriek „verbeterd" vervallen. Wij ontveinzen niet, dat wij noode deze rubriek missen. Vele lijders toch die het gesticht verlaten, al is 't ook onder den term van „hersteld", bieden niet de noodige waarborgen op voor hunne voortdurende genezing, of wel kunnen slechts als genezen met „defect" worden beschouwd. Voor deze catagorie bewees de rubriek „verbeterd" uitmuntende diensten, en was ook verkieslijk uit het oogpunt eener betrouwbare statistiek. Vele lijders, vallende onder de boven aangehaalde termen worden nu als „hersteld" ontslagen, ofschoon zij hoogstens „verbeterd" zijn. De procentische verhouding der herstelden moge nu al hierdoor winnen; — het getal recidieven stijgt er evenwel door. Het meerendeel recidivisten komt voor onder de „half herstelden" of „verbeterd" ontslagenen. Een lijder, die onder minder gunstige prognose, bij zijn ontslag als „hersteld" wordt afgeschreven en nu terugkeert, wordt beschouwd als een of meermalen krankzinnig te zijn; — wordt daarentegen een dergelijk persoon als „verbeterd" afgeschreven, dan wordt de frequentie zijner krankzinnigheid bij eventueelen terugkeer niet vermeerderd. Voegt men nu gemakshalve de 26 verbeterd ontslagen mannen en de 21 vrouwen bij de herstelden, dan krijgt men als hersteld ontslagen 476 m. en 486 vr. te zamen 962 of 45.3 $^0/_0$ van het totaal vertrokkenen.

Bij iedere groep der krankzinnigheidsvormen zijn de herstelden meer in bijzonderheden behandeld. Hetgene hier volgt is meer een algemeen overzicht van het totaal cijfer herstelden en verbeterd ontslagenen.

Burgerlijke stand Ouderdom enz.

Onder de 476 mannen waren 170 gehuwden en 306 ongehuwden; — en onder de 486 vrouwen, 228 gehuwden en 258 ongehuwden. Vooral bij de mannen is het verschil in 't oog loopend, daar de procentische verhouding tusschen ongehuwden en gehuwden staat als 64.3 $^0/_0$: 35.7 $^0/_0$, daarentegen bij de vrouwen als 53 $^0/_0$: 47 $^0/_0$. Voor beide sexen te samen vindt men 398 gehuwden en 564 ongehuwden dus 41.3 $^0/_0$: 58.7 $^0/_0$. Wil men eenige punten van vergelijking met andere statistieke opgaven zoeken, dan vinden wij bij de H.H. Inspecteurs op 2382 herstelden, 1307 ongehuwden en 1075 gehuwden of 54.8 : 45.2 — en voor iedere sexe afzonderlijk bij de mannen, de ongehuwden tot de gehuwden als 56.4 $^0/_0$: 43.6 $^0/_0$ en bij de vrouwen 53.5 $^0/_0$: 46.5 $^0/_0$. Op 855 hersteld en verbeterd ont-

slagenen uit het gesticht te 's-Bosch vond D[r]. POMPE 474 ongehuwden en 381 gehuwden of 55.4 % : 44.6 % en 209 ongehuwde mannen tegen 172 gehuwden of 55 % : 45 % en 265 ongehuwde vrouwen tegen 209 gehuwden of 53.8 % : 46.2 %. De cijfers komen nagenoeg overeen; alleen voor Coudewater zou 't getal ongehuwden ± 10 % meer bedragen hebben.

Met betrekking tot den ouderdom der hersteld en verbeterd ontslagenen loopen de opgaven bij de verschillende statistici nog al uiteen. Eenigen rekenen op 25 jarigen leeftijd op 10 krankzinnigen 6 genezingen, en op 60 jarigen leeftijd van de 100 slechts 30 (GUISLAIN) — anderen stellen de meeste genezingen tusschen 20—44 jaren en het grootste getal tusschen 20—30 (PARCHAPPE). Op 767 herstelden in het gesticht te 's-Bosch waren tusschen 20—40 jaren 378 of 40.9 %. Bij de mannen kwamen de meeste herstelden voor tusschen 50—60 en bij de vrouwen tusschen de 30—40. De waarnemingen voor Coudewater sluiten zich nog het naaste aan bij die van de H.H. Inspecteurs (l. c. p. 184) zooals uit de onderstaande opgaven blijkt. Ouderdom.

Wij vonden bij de herstelden en verbeterden:

beneden 10 jaren	hersteld 1 m.	0 vr.	1 totaal
10—20 „	„ 12 „	15 „	27 „
20—30 „	„ 116 „	90 „	206 „
30—40 „	„ 101 „	126 „	227 „
40—50 „	„ 115 „	111 „	226 „
50—60 „	„ 87 „	90 „	177 „
60—70 „	„ 34 „	46 „	80 „
boven de 70 „	„ 10 „	8 „	18 „
	476 m.	486 vr.	962 totaal.

Bij procentische berekening is hiervan het resultaat der herstelden:

OUDERDOM.	MANNEN.		VROUWEN.		TOTAAL.	
	C.	I.	C.	I.	C.	I.
beneden 10 jaren	0.210	0.2	. . .	0.2	0.10	0.2
10—20 „	2.52	7.2	3.08	4.8	2.80	6.0
20—30 „	24.36	24.6	18.51	24.8	21.41	24.3
30—40 „	21.21	24.8	25.92	30.3	23.59	27.7
40—50 „	24.15	21.6	22.83	20.7	23.49	21.1
50—60 „	18.27	13.6	18.51	12.3	18.39	13.0
60—70 „	7.14	6.0	9.46	5.5	8.31	5.7
boven de 70 „	2.10	2.0	1.64	2.0	1.87	2.0

Krankzinnigheidsvorm bij de herstelden.

Gemakshalve zullen wij, even gelijk later bij de overledenen, bij het algemeen overzicht der herstelden, alleen de hoofdvormen der krankzinnigheid tot grondslag nemen. De cijfers zullen dus niet overeenstemmen met die der onder-afdeelingen van iederen krankzinnigheidsvorm, zooals die in het algemeen overzicht zijn opgenomen. Het eindcijfer der hersteld en verbeterd ontslagenen en der overledenen blijft evenwel gelijk. Bij de beschouwing van iederen vorm in 't bijzonder is op het herstel nog nader teruggekomen. Even gelijk bij de bovenstaande rubriek, hebben wij onder de herstelden ook de „verbeterd ontslagenen" opgenomen.

Wij hebben gevonden, dat hersteld zijn als lijdende aan:

	M.	Vr.	Totaal.
Mania	287	312	599
Melancholia	133	142	275
Dementia	17	21	38
Idiotie	17	7	24
Epilepsie	22	4	26
	476	486	962

Procentsgewijze herstelden dus van

Mania	62.26 %	60.29 %	64.19 %
Melancholia	28.58 „	27.94 „	29.21 „
Dementia	3.95 ,	3.57 „	4.32 „
Idiotie	2.49 „	3.57 „	1.44 „
Epilepsie	2.70 „	4.62 „	0.82 „

Stellen wij hiernaast de statistische opgaven van H.H. Inspecteurs (l. c. p. 186) dan gelooven wij zonder groote fouten te begaan de cijfers als *gelijk* te beschouwen. De kleine afwijkingen mogen verklaard worden uit het ongelijke getal waarnemingen, die staan als 962 : 2382. Men krijgt dus:

Mania	69.2 %	62.3 %	65.5 %
Melancholia	20.2 „	30.2 „	25.6 „
Dementia	3.9 „	3.6 „	3.7 „
Idiotie	0.2 „	0.4 „	0.3 „
Epilepsie	2.7 „	1.3 „	2.0 „

Het ligt buiten het bestek van dit verslag om uit de statistische gegevens in breedvoerige beschouwingen te treden omtrent de vraag: welke

vorm van krankzinnigheid het meest vatbaar is voor herstel. Wanneer onze waarnemingen van de eene zijde overeenstemmen met die van vele psychiatri zooals: JESSEN, IDELER, FALRET, FERRUS, HASLAM e. a. die mania beschouwen als den meest herstelbaren vorm van krankzinnigheid, dan doet zich van de andere zijde de vraag op of het groote getal herstelde maniaci niet in noodzakelijke evenredigheid staat tot het groote getal opgenomene en verpleegde maniaci.

GUISLAIN — (en met hem GRIESINGER en FLEMMING) houdt melancholia voor eene aandoening, die zeer dikwijls eene gunstige wending kan aannemen. Onze opgaven leveren ook een betrekkelijk groot aantal herstelde melancholici, — ofschoon wij bij de vrouwen — als meer dan mannen aan melancholie lijdende — een hooger cijfer hadden verwacht.

Dementia, zoowel primaire als secundaire, idiotie en epilepsie behooren wel tot de meest onherstelbare vormen. Al blijke nu uit de statistiek, dat het herstel bij mania en melancholia staat als 64. 19 % : 29.21 %, dan zijn wij nog niet gerechtigd tot de uitspraak, dat mania absoluut meer kans oplevert tot herstel dan melancholia.

Tijd van verpleging bij de herstelden.

Tot toelichting van onderstaand tabelletje moge 't volgende dienen. De cijfers daarin opgegeven zullen waarschijnlijk eenigzins afwijken met de jaarlijksche statistische tabellen, die aan de regeering worden ingezonden. Bij de herstelden zijn twee dagteekeningen van ontslag in 't oog te houden. 1e. de datum van zijn ontslag bij proefneming en 2e. de datum van zijn definitief ontslag. De laatste nu kan somtijds zeer lang gerekt worden en het geval kan zich voordoen, dat tusschen den eersten en tweeden datum bijna een jaar verloopt. In 't belang van finantieele aangelegenheden verzoeken de familiebetrekkingen van de bij proefneming ontslagenen den verloftijd zoolang mogelijk te rekken, — om bij eventueel recidief de vrij hooge kosten van H. H. procureurs en rechtbank te ontwijken. Zoolang de verloftijd duurt blijft de patiënt in de registers van het gesticht ingeschreven en wordt, bij recidief binnen den wettelijken termijn der machtiging tot zijne verdere custodie, zonder eenige formaliteit weder opgenomen. Volgens dezen maatstaf kan de tijd van verpleging soms eenige maanden verschillen met den *waren* tijd, dat de lijder *feitelijk* is verpleegd geweest. Die tijd moet genomen worden van af den dag zijner opneming tot aan den dag van zijn ontslag bij proefneming; — en dan komt men tot veel gunstiger resultaten omtrent de verpleging.

Duur der verpleging van de herstelden.

Tijd van verpleging.	M.	Percent.	V.	Percent.
Minder dan 3 maanden	91	18	80	16.5
Van 3—6 „	141	29.6	137	28.2
„ 6—12 „	123	25.8	123	25.2
„ 1—2 jaar	64	13.4	72	14.1
„ 2—3 „	32	6.8	45	9.3
„ 3—4 „	14	3	14	3.9
„ 4—6 „	7	1.3	9	1.8
„ 6—8 „	2	0.5	1	0.2
„ 8—10 „	—	—	3	0.6
Langer dan 10 jaar	2	0.5	2	0.4
	476		486	

Een enkele oogopslag op 't tabelletje leert reeds, dat de meeste herstellingen plaats hebben *binnen* het eerste jaar der verpleging en wel niet minder dan 69.9 °/₀ van het totaal. Het uitzicht op herstel is dus wel 't gunstigste in den eersten tijd van verpleging — ofschoon de cijfers ook leeren, dat men niet te spoedig moet wanhopen aan het herstel bij krankzinnigen, daar de ondervinding leert, dat na eene verpleging van meerdere, d. i. langer dan tien jaren, nog gevallen van genezing voorkomen.

Duur der krankzinnigheid bij de herstelden.

Van grooter invloed is evenwel de kortere of langere duur der krankzinnigheid, tijdens de opname, op het gunstige of ongunstige verloop der ziekte. A priori reeds kan vastgesteld worden, dat hoe eerder een krankzinnige onder doelmatige behandeling wordt gesteld, des te gunstiger de prognose en het uitzicht op herstel is. — Uit de onderstaande opgave blijkt, dat van de herstelden en verbeterd ontslagenen in 't geheel bij hunne opname

Korter dan 3 maanden krankz. waren 458 of 47.6 °/₀
Langer „ „ „ „ 209 „ 21.7 °/₀
„ „ 1 jaar „ „ 295 „ 30.7 °/₀

Bijna de helft der genezingen komen dus voor bij diegenen, die òf onmiddellijk òf althans kort na het uitbreken der ziekte in behandeling kwamen. In dit opzicht zijn het de meeste schrijvers en statistici eens. In Wimmenthal genazen in 't eerste halfjaar 68 °/₀, na twee jaren 18 °/₀ en na vier en meer jaren slechts 11 °/₀. Julius telde in de Retreat bij York in de eerste drie maanden 80 °/₀, na 3—12 maanden 46 °/₀. Volgens

Ellinger zou men in de eerste maand der ziekte, na doelmatige behandeling, kunnen rekenen op 70 % en na drie jaren stelt Esquirol slechts $^1/_{30}$ van het totaal. [1]) Guislain neemt in het eerste jaar der behandeling aan 83 %, en wel 34 % in de eerste en 20 % in de tweede drie maanden, terwijl in het laatste halfjaar slechts 28 % geven. [2]) Het ware te wenschen, dat men in 't algemeen meer doordrongen ware van de waarheid, dat alleen bij tijdige plaatsing in een gesticht — of althans bij vroegtijdige behandeling — het meeste de krankzinnigen gebaat worden. In weerwil van de zorgvuldige verpleging, stuit men nog af op vele vooroordeelen en verkeerde opvattingen omtrent het gestichtsleven, waardoor niet zelden het herstel van menigen ongelukkigen krankzinnige in de waagschaal wordt gesteld.

Ontslag bij wijze van proefneming.

De wet van 29 Mei 1841 gaf geene bepaalde voorschriften omtrent het ontslag „bij wijze van proefneming" — en liet het aan het beleid der geneesheeren over om verpleegden, die op weg van herstel waren te ontslaan onder voorbehoud, dat zij een' zekeren tijd nog als „verpleegde" bleven ingeschreven ten einde, bij eventueel recidief, binnen den wettelijken termijn der machtiging hunner verdere custodie, weder opgenomen te kunnen worden. De wet van 27 April 1884 (Stbl. N°. 96) heeft dit punt nader geregeld en spreekt van ontslag „bij verlof" (zie § 4) en stelt de kennisgeving van dit verlof aan den Officier van Justitie imperatief. (Zie Art. 6). De vraag deed zich echter voor: hoelang mag een verpleegde buiten het gesticht verblijven, zonder dat zijne afwezigheid als „ontslag bij verlof" kan worden beschouwd? Het advies van H.H. Inspecteurs (Confer. van 18 October 1884) luidde niet langer dan van zonsop- tot zonsondergang. Zoodra een verpleegde ééne nacht buiten het gesticht doorbrengt, moet hiervan kennis worden gegeven aan de genoemde autoriteit — en op het register van het gesticht worden aangeteekend.

Zoowel onder de oude, als onder de nieuwe wet, werd vlijtig gebruik gemaakt van deze wijze van ontslag en over 't algemeen met veel succes. Slechts weinige ontslagenen keerden terug en konden dus, op het einde van hunnen proef- of verloftijd, als hersteld worden afgeschreven.

In 1871 werden bij proefneming ontslagen 9 m. en 17 vr. = 26. Hiervan keerden terug een man na $3^1/_2$ maand en eene vrouw na 2 maanden.

In 1873 9 m. en 15 vr. = 24.

In 1874 17 m. en 13 vr. = 30. Een man kwam terug na 2 maanden.

In 1875 22 m. en 18 vr. = 40, — waarvan terugkeerden 3 mannen als één na twee weken, één na 22 dagen en één na 7 dagen.

---

[1]) Griesinger. Lehrb. d. Psyc. p. 461.
[2]) Guislain. Leçons orales II. p. 265.

In 1876 18 m. en 23 vr. = 41. Een man recidiveerde na 6 weken, twee vrouwen: éène na 3 en éène na 9 maanden.

In 1877 24 m. en 21 vr. = 45. Hiervan recidiveerden 4 m. en wel twee na 2 en 5 weken en twee na 13 en 15 dagen. Eene vrouw kwam terug na 8 dagen en twee na 2 en $3^1/_2$ maand.

In 1878 34 m. en 47 vr. = 81. Van dit betrekkelijk groote cijfer stortten weder in 5 m. en 3 vr. = 8. De mannen na $4^1/_2$—$9^1/_2$ maand en na 4, 7 en 14 dagen; — de vrouwen na 4 maanden, 9 weken en 18 dagen.

In 1879 31 m. 22 vr. = 53. Een man kwam terug na 19 dagen, een na 10, een na 5 weken en een na 3 maanden, — en slechts éène vrouw na 4 dagen.

In 1880 27 m. en 30 vr. = 57. Na 2 maanden en na $4^1/_2$ maand keerden een man; na 12, 9 dagen en $5^1/_2$ maand drie vrouwen terug.

In 1881 22 m. en 43 vr. = 65. Na 8 dagen, na 4 en 2 dagen keerden reeds terug één man en twee vrouwen. Na 4 maanden een man en eene vrouw en na 2 maanden eene vrouw.

In 1882 41 m. en 45 vr. = 86; waarvan alleen terug keerden een man na 14 dagen, één man en eene vrouw na 4 maanden, één man en éène vrouw na 3 en eene vrouw na 2 maanden.

In 1883 34 m. 37 vr. = 71. Na 6 maanden keerden twee vrouwen, na 4 en $5^1/_2$ m. twee mannen, — na $2^1/_2$ — 1 maand een man en eene vrouw, — en na 6 weken eene vrouw terug.

In 1884 45 m. en 33 vr. = 78. Na 8, 3 en 2 maanden stortten weder in drie mannen en na 4 en 7 dagen twee — na $7^1/_2$, 4 en 3 maanden 3 vrouwen.

In 1885 37 m. en 40 vr. = 77. Van deze keerden na 3 weken, $1^1/_2$ maand en 4 maanden drie mannen en na 4 dagen twee vrouwen, na twee maanden en drie weken telkens eene vrouw terug.

In de vijftien jaren verlieten dus 370 m. en 404 vr. = 774 met verlof het gesticht en van deze keerden *binnen* het jaar als recidivisten terug 37 m. en 31 vr. = 68. — Van het totaal recidiveerde dus 8.7 %, van de mannen 10 % en van de vrouwen 7,6 %.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwingen over de Overledenen.

Burgelijke stand. Ouderdom.

Na de algemeene opmerking op Bladz. 63, dat in de 15 jaren overleden zijn 606 verpleegden en wel 348 m. en 258 vr. of 57.4 % m. en 42.5 % vr., willen wij hier ter plaatse nog eenige bijzonderheden mededeelen.

Onder de 348 m. waren 192 ongehuwden en 156 gehuwden (onder deze laatsten zijn bij beiderlei geslacht ook de weduwnaars en weduwen begrepen) — bij de vrouwen waren 149 ongehuwd en 109 gehuwd. Op het geheele cijfer was dus de procentische verhouding 56.3 % ongehuwden en 43.7 % gehuwden; voor de mannen staan de sterfgevallen bij de ongehuwden tot die bij de gehuwden als 55.2 % : 44.8 % en bij de vrouwen als 58.3 % : 41.7 %. Het groote cijfer bij ongehuwden schijnt constant wederkeeren.

Op 2289 overledenen vonden H. H. Inspecteurs 1399 ongehuwden en 890 gehuwden, of 61.2 % : 38.8 % en op 531 overledenen, gedurende 15 jaren in het gesticht te 's-Bosch, constateerde Dr. Pompe 324 ongehuwden of 61 %. [1]) Het ligt voor de hand, dat het groote getal ongehuwden bij de „opgenomenen" hier wel in rekening moet worden gebracht.

Wat den ouderdom betreft der overledenen, zoo vonden wij dat ook onze ervaring op dit punt een weinig afwijkt met die van andere verslaggevers. De grootste sterfte valt bij de meesten tusschen 40—50 jarigen leeftijd, zoowel voor beide sexen als voor mannen en vrouwen afzonderlijk. De volgende tabellen geven een overzicht over de verhouding van den ouderdom bij de overledenen, zooals wij die gevonden hebben.

Er stierven:

Jonger dan 10 jaren	1 m.	0 vr.
10—20 „	8 „	5 „
20—30 „	26 „	20 „
30—40 „	75 „	37 „
40—50 „	71 „	44 „
50—60 „	71 „	58 „
60—70 „	56 „	52 „
Boven de 70 „	40 „	42 „
	348 m.	258 vr.

[1]) Verslag van 1869—1874 p. 182.
Verslag gesticht 's-Bosch l. c.

De verhouding in beide sexen is bijgevolg:

	Mannen en vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Jonger dan 10 jaren	= 0.166 %	0.166 %	%
10—20 „	= 2.145 „	1.32 „	0.825 „
20—30 „	= 7.59 „	4.29 „	3.3 „
30—40 „	= 18.48 „	12.376 „	6.106 „
40—50 „	= 18.97 „	11.716 „	7.26 „
50—60 „	= 21.28 „	11.716 „	9.57 „
60—70 „	= 17.82 „	9.241 „	8.58 „
Boven de 70 „	= 13.53 „	6.6 „	6.93 „
	99.99 %	57.42 %	42.58 %

Op 531 overledenen vond Dr. Pompe in zijn 15jarig verslag over 't gesticht te 's-Bosch 118 gevallen of 22.2 % — tusschen de 40—50 jaren. — Hiermede komt overeen de statistiek van H. H. Inspecteurs over de jaren 1869—1874. [1]) Volgens bovenstaande tabel valt voor Coudewater de grootste sterfte tusschen 50—60 jaren d. i. 21.28 %. — Wij willen aan deze vergelijkende cijfers slechts eene betrekkelijke waarde hechten, daar eene zuivere vergelijking eerst mogelijk zoude zijn, wanneer men de overledenen onder een en dezelfde omstandigheden kon beschouwen.

Tijd van verpleging.

Bij dit punt verlieze men niet uit het oog, dat de tijd van verpleging — hier opgegeven — alleen betreft hun verblijf in het gesticht Coudewater. Voor zoo verre ons zulks mogelijk is geweest, volgt hierachter nog eene opgave van den tijd van verpleging, berekend na den datum van opneming in andere gestichten.

In Coudewater waren verpleegd:

	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.
Minder dan 3 maand	108 = 17.82 %	65 = 10.72 %	43 = 7.09 %
3—6 „	50 = 8.25 „	35 = 5.77 „	15 = 2.47 „
6—12 „	74 = 12.21 „	42 = 6.93 „	32 = 5.28 „
1—2 jaar	93 = 15.34 „	58 = 9.57 „	35 = 5.77 „
2—3 „	62 = 10.23 „	40 = 6.60 „	22 = 3.63 „
3—4 „	48 = 7.92 „	19 = 3.13 „	29 = 4.78 „
4—6 „	65 = 10.72 „	36 = 5.94 „	29 = 4.78 „
6—8 „	46 = 7.59 „	23 = 3.79 „	23 = 3.79 „
8—12 „	35 = 5.77 „	22 = 3.63 „	13 = 2.14 „
langer dan 10 „	25 = 4.12 „	8 = 1.32 „	17 = 2.80 „

„Die Mehrzahl der Todesfälle unter den Irren erfolgt in den ersten „12—18 Monaten der Krankheit." Deze uitspraak van Griesinger (Path. l. c. p. 458) wordt door de meeste statistieken bevestigd: o. a. op 2289

[1]) Verslag l. c.

overledenen in de gestichten van 1869—1874 vonden H. H. Inspecteurs 1253 gestorven tusschen den verpleegtijd van minder dan 3 m. tot het 2e jaar: d. i. ± 54 %; — (l c. p. 185). Dr. POMPE te 's-Bosch op 531 gevallen in hetzelfde tijdsverloop 301 overledenen of 56 %, en te Coudewater op 606 overledenen 325 of 53 %. In hoeverre vrouwen langer dan mannen weerstand kunnen bieden aan den invloed der krankzinnigheid durven wij niet bevestigen. Op de boven aangegevene cijfers stierven na 8—10 jaren op 2289 lijders 193 m. en 214 vr.: — op 531 32 m. en 37 vr.; terwijl voor het gesticht Coudewater op 606 gevallen, het cijfer voor iedere sexe gelijk staat.

Van 33 overledenen is 't ons nog gelukt den datum hunner opneming in andere gestichten nategaan, wier verpleegtijd in het volgend overzicht is aangegeven.

	Opgenomen.	Overleden.	Verpleegd.
Een man	1843	1875	32 jaren.
Een man	1844	1876	32 „
Eene vrouw	1844	1873	29 „
Een man	1848	1877	29 „
Eene vrouw	1849	1877	28 „
Eene vrouw	1849	1875	26 „
Eene vrouw	1850	1877	27 „
Een man	1852	1879	27 „
Eene vrouw	1852	1882	30 „
Een man	1853	1880	27 „
Eene vrouw	1853	1882	29 „
Eene vrouw	1854	1879	25 „
Een man	1855	1879	24 „
Een man	1856	1880	24 „
Eene vrouw	1856	1879	18 „
Een man	1856	1880	24 „
Een man	1856	1883	27 „
Een man	1856	1876	20 „
Een man	1857	1871	14 „
Eene vrouw	1857	1873	16 „
Een man	1857	1877	20 „
Een man	1858	1876	18 „
Een man	1859	1875	16 „
Een man	1859	1880	21 „
Een man	1859	1882	23 „
Eene vrouw	1859	1871	12 „
Eene vrouw	1859	1875	16 „

	Opgenomen.	Overleden.	Verpleegd.
Een man	1860	1871	11 „
Een man	1860	1875	15 „
Een man	1860	1876	16 „
Een man	1860	1877	17 „
Een man	1860	1882	20 „
Eene vrouw	1860	1873	13 „

Deze korte opgave moge wel tot bewijs dienen, dat een krankzinnige eene reeks van jaren kan weerstand bieden aan de noodlottige gevolgen, die uit het gestoorde zenuwleven voor het geheele organismus voortvloeijen.

Tijd van overlijden.

Eene vergelijking met de statistische opgaven omtrent den tijd van overlijden leidt tot het resultaat, dat deze nog op geene vaste grondslagen berust en dat de uitkomsten nog al uiteenloopend zijn. Guislain zegt o. a. „Les mois òu la mortalité est la plus forte dans les maisons d'aliénés, „sont ceux òu l'on observe le plus de décés parmi la population. C'est en „Janvier, Mars, Avril et Septembre qu'on constate ce resultat. En exami- „nant les tableaux des décès, vous remarquerez presque toujours un vide, „qui correspond soit au printemps, soit à l'été; c'est en Mai, Juin et „Juillet que nous enregistrons la mortalité la plus faible." [1])

Volgens de statistieke tabellen was in de 15 jaren de sterfte te Coudewater als volgt:

Maand.	M.	V.	Totaal.
Januari	38	20	58
Februari	35	24	59
Maart	41	21	62
April	25	21	46
Mei	36	22	58
Juni	20	24	44
Juli	16	14	30
Augustus	29	24	53
September	22	19	41
October	29	18	47
November	26	23	49
December	31	28	59
	348	258	606

Volgens deze tabel zouden de maanden Juni, Juli en September de minste sterfgevallen opleveren, terwijl het verschil voor de overige maanden niet ver uiteenloopt. In 't meermalen aangehaald 15 jarig verslag over 't gesticht te 's-Bosch vond Dr. Pompe voor Januari (68), December (59),

[1]) **Guislain. Leçons oral. II. p. 294.**

April (57), Maart (51) de grootste sterfte; voor September (32), November (32) en Juli (35) de kleinste. In de maand Mei was een betrekkelijk hoog cijfer (50) en in September daarentegen een klein cijfer (32).

Verdeelt men de sterfgevallen volgens de jaargetijden, dan vindt men voor dit gesticht in de

Wintermaanden		December, Januari, Februari	176	of	29 % .
Lente	„	Maart, April, Mei	166	„	27.3 „
Zomer	„	Juni, Juli, Augustus	127	„	20.9 „
Herfst	„	September, October, November	137	„	22.6 „

dus de grootste sterfte in den winter en de kleinste in den zomer.

Krankzinnigheidsvorm bij de overledenen.

Bij de beschouwing der verschillende vormen van krankzinnigheid, die bij de overledenen werden aangetroffen, hebben wij gemeend de vijf grondvormen tot grondslag te mogen nemen; — en begrijpen dus onder mania: alle onderverdeelingen van mania: alsmede de halucinationes, vecordia, monomanie enz.; — onder melancholie: de M. agitans en attonita; — onder dementia; de stupiditas post maniam en primaire dementia; — onder idiotie: de I. atrophica en hydrocephalica; — onder epilepsie: de mania en stupiditas epileptica. — Voor de algemeene paralyse — die hier onder de mania zijn opgenomen, vindt men eene afzonderlijke opgave bij de behandeling van dien vorm. [1]) Volgens deze verdeeling, die ook uit 't oogpunt van vergelijking met andere opgaven verkieslijk is — werd gevonden, dat overleden waren, als lijdende aan:

Mania	128 M.	72 Vr.	=	200 of	33.3 %
Melancholia	47 „	45 „	=	92 „	15.1 „
Dementia	120 „	107 „	=	227 „	37.4 „
Idiotia	22 „	10 „	=	32 „	5.2 „
Epilepsia	31 „	24 „	=	55 „	9 „
	348 M.	258 Vr.	=	606	100 %.

Rekenen wij in de statistieke opgaven van H.H. Inspecteurs (l. c. p. 186) de monomanie bij de manie, dan vinden wij nagenoeg dezelfde verhouding; — terwijl voor 't gesticht te 's-Bosch nog al eenige afwijkingen in de getallen wordt gevonden.

	Inspecteurs. 2289 dooden.	's-Bosch. 531 dooden.
Mania	31.2 %	42.7 %
Melancholia	15.9 „	20.7 „
Dementia	36.7 „	19.6 „
Idiotia	5.0 „	6.2 „
Epilepsia	12.1 „	10.8 „

[1]) p. 341.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat het grootere getal maniaci, die opgenomen worden zoowel als het groote getal lijders, wier primaire geestesstoornis in dementia eindigt, — hier een groot gewicht in de schaal leggen.

Oorzaken des Doods.

Wij mogen hier verwijzen naar Tabel p. 402 waarin tegelijkertijd met de intercurrente ziekten ook de oorzaken van den dood, — of wel de naaste ziekten, waaraan de lijders zijn gestorven, opgenomen zijn. — De verschillende ziektevormen, die daar onder eene hoofdgroep zijn zamengevat, gelden ook hier voor de oorzaken van den dood.

In de vijftien jaren zijn dan overleden aan:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Koortsziekten	6 = 0.990 %	5 = 0.825 %	11 = 1.815 %
Ziekten van het zenuwstelsel	63 = 10.396 „	17 = 2.805 „	80 = 13.201 „
„ van den bloedsomloop	52 = 8.580 „	29 = 4.786 „	81 = 13.366 „
„ der ademhalingsorganen	78 = 12.871 „	78 = 12.871 „	156 = 25.742 „
„ van het darmkanaal	28 = 4.620 „	35 = 5.775 „	63 = 10.396 „
„ der piswerktuigen	3 = 0.330 „	2 = 0.165 „	3 = 0.495 „
„ der geslachtswerktuigen	—	2 = 0.330 „	2 = 0.330 „
Algemeene ziekten	118 = 19.472 „	88 = 14.521 „	206 = 33.993 „
Oogziekten	1 = 0.165 „	—	1 = 0.165 „
Huidziekten	—	1 = 0.165 „	1 = 0.165 „
Chirurgische ziekten	—	2 = 0.330 „	2 = 0.330 „

Naast de algemeene ziekten, waaraan 33.993 % bezweken, treden vooral op de ziekten der ademhalingsorganen met 25.742 % dooden. Het frequente voorkomen van phthisis tuberculosa onder krankzinnigen en het zeer onverwachte optreden van peripneumonia als uitgangspunt van mania acuta, delirium acutum, melancholia enz. moet wel als de naaste oorzaak van dit hooge sterftecijfer zijn. Hierop volgen de ziekten van het zenuwstelsel (13.201 %), van den bloedsomloop (13.366 %) en van het darmkanaal (10.396 %).

Voor zooverre de lijkopeningen eenig licht over de naaste oorzaak van den dood verspreid hebben, is dit bij de historiae morbi vermeld en mogen wij voor nadere bijzonderheden daarhenen verwijzen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Algemeene Gezondheidstoestand.

Intercurrente ziekten.

Voor zooverre wij als slotsom der waarnemingen gedurende vijftien jaren kunnen vaststellen: moeten wij den gunstigen invloed van het verblijf op het land voor krankzinnigen in 't algemeen ten zeerste aanbevelen. Behoudens enkele uitzonderingen was de gezondheidstoestand gunstig en had men met geene epidemiën — zij 't dan ook van lichten aard — te kampen. **Gezondheidstoestand.**

Wij zullen enkele bijzonderheden, die in de jaarverslagen omtrent dit punt vermeld zijn, hier kortelijk aanstippen.

1871. In weerwil van de ongelegenheid, die ook voor de verpleegden aan de regeling eener geheel nieuwe inrichting verbonden is, was de invloed op den gezondheidstoestand der bevolking nauwelijks merkbaar. Al kon men niet altijd de strenge eischen der hygiëne opvolgen, toch werden de zoo al niet schadelijke, dan ten minste de meest onaangename invloeden vermeden. Bij het voorkomen van variolae in de naburige gemeenten Rosmalen en Berlicum werden alle verpleegden en bedienden gerevaccineerd. Het gesticht bleef dan ook vrij van pokkengevallen.

1872. De vrij groote sterfte was meer afhankelijk van individueele oorzaken, daar verschillende lijders bij hunne overplaatsing òf in het laatste stadium hunner ziekte verkeerden òf wel een hoogen en ziekelijken ouderdom bereikt hadden. In de afdeeling storende vrouwen had men eenigen tijd te worstelen met enkele gevallen van scabies. Strenge afzondering der aangetasten en het dagelijksch toedienen van een warm bad, onder inwrijving eener solutie van hepar sulfuris, maakten spoedig een einde aan deze lastige en onaangename ziekte.

1874. Ofschoon de gezondheidstoestand niet zoo gunstig als vorige jaren kon genoemd worden, was zij over 't algemeen bevredigend. Het aantal intercurrente ziekten was iets grooter. Catarrhale toestanden kwamen menigvuldig voor en waren meestal afhankelijk van atmospherische of individueele invloeden.

1876. Enkele chronische gevallen uitgezonderd, was de gezondheidstoestand niettegenstaande den watersnood in de maand Maart—April, vrij gunstig. Gedurende tweemaal vier en twintig uren waren de meeste zalen overstroomd, behalve enkele hooger gelegene gedeelten van het gesticht. De verpleegden moesten op de slaapzalen verblijven en werden van uit het

hoofdgebouw voorzien van de noodige mondbehoeften. Buitengewone maatregelen en uitgaven werden door het Bestuur genomen en ten koste gelegd. Deze zijn evenwel ruimschoots ten beste gekomen aan den algemeenen gezondheidstoestand. Niemand zou 't kunnen wraken, wanneer onder dergelijke buitengewone invloeden als daar is eene algemeene watersnood, het getal zieken zou gestegen zijn, daarom verdient het des te meer de aandacht, dat, behalve diarrhee en enkele gevallen van febris intermittens, de maanden Maart—Juni het minst zieken hebben opgeleverd.

1877—1879. In deze jaren was er niets bijzonders omtrent voorkomende ziekten opgeteekend. De gezondheidstoestand der verpleegden bleef over 't algemeen zeer gunstig.

1880. In afwijking met de voorafgegane en daarna volgende jaren was de gezondheidstoestand in 1880, althans in de eerste helft des jaars, niet gunstig. In den loop des jaars, doch vooral van af Januari tot Mei, heerschte een epidemische diarrhee, waardoor 121 personen (76 m. 45 vr.) werden aangetast. Daarenboven werden aangetast 7 verplegers, 4 verpleegsters, 2—3 van het overige dienstpersoneel en ook twee der drie geneesheeren bleven niet vrij.

De voorboden vertoonden zich, bij de beide afdeelingen, reeds in Januari en Februari, doch in Maart en April heerschte de ziekte schier uitsluitend bij de mannen, verminderde in Mei en Juni en beperkte zich in Augustus alleen tot de vrouwen-afdeeling. Het verloop was echter hier niet zoo hevig als bij de mannen, daar 6 mannen bezweken en geen enkele vrouw.

Opmerkelijk is het, dat deze epidemie zich zoo scherp afteekende, dewijl de mannen zoowel als de vrouwen onder dezelfde hygienische en diaetetische voorwaarden verkeerden. Geen enkele klasse bleef gespaard, evenwel werden de hoogere klassen van beide sexen niet in zoo hevige mate aangetast. Men kon geen onderscheid bespeuren tusschen de verpleegden, die in de open lucht werkzaam waren en hen, die huiszittenden arbeid verrichten. Zwakken en hoogbejaarden werden bij voorkeur aangetast.

Onderzoek van de voedingsmiddelen, drinkwater, lokalen, — verblijf- en slaapzalen — leverde geen bevredigende uitkomsten tot opheldering aan.

Het karakter der ziekte was moeielijk te diagnosticeeren, dewijl noch het beeld van lienterie, noch van dysenterie, scherp afgeteekend was. De stoelgangen hadden meer een cholerisch karakter: dunne, waterachtige, melkwitte stoffen of liever vochten, werden in zeer korten tijd en in verbazende hoeveelheid afgescheiden. Tenesmi ontbraken bij sommigen, bij anderen bestonden zij in min of meer hevigen graad. Eenigen leden aan kramp van den anus, enkelen aan prolapsus recti. — Huiduitwaseming en urine-lozing waren sterk verminderd. — Tong wit, slijmachtig beslagen,

meestal koud, in enkele gevallen met een geelachtige tint of wel een hoog roode kleur. Weder in andere gevallen traden icterische verschijnselen en kuitkramp meer op den voorgrond. De pols was klein, zwak en versneld, zonder intermissies. — Het gelaat ingevallen, bleek, vale kleur, in de ergste gevallen binnen enkele uren opvallend veranderd. De stem meestal heesch. Eetlust uiterst gering, slaap onrustig, dikwijls onderbroken.

Het verloop der epidemie was als volgt:

Januari	6 m.	(waaronder 1 Br.)	7 vr.	(een zuster)	13
Februari	1 „		3 „		4
Maart	20 „	(2 broeders)	1 „		21
April	32 „	(3 broeders)	3 „	(een zuster)	35
Mei	4 „		3 „		7
Juni	6 „		1 „		7
Juli	2 „		2 „		4
Augustus	1 „		20 „	(2 zusters)	21
September	2 „	(1 broeder)	4 „		6
October	1 „		1 „		2
November	1 „		„		1
	76 m.		45 vr.		121

In de meeste gevallen was de uitgang der ziekte: herstel. Enkele genazen binnen enkele dagen; — de meesten bleven nog al ziek en zwak. In 6 gevallen (m.) volgde de dood door collapsus, na voorafgegane hydropische of colliquatieve verschijnselen. Onder deze zes waren echter twee, waarin de dood zeer onverwachts intrad.

Aanvankelijk werden de sporadische gevallen op de afdeelingen zelve behandeld, met zooveel mogelijke inachtneming van isolement. In Maart toen de ziekte een meer ernstig karakter aannam, werd eene ruime, luchtige bovenzaal tot ziekenzaal ingericht. Deze was streng afgescheiden van de andere, terwijl de oppassers zoo min mogelijk met de overige bevolking in aanraking kwamen. Al de overige zalen werden schoongemaakt en door chloorkalk en carbolzuur ontsmet. Resumé.

Het dieet bestond in den beginne uit melkspijzen, boekweitmeel pap, bouillon, later uit sterk roboreerend voedsel. Bevordering der huiduitwaseming, gebruik van diaphoretica hielp nog meer dan adstringentia: opiata, nitr. arg., sol. saleb hielpen weinig of niets. Het meeste succes zag men nog van de toediening der columbo in verbinding met sulph. chinicus. In sommige gevallen werd tinct. rhei aq. aangewend.

1881—1885. In de overige jaren viel er niets bijzonders op te teekenen. De algemeene indruk omtrent den gezondheidstoestand laat zich 't beste aldus samenvatten. Het voortdurende verkeer in de vrije lucht, gepaard aan matige lichaamsbeweging, maakt de lijders minder gevoelig voor de af-

wisseling van temperatuur en atmospherische invloeden, versterkt hunne physieke krachten en bevordert door eene geregelde levenswijze en goede spijsvertering hun algemeen welzijn. Catarrhi, gastrische aandoeningen, erysipelas, ulcera chronica, typhoïde koortsen en dgl. m., die bij een meer sedentair leven worden aangetroffen, zijn hier zeldzaam. De gunstig gestelde prognose omtrent den invloed van het buitenleven op de gezondheid van krankzinnigen is door de dagelijksche ervaring meer en meer bevestigd. Het valt niet te ontkennen, dat de gezonde ligging van het gesticht, de ruime toevoer van versche lucht op de verblijf- en slaapzalen, en de meer verwijderde afstand der gebouwen onderling, — niet buiten rekening mogen gelaten worden als zoovele voorrechten, die in een gesloten stadsgesticht gemist moeten worden.

Intercurrente ziekten.

Nevenstaande tabel geeft een overzicht der meest voorkomende intercurrente ziekten, met opgaaf van het aantal lijders, die òf hersteld òf overleden zijn. Op 't voetspoor van het verslag van H. H. Inspecteurs hebben wij om het overzicht zoo gemakkelijk mogelijk te maken de verschillende ziektevormen in elf hoofdgroepen verdeeld, en brengen dus tot:

I. *Koortsziekten*: alle vormen van febr. catarrh., f. intermittens; f. gastrica, — f. typhoïdea enz. Het getal aangetasten bedroeg 326 en en wel 161 m. en 165 vr. Hiervan herstelden 155 m. en 160 vr. = 315, en stierven 6 m. en 5 vr. = 11. De verhouding van de herstelden tot de overledenen bedroeg dus 96.626 $^0/_0$: 3.374 $^0/_0$.

II. *Ziekten van het zenuwstelsel*, waartoe gerekend worden de primaire en secundaire aandoeningen van de verschillende zenuwcentra en zenuwbanen. In 't geheel leden hieraan 95 m. en 61 vr. = 156. Hiervan herstelden 32 m. en 44 vr. = 76, en stierven 63 m. en 17 vr. = 80, dus in procentische verhouding waren hersteld 48.718 $^0/_0$ en overleden 51.282 $^0/_0$.

III. *Ziekten van de organen van den bloedsomloop*, — als ziekten van het hart, de groote bloedvaten — enz. Het getal lijders bedroeg 107 m. en 68 vr. = 175. — Hersteld 55 m. en 39 vr. = 94 of 53.714 $^0/_0$ en overleden 52 m. en 29 vr. = 81 of 46.285 $^0/_0$.

IV. *Ziekten der ademhalingsorganen*, waartoe te brengen longtering, longontsteking, luchtpijpsziekten, — organische ziekten der borstorganen, enz. enz. Aan deze en de volgende groep leden het grootste getal lijders en wel 269 m. en 258 vr. = 527. Bij de m. waren 191 en bij de vrouwen 180 herstelden, te zamen 371. Overleden zijn 78 m. en 78 vr. = 156. De verhouding was dus 70.398 : 29.601.

V. *Ziekten van het darmkanaal en hiermede zamenhangende organen.* Deze groep is het talrijkste en bedroeg 579 lijders, als 288 m. en 291 vr.

Tabellarisch Overzicht der Intercurrente ziekten en van de oorzaken des doods.

JAREN.	I. Koortsziekten. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	II. Ziekten van het zenuwstelsel. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.
1871	3	4	7	„	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„
1872	10	5	15	1	1	2	17	5	4	9	4	1	5	14
1873	3	5	8	„	„	„	8	2	1	3	1	„	1	4
1874	7	10	17	1	3	4	21	3	5	8	1	„	1	9
1875	7	5	12	„	„	„	12	2	3	5	6	„	6	11
1876	9	7	16	„	„	„	16	4	6	10	3	„	3	13
1877	9	11	20	1	1	2	22	1	5	6	6	„	6	12
1878	13	17	20	2	„	2	32	2	4	6	6	1	7	13
1879	13	19	32	„	„	„	32	4	2	6	3	1	4	10
1880	30	39	69	„	„	„	69	1	2	3	7	„	7	10
1881	17	15	32	1	„	1	33	2	2	4	5	2	7	11
1882	12	5	17	„	„	„	17	2	2	4	6	3	9	13
1883	9	7	16	„	„	„	16	1	1	2	3	5	8	10
1884	8	5	13	„	„	„	13	2	3	5	5	1	6	11
1885	5	6	11	„	„	„	11	1	4	5	7	3	10	15
	155	160	315	6	5	11	326	32	44	76	63	17	80	156

JAREN.	III. Ziekten der organen van den bloedsomloop. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	IV. Ziekte van de ademhalings-organen. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.
1871	4	5	9	„	2	3	12	6	4	10	5	5	10	20
1872	2	2	4	7	3	10	14	4	3	7	4	1	5	12
1873	„	1	1	1	2	3	4	9	10	19	3	„	3	22
1874	4	3	7	6	2	8	15	4	10	14	2	4	6	20
1875	2	1	3	4	„	4	7	5	7	12	5	6	11	23
1876	2	2	4	4	1	5	9	3	8	11	3	5	8	19
1877	1	1	2	„	1	1	3	4	6	10	3	6	9	19
1878	3	2	5	2	2	4	9	10	11	21	4	5	9	30
1879	10	9	19	5	4	9	28	13	17	30	4	4	8	38
1880	8	5	13	6	2	8	21	29	23	52	13	8	21	73
1881	3	1	4	1	1	2	6	18	14	32	8	6	14	46
1882	4	2	6	2	1	3	9	6	8	14	2	8	10	24
1883	6	„	6	5	„	5	11	32	18	50	9	9	18	68
1884	4	2	6	7	7	14	20	24	17	41	7	5	12	53
1885	2	3	5	1	1	2	7	24	24	48	6	6	12	60
	55	39	94	52	29	81	175	191	180	371	78	78	156	527

JAREN.	V. Ziekten van het darmkanaal en verwante organen. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	VI. Ziekten van de piswerktuigen. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	VII. Ziekten van de geslachts-organen. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.
1871	2	9	11	„	2	2	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1872	8	10	18	4	2	6	24	1	„	1	„	1	1	2	„	1	1	„	1	1	2
1873	4	3	7	„	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	2
1874	8	10	18	2	„	2	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	1
1875	6	10	16	2	3	5	21	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	1
1876	15	20	35	3	2	5	40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1877	10	18	28	„	2	2	30	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	1
1878	14	5	19	2	1	3	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1879	17	10	27	2	1	3	30	„	„	„	„	„	„	„	„	4	4	„	„	„	4
1880	80	47	127	7	2	9	136	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	„	„	„	6
1881	20	20	40	2	„	2	42	2	„	2	1	„	1	3	„	3	3	„	„	„	3
1882	22	24	46	„	5	5	51	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	1
1883	24	22	46	3	7	10	56	1	„	1	1	„	1	2	„	3	3	„	„	„	3
1884	15	27	42	1	5	6	48	„	„	„	„	„	„	„	„	5	5	„	„	„	5
1885	15	21	36	„	3	3	39	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	2
	260	256	516	28	35	63	579	4	„	4	2	1	3	7	„	29	29	„	2	2	31

JAREN.	VIII. Algemeene ziekten. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	IX. Huidziekten. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.
1871	5	2	7	7	4	11	18	„	„	„	„	„	„	„
1872	1	„	1	6	7	13	14	„	4	4	„	„	„	4
1873	„	3	3	4	6	10	13	4	2	6	„	„	„	6
1874	„	1	1	5	5	10	11	„	1	1	„	„	„	1
1875	1	1	2	5	1	6	8	„	2	2	„	„	„	2
1876	1	1	2	11	3	14	16	„	„	„	„	„	„	„
1877	1	3	4	5	5	10	14	„	3	3	„	„	„	3
1878	5	1	6	15	2	17	23	1	1	2	„	„	„	2
1879	17	21	38	9	11	20	58	8	4	12	„	1	1	13
1880	6	8	14	16	10	26	40	5	4	9	„	„	„	9
1881	8	8	16	5	9	44	30	„	„	„	„	„	„	„
1882	2	8	10	12	11	23	33	4	1	5	„	„	„	5
1883	1	1	2	9	5	14	16	2	4	6	„	„	„	6
1884	1	1	2	4	6	10	12	5	1	6	„	„	„	„
1885	1	1	2	5	3	8	10	2	1	3	„	„	„	3
	50	60	110	118	88	206	316	31	28	59	„	1	1	60

JAREN.	X. Oog- en oorziekten. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.	XI. Chirurgische ziekten. Hersteld. M.	V.	T.	Overleden. M.	V.	T.	Alg. Totaal.
1871	„	„	„	„	„	„	„	2	„	2	„	„	„	2
1872	„	2	2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
1873	6	3	9	„	„	„	9	1	„	1	„	„	„	1
1874	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	1	1	2
1875	1	1	2	„	„	„	2	2	„	2	„	„	„	2
1876	„	„	„	„	„	„	„	5	1	6	„	„	„	6
1877	1	„	1	„	„	„	1	3	3	6	„	„	„	6
1878	4	3	7	„	„	„	7	7	„	7	„	„	„	7
1879	6	5	11	„	„	„	11	2	2	4	„	„	„	4
1880	5	4	9	„	„	„	9	9	6	15	„	1	1	16
1881	1	„	1	1	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„
1882	6	5	11	„	„	„	11	14	2	16	„	„	„	16
1883	12	6	17	„	„	„	17	16	5	21	„	„	„	21
1884	7	6	13	„	„	„	13	17	12	29	„	„	„	29
1885	6	4	10	„	„	„	10	10	9	19	„	„	„	19
	55	38	93	1	„	1	94	88	41	129	„	2	2	131

260 M. en 256 vr. = 516 herstelden en 28 m. en 35 vr. = 63 overledenen. — dus procentisch 89.119 : 10.880.

VI. *Ziekten der pisbereidende organen* en

VII. „ „ *geslachtsorganen;* — gaven beiden wel het geringste cijfer. Aan groep VI leden 6 m. en 1 vr. = 7; waarvan 4 m. herstelden en 2 m. en 1 vr. = 3 overleden. — In groep VII telden wij 29 m. en 2 vr. = 31; — van deze herstelden 29 m. en stierven 2 vr. (carcinoma uteri.)

VIII. *Algemeene ziekten,* als marasmus, inanitio, hydraemia enz. — Hiertoe werden gebracht 168 m. en 148 vr. = 316; waarvan slechts 110 herstelden: als 50 m. en 60 vr. Daarentegen stierven 118 m. en 88 vr. = 206 of wel 34.81 % : 65.188 %.

IX. *Huidziekten,* hiertoe hebben wij gerekend de meest voorkomende huid-exanthemen van algemeenen en specifieken aard. Wij telden hier 60 lijders, als 31 m. en 29 vr. De meeste herstelden 31 m. en 28 vr. = 59. Slechts ééne vrouw is bezweken.

X. *Oog- en oorziekten.* Hierdoor werden aangetast 56 m. en 38 vr. = 94, en van deze genazen 55 m. en 38 vr. = 93 en stierf één man.

XI. *Chirurgische ziekten*; als fracturen, contusies, panaritia, abcessen enz. In deze rubriek kwamen voor 131 gevallen en wel bij m. 88, en bij vr. 43. Op twee vrouwen na herstelden zij allen.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Behandeling.

Het ligt niet binnen de grenzen van een verslag om een hoofdstuk over de behandeling der verschillende vormen van krankzinnigheid te leveren. Wanneer wij dus hier de resultaten van een vijftienjarig tijdvak te boek stellen, dan is 't alleen om in breede trekken de grondslagen aan te geven, waarop naar onze meening, die behandeling berusten moet.

Algemeene beschouwing.

Van het standpunt uitgaande, dat aan iedere geestesstoornis een materieel substraat ten grondslag ligt, zoo trede de causaal-behandeling op den voorgrond. Dit substraat kan zijn zetel hebben in het cerebro-spinaal zenuwstelsel zelve of wel op somatischen, vegetatieven bodem gezocht worden. In 't eerste geval is het primaire, genuine krankzinnigheid; in het tweede sympathische geestesstoornis. Ieder individueel geval moet naar deze twee hoofdbronnen onderzocht worden in zijn ontstaan, oorzaken, beloop enz. De geestesstoornis staat dus in dit opzicht op gelijke lijn met iedere andere lichamelijke ziekte, — en vordert eene *therapeutische* behandeling. —

Eene andere en wel eene gewichtige vraag is: kan krankzinnigheid voorkomen zonder de minste afwijking, hetzij in den bouw, hetzij in de functies van eene der groote zenuwbanen? Bij de beantwoording dezer vraag zouden wij het gebied van het hedendaagsch materialismus moeten betreden — en alzoo op één terrein komen, dat in een verslag minder goed te huis behoort. Het moge voldoende zijn, indien wij hier met al den eerbied voor den vooruitgang der psychiatrische wetenschap en ten volle de waarde der jongste onderzoekingen erkennende, — evenwel als onze overtuiging uitspreken, dat zoolang de wetenschap ons nog omtrent vele — en wel belangrijke — punten in het duistere laat, wij niet gerechtigd zijn om den invloed van het morele gemoedsleven op 't ontstaan van geestesstoornis geheel ter zijde te stellen. De gunstige werking der *morele* behandeling wordt dan ook door de dagelijksche ervaring erkend.

Therapeutische behandeling.

Onder de meest krachtige therapeutische agentia staan voorzeker bovenaan „goede voeding" en „geregeld dieet." Het is vooral onder de mingegoede klasse, onder de armlastigen, dat gebrek, armoede, gemis aan behoorlijke, voldoende lichamelijke verzorging, — 't meeste aanleiding geven tot het uitbreken van verstandsverbijstering. Dergelijke gevallen, die meestal tot den depressiven vorm behooren, genezen doorgaans uitsluitend door goede roborerende voeding. Bij den terugkeer der verzwakte, ineengezonken lichaamskrachten, ontwaakt het sluimerende geestesleven en ook hier drukt de ervaring van iederen psychiater het zegel op het eeuwenoude adagium: „Mens sana in corpore sano."

Onder de eigenlijke medicamenten staan in het eerste gelid de narcotica. Opium en zijne derivata blijft nog steeds het panacee, waarnaar men in elk stadium van opgewektheid zoo gaarne zijne toevlucht neemt. De opiata blijven ontegenzeggelijk van groote waarde in de psychiatrie, doch niet te vergeefs hebben zich in de laatste jaren waarschuwende stemmen verheven tegen de overdrijving in hunne aanwending. De „dynamische” dwang zou hier veel meer onheil dan de „mechanische” stichten.

De groote reeks der nervina, tonica, roborantia, enz. enz., biedt eene ruime keuze voor den psychiater bij de behandeling, zoowel van primaire, als secundaire krankzinnigheid. Verbetering der bloedcrase, opheffing van hydraemische of anaemische toestanden, uitputting der lichamelijke krachten, vooral na excessen van verschillenden aard, regeling van gestoorde zenuwwerking en dergel. meer, zijn als zoovele indicaties voor de aanwending van genoemde groote serie te beschouwen.

Onder de nervina bekleeden evenwel nog de brometa eene afzonderlijke plaats. Met recht zou men kunnen vragen: „tegen welke psychose zijn de brometa niet aangewend?” Zou ook hier 't „omne nimium nocet” niet de grootste aanleiding zijn, dat het vertrouwen op de brometa in discrediet is gekomen? Is hier 't verwijt zoo ongepast, dat gelijk vroeger *alles* door Holloway's pillen, — nu ook *elke* zenuwziekte door brometa moet genezen worden? —

Wat hiervan ook zijn moge, de gunstige invloed der brometa en bij voorkeur broomkalium op het verloop van epilepsie valt niet te ontkennen. Voor zooverre onze ervaring kan medespreken, durven wij de volgende corollaria wel vaststellen.

1. Broomkalium oefent een bepaald gunstigen invloed uit op het verloop van epilepsie.

2. Het vermindert de frequentie der toevallen.

3. Het matigt de maniakale opgewektheid, waarmede epilepsie dikwijls gepaard gaat.

4. Het werkt het gunstigste bij voortgezet gebruik en in betrekkelijk groote giften.

5. Bij zeer lang voortgezet gebruik is een tijdelijke staking der toediening aantebevelen, om daarna de werking des te beter te kunnen nagaan.

6. Nadeelige gevolgen voor de spijsverteeringsorganen of huiduitslag zijn door ons niet waargenomen.

Het zou ons te ver voeren om de geheele reeks geneesmiddelen na te gaan, die in de behandeling der psychosen kunnen worden aangewend. Uitgaande van eene causaal-behandeling spreekt 't van zelf, dat, vooral bij sympathische krankzinnigheid, de meest verschillende van toepassing zijn.

Mededeelingen op het gebied der electrische therapie staan ons te weinig ten dienste om eenige gevolgtrekkingen — ten minste van eenigzins wetenschappelijke waarde — hieruit af te leiden. Wij stippen dus alleen aan, dat gevallen van hysterische verlamming, ligte parese, en ook katatonie met succes door electriciteit of galvanismus behandeld zijn.

Morele behandeling.

Onder morele of zielkundige behandeling willen wij verstaan gemoedelijke toespraak, overreding, afleiding, gepaste werkzaamheid en dgl. m. Onbetwistbaar legt de morele leiding een groot gewicht in de schaal bij de behandeling van krankzinnigheid. De vraag is zoo ongegrond niet: zouden er niet meer krankzinnigen genezen alleen door morele invloeden dan wel door therapeutische behandeling. Waanzinnige voorstellingen, zwaarmoedige gedachten ziet men allengs meer en meer op den achtergrond treden, zoodra de lijder vatbaar wordt voor gemoedelijke toespraak en zoodra hij tot de overtuiging komt, dat het slechts uitvloeisels zijn van eenen ziekelijken gedachtengang en eene gestoorde gemoedsstemming. — Onder de veelvuldige middelen, die den psychiater bij de zielkundige behandeling ten dienste staan, wijzen wij vooral op het verschaffen van gepasten arbeid en afleiding. Uit het oogpunt van genezing hechten wij groote waarde aan den „arbeid" en zien er meer in dan wel een middel louter en alleen om de „verveling" te verdrijven. De krankzinnigen-arts kieze hier echter zijn eigen weg. Het is niet mogelijk hier vaste, methodische regels te formuleeren. De eene maniakus laat zich zijne waanideën niet uit 't hoofd praten, — de andere blijft stokstijf volharden, dat hij en hij alléén de zaak goed inziet. Deze melancholicus is nog vatbaar voor opbeuring en overtuiging en leent gaarne zijn oor aan troostende en gemoedelijke toespraak; — gene daarentegen is te diep ongelukkig en te diep rampzalig om nog gered te worden; — bij hem is „alles te laat." De psychische behandeling richte zich dus naar de individualiteit van iederen lijder, — doch de arts late zich niet te spoedig ontmoedigen door aanvankelijke teleurstelling, dat hij aan een dooven man's deur klopt. Onze ervaring, zoowel als die onzer ambtgenooten, zou menig geval kunnen aanhalen, waarin geduld, volharding en overredingskracht van de zijde des geneesheers, de schier eenige middelen van genezing voor menigen lijder zijn geweest. Het zal wel geen betoog behoeven, dat hier alles afhangt of de geneesheer zich het vertrouwen zijner verpleegden verwerven en zich alzoo een overwegenden morelen invloed op hunne gemoedsstemming eigen maken kan. Is hem dit eenmaal gelukt en wordt hij in zijn streven en werken daarenboven bijgestaan door een' personeel, dat vol toewijding voor hunnen zwaren en moeitevollen werkkring is, — dan zal zijne gewichtige taak veel verligt worden.

Verblijf op het land.

Verder doet zich de vraag voor of het verblijf op het land en het

vrije verkeer in de opene lucht, gepaard aan gepasten arbeid van merkbaren invloed is op het verloop en het herstel van krankzinnigheid?

Na eene vijftienjarige ondervinding mogen wij volmondig deze vraag in gunstigen zin beantwoorden. Wij laten hier de recente gevallen van krankzinnigheid, die geregeld een gunstige kans op herstel aanbieden buiten rekening en hebben alleen het oog op de chronische of ongeneeslijke lijders. Deze categorie levert in de meeste gestichten, alwaar de verpleegden een meer sedentair leven leiden, doorgaans een treurig gezicht op. Veelal toch zijn zij van een krachtig, physiek gestel, doch daar hun intellectueel leven zooverre is uitgedoofd, dat zij ongeschikt zijn voor elken arbeid, waarbij eenige aandacht of inspanning van geest wordt gevorderd, zoo zijn zij doorgaans veroordeeld tot een werkeloos, vadsig leven, indien het gesticht geene andere hulpbronnen van werkverschaffing oplevert. Zulke lijders zijn nu, volgens ons oordeel, op het land meer op hunne plaats. Onder onze verpleegden kunnen wij althans menigen lijder aanwijzen, die tijdens zijn veeljarig verblijf in andere gestichten, ongeschikt was voor eenigen, zelfs den geringsten handenarbeid en die hier langzamerhand als 't ware herschapen werd tot een bruikbaar individu en tot een geschikten arbeider. De land- en tuinarbeid levert zooveel verscheidenheid van arbeid op: als daar zijn: spitten, zandkruijen, houtsprokkelen, aardappelen pooten, mestbreken, roggebinden, vruchten- en groentenplukken, vee verzorgen en wat dies meer zij; — en tot dit alles kan een veeljarige krankzinnige geschikt worden. Al kan er dan van herstel geen sprake zijn; veel is er reeds gewonnen, wanneer bij deze ongelukkigen het sluimerende intellectueele leven aangewakkerd kan worden en dat zij zich door gepasten arbeid en afleiding ontwennen van kwade gewoonten en hebbelijkheden, waartoe dergelijke lijders, helaas! wellicht uit verveling, het meeste geneigd zijn te vervallen.

Restraint en no-Restraint.

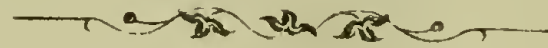
De invoering van het no-restraintstelsel in de psychiatrie is het keerpunt in de behandeling van krankzinnigheid. Men verwachte niet van ons, dat wij hier ter plaatse te velde trekken tegen de eene methode of de andere hemelhoog zullen verheffen. Het laatste woord in den grooten strijd is nog niet gesproken, zoolang zich nog stemmen verheffen ten gunste van het restraint. Getuigen nog de jongste discussiën in de Société belgique de la médécine mentale [1]) en de bekentenis van menigen voorstander van het no-restraint, dat met den besten wil sommige gevallen *zonder* restraint niet te behandelen zijn.

Verre zij van ons de verdiensten van het no-restraintstelsel te minachten of uit 't oog te verliezen: — het stelsel past ten eenenmale in het

[1]) Zitting van 31 Octob. 1885. Bull. No. 39 Jaarg. 1886.

kader van het humaniteitsbeginsel, dat ten grondslag ligt aan de tegenwoordige richting in de psychiatrie. Zonder aarzelen verklaren wij, dat dat de krankzinnigen-arts geroepen is, *zooveel 't in zijn vermogen is* in die richting werkzaam te zijn. Eene andere vraag is echter of 't billijk is, den psychiater zoo hard te vallen, indien hij nu en dan met het stelsel breken moet en dan een zachten dwang de voorkeur geeft boven de gevolgen van teugellooze woede, ongetemde drift of schaamtelooze onzedelijkheid.

„In medio tutissime ibis" zouden wij ook hier als stelregel willen aannemen. *Noòdeloos* zal wel niemand een krankzinnige met dwangmiddelen kwellen: daarom schenke men zijn vertrouwen aan den arts, aan wiens zorgen de lijdende natuurgenooten zijn toevertrouwd en zoeke in zijne probiteit en humaniteit de beste waarborgen voor eene menschlievende en oordeelkundige behandeling.

CORRIGENDA.

Bladz.	3	16e	regel	v. b.	staat:	geneesknndigen	lees:	geneeskundigen.
"	8	9e	"	"	"	directenrs	"	directeurs.
"	13	15e	"	v. o.	"	zelfsoppoffering	"	zelfsopoffering.
"	26	11e	"	"	"	waterdichten	"	waterdichte.
"	36	12e	"	"	"	saisoen	"	saizoen.
"	71	17e	"	v. b.	"	heriditeit	"	herediteit.
"	71	19e	"	v. o.	"	heriditeit	"	herediteit.
"	71	laatste	regel		"	heriditeit	"	herediteit.
"	86	10e	regel	v. o.	"	vulmus	"	vulnus.
"	86	laatste	regel		"	autoditact	"	autodidact.
"	88	25e	regel	v. o.	"	gebareu	"	gebaren.
"	92	16e	"	"	"	iu	"	in.
"	102	13e	"	"	"	heriditair	"	hereditair.
"	104	16e	"	"	"	gestrafd	"	gestraft.
"	132	11e	"	"	"	aryten oi ae	"	arytinoïdea.
"	136	9e	"	"	"	loedverlies	"	bloedverlies.
"	145	25e	"	v. b.	"	luciede	"	lucide.
"	145	21e	"	v. o.	"	uien	"	men.
"	149	11e	"	v. b.	"	geexperimeerd	"	geexperimenteerd.
"	155	25e	"	v. o.	"	martiala	"	martialia.
"	172	5e	"	"	"	broomaamonium	"	broomamonium.
"	178	19e	"	v. b.	"	heɹinneren	"	herinneren.
"	186	13e	"	v. o.	"	vervroolijkt	"	vervrolijkt
"	189	13e	"	v. b.	"	reconvalescentie deliria	"	reconvalescentie-deliria.
"	229	22e	"	"	"	boeiden	"	vloeiden.
"	240	23e	"	"	"	De	"	Den.
"	244	19e	"	"	"	streek	"	streep.
"	246	8e	"	"	"	kom	"	kon.
"	266	9e	"	v. o.	"	rccidief	"	recidief.
"	267	24e	"	v. b.	"	oesaphagus	"	oesophagus.
"	267	26e	"	midden	"	idem	"	idem.
"	281	21e	"	v. o.	"	gezicht	"	gesticht.
"	287	25e	"	"	"	hersenvliezeu	"	hersenvliezen.
"	298	14e	"	v. b.	"	Epileptica	"	Epilepsia.
"	311	2e	"	v. o.	"	outstelt	"	ontstelt.
"	346	25e	"	"	"	subarachnoidaalvocht	"	subarachnoideaalvocht.
"	358	14e	"	"	"	Mainechatillon	"	Mairie Châtillon.
"	377	12e	"	v. b.	"	alcoholicmus	"	alcoholismus.
"	389	16e	"	"	"	de herstelden	"	den herstelden lijder.

VERKLARING DER PLATTEGRONDTEEKENINGEN.

LETTERS der Hoofdverdeeling.	Letter of cijfer.	BESTEMMING DER GEBOUWEN, ZALEN EN TUINEN.	Aantal kribben.	M^2 of M^3.
		BEGANE GROND.		
AAAA'A"		*Hoofdgebouw.*		
	6	Vestibule		111.44 M^3
	9	Gang		167.45 „
	7	Groote receptiezaal		136.03 „
	8	Kamer van den huisgeestelijke		116.90 „
	10	Bibliotheek		68
	5	Bureau der geneesheeren		86.68 „
	4	Idem der beambten		63.50 „
	3	Gestichts-apotheek		55.94 „
	11	Bediendenkamer		50.49 „
	2	Doorgang		
A'		*Linkervleugel. Mannenafdeeling.*		
	1	Slaapkamer bedienden	3	82.76 „
	12	Centrale ziekenzaal	8	206.— „
	12	„ „	3	73 „
	12a	Opzichters-kamertje		73 „
	2.2	Verblijfzalen te zamen		470.24 „
	6 6	Isoleerkamers		30.42 „
	11	Bergplaats		
A"		*Rechtervleugel. Vrouwenafdeeling.*		
	14.7.	Fornuis met bergplaats		
	8	Badkamer		76.65 „
	12	Ziekenzaal	9	180.— „
	12	Ziekenzaaltje	2	63.— „
	2.2a	Verblijfzalen te zamen		521.79 „
	6.6.	Isoleerkamers		30.42 „
		Opene plaatsen, tuinen.		
	1	Mannen afdeeling, tuin		279 M^2
	1'	Vrouwen „ tuin bij de ziekenzaal		126 „
	1"	„ „ „ „ „ zalen		179 „
BB'		*Verblijf mannen 1e en 2e klasse.*		
	2'	Verblijfzaal 1e klasse		252 M^3
	2"	„ 2e „		252 „
	4'	Eetzaal 1e „		140 „
	4"	„ 2e „		140 „
	a	Bergplaats en waschkeuken		
	b	Biljartzaal		136.16 M^3
	3	Zit- en slaapkamer		84.48 „
	8	Badkamer		142.74 „
	6	Isoleerkamers		22.18 „
	5	Cellen		23.93 „
	16	Slaap- of isoleerkamer		146.41 „
B'		*Verblijf onrustigen, 1e en 2e klasse.*		
	2‴	Verblijfzaal		283 „
	2⁗	Idem.		172 „
	3	Slaapkamer	5	115 „
	b.b.	Isoleerkamers		33 „
		Tuinen.		
	1.1	Tuin 1e en 2e kl. (a) prieel		2486 M^2
	1	„ onrustigen		149 „
C		*Villa voor afzonderlijke verpleging.*		
		Beneden-verdieping.		
		1 Zitkamer met slaapkamer		233.84 M^3
		1 „ „ alcove		165 „
		1 Opzichters-kamertje en keuken		
		Boven-verdieping.		
		1 Zitkamer		51.15 „
		1 Slaapkamer		41.65 „
		1 Zitkamer		48.30 „
		1 Slaapkamer		45.52 „
		1 Opzichters-kamertje		
D		*Verblijf rustige mannen lagere klassen.*		
	2'	Verblijfzaal		888.3 „
	2"	Idem		620.4 „
	7	Fornuiskamer		35.25 „
	9	Steenkolenloods		35.25 „
	8	Badkamer		70.5 „
	11	Kleedkamer of slaapkamer		70.5 „
	10	Waschkeukentjes		

LETTERS der Hoofdverdeeling.	Letter of cijfer.	BESTEMMING DER GEBOUWEN, ZALEN EN TUINEN.	Aantal kribben.	M^2 of M^3.
	13	Mattenmakerij		552.5 M^3
	14	Schoen- en kleedermakerij		223.25 „
	19	Kamertje als kleêrenmagazijn		70.5 „
		Verfwinkel		141 „
		Timmerwinkel		188 „
	1	Openplaats		675 M^2.
E		*Verblijf onrustige mannen lagere klassen.*		
	2'	Verblijfzaal		270.6 M^3
	2"	Idem		184.5 „
	3	Slaapzaal	7	138. „
	5	Dagcellen		26.71 „
	5	Nachtcellen		17.50 „
	8	Badkamer		123.22 „
	7	Fornuis		
	12	Oude mattenmakerij		237 „
		Tuinen.		
	1a	Afdeeling woeligen		440 M^2
	1b	„ onzindelijken		368 „
F		*Verblijf vrouwen 1e en 2e klasse.*		
	2'	Verblijfzaal rustigen 1e klasse		280 M^3
	4	„ „ 2e „		229.6 „
	2"	„ onrustigen 1e en 2e klasse		280 „
	4‴	„ onzindelijken		140 „
	4⁗	Ziekenzaal		140 „
	5	Isoleer en slaapkamers		
		twee inhoudende		36.28 „
		vier „		25.31 „
	3	Slaapkamers 1e klasse		72 „
	8	Badkamer		112 „
	10	Nachtcel		
	11	Bergplaats		
		Tuinen.		
	1a	Tuin 1e en 2e klasse rustigen		1147.5 M^2
	1b	„ 1e en 2e „ onrustigen		441. „
G		*Verblijf rustige vrouwen lagere klassen.*		
	15	Waschhuis		128.5 „
	16	Mangel- en strijkkamer		176.25 M^3
	17	Naaizaal		202.5 „
	2	Verblijfzaal		328.12 „
	3.3	Slaapzalen ieder 10 kribben, — inhoud afzonderlijk.	20	197 „
	13	Opzichteres-kamertje		
	11	Bergplaats		
	18	Machinekamer		49.50 „
	12	Isoleerkamer		16 „
	1	Tuin		334 M^2
H		*Verblijf onrustige vrouwen lagere klassen.*		
	2'	Verblijfzaal		271.2 M^3
	2"	Idem		176 „
	3'	Slaapzaal	9	183 „
	3"	Idem	6	125 „
	8	Badkamer		78 „
	6	Isoleerkamers		28.42 „
	5	Idem		24.25 „
	1'	Tuin, afd. woeligen.		351 M^2
	2"	„ „ onzindelijken		352 „
I		*Verblijf half onrustige vrouwen*		
	2	Verblijfzaal		117 M^3
	6'6'	Isoleerkamers		32.48 „
	6	Dag en nachtcellen		21.50 „
	10	Waschkeukentje		
	1	Tuin		721.5 M^2
K		*Keuken en refectoria.*		
	12	Keuken		475.2 M^3
	13	Bijkeuken		191 „
	14	Groentenkamer		120.96 „
	15	Refectorium der broeders-oppassers		212.8 „
	16	„ „ zusters-oppasseressen		212.8 „
		Kelder onder den laatsten		56 „

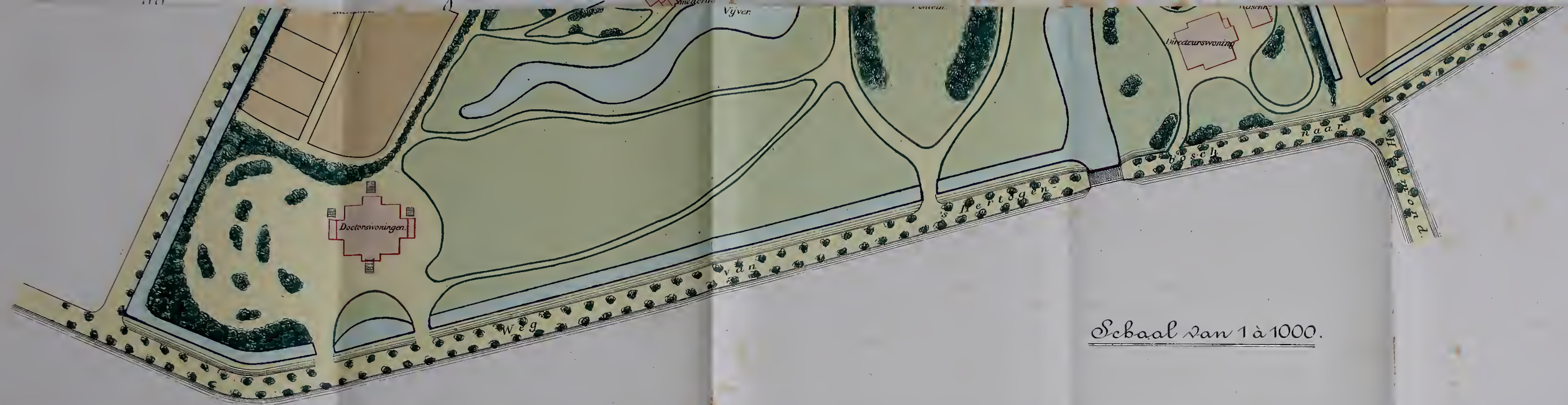
Plaat 1.

Geneeskundiggesticht voor Krankzinnigen.

COUDEWATER

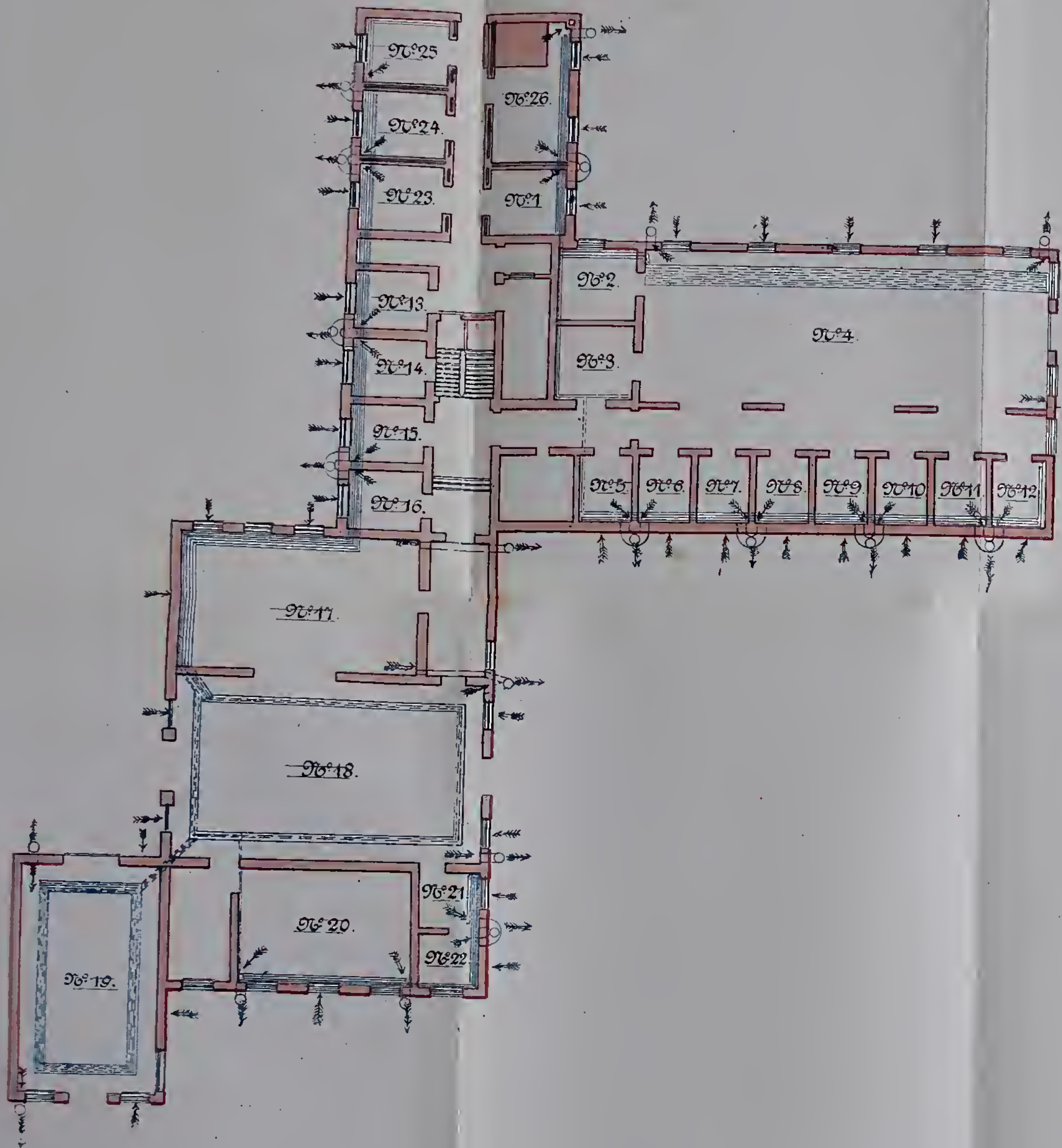
Rosmalen.

C. N. Teulings, Drukkerij 's Bosch.

Verwarming en Ventilatie der Vrouwenafdeeling.

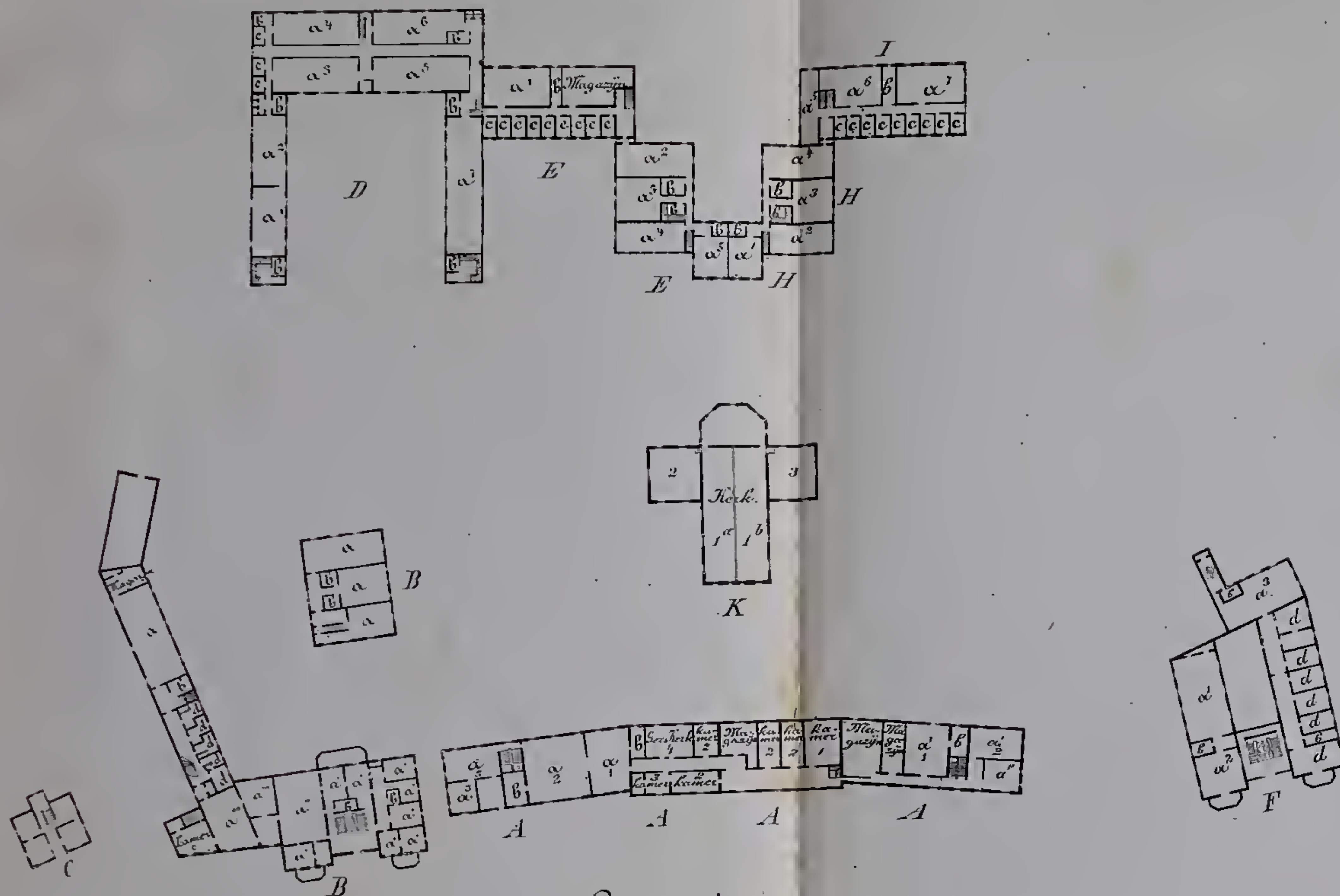
Schaal van 1 à 200.

VERKLARING DER VERDIEPINGTEEKENINGEN.

LETTERS der Hoofdverdeeling.	Letter of cijfer.	BESTEMMING DER GEBOUWEN, ZALEN EN TUINEN.	Aantal kribben.	M^2 of M^3.
		VERDIEPING.		
AA		*Hoofdgebouw.*		
A'A"	1	Slaapkamer huisgeestelijke		88.71 M^3
	2	Logeerkamers gemiddeld		65 "
	3	Slaapkamer beambte		47.17 "
	4	Kapel voor de Protestanten		86.17 "
	aaa	Slaapzalen No. 1	14	278 "
		" " 2	15	292 "
		" " 3	4	77 "
A"		Magazijn voor kleeding en liggingstukken		191.88 "
	a'a'a'	Slaapzalen No. 1	10	200 "
		" " 2	7	147 "
	a"	Opzichteres-kamertjes		
B		*Verblijf mannen 1e en 2e klasse.*		
	a'	Slaapkamers 1e klasse mannen		45 "
	a"	Slaapzaal 2e " "	13	273 "
	a"	" 2e " "	6	186 "
	a'''	" 2e " "	10	234 "
	c	Kamer van den broeder-overste		
	dd	Afzonderlijke slaapkamertjes		
B'		*Verblijf onrustigen 1e en 2e klasse.*		
	a	Slaapzalen een inhoudende	11	200 "
		" twee " samen	16	176 "
C		*Villa voor afzonderlijke verpleging.* zie beschrijving „begane grond."		
D		*Verblijf rustige mannen lagere klassen.*		
	a	Slaapzalen a^1	10	194 "
		a^2	9	176 "
		a^3	12	238 "
		a^4	12	238 "
		a^5	13	256 "
		a^6	14	273 "
		a^7	19	370 "
	b	Opzichters-kamertjes		
	c	Nachtcellen		
EE		*Verblijf onrustige mannen lagere klassen.*		
	a	Slaapzalen a^1	8	165 "
		a^2	10	203 "
		a^3	8	165 "
		a^4	9	183 "
		a^5	6	124 "
	b	Opzichters-kamertje		
	c	Nachtcellen		
F		*Verblijf vrouwen 1e en 2e klasse.*		
	d	Slaapkamer 1e klasse gemiddeld		63 "
	a	" 2e " a^1	16	327 "
		a^2	8	164 "
		a^3	15	288 "
	b	Kamertjes van oppasseressen		
H		*Verblijf onrustige vrouwen lagere klassen.*		
I	*a*	Slaapzalen a^1	6	125 "
		a^2	9	183 "
		a^3	8	165 "
		a^4	10	203 "
		a^5	7	137 "
		a^6	11	226 "
		a^7	10	200 "
	b	Opzichters-kamertjes		
	c	Nachtcellen		
K		*Kapel voor de R. Katholieken.*		
	1	Kapel		
		1*a* mannenzijde		
		1*b* vrouwenzijde		
	2	Bidplaats voor de Broeders		
	3	" " " Zusters		

Geneeskundig gesticht voor Krankzinnigen „Coudewater" te Rosmalen.

Verdieping.

Legende.

Mannen		Vrouwen	
a. Slaapzalen.	c. Cellen.	a. Slaapzalen	c. Cellen.
b. Broederkamertjes.	d. Afzonderl: kamertjes.	b. Zusterkamertjes	d. Afzonderl: kamertjes.

Schaal 1 à 1000